TURUL

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Közlönye

AZ IGAZGATÓ-VÁLASZTMÁNY MEGBIZÁSÁBÓL SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA
TITKÁR.

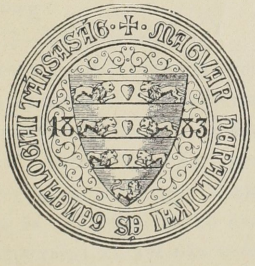

TIZENNYOLCZADIK KÖTET

1900-IK ÉVI FOLYAM

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR HERALDIKAI ÉS GENEALOGIAI TÁRSASÁG
MCM.

Franklin-Társulat nyomdája

TARTALOM.

1. Értekezések és önálló czikkek.

		Lap
Dr. Boncz Ödön	Az Irsay és a Szentbalázsi Szele család 1431-iki czímeres levele *(Színes czímerképpel)*	31
Dr. Borovszky Samu	A Dobóczy család genealogiája	88
Csoma József	Az első magán czímeradományozások *(A szöveg közt öt rajzzal)*	1
— —	Vay Ábrahám czímerlevele 1418-ból *(Színes czímerképpel és egy szövegrajzzal)*	49
Ghyczy Pál	A rangjelző koronák *(91 ábrával)*	97
Harsági Farkas Márton	czímerlevele *(Egy czímerrajzzal)*	148
Illéssy János	Per a Nagy-Mihályi czímer bitorlása miatt	39
Ifj. Kállay Ubul	A hűtlen Kozmafiak nemzetsége	29
— —	Nehány szó a Szente-Mágócs nemzetségről	87
— —	A székek megtelepedésének kérdéséhez	153
— —	Még néhány szó a «hűtlen Kozmafiakról»	187
Kis Bálint	A Sarmasági család	180
Majláth Béla	A thuriki és komjáthnai Thuránszky család 1240—1526 *(Két czímerrajzzal)*	66
Makay Dezső	A dráveczi és vinnai Draveczky család	75, 136
Pór Antal	Nagy-Martoni Pál országbiró és Laczkfi István erdélyi vajda rokonsági összeköttetése	84
D. ifj. Reiszig Ede	A Geregye nemzetség	52, 117
Stessel József	A Czirákyak a XIII—XV. században	172
Szily Jenő	Az osztopáni Perneszy család somogyi örökösei *(Egy genealogiai táblával)*	82
Varjú Elemér	A Szentbenedekiek czímere és a Jöre nemzetség *(Színes czímerképpel)*	143
— —	Mileki János czímerlevele 1418-ból *(Színes czímerképpel)*	185
Dr. Wertner Mór	A Báthoryak családi történetéhez *(Egy genealogiai táblával)*	6
— —	Családtörténelmi vegyesek. I. Szügyi Miklós esztergomi érsek családi történetéhez. II. Mártonos bán és a Zétényi Makó család eredete	33
— —	Megjegyzések «Nemzetségi kutatások» czímű dolgozatomhoz	86
— —	Ki volt Banai Kozma?	147
— —	Adalékok a Csák nemzetség történetéhez	162

2. Kisebb rovatok.

TÁRCZA. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság ülései — 43, 92, 150, 187

Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság működéséről az 1900-ik évben. Schönherr Gyulá-tól — 190

Gróf Batthyány Géza † (1838—1900.) — 46

Iványi Ede † (1821—1900.) — —

Majláth Béla † (1831—1900) — 93

Szakirodalom. Ströhl H. G., Heraldischer Atlas. Ism. Dr. Tolby László — 46

Lendvai Miklós, Temes vármegye nemes családjai, II. kötet. Ism. Á. A. — 47

Dudás Gyula, A borsodi és katymári Latinovics család története. Ism. —y— — 48

Nagy Iván, Családtörténeti értesitő II. évf. Ism. V. E., E—r. és V—ú. — 48, 95, 152, 200

Reizner János, Szeged története. Ism. G. A. — 93

Lap

Szabolcs vármegye. (Magyarország vármegyéi és városai, V. kötet.) Ism. —*y*— --- --- --- 94
Kollányi Ferencz, Esztergomi kanonokok. 1100—1900. Ism. V. --- --- --- --- --- --- 95
Udvarhelyvármegyei nemes családok --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 96
A hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat tizenegyedik évkönyve. Ism. —*g*— --- --- 151
Ortvay Tivadar, Pozsony város története, II. kötet, III. rész. Ism. G. A. --- --- --- --- 152
III. Béla király emlékezete. Ism. VARJÚ --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 192
Schiller Bódog, Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. Ism. GRÜNN ALBERT --- --- 196
August von Doerr, Der Adel der böhmischen Kronländer. Ism. Á—y. --- --- --- --- --- 199
Élő Nemesség. 1900. I—IV. füz. Ism. Cs. --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 200

*

Adatok a Mednyánszky család történetéhez --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- 96
Nemesi czímerek a jeruzsálemi osztrák-magyar zarándokház falain --- --- --- --- --- --- --- --- --- 96
Hibaigazítás --- 200

Melléklet

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1900-ban. (Alapszabályok. Igazgatóság. A társaság tagjai.) I—VIII.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1900-ban.

ALAPSZABÁLYOK.

I. A társaság neve és célja.

1. §. A társaság neve: «*Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság*». — Székhelye: Budapest.

2. §. Célja: a magyar történelem társtudományainak, úgymint: a Heraldika, Diplomatika, Palæographia, Sphragistika és Genealogia — valamint a magyar családok történetének okleveles alapon való művelése és terjesztése.

II. A társaság tagjai.

3. §. A társaságot *a)* az alapító, *b)* a pártoló, és *c)* az évdíjas tagok alkotják.

4. §. Az alapító tagok háromfélék, úgymint: *a)* azok, kik a társaság céljaihoz 100 osztr. ért. forinttal, *b)* azok, kik 200 o. é. forint alapítványnyal járulnak, *c)* az örökös alapítók. Örökös alapítványt tevők azok, kik legkevesebb 500 o. é. frtnyi alapítványt tesznek. Ezen *c)* alatti alapítványok joga az alapítók egyenes fiutódaira is átszáll elsőszülöttségi jogon.

Az alapítványok készpénzben, vagy bizonyos lejárati határidő alatt beváltandó és biztosítékkal bíró kötelezvényben, vagy pedig legkevesebb 5 száztólit tisztán jövedelmező, jóhitelű értékpapirosokban fizetendő be.

5. §. Pártoló taggá választható, a társaság egy tagja által ajánlott, társaságunk céljait kedvelő minden nő vagy férfi, ki magát aláírás által kötelezi, hogy tíz egymásután következő éven át a társaság pénztárába Budapesten évenkint tíz forint tagdíjat befizet.

6. §. Évdíjas taggá választható az előbbi módozatok szerint az, ki magát aláírás által kötelezi, hogy öt egymásután következő éven át a társaság pénztárába Budapesten évenkint 5 forint tagdíjat befizet.

7. §. A pártoló és évdíjas tagok kötelezettsége az említett 10, illetőleg 5 év elmúlta után is fenmarad, ha kilépési szándékukat az utolsó év letelte előtt a titkárnál be nem jelentik.

III. A társaság tisztviselői.

8. §. A társaság egy tiszteletbeli elnököt választ életfogytiglan.

9. §. A társaság elnöksége egy elnökből és két másodelnökből áll.

Az elnökök a társaságot a hatóságok és mások irányában képviselik; a gyűléseken és üléseken első sorban az elnök, másodsorban a másodelnökök elnökölnek és jogukban áll, ha a társaság érdekei kívánják, rendkívüli üléseket is hirdetni. A rendkívüli ülések napja egy héttel előbb közhírré teendő. A tagok egyenlő szavazata esetében döntő szavazattal bír az elnök.

10. §. Mindenik elnöknek jogában áll a társaság pénztárát bármikor megvizsgálni.

11. §. A társaság titkára az üléseken és gyűléseken előadói tisztet végez; a határozatokat végrehajtja; a jegyzőkönyvet vezeti, a társaság levelezéseit végzi, könyvkiadásaira, valamint az irattárra felügyel.

A társaság anyagi helyzetének javúltával külön könyv- és levéltárnokra is lesz szükség.

12. §. A társaság jegyzője mindenben a titkár segítségére van, és akadályoztatása esetében őt helyettesíti.

13. §. A pénztárnok a társaság vagyonát híven és pontosan kezeli, a pénztár állapotáról az üléseken jelentést tesz. Pénzt az igazgató választmány határozata alapján az elnök vagy másodelnök és a titkár által együttesen aláírt utalványokra szolgáltat ki; az évi nagygyűlésen pedig részletes kimutatást terjeszt elő. A pénztárnok évi számadásának megvizsgálásáról az igazgató-választmány intézkedik.

Rendkívüli esetekben az elnök vagy másodelnök saját határozatából is utalványozhat 100 frtig terjedő összeget, a legközelebbi ülés jóváhagyása reményében.

A pénztárnok az elnök vagy másodelnöknek pénztár-vizsgálati szándokát mindenkor tartozik teljesíteni.

14. §. A társaság folyóiratának szerkesztőjét, és a szerkesztőtársat az igazgató választmány bízza meg a szerkesztői teendőkkel.

15. §. Az ügyész a társaság jogait védi, és a hátrálékos díjakat behajtja.

16. §. A társaság összes tisztviselői, hivataluk tartama alatt, minden tekintetben olyan szavazati joggal bírnak, mint az igazgató tagok.

IV. Az igazgató választmány.

17. §. Negyven tagból áll, kik az első alakuláskor a társaság tagjai között lévő, és a 2. §-ban megnevezett tudományszakok terén jeles munkálkodásuk által kitüntek közül szavazattöbbséggel választatnak.

18. §. Az igazgató választmány később maga-magát egészíti ki akként, hogy a megüresedett igazgató tagságra évenként legalább két igazgató tag által írásban ajánlott új igazgató tagot választ, kik a levelező tagok érdemesebbjeiből is választhatók. Ha az igazgató választmány szükségét látja, az igazgató tagok számát hatvanra is felemelheti az ezen §-ban említett választási mód szerint.

19. §. Az igazgató tagságra az ajánlatok az évi nagygyűlés előtt való ülés megelőző napjáig adandók be a titkári hivatalnál. A következő választmányi ülésen az ajánlatok felbontatnak, és a választmányi ülésen jelenlevő igazgató tagok egyszerű szótöbbségével, titkos szavazás által ejtetik meg a választás.

20. §. Az igazgató választmány évenkint legalább négy nyilvános választmányi ülést és egy nagygyűlést tart, melyen a Budapesten levő igazgató és levelező tagoknak kötelességük megjelenni.

21. §. Az igazgató tagok az elnökök egyikének vezérlete alatt ezen választmányi üléseken igazgatják a társaság ügyeit; meghatározzák a tisztviselők díjait, a kiadványokat, az azokra fordítandó összegeket, az évi nagygyűlés tárgyait és napját. A társaság vagyonának biztos kezeléséről gondoskodnak. A társaság kiadványainak szerkesztésével megbízzák az igazgató vagy levelező tagok valamelyikét. A számadások megvizsgálására bizottságokat neveznek ki.

22. §. Az igazgató választmány a 19., illetőleg a 18. §-ban meghatározott módozatok szerint korlátlan számú levelező tagokat választ a 2. §-ban említett tudományok művelése terén érdemeket szerzett férfiak sorából, ha azok a társaságnak különben is tagjai. Levelező taggá csak az lehet megválasztva, ki a választó ülésen jelenlevő igazgató és levelező tagok két harmad szavazattöbbségét nyerte el.

Levelező taggá a hazai történelem iránt érdeklődést tanúsító külföldi tudósok is választhatók. A külföldi tagok megválasztásához azonban a m. kir. belügyministerium jóváhagyása kérendő ki.

23. §. A levelező tagoknak a társaság minden ülésében és gyűlésében székök és tanácskozási joguk van, de szavazattal csak a levelező tagok és a tiszteletbeli tagok, a pénztárnok és az ügyész választásánál és a nagygyűlésen bírnak, kivévén, ha valamelyik a tisztikarba választatott.

24. §. A tudomány-pártoló hazafiak sorából tiszteletbeli tagok is választhatók a társaság dísze- és javára. Ezeknek minden ülésen székök és tanácskozási joguk van.

25. §. A választmányi üléseken jelenlevő igazgató tagok egyszerű szótöbbséggel titkos szavazás útján választják az igazgató és levelező tagok sorából a társaság titkárát, jegyzőjét (és esetleg a könyv- és levéltárnokot), és rendes kiadványának szerkesztőit, mindenkor öt évi időtartamra. A renden kívüli kiadványok szerkesztésével megbízott szerkesztők ugyanoly módozattal választatnak, de megbízatásuk minden ily kiadvány megjelenésével megszűnik.

A pénztárnok és ügyész a társaság bármelyik tagja közül választható az ülésen jelenlevő igazgató és levelező tagok egyszerű szótöbbsége által.

26. §. A társaság elnökei, igazgató, tiszteleti és levelező tagjai feljogosíttatnak a «Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság» — elnöke, másodelnöke, — igazgató tagja, tiszteletbeli tagja, — levelező tagja címmel nyilvánosan is élni.

V. A társaság ülései és nagygyűlése.

27. §. A társaság minden évben egy nagygyűlést és legkevesebb négy igazgató választmányi ülést tart. A választmányi ülések határnapjai az ügyrendben lesznek megállapítva. Az ülések jegyzőkönyvei az elnöklő, a jegyzőkönyvet vezető és az elnök által e czélra felkért két választmányi tag aláírásai által hitelesíttetnek.

28. §. Az igazgató választmány ülésein az igazgató és a levelező tagok kötelessége a társaság szakába vágó felolvasásokat tartani; okleveleket, műtárgyakat bemutatni, azokról akár írásban, akár élőszóval értekezni; az ülésekre eljárni; az ügyek vitelében az üléseken kívül is munkás részt venni. Ezen kívül jogukban áll a társaság ügyeit illető indítványokat tenni.

29. §. Az üléseken mint vendég, a társaság oly tagja is tarthat felolvasást, ki nem tartozik az igazgató vagy levelező tagok sorába, de ezeknek értekezéseket előbb be kell nyújtani az igazgató választmánynak, és ez, vagy pedig valamelyik elnök, előbb kiadja bírálatra egy igazgató vagy levelező tagnak, és csak ennek ajánlat ira olvasható fel.

30. §. Az ülések végén a társaság belügyeinek tárgyalására zárt ülést kérhet bármelyik igazgató vagy levelező tag. Az elnök ez esetben a közönséget távozásra kéri fel, miután a zárt ülésben csak az igazgató, levelező és tiszteletbeli tagok és a tisztviselők vehetnek részt.

31. §. Az évi nagygyűlés napját és a felolvasás tárgyát mindenkor az évnek első választmányi ülésén döntik el az igazgató tagok. Ezen nagygyűlésen választják meg az elnököt és másodelnököket, mindenkor öt évi időközre, titkos szavazás útján, a társaságnak a gyűlésen jelenlevő összes tagjai, úgymint az igazgató, levelező, tiszteletbeli, alapító, pártoló és évdíjas tagok, egyszerű szótöbbséggel. Elnökké vagy másodelnökké azonban csak valamelyik igazgató tag választható.

32. §. Hogy a választmányi ülés határozatképes legyen, az elnökön kívül legkevesebb hat igazgató tag jelenléte szükséges. Tisztviselők választására legkevesebb tizenkét, választásra jogosúlt tagnak kell jelen lenni. A nagygyűlés választóképessége legkevesebb húsz társasági tag jelenlététől függ. Ha nem gyűlnék ennyi össze, a választás megejtése végett újabb határnapra tűzetik ki közgyűlés, melyben aztán a jelenlevők szavazattöbbsége dönt.

VI. A társaság kiadványai.

33. §. A társaság a 2. §-ban elősorolt tudományágak művelése, fejlesztése és terjesztése czéljából egy — rendes időközönként megjelenő — folyóiratot alapít. A folyóirat irányát, ívszámát, és rendes megjelenési idejét az igazgató választmány állapítja meg.

34. §. Ezen folyóirat a társaság hivatalos közlönye, mely a tudományos czikkeken kivül értesítést hoz a társaság ügyeiről, üléseiről és általában figyelemmel kíséri a többször említett tudományágak mozgalmait. Munkatársai a társaság igazgató és levelező tagjai; de megfelelő szakközleményeket szívesen fogad a társaság többi tagjaitól, valamint idegenektől is.

35. §. Ezen kívül a társaság időközönként egy, a magyar nemes családok származási rendjét nyilvántartó, és azok történetét csakis okleveles alapon tárgyaló zsebkönyvet ad ki. Ezen nemzedékrendi zsebkönyv szerkesztőjét az igazgató választmány választja.

36. §. A társaság ezen kívül, ha vagyoni állása engedi, a 2. §-ban megnevezett szakokba vágó önálló történelmi munkákat, valamint oklevélgyűjteményeket is adhat ki. Ezen utóbbiakat különösen családok, vármegyék, vagy városok szerint csoportosítva.

37. §. A társaság egyes családok megbizásából elfogadhatja okleveleik sajtó alá rendezését és azok történetének megírását. Ezenféle munkával egy vagy több, vállalkozni kész igazgató vagy levelező tagot bíz meg az igazgató választmány.

38. §. A társaság folyóiratát a társaság minden tagja évdíja fejében ingyen kapja. A 200 forintos alapítók és a pártoló tagok ezen kivül a nemzedékrendi zsebkönyvet is ingyen kapják. Az örök alapítványt tevők és az igazgató választmányi tagok a társaság minden tulajdon kiadványára igényt tarthatnak.

VII. A társaság vagyona.

39. §. A társaság vagyonát képezik a 3. §. és 4. §-ban meghatározott alapítványok, melyek biztosan elhelyeztetvén, kamatoztatnak. Az alapítványok képezvén a törzsvagyont, ezeket elkölteni nem szabad.

40. §. A társaság bevételeit képezik az alapítványok kamatai, a tagdíjak, a kiadványok jövedelmei és az egyes adományok. A társaság ezen összegekből fedezi kiadásait.

41. §. A jövedelemből megtakarított összegek, valamint a lelkes ügybarátok által a társaság számára adandó adományok és hagyományok (a mennyiben alapítványi természettel nem bírnának), az igazgató választmány által tőkésítendők. Az ilyen tőkék azonban az alapítványok természetével nem bírnak, és kivételes esetekben az igazgató választmány rendeletéből, részben a társaság pénzbeli kiadásainak fedezésére fordíthatók.

42. §. A társaság vagyonát képeznék még a részére gyűjtött és adományozott könyvek, oklevelek, iratok, műtárgyak és régiségek. Ezek egyelőre a Magyar Tudományos Akadémiavagy a Nemzeti Muzeumban helyezendők el, az igazgató választmány rendeletéhez képest.

VIII. A társaság jövője.

43. §. Ha a társaság vagyona idővel a nemzet és egyesek áldozatkészségéből, valamint a megtakarításokból annyira szaporodnék, hogy szükségkép a fokozottabb kiadásoknak is képes volna megfelelni, akkor működési körét kitágítja.

IX. Az alapszabályok változtatása.

44. §. Az alapszabályok módosítása csak egy, ezen czélra két héttel előre hirdetett választmányi ülésen történhetik, a jelenlevő igazgató és levelező tagok kétharmad szótöbbségével. Hogy e tekintetben érvényes határozatot hozhassanak, tekintet nélkül a megjelent levelező tagok számára, legkevesebb tíz igazgató tag jelenléte szükséges. Az alapszabályok változtatott részei esetről esetre a m. kir. belügyminiszteriumhoz terjesztendők fel, jóváhagyás végett.

X. A társaság esetleges feloszlása.

45. §. A társaság feloszlása csak azon esetben történhetik meg, ha egy ezen czélból egy hónappal előre hirdetett közgyűlés a jelenlevő igazgató és levelező tagok két harmad szótöbbségével a feloszlást elhatározza. Hogy e tekintetben érvényes határozatot hozhassanak, tekintet nélkül a megjelent levelező tagok számára, legalább tizenhat igazgató tag jelenléte szükséges.

46. §. A nem remélt feloszlás esetében a társaság összes vagyonának örököse első sorban a «Magyar Történelmi Társulat», másod sorban a «Magyar Tudományos Akadémia». Ez esetben ezen örökösök az összes vagyont a «Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság Alapítványa» czímén tőkésíteni tartoznak, és annak jövedelmeit, kamatait, kizárólag csak a 2. §-ban említett tudományszakok művelésére fordíthatják. A feloszlás esetében hozandó közgyűlési határozatok azonban foganatosítás előtt a m. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztendők.

47. §. A társaság alapszabályai megerősítés végett a m. kir belügyminiszteriumhoz terjesztendők fel. Az esetben, ha az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, a mennyiben további működésének folytatása által az állam, vagy az egyleti tagok vagyoni értéke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik, s a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására különbeni feloszlatás terhe alatt kötelezetik.

IGAZGATÓSÁG.

I. Elnökség és tisztviselők.

ELNÖK:

Báró RADVÁNSZKY BÉLA.
Negyedizben megválasztatott 1897 deczember 11-én.

MÁSODELNÖKÖK:

Dr. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ.
Megválasztatott 1898 deczember 16-án.

Betöltetlen.

TITKÁR:

Dr. SCHÖNHERR GYULA.
Megválasztatott 1899 január 26-án.

JEGYZŐ:

Dr. ÁLDÁSY ANTAL.
Megválasztatott 1899 január 26-án.

ÜGYÉSZ:

Dr. FEJÉRPATAKY KÁLMÁN.
Megválasztatott 1896 november 26-án.

A TURUL SZERKESZTŐJE:

Dr. SCHÖNHERR GYULA
Megválasztatott 1897 február 27-én.

PÉNZTÁRNOK:

TÓTH ÁRPÁD.
Megválasztatott 1892 október 6-án.

II. Igazgató-választmány.

Gróf Apponyi Sándor. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Dr. Áldásy Antal. *Megválasztatott 1896 november 26-án.*
Barabás Samu. *Megválasztatott 1892 november 24-én.*
Gróf Bánffy György. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Idősb Bánó József. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Békefi Remig. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Berzeviczy Edmund. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Boncz Ödön. *Megválasztatott 1892 november 24-én.*
Borovszky Samu. *Megválasztatott 1897 november 27-én.*
Bunyitay Vincze. *Megválasztatott 1888 szeptember 27-én.*
Dr. Csánki Dezső. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Csoma József. *Megválasztatott 1887 november 24-én.*
Csontosi János. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Id. Daniel Gábor. *Megválasztatott 1899 november 30-án.*
Dr. Dézsi Lajos. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Emőkei Emich Gusztáv. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Fejérpataky László. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Fraknói Vilmos. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Géresi Kálmán. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Dr. Hajnik Imre. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Illésy János. *Megválasztatott 1894 november 29-én.*
Kammerer Ernő. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Karácsonyi János. *Megválasztatott 1890 november 27-én.*
Dr. Károlyi Árpád. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Baczkamadarasi Kis Bálint. *Megválasztatott 1893 november 30.*
Dr. Komáromy András. *Megválasztatott 1887 november 24-én.*
Kőváry László. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Lehoczky Tivadar. *Megválasztatott 1887 november 24-én.*
Makay Dezső. *Megválasztatott 1894 november 29-én.*
Báró Mednyánszky Dénes. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Nagy Gyula. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Némethy Lajos. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Báró Nyáry Jenő. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Szerémi herczeg Odescalchi Arthur. *Megválasztatott 1883 február 25.*
Dr. Ortvai Tivadar. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Lovag Óváry Lipót. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Pauler Gyula. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Petrovay György. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Pettkó Béla. *Megválasztatott 1895 november 28-án.*

Pór Antal. *Megválasztatott 1890 november 27-én.*
Báró Prónay Dezső. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Báró Radvánszky Béla. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Ifj. Reissig Ede. *Megválasztatott 1899 november 30-án.*
Dr. Schönherr Gyula. *Megválasztatott 1891 november 26-án.*
Soós Elemér. *Megválasztatott 1898 november 24-én.*
Széll Farkas. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Dr. Szendrei János. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Szent-Iványi Zoltán. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Szentkláray Jenő. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Idősb Szinnyei József. *Megválasztatott február 25-én.*
Tagányi Károly. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Thallóczy Lajos. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Thaly Kálmán. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*
Csekei Varjú Elemér. *Megválasztatott 1899 november 30-án.*
Dr. Wertner Mór. *Megválasztatott 1891 november 26-án.*
Dr. gróf Zichy Ágoston. *Megválasztatott 1883 február 25-én.*
Dr. Zsilinszky Mihály. *Megválasztatott 1885 april 30-án.*

*

Levelező tagok.

Doby Antal. *Megválasztatott 1884 april 24-én.*
Aszalói Kecskés Dezső. *Megválasztatott 1888 szeptember 27-én.*
Benedekfalvi Luby Károly. *Megválasztatott 1884 april 24-én.*

A TÁRSASÁG TAGJAI.

a) Alapító tagok.

I. 500 forintos alapítványnyal:

† Gróf Andrássy Manó.
† Gróf Batthyány Géza. *Budapest.*
Dolhai és Petrovai öreg Petrovay János. *Pozsony.*
Báró Prónay Dezső. *Budapest.*
Báró Radvánszky Béla. *Sajó-Kaza.*
Liptószentiváni Szent-Iványi Zoltán. *Budapest.*

II. 200 forintos alapítványnyal:

Árvai közbirtokossági uradalom igazgatósága. *Árva-Váralja.*
† Báró Atzél Béla. *Budapest.*
Gróf Bánffy György. *Budapest.*
Gróf Berchthold Richárd. *Nagy-Oroszi.*
† Gróf Csáky László.
Gróf Csekonics Endre. *Zsombolya.*
† Gróf Cziráky János.
Gróf Dessewffy Aurél. *Budapest.*
Gróf Erdődy Rudolf. *Novimarof.*
Gróf Esterházy Ferencz. *Tata.*
Gróf Festetich-könyvtár. *Keszthely.*
Báró Inkey Imre. *Berlin.*
† Ipolyi Arnold.
† Gróf Károlyi Gyula.
Gróf Károlyi László. *Budapest.*
Gróf Károlyi Tibor. *Budapest.*
Lipóczi Keczer Miklós. *Kassa.*
† Lanfranconi Grazioso Enea.
Gróf Majláth György. *Zavar.*
Mocsonyi Jenő. *Budapest.*
Mocsonyi Sándor. *Budapest.*
Báró Nyáry Béla. *Pozsony.*
Szerémi herceg Odescalchi Arthur. *Skiczó*, u. p. Kis-Tapolcsa.
Szerémi herceg Odescalchi Gyuláné szül. gróf Degenfeld Anna. *Budapest.*
Dr. báró Prónay S. Gábor. *Acsa.*
† Báró Radák Ádám.
Báró Révay Gyula. *Kis-Selmecz*, u. p. Szucsány.
Sigmund Akos. *Kolozsvár.*
Simonyi és Varsányi Simonyi Kálmán. *Erdő-Tárcsa*, u. p. Aszód.
† Gróf Sztáray Antal.
† Gróf Tisza Lajos.
† Idősb báró Vay Miklós.
Gróf Vigyázó Ferencz. *Budapest.*
Gróf Wass Jenő. *Czege.*
Gróf Zselénski Róbert. *Temes-Ujfalu.*

III. 100 forintos alapítványnyal:

Gróf Apponyi Sándor. *Lengyel.*
Babics József. *Zsombolya.*
Balásházy Bertalan. *Ködombpuszta*, u. p. Henczida.
† Báró Bánffy Ádám.
† Bay Gábor és neje sz. Ormos Katalin.
Bay Ilona. *Debreczen.*
Beöthy Ákos. *Budapest.*
† Báró Bésán N. János.
Gróf Bethlen Istvánné szül. gróf Teleki Ilona. *Budapest.*
Bezerédj Pál. *Szegszárd.*
Burchard-Bélaváry Konrád. *Bpest.*
Csapó Vilmos. *Tengelicz*, u. p. Gindly-család.
Gróf Cziráky Antal. *Lovas-Berény.*
† Gróf Esterházy János. *Kolozsvár.*
Jeszenszky Béla. *Temesvár.*
Karczag István. *Keszthely.*
Komlóssy Arthur. *Debreczen.*
Gróf Kuún Géza. *Maros-Németi*, u. p. Déva.
Báró Mednyánszky Dénes. *Bécs.*
† Kellemesi Melczer István.
† Alsó-Szopori Nagy Imre.
† Báró Nyáry Albert.
Báró Nyáry Jenő. *Budapest.*
† Ormós Zsigmond.
Gróf Pálffy-Daun Vilmos, teanoi herceg. *Stübing.*
Pettkó Béla. *Budapest.*
Sopron vármegye közönsége.
Szilassy Aladár. *Budapest.*
Szontágh Pál. *Horpács*, u. p. Nagy-Oroszi.
Gróf Teleki Géza. *Budapest.*
Tisza Kálmánné, szül. gróf Dégenfeld Ilona. *Budapest.*
Gróf Zichy N. János. *Budapest.*

b) Pártoló és évdíjas tagok.

(A pártoló tagok csillaggal vannak az évdíjasoktól megkülönböztetve.)

Ajkay Béla. *Kisfalud-Mihályi.*
*Gróf Almássy Dénesné. *Gyula.*
*Báró Ambrózy István. *Malonya.*
Ambrózy Nándor. *Sátoralja-Ujhely.*
Dr. Andrásovics Béla. *Budapest.*
*Gróf Andrássy Géza. *Betlér.*
*Gróf Andrássy Gyula. *Budapest.*
*Gróf Andrássy Tivadar. *Budapest.*
*Báró Apor István. *Aporfalva*, u. p. Dicső-Szent-Márton.
Andreánszky Antal. *Budapest.*
Dr. Áldásy Antal. *Budapest.*
Baán Elemér. *Körmöczbánya.*
Szentkatolnai Bakk Endre. *Vizakna.*
Dr. Ballagi Aladár. *Budapest.*
Bődi Balogh Gyula. *Szombathely.*
Barabás Samu. *Budapest.*
*Baranyay Mária. *Budapest.*
Barlanghy Árpád. *Temesvár.*
*Baross Károly. *Budapest.*
Baróti Lajos. *Budapest.*
*Gróf Batthyány Lajos. *Ikervár.*
Ludányi Bay Ferencz. *Jász-Kisér.*
*Ludányi Bay István. *Debreczen.*
*Idősb Bánó József. *Budapest.*
Bárczay Elemér. *Tisza-Roff.*
Komoróczi és Szentandrási Bencsik István. *Király-Helmecz.*
*Beniczky Ádám. *Zsámbok*, u. p. Tura.
*Beniczky Elemér. *Heves-Csehi.*
*Beniczky Ferencz. *Budapest.*
*Beniczky Géza. *Homok*, u. p. Tisza-Földvár.
Beniczky Kálmán. *Turócz-Szent-Márton.*
*Benke Gyula. *Budapest.*
Gróf Benyovszky Rezső. *Alsó-Tengelicz.*
*Berczik Árpád. *Budapest.*
Berczik Gyula. *Budapest.*
Bernáth Győző. *Magyar-Jesztreb*, u. p. Czéke.
Berseny Béla. *Eperjes.*
Berzeviczy Edmund. *Berzevicze.*
*Gróf Bethlen Bálint. *Gyéres.*
*Dr. Bezerédj Viktor. *Budapest.*
Bécsi m. kir. testőrségi könyvtár.
*Béldi István. *Marosvásárhely.*
Dr. Békefi Remig. *Budapest.*
Bolgár Emil. *Budapest.*
Dr. Boncz Ödön. *Budapest.*
*Bornemisza Ádám. *Budapest.*
Dr. Borovszky Samu. *Budapest.*
Borsay Jenő. *Piros.*
Bosnyák László. *Kaposvár.*
Bothfalvi Both Tamás. *Eperjes.*
*Botka Béla. *Bánlak.*
Bölöni László. *Bánfi-Hunyad.*
Budapesti egyetem tört. szemináriuma.
Budapesti kegyesrendiek főgymnasiuma.
Bunyitay Vincze. *Nagy-Várad.*
Buzinkay Gyula. *Budapest.*
Felsőpulyai Bük Géza. *Lébény-Szt-Miklós.*
Csatay Gyula. *Debreczen.*
Csausz Lajos. *Gyula.*
*Gróf Csáky Albin. *Budapest.*
*Gróf Csáky Ödön. *Főrév.*
Dr. Csánki Dezső. *Budapest.*
K. Császár Ferencz. *Budapest.*
*özv. Csergheő Gézáné. *Budapest.*
Csernátony Gyula. *Besztercze.*
Csernovics Diodor. *Arad.*
Dr. Csiky Viktor. *Seprős.*
*Báró Csollich Géza. *Budapest.*
*Csoma József. *Devecser*, u. p. Forró-Encs.
Csontosi János. *Budapest.*
Eördöghfalvi Csuha Malva. *Császlócz*, u. p. Ungvár.
*Gróf Cziráky Béla. *Dénesfa*, u. p. Czirák.
Királydaróczi Daróczy Zoltán. *Paks.*
Vargyasi Daniel Gábor. *Budapest.*
*Szamosujvári Dániel László. *Ó-Lécz*, u. p. Szerb-Bóka.
Dedek Crescens Lajos. *Budapest.*
Deési kaszinó-egylet.
*Gróf Degenfeld Gusztáv. *Téglás.*
*Gróf Degenfeld József. *Debreczen.*
*Gróf Degenfeld Lajos. *Szirák.*
*Gróf Degenfeld Sándor. *Erdőszáda.*
Dely Imre. *P.-Peres*, u. p. Furta.
Dr. Demjanovich Emil. *Budapest.*
*Dessewffy Arisztid. *Budapest.*
Délmagyarországi rég. és tört. egylet. *Temesvár.*
Dr. Dézsi Lajos. *Budapest.*
Doby Antal. *Homonna.*
Dókus Gyula. *Sátoralja-Ujhely.*
Domahidy Viktor. *Budapest.*
Dorgó Albert. *Kolozsvár.*
*Dőry Jenő. *Dombovár.*
*Dráveczky Gyula. *Ér-Mihályfalva.*
Dudás Gyula. *Zombor.*
*Báró Duka Géza. *Kádár*, u. p. Rittberg.
*Dr. Duka László. *Nagy-Becskerek.*
*Br. Edelsheim-Gyulay Lipót. *Brezovicza*, u. p. Zágráb.
*Pazonyi Elek Gusztáv. *Budapest.*
Elek Salamon. *Szolnok.*
*Emőkei Emich Gusztáv. *Budapest.*
*Vásárosnáményi Eötvös Jenő. *Vásáros-Námény.*
Eperjesi Széchenyi kör.
*Gróf Erdődy Ferencz. *Galgócz.*
Gróf Erdődy Imréné szül. gróf Migazzi Irma. *Galgócz.*
Gróf Esterházy Kálmán. *Budapest.*
*Gróf Esterházy Miguel. *Kolozsvár.*
*Gróf Esterházy Mihály. *Cseklész.*
*Gróf Esterházy Miklós Móricz. *Budapest.*
*Gróf Esterházy Móricz. *Pápa.*
Herczeg Esterházy-könyvtár. *Kismarton.*
Dr. Esztegár László. *Budapest.*
Esztergomi főegyházmegyei könyvtár.
Éble Gábor. *Budapest.*
Fáy Béla. *Dédács*, u. p. Piski.
*Fáy István. *Puszta-Szemszúró*, u. p. Batka.
*Fáy László. *Nyustya.*
Báró Feilitzsch Bertold. *Nyiregyháza.*
Fejér Ignácz. *Sirok.*
Dr. Fejérpataky Kálmán. *Budapest.*
Dr. Fejérpataky László. *Budapest.*
Fekete Albert. *Szkáros*, u. p. Zsadány.
Fest Lajos. *Eperjes.*
*Gróf Festetich Andor. *Szeleste.*
Fiáth Imre. *Kajtor*, u. p. Seregélyes.
Fiáth István. *Nagy-Hantos.*
Gróf Forgách László. *Mándok.*
Dr. Fraknói Vilmos. *Róma.*
Füzi Füzy Sándor. *Lemes.*
*Gyulai Gaál István. *Budapest.*
Gachal Sándor. *Budapest.*
Gerold és társa. *Bécs.*
Dr. Géczy Dezső. *Budapest.*
Géresi Kálmán. *Debreczen.*
Ghyczy Pál. *Csendespuszta*, u. p. Nagy-Lapás.
Gombos Kálmán. *Kismarton.*
Bilkei Gorzó László. *Ujvidék.*
Bilkei Gorzó Nándor. *Gyoma.*
Gózony László. *Zala-Egerszeg.*
*Gömöry Oszkár. *Budapest.*
Graenzenstein Béla. *Budapest.*
Gyarmathy Sándor. *Budapest.*

Dr. Gyárfás Tihamér. *Brassó.*
*Br. Győrffy Pál. *Szilágy-Kraszna.*
Báró Győrffy Samu. *Budapest.*
Nádudvari Győry Árpád. *Bécs.*
Gyulay Kálmán. *Kerepes.*
Dr. Hajnik Imre. *Budapest.*
*Hajós József. *Budapest.*
Halmágyi Sándor. *Budapest.*
Dr. Hampel József. *Budapest.*
Harmos Gábor. *Budapest.*
Harmos János. *Szécsény*, Nógrádm.
Hattyúfy Dezső. *Székesfejérvár.*
Hedry József. *Alsó-Láncz*, u. p. Buzita.
Hedry Lőrincz. *Kassa.*
Zendrei és Gerendei Hegedűs Ferencz. *Jász-Kisér.*
Ó-moraviczai ifj. Heinrich Ferencz. *Budapest.*
*Heley János. *Budapest.*
Tiszabeői Hellebronth Antal. *Bécs.*
Tiszabeői Hellebront Géza. *P.-Gyenda*, u. p. Tisza-Roff.
Hets Ödön. *Budapest.*
Hodinka Antal. *Bécs.*
Hódy Imre Ferencz. *Budapest.*
Hont-vármegyei múzeum-társaság. *Ipolyság.*
Horváth Emil. *Budapest.*
Horváth Sándor. *Budapest.*
*Huszár Béla. *Balogh*, u. p. Balassa-Gyarmat.
*Báró Huszár Károly. *Abafája*, u. p. Szász-Régen.
*Ibrányi és Vajai Ibrányi László. *Suliguli.*
*Nagyilosvai Ilosvay Aladár. *Nyir-Meggyes*, u. p. Mátészalka.
Nagyilosvai Ilosvay Bálint. *Budapest.*
Nagyilosvai Ilosvay Endre. *Máté-Szalka.*
Dr. Illésy János. *Budapest.*
Inkey László. *Budapest.*
*Kisdobronyi Isaák Dezső. *Kis-Szekeres*, u. p. Zsarolyán.
*Kisdobronyi Isaák István. *Nagy-Rhéde.*
Isépy István. *Sátoralja-Ujhely.*
*Iványi Tihamér. *Budapest.*
*Draskóczi és Yordánföldi Ivánka László. *Budapest.*
Jakabházy István. *Deés.*
Jalsoviczi Jalsoviczky Sándor. *Budapest.*
Jasztrabszky Kálmán. *Ér-Endréd.*
Jedlicska Pál. *Felső-Diós*, u. p. Szomolyán.
Jeszenszky Alajos. *Nyitra.*
Jeszenszky Lajos. *Csejthe.*
*Jékey Zsigmond. *Géberjén*, u. p. Győrtelek.
Juhász Zsigmond. *Bécs.*
*Ifj. Justh György. *Neczpál.*
Kalocsai érseki könyvtár.
Kammerer Ernő. *Budapest.*
Kandra Kabos. *Eger.*
Dr. Karácsonyi János. *Biharpüspöki.*
*Gr. Karátsonyi Jenő. *Budapest.*
Kassai társalgási egylet.
Kazinczy Gábor. *Kaposvár.*
*Kazy József. *Budapest.*
Kállay Adolf. *Budapest.*
Kállay András. *Nagy-Halász.*
*Kállay Lipót. *Budapest.*
*Gróf Károlyi Sándor. *Budapest.*
Dr. Károlyi Árpád. *Bécs.*
*Kecskeméti kaszinó.
Aszalói Kecskés Dezső. *Ungvár.*
*Fületinczi Kelcz Gyula. *Zsitva-Ujfalu.*
*Báró Kemény Gyula. *Puszta-Kamarás*, u. p. Mocs.
*Báró Kemény Kálmán. *Vécs.*
Kempelen Béla. *Abauj-Szántó.*
*Pázmándi Kempelen Imre. *Székesfehérvár.*
*Kölcsei Kende Péter. *Ungvár.*
*Dr. Kenessey Pongrácz. *Veszprém.*
Képviselőházi könyvtár. *Budapest.*
*Gróf Khuen-Héderváry Károly. *Zágráb.*
Kilián Frigyes. *Budapest.*
*Baczkamadarasi Kis Bálint. *Magyar-Igen.*
Kisfaludy Á. Béla. *Budapest.*
Kisfaludy László. *Budapest.*
Kiss Emil Károly. *Baltavár.*
*Nemeskéri Kiss Pál. *Véghles.*
Kollányi Ferencz. *Budapest.*
Kollár Jánosné szül. Szentmihályi Klementina. *Pacsa.*
Dr. Komáromy András. *Budapest.*
Komlósi Komlósy Béla. *Bereg-Ilosva.*
Dr. Konkoly Balázs. *Komárom.*
Korizmics Antal. *Alexandria.*
Kormos Béla. *Szombathely.*
*Ruszkai Kornis Ferencz. *Debreczen.*
Lovag Kotz József. *Arad.*
Berenczei és Járdánházi Kovács Jenő. *Homok*, u. p. Mikola.
Kovács Lőrincz. *Nagybánya.*
Kőszeghy Antal. *Budapest.*
Kőszeghy Sándor. *Budapest.*
*Kőváry László. *Kolozsvár.*
Krahl Ernő. *Bécs.*
Bállai Krémer Sámuel. *Deés.*
Kubinyi Ferencz. *Kővár.*
*Kubinyi Hugó. *Rózsahegy.*
Ifj. Kubinyi Miklós. *Árva-Váralja.*
Dr. Küffer Béla. *Budapest.*
*Gróf Laszberg Rudolf. *Győr.*
Láng Mihály. *Budapest.*
Lehóczky Tivadar. *Munkács.*
Leleszi prépostság.
Leövey Sándor. *Budapest.*
Bilkei és Gorzói Lipcsey József. *Budapest.*
Bilkei és Gorzói Lipcsey Mór. *Szolnok.*
Lippich Gusztáv. *Szolnok.*
Kisfaludi Lipthay Kornél. *Budapest.*
*Olaszliszkai Liszkay Bálint. *Nagy-Becskerek.*
*Lónyay Géza. *Som.*
*Id. Lónyay Sándor. *Beregszász.*
Luby Károly. *Nagy-Károly.*
*Magyary-Kossa Géza. *Budapest.*
*Magyary-Kossa Sámuel. *Tápió-Szt.-Márton*, u. p. T.-Bicske.
Makay Dezső. *Budapest.*
Makay Emil. *Temesvár.*
Makkay József. *Nagyvárad.*
Malatinszky György. *Vámos-Györk.*
Bohuszlaviczi Malobiczky János. *Budapest.*
Meczner József. *Korlát*, u. p. Vizsoly.
*Dálnoki és Mezőmadarasi Medve Zoltán. *Budapest.*
Melhard Gyula. *Attala*, u. p. Csoma.
Deményfalvi Meliorisz Béla. *Eperjes.*
*Meszleny Bencze. *Velencze.*
*Meszleny Pál. *Velencze.*
Apsai dr. Mihályi János. *Máramaros-Sziget.*
*Báró Miske Kálmán. *Kőszeg.*
Miskolczi ref. lyceum könyvtára.
Miskolczy Imréné. *Budapest.*
Miskolczy Jenő. *Debreczen.*
*Bocsári Mocsáry István. *Budapest.*
*Bocsári Mocsáry Sándor. *Lapujtő.*
*Mosonmegyei történelmi és régészeti egylet. *Magyar-Óvár.*
Nagy Géza. *Budapest.*
Tasnádi Nagy Gyula. *Budapest.*
Eözbéghi Nagy Ignácz. *Puszta-Varjas*, u. p. Böös.
Alsó-Szopori dr. Nagy Kálmán. *Budapest.*
Sz. Nagy Lajos. *Budapest.*

Nagyenyedi Bethlen-főiskola könyvtára.
Nagyiday Ferencz. *Verbőcz*, u. p. Tisza-Ujlak.
Nagyszebeni városi levéltár.
Nagyváradi közs. iskolai könyvtár.
Naláczi Ödön. *Deés.*
*Gróf Nádasdy Ferencz. *Budapest.*
*Nemzeti kaszinó könyvtára. *Budapest.*
Ifj. Nyéki Németh Imre. *Székesfehérvár.*
Németh Titus. *Budapest.*
Némethy Lajos. *Esztergom.*
*Báró Nyáry Béláné. *Pozsony.*
*Báró Nyáry Gyula. *Pilis.*
*Orczy Dezső. *Budapest.*
Orczy Zoltán. *Budapest.*
*Országh Lajos. *Kis-Telek*, u. p. Magyar-Mecske.
Oroszláni Oroszlány László. *Miskolcz.*
Országos levéltár. *Budapest.*
*Országos kaszinó. *Budapest.*
Dr. Ortvay Tivadar. *Pozsony.*
Ostffy Miklós. *Ostffy-Asszonyfa.*
Lovag Óváry Lipót. *Budapest.*
Őrgróf Pallavicini Adolfné szül. Bárczay Anna. *Kassa.*
*Őrgróf Pallavicini Ede. *Budapest.*
Pannonhalmi főapátság.
Páriz-Pápai Paraicz Gyula. *Budapest.*
*Budahegyi Pauer Leo. *Budapest.*
Dr. Pauler Gyula. *Budapest.*
*Paulovics József. *Turócz-Szucsány.*
Payzsos Andor. *S.-A.-Ujhely.*
Pálfiszegi Pálffy László. *Pacsa.*
Páll Albert. *Ungvár.*
Dr. Pászthor Bertalan. *Eger.*
Dr. Pázmány Zoltán. *Kecskemét.*
*Gróf Pejachevich Tódor. *Eszék.*
Peőcz Elek. *Budapest.*
Peőcz Ferencz. *Torda.*
Báró Perényi Zs. *Nagy-Szőllős.*
Dolhai és Petrovai Petrovay György. *Nagy-Kürü.*
Dolhai és Petrovai Petrovay Gyula. *Déva.*
Dolhai és Petrovai Petrovay László. *Lugos.*
Dolhai és Petrovai Petrovay Margit. *Nagy-Kürü.*
*Péchujfalusi Péchy Mihály. *Czikó*, u. p. Sülelmed.
Pfeiffer Ferdinánd. *Budapest.*
*Aszódi és Podmanini báró Podmaniczky Gézáné szül. gr. Degenfeld Berta. *Kis-Kartal*, u. p. Aszód.
*Aszódi és Podmanini báró Podmaniczky Levente. *Fenyő-Haraszt*, u. p. Verseg.
Gróf Pongrácz Frigyes. *Bécs.*
Pongrácz György. *Balassa-Gyarmat.*
Pongrácz Kálmán. *Nyitra.*
Pór Antal. *Esztergom.*
Dr. Pósta Béla. *Kolozsvár.*
Pozsonyi kir. jogakadémia.
Pozsonyi kir. kath. főgymnasium ifjusági könyvtára.
Pozsonyi Toldy-kör.
Villei Pribék Pál. *Jenke*, u. p. Ungvár.
Réthey Prikkel Lajos. *Pozsony.*
Puky Andor. *Tomor*, u. p. Homrogd.
Puky József. *Budapest.*
*Pulszky Ágost. *Budapest.*
Radocza János. *Budapest.*
*Báró Radvánszky Géza. *Sajó-Kaza.*
*Dr. Radvánszky György. *Budapest.*
*Báró Radvánszky Jánosné. *P.-Varsány*, u. p. Hatvan.
Ragályi Ferencz. *Ragály.*
Lublóvári Raisz Aladár. *Lőcse.*
Rakovszky Endre. *Kassa.*
*Rakovszky Ferencz. *Novák.*
Rakovszky György. *Budapest.*
Ráth György. *Budapest.*
Reiner Zsigmond. *Budapest.*
Ifj. dr. Reiszig Ede. *Budapest.*
*Reviczky Ambró *Budapest.*
Dr. Récsey Viktor. *Győr-Szent-Márton.*
*Báró Rédl Béla. *Budapest.*
Dr. Réthy László. *Budapest.*
Rohács János. *Versecz.*
*Kis-Zombori Rónay Ernő. *Kis-Zombor.*
*Kis-Zombori Rónay Jenő. *Nagy-Becskerek.*
*Röser Miklós. *Budapest.*
Rudnay Béla. *Budapest.*
*Rudnyánszky György. *Felső-Atrak.*
Rumbold Bernát. *Budapest.*
Báró Salamon Mihály. *Székesfehérvár.*
Sárközy Aurél. *Komárom.*
Schiller Bódog. *Budapest.*
*Gr. Schmidegg Ferencz. *Gmunden.*
Dr. Schönherr Gyula. *Budapest.*
*Schulpe Vilmos. *Török-Kanizsa.*
Sigmund József. *Budapest.*
Kissolymosi Simó Ferencz. *Bpest.*
Simonffy Imre. *Debreczen.*
Paksi Sipeky Béla. *Borsicz*, u. p. Nemsova.
*Ifj. báró Solymossy László. *Nagy-Teremi.*
Sombory Lajos. *Magyar-Nagy-Sombor.*
Sóvári Soós Elemér. *Budapest.*
*Báró Staudach Adolf. *Budapest.*
Nagyváradi id. Stépán István. *N.-várad.*
Dr. Sussich Károly. *Karán-Sebes.*
Sváby Frigyes. *Lőcse.*
Szabadkai közs. főgimnázium.
Szabó Lajos. *Péterháza*, u. p. Enese.
Dr. Szalacsy Lajos. *Győr.*
Szalay Gábor. *Budapest.*
Szatmár vármegye közönsége. *Nagy-Károly.*
*Gróf Szápáry Gyula. *Taskony.*
Szegedi Somogyi könyvtár.
Szemere Lajos. *Budapest.*
Dr. Szendrei János. *Budapest.*
Szentimrey Tamás. *Mármaros-Sziget.*
Liptószentiváni Szent-Iványi Gyula. *Bikszád.*
*Liptószentiváni Szent-Iványi Gyula. *Budapest.*
*Liptószentiváni Szent-Iványi Károlyné szül. Szent-Iványi Margit. *Liptó-Szt-Iván.*
*Liptószentiváni Szent-Iványi Oszkár. *Bélád*, u. p. Nagy-Herestyén.
*Báró Szentkereszty Béla. *Árkos*, u. p. Szepsi-Szt-György.
*Szentkirályi Kálmán. *Tápió-Szt-Márton.*
Dr. Szentkláray Jenő. *Temesvár.*
Szentpály Miklós. *Nagy-Szőllős.*
Özv. Négyesi Szepessy Andrásné szül. Okolicsányi Mária. *Miskolcz.*
Négyesi Szepessy Béla. *Miskolcz.*
Négyesi Szepessy Mátyás. *Miskolcz.*
Széll Farkas. *Debreczen.*
Nagyszigeti Szily Kálmán. *Budapest.*
Idősb Szinnyei József. *Budapest.*
Dr. Szombathy Ignácz. *Budapest.*
Szmrecsányi Szmrecsányi Lajos. *Eger.*
*Sztankay Béla. *Kassa.*
*Sztankovánszky János. *Kajdacs.*
Dr. Szűts Andor. *Székesfehérvár.*
Tagányi Károly. *Budapest.*
*Tahy István. *Budapest.*
*Szili Taund Jenő. *Bécs.*
*Széki gróf Teleki József. *Tetétlen.* via Solt.
Széki gr. Teleki Sándor. *Budapest.*
*Özv. Széki gróf Teleki Sándorné szül. gróf Teleki Jozefa. *Gyömrő*, u. p. Üllő.
Temesvár sz. kir. város.
Terray István. *Sikér.*

*Tersztyánszky Andor. *Ipoly-Keszi*, u. p. Ipoly-Balogh.
Dr. Thallóczy Lajos. *Bécs.*
Dr. Thaly Kálmán. *Budapest és Pozsony.*
Tihanyi Dénes. *Zólyom-Radvány.*
*Ifj. Tisza Kálmán. *Geszt.*
Tisztviselők orsz. Egyesülete. *Bpest.*
Tomcsányi Tomcsányi Gyula. *Alsó-Németi*, u. p. Ungvár.
Torkos László. *Budapest.*
Tóth Árpád. *Budapest.*
Tóth Endre. *Nagy-Becskerek.*
Török Kálmán. *Munkács.*
Törös Sándor. *Kolozsvár.*
Töttössy Gyula. *Nyulas.*
Turócz-szentmártoni múzeumi tót társaság.
*Ugron István. *Tiflis.*
Ujfalussy Lajos. *Nagy-Károly.*
Ujhelyi Hugó. *Nagybánya.*
Ujj György. *Tata-Tóváros.*
Ullmann József. *Budapest.*
Ungvári kir. kath. főgymnasium.
Csekei Varjú Elemér. *Budapest.*
Vasdényey Géza. *Budapest.*
Vasmegyei rég. és tört. egylet. *Szombathely.*
*Báró Vay Béla. *Alsó-Zsolcza.*
*Báró Vay Dénes. *Pozsony.*
*Gróf Vay Tihamér. *Felső-Vadász.*
Vály Géza. *Nagy-Zerind.*
Városy Gyula. *Kalocsa.*
Vecsey Imre. *Debreczen.*
Venter Gerő. *Arad.*
Veress Endre. *Déva.*
*Báró Vécsey Józsefné szül. gróf Dessewffy Blanka. *Budapest.*
Viczián Antal. *Budapest.*
*Bojári gróf Vigyázó Sándor. *Budapest.*
Vojth Gergely. *Decs.*
*Gróf Waldeck Frigyes. *Tisza-Roff.*
*Báró Weisz Pál. *Kálaz*, u. p. Verebély.
Dr. Wertner Mór. *Muzsla.*
*Báró Wodianer Albert. *Budapest.*
Gróf Zay Albert. *Zay-Ugrócz.*
Závody Albin. *Szegzárd.*
*Gróf Zichy Ágoston. *Kálóz.*
Zirczi apátsági könyvtár.
Zorkóczy Tivadar. *Stubnyafürdő.*
Dr. Zubriczky József. *Budapest.*
Zsifkovics Lajos. *Budapest.*
*Zsigárdy Gyula. *Galánta.*
Zsilinszky Mihály. *Budapest.*
Zsolnai kir. kath. főgymnasium.

Az alapító tagok száma (500 frtos alapítványnyal 6, 200 frtos alapítványnyal 35, 100 frtos alapítványnyal 32) --- ---	73
A pártoló tagok száma --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	149
Az évdíjas tagok száma --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- --- ---	311
Az összes tagok száma --- --- ---	533

AZ ELSŐ MAGÁN CZIMER-ADOMÁNYOZÁSOK.

(A szöveg közt öt rajzzal.)

Az uralkodók czimeradományozási joga kezdetben csupán személyükre háritott jog volt, mely mintegy a közszükségletből fejlett ki, a czimerek értékének és becsének emelésére szolgált s melyet reájuk nézve az idők kizárólagossá tettek.

A XIV. századig bárkinek joga volt ellenőrzés nélkül czimert felvenni s azt mint sajátját használni. Ezen korlátlan szabadságnak következménye a czimerek értékének csökkenése volt. Ellensulyozásáról kellett gondoskodni, s mi volt természetesebb, mint hogy a czimeradományozás jogát az uralkodó személyére, mint a világi hatalom legfőbb képviselőjére ruházták, ettől kérve czimereiket, melyeknek érvényességét uralkodói pecséttel megerősitett oklevelekben biztositották.

A czimerek önkényes felvételének s utóbb koronás főktől való adományozásának is volt egy átmeneti kora, melyben, bár rövid ideig, mindkét mód divott. Egyesek önként vettek fel czimert, mások uralkodóktól kérték azokat. E kor a XIV. század első fele volt. E korra vonatkozólag jegyzi meg Bartolus a Sassoferrato (1313—1359), a legrégibb czimertani iró, «Tractatus de insigniis et armis» czimü művében: «Fejedelmektől adományozott czimerek viselésének fontos előnyei vannak. Először, mert az ilyen czimerek előkelőbbek; másodszor, mert annak viselését senki sem tilthatja; harmadszor, ha ketten egyenlő czimert viselnek s el nem dönthető: ki vette fel előbb, ki később? annak van előnye, kinek azt fejedelem adományozta; negyedszer, ha a seregnél vagy másutt kérdésbe tétetik: kinek van elsősége? előbb valóknak itéltetnek azon czimerek, melyeket fejedelmek adományoztak.»

Külföldön, ezen idézet szerint, Sassoferrato korában a fejedelmektől adományozott czimerek csak némi elsőbbségi jogot biztositottak tulajdonosainak az önként felvett czimerek felett. Magyarországon — mint azt a három első sisakdisz adományozásnál olvassuk — oly kizárólagos ezen fejedelmi adomány, hogy ezen adományozott sisakdiszekhez senki hasonlót az országban nem viselhet s ki ehez hasonlót visel, azt letenni tartozik, vagy az adományos véle önként letétetheti.

Az első magyar czimeradományozások ismeretesek heraldikusaink előtt. Gyakran volt róluk emlékezet a szakirodalomban. Egynémelyike teljes szövegével és hasonmásával is közölve volt, de mivel ezen közlések egyeseknél hézagosak, másoknál némileg tévesek is voltak, ez alkalommal korrendbe véve ezen emlékeinket, pótolni igyekezem a hézagokat s kiigazitani a tévedéseket, és ha lehet, megvilágositani egyes olyan jelenségeket, melyeknek inditó okai és czélja, ezen első czimeradományozásoknál, eddig figyelmen kivül hagyattak.

Az első czimeradományozási oklevelekben a czimer nem volt lefestve, csak leirva s az adomány nem terjedt ki a teljes czimerre, mint már a következő XV. században, hanem néha

csak sisakdiszekre, néha épen egyes czimerrészletek mázaira vonatkozott.

Magyarországon az eddig ismert legrégibb armalis az 1326. évből való. Ezt I. Károly király bizonyos Miklósnak, Imre fiának, állitotta ki.[1] Ez oklevélben sisakdiszt adományozott: «cristam que vulgo czimer dicitur». E kifejezésből kitünik, hogy 1326-ban czimernek, a franczia «cimiere» mintájára, a magyarban is csak a sisakdiszt nevezték s ez elnevezés csak később származott át a pajzsból, sisakdiszből és takarókból összeállitott teljes czimerre.

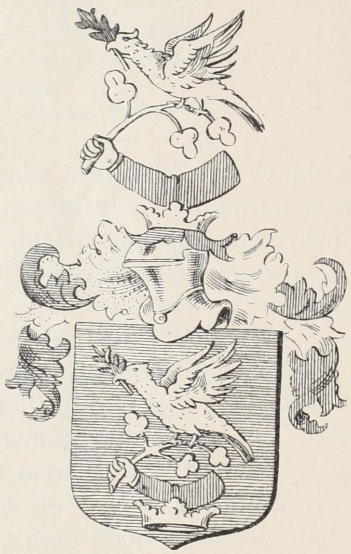

E sisakdisz madáralak volt: arany sólyom, kiterjesztett fehér szárnyakkal, melyek alatt arany lóherék függenek. A sólyom csőre felett zöld ág emelkedik, melynek levelei aranyosak. Ezen rosszul blazonnált sisakdiszt, miként az itt közölt ábra mutatja, az adományos utódai, a csebi Pogányok most is használják, úgy is, mint pajzsalakot, úgy is, mint sisakdiszt, de önként természetesebb helyzetet adtak az arany sólyomnak, midőn azt az arany levelü ágra állitották s az ágat egy veres mezü kar markába adták, mely leveles koronára könyököl.[2]

Ezen sisakdiszre nézve az adományozó király megjegyzi, hogy ha elődjei közül bármelyik, bárkinek, bárminő szinü sólymot adományozott volna sisakdiszül, ez adományozást visszavonja, nehogy a sólymot sisakdiszül más valaki is használja.

A második ismert armalist I. Károly király 1327 november 24-ikén állittatta ki Donch mester, zólyomi főispán részére.[1] Az adománylevélben Donch mester le nem irt sisakdiszének arany mázat adományozott a király, még pedig oly kizárólagos joggal, hogy ha ehez hasonlót mások viselnének, ő azt azoktól az ellenmondás figyelembe vétele nélkül elveheti.

Donch mester kedvelt hive volt a királynak. Őt úgy a csaták mezején, mint a béke idejében hüségesen szolgálta. E kitartó hüségért, melyet oklevelünk szövegében is kiemel, valószinüleg már elébb megajándékozta őt egy czimerrel, melynek pajzsára saját czimerképét, az Anjou liliomokat illesztette. E czimerpajzs fenmaradt a szászfalvi templom falán,[2] mezején hat (3—2—1) liliommal.

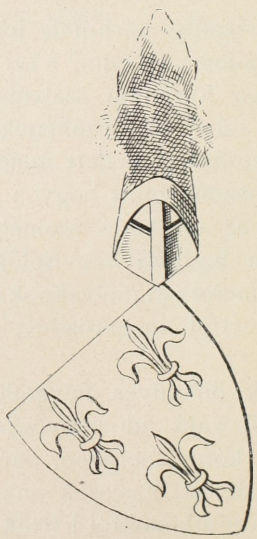

A sisakdisz — bár nagyon homályos körvonalakban — Donch mester fiainak, az 1402. évi trónöröklési oklevélre függesztett pecsétén maradt reánk. E pecséten a teljes czimer ki van vésve. A pajzsban három (2—1) liliom homályos

[1] Fejér közli ez oklevelet, némi kihagyásokkal, de az ő közlésében szereplő «*Herczeg de Eneruh*» névről az eredeti szöveg semmit sem tud.

[2] Nagy Iván, Magyarország Nemesi Családjai, IX. k. 345. l. Siebmacher, Ungarischer Adel, 370. tábla.

[1] Anjoukori okmtár, II. k. 336. l.

[2] Ipolyi Arnold, Beszterczebányai egyházi műemlékek, 28. l.

körvonalai vehetők ki, a sisakdisz: emberi törzs, fején sisakkal, vagy püspök süveggel.[1]

E két legrégibb czimeradomány levelünknél mai heraldikai szempontból feltünő az, hogy az elsőben adományozott sisakdisznél minden arany. Arany a sólyom, aranyosak a lóhere levelei. A másodiknál maga a sisakdisz meg sem emlittetik, csakis annak máza, mely ismét arany s melyet, mint kitüntetést, kizárólagos joggal adományozott kedvelt hivének a király.

Ma a heraldikában minden szin egyenlő értékü, sorrendben egy sem előzi meg a másikat. De ez nem úgy volt a XIV. században.

Bartolus a Sassoferrato, a kortárs, ki már idézett müvében legközvetlenebbül tünteti fel korának heraldikai nézeteit, a czimerszinekről a következőket mondja: «Egyik szin előkelőbb, mint a másik. Első az arany szin, mert az a fényt jelenti s ha valaki napsugarakat akar ábrázolni, nem teheti hozzáillőbben, mint ha aranysugarakat fest. Mert az bizonyos, hogy semmi sincs nemesebb, mint a fény. A reá következő nemes szin a bibor vagy veres, mely a tüzet jelképezi, ez kiemelkedőbb s előkelőbb a többi elemnél s legközelebb áll a naphoz: a legfényesebb testhez. A következő szin az azúr (kék) szin, ezzel ábrázolják a nemes levegőt, mely a legátlátszóbb, legátfénylőbb test, legtöbb fényt vesz magába s a tüz után a legnemesebb elem. Miként egyes szinek előkelőbbeknek nevezhetők s a fény is valami igen nemes, úgy annak ellentéte, a sötétség, valami silány értékü. Igy a szinek közt a fehér az előkelőbbek közé tartozik, mert a fényhez legközelebb áll, a fekete a legsilányabb, mert ez a sötétséghez áll legközelebb. A középszinek eszerint többé-kevésbbé előkelőek, a mint a fehéres vagy feketés szinhez közelébb állanak.» E korban egyszersmind különbséget tettek az arany és sárga s az ezüst és fehér szinek között is. A fémszinek előkelőbbek lévén, ritkábban adományoztattak.

A szineknek ezen elavult, de azon korban divó osztályozása fejti meg előttünk ezen első aranymáz-adományozásokat, melyekkel a király kedvelt hiveit kitüntette és jutalmazta.

Két évvel utóbb, 1330. február 14-ikén Visegrádon Kolusnak, Kolus fiának adományozott sisakdiszt Károly király.[1] Kolus udvarához tartozó nemes ifju volt, ki őt az országba érkezése óta hüséggel és kitartással szolgálta. Az adományozás csak a sisakdisz alakjára, keskeny szük voltának megjelölésére szoritkozik, a nélkül, hogy a sisakdiszt részletesebben is leirná.

Ez adományozó okiratnak tehát leginkább szövege tanulságos. Bevezetésében kijelenti, hogy a király szolgálatában, harczjátékoknál s minden egyéb fegyvergyakorlatoknál, az egyes személyeket saját czimerük után szokták megkülönböztetni s e czimert nem mástól kell megnyerni, hanem a királyi fenségtől. A végén eltilt mindenkit az adományozotthoz hasonló sisakdisz viselésétől.

Ezen három első armalis sisakdisz adományozására vonatkozik. Egyiknél új az adományozott sisakdisz, a másik kettőt a királyi kegy arany szinnel engedi bevonatni, mindhárom adományozás azon fényes harczjátékokban leli magyarázatát, melyek fényüző Anjou királyaink udvarában, fényes ünnepségek alkalmával vivattak.

E három sisakdisz-adományozás után egy fél század, sőt talán közel 60 év telik el, a mely időszakból nem maradt reánk magán czimeradományozás. Ez időszak alatt elmulik a czimerjavitások és czimerpótlások kora, mely kizárólag a már meglevő czimereket pótolta és javitotta s beáll azon kor, melyben az uralkodók új és teljes czimerek adományozásával tüntetik ki kedvelt hiveiket.

Az első e korból való emlékezet Zekell Péternek 1380-ban adományozott armalisáról van. Erre nézve egyedüli kutforrásunk, Szirmay Antalnak «Szatmár vármegye ismertetése» czimü könyve, hol e czimeradományozásról a következőket irja: «1380. Zekell Péter Mossony megyébe óvári kereskedő volt. Eljárt Ausztriába is hivatala üzésére és ott némely lakosok neki tetemes károkat tettek, azért Zsigmond király neki szabadságot adott arra, hogy ha bécsi vagy ausztriai kereskedőket talál, azokat letartóztassa, egyszersmind megnemesitette őtet, kereskedelmi vasmacskát adván czimerül ő nékie.»[2]

[1] A bécsi államlevéltár pecsét-öntvényei között, az ezredéves kiállitáson.

[1] Turul, 1887. évf. 156. l.

[2] II. k. 101. l.

A szerző forrást nem idézett s miután Szirmay hitelessége nem mindenkor állja ki a próbát, nem lehetünk tisztában azzal, valónak tartsuk-e ezen czimeradományozást, vagy csak szájhagyományok alapján fenmaradt czimermondának tekintsük?

Fontosabb ennél, — mert teljes hitelességü — a korra ezt követő Csentevölgyi armalis, az első teljes czimeradományozás, melyhez a szokatlan pajzsalak sisakdiszével együtt le van irva az oklevél szövegében. Csak a takarókról nincs még emlékezet.

Zsigmond király Ujlakon 1398 október 16-ikán állitotta ki adományozó oklevelét Csentevölgyi Pál fia Demeter prépost részére.

Általa még következők részesültek az adományban: unokatestvérei János fia Miklós Szentlőrinczy Mihály; Lőrincz fia Máté; György fiai Mihály és György, és Mihály deák; rokonai Dobry György és András, végül barátai Babocsay Gergely pesti plébános s ennek testvérei Tamás és András.

A czimer következő: kék szinü pajzsban hamvas szinü farkasfej van helyezve, fekete nyilvesszővel, melynek vas része (hegye) vérrel van fecskendezve s a fej torkába furódva úgy, hogy az hátulról látszik belőve lenni. A fülek feketék s úgy vannak elhelyezve, hogy azok egy kakas-száj vagy csőr nyilásához hasonlitanak. A fülek közé kis fehér kereszt van illesztve, oly helyzetbe, mintha az egy kakas torkából nőne ki. A farkasfejnek nyeldeklőjén egy olyan veres jegy van, minő a kakas taréja vagy koronája. Sisakdisz a farkasfej, úgy a miként a pajzsban, oldalt állitva, az emlitett fülekkel és veres jegygyel ellátva.

Ezen czimerkép napjainkban adományozva, legalább is szokatlannak tünnék fel. Szürke farkasfej, kakascsőr alakra elhelyezett fekete fülekkel, nyeldeklőjén veres kakastaréjjal. Ennek rendkivülisége e korban nem lep meg, a midőn félig veres kutyát, félig fehér halat ábrázoló czimeralakok adományoztattak. A szürke farkasfej elütő szinü füleire is találunk e korban egyező példákat.

Zsigmond király kortársa, Ruprecht római király, diplomáiban gyakran hajszálra menő szabatossággal irta le adományozott czimereit, valószinüleg már e korban is azért, hogy az adományozott czimert más hasonló czimerektől megkülönböztessék. A Veronai Jakabnak 1402 január 25-ikén Velenczében adományozott czimerben a zöld pajzsban álló fehér kutyának fülén egy, nyakán három, mellén egy, hátán három, hátulsó lábán egy fekete volt van.[1] A Schultheiss Miklósnak Nürnbergben 1403 január 18-án adományozott czimerben a fekete szinü fél kosnak körmei és *bal füle* fehérek.[2] Ezek közé sorakozik De Castruonovo, másként de Montefumo Viktornak Heidelbergben 1409 deczember 5-ikén adományozott czimere: veres pajzsban fekete sas, melynek nyakán a hátulsó tollak száma hét s ezek félig fekete, félig arany szinüek, lábainál hosszabban lefüggő farka öt részre osztott.

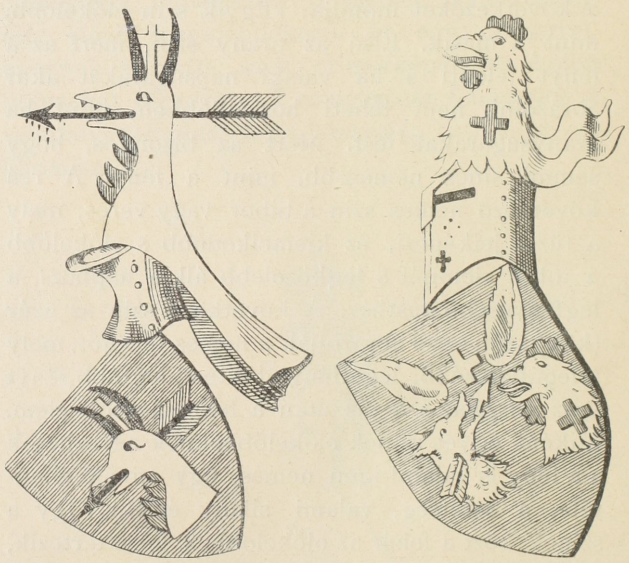

A Csentevölgyi czimer már előzőleg is ösmert volt heraldikusaink előtt. A Siebmacher-féle czimerkönyvbe is ki volt adva, de bizonynyal a szövevényes nehezen érthető czimerleirásnak tulajdonitható, hogy a pajzsalakot egészen másképen értelmezték. Külön alaknak vették a farkasfejet, külön rajzolták meg a két fekete fület és a taréjára és füleire vonatkozó hasonlatosságok helyett, a balra forditott farkasfejjel szemben egy kakasfejet is helyeztek veres taréjjal és nyakára illesztett kis fehér kereszttel. E kakasfejet rajzolták sisakdiszül is.

[1] Adler, Jahrbuch, VI—VII. k. 401. l.
[2] U. ott, 403. l.

Hogy a különbség a most leirt és a Siebmacherben kiadott czimer között jobban megfigyelhető legyen, közöljük mindkettőt egymás mellett.

Ezen magán czimeradományozások sorát a Semsey család armalisa zárja be, melyet Zsigmond király Budán, 1401 április 24-ikén állitott ki Semsey Demeter fia János részére, megjutalmazva ezzel érdemeit s mintegy kárpótolni akarva őt testvérének Lászlónak — a király főpohárnokmesterének — halálaért, ki a nikápolyi szerencsétlen ütközetben kardvágásoktól és nyillövésektől találva elesett.

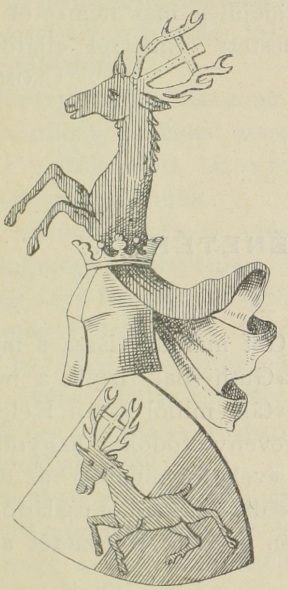

Ezen armalist ez ideig Fejér és Katona műveiből[1] és a jászói konvent levéltárában őrzött hiteles másolat után ismerjük, bár eredetije is valószinüleg megvan a Semsey család levéltárában. Szövege mutatja, hogy ezen armalis is azok sorába tartozik, melyekben a czimer még nincsen megfestve, csak leirva, mert a különben szabatos czimerleirás után a szöveg nem utal a festményre, mely Zsigmond király későbbi armálisaiban kivétel nélkül történik: «in presentium litterarum nostrarum capite depicta», «prout circa principium seu caput presentium pictoris magisterio, appropriatis coloribus sunt depicta», vagy csak egyszerüen: «hic depicta arma tua» stb. jelzéssel.

E jelzés a legrégibb Tétényi (1405) féle festett czimerü armalisban, a czimerleirás után a következő szavakkal van az oklevél szövegébe bevezetve: «prout presentibus inserta literis, apropriatis coloribus pictura expresse denotat et declarat», s ez időtől kezdve századokig — talán napjainkig — soha sem hiányzik az armális szövegéből.

A Semsey Jánosnak adományozott czimer leirása következő: ezüst és kékben osztott pajzs, benne ugró veres szarvas, melynek jobb szarva arany s két szarva közé arany kereszt van illesztve. Sisakdisz: a pajzs szarvasa növekvőn.

Ezen czimer két olyan jelenséget mutat fel első izben, mely később a heraldikában általános lett, az *osztott pajzsmezőt* és az *adományozott arany sisakkoronát.*[1]

A heraldikai sisakkoronákat nem valamely rangbeli előny feltüntetésére fedezték fel. Azokat, a mint a XIV. századbeli czimerkódexekből meggyőződhetünk, a szükség, a czimerrészleteknek a használati életben való plasztikus, a szemnek tetsző alkalmazása hozta létre.

Távol esik tőlünk az élő heraldika kora, s ha e korból irott emlékek nem is szólnak róla, a reánk maradt czimer-kódexek világos bizonyságai annak, mily erős fejtörésbe került a sisakdisz tetszetős elhelyezése a sisakon, különösen a XIV. század folyamán használatba jött csucsos tetejü csöbörsisakoknál. Mennyit tanakodtak azon, hogy a sisakdisz megerősitését a sisakon miként takarják el? Igy találták fel a tekercset és koszorut, melyek az összekötő vonalat takarták. Ezeknél azonban czélszerübbnek bizonyult egy — valószinüleg pléhből készült — abroncs, melynek, hogy tetszetősebb legyen, a korona alakját adták, de hogy rangjelvénynek ne tekintessék — különösen a kora-középkori korona-kultusz korában — befestették kékre, veresre, feketére, fehérre, sőt tarkára is. És épen ezen különböző mázak és szinek világos tanubizonyságai annak, hogy ezen sisakkoronák rangjelvényekül nem tekinthetők, mert ezek a

[1] Fejér, Cod. Dipl. X/IV. k. 67—69. ll. Katona, Hist. Crit., XI. k. 519. l.

[1] «desuper vero ipsius scuti galeam *corona aurei* aut crocei coloris adornatam». Az armális szövegében: Fejér, id. h.

csősrisak feltüntével kimentek a használatból. És alig tévedünk, ha azt állitjuk, hogy a hatalmi jelvényül vagy rangjelvényül használt korona, úgy a középkorban, mint mai fogalmaink szerint, mindig arany volt.

Ezt bizonyitja a XV. század megnyiltával azon szokás is, hogy egyes uralkodók kedvelt hiveiknek czimerét «nemességük fényének nagyobb emelésére» arany sisakkoronával ajándékozták meg.

Ennek nálunk első és nagyon korai példája a Semsey-czimer arany koronás sisakja, melyről mint kitüntetésről, nem emlékezik ugyan az armalis szövege, de azért az adomány kitüntető czélzatában nem kételkedhetünk.

Az arany sisakkoronáknak kitüntetésként adományozása alig két évtizedig volt szokásban, ezen időn tul az mindinkább rendes kelléke lett a nemesi czimereknek. Vele járt a czimeradományozással, nyerték előkelők és nem előkelők egyaránt, szinük mindig arany volt s ettől nagyon ritka az eltérés, a külföldön épen úgy, mint nálunk, hol a mohácsi vész előtt mindössze egy-két esetben találunk ezüst koronát és egyszer kéket. Ezek is a czimerfestők szeszélyének tekinthetők.

Időszaki sorrendben a Semsey armalist a Tétényi Péter és Andrásnak 1405 május 16-ikán adományozott czimereslevél követi. Ebben már ki van festve az adományozott czimer s ezzel egy új korszak nyilik meg a magyar heraldikában s egyidejüleg más nemzetek heraldikájában is: a festett czimerrel ellátott armalisok kora. CSOMA JÓZSEF.

A BÁTHORYAK CSALÁDI TÖRTÉNETÉHEZ.

(Egy genealogiai táblával.)

Keszői Simon krónikás mondja, hogy Péter király korában (1038—1041. és 1044—1047.) Guth és Keled nevü fivérek, sváb nemzetség sarjai, hazájukat, a staufeni várt elhagyták és Magyarországba mentek.[1] Az egyiket otthon, úgy látszik, Gottfried, Gottlob, Gothardnak nevezték, mely névből a magyar utódok emlékezetében csak az első szótag, Got maradt vissza s melyet akkori irás szerint «Guth»-nak irtak, a másikat talán Cletusnak hivták, miből aztán Keled lett.

A két jövevény utódokat hagyott hátra maga után, kik az évek folyamában az egész országban kiterjeszkedtek és számos család ősatyjaivá lettek; közvetlen utódaik történetét azonban nem ismerjük.

Vid, a két jövevény első sarja, nagy szerepet vitt Salamon király alatt; már 1055-ben országnagy; Salamon alatt Bácsmegye főispánja, a király mindenható tanácsadója; az 1074-ben Mogyoródnál vivott harczban esett el. Családi viszonyairól csak annyit tudunk, hogy Illés nevü veje volt. — Vid után egyetlen egy Gutkeled (mert később összevonták a két ős nevét) nemzetségbeli sarjat sem ismerünk s a mit e tekintetben egyik-másik állit, csak puszta vélekedés.

Csak a XIII. század első harmadában akadunk megint a Gutkeled nemzetség egyes tagjaira, a nélkül azonban, hogy azokat közös ősatyától tudnók leszármaztatni. Legkorábban lép fel köztük — ha azon tagokról akarunk szólni, kiket chronologice meghatározhatunk — II. And-

[1] Schön Tivadar ur az «Adler» cz. heraldikai és genealogiai társulat havi lapjában (1897. évf. 199. sz.) helyesen jegyzi meg, hogy I. Frigyes sváb herczeg a sváb hohenstaufeni várt csak a XI. század második felében épittette és hogy ennek következtében Guth és Keled hazája nem ott keresendő. Volt azonban még egy más staufeni vár Bádenben a breisgaui Münstervölgy végén, melynek egyik embere «*Gottfridus* marschalchus de stouphen» 1220 augusztus 8-ikán szerepel. E staufeni nemzetség tagjai a Zähringieknek miniszterialisai voltak és miután Zähringeni Bertold 1061-től 1072-ig karantán herczeg volt és a Zähringiek Magyarországgal érintkezésben voltak, majdnem biztosra vehető, hogy a magyar krónikás staufeni vára a breisgauival azonos; — ezt persze sem Keszői, sem a Gutkeled nemzetség ivadékai nem ismerték, vagy ha ismerték is, inkább a hirnevü hohenstaufeni várral azonositották. — Fejér VIII/V. k. 160. l. szerint már Szent-István király adta volna a Báthoryak ősének, Venczelinnek a bátori, ábrányi, pócsi, rakamazi és nyiregyházai birtokokat; de ez tévedés.

rás idejében a biharmegyei Salomo fia János, — de hogy a nemzetség akkortájt már számos ágakra szétoszlott, ezt azzal bizonyitjuk, hogy a nemzetség bizonyos tagjai közös vagy közel fekvő birtok és — a mi leggyakrabban fordul elő — valamely egyházi vagy monostori kegyuri jog kapcsából következtethetőleg egymáshoz közelebb rokonsági fokban állottak, mint nemzetségüknek egyéb és az ország távolabbra eső pontjain lakó tagjaihoz és hogy e genealogiailag közelebb és szorosabb kötelék folytán az összes nemzetségnek egyes családi csoportjait képezték, kik mindenesetre közös ősatyától származtak, birtokainak felosztása által különféle ágakra szétoszlottak, de a közös leszármazásukról szóló emlékezést és közelebb rokonsági fokukat minden alkalommal nyilvánitják.

Ily családi csoporttal találkozunk 1250 augusztus 11-ikén, midőn a Gutkeled nemzetség következő tagjai IV. Béla előtt bizonyos birtokügy rendezése miatt megjelennek:

1. István, szlavóniai bán († 1260.) 2. Privart (1238-ban Ungmegye főispánja.) 3. Csépán fia Keled (él még 1255-ben Bácsmegyében.) 4. Tiba fia Tiba (él még 1280-ban.) 5. *Miklós fia András.* 6. Apaj fia Apaj (előfordul még 1296-ban.) 7. László és fivére Aladár (Mihály fiai. Aladár a Kisvárdaiak őse; társai — Privartot kivéve — számos családok alapitói.)

Miután azonban ezeken kivül ugyanazon családi csoportnak még más tagjait is ismerjük, kézzel fogható, hogy a fent nevezettek csak a csoport képviselői, illetőleg az egyes családok főnökei voltak. Előadják a király előtt, hogy a Szatmármegyében fekvő, Szent-Péternek szentelt sárvári monostoruk a tatárjárás óta majdnem teljesen tönkrement és hogy a monostor anyagi érdekeinek emelése czéljából a monostorhoz tartozó, Bácsmegyében fekvő futaki birtokot (melyet másként Ratkay-nak is neveznek) az Iregieknek örökösitik.[1]

Miklósról és fiáról Andrásról azonkivül mit sem tudunk, de ez András, ki egy későbbi okirat szerint a «Kopasz» melléknevet viselte, számos család ősatyja. Hados, Bereczk, György és Benedek nevü fiakat és egy Kata nevü leányt hagyott hátra maga után.

Kata bizonyos *Vajda fia Lángos*-hoz ment férjhez. Lángos 1279 körül halt meg. Kata, kit az illető okirat[1] «Gutkeled nb. Kopasz András comes leányá»-nak nevez, 1311 május 31-ikén Bereczk nevü fivérétől hozományi és hitbéri követeléseit elhalt férjének bátori és ábrahámi birtokaiból kapja ki. Előbbi Szatmár-, utóbbi Biharmegyében feküdt. Az okmányt a nagyváradi káptalan állitja ki.

Legkorábban bukkanunk *Hadosra*, ki már 1270-ben az országnagyok sorában szerepel, a mennyiben 1270 szeptember 1-től 1272 február 9-ig Zágrábmegye főispánja.[2] A többi három fivérnek szintén alkalmuk nyilt, hogy a közpályán müködjenek. Midőn 1277-ben Radoszló és István fivérek (a Blagajiak ősei) Horvátországban a lázadás zászlaját kibontották és stájerországi társakkal együttesen a királyiaknak birtokait pusztitották, László király fennebbi István bán fiát, az ismert Joákimot magyar sereg élén menesztette, hogy a lázadókat szétverje. Kiséretében találjuk rokonait is, Hadost és Bereczket. A csata a Gutkeled nembeliekre nézve balul ütött ki. Joákim elesett, Hados elvesztette jobb kezét, Bereczk jobbjának egyik ujját, mindketten azonkivül fogságba kerültek. — Ebből kiszabadulván, a jövő évben (1278-ban) részt vettek a II. Ottokár elleni morvaföldi csatában, melyben a magyar harczosok sorában Hadoson és Bereczken kivül már Györgyöt és Benedeket is találjuk,

Ily nagy érdemeknek el nem maradhatott a jutalma.

A fivéreknek sógora, Vajda fia Lángos[3] fiörökös hátrahagyása nélkül halt meg, minek következtében birtokai az akkori jog szerint a koronára szálltak. A fivérek megkérték a királyt, hogy az üresedésbe jött birtokokat nekik adja. IV. László teljesitette kérelmüket, a mennyiben 1279 márczius 28-ikán a nagyváradi káptalant felhivja, hogy a kérdéses birtokok viszonyairól

[1] Országos levéltár Dipl. 344. sz. — Fejér, IV/II. k., 67. l. közli ugyan ez okiratot, de igen hibásan. András pl. nála bán fia, a miről az eredeti mit sem tud.

[1] Országos levéltár, Dipl. 1776. sz.

[2] Fejér, V/I. k., 156. l. (Hute), Wenzel, VIII. k. 412. l., XII. k. 35., 36. ll.

[3] Az okirat «Filius Woyvode»-nek mondja; igy tehát nem tudjuk, vajjon vajdának a fia, vagy «Vajda» nevü volt-e az illető.

jelentést tegyen és hogy ennek megtörténte után — a válasz kedvező volt — még 1279-ben a szabolcsmegyei Ábrány, *Bátor* (ma Nyir-Bátor) és Kis-Bátor nevü helységeket a négy fivérnek adományozta.[1] Korábbi birtokviszonyaikat nem ismerjük, IV. Lászlónak okirata csak azt mondja, hogy Bátor helységnek szomszédjai voltak.

I. Hados eltünik azóta; két fia volt: II. Hados és István. II. Hados 1285 január 11-ikén szabolcsmegyei szolgabiró, 1291-ben Zágrábban mint egy palota tulajdonosa szerepel, 1310-ben már nem él. Istvánnak esetleges utódait nem ismerjük. II. Hados Lőrincz és László nevü fiakat hagyott hátra maga után, kiknek elseje Károly királytól 1314 január 6-ikán a szatmár- (később szabolcs-) megyei *Szokoly* nevü helységet kapta. Saját és fivérének utódai felvették tőle a «Szokolyi» nevet; történetük e sorok keretén kivül esik; kifogytak a XVII. században.

György, kivel 1279-ben találkoztunk, előfordul 1307-ig. 1310-ben már fiaival találkozunk, Jánossal és Mihálylyal, kik közösen 1347-ig szerepelnek. Mihály (ki 1357-ig él) fiai Péter, Miklós és Simon 1355 február 20-ikán a «*Rakamazi*» (szabolcsmegyei helység) nevet viselik és mint ilyenek folytatják a családot.

Benedek, ki a «vörös» melléknevet viseli és kivel 1321-ig találkozunk, ez évben már szegény ember, a mennyiben Szabolcsmegyében fekvő bolti birtokát fivérének, Bereczknek eladja. Egyetlen egy fiát ismerjük, *Póth*ot, ki legelőször 1355 február 20-ikán emlittetik. Ő is «*Rakamazi*». 1370-ben már özvegyével: Hontpázmán nb. Királyi Szovárd leányával, Margittal találkozunk.

Bereczk.

Bereczk a *Báthoryak* egyenes ősatyja; utódjait a lengyel királyi és az erdélyi fejedelmi trónon találjuk.

Bereczk állandóan viseli már a Báthory nevet; megkapja IV. Lászlótól az engedélyt, hogy Bátorban minden szerdán hetivásárt tarthasson.[2] 1299 november 30-ikán szatmármegyei szolgabiró,[3] utoljára emlitik 1322 május 21-ikén.[4]

[1] Wenzel, IV, k. 177., 180. ll.

[2] Id. m. IV, k. 379, l. XII. k. 653. l.

[3] Hazai okmtár, VII. k. 283. l.

[4] Anjoukori okmtár, II. k. 17. l.

Névleg ismeretlen *neje* bizonyos Markvart bihari birtokosnak a leánya, ki férjének a zarándmegyei Kupa és Szintye nevü birtokokat hozta.[1] E házasságból származtak János, András, Lukács és Miklós.[2]

András a papi pályát szemelte ki magának. 1322 június 1-én nagyváradi olvasókanonok, 1326-ban budai prépost, 1329 óta nagyváradi püspök, mely minőségben 1345 derekán (június 3-ika után, a mikor utoljára szerepelt az élők közt), meghalt. Életéből kiemelendő, hogy 1330-ban Károly királynak követe volt Nápolyban és a királyt 1333-ban Nápolyba elkisérte, midőn ez oda utazott, hogy fiának egyikét a nápolyi trónörökös-királyleánynyal eljegyezze.

Bereczk fia *Miklós* előfordul 1322-től 1356 november 27-ig.[3] Úgy látszik, hogy a közpályán nem mozgott, mert a kútfők róla mindig csak a fivéreivel és unokaöcscseivel együttesen véghez vitt birtokrendezési ügyek alkalmából tesznek említést; egyetlen egyszer találom, hogy 1351 október havában István királyfi szolgálatában Erdélyben tartózkodott.[4]

Miklós nevü fiut hagyott hátra maga után, kiről csak annyit tudunk, hogy 1373-ban már nem élt.[5] Miután rokonai akkor birtokait maguk között felosztják, kézzel fogható dolog, hogy fiutódai nem lettek.[6]

Miután Bereczk fiai János és Lukács két főágat alapitottak, szükséges, hogy azokat egymástól különitve tárgyaljuk.

A) Péter- vagy bátori (ecsedi) ág.

Lukács.

Bereczk fia *Lukács*[7] fivérével Jánossal együttesen legelőször 1317 április 8-ikán fordul

[1] Anjoukori okmtár, IV. k. 198. l.

[2] Id. m. III. k. 233. l. szerint 1335 deczember 18-án Bereczk fia Jakab is élne, de miután a felette számos többi okirat, melyek Bereczk fiait ismerik, Jakabot nem emlitik, világos, hogy fennebbi okirat adata téves. Ép úgy helytelen Fejér, VIII. V. k., 158. l., hol Bátori Bereczk fia Lőrincz emlittetik; ez Lukács.

[3] Anjoukori okmtár, VI. k. 519. l.

[4] Zichy okmtár, II. k. 464. k.

[5] Fejér, IX. k. 4., 672. l.

[6] Némelyek mondják, hogy Bereczk fia Miklósnak két leánya lett volna, *Ágnes* és *Borbála*, kiket Lajos király 1369-ben fiusitott.

[7] Egyszer előfordul tévesen *Lőrincz* néven is. Anjou-

elő,[1] mely napon kettejük Károly királytól a szatmármegyei *Ecsed*-et kapták. Ecsed valamikor vak Dorog comes fiai: László, Márk, Albert és Domonkosé volt, kik 1291-ben birtokuk egy részét nővérük férjének, Marázi Gyula fia Gyulának engedték át. Domonkos és fivérének Lukácsnak fiai 1316-ban a lázadó «Kopasz» Jakab nádor pártját fogván, megfosztotta őket Károly király ecsedi birtokuktól, mire ezt 1316 április 8-ikán (l. f.) Báthory Jánosnak és Lukácsnak adományozta. A király kiemeli, hogy a két fivér ezt nemcsak hüségük és érdemük elismeréseül kapta, hanem azért is, mert e birtokra rokonság czimén igényeket támaszthattak: anyjuk vagy nagyanyjuk valószinüleg az Ecsediek rokona volt. Lassanként az egész helység birtokába jutottak. Marázi Vörös Gyula, kit 1291 óta ismerünk és ki Gyurka nevü fivérével (ez 1305-ben szabolcsmegyei szolgabiró) 1297 és 1299-ben fordul elő, Csála nevü leányt, Ungi Batisz nejét, hagyott hátra maga után, ki 1322 június 1-én ecsedi birtokát Báthory Bereczk fiainak részint rokoni szeretetből, részint 20 márka árán elörökitette.[2] 1329 július 1-én a fivérek valamely más ecsedi birtokos részét zálogba vették;[3] 1334 márczius 13-án megengedi nekik a király, hogy az ecsedi lápon várat épitsenek és eddigi hüségük elismeréseül «Hüségnek» nevezhessék.[4]

Lukács (fivére János oldalán) részt vett Dózsa erdélyi vajdának a hütlen Moys fia Moys és a Borsa nb. Tamásfiak elleni hadjáratában; jelen volt a debreczeni csatában; részt vett a szerbek elleni hadjáratban (1319), midőn a duchoni és kolobári várt ostromolták.[5]

Lukács utoljára előfordul 1330 márczius 14-ikén.[6] Két fia volt: Péter és Benedek.

Benedek.

Lukács fiai 1334 július 19-ikén még oly zsengekoruak voltak, hogy Károly király az ország összes biráinak meghagyja, miszerint a két fivér ügyeiben mindaddig ne itéljenek, mig azok érettebb kort meg nem érnek. A nádor még 1345 január 20-ikára halasztotta itéletét, mert Benedek még mindig zsengekoru volt; csak 1347 február 17-én érte el azt a kort, melyben ügyét személyesen képviselhette;[1] arról volt a szó, hogy családi birtokait feloszszák. De ez az utolsó róla szóló hir; úgy látszik, hogy nem sokára 1347 után figyermek hátrahagyása nélkül halt meg.

Péter.

Benedek fivére Péter, ki 1345 január 20-ikán még Olaszországban (ultra partes maritimas) tanult, 1349 április 19-ikén — valószinüleg fivérének halála következtében — már hazájában tartózkodik, hol terjedelmes birtokai kezelését átvette;[2] úgy látszik, hogy nem viselt közhivatalt, mert 1366-ig mindig csak gazda minőségben szerepel.[3] Tőle származik egyenesen az úgynevezett «ecsedi» ág, habár utódainak egyike sem él e megjelöléssel.

Két fia volt: *Bereczk*, ki örökösök nélkül halt meg[4] és János.

János

felmerül 1377-ben; 1383 február 10-ikén azt olvassuk felőle, hogy szomszédjának, Gutkeled nb. Várdai Domonkos birtokain garázdálkodott.[5] Ő sem viselt közhivatalt, mert az okmányok róla csak mint földbirtokosról tesznek említést; utoljára 1415 márczius 26-ikán akadunk reá.[6]

Házassága által birtokait gyarapitotta. Neje *Katalin* Szántói Pető fia Jánosnak a leánya, ki férjének 1391-ben számos szatmármegyei birtokot hozott.[7] 1395-ben azonban cserébe adta e birtokokat a királynak, mire az utóbbi Katalinnak

kori okmtár III. k. 60. l. (1334 márczius 3-ikán; v. ö. Fejér, VIII/V. k., 158. l.)

[1] Fejér, VIII I. k. 227. l. (tévesen 1307)

[2] Anjoukori okmtár, II. k. 20. l.

[3] Id. h. 416.

[4] Id. h. III. k. 60. l.

[5] Fejér, VIII/V. k., 156., 164. ll.

[6] Id. m. VIII/III. k., 404. ll.

[1] Anjoukori okmtár, V. k. 14., 16. ll.

[2] Id. h. 16., 273. ll.

[3] Id. h. VI. k. 36., 77., 158., 269., 326., 487. ll. Gr. Károlyi cs. okmtára, I. k. 280. l.

[4] Wagner, Collect. I. k. 24. l.

[5] Zichy-okmtár, IV. k. 253. l.

[6] Fejér, IX/V. k., 49., l. Károlyi okmtár, I. k. 583. l. Zichy okmtár, VI. k. 353. l.

[7] Csánki, Magyarország tört. földrajza a Hunyadiak korában, I. k. 490. l. V. ö. Turul, 1893. évf. 109. l.

a beregmegyei Tarpa helységet adta.[1] 1417-ben Katalin már özvegy.

Egy leánya volt: Orsolya és hat fia: István, Benedek, Tamás, Mihály, János és Bertalan.

*Orsolya Ratold nb. Gyulafi István*hoz ment férjhez, ki 1490 és 1491 között szerepel.

János fiairól keveset tudunk:

a) *Benedek* 1409 február 28-ikán a csanádmegyei Szőlős és Szent-Miklós társtulajdonosa;[2] 1417 október 1-én fivérével együttesen az anyjuktól szerzett Tarpa és a szatmármegyei Terebes nevü birtokba iktatják,[3] 1419-ben megkapja István nevü fivérével a szatmármegyei Matolcsot, mely azelőtt a Pok nb. Simon báné volt.[4] Miután a következő (1420.) évben már nem szerepel a matolcsi birtokosok között, alig szenved kétséget, hogy 1419 és 1420 között örökösök nélkül meghalt.

b) *Tamás* fivéreinek társaságában 1409 február 28-ikán szőlősi és szentmiklósi, 1417 október 1-én tarpai és terebesi, 1420-ban matolcsi birtokos, mely minőségben még 1422 és 1427-ben is szerepel.[5] 1431 június 27-ikén és szeptember 20-ikán fivéreivel Istvánnal és Bertalannal a Károlyiak elleni pörben fordul elő.[6]

Neje *Krisztina* a Gutkeled nb. Kusali Jakcs László erdélyi vajdának egy közelebbről meg nem határozható Báthory Ilonától született leánya. 1445 április 10-ikén Krisztina már özvegy; e napon leányaival együtt Erdődi Drág fia (bélteki Drágfi) Miklóst és Bátori István özvegyét és fiait elhalt férje Tamás vagyonából leányait illető leánynegyed ügyében bepörli.[7] Él még 1446-ban.

Négy leánya volt: *Margit*, *Erzsébet*, *Potentiana* és *Veronika*.

Potentiana 1462-ben még hajadon; később Gutkeled nb. *Szokolyi*nak a neje.[8]

*Veronika Ruszkai Dobó Domonkos*hoz ment férjhez; ez 1478 előtt halt meg; özvegye akkor még él.

Margit, kit szintén 1462-ben emlitenek, *Kállai Jánoshoz* ment férjhez. A szentgróti konvent 1471-ben határjárást eszközöl Bátori Andrást és Kállai Lőkös Jánost illetőleg.[1]

c) *Mihály* szintén 1409 február 28-ikán merül fel; ismerjük 1421-ig.[2] Azt mondják, hogy *Katalin* nevü leányt hagyott hátra maga után.

d) *János* 1409-től szerepel 1427-ig; többet nem tudunk róla.

e) *Bertalan*, ki szintén 1409-ben felmerül, Csehországban a husziták elleni csatában esett el, halálozási évét azonban nem ismerjük. Azt tudjuk, hogy magyar seregek 1429, 1430, 1431 és 1432-ben harczoltak a husziták és taboriták ellen és miután 1432 szeptemberében két Bátori István (az egyik Bertalan fivére) osztályparancsnoki minőségben a cseh eretnekek ellen menesztett seregben szerepel,[3] ennélfogva nagyon valószinü, hogy Bertalan 1432-ben esett el. 1431-ben ő is fordul elő a Károlyiak ellen vitt pörben. (L. f.)

István

Jánosnak e fia folytatta a főágat. Testvérei sorában ő a legkiválóbb; legelőször 1409-ben tünik fel. 1419 február 8-ikától 1432 január 20-ikáig félbeszakitás nélkül királyi tálnokmester.[4] 1432-ben osztályparancsnok a Csehországban müködő hadseregben; 1435 márczius 8-ikától 1439 november 9-ikéig országbiró.[5] Erzsébet királynétól elpártolván, 1440 január 18-ikán János zenggi püspökkel, Tallóczi Matkó bánnal, Perényi János tárnokmesterrel, Rozgonyi János tálnokmesterrel, Pálóczi Lászlóval, Marczali Imrével azon küldöttségnek tagja, melynek a lengyel főrendekkel tárgyalnia kellett volna,[6] akkor azonban, úgymint 1441 szeptember 10-ikén csak «volt országbiró»; 1442 augusztus 17-ikén or-

[1] Századok, 1893. évf. 224., 225.
[2] Temesmegyei okmtár, I. k. 415. l.
[3] Fejér, X/V. k., 874., 876. ll.
[4] Id. m. X/VII. k. 177. l.
[5] Id. m. X/VI. 350, 473., 905. ll.
[6] Károlyi okmtár, II. k. 129., 134. ll.
[7] Országos levéltár, Dipl. 13843. sz.
[8] Ezzel nem egyezik Nagy Iván (X. k. 787. l.) azon adata, hogy Szokolyi János és Bátori Tamás leányának, Zsuzsannának, fia Péter 1458—1463 Mátyás alatt macsói bán és temesi főispán volt.

[1] Századok, 1887. évf., 562. l.
[2] U. ott, 1871 évf., 614. l.
[3] Zichy okmtár, VIII. k. 482. l.
[4] Blagay okmtár 297. Fejér, X/VI. k., 187., 886. ll. X/VII. k., 429. l. Zichy okmtár, VIII. k. 344. l.
[5] Fejér, X/VII. k., 619. l., XI. k. 329. l. Zichy okmtár, VIII. k. 556. l.
[6] Ováry, a M. Tud. Akadémia tört. bizottságának okiratmásolatai, I. k. 120. l.

országos hivatal nélkül I. Ulászló azon embereinek egyike, kiket a király az özvegy Erzsébettel tartandó alkudozásokra kiküldött.[1] Elesett 1444 november 11-ikén a vésztelyes várnai csatában;[2] ő hordta ott a király zászlaját.

A régibb irodalomban három nejét találom. Az első az Aba nb. *Somosi* családból volt; másodika Gutkeled nb. Butkai Borbála, harmadika Kistapolcsai Orsolya.

Okiratilag azonban azt találom, hogy *özvegye Borbála* 1445 április 10-ikén fiaival együtt sógorának, † Tamásnak nejétől és leányaitól hagyatéki ügyben bepöröltetik.[3] 1451 február 1-én pedig tanusitja a leleszi konvent, hogy nagyságos Bátori István özvegye Borbála és Baksa nb. Csapi János ügyvédeket vallanak.[4]

Kilencz gyermeke volt: János, András, István, Péter, Pál, László, Miklós, Katalin és Margit.

János egyetlen egyszer fordul elő 1431 szeptember 20-ikán.[5]

*Katalin Pécz nb. Marczali László*hoz ment férjhez, ki 1480-ban királyi tálnokmester volt. Gyermekei nem lévén, László neje beleegyezésével annak fivéreivel 1474-ben oly szerződést kötött, hogy halála után összes somogymegyei birtokai a Báthoryakra szálljanak, kiket azokba e czimen még ez év folyamán be is igtattak. László ezután még évekig élt; 1488-ban azonban már mint magvaszakadt embert emliti a király. A Báthoryak meg is kapták a Marczali-birtokokat.[6]

Margit először Mátyás király anyai nagybátyjához, *Horogszegi Szilágyi Mihály*hoz ment férjhez, ki 1461 kezdetén török fogságba jutván, Konstantinápolyban a szultán parancsára lefejeztetett, 1462 deczember 10-ikén még Szilágyi Mihály özvegye.[7] Nemsokára *Buzád Hahót nb. alsólendvai Bánfi Pál*lal kelt egybe, a ki akkor szintén özvegy volt. Pál nejeként ismerjük már 1463 február 4-ikén;[8] 1464-ben még él.[9] Pál előfordul még 1475-ben.

[1] Teleki, X. k. 107., 120. ll.
[2] Hazai okmtár, VII. k. 464. l.
[3] Országos levéltár, Dipl. 13843. sz.
[4] Zichy okmtár, IX. k. 276. l.
[5] Károlyi okmtár, II. k. 134. l.
[6] Csánki, id. m. II. k. 684. l.
[7] Gr. Teleki cs. okmtára, II. k. 78. l.
[8] Teleki, id. m. XI. k. 45. l.
[9] Csánki, id. m. I. k. 723. l.

István.

István e fiának, ki fivéreivel együtt 1445 április 10-ikén felmerül, fényes pályafutása volt. 1458 február 9-ikén királyi tálnokmesteri minőségben tagja volt azon nagy bizottságnak, mely Strasznitzban a fiatal Mátyás királyt Podjebrad Györgytől átvette,[1] és onnan kezdve részt vett Mátyásnak minden nagyobb vállalkozásaiban. 1467-ben az erdélyi felkelők és István moldvai vajda elleni hadjáratban harczolt és kitüntette magát a szerencsétlen szucsavai ütközetben. 1472-ben országbiró lett. 1473 márczius 13-ikán azon magyar megbízottaknak egyike volt, kik Neisseben és Oppelnben a lengyel királylyal a békealkudozásokat tárgyalták; 1476-ban részt vett Szabács ostromlásában, mire azon küldöttséghez csatlakozott, mely a király menyasszonyát, Beatrixot Magyarországba hozta; ugyanazon évben kiüzte a törököket Moldvából[2] és megverte a törökökkel szövetkezett oláh vajdát, Baszarádot; 1477-ben kitüntette magát az osztrákok elleni hadjáratban; ez évtől kezdve az országbirói és szatmári főispáni tiszt mellett az erdélyi vajda és a székelyek ispánja méltóságát is viselte. 1478-ban azon követség tagja volt, mely Mátyás és a lengyelek királya között békét kötött. 1479 október 13-ikán Kinizsi Pállal együttesen Kenyérmezőn nagy győzelmet aratott a törökök felett; 1480-ban erdélyi vajda és szabolcsi főispán; vajdai minőségben találjuk 1492 augusztus 24-ig.[3] 1490-ben Bécsben tartózkodott, midőn Mátyás meghalt. A király halála után előbb János Albert lengyel királyfi, aztán II. Ulászló pártját fogta, kinek részére 1491-ben osztrák Miksával békét kötött. 1492 júniusában Erdélyben komolyan megbetegedvén,[4] Ulászló parancsára István mestertől, Mátyásnak volt házi orvosától kezeltetett.[5] 1493 január 19-ikén elvette tőle a király az erdélyi vajdaságot és a székely ispánságot;[6]

[1] Teleki, X. k. 575. l.
[2] 1477 január 10-ikén kifejezi neki a velenczei köztársaság ez alkalomból örömét és szerencsekivánatait. — Óváry, I. k. 140. l.
[3] Történelmi Tár, 1897. évf. 506—510. ll.
[4] 1492 november 22-ikén még biráskodik. — Károlyi okmtár, III. k. 7. l.
[5] Óváry, id. m. I. k. 173. l.
[6] Századok, 1889. évf. 678. l.

meghalt 1493-ban.[1] Tetemét Nyirbátorban temették.

László

1445 április 10-ikén emlittetik először. 1461 márczius 28-ikán és április 27-ikén fivéreivel, András és Istvánnal, egyik szomszéd birtokában elkövetett garázdálkodásnak elkövetője; 1464 május 27-ikétől 1465 február 16-ikáig királyi tálnokmester;[2] 1473 június 11-ikén fivéreivel együtt a Domahidyaknak szatmári birtokaiba statuáltatik.[3] 1470-ben Szatmár- és Zarándmegye főispánja; 1477 június 5-ikén megkapja fivéreivel együttesen Mátyás királytól a Maróthy-féle birtokokat.

Neje *Berzeviczi Erzsébet* előfordul 1474-ben. Gyermekei nincsenek.

Pál

1445 április 10-ikén emlittetik először; születésétől kezdve néma; utoljára emlitik 1490 szeptember 24-ikén.[4] Nincsenek utódai.

Egy Báthory *Pál* előfordul mint budai kanonok 1462 márczius 12-ikén,[5] de ez nem lehet a néma. Hogy nem a hevesmegyei, hanem a Gutkeled nb. Báthoriak tagja, bizonyitja ama körülmény, hogy őt a budai káptalan «nagyságosnak» nevezi.

Péter.

Ezt a régebbi irodalom nem ismeri; helyette Tamást sorozza be. 1445 április 10-ikén emlittetik. Többet nem tudunk róla.

Miklós.

Legelőször szintén 1445 április 10-ikén emlittetik. Papi pályára lépett. Egri kispap; 1469 szeptember 13-ikától 1471 február 28-ikáig választott szerémi püspök,[1] 1475-től 1506-ig váczi püspök. Tanulmányait Olaszországban végezte, hol bizonyos időig hittani előadásokat tartott. Mátyás király nagyon becsülte tudományosságát. Mátyás halála után II. Ulászlónak pártját fogta, kit 1497 február havában Prágába is kisértett.

András.

Először emlitik 1445 április 10-ikén. 1458-ban királyi tálnokmester és szatmári főispán; 1461-ben fivéreivel, Istvánnal és Lászlóval, Ecseden; 1469-ben tálnokmester és szatmári főispán; 1470-ben fivérével Lászlóval csak főispán, mely minősége még 1477, 1479, 1482, 1483 és 1484. években is tart. 1473-ban fivéreivel együttesen statuálják őt a Domahidyaknak szatmármegyei birtokaiba; 1477 június 5-ikén Istvánnal és Lászlóval a Maróthy-féle (bács-, szerémi- és valkómegyei) birtokokat megkapja. Mátyás halála után II. Ulászlóhoz szegődött. 1492-ben az ecsedi várat rekonstruálta; él még 1495 április 6-ikán.[2] Koronaőr is volt.

Neje: *Bélteki Drágfi Julianna.* Előfordul okiratilag 1499 május 5-ikén és 1500 augusztus 13-ikán.[3]

Gyermekei: István, András, György, Magdolna és Erzsébet.

Magdolna az ismert *Perényi Imre* nádorhoz († 1519 kezdetén) ment férjhez. Miután ennek nem Magdolna, hanem Kanizsai Dorottya az özvegye, világos, hogy Magdolna 1519 előtt halt meg.

Erzsébet Csanád nb. *Telegdi Jánosnak* a neje. Erzsébet előfordul 1476-ban, férje 1466-tól 1471-ig.[4]

István.

Legelőször emlitik 1490 szeptember 24-ikén;[5] elkisérte II. Ulászlót 1509-ben Prágába, midőn ez fiát, Lajost ott megkoronáztatta; 1510-ben budai királyi várnagy; 1511 május 29-ikén Te-

[1] 1493 július 3-ikán Castiglione Bertalan Zengből közli, hogy Ulászló már teljesen kibékült a magyar főrendekkel, a mi különösen Bátori István közbejött halálának köszönhető. Bátoriban az özvegy Beatrix egyik leghatalmasabb hivét veszté el. — Óváry, I. k. 183. l. István érdemeit ecseteli Mátyás király 1477 junius 5-ikén; Teleki, XII. k. 22., 24. ll., v. ö. Óváry, I. k. 162. l.

[2] Fejér, X/III. k., 173., 176. ll. Károlyi okmtár, II. k. 364. l. Teleki, XI. k. 88., 104., 114. l.

[3] Történelmi Tár, 1890. évf. 111., 112., 119. ll.

[4] Soproni okmtár, II. k. 562. l.

[5] Széll Farkas, A Bessenyey család tört., 141. l.

[1] Teleki, XI. k. 392., 433. ll. V. ö. Katholikus Szemle, 1896. évf. 629. l.

[2] Székely okmtár, I. k. 283. l.

[3] Károlyi okmtár, III. k. 35., 46.

[4] Makay Dezső adata. Turul, 1895. évf. 177. l.

[5] Soproni okmtár, II. k. 562. l.

mesmegye főispánja;[1] 1514-ben a Dózsa György ellen kivonult hadsereg főparancsnoka; 1519-ben nádor;[2] 1521-ben a törökök ellen vonult, de sikertelenül vissza kellett vonulnia a Szerémségbe. 1522 október 1-én és 1523 február 5-ikén és 20-ikán temesi főispán és a távollévő király helytartója.[3] 1525 július 4-ikén elvesztette rövid időre a nádorságot, de visszakapta 1526 április 28-ikán. Részt vett a mohácsi csatában, mely után Ferdinánd pártját fogta, ki őt a nádorságban megerősitette.[3] Meghalt 1530-ban a dévényi várban; eltemették a pozsonyi Szent-Márton-templomban. «Sánta» Báthorynak is nevezték.

1521 július 28-ikán egybekelt Nyirbátorban *Zsófiá*val, III. Konrád mazóviai herceg († 1503) és Radziwill Annának 1497 és 1499 között született leányával. Zsigmond lengyel király 1530 október 21 ikén levelet ir a magyar főrendekhez, melyben pártfogásukba ajánlja Báthory István nádor özvegyét, Zsófia mazóviai hercegnőt.[5] Vajjon Zsófia férje halála után Pekri Lajossal második házasságra lépett-e, bizonytalan. II. Miksa királynak ő volt a keresztanyja; meghalt 1543 márczius 11 előtt.[6]

Egyetlen gyermeke, *Anna*, Anna királynénál, I. Ferdinánd nejénél nagy kegyben állt. Az az adat, hogy a királyné Károly münsterbergi herczeggel eljegyezte és hogy a menyasszony házasság létrejötte előtt halt meg, alig érdemel hitelt, miután Károly 1545 április 25-ikén született, mig Annának legkésőbb 1530-ban, anyja halála évében kellett születnie; egyébként is Ferdinánd neje 1547-ben halt meg, midőn Károly csak két éves volt.

György.

Ez is 1490 szeptember 24-ikén emlittetik először; 1505 óta királyi lovászmester, 1513-ban Somogymegye főispánja.[7] 1494 kezdetén elkisérte Ulászlót Lőcsére, midőn ez ottan fivéreivel találkozott. A mohácsi csata után Ferdinánd embere lett. 1531-ben még lovászmester volt, midőn babócsai kastélyában néhány főurral a két ellenkirály által okozott országos zavarok ügyében tanácskozott.

Neje *Katalin Gergellaki Buzlai* Mózes királyi udvarmesternek a leánya. 1517-ben egynéhány fejérmegyei helységnek birtokosa.[1]

András.

Először szintén 1490 szeptember 24-ikén emiittetik. 1513 január 30-ikán szatmári főispán, 1519—1520 szatmári főispán és macsói bán, 1521-ben királyi kincstartó; 1524-ben szatmári főispán, 1527 november 10-ikétől körülbelül 1534-ig tárnokmester.[2] 1521-ben belgrádi parancsnokká nevezték ki, de tisztségét nem érvényesithette, mert a belgrádi bánok őt abban megakadályozták.[3] A mohácsi csatában ő szólitotta fel a királyt, hogy a jancsárokra és a szultánra rohanjon, mely tanács a király halálát és a magyar hadsereg tönkretételét vonta maga után. Lajos halála után Ferdinánd pártját fogta, ki őt 1527 végén főkincstárnokká nevezte ki; 1528 márczius 7-ikén másokkal együtt[4] a király távollétében a kormányzással megbizott nádor tanácsosának lett kinevezve. 1528 deczember 17-ikén Ferdinánd tábornokaként Szapolyai János tábornoka, Czibak ellen csatát vesztett.[5] János király irja 1529 augusztus 16-ikán, hogy Báthory András a királyi országrészeket pusztitotta, hogy a király emberei szétkergették és hogy Andrást magát a nagyváradi püspök ecsedi várában ostromolja.[6]

Kétszer nősült. Első neje *Borbála*, *Kállai* János leánya. Második *Rozgonyi* István leánya

[1] Turul, 1887. évf. 53. l.

[2] Óváry, I. k. 258. l.

[3] Károlyi okmtár, III. k, 139., 144., 687. ll. Történelmi Tár, 1897. évf. 687. l.

[4] Óváry, II. k. 9., 126. ll. 1528 deczember 18-ikán Ferdinánd helytartója (Károlyi okmtár, III. k. 175. l.)

[5] Id. h. 40.

[6] Balzer, Genealogia Piastów, 14. l.

[7] Turul, 1887. évf. 53. l.

[1] Csánki, II. k. 364. l.

[2] Turul, 1887. évf. 53., 1888. évf. 89. l. — A velenczei követ jelenti Budáról 1521 deczember 26-án, hogy Báthory Endre a neki ajánlott kincstárnoki tisztséget az uralkodó zavarok miatt el nem fogadta. — Óváry, I. k 265. l. Magyar Történelmi Tár, VI. k. 239. l.

[3] V. ö. Századok, 1875. évf. 132. l.

[4] Ezek: Pál esztergomi érsek, Gerendi Mikiós választott erdélyi püspök, Thurzó Elek országbiró. — Történelmi Tár, 1892. évf. 748. l.

[5] Óvári, II. k. 28. l.

[6] Történelmi Tár, 1889. évf., 318. l.

Katalin. Okiratilag csak Katalint találtam. Atyja egyike volt a leggazdagabb birtokosoknak. Fiai nem lévén, keresztülvitte II. Lajosnál, hogy 1519-ben egynéhány abauj-, borsod-, pest- és zemplénmegyei birtokát vejére, Báthory Andrásra átruházhatta. András már 1518-ban Rozgonyi Istvánnak a veje.[1] Neje Katalin és ennek anyja Rozgonyi István özvegye Szerecsen Krisztina 1524 február 3-ikán és 5-ikén varannói, cserépi és turai jobbágyaikhoz parancsot menesztenek.[2]

Házasságából a következő gyermekek származnak: Klára, János, István, László, Bonaventura (András), György és Miklós, kik közül *János*, *István* és *László* fiatal korban halt meg.

Klára a család szégyenfoltja. Első férje *Homonnai Drugeth István*, ki 1527-ben ungi és zempléni főispán, Szapolyai János követe Lengyelországban és 1538-ban kassai kapitány. Úgy látszik, hogy még ez évben meghalt, mert 1540-ben Klára már *Losonczi Antal*nak a neje. Ferdinánd ezt 1527-ben történt koronázása alkalmából tálnokmesterré nevezte ki; 1533-ban még Ferdinánd hive. Klára benső viszonyt folytatott férjének iródeákjával, Antallal s rábirta, hogy férjét (1551 táján) megölje. Sógora, Losonczi István Klárát ezért rövid ideig börtönben tartotta. Az elvetemült asszony aztán még bizonyos *Betkó János*sal és utána *Benkó Bálint*tal kelt egybe.[3] Losonczi Antallal kötött házasságából két leány származott: Klára és Dorottya.

(Bonaventura) András.

Azt mondják, hogy a magyar katonák idegen hangzásu nevét nem tudták kiejteni és hogy azért Andrásnak nevezték volna meg. Annyi tény, hogy az összes hivatalos okiratok és maga magát Andrásnak nevezik.[4]

Ferdinánd és Miksa idejében élt. Már korán Ferdinánd hive. 1533 márczius közepén Bécsben tagja volt azon állami tanácsnak, melynek a két ellenkirály között kellett volna a békét helyreállitania; 1540-ben Majlát István vajda ellen vonult; 1542-ben osztályparancsnok volt azon hadseregben, melynek a tehetetlen Brandenburgi Joákim alatt kellett volna a törököket Budából kiüznie. 1549-ben György barátnak Ferdinándhoz való átpártolását vezette. 1549 óta szatmári és szabolcsi főispán; 1550- és 1551-ben a mellett Ferdinánd tárnokmestere és egyik országos kapitány.[1] 1551 május 5-ikén Ferdinánd megbizta, hogy György baráttal együtt vegye át Erdély kormányzását. De mivel András köszvényben betegedett meg, Ferdinándot 1551 július 3-ikán arra kérte, hogy a neki szánt vajdai állástól felmentse s azt oly valakire bizza, a ki ennek minden tekintetben meg tud felelni. 1551 július 30-ikán azon óhaját fejezte ki Ferdinánd, hogy Báthory András és Miklós az Izabellától átvett koronát Tokajra vigye, a mi augusztus 11-ikén meg is történt. Augusztusban Temesvárt több más délvidéki várral együtt elfoglalta, de a főparancsnokságot nem akarta megtartani. 1552 május 1-én[2] Ferdinand erdélyi vajdává nevezte ki, de már ugyanazon év május 5-ikén jelenti a nagyszebeni polgármester, hogy az uj vajda Erdélybe való utjában megbetegedett és azért kéri a királyt, hogy az igy fennakadt ügyek igazitására küldjön királyi biztosokat. 1554 deczember 5-ikén, 1555 február 19-ikén és márczius 8-ikán országbiró, szabolcsi és szatmári főispán.[3] 1565- és 1566-ban országbiró; 1565-ben Schwendi Lázárral a törökök ellen kivonult hadsereg főparancsnoka; 1566-ban részt kellett volna vennie a hadjáratban, de már ez évi október 4-ikén meghalt a dévényi várban.

Első neje *Anna Thurzó Elek* († 1543 január 25-ikén) leánya. 1552-ben emliti őt Nádasdi Tamás.[4] Halála után a mesés szépségü *Mindszenti Katalin*nal kötött uj házasságot.[5] Gyermekei nem maradtak.

Miklós.

Jelentékeny szerepet játszott még Ferdinánd alatt, midőn 1551 augusztus 2-ikán fivérével,

[1] Id. h. 1884. évf., 542., 543. ll.

[2] Országos ltár, Dipl. 23588, 23886. sz. V. ö. Századok, 1894. évf., 734., 735. ll.

[3] Turul, 1883. évf., 23. l.

[4] V. ö. Brüsseli okmtár, II. k. 140. l., Történelmi Tár, 1897. évf., 29.

[1] Történelmi Tár, 1879. évf., 493. s kk.

[2] Székely okmtár, II. k. 104. l.

[3] Károlyi okmtár, III. k. 279., 284., 286. ll.

[4] Történelmi Tár, 1878. évf., 187. l.

[5] Katalin aztán még kétszer ment férjhez: először csömöri Zay Ferenczhez († 1570), aztán Alsólendvai Bánfi Pálhoz.

Andrással együtt Izabella királynétól a koronát átvette. Ugyanazon évben Becse előtt harczolt a törökök ellen. Egy ideig Izabellához csatlakozott; fivérének, Andrásnak sikerült azonban őt Ferdinánd pártjára visszahozni. 1558 február 16-ikán országbiró, mely minőségben még 1579 márczius 28-ikán is működik; a mellett 1559- és 1584-ben szabolcsi, szatmári és somogyi főispán.[1] Miksának koronázásakor (1563-ban) ő vitte Pozsonyban Szent-István kardját; innen kezdve Miksának állandó hive maradt; 1570-ben azzal gyanusitották ugyan, hogy a Dobó-Balassa féle összeesküvés részese,[2] de nem történt semmi baja; ugyanazon évben legyőzte a Karácson Györgytől a tiszántuli vidéken szitott felkelést. 1584-ben lovai megbokrosodása következtében szenvedett csonttörésben szeptember vagy deczember 17-ikén meghalt Ecseden.[3]

1544-ben született neje *Fruzsina Losonczi* István (fennebbi Antal fivére) leánya volt.

György.

1552-ben Ferdinánd hive, mely minőségben Egernek a törökök elleni védelmezésére csapatait kiküldte. 1556-ban azonban már János Zsigmond pártján találjuk, kinek érdekében Huszt városát ostromolta; 1556 június 10-ikén szatmári, szabolcsi, krasznai és középszolnoki főispán.[4] János Zsigmond szolgálatában találjuk őt még 1560, 1563[5] és 1565. években is, mely utóbbi évben felesége révén rá szállt erdődi kastélyát Miksa tábornokának, Schwendi Lázárnak átkellett bocsátania, mire aztán Zemplénmegyében fekvő csicsvai birtokában tartózkodott. Utoljára Rozgonyban 1570 február 3-ikán találjuk; akkor szabolcsi és szatmári főispán.[6] Eltemették a zemplénmegyei Varannóban.

Neje, Somlyói *Báthory* István leánya *Anna*, Bélteki Drágfi Gáspár (sz. 1516-ban, † 1545 január 25-ikén) özvegye, ki első házasságából származó fiai (György, sz. 1543 április 24-ikén és János, sz. 1544 május 6-ikán) halála után a szatmármegyei erdődi várat második férjének hozta. Őt is 1570 február 3-ikán (Rozgonyban) találjuk utoljára. Halála évét nem ismerjük; Varannóban lett eltemetve.

Györgynek következő gyermekei voltak: István, Erzsébet, Zsófia és Klára.

György és Anna 1570 február 3-ikán Rozgonyban Szászy Mihály mester előtt hit alatt igérik, hogy miként özvegy Nádasdy Tamásné Kanizsai Orsolya asszonynyal megegyeztek, leányukat *Erzsébetet* Nádasdy Ferencz részére november 1-ig, s ha valami háboru, betegség vagy ilyesmi közbe jön, tovább is megőrzik.[1] Fivére István Varannóból kéri 1572 deczember 31-ikén a kassai főbirót, hogy Kassáról hugának és Nádasdy Ferenczcnek kézfogására bocsásson Varannóra két ötvös legényt vagy egy mestert harmad magával.[2]

Erzsébet fennebbi Nádasdy Ferenczhez (született 1555, † 1604 január 4-ikén, lovászmester és a dunáninneni vidék főkapitánya) férjhez menve, vérengzéséről tette nevét hirhedtté a történelemben. Hogy bőrének üdeségét megőrizze, azon gondolata támadt, hogy öregedő bájait leányok és nők vérével frissiti fel. Borzalmas szenvedélye már férje életében is jelentkezett nála. Nádasdy halála után birtokain, különösen pedig csejtei várában kinzókamrákat rendezett be, melyekben 600-nál több női egyént kegyetlenül megölt. Végre Thurzó György nádor, ki a gyilkos nőt tetten érte, véget vetett a dolognak, a mennyiben 1610 deczember 29-ikén este Erzsébetet elfogatta, másnap a várba vitette,[3] azután Erzsébet főczinkostársait halálra, őt magát pedig élethossziglani börtönre elmarasztalta; itt — Csejtén — halt meg Erzsébet 1614 augusztus 21-ikén két órakor éjfél után, mire ugyanazon évi november 25-ikén a csejthei templomban eltemették.[4] Pörének jegyzőkönyvei az összes tanuvallomásokkal együtt még megvannak.

Erzsébettel a Péter-ág utolsó tagja sirba szállt.

[1] Blagaj okmtár, 516. l., Károlyi okmtár, III. k. 394., 402., 408. ll.; Óváry, II. k. 188. l.; Történelmi Tár, 1895. évf., 255. l.

[2] Történelmi Tár, 1879. évf., 698. l.

[3] U. ott, 1890. évf., 371. l.

[4] Károlyi okmtár, III. k. 289. l.

[5] Történelmi Tár, 1884. évf., 392. l.

[6] Id. h. 1887. évf., 571. l.

[1] Történelmi Tár, 1887. évf., 571. l.

[2] U. ott, 1891. évf., 340. l.

[3] U. ott, 1899. évf. 722. l.

[4] U. ott 723. l.

*Zsófia Figedi András*hoz, abaujvármegyei birtokoshoz ment férjhez. Gyermekei Figedi István és Borbála, mely utóbbi Pogány Györgynek lett a neje. Mindketten István nevü nagybátyjuk örökösei.

Klára Várdai Mihálylyal kelt egybe. E házasságból származik Várdai Katalin († 1630 június 7-ikén; férjei: 1. Telegdi Pál † 1596 november 13, 2. Bedeghi Nyári Pál.)

István.

Született 1555-ben. 1585-ben országbiró, részt vett 1593—1594-ben a törökök elleni háboruban. Miután a protestantizmust elfogadta és állásáról leköszönt, Bocskay pártjához szegődött; nemsokára azonban meghalt ecsedi várában 1605 július 25-ikén este 9 és 10 óra között.[1] Nejével halála előtt öt évig szót sem váltott. Az asszony, midőn hirét vette, hogy férje vonaglik, belépett hozzá e szavakkal: «várj te kemény szivü»; ez annyira hatott a haldoklóra, hogy azonnal kilehelte életét; de neje is elájult.[2]

István szabolcsi, szatmári és somogyi főispán volt. Végrendeletét 1603 február 28-ikán irta. Miután csak *Pál* nevü természetes fiut hagyott hátra maga után, vele a Péter-ág kihalt.

Neje, *Homonnai Drugeth* Ferencz és Perényi Erzsébet leánya, *Fruzsina* tulélte őt. Egybekelésük Varannón 1579 farsangjában történt.[3]

B) Somlyói ág.

János.

Bereczknek — mint fent láttuk — *János* nevü fia is volt, ki 1316-ban fivéreivel együtt a Borsa nb. «Kopasz» Jakab nádor-féle lázadásban Károly király hiveként kitüntette magát és azért 1317-ben fivéreivel együtt az ecsedi várat kapta. De már azelőtt is szerzett magának érdemeket, midőn Trencsényi Máté ellen 1312-ben Kassánál, a Borsa nembeliek ellen Debreczennél és Debreczeni Dózsa zászlaja alatt Erdélyben a lázadó Moys ellen harczolt.[4]

[1] Neje július 31-ikén közzéteszi halálát. Történelmi Tár, 1889. évf., 201. l.

[2] Történelmi Tár, 1893. évf., 201., 202. l.

[3] Id. h. 1880. évf., 645. l.

[4] Fejér, VIII/III. k., 404., 407. ll.

Részt vett továbbá (1319-ben) a szerbek elleni hadjáratban, hol Duchon és Kolobar nevü várak ostromlása alatt négy (részint rokon) embere elesett. A Borsa nb. Tamásfiak lázadása idejében a szatmármegyei Gilvács várnagyja volt, mely várt a lázadók ellen hősiesen védelmezett. Ezért megkapta 1326-ban Gutkeled nb. Lotthard bán lázongó fiainak (szatmármegyei) ujfejértói birtokát.

A háboruskodások bevégezte után birtokainak kezelésével foglalkozott.[1] 1329-től körülbelül 1331-ig Szilágymegye főispánja.[2] 1333 deczember 4-ikétől 1341 márczius 21-ikéig szatmári[3] és egyszer aradi főispán is.[4] Utoljára találkozunk vele 1349 október 17-ikén sárvári monostorát érintő ügyben, midőn az itéletet 1350 május 1-ére halasztják; de ezt már János meg nem érte, mert már 1350 május 1-seje előtt meghalt.[5]

Nejének nevét nem ismerjük. 1344 május 3-ikán Pécz nb. Marczali Istvántól a kezeiben lévő jószágaiból járó leánynegyedét követeli.[6]

Három fia volt: László, György és István.

István.

Legelőször 1353 január 13-ikán fordul elő, midőn fivérei társaságában valamely birtokügyben szerepel.[7] 1355 június 19-ikén részt vesz a családi birtokok felosztásában:[8] 1357 július 2-ikán már nagyváradi kanonok, birtokait pedig fivéreinek kezében találjuk;[9] utoljára 1366 április 15-ikén akadunk reá, midőn mint nagyváradi kanonok és homrogi főesperes, fivéreinek beleegyezésével kereksomlyói szőlőjét valamely zárdának adományozza.[10]

[1] Anjoukori okmtár, II. k. 20., 166., 416. ll., III. k. 60., 130., 233., 483. ll., IV. k. 29., 104., 198., 414. ll., V. k. 15., 273. ll.; Fejér, VIII/I. k., 227. l., (tévesen 1307 évszám alatt); VIII/II. k., 608. ll., VIII III. k., 180., 404. ll., VIII IV. k., 89. l. VIII/V. k., 156. l.; Zichy okmtár, I. k. 254., 473., 577. ll., II. k. 266., 271., 273., 319., 364., 401., 425. ll.

[2] Pesty, Eltünt régi vármegyék, I. k. 133. l. Fejér, VIII III. k. 567. l.

[3] Zichy okmtár, I. k. 473. l.

[4] Hazai okmtár, VII. k. 391. l. (kelet nélkül.)

[5] Zichy okmtár, II. k. 425. l.

[6] Anjoukori okmtár, IV. k. 414., 415. ll.

[7] Id. h. VI. k. 37. l.

[8] Id. h. 326.

[9] Id. h. 598.

[10] Fejér, IX. 3. k., 605. ll.

György.

1350 május 1-én emlittetik először. 1356 július 10-ikén Olaszországban tartózkodik a király hadseregében;[1] különben csak fivérei és rokonai társaságában vagy magányosan birtokosként szerepel 1373 július 27-ikéig.[2] János nevű fia és egy leánya volt.

György *leánya* Gutkeled nb. *Várdai Miklóshoz* ment férjhez; 1373 július 27-ikén már özvegy asszony; férjének fivére, Domonkos, nevezett napon atyjának hozományát visszaadta.[3]

János.

Legelőször 1362 április 28-ikán akadunk reá; birtokos minőségben szerepel 1414 június 13-ig.[4] Egyebet nem tudunk róla.

László.

János fia; először 1350 május 1-én emlittetik (l. f.); 1353 január 30-ikától 1357 május 8-ikáig Szabolcsmegye főispánja és a mellett 1355 május 1-én testőrtiszt; 1353 első felében Lajos király kiséretében Erdélyben tartózkodott; 1356 július 10-ikén fivérével Györgygyel és unokaöcscsével Péterrel részt vesz az olasz hadjáratban; utoljára ráakadunk 1373 február 1-én.[5] 1378-ban már nem él.

Neje *Anna* Pok nb. *Megyesaljai* Móricz († 1339) leánya. E Móricznak szülei: Miklós vajda és II. Moys nádor († 1280) leánya Erzsébet. Anna kijelenti 1351 deczember 6-ikán, hogy fivére Simon leánynegyedi követeléseit többi között a krasznamegyei *Somlyó*-val (ma Szilágy-Somlyó) kielégitette. 1355 november 3-ikán átadja fél Somlyót fiainak, Szaniszló, László és Györgynek, másik felét visszatartja leányai számára. Utoljára emlitik 1365 január 8-ikán.[6] Igy jutott Somlyó a Báthoryak ezen ágához, ki azóta magát «Somlyai»-nak nevezi.

[1] Anjoukori okmtár, VI. k. 489. l.
[2] Zichy okmtár, III. k. 503. l.
[3] Id. h.
[4] Id. h. III. k. 206. l., IV. k. 182., 232. ll., V. k. 344. l.. VI. k. 305. l.
[5] Hazai okmtár, V. k. 214. l.
[6] Anjoukori okmtár, V. k. 532. l., VI. k. 385. l.; Fejér, X/IV. k., 846. l.

A már nevezett fiakon kivül Jánosnak még három leánya is volt:

a) Egyikök 1378-ban *Csicseri Mihály* özvegye. Csicseri Jób fia Mihály előfordul 1317 deczember 16-ikán.[1]

b) A másik ugyanazon évben Gradeczi Bodiszló fia *Miklós* özvegye.

c) Erzsébet Debreczeni Gergelyhez, Dózsa nádor unokájához ment férjhez; Erzsébet 1415-ben még életben van; férje 1343-tól 1382-ig fordul elő.[2]

László fia *Lászlóról*, ki 1355-ben még zsenge koru volt, többet nem tudunk.

György

1355-ben találjuk először; 1378-ban előfordul testvéreivel együtt[3] bővebbet nem tudunk felőle. Utoljára 1394 augusztus 10-ikén akadunk reá.[4] Három fia volt: Antal, Barnabás és János.

Antal.

Legelőször emlitik 1409-ben.[5] 1415 november 11-ikén a Pok nb. Megyesiekkel Megyes birtoka végett pöröl. 1419 november 8-ikán az ország határainak védelmezésére fegyvereseivel együttesen a király hadseregében tartózkodik; 1420 január 8-ikán krasznai birtokaiban szabályozza a telepitési viszonyokat; utoljára 1424 június 9-ikén emlittetik. Meghalt 1424-ben.[6]

Özvegye *Anna* 1428 márczius 6-ikán saját, úgy mint leányai *Orsolya*, *Erzsébet* és *Potentiana* nevében óvást tesz az ellen, hogy néhai férje fivére Barla (= Barnabás) már öt év óta (mindjárt férjének halála után) birtokait elfoglalja és haszonélvezetüket bitorolja.[7]

Antal leánya *Erzsébet* 1467 november 30-ikán *Abefi Zólyomi Tamás* biharmegyei birtokosnak az özvegye. Nevezett napon II. Pál pápától hordozható oltárprivilegiumot kap.[8]

[1] Temesmegyei okmtár, I. k. 13. l.
[2] Fejér, IX/V. k., 563. l.; Turul, 1891. évf., 68. l.
[3] Zichy okmtár, IV. k. 33. l.
[4] Temesmegyei okmtár, I. k. 244. l.
[5] Fejér, X/IV. k. k. 866. l.
[6] Zichy okmtár, VI. k. 375., 462., 562.. 574. ll., VIII. k. 177., 345. ll.
[7] Id. h. VIII. k. 345. l.
[8] Tört. Tár, 1899. évf. 265. l.

Barnabás (=Barla)

1408-ban emlittetik, midőn május 1-én bizonyos birtoküggyben esküt kell letennie;[1] 1409-ben fivérei társaságában szerepel,[2] 1424 június 9-ikén, mint György esztergomi érsek familiarisa, annak banderiumában a husziták elleni hadjáratban vesz részt, minek következtében a király ugyanazon év október 6-ikáig törvényszéki szünetet rendel számára. 1428 márczius 6-ikán arról értesülünk, hogy 1424 óta fivérének, néhai Antal családját birtokjogaiban háborgatja.[3]

János.

Györgynek e fia fivéreivel együtt 1409-ben emlittetik;[4] 1410-ben rokonaival együtt a Szokolyiaknak elzálogositott rakamazi birtokrészt kiváltja.[5] Három fia volt: György, Mihály és László.

Györgyöt és *Lászlót* többi között a következő birtokpör adataiból ismerjük: Liszkai András, Pál volt macsói bán fia, Anna nevü leányt hagyott hátra maga után, ki Kusali Jakcs László neje lett és mint ilyen, Báthory István és Báthory György fia János ellen Somlyó és a hozzá tartozó részek végett pört inditott. Garai Miklós nádor a tárgyalást 1430 május 1-ére tüzte ki, de a Báthoryak állitották, hogy okirataik Bátori Józsa[6] fia György özvegye kezében vannak és ennek következtében az ügy 1431 május 1-ére lett elhalasztva. Utóbb azonban ujra elhalasztották 1433 október 6-ikáig és miután György az illető napon meg nem jelent, 1434 január 13-ikára halasztották el. Az alatt meghalt Garai Miklós nádor, mire az ügy György esztergomi érsek kezébe került. Anna is elhalálozván, ügye leányára, Tallóczi Ferencznére szállt át, mire 1434 október 6-ikán uj határnapot kitüztek. 1434 deczember 14-ikén megidézték a hidvégi birtokán tartózkodó Györgyöt 1435 január 13-ára, de miután e határnap előtt szintén meghalt és ügyei fivérére, *Lászlóra* átszálltak, ujabb halasztás történt 1435 márczius 23-ikára. Palóczi Mátyás nádor azután ujra elnapolta az ügyet. Lászlóval különben már 1431-ben találkozunk. Részt vett az országos mozgalmakban; a menynyiben a törökök, a római király, a Cillyek, a csehek és László oláh vajda ellen harczolt. Érdemei elismeréseül megerősitette őt Hunyadi János 1448 február 1-én a középszolnoki Somlyó, Perecsen, Hidvég, Csehi, Kőröstelek, Badacson és az alsófehérmegyei Miklóslaka nevü birtokokban.[1]

Mihályt 1431 június 27-ikén és szeptember 20-ikán emlitik.[2]

Szaniszló.

Legelőször találkozunk vele 1355-ben; 1379 április 6-ikán Megyesbe akarják őt beiktatni, de a Megyesiek és Móriczhidaiak tilalmazzák;[3] 1390-ben megnyeri a Somlyó végett a Megyesiek ellen inditott pörét;[4] 1405-ben már nem él.

Négy fia van: László, György, István és János. Ez utóbbit, *Jánost*, csak 1414 végén találom emlitve.[5]

Lászlóról csak azt tudjuk, hogy 1438-ban az erdélyi vajdának azon felhivásának, hogy embereivel a törökök ellen vonuljon, nem tett eleget és hogy a vajda őt e miatt erdélyi birtokaitól megfosztotta. Erzsébet királyné azonban 1438 augusztus 10-ikén megkegyelmez neki.[6] Utoljára emlitik 1449-ben.

György, kit csak 1449-ben találok emlitve,[7] *László* nevü fiut hagyott hátra maga után, ki 1455 április 14-ikén és június 11-ikén szabolcsmegyei birtokos.[8]

[1] Fejér, X/IV. k., 836. l.
[2] Id. h, 866. l.
[3] Zichy okmtár, VIII. k. 177., 345. ll.
[4] Fejér, X/IV. k., 866. l.
[5] Id. h. X. 5. k., 49. l.
[6] Báthory *Józsát* nem ismerjük. Az illető okirat (Fejér X. 7. k., 732. l.) eredeti példányában valószinüleg «Georgii filii Johs» áll, a mit a másoló «Johannis» helyett «Jose»-nek vett. Itt vagy György anyjáról vagy az 1414-ig előforduló János özvegyéről lehet szó.

[1] Densusianu, Documente II. 758.
[2] Károlyi okmtár, II. k. 129., 135. ll.
[3] Fejér, IX/V. k., 360. l.
[4] Id. h. X/IV. k., 844., 852. ll.; Zichy okmtár, IV. k. 33., 182. ll.
[5] Történelmi Tár, 1889. évf., 741. l.
[6] Fejér, XI. k. 140. l.
[7] Széll, Bessenyeiek, 29. l.
[8] Zichy okmtár, IX. k. 490., 501. ll.

István

átveszi atyja után 1405-ben a Megyesiek elleni pört;[1] előfordul rokonaival együtt bizonyos peres birtokok ügyében 1408-ban és 1410-ben; 1414 június 13-ikán és 1415 márczius 26-ikán hasonló ügyben önállóan szerepel; 1424 június 9-ikén egyszerü földbirtokos; 1432 szeptember 7-ikén osztályparancsnok a boszniai eretnekek ellen kivonult hadseregben, 1435 június 23-ikán megint csak egyszerü földbirtokos.[2] 1448 február 1-én János fia Lászlóval megkapja a fennevezett középszolnoki és alsófehérmegyei birtokokat, mely adományozásban fiai: *László*, *György*, *Mátyus*, *István*, *Miklós* és *János* is részesek.

Két neje volt, de sorrendjüket nem ismerjük. Egyikök Gutkeled nb. *Várdai* Mihály († 1429) és Ákos nb. Almosdi Csire Annának leánya: *Dorottya*, ki testvéreivel együtt 1452 január 28-ikán emlittetik.[3] Másikuk: *Tótprónai Turóczi* Benedek leánya: *Orsolya*. Ezektől következő gyermekei születtek:

1. *László*, kit 1431 szeptember 20-ikán és 1448 február 1-én emlitenek.[4] Neje állitólag *Potentiana*, kitől *Margit* és *Krisztina* (1465) született. Potentiana László halála után állitólag kusali Jakcs Péterrel (1481) lépett volna második házasságra.

2. *György*, kit szintén 1431 szeptember 20-ikán és 1448 februárban emlitenek [5] és kinek állitólagos fia *Antal* 1484-ben él.

3. *Péter* előfordul egyetlen egyszer: 1431 szeptember 20-ikán.[6]

4. *Mátyus*, kit 1431 szeptember 20-ikától 1448 február 1-éig ismerünk.[7]

5. *Miklós*, aki a főágat folytatta (lásd alább).

6. *I. Domonkos*, ki valószinüleg ifjuságában meghalt.

7. *Gellért*, ki 1476 deczember 7-ikén szerepel (l. lent).

8. *II. Domonkos*, ki a premontrei rendbe lépett; 1476 deczember 7-ikén családi birtokügyben szerepel: 1498-ban jászói apát; kétségkivül azonos azon Báthory Domonkossal, ki 1484-ben az erdélyi Zánokfalvát kapja.[1]

9. *János*, a kiről alább lesz szó.

10. *István*, kit szintén külön tárgyalunk.

11. *Anna*, ki 1460-ban emlittetik. Kétszer ment férjhez. Első férje Kaplyon nb. *Nagymihályi Dénes;* második: *Agárdi László*, ki 1440 október 20-ikán emlittetik, de 1453 január 28-ikán már nem él.

12. *Hedvig*, a kiről találom, hogy az 1453—1470 előforduló (erdélyi) *Sombori Tamás*nak a neje.[2] Mások szerint 1490-ben Kenderes Lászlóné, de ez nem áll.

Biztossággal a következőket tudjuk: az erdélyi egyházmegyéhez tartozó néhai Báthory István fiai: *János*, *Miklós*, *Domonkos* és *Gellért* panaszolták, hogy *Sombori Tamás özvegye Hedvig* őket azon ürügy alatt, mintha a hozományához tartozó javait jogtalanul elfoglalták volna, beperelte s azután az itélettel nem volt megelégedve, hanem a pápához felebbezett, de még mielőtt a választ megkapta volna, elhalálozott. Erre az erdélymegyei Eskellői Ördög Simon neje, Ilona, — az elhalt Hedvig leányának állitván magát — alpereseket a pápai válasz átvételére felhivta, azok pedig ez ellen megint a pápához apelláltak. Miután erre a költségekben el lettek marasztalva és ujólag a pápához fölebbeztek, felhozzák, hogy lakóhelyük Tasnád és Erdély között a Meszes hegységen veszélyes az átjárás, Tasnádon és Bátorban alkalmas egyházi férfiak nincsenek, kérik tehát a pápát, hogy ügyükkel az egri egyházmegyének egyik férfiát bizza meg. A pápa 1477 deczember 7-ikén kivánságukat teljesiti.[3] Hedvig e szerint 1476 deczember 7-ikén már nem él és csak Sombori Tamás özvegyeként lesz emlitve.

13. *Margit*, ki *Semsei Lászlóhoz* ment férjhez. Margit 1470-ben még él; férje 1454-től 1483-ig fordul elő.[4]

14. *Veronika*, 1495-ben Gutkeled nb. *Szokolyi Miklós* özvegye.[5]

[1] Fejér, X/IV. k., 852., 865., 866. ll.

[2] Zichy okmtár, VI k. 306., 353. ll. VIII. k. 177., 482., 558. ll.

[3] Zichy okmtár, IX. k. 311. l.

[4] Károlyi okmtár, II. k. 134. l.

[5] U. ott.

[6] U. ott.

[7] U. ott.

[1] Történelmi Tár, 1886. évf., 91. l.

[2] Turul, 1897. évf., 30. l.

[3] Tört. Tár, 1899. évf. 14. l.

[4] Teleki, XII. k. 44., 221. l.; Turul, 1890. évf., 141. l.

[5] Ezeken kivül Istvánnak még két leányt tulajdonitanak: a) *Potentianát*, ki *Kállai Lökös Lőrinczhez* ment

Miután István fiai János és István a családnak egy különálló ágát, az ugynevezett Szaniszlófi-ágat alapitották és csak Miklós a főágat folytatta, kell, hogy e két ágat egymástól különitve rajzoljuk.

a) Ifjabb vagy Szaniszlófi-ág.

1. *János és utódai.*

Szaniszló unokája *János* a «Szaniszlófi» nevet vette fel, mely utódaira is átment. E János előfordul 1462 április 6-ikán;[1] utoljára 1500 április 22-ikén akadunk rá, midőn a római «San Spirito» kórház confraternitásának tagjai sorában szerepel.[2] Neje állitólag *Szokolyi Borbála.*[3]

János fiai: György, László, János, Péter és Imre.

*György*ről csak azt tudjuk, hogy 1498-ban élt.

*János*ra az utolsó jegyzetben mondottak is vonatkozhatnának. Találkozunk vele 1500 április 22-ikén a fentebb emlitett római Szentlélek-társulat tagjai sorában.

a) Imre és utódai.

Imréről, ki atyjával és fivéreivel 1500 április 22-ikén szintén a római Szentlélek-társulat tagja, tudjuk, hogy Szalók nb. *Bessenyei* Mihály és Spáczai Dorottya leányával, *Krisztinával* kelt egybe, ki 1557-ben még él.[4] E házasságból származik Péter és Anna.

Péter gyermekek hátrahagyása nélkül halt meg.

Anna kétszer ment férjhez. Első férje Dralepszkai (Dulepszkai) *Horvát Boldizsár*, kit 1559-től 1573-ig ismerünk, kitől két fia, Menyhért és János és egy Ilona nevü leánya született.[1] Boldizsár halála után özvegye *Dóczi Kelemen*nel második házasságra lépett. 1579 deczember 7-ikén a magyar országtanács az árvák ügyében levelet ir Ernő főherczeghez, mire Ernő 1580 április 19-ikén az árvák részére Bessenyei Györgyöt és Kátai Ferenczet rendelte gondnokul, megfosztván az előbbi gondnokot, Dóczi Kelement, az árvák mostoha atyját e tisztétől, minthogy az árvák vagyonát vesztegette, illetőleg mig azok atyja Horvát Boldizsár Tótországban tartózkodott, azoknak pestmegyei Almás és Kóka helységeit több egri vitéz által elfoglaltatni engedte.[2]

Anna 1580-ban már nem él.[3]

β) László és utódai.

László okiratilag 1474 január 20-ikán fordul elő, midőn atyai nagybátyjával, Istvánnal a Kállayakat érintő ügyben emlittetik.[4] 1517 november 11-ikén ugyanazon nagybátyjával rendeletet bocsát tótprónai jobbágyaihoz bizonyos fizetés ügyében.[5]

Egy fia volt: János és három leánya:

a) *Magdolna*, ki a Szatmármegyéből származó *Tunyogi Imre*hez (előfordul 1590-ben) ment férjhez.

b) *Borbála*, kit 1572-ben emlitenek, Férje *Irinyi Ferencz* 1563-tól 1567-ig fordul elő.[6]

c) *Zsófia*, kinek férje (Artándi) Anarcsi *Tegzes Antal* valószinüleg azonos azon Tegzes Antallal, ki 1569-ben a Dobó-Balassa-féle összeesküvés tárgyában tanu minőségben szere-

férjhez. E. Lőrincz 1449 deczember 15-ikén és 1462 január 25-ikén fordul elő. (Károlyi okmtár, II. k. 277., 345. ll.) b) *Borbálát*, kiről nevén kivül mit sem mondanak.

[1] Károlyi okmtár, II. k. 348. l.

[2] Hunyadmegyei tört. és rég. társulat évkönyve, VII. k. 50. l.

[3] Turul, 1883. évf., 24. l. szerint az 1496-ban élő Losonczi Bánffy Péter leánya *Anna* először *Báthory Jánosnak*, később Apafi Györgynek a neje. Ha ez időtájt már Báthory János nem élt, akkor Anna valószinüleg e Jánosnak második neje. A Báthory Jánosokról szóló adatok egyáltalában igen zavarosak. Szokolyi Borbáláról, Báthory Jánosnéról még mondják, hogy férje halála után Gerendi Péterrel (1526-ban) második házasságra lépett volna.

[4] Turul, 1889. évf., 8. l.

[1] E Boldizsárról határozottan mondhatjuk, hogy Horvátországból származó család ivadéka. Dralepszka vagy Dulipszka nevü helységet nem ismerünk ugyan Horvátországban, de van a kőrösmegyei körösi alispánságban még ma is *Duljevska* helység és ez a fennebbi család ősi fészke. 1244 október 5-ikén találjuk, hogy IV. Béla a (Kőrösm.) Bakonok vár melletti *Dulypchka* nevü földtért Péter fia Endrének adományozza, mely adományozást V. István 1270-ben ezen Endre fiainak: Lukács, Vid, Máté és Péternek megerősiti. (Hazai okmtár, VII. k. 29., 127. ll.; v. ö. Fejér, IV/I. k. 256. l. 1242. évről.)

[2] Széll, Bessenyeiek, 36., 176. ll.

[3] V. ö. «Nagy Iván» cz. folyóirat, I. évf. 160. old.

[4] Országos ltár, Dipl. 17536.

[5] U. ott, 22982.

[6] Károlyi okmtár, III. k. 342., 373. ll.

pel[1] és kit az erdélyiek megöltek. Alig szenved kétséget, hogy e Zsófiának második férje *Vetési Gáspár* és hogy azon Zsófiával azonos, ki mint Gáspár neje 1594-ben török fogságba jutott.[2]

János, kiről 1572-ben tesznek említést, csak *Ferencz* nevü fiut hagyott hátra maga után. E Ferencz neje: *Strausz Zsuzsanna* gyermektelen maradt. Ferencz többekkel együtt 1589 május 13-ikán az Ibrányiak elleni pörben fordul elő.[3] Nejét még 1592-ben emlitik.

γ) *Péter és utódai.*

*Péter*ről, ki szintén 1500 április 22-ikén a római Szentlélek-társaság tagjai között szerepel, tudjuk, hogy *Borbála* nevü neje volt. Ennek anyja Anna, ez pedig Szalaházi László leánya. Péter házasságából biztosan csak Elek nevü fiát és Borbála nevü leányát ismerjük. Mások szerint még *Gáspár* és *Katalin* nevü gyermekei is voltak.

Borbála 1568-ban *losonczi Bánfi Pál* neje. E Pál (1566-tól 1568-ig) Udvarhely, Csik és Maros főkapitánya és főudvarmester.[4]

Elek 1568-ban még él. Neje *Kusali Jakcs Anna* 1588 május 24-ikén él.[5] Házasságukból három fiu és egy leány származott: a) és b) két *Gáspár* nevü figyermek, kiknek egyike zsenge korában meghalt.

c) *Péter*, ki nem hagyott utódot maga után.

d) *Katalin*, ki *Lónyai István*hoz ment férjhez. Ez 1567-ben szatmári és tokaji várkapitány; meghalt 1615-ben. Özvegye Katalin 1620-ban még életben van.

2. *István és utódai.*

Istvánnak és Tótprónai Turóczi Orsolyának fia *István* okiratilag 1448 február 1-én fordul elő;[6] továbbá 1462 április 6-ikán, 1464-ben, 1474 január 26-ikán és 1517 november 1-én, mely utóbbi napon tótprónai jobbágyainak bizonyos fizetési meghagyást küld.[7]

Négy fia volt: *Zsigmond*, *András*, *János* és *István*; a két utóbbiról mit sem tudunk.

*András*ról tudjuk, hogy 1544 deczember 9-ikén még él és hogy bizonyos (Kállay vagy Várdai) *Borbála* a neje.[1]

I. Zsigmond 1511-ben fordul elő. Neje *Maczedóniai Anna*; gyermekei Farkas és Miklós.

Farkas és utódai.

Farkas 1544 deczember 9-ikén fordul elő; e napon megkeresi a királyi helytartó az erdélyi káptalant, hogy a kolozsmonostori konvent azon panaszát, mely szerint kolozsmegyei Fejérd nevü birtoka Báthory András és Báthory Farkas kezére jutott, vizsgálja meg és ha a dolog igazsága kiderül, őket a birtok visszaadására intse meg.[2]

Farkas gyermekei: Anna és II. Zsigmond.

Anna az 1549-ben szereplő *Kállai Ferencz*nek a neje.

II. Zsigmond gyermekei: *III. Zsigmond*, ki utódok nélkül meghalt és Zsófia.

Zsófia kétszer ment férjhez. Első férje *Losonczi Bánfi Tamás*; második *Osztopáni Perneszi Gábor*. Zsófia átengedi 1600-ban második férjének saját szatmármegyei birtokait. Gábornak első neje Káta nb. Csarnavodai Borbála.[3]

Miklós és utódai.

Miklós 1538 november 1-én már nem él. Özvegye *Makrai Zsuzsanna* akkor még életben van. E napon megparancsolja János király, hogy Zsuzsánna az erdélyi püspöknek a tőle elfoglalt ugocsa- és szatmármegyei dézsmákat visszaadja.[4] Két gyermeke volt: István és Anna.

Anna, kiről 1553-ban tesznek említést, *Erdőteleki György*hez ment férjhez. Erdőteleki György

---

[1] Történelmi Tár, 1879. évf., 689. l.

[2] Károlyi okmtár, III. k. 590. l.

[3] U. ott, III. k. 457. l.

[4] Székely okmtár, II. k. 228., 229. ll.; Turul, 1883. évf. 24. l.

[5] Károlyi okmtár, III. k. 449. l.

[6] Id. m. II. k. 348. l.

[7] Országos ltár, Dipl. 17536. és 22982. sz.

[1] Már fennebb láttuk, hogy a Péter-ágból származott András tárnokmesternek állitólagos első neje Kállay Borbála. Itt mindenesetre tévedés van; a nagyobb valószinüség a mellett szól, hogy csak *egy* Kállay Borbála volt és hogy ez Szaniszlófi Andrásné. Az Eszterháziak naplója (Történelmi Tár, 1888. évf. 224. l.) azt állitja, hogy Várdai Borbálának férje Báthory András; ha ez igaz, akkor szintén csak ez Andrásról lehet szó.

[2] Történelmi Tár, 1893. évf. 305. l.

[3] Id. h. 1892. évf. 382. l., v. ö. Turul, 1892. évf. 132. l.

[4] Történelmi Tár, 1891. évf. 125. l.

árvái 1592-ben a szatmármegyei Ujváros társbirtokosai.[1]

István nejétől, *Parlagi Borbálá*tól csak *Zsuzsanna* nevü leány született, kinek három férje volt: 1. Ákos nb. *Csetneki András*, 2. *Urai Mihály*, ki Szatmármegyében 1590 és 1600 között szerepel, 3. *Aranyasi Mihály*.

b) öregebb vagy somlyai ág.

Miklós és gyermekei.

Miklós, Istvánnak valószinüleg első nejétől, Dorottyától, született fia 1462 április 6-ikán fordul elő.[2] 1498 április 19-ikén a Szabolcsmegyében fekvő Thedej nevü helységre támaszt igényeket.[3] 1500 április 22-ikén a római Szentlélek-társulat tagja.

Két neje van: 1. a máskülönben ismeretlen származásu *Borbála* állitólag Kázméri leány Zemplénmegyéből, 2. *Losonczi Bánfi* János leánya *Zsófia*.

Következő gyermekei voltak:

1. *István*, kiről alább lesz szó; a család folytatója.

2. *Miklós*, ki 1500 április 22-ikén atyjával és bátyjával együtt a római Szentlélek-társulat tagja.

3. *Móricz*, ki gyermekkorban meghalt.

4. *Bertalan*, ki 1536 augusztus 16-ikán és szeptember 13-ikán Szatmármegye főispánja.[4] Neje állitólag Kusali Jakcs Klára; esetleges utódait nem ismerjük.

5. *Katalin*, ki *Sarmasági László*hoz ment férjhez. Sarmasági László özvegye Bátori Katalin 1552-ben a biharmegyei Álmosdon egy portát birt.[5]

6. *Erzsébet* férje: Kaplyon nb. *Nagymihályi Bánfi György*.

7. *Borbála*, ki Ákos nb. *Álmosdi Csire András*nak a neje.

István vajda.

Született 1477-ben. 1500 április 22-ikén atyjával és Miklós nevü öcscsével a római Szentlélek-társulat tagja. 1521 június 17-ikén erdélyi alvajda; 1526-ban munkácsi várnagy.[2] A mohácsi csata után Szapolyai Jánosnak megrendithetetlen hive, kinek majdnem egész Erdélyt megmentette; 1529-ben erdélyi vajda; meghalt 1534 márczius 17-ike után.[2]

Neje Csanád nb. *Telegdi* István tárnokmester († 1514) leánya *Katalin* született 1492-ben. 1516 október 13-ikán már férjnél van. 1536-ban bizonyos birtokügyeket rendez; ép úgy találkozunk vele 1538-ban; meghalt 1547-ben.[3]

Következő gyermekei voltak:

1. *Miklós*, ki Wagner[4] szerint korán halt meg. Óváry okiratmásolatai szerint (II. k. 78. l.) jelenti a pármai követ 1568 május 27 ikén a Bécsből kapott hireket, melyek többi között azt is tartalmazzák, hogy *Báthory Miklós*, ki a minap jött Erdélyből Bécsbe, a császártól az esztergomi érsek palotáját kapta ajándékba, kinek utódjává lett kinevezve. Nem ismerünk ez időből más Bátori Miklóst, kire ez adat rá illene, ha csak a pármai követ a nevet el nem ferditette; tény azonban, hogy 1568-ban nem Báthory Miklós, hanem Verancsics Antal lett esztergomi érsek. Okiratilag azonban tudjuk, hogy Báthory István fia Miklós 1516 október 13-ikán már él.[5]

2. *András*, kiről majd alább lesz szó.

3. *Kristóf*, az erdélyi fejedelem (lásd alább).

4. *István*, a lengyel király, kiről külön szólunk.

5. *Katalin*, kit 1516 október 13-ikán említenek.[6]

6: *Zsófia*, ki Kőrösszegi *Csáki Dömötör*hez (1526) ment férjhez.

7. *Anna*, kinek három férje volt: *a)* 1539 június 16-ikán *Bélteki Drágfi Gáspár*, Krasznaés Középszolnokmegye főispánja, a protestantizmus lelkes pártolója; meghalt 1545 január 25-ikén, *b) Homonnai Drugeth Antal*, *c)* a már ismert *Bátori Báthory György*. György barát őt 1546-ban a lutheranizmus buzgó pártfogójának ne-

[1] Károlyi okmtár, III. k. 535., 536. l.
[2] Id. h. II. k. 348. l.
[3] Tört. Tár, 1890. évf. 362. l.
[4] Károlyi okmtár, III. k. 198., 202. l.
[5] Nagy Iván, X. k. 69. l.

[1] Századok, 1867. évf. 289. l. Székely okmtár, II. k. 9. l.
[2] Történelmi Tár, 1890. évf. 352. l.
[3] Makay a Turulban, (1895. évf. 180. l.).
[4] Collect., I. k. 36. l.
[5] Turul, 1895. évf. 179. l.
[6] Id. h. 1895. évf. 179. l.

vezi.[1] 1548 április 23-ikán már másodszor özvegy.[2] 1551-ben már Báthory György neje. 1557 január kezdetén — habár teljesen egészséges volt — végrendelkezett. Fivéreinek (András, Kristóf és Istvánnak), Kerecsényi Lászlónénak (nővérének) és Bánfi Miklós leányának Katalinnak hagyott különfélét.[3]

8. *Erzsébetnek* két férje volt: *a)* Tétény nb. petrovinai *Pekri Lajos*, I. Ferdinánd hive. Halálozási évét nem ismerjük. 1554-ben még él,[4] *b)* Gyovád nb. kányaföldi *Kerecsényi László*; megkapja 1559 május 30-ikán a báróságot; szigetvári, később gyulai kapitány, meghalt 1566-ban török fogságban. Erzsébet halála után († 1562 Gyulán, eltemettetett Somlyón) Frangepán Klárával második házasságra lépett. Fiával kihalt az ága; Frangepán Ferenczczel eljegyeztetett leánya Judit 1576-ban Hagymási Kristófhoz ment férjhez.[5]

Hogy mikor kelt egybe Erzsébet Lászlóval, nem tudjuk; tény, hogy 1557 január kezdetén már neje.[6]

István lengyel király.

A Báthory család legkimagaslóbb tagja. Született 1533 szeptember 27-ikén.[7] Miután tanulmányait Páduában elvégezte, nagyobb utazásokat tett Olaszországban. I. Ferdinánd alatt megkezdé pályáját, de nemsokára átment Izabella és fiának pártjára. 1557-ben szatmári kapitány; 1562 január 13-ikán nagyváradi kapitány; 1563 október havában János Zsigmond követe a lengyel királynál, 1564-ben nagyváradi kapitány és Biharmegye főispánja. Többször Bécsben is tartózkodott, hol a Miksa és János Zsigmond között folyt tárgyalásokban részt vett. Már 1567 augusztusában szó van róla, mint János Zsigmondnak az erdélyi trónon utódjáról; 1571 május 25-ikén megválasztották erdélyi fejedelemmé és mint első választott fejedelem erősen védelmezte országának önállóságát az osztrákokkal és a törökökkel szemben. Jeles tulajdonságai hírének köszönhette, hogy a lengyelek 1575 deczember 14-ikén királyukká választották; 1576 tavaszán átvette Lengyelország kormányza-tát; május 1-én megkoronázták Krakóban, május 2-ikán Jagelló Anna királyleánynyal kelt egybe. Meghalt Grodnóban 1586 deczember 12-ikén; tetemét 1588-ban a krakói királyi sirboltban helyezték el; gyermekeket nem hagyott hátra maga után.

Neje *Anna*, I. Jagelló Zsigmond lengyel király és Sforza Bona leánya, született Krakóban 1523 október 18-ikán; meghalt Varsón 1596 szeptember 9-én; eltemették 1596 november 12-ikén a krakói királyi sirboltban.

Kristóf erdélyi fejedelem.

Az előbbinek fivére; született 1530-ban. Miután fiatal korában Angol-, Spanyol-, Franczia-, Német- és Olaszországot beutazta s ez országok nyelveiben jártas volt, Izabella királyné 1557-ben követévé kinevezte Franczia-országba. Izabella halála után hü embere maradt János Zsigmondnak; az ő befolyásának volt köszönhető, hogy a fiatal fejedelem 1562-ben Erdélyt el nem hagyta; 1562 január 13-ikán szászsebesi parancsnok;[1] 1566-ban többekkel együtt a hadsereg egyik főparancsnoka. Fivérének fejedelemsége alatt nagyváradi kapitány; annak lengyel királylyá történt megválasztatása után követé őt az erdélyi fejedelemségben. Meghalt 1581 május 27-ikén délután 4 órakor; eltemették Gyulafehérvárott.[2]

Neje Baksa nb. *Kismarjay Bocskay* György († 1571) és *Lekcsei* Sulyok Krisztina leánya *Erzsébet*, Bocskay István erdélyi fejedelem nővére; meghalt Gyulafejérvárott 1581 február 15-ikén reggel 4½ órakor; eltemették február 23-ikán. Anna lengyel királyné 1581 márczius 20-ikán vigasztalja Kristófot neje elhunyta alkalmából és köszönetet mond neki a néhai nevében neki küldött ajándékokért.[3]

Kristófnak következő gyermekei voltak:

[1] Történelmi Tár, 1880., 5. l.
[2] Századok, 1899. évf. 659. l.
[3] Károlyi okmtár, III. k. 241., 271. l. (gyanus), 289., 293. ll. Századok, 1899. évf. 659. l.
[4] Történelmi Tár, 1883. évf. 489. l. v. ö. Nagy Iván, I. évf. 107. l.
[5] Tört. Tár, 1880. évf. 644. l.
[6] Károlyi okmtár, III. k. 295. l.
[7] Egyik kutfő szerint szeptember 22-ikén.

[1] Történelmi Tár, 1880. évf. 687. l.
[2] U. ott. 1893. évf. 118. l.
[3] U. ott, 1895. évf. 257. l.

a) *Miklós*, született 1567-ben; meghalt 1576 január 30-ikán; eltemettetett Gyulafehérvárott.

b) *Boldizsár*, vizbefult 1577 május 19-ikén.[1]

c) Névleg ismeretlen *fiu*. Contarini Pál velenczei követ jelenti 1581 június 24-ikén Bátori Kristóf halálát és kiemeli, hogy Kristófnak *két fia* maradt hátra.[2]

d) *Zsigmond*, kiről majd alább szólunk.

e) *Grizeldisz*; születési évét nem ismerjük. 1583 június 12-ikén István király közvetitése folytán Zamoyski János lengyel kanczellárral kelt egybe;[3] meghalt már 1590 elején. 1590 márczius 14-ikén Báthory Zsigmond Bocskay Istvánt küldte Csáki Istvánnal Lengyelországba, hogy meghalt nővére Grizeldisz, Zamoyski kanczellár neje, mennyasszonyi hozományának visszaadását eszközöljék. Grizeldisz *leánya* is meghalt.[4]

Férje, *Zamoyski János*, született 1542 márczius 19 és 20-ika közötti éjszakán. Tanult négy évig Párisban, később Olaszországban; Páduában egyetemi rektor volt. Lengyelországba visszatérve II. Zsigmond király titkára lett. Atyjának Zamojski Szaniszlónak 1572-ben bekövetkezett halála után megkapja a belczi starostságot; Valois Henrik uralkodása alatt megkapja a knyszyni starostságot: 1574 április 22-ikén zamiechovi starosta. Báthory István királytól megkapja egymásután a marienburgi, miedzyvzeczi, kyzeszori és derpti starostságokat, később a krakói főstarostságot; 1589 április 20-ikán azonkivül még jaworovi starosta is. 1576 május 16-ikán a korona alkanczellárja; 1578-ban a korona főkanczellárja; 1580-ban koronai főhadvezér (welki hetman koronny); meghalt 1605 június 3-ikán. Négy neje volt: 1. Ossolinska Anna, 2. hg. Radziwill Katalin, szül. 1560 augusztus 11-ikén, meghalt 1580 február 28-ikán, 3. fennebbi Grizeldisz, 4. 1592 június 14-ikén Tarnowska Borbála, meghalt 1610 április 26-ikán.

Zsigmond erdélyi fejedelem.

Született 1572-ben; 1581 május 1-én elismerte őt az országgyülés atyja trónutódjának; 1588 deczemberében önállóan vette át a kormányt. Az 1593-ban kitört háboru alkalmával Rudolf király pártját fogta, miáltal az erdélyiekkel addig jó viszonyban volt törököket sértette. Az ebből keletkezett belvillongások annyira hozták, hogy többször lemondott trónjáról, pl. 1594 kezdetén, 1598-ban, midőn Erdélyt Oppeln és Ratibor herczegségekkel felcserélte, 1599 márczius 17-ikén, midőn Báthory András bibornokot utódjául kinevezte és Csehországba vonult, hol 1613 márczius 18-ikán gyermekek hátrahagyása nélkül meghalt.

Teteme a Czernin-család prágai sirboltjában nyugszik.[1]

Neje, *Mária Krisztierna*, Károly osztrák főherczeg leánya, 1574 november 10-ikén született. Zsigmond már 1592-ben osztrák fejedelmi leánynyal való egybekelését vette tervbe, de a porta ezt nem helyeselte, mert attól félt, hogy Zsigmond ily házasság által teljesen lenne kiszolgáltatva az osztrák befolyásnak. Ez értelemben küldték Musztafa csauszt 1592 márcziusában Erdélybe azon utasitással, hogy Zsigmond házassági tervét akadályozza és az udvarában tartózkodó osztrák alattvalók eltávolitását eszközölje. A szultán maga irja május 10-ikén Zsigmondnak, hogy még a lengyel királynak sem engedi osztrák herczegnővel egybekelni, ellenkező esetben megfosztja őt trónjától, melyre aztán őt — Zsigmondot emeli. A lengyel király értesiti azonban 1592 május 30-ikán külön követtel a portát, hogy a lengyelek kivánatára Károly főherczeg leányával egybekelt. 1592 augusztus 10-ikén Mehemed csausz Erdélyből visszatért Konstantinápolyba. Elbeszélte, hogy Zsigmondnak a toszkánai herczeg leányával tervezett házassága meghiusult és a fiatal fejedelem előbb nem akar nősülni, mig a lengyel koronát meg nem kapta. 1592 október 30-ikán azonban arról értesülünk, hogy Zsigmond, ki a portánál a lengyel koronáért folyamodik, engedélyt kér arra, hogy a toszkánai herczegnővel egybekeljen. Midőn 1594-ben a török csapatok Zsigmond elégedetlenségét előidézték, május 3-ikán ujra változott a helyzet, a mennyiben Zsigmondot nevezett napon alkudozásokban találjuk Rudolffal. Zsigmond osztrák főherczegnő kezét és a spanyol királytól az arany gyapjasrendet kéri.

[1] Századok, 1881. évf. 419. l.
[2] Óváry, II. k. 262. l.
[3] V. ö. Történelmi Tár, 1880. évf. 646. l.
[4] Századok, 1894. évf. 778. l.

[1] Sirfeliratát l. Századok, 1888. évf. 671. l.

1595 január 11-ikén azt irja Fülöp spanyol király bécsi követének, hogy Báthory fejedelemnek magatartását helyesli s hogy Rudolf király jól tenne, ha Zsigmondot jól jutalmazná, nehogy megbánásra legyen oka. A követ beküldi 1595 január 31-ikén és április 3-ikán Prágából a Rudolf és Zsigmond közt január 29-ikén kötött és február 1-ei kelettel kiadott szövetségi szerződés teljes latin szövegét; ugyanazon év április 5-ikén meghivja Zsigmond a spanyol királyt és a velenczei doget Mária Krisztina főherczegnővel való nászünnepélyére. 1595 augusztus 6-ikán meg is kötötték a házasságot Gyulafehérvárott. A frigy azonban boldogtalan volt; azt mondják, hogy az uj pár a házasságot nem is teljesitette. A spanyol követ jelenti 1598 január 3-ikán Prágából a Zsigmond és Rudolf közt Erdély átengedésére nézve folytatott tárgyalásokat. Zsigmond feltételei közt első helyen az áll, hogy Rudolf eszközölje ki a pápánál nejétől való elválasztását, kit a császárnak egyik fivére vehetne nőül; Zsigmond a papi pályára akar lépni és bibornokságot óhajt. 1598 január 5-ikén közli a pármai követ fejedelmével Rudolf császárnak a pápához intézett kérelmét, hogy a szent atya sulyos testi hiba czimén válaszsza el Zsigmondot feleségétől és nevezze ki bibornokká.[1] 1598 áprilisától augusztusáig megbizta Zsigmond nejét Erdély kormányzatával; Zsigmond visszatérte után a házaspár kibékült ugyan rövid időre, a főherczegnő azonban 1599 tavaszán elhagyta Erdélyt és visszament Gráczba. A pápa 1599 augusztus 17-ikén feloldotta a házasságot. Az elvált nő 1607-ben a halli apáczazárdába lépett, hol 1612-ben a fejedelemasszony méltóságát kapta; meghalt 1621 április 6-ikán.[2]

András.

István vajda fia, Izabella hive, szatmári várkapitány. 1550 junius 29-ikén bizonyitja Frater György váradi püspök és kincstartó, hogy az erdélyi káptalan kibékült Somlyai Báthory Andrással azon ágyuk és bombardák ügyében, melyeket Gyulafejérvárról a már néhai Bátori István vajda, Andrásnak apja, elvitt volt és a káptalannak visszaadni vonakodott.[1] János Zsigmondnak udvarmestere volt. Meghalt 1563 január 7-ikén.[2]

Neje *Margit*, kivel 1551-ben kelt egybe, fogarasi *Majlát* István (erdélyi vajda † 1551) és Nádasdi Anna leánya. Férje halála után mihályfalvi Ifju Jánossal[3] második házasságra lépett; ennek nejeként 1568-tól 1578 október 14-ikéig szunyogszegi birtoka ügyében pöröl. 1581 október 16-ikán köszöni Báthory István király Ifju Jánosnak a száz ló meghozását és örvend, hogy a rokonság is jól van.[4] Ifju János 1594-ben mint Báthory Boldizsár összeesküvésének tagja kivégeztetett.[5] Özvegye, Margit, azután Thomori Nagy István alvajdával vad házasságban élt.[6]

Andrásnak következő gyermekei voltak:

1. *Gábor*, ki állitólag gyermekkorban halt meg. Mind a mellett szükségesnek tartom felemliteni, hogy egy Báthory Gábor és neje Csekén 1586 november 11-ikén pestisben meghalt.[7]

2. *Boldizsár*, a kiről alább lesz szó.

3. *András* a bibornok és későbbi fejedelem (lásd alább).

4. *István*, a kiről külön lesz szó.

5. *Erzsébet*, ki kétszer ment férjhez. Első férje Berekszói *Hagymás Kristóf*, ki 1576 július 28-ikán Belső-Szolnokmegye örökös főispánja és erdélyi főhadparancsnok; miután őt Báthory Kristóf e napon rokonának (affinis) nevezi, világos, hogy akkor Erzsébetnek a férje; alig szenved kétséget, hogy 1577 április 6-ikán meghalt.[8] Halála után Erzsébet Ruszkai *Dobó Ferenczczel* második házasságot kötött. Ez — családjának utolsója — 1602 szeptember 14-én halt meg.[9] Második neje (1600 márczius 1-én már néhai) Kerecsényi Judit volt.

Boldizsár.

Boldizsár Báthory Zsigmond fejedelemnek tanácsosa volt. 1589 április 10-ikén azt irja a

[1] Óváry, II. k. 1071—1075, 1079., 1113., 1132—1136., 1211., 1212. sz.

[2] Szádeczky, Báthory Zsigmondné. Budapest, 1883.

[1] Történelmi Tár, 1895. évf. 252. l.

[2] A Történelmi Tár adata szerint (1880. évf. 643. l.) már 1562-ben.

[3] U. ott. 1891. évf. 318. l.

[4] U. ott. 1895. évf. 257. l.; Turul, 1892. évf. 131. l.

[5] Brüsseli okmtár, III. k. 64. l. s köv.

[6] Turul, 1888. évf. 8. l.

[7] Történelmi Tár, 1880. évf. 646. l.

[8] U. ott, 644. l.

[9] U. ott. 1890., 376. l.

velenczei dogenak, hogy Don Pál fejedelmi udvarnoknak Velenczébe való utazását arra felhasználja, hogy további szolgálatainak felajánlásával magát a doge baráti érzelmébe ajánlja. 1590 május 20-ikán ugyanazon dogehoz intézett levelében baráti nyilatkozatait megujitja. De már 1592 augusztus 10-ikén jelenti Zane Márk velenczei követ Konstantinápolyból, hogy a Bátori-családban Boldizsár házassága miatt szakadás jött létre. Midőn Zsigmond 1594-ben Ausztriához közeledett és Boldizsárt az Erdélybe tört törökök ellen menesztette, ez utóbbi néhány más törökbarát főurral együtt Tordára ment, hol nyilvánosan az osztrák szövetséget ellenezte és a törökbarát politika folytatását ajánlotta. Zsigmond erre a párt főembereit, köztük Boldizsár mostoha atyját, az ismert Ifju Jánost és Boldizsár ipáját, Kendi Sándort, 1594 augusztus 28-ikán kivégeztette; Boldizsárt szamosujvári börtönében 1594 szeptember 11-ikén fojtották meg.[1]

Neje *Mária, Kendi* Sándor fejedelmi tanácsos leánya volt, kivel 1592 május 3-ikán Lónán kelt egybe. A fiatal asszony komoly betegsége miatt a nászünnepély után is Lónán maradt. Két évvel később *leányt* szült, ki azonban nem sokára születése után meghalt.

Azt mondják, hogy Mária nagyravágyása inditotta volna férjét a Zsigmond ellen szitott összeesküvésre. Midőn 1594 augusztus 28-ikán látta, hogy férjét fogházba viszik, a fejedelemhez sietett és térdein kérte, hogy hagyja életben férjét. Zsigmond erre a jelenvolt testőrökhez a következő szavakkal fordult: «E ruha nem e nőnek való; ha valakinek tetszik, vegye le róla»; igy majdnem meztelenre vetkőztették az asszonyt; Zsigmond erre kidobatta a palotából, «hogy férje, ki már erdélyi fejedelem, értékesebb és fényesebb ruhával adományozza», azt hiresztelték t. i. róla, hogy egy néhány nap előtt, ruháinak kiselejtezése alkalmával azt találta volna mondani, hogy ha férje lesz Erdély fejedelme, akkor szebb és drágább ruhái lesznek.

András bibornok és fejedelem.

Báthory István király udvarában neveltetett, ki az ifjut Rómába küldte, hogy a papi pályára lépjen. Itt előbb pápai főjegyző, 1584-ben (Szent-Adriánról, később Szent-Angelusról szóló czimmel) bibornok lett. 1589-től 1599-ig ermelandi püspök volt. Már 1594 február havában tartózkodott rövid időig Erdélyben.[1] 1599-ben meghivta őt Zsigmond Erdélybe és átadta neki a fejedelmi méltóságot; 1599 márczius 30-ikán letette az esküt. Hét hónapig tartott uralkodása után megtámadta őt Mihály oláh vajda és legyőzte őt Szeben mellett október 28-ikán. A fejedelem menekülni akart, de bizonyos Ördög Balázs nevü székely ember 1599 november 3-ikán Pásztorbükk mellett agyonütötte.

István.

Az előbbinek fivére, derék katona. Midőn a császár 1577-ben az erdélyieknek megparancsolta, hogy Pétert, az Ivántól elüzött moldvai vajdát visszahelyezzék, István lett a háromszéki csapatok vezére és fényesen teljesitette feladatát.[2] 1594-ben Ecsedre, onnan Lengyelországba menekült, hogy Boldizsár összeesküvésébe bele ne keverjék. 1599 február 8-ikán krasznai örökös főispánnak nevezi magát.[3] A nagyszebeni csata után Gyulafehérvárról Szilágy-Somlyóra futott, a hol Básta serege által ostrom alá vétetvén, feladta a várral Husztot és Szamosujvárt is, meghódolt a császárnak, de nemsokára azután megint Lengyelországba menekült. 1600-ban visszatért Somlyóra. Meghalt mint váradi kapitány 1601 február 24-ikén.

Kétszer nősült. Első neje Ákos nb. *Pelsőczi Bebek* György († 1567) és Eperjesi Patócsi Zsófia (sz. 1533 † 1583 szeptember 1-én) leánya *Zsuzsanna*, kivel 1580 János napja utáni vasárnapon kelt egybe.[4]

Második neje a lengyel *Kostka Zsófia*. Atyja Kostka Kristóf pomerániai vajda, golubi és koscierzyni starosta; anyja: Konopacka Anna.

[1] Brüsseli okmtár, III. k. 64—72. l.; Óváry, II. k. 1049., 1055., 1075., 1121., 1126. sz.

[1] Óváry, II. k. 1112. sz.

[2] Történelmi Tár, 1880. évf. 644. l.

[3] U. ott. 1882. évf. 697. l.

[4] U. ott, 1880. évf. 645. l.; Bebek Györgynek öt leánya volt: *a)* Margit, született Krasznahorkán 1553-ban, *b)* Zsófia, *c)* Judit, *d)* Anna, *e)* Zsuzsánna. Margit 1563 február 17-ikén már nem él; a többi négy előfordul e napon (Károlyi okmtár, III. k. 338. l.), Zsuzsánna 1587 július 24-ikén Báthory Istvánné, Judit akkor Kendi Ferenczné (u. ott, 440. l.).

Zsófia férje halála után Lengyelországba vonult vissza. Halála évét nem ismerjük.

István első házasságából származik Gábor és Anna; másodikából András.

Anna 1594-ben született. Atyja halála után Ecsedi Báthory István országbiró Gábort és Annát örökbe fogadta. Végrendeletében intézkedett, hogy halála után Annát unokahuga Bedegi Nyári Pálné vegye magához és neveltesse. 1608 november 11-ikén férjhez ment Kolozsvárott *Losonczi Bánfi Dénes*hez, ki azonban nemsokára, 1611 és 1612 között meghalt. 1613-ban *Jósika Zsigmond*dal második házasságra lépett. Az uj frigy szerencsétlen volt, a mennyiben Anna nemsokára ezután Kereki nevü várában bizonyos Krajnik Jánossal tiltott viszonyban élt. 1618 deczember 14-ikén megengedte Bethlen Gábor fejedelem, hogy Jósika Zsigmond hütlen nejét börtönbe vesse. 1621-ben — úgy látszik — elhagyta Magyarországot és fivéréhez, Andráshoz, ment Lengyelországba. 1636-ban mint hajléktalan szegény beteg asszony megjelent Eszterházy Miklós nádor kismartoni udvarában és könyörgéseire elrendelte a nádor, hogy Helmeczen egy kuriát és egy néhány hozzátartozó földet, szőlőt és jobbágyot kapjon.[1] Halála évét nem ismerjük.

Gábor erdélyi fejedelem.

Istvánnak első házasságából származó fia; 1589 augusztus 15-ikén született; Bocskai István fejedelem udvarában neveltetett. 1608 márczius 7-ikén lett Erdély fejedelme. Minden tekintetben botrányos élete[2] azonban annyira vitte, hogy főurainak jóakaratát elvesztette; midőn aztán 1612 deczember 24-ikén az országot II. Mátyás király fennhatósága alá akarta hozni, elüzték. 1613 október 27-ikén Nagyváradon meggyilkoltatott.[3]

Neje *Palocsai* (Horvát) György leánya *Anna*, kivel 1608 előtt egybekelt, és kit 1611 és 1612 között magától elüzött. Anna 1618 május 9-ikén Boldogkőváralján Kendi Istvánnal uj házasságra lépett.[1] Ez akkor szintén özvegy ember volt; első nejével, Eszényi Csapi Zsuzsannával, Rákóczy Zsigmond mostoha leányával 1607 november 25-ikén kelt egybe.[2] Zsuzsánna 1617-ben már nem élt, mert férje akkor már uj házassági frigyet keres. Kendi István 1628 körül halt meg.

András és családja.

András Istvánnak második nejétől, a lengyel Kostka Zsófiától született fia Gábornak ellentéte; csendes ember, ki csak ritkán mozgott a közéletben. Atyja halála után anyjával Lengyelországba vonult. 1619-ben Bethlen Gábor kiséretében találjuk; 1629 deczember 10-ikén és 19-ikén olvassuk, hogy a császár és a lengyelek támogatásával Erdély birtokába akarta magát helyezni.[3] 1636 február 11-ikén — úgy látszik — már nem élt, mert Báthory Andrásné e napon Kolozsmegyében fekvő magyar-valkói hat jobbágyát Mezei Gáspárnak inscribálja.[4] Valószinüvé teszi ezt még azon körülmény is, hogy nővére Anna, kit ő pártolt, 1636 kezdetén mint hajléktalan és éhező személy Eszterházi nádor udvarában jelent meg; a legnagyobb valószinüség tehát arra vall, hogy András 1635 végén halt meg. Benne a Gutkeled nb. Báthory család utolsó fitagja halt ki.

Neje és gyermekeire vonatkozólag a magyar irók (Wagner és utána többek) azt mondják, hogy a lengyel Zakreska Annával két leányt nemzett, kiknek egyike Zsófia II. Rákóczi Györgyhez, másika Hedvig bizonyos Lupstovszki Miklóshoz ment férjhez. Hedvig férje halála után lengyel («stanguszkói») zárdába lépett, hol életét 1681 után mint apácza befejezte és a Báthory nevet magával sirba vitte.

A lengyel források azonban máskép adják elő a dolgot.

[1] Lásd Dr. Komáromy András értekezését: Századok, 1894. évf. 298., 318. ll.

[2] Bizonyitja azt többi között Dengelenginével folytatott viszonya.

[3] A Történelmi Tár 1899. évf. 723. lapján található feljegyzés szerint 1613 október 18-ikán ölték meg.

[1] Századok, 1888. évf. 630. l. v. ö. Történelmi Tár, 1879. évf. 251. l.

[2] Rákóczy Zsigmond neje Telegdi Borbála Sennyey Pongrácznéhez 1607 november 22-ikén levelet ir, melyben leányának menyegzőjére hivja «a jövendő vasárnapra». Századok, 1873. évf. 257. l.

[3] Történelmi Tár, 1879. évf. 852. l., 1880. évf. 143. l., 1882. évf. 78. l.

[4] Századok, 1888. évf. 640. l.

Niesiecki (Herbarz polski, kiadta Bobrowicz, Lipcse 1832, maga Niesiecki 1728—1741 között irta e művet)[1] erre vonatkozólag a következőket mondja:

1. «Lubstowski Miklós brzesci (Kujáviában) kaptur-biró.» (VI. k. 173. l.)

2. «Lubstowski N. nőül vette Zakrzewska Annát, kinek leánya benczésapácza lett; ezen Anna később Báthory Andrásnak a neje.» (U. ott.)

3. «Feldeni Zakrzewski János, marienburgi zászlóvivő; neje Podlodowska Dorottya». (X. k. 35—36. l.) Dorottya 1646-ban halt meg.

«Ez vagy valamely más János, Kostka leányt, Kostka Péter kulmi püspök nővérét vette feleségül, kitől Anna nevü leánya született. Ez Anna férjhez ment előbb Lubstowskihoz, később Bátori Andráshoz. Lubstowskival nemzett ez Anna leánygyermeket, ki valamelyik benczészárdában apácza lett, Báthoryval pedig Zsófia nevü leányt, ki Rákóczy Györgyhöz ment férjhez.» (U. ott.)

Balzer tanár ur ezekhez a következő megjegyzéseket füzi.

a) Nem lehet határozottan mondani, vajjon az itt tekintetbe veendő Lubstowski a Miklós nevet viselte-e? Niesieckinek 1. és 2. alatti adatai *két* különböző személyre vonatkoznak, kik Niesiecki szerint a Lubstowski családhoz tartoznak. Elsejük, a brzesci kaptur-biró, tényleg viselte a Miklós nevet, de ennek nem Zakrzewska Anna a neje; a másik Lubstowski nevét, ki Zakrzewska Annát feleségül vette, nem ismeri Niesiecki. E szerző a névleg nem ismert személyeket rendesen N. betüvel jelöli (úgy mint pl. minálunk N. N.), a mint ezt ez esetben is teszi; nem is szabad sejtenünk, hogy az N. betü a «Nicolaus» név röviditése legyen, mert «Nicolaus» lengyelül: Mikolaj, ő tehát röviditésre *M.* betüt használt volna. Világos, hogy azok, kik ez esetben Lubstowski Miklósról szólnak, Niesieckinek ez N-jét átnézték és azt, a mi a 2. alatti adatban egészen más személyre vonatkozik, tévesen az 1. alattival hozták összeköttetésbe, a nélkül, hogy észrevették volna, hogy ez megint más valakit illet. E felcserélést könnyitette azon körülmény, hogy e két adat a nyomtatott szövegben még egy «alinea» által sincsen szétválasztva. Az itt előforduló Lubstowski N. tehát csak akkor lehetne Miklós, ha ezt egyéb megbizható kutfők igazolnák.

b) Hogy Lubstowski Miklós Báthory Hedviget nőül vette volna, vagy egyáltalában Báthory leány lett voloa a neje, arról sehol sincs szó; ellenkezőleg kiemeltetik két helyen (2. és 3. alatti adatban), hogy a keresznevén ismeretlen Lubstowski Zakrzewka Annát vette nőül.

c) Lubstowskiné és Báthory Andrásné ezek szerint egy és ugyanazon személy, tudniillik azon Zakrzewska Anna, ki a 2. és 3. alatti adatok alapján egymásután kettejöknek a neje.

d) Zakrzewska Anna szülőire nézve nincsenek határozott adataink. Atyjára nézve megvallja Niesiecki, hogy nem tudja, vajjon ez János a marienburgi zászlóvivő, vagy valamely más János volt. A zászlóvivő neje Niesiecki szerint Podlodowska Dorottya; azonkivül lehetségesnek tartja azt is, hogy Jánosnak bizonyos Kostka leány lett volna a második neje, feltételezve, hogy Zakrzewska Annának atyjával van dolga, mert ama bizonyos más János is lehetne a Kostka leány férje, ha Anna atyjául elismernők. Az, hogy e két János egyikétől nőül vett Kostka leány Kostka Péter kulmi püspöknek a nővére, arra engedne következtetni, hogy Kostka Mátyásnak a leánya; e Mátyás pedig fennebbi Kristófnak, Kostka Zsófia, Báthory Istvánné atyjának a nagybátyja. Csakhogy Niesiecki azon a helyen, hol Mátyás utódairól szól, e leányt nem ismeri; ő csak Mátyásnak két leányáról tud, Anna — Galemskiné és Katalin — Zelskinéről. (V. k. 304. l.)

e) Niesiecki szerint (2. és 3. alatti adat) Zakrzewska Annának első férjétől, Lubstowskitól való leánya benczés apácza lett; tény továbbá, hogy Staniatkiban (Krakó mellett) benczés apáczazárda létezett.

Ezeket már most összegezve, azon eredményre jutunk, hogy 1. Zakrzewska Anna, midőn Báthory Andráshoz férjhez ment, már bizonyos Lubstowski nevü lengyel nemesnek az özvegye volt, 2. hogy első házasságából való leánya Staniatkiban benczés apácza lett.

Erre vonatkozólag a magyar kutfőkben csak három adatra akadtam:

1. Zakrzewska Anna 1658 márczius 28-ikán halt meg; veje, II. Rákóczy György a somlyói

[1] A lengyel forrásokat Balzer Osvát lembergi egyetem tanár ur szivességének köszönöm.

nagy templomban történendő eltemetését 1658 augusztus 11-ikére tüzte ki.[1]

2. II. Rákóczy György 1654 február 1-én arról panaszkodik, hogy Lubstowski Miklós Kruschwitz (jelenleg Poroszországban, az inowrazlavi járásban lévő város) kapitánya anyósának (t. i. Rákóczynénak) birtokait magához ragadta.[2]

3. A Századok 1877. évf. 880. oldalán olvashatni, hogy Báthory Zsófia végperczeiben nővére Luplovszka máskép Liplovszka *Erzsébet, Hedvig* néven lengyelországi benczés rendü apácza és pater Kiss Imre, Zsófiának jezsuita-gyóntatója valának jelen és hogy Erzsébet már 1679 deczember 19-ikén ösztönözte Zsófiát végrendeletre.

A magyar adatok a lengyel kutfők állitásait sehogy sem teszik valószinütlenekké.

Zsófia, Báthory Andrásnak Zakrzewska Annától 1629-ben született leánya, 1643 február 3-ikán Gyulafejérvárott (II.) Rákóczi Györgyhez ment férjhez. I. György meghivja 1642 október 1-én a brandenburgi választó fejedelmet a fiatal pár egybekelésére.[1] Zsófia e házasság miatt áttért a protestáns hitre. Férje és anyósa halála után azonban visszatért a katholikus valláshoz és a protestantismus üldözője lett. Meghalt Munkácson, 1680 június 14-ikén. Menye Zrinyi Ilona 1681 február 7-ikén hivja megBeregmegye közönségét Zsófiának a kassai jezsuiták templomában márczius 16-ikán történendő temetésére.[2]

E szerint tehát Zsófia vitte volna sirba a Báthory nevet.

Záradékul a Báthory család nemzedékrendi tábláját adjuk, megjegyezvén azonban, hogy a határozatlan tagokat zárjelbe vettük.

Dr. WERTNER MÓR.

[1] Történelmi Tár, 1893. évf. 327. l.
[2] U. ott, 1889. évf. 471. l.

[1] Történelmi Tár, 1880. évf. 369. l.
[2] Századok, 1869. évf. 329. l.

A HÜTLEN KOZMAFIAK NEMZETSÉGE.

(Adalék a Kún-László alatti belvillongások történetéhez.)

Kún-László zavaros korszakának történelme még sok tekintetben hiányos. Egyes epizódok nem illeszthetők be a többi események keretébe; a genealógia érdeme, ha egy ilyen homályos részletet csakugyan sikerült felderitenem.

E királyunk egy év nélküli, de Budán július 27-ikén kelt okmányban Beszterecz, Dobos és Dombrád szabolcsmegyei helységeket, melyeket Páltól és testvéreitől, Kozma fiaitól, ellene elkövetett hütlenségeikért elkoboztatott, (Balog-Semjén nb.) Öböl fia Mihály ispánnak és fiainak, István és Pál mestereknek adományozza.[1]

Pauler ez okmány keltét 1287-re teszi;[2] *Szabó Károly* szerint: «bizonyosan 1283-ban» kelt. Utóbbi tudósunk közölte is ezen oklevél kivonatát, de Kozmát az oklevélben elő nem forduló «Gút-Keled» jelzővel diszité fel.[3]

Szubjektive meg lévén győződve ez állitás helytelenségéről, kutatni kezdettem Kozma nemzetsége után. Eredményt biztosan reménylettem, mert a következő feltevésből indultam ki: Kún-László meggyilkoltatása után a volt pártosok jutottak uralomra. Aba Amadé legelébb is Öböl fia Mihálylyal számolt le; elfoglalta Napkort és más birtokokat. Az Öbölfiak menekültek. Valószinünek tartottam tehát, hogy a régebbi birtokosok ujfent kezük alá keritették az emlitett helységeket; s hogy ily kerülő uton állapithatom meg Kozma származását.

A beszterecz monostornak 1290—1300 között *Lőkös fiai Benedek, Péter és Pál* a kegyurai.[1] Más oklevelekből megállapitható, hogy Hontpázmánok.

1342-ben a Hontpázmán *nb. Petri Derseké*[2] *Dobos* helység és tartozékai felett perlekednek 1294-ben *Aba Péter fia Gude* mester és (berenthei) *Köke Jakab* (a Lónyayak őse). Jakab azt állitja, hogy Dobos neje fivéreié, Pálé és Kozmáé, de Péter bebizonyitja, hogy Dobos Gude anyjának,

[1] Wenzel, IX. k. 560. l.
[2] A Magyar Nemzet Története az Árpádházi királyok alatt, 2. kiadás 569. l. 285. jegyzet.
[3] Kún-László, 158. l.

[1] Hazai okmtár, VII. k. 315. l.
[2] Anjoukori okmtár, IV. k. 261. l.

a magtalanul elhalt *Tamás* bán nővérének képezte leánynegyedi illetményét.[1]

E Tamás bán nem lehetett más, mint Hontpázmán nb. Achilles fia Tamás,[2] ki 1275-ben, november táján lett egész Szlavónia bánja.[3]

Mint *Dombrád* birtokosa szerepel 1291-ben *Köke Jakab*.[4]

1266-ban említik Sándor ispán fiait, Kozmát és Achillest, mint szabolcsmegyei hatalmaskodókat.[5]

Köke Jakab felesége (már 1285-ben) Hontpázmán nb. Bazini I. Kozmának a leánya.[6]

Ezen adatok alapján a mellékelt érdekes nemzedékrendet nyerjük.

Nemzedékrend.

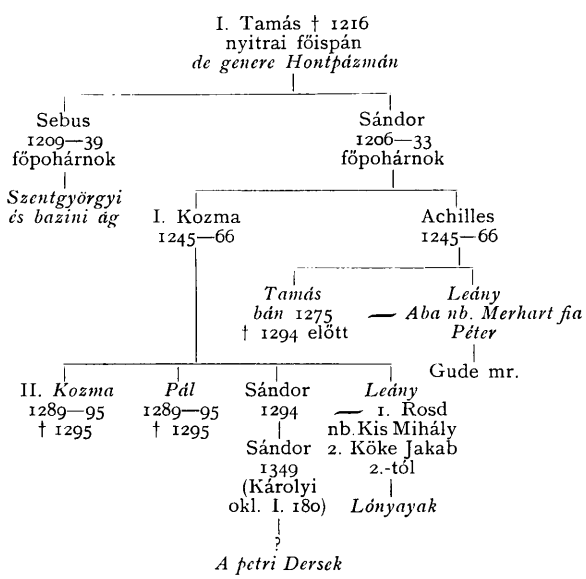

II. Kozma különben is izgága természetü ember volt. A mikor két ifju kezes kiváltásával, a kiket valami szolgáló vitéz adott uraiért, nem törődtek — az egyiknek ujját vágatta le, a másiknak fejét vétette, s aztán alig tudott a pozsonyi ispán, a büntető igazságszolgáltatás kezeiből menekülni.[7]

Az Abákkal való magyar sógorság fejti meg szerintem e Kozmafiak lázadását. Az Abák nem birták az 1282-iki év eseményeit felejteni. Örökös ellenségei lettek ők Kún-Lászlónak. Közülök 1290-ben Amadé lázadt fel. Csakis e lázadással összefüggően, úgyszólván, mint annak egyik nyitányát képzelhetem el a Kozmafiak rakonczátlankodását, s okvetlen igazat adok Szabó Károlynak, midőn a kiindulási pontul szolgáló oklevél keltét 1289-re teszi. Már ekkor kezdődhetett a felső Tisza vidékén a harcz Aba Amadé és Baksa Simon fia György egyrészt, másrészt a király között. Apró csatározások lehettek ezek, melyekben az ellenfelek erejüket próbálták ki. Ekkor már alig lehetett hive Kún-Lászlónak. Csak a Semjéniek s azok rokonsága emeltek zászlót mellette. Nem puszta önzésből, de szivvel-lélekkel ragaszkodtak ők a honalapitó Árpád véréhez, hisz daczára annak, hogy III. Endre Öböl fia Mihály fiát Istvánt halálra kerestette, atyját és testvéreit pedig számkivetéssel sujtotta: István és nemzetsége hű maradt Endréhez s elfeledvén sérelmeit, életre halálra védelmezte Szent-István királyi törzsének utolsó aranyágát.[1] Szabolcsban az Abák és Hontpázmánok hada együtt szállt sikra László ellen. Úgy látszik az Öböl-fiak már 1289-ben szerencsével harczoltak. Legalább erre magyarázható a Hazai Okmánytár VII. kötetében, a 216. lapon közölt, 1291 június 19-ikéről kelt okmány. Köke Jakab, mint jó sógor, követte a Kozmafiakat. A harcz alatt a Semjéniek fogságba ejtették őtet, Dombrád nevü birtokát meg elpusztitották. De ezen földnek birtokbavétele már nem volt önhatalmu tény: jogforrása a július 27-iki királyi levél. Természetes, hogy Kún-László minden alkalmat felhasznált, hogy az Öbölfiakat — ingadozó trónjának ezen erős oszlopait — gazdaggá és hatalmassá tegye. A Kozmafiak birtokait is neki adományozza, de Mihály fiai talán sohasem foglalhatták el e birtokokat. Mert Kún-László meggyilkoltatása után továbbra is a Hontpázmán nemzetség kezein találjuk.

Ha végig tekintünk a felsorolt adatokon, a következő uj adalékokat nyerjük Kún-László korának történetéhez:

1. Kún-László 1289 július 27-ikén Budán van.

2. A felső tiszavidéki lázadás már 1289 július 27-ike előtt tört ki. A király ellen Szabolcsmegyében Aba Amadé, a Hontpázmán

[1] Wenzel, IX. k. 145. l.
[2] Pauler, id. h. 312. l.
[3] U. ott, 322. l.
[4] Hazai okmtár, VII. k. 216. l.
[5] Wenzel, VIII. k. 146. l.
[6] Századok, 1897. évf. 516. l.
[7] Pauler, id. h. 344. l.

[1] Századok, 1894. évf. 496. l.

AZ IRSAY ÉS A SZENTBALÁZSI SZELE CSALÁD CZIMERE 1431-BŐL.

Kozmafiak, Köke Jakab küzdöttek. A szerencse már ekkor az Öbölfiaknak kedvezett.

Nem mondom, hogy ezen adatok daczára nem találhatja más valaki merészeknek fejtegetéseimet. De azt az egyet pozitive lehet állitani, hogy a lázadó Kozmafiak Hontpázmán nemzetségéhez tartoznak: quod erat demonstrandum.

Végül azon kéréssel járulok szaktudósainkhoz, nem-e egy személy azon Banai Kozma, kinek 1274-ben Tomaj nb. Abádi Imre leánya Stefánia az özvegye, Hontpázmán nb. I. Kozmával? Mert ha igen, úgy Szabolcs vármegye egyik legrégebbi családjának, a Henyeieknek, nemzetségét határozhatjuk meg, s egyuttal a beszterczei monostor alapitóiról is tájékozódhatnánk.

KÁLLAY UBUL.

AZ IRSAY ÉS A SZENTBALÁZSI SZELE CSALÁD 1431-IKI CZIMERES LEVELE.

(Szines czimerképpel.)

A Szele család Zsigmond királytól nyert czimeres levelét ismertetve,[1] futólag emlitést tettem az Irsayakról s azok 1431-ben nyert czimeréről. Mint a Kökényesi, máskép Sznle család, úgy az Irsay vagy Jersay család szintén egyike volt Zala vármegye törzsökös nemes családjainak. Az a hely, a melyről nevét vette, — a mai Irsa puszta, Kerka-Kutas kisközség határában, Zala-Lövőtől délre, — egykor a zalai várnépségnek földje volt.[2]

1271-ben V. István király, tekintve Thynch fiainak, Budnak, Theodernek és Abraanknak, Jerse faluból való zalai várnépségnek (castrenses) hűségét, a melylyel ők ifjukoruk óta már néhai Béla királynak s utóbb neki is szolgáltak, és úgy az országban, mint annak határain kivül, kivált pedig az osztrák herczeg elleni hadjáratban, a mikor is ennek a herczegnek egyik emberét elfogva, a királyhoz vitték, másnap pedig ismét férfiasan küzdve, sulyos sebeket kaptak, őket és utódaikat Jersa nevü földükkel együtt felszabaditotta és országos nemesekké tette.[3]

Úgy látszik, hogy daczára felsorolt érdemeiknek, ekkor még nem tudták az elnyert nemesi szabadságot megtartani, hanem valamiképen ismét a várnépség sorába kerültek vissza.

Csakhamar azonban fiaik ujabb vitézi tettekkel ismét felküzdik magukat. 1311 augusztus 10-ikén I. Károly király Jersai Bud fiait, Istvánt, Pált és Jánost, a kik őt az országban és azonkivül hüségesen szolgálták, a «nagyságos ifjunak», Güssingi Miklós tárnokmesternek[1] kérésére is, eddigi királyi várnépi helyzetéből kiemelve, az őket Jersében megillető birtokrészszel együtt, örökösen a nemes várjobbágyok sorába emelte.[2]

A testvérek közül Pálnak fiával Jánossal egy 1334-iki oklevélben találkozunk, a mely őt, mint Jarsa-falubéli birtokost és szomszédot emliti meg.[3]

A XIV. század további folyamán az Irsai vagy Jersai család már a vármegye kétségtelen nemesei között szerepel. 1373-ban, a mikor néhai Lindvai Bánfi Miklós fiai bizonyos, kebele birtokukon elkövetett hatalmaskodások miatt panaszt emeltek a Szentlászlóiak ellen, a vármegye által elrendelt vizsgálatra megbizottul többek között Irsai János fia, István és Pál fia, Miklós is kijelöltetett.[4] A család ekkor emlittetik először Irsai néven, s ezentul lassanként ez az elnevezés vált általánossá, kivált a XV. század közepétől fogva.[5]

Miként ebben a korban számos más köz-

[1] A Kökényesi, utóbb Szentbalázsi Szele család és 1428-iki czimeres levele, Turul, 1899. évf. 111. l.

[2] 1265. Terra populorum ville Iarsa, és alább igy: Iorsa, Hazai okmtár. VI. k. 131. és 1265. l. Terra Iersa, Ierse. Hazai oklevéltár 46. l.

[3] Hazai okmtár, VI. k. 179. l. és részletesebben Wenzel, Árpádkori uj okmtár, VIII. k. 350. l.

[1] Dr. Wertner Mór, A Güssingiek. Századok 1895. évf. 184. l.

[2] Fejér, Cod. Dipl. VIII/I. k. 396. l.

[3] Zalamegye tört. I. k. 282. l.

[4] Fejér, Cod. Dipl. IX/IV. k. 551. l.

[5] Igy 1424-ben emlittetik Franciscus de Irsa (Orsz. ltár, Dipl. 11516), 1481-ben Johannes de Irsa (Múzeumi ltár). Valószinüen ugyanebből a családból származtak Felsőirsai István fiai, György, Tamás és Ferencz, továbbá Pál fiai, László is, a kik 1436-ban bizonyos alsóirsai és szentkozmadamjáni birtokokba ellentmondás nélkül beiktattattak. Hazai okmtár, IV. k. 309. l.

birtokos család tagjai tették, az Irsaiak közül is többen egyes hatalmas dunántuli főuraknak szolgálatába állottak, s az ő hadaikban vitézkedve, szereztek vagyont és dicsőséget. Igy láttuk fentebb Jersai Bud fiát, Güssingi Miklósnak szolgálatában. Ugyanigy tett Jersai Pál fia, László is, a ki Alsólindvai Bánfi Pálnak volt a familiárisa, s mint ilyen, urával Zsigmond királyt külföldi utjaira is elkisérte. Hű szolgálataiért Feldkirchenben, Tirolban, kapta 1431 október 2-ikán a maga és rokonsága részére[1] azt a czimert, a melynek képzeletileg helyreállitott szines képét bemutatjuk.

Az Irsai-czimeres levél nem ismeretlen irodalmunkban. Szövegét már kiadta Nagy Imre,[2] a czimernek másolatát pedig a Magyar Történelmi Társulat 1883-iki soproni kirándulásán Pauer Imre mutatta volt be.[3] Mindamellett a czimernek teljes rajza eddig közzé téve nem lett.

Egyrészt a Turulban szokásos teljes közlési módra tekintettel, de meg azért is, mert a Hazai okmánytárban kiadott, egyébként jó szövegbe néhány sajtóhiba csúszott be (igy pl. Zenthbalas helyett Zenthalas-t ir) közzéteszszük ujra a szöveget is, a mely úgy szól:

Commissio propria domini regis.

Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper Augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etc. rex. Omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium notitiam habituris salutem in eo, qui regibus dat regnare et victoriose triumphare. A claro lumine throni cesaree aut regie maiestatis, velut e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia maiestate sic dependent, quod non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat cesaraee vel regie claritatis. Sane ad universorum tam presentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster Ladislaus filius Pauli filii condam Johannis de Jersa, familiaris fidelis nostri Pauli filii condam Stephani filii bani de Alsolindua, aulici nostre maiestatis, in nostre maiestatis accedens presentiam, propositis et declaratis fidelibus suis servitiis per eum maiestati nostre exhibitis et impensis, hec arma seu nobilitatis insignia, in presentium litterarum nostrarum capite depicta, a nostra maiestate sibi ac Petri et fratribus suis infrascriptis, ipsorumque heredibus ex nostra regia liberalitate dari ac conferri humiliter et devote supplicuit. Unde nos attentis et consideratis fidelitatibus et premissorum fidelium servitiorum meritis annotati Ladislai, quibus ipse cum prefato domino suo procedens et etiam alias in diversis nostris et regnorum nostrorum expeditionibus sicuti prosperis sic et adversis maiestati nostre studuit eoque ferventius ac diligentius in antea studebit complacere, quo se et suos singularibus honorum gratiis sentiet fore decoratos, prescripta arma seu nobilitatis insignia in principio seu capite presentium litterarum nostrarum depicta et palpatius arte pictoria figurata ac distinctius expressata prefato Ladislao et per eum antefato Paulo patri ac Georgio, Thome et Francisco filiis condam Stephani filii pretacti Johannis, necnon Benedicto filio condam Johannis filii memorati Stephani de dicta Jersa, fratribus patruelibus, item Jacobo et Blasio filiis condam Georgii dicti Zele de Zenthbalas, proximis ipsius Ladislai, ipsorumque heredibus et posteritatibus universis, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus et contulimus, ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie proprio motu concedimus et presentibus elargimur, ut ipsi et eorum heredes ac posteritatis universe predicta arma more aliorum armis huiusmodi utentium amodo in antea ubique in preliis, hastiludiis ac aliis omnibus exercitiis nobilibus et militaribus, necnon sigillis, anulis, cortinis, velis, papilionibus, domibus, et generaliter in quarumlibet rerum et expeditiorum generibus, sub mero et sincere *(igy)* nobilitatis titulo gestare, eisdemque uti, frui et gaudere valeant atque possint, quodque ipsi et eorum quilibet cunctaque ipsorum posteritas eisdem gratiis, honoribus, et libertatibus, quibus ceteri proceres, nobilesque et clientes regni nostri, armis huiusmodi utentes, quomodolibet freti sunt et gavisi, gaudeant et perfruantur, ac de tanto singularis et specialis gratie antidoto exultent tantoque ampliori studio ad honorem regalis dignitatis eorum in antea solidetur intentio, quanto se largiori favore regio preventos conspiciunt et munere gratiarum. In cuius rei memoriam perpetuam presentes literas nostras secreto sigillo nostro, quo ut rex Hungarie utimur, inpendenti communitas, prefato Ladislao, aliisque prescriptis duximus concedendas. Datum in Feldkirchen, feria tertia proxima post festum beati Michaelis archangeli, anno domini millesimo cccc-o tricesimo primo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. quadragesimo quinto, Romanorum vigesimo secundo et Bohemie duodccimo.

Az okiratról lila és rózsaszin (ez utóbbi fehéres fakó) sodrott selyemzsinegről a királyi titkos pecsét függ le, a melynek fészkéből azonban a veres viaszpecsétnek egy része letöredezett.

A czimer, a mely a szokásos helyre, az oklevélnek (heraldice) jobb oldalán van festve s körülbelül a melléje irott szövegnek magasságával bir, a következő:

Balra dőlt kék rajzban arany koronán balra

[1] A Szentbalázsi Szelék, mint tudjuk, már 1428-ban kaptak czimeres levelet. Annak valószinü okára nézve, miért lettek részeseivé az 1431-iki czimeradománynak is, lásd fentebb idézettért ekezésemet: Turul, 1899. évf. 111. lap.

[2] Hazai okmtár, I. k. 326. l.

[3] Hozza a czimernek rajzát a magyar Siebmacher is. (Pótkötet).

könyöklő pánczélos, vaskesztyüs [1] balkar tollas vasbuzogányt tart. Sisakdisz ugyanaz. A sisaktakaró szine ma már alig határozható meg bizonyossággal. Mig ugyanis az irás eléggé jó karban maradt fönn, a czimerkép nagyon meghalványodott. Egyedül a pajzs kék szine maradt eléggé épen és a sisakdisz karjának felső végén, továbbá a szövegnek azon a helyén, a mely összehajtva a sisak koronájának ékköveit fedi, maradt még némi veres szin. A takarón kék szinnek ma már nyomát sem lehet felismerni. A fémmázok is nagyrészt lepattogzottak. Mindenütt nagyobbára csakis a krétaszinü alapozó szin s ez alatt a vázlatos körvonalak barna rajza látható még. Általában az egész czimerkép bizonyos befejezetlenségre vall, a mire az is mutatni látszik, hogy a czimerképnek sem szines alapja, sem keretelése nincsen, a mi Zsigmond király czimeres leveleinél ritkaságszámba megy. A hol mégis ilyenre találunk, ott is külső okokban van annak magyarázata, igy pl. az 1409-iki Garázda czimernél [2] az egésznek rajza, a kimagasló fenyőfával, nagysága miatt nem igen volt keretbe foglalható. Ilyen ok azonban az Irsay czimernél elő nem fordul.

Tudósaink érdeklődését eddig, és méltán, a czimerkép, kiváltképen pedig a buzogány keltette fel. Felfogásuk azonban ebben a tekintetben homlokegyenest ellenkező volt, mert mig Szendrei (id. h.) ezt a buzogányt, mint már ekkor is különösen jellemző magyar fegyvert emeli ki, addig Csoma, Zsigmond király czimeresleveleiről irt szép tanulmányában,[1] erről a buzogányról is azt tartja, hogy az nem igen tüntet fel speciális magyar viselet motivumot, mert ebben az időben nálunk a præhistorikusnak tartott csillagos buzogány volt használatos. A tollas buzogány pedig a XVI—XVII. században, a német befolyás növekedtével, lehetett nálunk használatban. És mert nyugaton az ilyen tollas buzogányok korábban is el voltak terjedve, érdemes tudósunk azt engedi következtetnünk, hogy az Irsai czimer buzogánya nem az akkor hazánkban használatos buzogány formát, hanem valami nyugati buzogányét példázza.

Ezzel egyet nem érthetek, sőt nincsen ezen a nézeten Nagy Géza [2] sem, a kit Csoma idéz, s a ki szintén azt vallja, hogy a tollas buzogány a legrégibb magyar formák közé tartozik. Messzire vezetne ebből az alkalomból a hazai buzogány-formáknak fejlődési történetét tárgyalni s ezért röviden csakis azt a meggyőződésünket fejezzük ki, hogy a Jersay czimer buzogánya igenis azt a formát mutatja, a mely a XV. században hazánkban *is* használatos volt. Ott láthatjuk egyebek közt ezt a formát a markusfalvi templom Máriássy-sirkövének (1516) czimerében is, az Irsai czimerrel csaknem azonos előállításban. Tekintve azt, hogy az Ulászló király által a Máriássy családnak 1504-ben adományozott czimer, a melyben vértezett vitéz egyik kezében buzogányt, a másikban pedig kettős keresztet tart, az emlitett sirkő czimerének egyszerübb alakjaival, a buzogányt illetve keresztet tartó karokkal szemben, már bizonyos fejlődési formát mutat, valószinü, hogy az 1516-iki czimeren a Márriássy család által a XV. században használt czimerképpel találkozunk. Dr. BONCZ ÖDÖN.

[1] Szendrei: (Magyar viseletképek czimeres leveleinkben: Arch. Értesitő 1891. évf. 395. l.) az általa közölt hibás, vázlatos rajz által félrevezetve, azt állítja, hogy a pánczélos karnak van kézellője, holott ez a vaskeztyühöz tartozik.

[2] Turul, 1894. évf. 9. l.

[1] Turul, 1896. évf. 17. l.

[2] A magyar középkori fegyverzetről. Arch. Értesitő, 1890. évf. 401. l.

VEGYES.

Családtörténelmi vegyesek.

I.

Szügyi Miklós esztergomi érsek családi történetéhez.

Dr. Fraknói Vilmos úr a «Turul» 1899. évf. 3-ik füzetében egy okiratot tett közzé, melylyel fényesen bebizonyította, hogy a történetbúvár, ha nem is tekinti magát a genealogiai szakférfiak köréhez tartozónak, kutatásai közben a családi történelmet és annak részletes mozzanatait nyomozva, a genealogiának ugyanannyi szolgálatot tehet, mint a par excellence genealogus. Közzétett egy eddig kiadatlan okiratot, mely I. Károly és I. Lajos történetéhez tartozó fontos

részleteitől eltekintve, az eddig «Vásári» néven ismert Miklós esztergomi érsek családi történetét tisztázza, a róla ismert genealogiai adatokat jóval helyesbiti s archontologiai ismereteinket annyiban kibővíti, a mennyiben általa egy ismeretlen csanádmegyei és egy eddig csak sejtett szilágymegyei főispánnal ismerkedünk meg.

Jelen sorokban nagyfontosságu czikkének egy-két pontját a következő adatokkal bátorkodom megvilágositani.

Szerző azon eredményre jut, hogy Miklós érsek nagyatyja «Szügyi Loránd» (Lorandus de Zyugh), hogy unokái is, tehát az érsek is ugyanazt a nevet viselték, mert ellenkező esetben keresztnevük mellől a tőlük használt eltérő vezetéknév (az okiratból) el nem maradt volna, azon kérdést pedig, vajjon Miklós érsek nagyatyja a nógrádmegyei Szügyi családhoz tartozott-e, vagy pedig azon Szügytől kölcsönözte nevét, mely valamikor Bihar- és Zarándmegyék határszélén létezett, szerinte eldönteni nem birjuk.

* * *

Azon kérdésre, vajjon az érsek is a «Szügyi» nevet viselte-e? határozott választ adhatunk.

Én számtalan esetben — merném mondani: kivétel nélkül — azon meggyőződésre jutottam, hogy valahányszor legrégibb okirataink valakinek az atyja, nagyatyja és esetleg dédatyja neve után a vezeték- vagyis a családi név következik: *e családi név nem az ősöket, hanem az első helyen nevezett családtagot illeti meg;* biztosak lehetünk tehát benne, hogy Lajos király okiratában a «Nicolaus natus Nicolai filii Lorandi de Zyugh» *Loránd fia Miklós fia: Szügyi Miklóssal azonos*, bár elég esetben nincsen kizárva, hogy az ősök egyike szintén e nevet használta. Jelen esetben is igaza van szerzőnek, ha azt állitja, hogy már az érsek nagyatyja is viselte a «Szügyi» nevet, csakhogy ennek bizonyitékát nem itt, hanem más helyen találjuk.

Midőn t. i. az esztergomi érsekségnek a nógrádmegyei Vadkerten lévő egynéhány nemes jobbágycsaládja az érsekség kötelékéből kilépni szándékozott s az érsek az ügyben IV. Bélához fordult, azt találjuk, hogy a király 1255 augusztus 16-ikán egy az ügy állását megvizsgáló bizottság jelentése alapján véglegesen döntött. Itéletében kiemeli, hogy a hármas vizsgáló bizottság a Tekes comes, Katisz nb. Szécsényi Fulko és «*Lorandus de Zihig*» nógrádmegyebeli szeretett hiveiből állt;[1] ezzel pedig nemcsak az van bebizonyitva, hogy az érsek nagyatyja Roland már 1255-ben viselte a «Szügyi» nevet, hanem az is, *hogy e Szügy Nógrádmegyében feküdt.* Hogy Szügyi Roland még 1295-ben is élt, azt a Hazai Okmánytár VIII. k. 347. lapján olvasható okiratból kibetüzni nem lehet, mivel ez csak azt mondja, hogy Rolandnak három fia van: Gergely, Lőrincz és Miklós, azon körülmény pedig, hogy csakis fiai szerepelnek, legnagyobb valószinüséggel arra vall, hogy az atya már nem élt.[1]

Roland fia *Gergely* 1295 után még háromszor merül fel; egyszer egy kelet nélküli, de körülbelül 1304-re helyezendő okiratban, midőn Hontpázmán nb. Mika, Szántói Pózsa, Erdő fia Dénes és Gutkeled nb. Báthory Bereczk-kel együtt mint a nagyváradi káptalan által meghivott biró a nagyváradi polgárok ügyében biráskodik; másodszor 1306 február 2-ikán, midőn Igmánd nb. Lőrincz czimzetes vajdával, Bábonyai Gergely, Majnard fia Ugrin, Hontpázmán nb. Albert és Tiszai Istvánnal együttesen egy biharmegyei birtok iránt folyt pörben biráskodik; harmadszor és utoljára 1327 április 27-dikén akadunk reá, midőn mint Roland fia Vásári Gergely az egri káptalan előtt kijelenti, hogy *leánya* Tomaj nb. Abádi Jakab özvegye s ennek Klára nevü leánya Tomaj nb. Régeni Dénes fiaitól hitbér és leánynegyed fejében 15 márkát kapott.[2]

Hogy Roland fia Miklós mikor volt vajda? nem tudjuk; 1312-ben előfordul Károly király bárói sorában Miklós czímzetes vajda is;[3] ha ez alatt nem a Pok nb. Móricz fia Miklós értendő, akkor csak is Roland fia lehet; nézetem szerint azonban sokkal valószinübb, hogy csak alvajda volt. Halálozási évét nem ismerjük, de 1333-ban már nem élt.

Nejére nézve a következő megjegyzésem van: Pór Antal a «Turul» 1892. évi folyamában azt mondja, hogy a vajda fia Miklós érsek Csanád esztergomi érseknek az unokaöcscse. Hogy Csanádnak Miklós érsek nem atyai ágon az unokaöcscse, azt most már ugy is tudjuk, erre nézve azonban a következő ujabb adatot találom: Midőn Miklós

[1] Knauz, Mon. eccl. Strigon. I. k. 423. l.

[1] Tudvalévő dolog, hogy Roland fiai akkor (1295-ben) vásári birtokukat Eykai Péter comessel felosztják. Miután a Veszprémmegyében fekvő Ajka helységet a legrégibb okiratok hébe-korba «Eyka»-nak nevezik, fel vagyunk jogositva a biharmegyei Eyka-t szintén Ajka-nak venni s ez esetben nem más, mint a Biharmegyében feküdt, ma még Zsáka mellett lévő *Aka* (puszta). Erről az Ajkáról tudjuk, hogy 1283-ban Tancskereki helységgel együtt többi között Szovárd nb. Miklós fia Péter birtokába került és igy nincsen kizárva, hogy az 1295-ben előforduló Eykai Péter a Szovárd nemzetség tagja; ebből pedig következik, hogy Mihály fia, Bölderi (Beodrai) Péter, ki 1290-ben Borsa nb. László vajda fia Lászlótól annak vásári birtokrészét kapja, Ajkai Péterrel nem azonos. Bölderi Péterre még megjegyzendő, hogy 1290. évi adománylevelét 1422-ben Mihály fia Domonkos fia: Vásári András és ugyanazon Mihály fia Gergely fia: Vásári Antal az erdélyi káptalannal iratja át.

[2] Anjoukori okmtár, I. k. 107. l. Hazai okmánytár, VII. k. 355. l. Turul, 1883. évf. 98. l.

[3] Anjoukori okmtár, I. k. 277. l.

esztergomi érsek Csanád érseknek 1343-ban a kerczi apátság számára kiállitott okiratát Esztergomban 1355 május 1-jén helybenhagyja, néhai Csanád esztergomi érseket «*avunculus*»-ának mondja,[1] miután pedig kétségkivüli dolog, hogy az «avunculus» (Oncle, Onkel) csakis az anya fivérét jelenti s a mi esetünkben az atyai nagybátyaság teljesen ki van zárva, ennélfogva biztosak lehetünk benne, hogy *Miklós vajda neje Csanád nb. (Telegdi) Tamásnak a leánya.*

A vajda fia János, ki 1333 október 8-ikán a «Vásári» nevet viseli — a «de Wasary» nem vonatkozik Lorándra — ugyanakkor a biharmegyebeli Nyéstai Sebestyénnek a veje, kitől nevezett napon az ugyanazon megyében fekvő bosódi (más néven zomlini) birtokot kapja.

Hogy a meg nem határozható László fia Péter, ki az 1354 nyarán lezajlódott szerb hadjáratban részt vett, Miklós érsek nővérének a fia, világos, hisz az okirat is mondja, hogy «filius sororis archiepiscopi antedicti»; de hogy azon Derzs, kinek István nevü unokája ugyanazon hadjárat alatt megsebesült, szintén Miklós érsek nővérének a férje lett légyen, ezt az okiratból ki nem betüzhetjük; az okirat csak azt mondja, hogy Derzs fia Tamás fia István az érseknek «*affinis*»-a. Ez Istvánt — azt hiszem — pontosan határozhatjuk meg.

Hontmegyében 1266-ban Hontpázmán nb. Hont fia *Derzs* merül fel, kinek fia Szuhai *Tamás* 1294-ben szerepel; ez utóbbinak öt fia volt, kik közül László 1344-ben esztergomi prépost, Demeter 1388—1392 veszprémi püspök, mig *István*, kivel legelőször 1344-ben találkozunk és kinek nyomait 1369-ig követhetjük, a hontmegyebeli *Vajdai* család őse.[2] Ha már most fontolóra vesszük, hogy a nógrádmegyei és a velük szomszédos hontmegyei birtokoscsaládok között mily gyakori családi összeköttetések jöttek létre, biztosra vehetjük, hogy *Hontpázmán nb. Derzs fia Tamás fia Vajdai István Szügyi Miklós érseknek fennebbi rokonával azonos.*

Az összes chronologiai és genealogiai adatok egybevetésével már most a következő stemmát kapjuk:

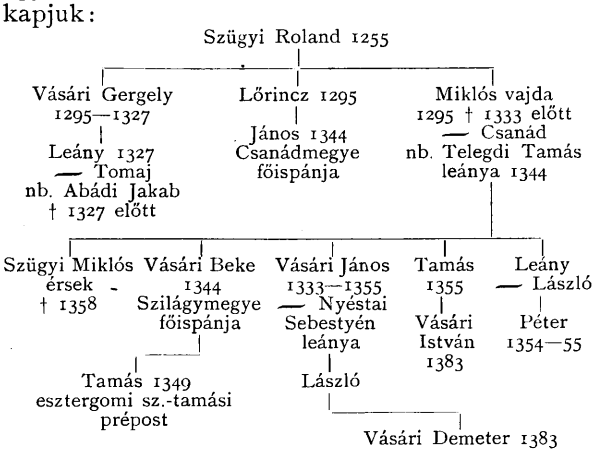

Le nem zárhatjuk e sorokat a nélkül, hogy egy más nógrád- és hontmegyebeli «Szügyi» családról emlékeznénk, mely minden valószinüség szerint a fennebbivel rokon.

Bizonyos *Abiczk* (= Ábrahám) fia *Miklós* megveszi 1244-ben a nógrádmegyei Hartyánt. 1254-ben (akkor már «Szügyi Miklós») megkapja a királytól a hontmegyei Kovácsszeget; érdemei sorozatából kiemelendő, hogy IV. Bélának követe volt Rómában, Velenczében, Oroszországban és Bolgárországban. Ennek fia *András*, ki a «*Látó*» melléknevet viseli, felmerül 1283-ban, mely évben nejének fivéreitől Katisz nb. Tarjáni Simon és Miklóstól a nógrádmegyei Feketeerdőt kapja. Ez András fiai 1321-ben: Péter, András (1322), János, Illés és Pál,kikhez 1344-ben még László, Miklós és Tamás csatlakoznak. E másik Szügyi család nemzedékrendjének töredéke különben a következő:

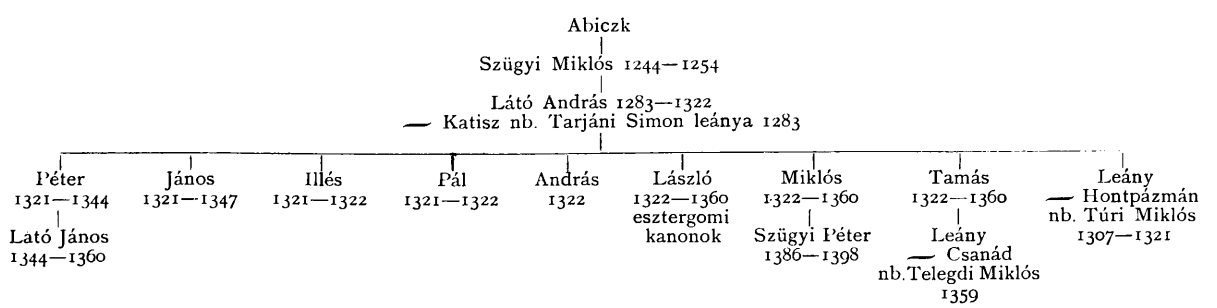

[1] Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, II. k. 106. l.

[2] Lásd az ezekre vonatkozókat «A magyar nemzetségek» cz. művem II. k. 29—56. lapjain.

II.

Mártonos bán és a Zétényi Makó család eredete.

Bizonyos (I.) *Póka* (= Pálka = Palkó), kiről nevén kivül mitsem tudunk és kinek élete a 12-ik század első felébe esik, Véty és Pika nevü fiakat hagyott maga után, kiknek mindegyike zemplénmegyebeli családok őse lett.

* * *

Véty, kinek szintén csak a neve ismeretes, *Péter* nevü fiut hagyott, ki már a «Szentesi» nevet használja. 1228 augusztus 20-ikán találjuk, hogy Keled egri püspökkel a Szentesen lévő, minden szentekről nevezett templom adómentességére nézve Róbert esztergomi érsek előtt egyezkedik. A közpályán is tünteti ki magát, a menynyiben II. András királytól 1233-ban számos érdemei megjutalmazásául az Anániás nevü zemplénmegyei embernek magvaszakadtán a koronára szállt *izdetheni (= zétényi)* birtokot kapta. Csakhogy e birtokért sok baja is támadt. Mindenek előtt fellépett Simja András és Csáma fia Csépán, mindketten zempléni várjobbágyok és előadták, hogy ők Anániás rokonai, miért is elhalt rokonuk birtokának elidegenitése ellen protestálnak és Germán fia Pataki Farkas kir. pristaldus utján az őket illető birtokot visszakövetelik. Póruljártak azonban, mert rokonsági viszonyukat nem tudták bebizonyitani. Alig zajlódott le a pör, midőn Adolf fia Mártonos azon állitással állt elő, hogy Zétényt örökösödési czimen András király előtt Pétertől visszakérte; ez sem járt szerencsésebben, a mennyiben állitásának bizonyitékai hiányában nem csak visszautasittatott, hanem hamis adatok felállitása miatt érzékeny büntetést is kapott; utoljára fellépett Andornok comes fia János, ki azt vitatta, hogy András a nevezett birtokot neki már sokkal korábban adományozta, csakhogy ő sem volt azon helyzetben, hogy az adománylevelet felmutathassa, minek az lett a következménye, hogy Zétény Péter és utódainak háboritatlan birtokában maradt.

Péternek két fia maradt: Mártonos és II. Póka, kik a családot folytatták.

Mártonosra 1265-ben bukkanunk, midőn István ifj. király előtt Velcsek fiát Miké-t azzal vádolja, hogy *Véke* nevü birtokát, melyet nagyatyja Véty valamikor «nővére fiának» adományozott, jogtalanul birja. Az illető forrás azt mondja, hogy Véty e birtokot «... sorori sue» adta, a miből tehát ki nem világlik, vajjon Véty vagy Mártonos nővéréről van-e itt szó; — de ha fontolóra vesszük, hogy Mártonos nővérének fia Vétynek a dédunokája s hogy ez — mint alább látjuk — már sokkal korábban, mint 1265-ben élt, akkor biztosak lehetünk benne, hogy tekintettel az időszámitásra, ez esetben csak Véty nővéréről lehet a szó. Mártonos előadja, hogy e nőrokonának fiai örökösök hátrahagyása nélkül haltak meg, minek következtében a vékei birtok ő reá háramlott; Mike ezzel szemben azzal védekezett, hogy a kérdéses birtokot a már emlitett nő fiától, Mártontól megvette s kész ezt IV. Béla és az egri káptalannak okleveleivel bebizonyitani. Hogy miért nem tudta e bizonyitékokat előmutatni, nem tudjuk; a pör azzal végződött, hogy János pataki plébános és a leleszi prépost előadása szerint ő e birtokot sem királyi adományozás, sem vétel czimén nem szerezte, minek alapján István a koronára szállt jószágot fennebbi Mártonosnak megerősitette. Ugy látszik azonban, hogy Mikának mégis igaza volt; ugyanis Fejér IV/I. k. 395. lapján IV. Bélának 1245 június 24-ikén kiállitott okiratát találjuk, melyben a király tanusitja, hogy Vékei Márton szomszédai: Vasas zempléni várjobbágy, Pika fiai András és Máté, továbbá Demeternek három fia jelenlétében, Véke nevü örökölt birtokát Wodchoh (Fejérnél a Velcsek név ferditése) fiának, a jelenlévő Mikának husz márkáért elörökiti.[1]

Meddig élt e Mártonos? nem tudjuk; életének részleteit sem ismerjük, de van rá nézve mégis egy érdekes adatunk: midőn t. i. 1293-ban Eszényi Andornok fia András szentesi birtokának egy részét Lázár fia Abának elörökiti, a jelenvolt nemzetségbeli rokonainak sorában többiek között Mártonos fiai Gergely és János is szerepelnek; midőn aztán 1323 július 1-én e Gergelylyel és fivérével Jánossal megint találkozunk, már azt olvassuk, hogy «*Mártonos bán* fiai». Ez adattal gyarapitjuk az eddigi árpádkori archontologiát, csakhogy sajnálnunk kell, hogy Mártonos bánságát és báni müködésének idejét nem ismerjük; a legnagyobb valószinüség azonban a mellett szól, hogy éppen azért, mert az eddig ismert kutfők bánságáról mit sem tudnak, csak al-bán lehetett, a mint azt számos más «bánok»-nál tudjuk kimutatni.

Gergely és János különben fennebbi napon jelen van, midőn egyik nemzetségbeli rokonuk özvegye hitbéri és hozományi követeléseit megkapja. Gergely 1349 november 23-ikán már nincs az élők között. Egyetlen egy gyermekét ismerjük: *Katalint*, ki fennebbi napon elismeri, hogy anyjának hitbérét és saját leánynegyedét nagybátyja János fiaitól felvette.

Gergely fivére *János*, ki a «*Vékei Bánfi*» nevet használta, 1337 és 1339 julius 12-ikén királyi ember;[2] 1341 július 26-ikán rokonaival, a

[1] A Századok 1873. évf. 244. lapján találjuk, hogy Vékei Márk az eladó, Mikének az atyja pedig Vocsok.

[2] Anjoukori okmtár, III. k. 580. l. Zichy-okmtár, I. k. 521. l.

Szentesiekkel együtt kéri, hogy szentesi, vékei és zétényi birtokát határolják.

1349 november 23-ikán már csak fiaival: *Istvánnal* és *Péterrel* találkozunk, kik — mint már tudjuk — nagybátyjuk leányát, Katalint leánynegyedi követeléseire nézve kielégitik. Vékei István neje: *Palágyi* Miklós leánya *Borbála* 1389 január 6-ikán fordul elő;[1] alig tévedünk, ha ez Istvánban Vékei Bánfi János fiára ismerünk. Ezen Istvánnak csak egy *Gál* nevü fia volt, ki 1396-ban már nem élt és kinek egyenes utódai nem születtek.

Péter, ki a «*Békés*» melléknevet is viselte, *Erzsébet* és *Klára* nevü leányokat hagyott hátra maga után. Utóbbit hébe-korba tévesen Katalinnak is hivják, mig előbbit 1420 márczius 16-ikán egyszer «*Zsébi*»-nek (= Sebi) is nevezik, a miből fényesen kiviláglik, hogy a régibb okiratainkban oly gyakran előforduló Zsébe = Sebe — a mint azt már régóta sejtettem — nem más, mint az *Erzsébet* névnek a rövidítése.

Mindkét leány 1396 november 15-ikén már árva s azért — nehogy kényszeritve legyenek másutt menedéket keresni — megkapják nevezett napon ugy atyjuk, mint Gál birtokaiból őket illető leánynegyedüket; ebből tehát világosan látjuk, hogy Gál is fiörökös hátrahagyása nélkül halt meg. 1397 október 21-ikén fiusitja őket Zsigmond király atyai birtokaikban.[2] 1398 márczius 3-ikán rokonaik e fiusitás ellen óvást emelnek; ugyanez történik még 1406 augusztus 22-ikén; 1407 október 9-ikén pedig Erzsébet és Klára nevében Helmeczi Gábor és Helmeczi László szerepelnek, feltételezhetjük tehát, hogy ezekhez férjhez mentek; 1420 márczius 16-ikán találjuk, hogy Erzsébetnek Helmeczi András, Klárának Helmeczi Gábor a férje és hogy mindkettőnek akkor már fia is van.

Mártonos bán fisarja tehát 1396-ban már ki volt fogyva.

* * *

Mártonos bán fivére: II. Szentesi *Póka*, kiről nevén kivül mitsem tudunk, Gergely és Pál nevü fiukat nemzett.

Gergelyről csak azt tudjuk, hogy fia *Pető* 1333 szeptember 28-ikán nemzetségbeli rokonának, Eszényi Andrásnak egy elzálogositott birtokot visszaadott.

Pál, kivel 1293-tól 1301 október 31-ig találkozunk[3] és kinek életéből nevezetes adataink nincsenek, II. Pető, id. János, Makó, III. Póka és ifj. János nevü fiukat hagyott maga után.

II. *Pető*, kivel 1323 július 1-től 1326 deczemberéig találkozunk, 1333 augusztus 1-én már nem él. Ő sem végzett valami nevezetes dolgot; fellépése csak birtokrendezésekből ismeretes. Özvegye, az ungmegyei *Szelmenczi* László leánya *Bugyór* megkapja fennebbi napon hitbéri s hozományi járandóságát; e házasságból *Anna* nevü leány származik, ki a szintén ungmegyei *Botfalvai Dancs*-csal kötött házasságából Péter nevü fiut szült; erről tudjuk, hogy 1393 augusztus 27-ikén anyai örökségét kereste.

Id. Szentesi *János*, ki szintén 1323 július 1-én merül fel, midőn fivéreivel együttesen rokonának: Szentesi Dénes özvegyének követelményét kielégiti, 1341 július 26-ikán már nem él. Volt egy fia Tamás és egy meg nem nevezett leánya. *Tamás* 1341-től 1364-ig ismeretes, mely utóbbi évben (május 19-ikén) *nővérének: Hotykai Domonkos nejének* a Szentes és Zétényből őt illető leánynegyedet kiadja.

III. Póka, ki fivérei társaságában szintén 1323-ban merül fel és kivel utoljára 1342 május 11-ikén találkozunk,[1] *György* nevü fiut hagyott, kiről nevén kivül mitsem tudunk. E György leánya: *Fruzsina* 1389 július 1-én képviselője: az ungmegyei Pinkóczi Bertalan (1391-ben Zemplénmegye alispánja) által elismeri, hogy elhalt atyja után őt illető leánynegyedét annak rokonaitól hiány nélkül felvette.

Ifj. Szentesi *János*, kit 1323-tól 1377-ig ismerünk, fiörökös hátrahagyása nélkül halt meg.

Látjuk tehát, hogy Szentesi Pál öt fia között csak az egy Makó folytatja a családot. Nevére nézve azonban már e helyen akarom kiemelni, hogy ez már a 13-ik században is előfordul és hogy nézetem szerint eredetileg «Matyó»-nak lett kiejtve; csak a századok folyamán csináltak belőle Makó-t.

Szentesi *Makó*, kinek első nyomaira 1323-ban akadunk és ki 1342 május 11-ikén utoljára szerepel[2] János és Pál nevü fiukat hagyott. Pál, ki 1371 január 20-ikán fivérével együtt valamely zemplénmegyei birtokügyben tanuként szerepel,[3] és kivel még 1377-ben találkozunk, ugy látszik, fiörökös hátrahagyása nélkül halt meg.

Szentesi *János*, kivel e néven még 1389 július 1-én találkozunk, 1393 augusztus 27-ikén már a «*Zétényi*» nevet használja. 1396 november 15-ikén felesége: *Legenyei* Péter leánya *Margit*, fiai pedig: *Péter*, *György*, *Kelemen* és *Jakab*. Jánosra 1398 márczius 3-ikán bukkanunk utoljára; 1409 augusztus 26-ikán már nem él, mert akkor csak özvegyéről van szó; fiai: Péter, György, Jakab és Imre (? ez valószinüleg tollhiba, mert Imre nevü fiát eddig nem

[1] Gr. Sztárai cs. okmtára, I. k. 484. l.
[2] V. ö. Századok, 1873. évf. 246. l.
[3] V. ö. Hazai okmtár, VII. k. 302., 310. ll.

[1] Anjoukori okmt. IV. k. 208. l.
[2] U. ott.
[3] Károlyi-okmtár, I. 325. l.

ismerjük; itt valószinüleg Kelemennek kellene állnia) 1406 augusztus 22-ikén már a «*Zétényi Makó*» nevet használják, mely mostantól kezdve állandóan fűzetett utódaikhoz. Péternek 1406-ban *János*, *Jakab*, *Benedek* és *Anna* — Györgynek pedig *Pál*, *Gergely* és *Bálint* nevü gyermekei voltak.

Nem lévén e sorok feladata, a Zétényi Makó család további sorsát ecsetelni, előadásunkat ezzel megszakitjuk; szükséges azonban, hogy még a következőt kiemeljük:

Makay Dezső ur a «Turul» 1895. és 1896. évfolyamaiban a Csanád nemzetségről páratlan szorgalommal és a rendelkezésére állott kutfők teljes feldolgozásával irt dolgozatában (1896. évf. 124. l.) Csanád nb. Barnabás fiára Mihályra akad, kinek nyomait 1285-ig követi. Nagy valószinüséggel véli állithatni, hogy e Mihály tekinthető a XIV. században Zemplénmegyében felmerülő Makócsalád törzsatyjának. E Mihálynak — véleménye szerint — fia azon Miketei János lehetett, kinek Makó és Mihály nevü fiai voltak; abból, hogy a Csanád nemzetségnek egyik tagja valamikor Makó bán volt, véli következtetni, hogy Miketei János talán a Csanád nemzetség sarja. E Makó szerző szerint a «Miketei», «Szentesi», «Zétényi» és «Krucsói» nevet viseli és ennek folytán mindazokat, kik magukat «Makó-fi»-aknak nevezik, a tőlük használt előnévre való tekintet nélkül Zétényi Makóivadékoknak veszi.

Miután már mostan oklevelek alapján czáfolhatatlanul bebizonyitottuk, hogy a Zétényi Makó család egyenes ősének Makónak nem János, hanem Pál az atyja, világos, hogy a Makay Dezső ur dolgozatában *egynek* vett Makó családok különböző eredetüek és hogy a szerzőtől összehalmozott adatok, a mennyiben tényleg a zemplénmegyei Zétényi Makókat illetik, a többi Makó családokat érintőktől szorosan megkülönböztetendők, a mi a figyelmes kutatónak nem éppen nagy fáradozásba fog kerülni.

* * *

Midőn Pálóczi László országbiró 1446 november 1-én a Zétényi Makó Jakab, János, Benedek és Gergely által Szentes, Véke és Kerektó birtokok iránt Kiseszényi Pike Balázs ellen folytatott perben iktatást és vizsgálatot rendelt, mindkét fél állitásának bebizonyitására számos okiratot mutat fel, melyekből az eddig kifejtett genealogiai adatok kiderülnek; megtaláljuk azonban ezekben az okiratokban azt is, hogy nemcsak Mártonos bán utódai — a Vékeiek — és fivérének Szentesi Pókának ivadékai származnak egy közös őstől, hanem hogy még egyéb nemzetségbeli rokonaik is vannak. Nemzetségük nevét pedig nem ismerjük.

Pike Balázs többiek között a következő okiratokat mutatta fel:

1. Eszényi *András* fia *Andornok* 1293-ban szentesi birtokrészét Lázár fia Abának adja el, mely eladásba nemzetségbeli rokonai: Póka fia Pál, Mártonos fiai Gergely és János, Péterke fia Dénes beleegyeznek.

2. Póka fia Pál kinyilatkoztatja 1301 október 31-ikén, hogy azon szentesi részbirtokot, melyet Andornok az előtt neki és fivérének, Gergelynek elzálogositott, ezen Andornok fiainak *András* és *Miklósnak* visszaadja.

3. Fennebbi Pál fiai előadják 1326. évi deczember havában, hogy a Homoka nevü birtokot, melyet Andornok fia *Miklós* bizonyos Bessenyő Péternek elzálogositott, e Pétertől visszaváltották.

4. Vékei Bánfi János és Szentesi Pető előadják 1333 szeptember 28-ikán, hogy a Miklós fia *András* részéről nekik zálogba adott birtokrészt (Szentes és Véke között) nevezett András birtokába visszabocsátják.

5. Miklós fiai *András* és *János* 1341 szeptember 15-ikén Eszény urai.

6. András fia *Kiseszényi Pál* és fiai *Lőrincz és Péter* 1396 november 15-ikén beleegyeznek abba, hogy Vékei Bánfi János unokái Erzsébet és Klára az atyjuk és ennek unokaöcscse után őket illető örökséget megkapják.

7. András fia *Pál* 1398 márczius 3-ikán Vékében s Kerektón nézve Makó fia János és fiainak osztályos rokona.

8. 1420 márczius 16-ikán találjuk, hogy a zétényi nemesekkel együtt Kiseszényi Pál fia *Balázs* szintén óvást emel a vékei birtoknak a király által történendő elidegenitése ellen.

9. Pál fia Eszényi Pike *Balázs* Báthory István országbiró előtt előadja, hogy ő *Póka fia Pika fia Andornok fia Miklós fia András fia Pálnak a fia*, Makó György pedig ugyanazon *Póka fia Véty fia Péter fia Póka fia Póka fia Pál fia Makó fia Jánosnak a fia*, mely leszármaztatást ellenfele, Makó György el is ismerte.[1]

E genealogia annyiban tér el az eddig felsorolt adatoktól, a mennyiben 1293-ban Pike Balázs ősét: Andornokot nem Pika, hanem András fiának nevezték; de ha fontolóra veszszük, hogy anyakönyvi kivonatok hiányában akkori időben az okiratba foglalt leszármaztatási sorrendbe könnyen csuszhatott be hiba, hogy a Balázstól előadott sorrend Makó őseivel egybehangzik és Makó György, bár Balázsnak ellenfele volt, ez izenkénti leszármazást teljesen elismerte: akkor nincs okunk arra, hogy hitelességét kétségbe vonjuk, csakhogy azt következőképpen kell helyre igazitanunk: Tudjuk, hogy Pyka fiai András és Máté 1245-ben Véka

[1] Zichy-okmtár, IX. k. 123., 148. ll.

eladásánál tanuk minőségében szerepelnek; ha már most e Pykában I. Póka hasonnevü fiára ismerünk, akkor a Pyka és Andornok közötti családtagot András nevü fiában nyerjük, a mi a kronológiai viszonyokkal is teljesen egyetértő.

Megkapjuk tehát a következő nemzedékrendi töredéket:

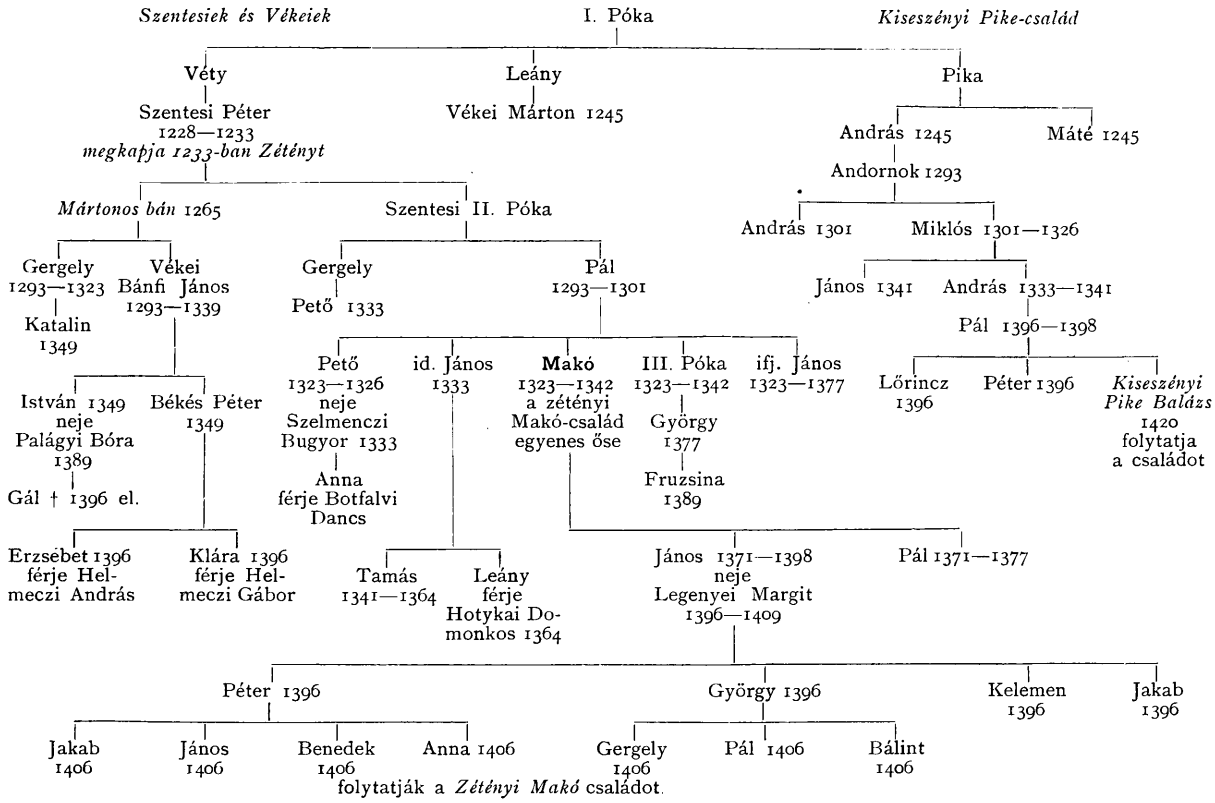

Végre még emlitendő, hogy Katómindszenti Búza Péter 1418 október 1-én nagyanyja *Izold* (= Isawcz) után őt illető vékei és kerekтói örökségét Makó unokáinak, Péter és Györgynek elengedi. Úgy látszik, hogy Izold Makónak a leánya.[1]

Dr. WERTNER MÓR.

Per a Nagy Mihályi czimer bitorlása miatt.

Hazai törvénytárunkban czimer használatát szabályozó törvényczikket egyetlen egyet találunk, azt is a legujabb korból. Az 1883 : 18. t.-cz. az, mely a magyar országos s az egyesült országok czimereinek használatát felsőbb hatóság engedélyétől teszi függővé. Ez a törvényczikk a magánosok czimereire nem terjeszkedik ki. Ennek a biztonsága érdekében a törvényhozók nem látták szükségesnek intézkedni sem 1883-ban, sem azóta. Ma már nem is igen volna *igazi* értelme a külön törvényes intézkedésnek, ha 1848 előtt se volt, a mikor pedig még fennállott az ősiség. Akkor bizonyára több szükség lett volna rá. Mert merészséggel is bajos volna azzal dicsekednünk, hogy hazánkban mindenki mindenkor tiszteletben tartotta másnak a czimer tulajdonjogát. Voltak bizony nálunk is elegen, a kik nem átallották a más insigniáival ékeskedni; ezek azonban turpisságukkal *anyagi* kárt nem igen okoztak s ennélfogva a büntető igazságszolgáltatást nem is hivták ki maguk ellen.

Az ősiség korában, a mikor a nemesi kiváltság jelentékeny társadalmi és anyagi előnyöket biztositott, az universitates nobilium: a vármegyék szorgosan ügyeltek arra, hogy illetéktelen be ne csempészsze magát a társaságukba. Sürün összeirták a kebelbeli nemeseket, a kéteseket és gyanusakat koronként meg is vizsgálták. De a vizsgálat soha se terjedt ki a czimerre, mert hiszen maga Werbőczy mondja (Hk. I. r. 6. cz.), hogy a nemesség bizonyitására nem szükséges a nemesi czimer előmutatása, hanem csupán az adománylevél előmutatása, mert a czimer a nemességnek nem szükséges

[1] V. ö. Századok, 1873. évf. 247. l.

kelléke, hanem csak ékessége, a minthogy a czimer adományozása egymagában senkit se nemesit, hanem sokkal inkább a földbirtok adományozása.

A czimer tehát nem volt kizárólagos attributuma a nemességnek s azért nem is helyeztek arra valami különös sulyt s nem igen törődtek vele, ha netalán valaki illetéktelenül használta. Jól mondja azért br. Nyáry Albert a Heraldika vezérfonalában (87. l.), hogy aféle czimerészeti perpatvarkodásra, minő Németországban a strassburgi dom épitői: a Juncker testvérek és a Rappolsteini felső-elszászi grófok közt folyt, hazánk középkori történetében nem találunk. És mikor II. Ulászló király azon 1494 január 28-ikán kelt diplomájában, melylyel a Castellione testvéreknek I. Mátyás adományozta czimereslevelet megerősitette, a horvát bánt, albánt és Zeng város előljáróságát 2000 frt birság terhe alatt kötelezte annak tiszteletben tartására: voltaképen nem a czimer esetleges bitorlói ellen intézkedett, hanem az adományozott nemesi kiváltság elismerésére kényszeritette az emlitett hatóságokat. Egészen különös és a maga nemében egyedül áll a Jánoky és Zászi családoknak 1416-ban adományozott közös czimereslevélnek záradéka, melyben Zsigmond király az adományosokat czimerük birtoklásában megsértőkre 10 arany márka birságot szabott. (Br. Nyáry id. m. 240. l.) Ez nálunk az eddig ismert egyetlen királyi intézkedés a jogtalan czimerhasználók ellen.

Arra is nagyon elvétve kerülhetett sor, hogy biróságaink czimerbitorlási perekben itélkezzenek. Bárczay Oszkár a Heraldika kézikönyvében (42. l.) csupán egy esetet emlit, azt a pert, mely a Pribék család ellen a Nagymihályi család czimerének használása miatt folyt. A per lefolyását és kimenetelét Bárczay nem ismeri. Abban a helyzetben vagyok, hogy ezen, a heraldikai tudományunkra éppen ritkaságánál fogva érdekes és tanulságos pert az érdeklődőkkel teljesen megismertethetem.

Sztárai és Nagymihályi Sztáray Imre gróf 1752 szeptember 28-ikán azzal a kérelemmel fordult a kir. itélőtáblához, hogy a Villei Pribék és Iványi Fekete családokat tiltsa el a Nagymihályi család czimerének bitorlásától. Ez a czimer az ungvármegyei Vinna várát ábrázolja, melynek félig nyitott kapuján, ugyszintén a sisakot boritó koronán szembe forduló, csőreikben közösen aranygyürüt fogó két szarka áll. Kérését a gróf a Hármaskönyv I. rész 6. czimére alapitja, mely szerint czimert, mely egyik családot a másiktól megkülönbözteti, csakis koronás uralkodó adhat, és pedig — a II. r. 9. cz. értelmében — ő is csak a mások kiváltságos jogainak sérelme nélkül.

Keresetében hivatkozik még Zsigmond VI. decretumának 2. és II. Ulászló I. decretumának 34. articulusára; továbbá idézi a Hármaskönyv II. részének 13. és 17. czimeit. És éppen ezek az idézetek mutatják legjobban törvényeink fogyatékosságát a czimerek használatát illetőleg. Zsigmond és II. Ulászló idézett articulusai a szolgabirák választását szabályozzák s a Sztáray gróf keresetével semmi összefüggésbe se hozhatók, hacsak azon a révén nem, hogy a szolgabiráknak a hivatalos levelezésekben sigillum cognoscibile-t engedélyeznek, sőt rendelnek. A Hármaskönyv II. részének 13. czime a pecsétek meghatározásáról, 17. czime a hamis levelek megvizsgálásáról szólnak, mind olyan dolgokról, melyek még erőltetve se alkalmazhatók a panaszos esetre.

Mindazáltal a kir. tábla elfogadta az ügyet, melyet az 1715:28. t.-cz. — miután privilegiális levél elbirálásáról van szó — egyenesen elébe utalt s a perfölvétel határidejéül 1753 január 29-ikét tüzte ki, arra Iványi Fekete Pétert és Villei Pribék Ádámot, mint a bepanaszlott Fekete és Pribék családok legidősebb tagjait Ung vármegye által törvényesen megidéztette.

Tárgyalásra azonban csak 17 év mulva 1770 május 26-ikán került a sor. Ez alatt pedig a felperes meghalt s helyébe fia János Fülöp gróf lépett. Ügyvédje mindenek előtt felmutatta a birák előtt Zsigmond királynak 1418 márczius 29-ikén Konstanczban Nagymihályi Albert vrániai perjel és osztályos atyafiai részére kiállitott nemeslevelét, a mely mind teljes szövegében, mind szines rajzában a gróf Sztáray család oklevéltárából (II. k. 189. l.) ismeretes.

A tárgyalás nem haladhatott ekkor tovább. Az alperesi ügyvéd bejelentette, hogy fele, Pribék Ádám megszünt élni. Idő telt bele, mig özvegyét Ibrányi Krisztinát, mint a Pribék gyermekek István, Pál és Zsigmond természetes gyámját, perbe idézték. Ibrányi Krisztina az 1771 február 23-iki tárgyaláson azzal állt elő, hogy ő a Pribék család helyett nem vonható perbe, mert a család feje s a családi iratok gondozója nem ő, hanem Pribék Ferencz. Teljes esztendő telt el, mig az uj alperes a birósági elé állt s az ügyvédek bele fogtak az érdemleges tárgyalásba.

Az ügyvédek azon kezdték a feleselést, hogy kit illet a bizonyitás? Alperesek tartoznak-e bebizonyitani a Nagymihályi czimer használatához való jogukat, vagy felperes tartozik-e igazolni azt, hogy a szóban forgó czimer kizárólag őt illeti? Az alperesi ügyvéd még a keresetlevél azon kifejezésébe is bele kapaszkodott, hogy alperesek az elődeik által használt saját czimerüket elhanyagolván (suis, quibus olim antenati sui usi fuissent, neglectis armis), vették

föl a Nagymihályi czimert — s ezen állitás beigazolását is követelte.

A kir. tábla a felperest kötelezte el a bizonyitásban s arra egy évi haladékot adott.

1772 május 6-ikán felperes, hogy az alperesek ősi czimerének elhanyagolása felől könnyedén odavetett vádjának bizonyitása elől kitérjen, a szokásos 6 frt birságot lefizetvén, I. Ferdinánd királynak 1559 november 28-ikán kelt oklevelével legott megkezdte a Nagymihályi czimer kizárólagos használatához való jogának bizonyitását.[1]

Ez oklevelével I. Ferdinánd átirta és megerősitette Zsigmond király uj adománylevelét Albert vránai perjel s osztályos atyjafiai részére a nagymihályi, vinnai, tibai várakról s Zemplén, Ung, Szatmár vármegyében fekvő tartozékaikról. A Zsigmond adományozta vinnai vár — felperes szerint — ugyanaz a vár, melynek nyitott rácsos kapuja a czimerben is ábrázoltatik. A Ferdinánd megerősitő okirata bő genealógiát nyujt arra nézve, hogy az adományozott birtokokban akkor is az adományos Albert perjel szépapjától Jakótól leszármazott Pongrácz, Ödönfi, Tibay és Sztáray családok voltak az urak s ennélfogva a Nagymihályi család czimerét csak ezek leszármazói jogosultak használni.

A felperesig terjedő leszármazás kimutatására beterjeszt egy genealógiai táblát, melyhez — szerinte — kétség azért sem férhet, mert annak helyességét egy birtokper alkalmával 1730-ban a kir. kúria elismerte és megerősitette. Közöljük e táblázatot, úgy a mint van, minden bővebb kritika nélkül. Hiában is kifogásolnók, nem érnénk vele semmit a kir. táblával szemben, mely hitelesnek elfogadta s ez által felperesnek a Nagymihályi czimerhez való jogát elismerte.

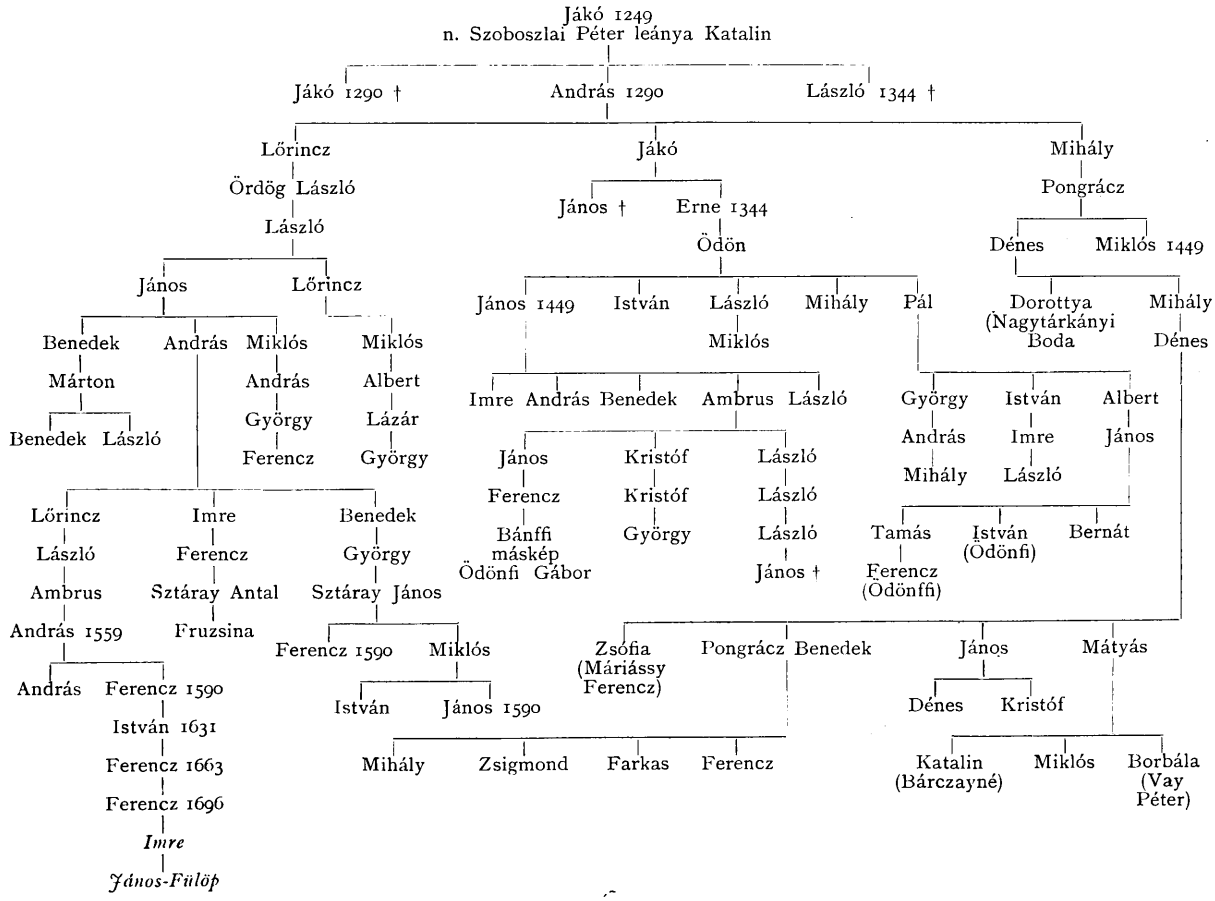

Következett most már, hogy alperesek mutassák ki: joggal használják-e a bepanaszlott czimert? Ennek a bizonyitását azonban megakasztotta Fekete Péternek közbejött halála.

[1] Ferdinánd ezen oklevele, valamint Zsigmondnak abban átirt két oklevele a percsomóban csak kivonatosan s a kelet megjelölése nélkül található. A gr. Sztáray család oklevéltárának Nagy Gyula által kiadott II. kötete alapján állapitottam meg, hogy Ferdinánd oklevele 1559 november 28-ikán kelt, a Zsigmond oklevelei pedig 1418 augusztus 24, illetőleg 1419 február 22-ikén. (L. id. m. II. k. 200., 209. és 212. l.)

Abba bizony idő telt, mig utódait a tábla perbe hivta s idéző levelét Szent-Léleky Pál táblai jegyző kézbesitette.

Az 1773. évi vizkereszti terminuson jelentek meg az uj alperesek: Fekete János, István, Sándor, Zsigmond, a Pribék Sándor, Mihály, Ádám és Ibrányi Krisztina társaságában. Mindnyájan hangsulyozták, hogy ők a Nagymihályi család ősi javaiban osztályosak s annak a bizonyságául, hogy a Nagymihályi czimerrel nem csupán ujabb időben élnek, hanem azt már régi idő óta joggal használják, felmutatják Ung vármegye 1772 deczember 22-iki közgyülésén kiadott bizonyitványát, melylyel a nevezett vármegye azt bizonyitja, hogy a Fekete János által előtte eredetiben felmutatott régi, nevezetesen 1612., 1648., 1694. és 1717. években kelt s az Iványi Fekete család tagjai által kötött jogügyletekről szóló okleveleken egy várkapun ülő, csőreikben gyürüt tartó két szarkát ábrázoló pecséteket talált.

Ennek a felperes ügyvédje azt vetette ellene, hogy itt nem a használat bizonyitásáról van szó. Az a használat lehet abúzus; a minthogy az is. Mutassanak alperesék diplomát arról, hogy azt a czimert az uralkodótól adományban nyerték.

Az alperesi ügyvéd erre azt felelte, hogy ilyen diploma felmutatására nincsen szükség, mert az kétségbevonhatatlan tény, hogy a Fekete és Pribék családok a Nagymihályi családból származott Pongrácz, Ödönfi, Tibay és Sztáray családokkal osztályos atyafiak, a mennyiben a per folyamán felmutatott adománylevelekben felsorolt birtokokban, mint Tibán, Szobránczon, Hunkóczon s egyebütt jelenleg is osztályos birtokosok. A mi pedig az úzus bizonyitó erejét illeti, arra nézve hivatkoznak a Mokcsay János által Haraszthy Mihály, Imre és Zsófia — Potovszky László özvegye — ellen a Mokcsai előnév használata miatt inditott perre, melyben a királyi és a hétszemélyes táblák 1762-ben döntvényszerüleg akként itéltek, hogy a panaszlott előnév két századon át való használata alperesek részéről hiteles oklevelek által bebizonyitva levén, őket annak további használatától eltiltani nem lehet.

Egyébiránt, hogy a Sztáray család ne tagadhassa a Pribék és Fekete családokkal való rokonságot, felmutatja a leleszi konvent 1564 április 6-ikán kelt levelét, mely szerint Nagymihályi Zthárayay János és fiai Ferencz, Miklós, továbbá Antal és fia János, valamint András ob fraternitatis dilectionem et amorem nővérük Borbála — a néhai Tibay János leánya — és férje Villei máskép Pribék János iránt, a ki idegenből Magyarországba jövén, (de regnis alienis huc ad regnum Hungariæ veniens) nővérüket nőül vette s állandó atyafiságos szeretetet tanusitott irántuk, mindazokat a birtokrészeket, — a nagymihályit és vinnait kivéve — melyeket Öri Somogyi Benedek bizonyes hatalmaskodásért Thibay Jánostól elperelt s nevezett Zthárayék váltottak vissza s a melyek magszakadás folytán különben is a Zthárayakra szállottak, visszabocsátják nekik, illetőleg őket és fiukat, Ferenczet és összes utódaikat örököseikül fogadják.

A felperesi ügyvéd szerint ez az örökbefogadási okirat nem bizonyit alperesék joga mellett. Sőt inkább ellene. Kitetszik belőle, hogy a Tibay családnak fiágon magvaszakadt s hogy a leányági leszármazók nem örökösödési joggal, hanem csak a Sztárayak kegyelméből részesültek az egykori Tibay család javaiban. De ezekben se valamennyiben. Nem részesültek pl. a *nagymihályi*-ból, sem a *vinnai*-ból. Ennélfogva ahoz a czimerhez, mely a *Nagymihályi* családnak adományoztatott s mely a *vinnai* vár kapuját ábrázolja, alpereseknek semmi közük, különösen akkor, a mikor az Ödönfi és Pongrácz családok, jóllehet ők a Nagymihályi család leszármazói, köztudomás szerint nem éltek azzal a czimerrel. A vérségi összeköttetés az által, hogy Tibay Borbálát egy idegenből ideszakadt ember vette nőül, szórosságában nagyot veszitett s ilyetén távoli sógorság nem követelhet részt, sem a tárgyi, sem a személyi kiváltságból. A birtokközösségre felesleges hivatkozni, mert nem a birtokok, hanem a Sztáray czimer bitorlása képezi a per tárgyát. A Mokcsay-féle itélet itt nem alkalmazható, mert nem az úzus bizonyitásáról folyik a szó, hanem kiváltságlevélről. Különben is mind a vármegye bizonyitványát, mind az abban emlitett leveleket eredetiben szeretné látni, hogy meggyőződhessék, vajjon a régi leveleken a pecsétek egykoruak, s nem későbbi rányomatok-e?

A felperesi ügyvéd ezen kérésének a tábla helyt adván, a kivánt oklevelek eredetiben való bemutatását elrendelte.

Ennek az alperesek ügyvédje az 1773. évi Szent István-napi terminuson eleget is tett. A kir. tábla 1774 augusztus 27-ikén hozta meg ezen, immár 21 év óta folyó perben az itéletet, mely szerint a Pribék és Fekete családokat, miután a Sztárayakkal való osztályos atyafiságukat s a Nagymihályi czimernek hosszu időn át való használatát kellőleg beigazolták, a czimerbitorlás vádja alól fölmenti s a bepanaszlott czimer használatának jogában megerősiti.

A kir. tábla ezen itéletét a hétszemélyes tábla 1775 január 27-ikén változtatás nélkül jóváhagyta s ezzel a Pribék és Fekete családok el nem vitatható jogot nyertek a Nagymihályi czimerhez.[1]

ILLÉSSY JÁNOS.

[1] Orsz. Ltár. Elhalt ügyvédek iratai fasc. 59. Nro 28.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya folyó évi február 22-ikén ülést tartott, melyen *Fejérpataky László* másodelnök elnöklete alatt *Barabás Samu*, id. *Bánó József*, *Boncz Ödön*, *Borovszky Samu*, id. *Dániel Gábor*, *Illéssy János*, *Makay Dezső*, *Nagy Gyula*, ifj. *Reissig Ede*, *Soós Elemér*, id. *Szinnyei József*, *Thaly Kálmán* és *Varjú Elemér* ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Az első felolvasás tárgya *Soós Elemér* ig.-vál. tag «A Baksák czimerkérdéséhez» czimü dolgozata volt, melyet *Varjú Elemér* ig.-vál. tag olvasott fel. Ezután *Áldásy Antal* jegyző olvasta fel *Pór Antal* ig.-vál. tagnak «Nagymartoni Pál és Laczfi István rokonsági összeköttetései» czimü értekezését. Mindkét dolgozat a Turulban jelenik meg.

A folyó ügyek során a titkár bejelentette *gróf Batthyány Géza* és *Ivánfi Ede* ig.-vál. tagok elhunytát. Az ig.-választmány fájdalmas szivvel vette tudomásul a veszteséget s az elhunytak emlékét jegyzőkönyvileg örökitette meg. Egyuttal *Thaly Kálmán* igazg.-vál. tag inditványára elhatározta, hogy *gróf Batthyány Géza*, mint a társaság örökös alapitója elhunyta felett érzett részvétének az özvegyhez intézendő iratban is kifejezést ad, s tudatja *gróf Batthyány Lajossal*, a társaság pártoló tagjával, hogy az örökös alapitványnyal járó jogok az alapszabályok 4. §-a értelmében elsőszülöttségi jogon reá szállottak át.

Ezután az elnök bejelentette, hogy *herczeg Odescalchi Arthur*, a ki az 1899 deczember 12-iki nagygyülésen a társaság másodelnökévé választatott, a társaság elnökéhez intézett levelében kijelentette, hogy e megtiszteltetést nem fogadhatja el s kéri a társaság tagjait, engedjék meg, hogy továbbra is mint az igazgató-választmány tagja szolgálhassa a társaság érdekeit. Az igazgató-választmány e kijelentést tudomásul vette, nem látván azonban annak szükségét, hogy ez ügyben rendkivüli közgyülés hivassék egybe, a másodelnöki szék betöltésének ügyét az évi rendes közgyülés elé rendeli terjeszteni.

A titkár bejelentette, hogy öreg *Petrovay János*, a társaság évdijas tagja, az örökös alapitók sorába lépett át és 1000 korona alapitványát befizette. Évdijas tagokul megválasztattak: *Éble Gábor* Budapesten, a *hont-vármegyei múzeum-társulat* Ipolyságon, *Láng Mihály* középiskolai tanuló Budapesten, *Orczy Zoltán* földbirtokos Budapesten (ajánlja a titkár); *Szemere Lajos* cs. és kir. kamarás Budapesten (aj. ifj. Reissig Ede), *Terray István* földbirtokos Sikeren, u. p. Nyustya, és a turóczszentmártoni muzeumi tót társaság (aj. a titkár).

Jelentette tovább a titkár, hogy id. *Dániel Gábor*, ifj. *Reissig Ede* és *Varjú Elemér* ig.-vál. tagok megválasztatásukért levélben mondtak köszönetet.

A középkori czimer-album kiadása ügyében a legutolsó ig.-választmányi ülés utasitván az elnökséget, hogy a Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottságához az uj vállalat segélyezéseért folyamodjon és a legközelebbi ülés elé költségvetést terjeszszen elő, a titkár jelentette, hogy a Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottsága 1899 deczember 1-én tartott ülésén az elnökség irásban benyujtott folyamodványára 1900. évi költségvetésébe 600 koronát vett fel a vállalat segélyezésére, a bizottság tagjai részére megfelelő számu példányokat kötve ki ez összegért. A czimeralbum kiadására ezen kivül takarékpénztári könyvben 400 korona lévén elhelyezve, a mintegy 8—10 kötetre tervezett vállalat I. kötetének kiadására 1000 korona áll a társaság rendelkezésére. Az igazgató-választmány ezt örömmel véve tudomásul, az első kötetnek ez év folyamán 480 példányban leendő kiadását elhatározta és annak költségeit a titkár előterjesztésére a következőkben irányozta elő:

1.	1 1/2 ivnyi bevezetés tiszteletdija	72 kor.
2.	25 czimerképhez a czimerlevél szövegét és a czimer leirását tartalmazó 50 oldalnyi szöveg tiszteletdija	150 «
3.	Nyomdai költségek	680 «
4.	A szétküldés költségei	98 «
	Összesen	1000 kor.

A szerkesztéssel dr. *Fejérpataky László* másodelnök bizatott meg.

A pénztárnok kimutatását az 1899. év számadásairól a költségelőirányzat és a tényleges eredmény összehasonlitásával együtt a titkár a következőkben terjesztette elő:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság 1899. évi költségvetési előirányzatának és a tényleges pénztári eredménynek egybevetése.

Bevétel.

		Előirányzat frt kr.	Eredmény frt kr.	Különbözet frt kr.
1.	Maradvány 1898-ról	151 43	151 43	— —
2.	Értékpapirok kamatai	444 —	452 —	+ 8 —
3.	Alapitványok kamatai	155 —	120 —	— 35 —
4.	Pártoló tagdijak	1350 —	1260 —	— 90 —
5.	Évdijak	1250 —	1227 95	— 22 05
6.	Kiadványok eladása	100 —	136 27	+ 36 27
7.	Alapitvány-befizetés	300 —	900 —	+600
8.	Rendkivüli bevétel	10 —	115 60	+105 60
	Összesen	3760 43	4363 25	

A tényleges eredmény e szerint 602 frt 82 krral kevesebb az előirányzatnál.

Kiadás.

	Előirányzat frt kr.	Eredmény frt kr.	Különbözet frt kr.
1. Személyi járandóságok	750 —	750 —	— —
2. Irói tiszteletdijak és szerkesztés	700 —	724 55	+ 24 55
3. Nyomdai költség	1400 —	1215 37	— 184 63
4. Szinnyomatok készitése	250 —	150 —	— 100 —
5. Metszetek, rajzok, czinkografiák	100 —	121 34	+ 21 34
6. Utánvételes szétküldés költségei	40 —	32 56	+ 7 44
7. Irodai átalány	60 —	60 —	— —
8. Társulati szolga dijazása	— —	60 —	+ 60 —
9. Ujévi ajándékok, pénzbeszedési dijak, másolások stb.	120 —	121 60	+ 1 60
10. Tőkésités	300 —	875 15	+ 575 15
11. Rendkívüli kiadás	10 —	125 —	+ 115 —
Összesen	3760 43	4363 25	

A tényleges kiadások tehát 505 frt 57 krral haladták tul az előirányzatot.

Előirányzott maradvány	30 frt	43 kr.
Tényleges maradvány	127 «	68 «
A többlet tehát	97 frt	25 kr.

Vagyonállás 1899 deczember 31-ikén:

1. Értékpapirok névleges értékben (koronajáradék 23,400 korona, jelzáloghitelb. nyer. kötvény 100 frt)	11,800 frt	— kr.
2. Kötelezvényekkel biztositott alapitványok	2,600 «	— «
3. Kötelezvény nélküli alapitványok	500 «	— «
4. A középkori czimeralbum és a Nemzetségi Zsebkönyv czéljaira a takarékpénztárban két könyvre elhelyezett összeg	300 «	— «
5. Készpénz (átvitel 1899-re)	127 «	68 «
Összesen	15,327 frt	68 kr.

A pénztári kimutatás tudomásul vétetett, az ig.-választmány azonban *Boncz Ödön* ig.-vál. tag inditványára kimondta, hogy a pénztári kimutatás jövőben az eddigi gyakorlattól eltérőleg, mint a számvizsgáló bizottság jelentésének melléklete, e jelentés kapcsán a számvizsgáló bizottság által terjesztendő az ig.-választmány elé.

Ezután *Borovszky Samu* ig.-vál. tag, mint a számvizsgáló bizottság előadója, felolvasta a bizottság jelentését az 1899. évi számadások, a pénzkezelés és a pénztár állapotának megvizsgálásáról, úgyszintén a titkár által bemutatott 1900. évi költségvetési tervezetről.

A bizottság jelentése egész terjedelmében a következő:

Tisztelt választmány!

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1899-iki pénztári állapotának és számadásainak megvizsgálására kiküldetvén, szerencsénk van a folyó évi február 13-ikán teljesitett számvizsgálat eredményéről a következőkben jelentést tenni:

Eljárásunkban az eddigi szokásos módot követvén, mindenekelőtt a *pénztári naplókönyvet* vizsgáltuk át, s annak 1899. évi minden egyes tételét az igazolásukra szolgáló okmányokkal és ellennyugtákkal egybevetettük, a tagdij befizetésére nézve pedig a *tagok nyilvántartó könyvében* is próbákat tettünk. Ezek alapján jelenthetjük, hogy a pénztári naplókönyvet rendben találtuk s azt 1899 deczember 31-ikével 4363 frt 25 kr. bevétellel, 4232 frt 57 kr. kiadással és a folyó 1900. évi költségelőirányzatba első bevételi tétel gyanánt átviendő 127 frt 68 kr., azaz 255 korona 36 fillér pénzmaradványnyal lezártuk.

Ezután a *kézi pénztárt* vizsgáltuk át. A pénztári naplókönyv 1900. évi tételeit, kezdve a mult évről átvitt és fentebb kimutatott 255 korona 36 fillérnyi pénzmaradványnyal, bezárólag február 13-ikáig összegeztük és 1194 kor. 86 fill. bevételt, 558 kor. 36 fill. kiadást, vagyis 666 kor. 50 fill. pénzmaradványt állapitottunk meg. Ezzel szemben találtunk a kézi pénztárban fedezetül 618 korona 50 fillért készpénzben, 48 korona összeget pedig előlegnyugtában, minélfogva a kézi pénztárt hiánytalannak jelenthetjük.

Vizsgálat alá vettük ezután a *törzsvagyon-könyvet*. E szerint a társaságnak a mai napon 6 ötszáz forintos (3000 frt), 35 kétszáz forintos (7000 frt) és 32 egyszáz forintos (3200 frt) alapitó tagja lévén, az alapitók száma a mult évihez képest egy 500 forintos és egy 100 frtos alapitóval gyarapodott. A felsorolt, összesen 13,200 forintot tevő alapitványokból be van eddig fizetve 10,100 frt és fizetetlen még 3100 frt. Ez utóbbi összegből kötelezvényekben biztositva van 2600 frt, a miről közvetlen szemlélet és számbavétel alapján meggyőződtünk, ellenben 500 frt kötelezvényekkel biztositva nincsen.

A fedezetet még nem nyujtott alapitványtevők közül, tavalyi inditványunkhoz képest, két alapitót az elnökség már hivatalosan felszólitott, a többi háromra nézve magánuton remél czélt érhetni.

A társaság törzsvagyonához tartozik még az az alapitványi természettel nem biró 1700 frtnyi összeg is, a mely megtakaritásokból származott. Ennélfogva a társaság törzsvagyona összesen (13,200 + 1700) 14,900 frtot vagyis 29,800 koronát tesz ki.

Arról, hogy a kimutatott 10,100 frtnyi befizetett alapitványból és a megtakaritott 1700 frtból, összesen 11,800 frtból 10,600 frt az osztrák-magyar banknál, 1200 frt pedig kötvényben a pénztárnok kezénél őriztetik, a bank 5 db. letéti jegyének, továbbá nyolcz darab 4%-os magyar bankjáradék-kötvénynek megtekintése által győződtünk meg.

Ezek szerint a társaság teljes *vagyonállása* a föntebb emlitett 14,900 forint törzsvagyonnal, továbbá a választmányi határozatok alapján a középkori czimer-albumra félretett 200 forinttal s a Nemzetségi Zsebkönyv költségeire fentartott 100 frttal (mely utóbbi, 300 frtot tevő összegek két külön takarékpénztári könyvecskére tétettek le), végre a mult évi 127 frt 68 krnyi pénztári maradványnyal, tehát 1899. évi deczember 31-ikén összesen 15,327 frt 68 krral, vagyis 30,655 korona 36 fillérrel állapittatott meg.

A mi az 1899-iki *zárszámadási* eredményeket illeti, az előirányzatnak és zárszámadásnak részletes össze-

hasonlitását a kimutatásban terjesztvén elő, jelentjük, hogy a *bevételek* csaknem teljesen megfeleltek az előirányzatnak, hasonlóképen a *kiadásoknál* is az előirányzott tételektől csak csekély eltéréseket találtunk, sőt itt a végeredmény 97 frt 25 krral kedvezőbb mérleget mutat.

Mindezek után jelentvén azt, hogy a t. elnökség az elmult évben is reálisan és körültekintőleg gazdálkodott, javasoljuk a tek. választmánynak, hogy Tóth Árpád társasági pénztárnok urat a mult 1899. évi számadásokra nézve, a szokásos fentartással, fölmenteni méltóztassék.

Attérve ezek után a titkártól előterjesztett 1900. évi *kölségvetési javaslatra*, miután annak egyes tételeit az eddigi tapasztalatokkal, a mult év eredményeivel s a jövő szükségleteivel megokoltaknak véljük, szerencsénk van azt 8189 kor. 36 fill. bevétellel, 8180 kor. kiadással s igy 9 kor. 36 fillérnyi előirányzott pénzmaradványnyal a tek. választmánynak elfogadásra ajánlani.

Budapesten, 1900 február 13-ikán.

Szinnyei József, számv. biz. tag. — *Boncz Ödön*, számv. biz. tag.

Borovszky Samu, számv. biz. tag.

A számvizsgáló bizottság jelentése elfogadtatván, az ig.-választmány *Tóth Árpád* pénztárnoknak a felmentést a szokásos fentartással megadta, a számvizsgáló bizottságnak pedig buzgó fáradozásáért köszönetet szavazott.

A számvizsgáló bizottság ajánlata alapján a társaság költségvetése az 1900. évre következőkép állapittatott meg:

A M. Heraldikai és Genealogiai Társaság költségvetése az 1900. évre.

Bevétel.

1. Pénztári maradvány 1899-ről	255 kor	36 fill.
2. Értékpapirok kamatai (23,400 korona 4% koronajáradék és 200 korona 4% hitelbanki nyereménykölcsönkötvény után)	944 «	— «
3. 6200 kor. be nem fizetett alapitvány után 5%-os kamat	310 «	— «
4. 150 pártoló tag után várható összeg	2700 «	— «
5. 300 évdijas tag után várható összeg	2500 «	— «
6. A középkori czimeralbum kiadására (*a*) a takarék-pénztárban elhelyezett 400 kor., *b*) a M. Tud. Akadémia segélye 600 kor.)	1000 «	— «
7. A társulati kiadványok eladásából	260 «	— «
8. Alapitvány-befizetés	200 «	— «
9. Rendkivüli bevétel	20 «	— «
Előirányzott bevétel	8189 kor.	36 fill.

Kiadás.

1. Személyi járandóságok (titkár 600 kor., jegyző 400., pénztárnok 500 kor.)	1500 kor.	— fill.
2. A Turul irói és szerkesztői tiszteletdijai (*a*) 24 iv irói dija ivenként 48 kor. 1200 kor., *b*) szerkesztés ivenként 10 kor. 240 kor.)	1400 «	— «
3. A Turul 4 füzetének nyomatása és egyéb nyomdai költségek	2800 «	— «
4. Szinnyomatok készitése	500 «	— «
5. Metszetek, rajzok készitése	200 «	— «
6. A Turul utánvételes szétküldésének költsége	80 «	— «
7. Irodai átalány	120 «	— «
8. Társulati szolga dijazása	120 »	— «
9. Ujévi ajándékok, pénzbeszedési dijak, másolatok stb.	240 «	— «
10. A középkori czimeralbum kiadásának költségei	1000 «	— «
11. Tőkésités	200 «	— «
12. Rendkivüli kiadás	20 «	— «
Előirányzott kiadás	8180 kor.	— fill.
Előirányzott maradvány	9 «	36 »

Az igazgató-választmány a költségvetés elfogadásakor id. *Bánó József* igazg.-vál. tag inditványára kimondta, hogy a jövőben a számvizsgáló bizottság jelentése a zárszámadással és a költségvetési tervezettel együtt előzetesen nyomtattassék ki és osztassék szét az ig.-választmány ülésén jelenlevő tagok között.

Az ig.-választmány ezután tudomásul vette, hogy a Magyar Történelmi Társulatnak Szilágyi Sándor emlékezetére január 27-ikén tartott ünnepi ülésén a társaságot *báró Radvánszky Béla* elnök, *Soós Elemér* ig.-vál. és *Esztegár László* évdijas tagok képviselték. Egyben a székesfehérvári Vörösmarty-kör felhivására elhatározta, hogy a Vörösmarty Mihály születésének századik évfordulója alkalmából rendezendő emlékünnepen képviseltetni fogja magát s utasitotta a titkárt, hogy az e tárgyban leendő intézkedés ügyében az őszi ülésen terjeszszen elé javaslatot.

A titkár jelentést tesz azon tárgyalások felől, melyeket a társaság elnöke az Athenæum könyvkiadóczég igazgatóságával a Magyar Nemzetségi Zsebkönyv folytatásának kiadása ügyében megindított, s jelezte, hogy az a bizottság, melyet a vállalat folytatásának előkészitése ügyében az ig.-választmány annak idején kiküldött, legközelebb megkezdi működését.

A legutóbbi nagygyülés *báró Radvánszky Béla* inditványára elvben kimondva annak szükségét, hogy a különböző magyar czimergyüjteményekhez a czimermotivumok szerint összeállitott mutatókönyv adassék ki, s e határozatát a részletek megvitasása végett az ig.-választmány elő rendelvén terjeszteni, az ig.-választmány az ügy tanulmányozására és javaslattételre *Varju Elemér* ig.-választmányi tagot kérte fel.

Fejérpataky László másodelnök a Turul szerkesztéséről lemondását jelentette be, mit az ig. vál. sajnálkozással véve tudomásul, neki a szerkesztésben 17 éven át kifejtett buzgó és eredményes munkásságáért *Boncz Ödön* ig.-vál. tag inditványára hálás köszönetet mondott. A folyóirat további szerkesztése az eddig társszerkesztőként működő titkárra bizatott.

A titkár ezután bejelentette, hogy a két évnél hosszabb idő óta hátralékos társulati tagok, kiknek az ügyész által való megintésére a legutóbbi ig.-választmányi ülés a felhatalmazást megadta, egyelőre az elnök és a titkár által aláirt levélben szólittattak fel tartozásaik törlesztésére

Az évi nagygyülés idejének és tárgysorozatának megállapitása felöl a titkár az őszi ülés elé fog javaslatot terjeszteni.

Végezetül bemutattatott a pénztárnok jelentése a pénztár állásáról, mely szerint az ülés napjáig befolyt 1574 kor. 86 fillér, kiadatott 546 kor. 44 fillér, pénztári maradvány 1028 kor. 42 fillér.

A jegyzőkönyv hitelesitésére az elnök *Borovszky Samu* és *Varjú Elemér* ig.-vál. tagokat kérte fel s ezzel az ülés véget ért.

Gróf Batthyány Géza.

1838—1900.

A tudományokat pártoló magyar főur tipikus alakja szállott sirba gróf Batthyány Gézában, a ki 1900 január 2-ikán, 62 éves korában fejezte be életét. A megboldogultban nemcsak a közélet gyászolja a tevékeny, munkás embert, a ki semmi téren sem vonta ki magát a reá váró kötelességek alól, de a tudományos világ is elismeréssel adózik sirjánál emlékének, azért a szivből fakadó nemes érdeklődésért, melylyel a kultúra nagyfontosságú kérdései iránt mindenkor viseltetett. S hogy ez érdeklődés az ő részéről tettekben is nyilvánult, bizonyságául szolgál az, hogy midőn társaságunk megalakult, örökös alapitóink sorát ő nyitotta meg 500 frtos alapitványával, örök időkre biztositva ezzel a történelmi nagy névnek, melyet viselt, a fenmaradást társaságunk évkönyveiben. Igazgató-választmányunk nem viszonozhatta méltóbban ezt a nemes érdeklődést, mint azzal, hogy az 1885. év folyamán tagjai sorába választotta őt.

A tudományt szerető főur nagy sulyt helyezett erre a kitüntetésre, és gyakran részt vett a társaság ülésein. Elhunytát az igazgató-választmány f. évi februári ülésén élénk részvéttel vette tudomásul. Nyugodjék békében!

Iványi Ede.

(1821—1900.)

Igazgató-választmányunk egyik legrégibb tagját vesztettük el abban az egyszerü szerzetesben, a kit a magyar-óvári kegyesrendiek rendházának csöndes czellájából ez év január havának 29-dik napján kisértek utolsó utjára.

Iványi Ede 1821 április 21-én, Somorján született, s tanulmányait elvégezve, 1837 őszén a kegyes tanitórend kötelékébe lépett. A tanári pályán müködött, de mint történetkutató is korán el kezdett munkálkodni és szép eredményeket ért el e téren. Történelmi tanulmányai közben mind nagyobb érdeklődéssel fordult a heraldikának a történelemmel szorosabb összefüggésben álló kérdései felé, s modern kutatóink közül ő volt az első, a ki a magyar államczimer történetét önálló munkáiban megirta. «A magyar birodalom vagy Magyarország és részeinek czimerei» cz. munkájával, mely Pesten, 1869-ben jelent meg, a budapesti egyetemen a Schwertner-dijat nyerte meg; a munka második részét, melynek czime: «A magyar birodalom czimerei és szinei», a Magyar Tudományos Akadémia ugyanez évben a Gorove-jutalommal koszoruzta meg. Ezen főmunkáján kivül több értekezést irt a «Századok»-ba és az «Archæologiai Értesitő»-be, de legtöbb dolgozata a vidéki folyóiratokban és lapokban jelent meg, a mint hogy munkásságának legfőbb jelentősége abban a tevékenységben nyilvánult, melyet, mint a történelem tanára, különböző állomásain a történettudományok népszerüsitése érdekében kifejtett.

Ezen a téren legszebb eredményeit a mosonmegyei történelmi és régészeti társulat élén, mint annak alelnöke, érte el.

Társulatunk már megalakulásakor felvette őt igazgató-választmánya kebelébe. Mint a kegyes tanitórend magyaróvári gimnáziumának tanára vonult 1891-ben nyugalomba, és a magyaróvári rendházban töltötte munkás életének utolsó éveit. Áldás emlékére!

SZAKIRODALOM.

Heraldischer Atlas. *Eine Sammlung von heraldischen Musterblättern für Künstler, Gewerbetreibende sowie für Freunde der Waffenkunde. Zusammengestellt und erläutert von Hugo Gerhard Ströhl. 76 Tafeln in Bunt und Schwarzdruck nebst zahlreichen Textillustrationen. Stuttgart. Verlag von Julius Hoffman 1899.* Nagy negyedrét, 23 lap bevezetéssel,

76 szinnyomatú táblával, ugyanannyi szöveg-lappal és 12 oldalra terjedő mutatóval. Ára 25 márka.

A fenti czim alatt hagyta el a sajtót, a nálunk is jól ismert *Ströhl* bécsi heraldikus legujabb s eddig legterjedelmesebb müve. Ugyane szerzőnek már elébb megjelent heraldikai munkái, a *Deutsche Wappenrolle* és az *Österreichisch-Ungarische Wappenrolle*, nevét kedvezően ismertették meg a szakközönséggel. Míg azonban e két emlitett munkája csak a német birodalom s annak uralkodó családjai, valamint Ausztria-Magyarország uralkodó házainak, s ez államok czimereinek ismertetését közli, addig a most előttünk fekvő munka nem csak atlasza, hanem valóságos kézikönyve a heraldikának, melyből annál inkább tanulhat nemcsak a laikus de a szakember is, mert a pompás és jól sikerült czimerrajzok az által, hogy szinezve vannak, kellő képet adnak a czimerek és czimerdíszek szineiről, a mi tudnivalóképen lényeges dolog a heraldikában. Hogy miért fektetett szerző kiváló figyelmet erre a két körülményre, az kitünik könyvének cziméből, mely szerint nem csupán a heraldikával mint tudománynyal foglalkozóknak szánta azt, hanem a művészettel foglalkozóknak is. A heraldikának ugyanis nagy a szerepe a művészet terén is: épületeket, festményeket, disztárgyakat, faragványokat stb. gyakran kell a művésznek vagy műiparosnak az illető családok czimereivel disziteni; fontos tehát, hogy úgy a czimerrajzok, czimerdiszek alakjára, mint a szinekre hű mintái legyenek. E tekintetben tehát Ströhl munkája gyönyörü kivitelü rajzaival és pompás szinezésével valósággal becses kézikönyv mindazok számára, kik azt ily szempontból akarják használni.

A munkának leiró részét egy 23 oldalra terjedő és 99 a szövegbe nyomtatott rajzzal illusztrált bevezetés előzi meg, mely a laikusnak is könnyen érthető nyelven magyarázza meg a legszükségesebb heraldikai tudnivalókat. Nem bocsátkozunk ezuttal a szöveg behatóbb ismertetésébe, s a képek közül is csak azokra kivánjuk felhivni a figyelmet, melyek magyar szempontból érdeklik olvasóinkat. A legérdekesebb reánk nézve ezek közül az 1. tábla 6-ik képe, mely ifj. Francolin Jánost mint magyar királyi hirnököt ábrázolja, a bécsi Hübschmann Donát képe után. Az idősebb Francolin is hirnök volt; családjuk, mint a régi hirnökök legtöbbjéé, Burgundból származott, és I. Ferdinánd 1557-ben emelte nemesi rangra. A II. tábla 7-ik ábrája az 1867-iki koronázásnál szerepelt magyar királyi hirnök szinezett képét mutatja be. A XL. tábla 5-ik ábrája Magyarország czimerét mutatja be azon rajzban, melyet Solis Virgil közölt Nürnbergben 1555-ben megjelent Wappenbüchlein czimü könyvében. A LXX. tábla 1-sö ábrája azon magyar czimer rajza, mely a zárai Szent-Simeon-koporsón látható, a melyet tudvalevőleg Nagy-Lajos királyunk neje Erzsébet készittetett Francesco d'Antonio milánói mesterrel. Az LIV. tábla Petneházy Márton, Garai Miklós, Csapi András, Soóvári Soós Miklós, Hunyadi János, Mohorai Vid Mihály, Dévai Dévay Péter czimereit hozza; egyebütt is sürün találunk a könyvben elszórva magyar vonatkozásu részletekre.

Természetes, hogy e munkának tetemes része a heraldika általános ismertetése mellett főkép német és osztrák szempontból tárgyalja anyagát. De e mellett szól az egyházi, az állami, a városi, egyleti heraldikáról is, megismertet a heraldikai szobrászattal, ujabb és régibb mesterek véseteivel, a heraldikával mint az iparművészet ágával, a családfa szerkesztésének szabályaival stb. Gazdag tartalma és majd 1200-ra menő illusztrációi, melyek, ismétlem, a legpontosabbak, nélkülözhetetlen segédkönyvvé teszik a Ströhl atlaszát minden nyilvános és nagyobb magánkönyvtár, művészeti és iparművészeti iskola és gyűjtemény számára.

Ha a könyvnek külsejét tekintjük, ki kell emelnünk, hogy a kiadó a legszebbet és a maga nemében a legtökéletesebbet produkálta. Úgy a szövegnek, mint az illusztrációknak nyomtatása a legszebb, és kielégiti a legkényesebb és legkövetelőbb műizlést is, és mindezeket tekintetbe véve bátran állithatjuk, hogy ez a legolcsóbb e nemü diszmunkák egyike.

Végül még csak annyit emlitek meg, hogy a munka becsét bizonyitja az is, hogy most készülnek azt angol szöveggel is kiadni. *Dr. Toldy László.*

Temes Vármegye nemes családjai: Irta Lendvai Miklós. Kiadja a Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum társulat. II. kötet. Budapest, 1899. negyedrét, IV + 178 l. + 25 tábla.

E munka előttünk fekvő második kötete méltó folytatását képezi az általunk e folyóirat hasábjain annak idején bővebben méltatott első kötetnek. A vármegye visszaállitása óta Temesvármegyében szerepelt, lakott vagy birtokolt családok rövid monografiáját foglalja magában, melynek megirásához szerző a már megszokott alapossággával felhasznált minden hozzáférhető adatot, törekedve azok teljességére, s talán felesleges is mondanunk, azoknak hiteles, megbizható voltára.

A kötet a temes-vármegyei nemesi családoknak csak mintegy felét foglalja magában. E családok között mintegy ötven oly család van, mely *Nagy Iván* munkájában fölemlitve nincsen, vagy csak röviden szól róluk ez érdemes tudósunk. Azonfelül még vagy 20 czimeres levelet ir le, melyek a királyi könyvekbe

bejegyezve nincsenek, s már maga e körülmény is mutatja, hogy szerző mily alapossággal dolgozta fel a temesvármegyei nemesi családokat, melyeknek hol rövidebb, hol hosszabb genealogiai táblázatát is közli A II. kötet az A—I betük közé eső családokat tartalmazza. A hátralevő részt a III. kötet fogja hozni, mely az egész munkát befejezi. A jelen kötethez 25 szines czimerkép van külön melléklet gyanánt adva, melyek kifogástalan szép kiállitásuak. A kötet külső kiállitása a legfényesebb igényeket is kielégiti.

Á. A.

A Borsódy és Katymári Latinovics család története. Irta Dr. Dudás Gyula. Zombor, 1899. Nyolczadrét. 35 l.

Bács-Bodrogh vármegye nemesei közt kiváló szerepet játszott mindig a Latinovits család, melynek jelen rövid monografiája jórészt a családi levéltár adatain épült fel. Családi hagyomány szerint Dalmáczióból, névleg Cattaróból származik a család, mig más családi tradiczió Velenczéből származtatja azt. Valószinü, hogy a család dalmát eredetü, és a XVII. század vége felé telepedett meg Bácsmegyében a törökök elől menekülő többi dalmát családdal egyetemben. Itt a Latinovits család is, a többi dalmát és szerb családok példájára a határőrvidéken katonai szolgálatot teljesitett, s ebben szerzett érdeméért 1719 szeptember 23-ikán III. Károly által nemesi rangra emeltettett. A nemesi czimer kék mezőben vörös zászlót tartó, aranyoroszlán, a sisakdisz pánczélos, magyar ruhás, kék-vörös tollas sisaku vitéz, kardjával átszúrt török fejet tartva. Szines hasonmása a munka élén van közölve.

A család első birtokait még a XVIII. század elején szerezte, névleg Borsod hegyen, melyre királyi adományt is nyertek idővel. A birtokok közül Borsod már 1330-ban szerepel okiratilag, mint Becsay Imre tulajdona. A török uralom alatt pusztává lett; 1781-ben telepitették be ujból, 1872-ben községgé alakult át. Birtokai miatt a család különben a mult század végén a királyi kincstárral pörben is állott, azt állitván utóbbi, hogy azokat a nádor adományozta, s ezért külön királyi adományra van szükség. Ez adományt 1815-ben szerezte meg a család. Másik birtoka, a legyesi puszta, régebben község volt, s mint ilyen, még a török korszakban is szerepelt. Erre a birtokra a család 1747-ben szerzett királyi adományt, s azóta folyton birja. E családi birtokokhoz később még Kubaja, Madaras és Katymár járult, melyek az 1745. 1751. illetve 1800. években kerültek a család kezére. E birtokokról a rájuk vonatkozó főbb adatok, még azon időből is, midőn nem a család birtokait képezték, a jelen monografiában röviden össze vannak állitva.

A család őse Tádé, ki a XVIII. század elején halt meg. Vajjon már szülei költöztek-e volt be hazánkba, nem tudjuk, s ezért őt kell a család magyarországi ősének tekintenünk. Ettől az időtől kezdve egész a jelenkorig a család tagjai a katonai és polgári közpályán mindig tevékenyen müködtek. A nemességszerző Dánieltől és Istvántól a család napjainkig szakadatlanul hozható le, a mint ezt a munkához csatolt tábla mutatja.

Az ujabb keletü család levéltárában természetesen hiába keresnénk régibb okleveleket. A levéltár egyáltalán, jóllehet elég gonddal őrizték, meglehetősen hézagos. Oka ennek azon körülmény, hogy a levéltár kezdettől fogva közös tulajdont képezett, s a belőle kiköl-csönzött okiratcsomók gyakran odavesztek az egyes családtagoknál. Dudás monografiája a családi levéltárban található nevezetesebb okiratokat is röviden felsorolja. A családi levéltár 1899 óta örök letéteményképen a Magyar Nemzeti Múzeumban őriztetik, anyaga az itt követett módszer szerint korrendben rendezve 3906 drbot foglal magában. A legrégibb eredeti okirat 1697-ből való.

—y.

Nagy Iván. Család-történeti értesitő. Szerkesztik és kiadják: Dr. Komáromy András és Pettkó Béla. II. évfolyam 1—2 füzet.

Az uj folyam első kettős füzetét Benkó Imre czikke nyitja meg: *A Beretvás család leszármazása.* Az 1667-ben nemesitett, szélesen elágazott középrendü család története tisztán genealogikus érdekü; pedig hihető, hogy a családi levelek, a melyek a száraz leszármazási dátumokat szolgáltatták, közérdekü művelődés-történeti adatokat is rejtenek, a melyek a nagy szorgalommal megirt dolgozatot élvezhetővé tették volna. Ezt követi két, a mult évi folyamból már jól ismert közlemény folytatása; az első a királyi könyvek czimerleirásait tartalmazza, a második pedig az az 1754—55-iki nemesi összeirást, a melyből a füzet Borsod, Csanád, Csongrád, Esztergom és Fejérvármegye névlajstromát teljesen, Gömörvármegyéét pedig részben közli. A Magyarország Családai czimü rovatban a Tolcsvai, Korányi, Mezőssi, Madarasi, Szalay, Lehner, Szathmáry és a Szajoli Fejér családok rövid történetét találjuk. A Tárczában a baranya- és zólyomvármegyei levéltárak czimeres leveleinek jegyzéke s Magyary Kóssa Sámuel czikke a Dobozi és Kis-Szántói Dobozy családról foglal helyet. Végül kérdések és feleletek következnek.

V. E.

VAY ÁBRAHÁM CZIMERLEVELE 1418-BÓL.

(Szines czimerképpel és egy szövegrajzzal.)

Vay Abrahám — Miklós fia — azon nemes urak egyike volt, kik Zsigmond királyt isztriai, friauli és németországi utazásai alatt kisérték. Ezen sok fáradsággal és költséggel tett utazásait, a király Konstanzban, 1418 február 27-ikén kiállitott armálissal jutalmazta meg, kiterjesztvén az adományt Vay Ábrahám testvérére: Istvánra, valamint unokatestvéreire: Tamásra és másik Istvánra, Benedek fiára és Györgyre, László fiára.

Az armális szövege a következő:

«Sigismundus dei gratia Romanorum rex semper Augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatie, etc. rex. Omnibus Christi fidelibus tam præsentibus, quam futuris, presentium notitiam habituris salutem in eo, qui dat regibus regnare et victoriose triumphare. A claro lumine throni regii veluti e sole radii nobilitates legittimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia a regia dignitate sic dependent, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat regie claritatis. Sane ad universorum tam presentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster dilectus Abraham filius Nicolai de Waya coram nostra celsitudine personaliter constitutus, propositis et recensitis suis fidelibus servitiis et fidelium obsequiorum gratuitis meritis sincerisque complacentiis, utique acceptis et laudandis, quibus ipse nobis et sacro nostro regio diademati a longinquis temporibus in nostris agendis prosperis et adversis, persone et rebus suis non parcendo, indefesse studuit complacere, reddiditque se gratum et acceptum, arma seu nobilitatis insignia in persentium litterarum nostrarum capite depicta maiestati nostre exhibendo, eadem a nostra celsitudine sibi et consequenter Stephano fratri suo carnali, item Thome et alteri Stephano filiis Benedicti, necnon Georgio filio Ladislai fratribus condivisionalibus et consanguineis ex nostra liberalitate regia dari et conferri humiliter et devote supplicavit. Unde nos prefati Abrahe gratis affectibus intuentes obsequiorum laudabilia merita et actus strennuos, quibus ipse in plerisque nostris et sacre ipsius regni nostri Hungarie corone agendis a longinquis temporibus sub diversitate locorum et temporum, et presertim Istrie Foriuli et presentibus Alamanie partibus, quas nos pro sacrosancte universalis ecclesie et sacri imperii status reformatione, duce Christo, qui lux vera est luminum, feliciter perlustravimus, non parcendo rebus suis et persone, sed variis periculis imminentibus se ipsum exponendo, celsitudini nostre studuit gratum reddere et acceptum, volentes itaque eum premissorum suorum laudabilium meritorum intuitu regalis munificentie antidoto prosequi speciali, animo deliberato et ex certa scientia eidem Abrahe, et per cum supradictis, cunctis quoque ipsorum fratribus et consangvineis ac heredibus et successoribus universis, ad prefati Abrahe supplicationis instantiam prescripta arma seu nobilitatis insignia hic depicta ac pictoris magisterio distincte descripta, virtute presentium conferimus, ymo de habundantiori plenitudine specialis gratie nostre ad maiorem eiusdem Abrahe et aliorum supradictorum nobilitatis gloriam motu proprio concedimus ac presentibus elargimur, ut idem Abraham et alii supradicti, eorumque heredes et posteritas universa nata et nascitura hec arma seu nobilitatis insignia, prout presentibus litteris circa principium appropriatis coloribus diversis inserta pictura denotat et declarat, a modo in antea in preliis, hastiludiis, torneamentis et in omni exercitio militari et clientali gestare valeant pariter et deferre; gaudeant igitur favore regio et de tanto munere singularis antefatus Abraham et alii suppradicti, eorumque posteritates merito exultent tantoquuc fideliori studio ad honorem regium eorundem in antea solidetur intentio, quanto ampliori favore preventos se conspiciunt munere gratiarum. Presentes autem ad premissorum memoriam perpetuam sigilli nostri secreti, quo ut rex Hungariæ utimur, appensione, pro prefato Abraham et aliis supradictis iussimus communire perpetuo et in evum valituro. Datum Con-

stantie, dominica Oculi, anno domini millesimo quadringentesimo decimooctavo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. tricesimoprimo, Romanorum vero octavo.

(Eredetije a gróf Vay-család berkeszi levéltárában, hártyán, sárga selyemzsinórról függő pecséttel).[1]

Az adományozott czimer: kék pajzsban, aranynyal fegyverzett, ágaskodó sárga szarvas, melynek feje felülről, jobb szemén keresztül, fehér tollu arany nyilvesszővel van átütve. A sebtől az állat nyaka és szügye vérfoltokkal fedett. Sisakdisz: a paizsalak növekvőn, takarók: sárga-kék.

A czimer arányai kifogástalanok, az alul kerek pajzs, a pajzstól részben fedett csősisak, a sisakra illesztett sisakdisz s az ebből közvetlenül folyó, kecses hajlású takarók a legszebb összhangban vannak egymáshoz. Feltünő e korban, hogy a festő éles megkülönböztetést tett a sárga és az arany szin között, az előbbit, mint a szarvas természetes szinét tüntetve fel, s szokatlan, hogy e természetes szint — bár igen szép heraldikai felfogással — a takarók szinéül is alkalmazta.

A czimer az oklevél elejére van festve és balra fordul.

Már «Zsigmondkori czimerlevelek» czimü értekezésemben érintettem röviden, hogy a heraldikában szigoruan kötelező udvariassági szabályok vannak, melyek ellen, különösen a régibb heraldika csak a legritkább esetekben vét. Ezen udvariasság következtében a pajzsalak szembefordul a feleség czimerének, az összetett czimereknél a következő paizsalaknak, ha sisakdiszül alkalmazzák, a társ-sisakdisznek, ha sirkőre van vésve, az oltárnak, az armális elejére festett czimer az adományozó koronásfő nevének.

A mi Zsigmondkori czimereink kevés kivétellel — a heraldika szabályai ellenében — mind ilyen udvariassági kényszer következtében fordulnak balra. Ha ezen czimereket helyesen akarjuk alkalmazni, jobbra kell forditanunk az egész czimert, s igy nyerjük az igazit, mely az adományozó és adományos szándékának s a heraldika szabályainak is megfelel.

Mint tudjuk, a harczos csak bal karjára erősitve hordhatta a paizsot, mert jobb karját a fegyver használatára szabadon kellett tartania. Ez volt oka azon kizárólagos heraldikai szabálynak, mely szerint oldalt álló czimeralakoknak mindig jobbra kellett fordulniok, hogy a támadó ellenséggel szembe nézzenek.

Mert mivel magyarázható meg a középkori czimerpaizsok dült helyzete, különösen az élő heraldika, a pajzsnak tényleges használata korában? Azzal, hogy egy teljes czimerhez hozzá

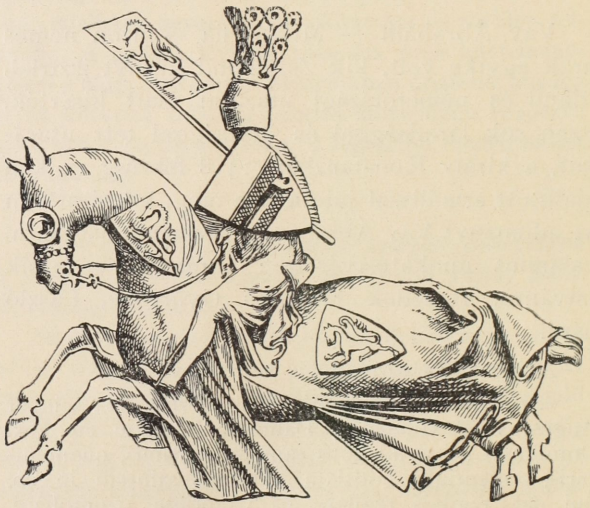

képzelték a lovagot is, kinek fején volt a sisak a sisakdiszszel s balkarján a kar hajlását követve, függött a pajzs, melylyel felső testét védelmezte.

Erről a legélénkebb bizonyságot teszik a sisakpecsétek.

A mellékelt ábrán Osztrák Rudolf pecsétjén 1305-ből, a paizs és sisak helyzete természetes, a mint azt a lovag a tornákban használta.

Ha ezen czimertől elképzeljük a lovag-alakot, a czimer azon helyzetben marad, a minőben azt a heraldika fénykorában ábrázolva látjuk, s a mint azt a Zsigmondkori czimereknél is tapasztaljuk.

De hogy a teljes czimerhez hozzá képzelték

[1] Az oklevél külső oldalára a XVII-ik század elejére mutató irással ez van felirva: «Nem tudom mint esett ez, holott 1021: már nobiles dictus Paulus et Thomas de Voya, tasnádi conventben kelt prorogatából kitetszik, nyolcz faluban Csomaközi familiától perlették: Kapylont, Csomakezt, kitetszik a privilegiombúl vagyis prorogátából». Ezalatt, a XIX-ik század elejéről származó irással: «Ez nem nemes level. — Tsak czimert ad. Mellyel Nagy Lajosig nem igen éltek.»

A VAY CSALÁD CZÍMERE 1418-BÓL.

a lovagot is, e mellett legfőbb bizonyiték azon napjainkig fennálló heraldikai szabály, mely szerint a sisak elhelyezésének a pajzsalak irányát kell követni s minden másképen összeállitott czimer hibás. Ha egy czimert egyszerüen csak fegyver-trophäumnak tekintenénk, felesleges volna ezen szabály s nem követnénk el hibát, ha a sisakot, tekintet nélkül az alatta függő czimerpajzsra s abban a pajzsalak irányára, akár jobbra, akár balra fordulva függesztenénk fel. Ez magyarázata annak is, hogy kora-gót czimereinknél csak a sisak hátulsó részéről függenek le a takarók, elül hiányzanak, nehogy a lovag látását akadályozzák.

A pajzs és sisak ezen helyzete Zsigmondkori czimerleveleinknél is hagyományszerüen fennmaradt, de idők multával feledésbe menvén az elhelyezés oka, lassanként a fegyvertrofeum jellegét vette fel s a sisak gyakran takarja nyakvasával a pajzs felső karimáját.

Az olasz renaissance feltüntével mindinkább figyelmen kivül hagyták az udvariassági szabályt. Későbbi, mohácsi vész előtti czimerleveleinkben a balra fordult czimerek lesznek ritkábbak s a Habsburg ház trónra lépte után, a német renaissance beálltával, a midőn az armálisok a szövegben is kivétel nélkül adják az adományozott czimer leirását is: teljesen mellőzték az adományozó uralkodóval szemben az udvariassági szabályokat s a czimerek az armálisban azon helyzetben lettek lefestve, a mint azok adományozva s a czimerlevél szövegében leirva voltak.

A Vay család czimere szarvasának valódi helyzetét azon czimerujitó armálisban is látjuk, melyet II. Ulászló király Budán 1507 február 3-ikán adományozott Vay László nicomediai püspöknek és Vajai Ibrányi Istvánnak, a királyi kisebb kanczellária őrének s több Vay- és Ibrányi-ágon lévő atyafiaknak.[1] Ezen czimer leirása a következő: kék pajzsban, zöld alapon természetes szinü, aranynyal fegyverzett szarvas lép, jobb szeme fölött fejébe ferdén furódott nyilnak arany tollai látszanak. A szarvast fenn jobbról hétágu arany csillag, balról ezüst holdsarló kiséri. Az egész felett felül veres rózsával, alul arany liliommal rakott aranyszegélyü, ezüst balharánt keskeny pólya vonul el, mely alján egy kővel van megtámasztva. Sisakdisz: zárt fekete szárny, takarók: különböző szinüek.

Ezen bővitett czimer a Pécz nemzetségből származott Ibrányiak ősi czimerének: a keskeny harántpólyának, s a Vayak 1418. évben adományozott czimerének összetételéből származott. A kiséretek a pajzsban már a czimerszimbolika következményei. A csillag és a félhold a törökkel viselt harczok óta kezdett czimereinknél feltünni, mint a fő czimeralak kisérete, s a későbbi századokban nagy arányokban kezdték azt használatba venni. A keskeny harántpólyára rakott rózsa és liliom magyarázatát az oklevél szövege adja. A veres rózsa Vay László püspök, az arany liliom Ibrányi István érdemeinek és kiváló erényeinek emlékére vétetett fel a czimerpajzsba.

Az armálisba festett czimer, a hazánkban ekkor divó olasz renaissance festészet egyik kevésbbé sikerült emléke, mely úgy szerkezetében, mint egyes részleteiben feltünő hibákat mutat. A pajzs alakja nem felel meg sem az ezen korbeli kecses német tárcsának, sem az olasz renaissance tetszetős ötszögü pajzsának, de mindkettőre emlékeztet. Erre ötszögletével, amarra a baloldal erős kihajlásával. A tulöblös nyaku sisak csősisak akar lenni, de hiányzik csőrös nyujtványa. A takarók kiválóan szépen stilizáltak, de sok szinük miatt ornamentális jellegüek.

A szerkezeti hiba látszólag a sisak elhelyezésében áll, mely balra néz, mig a pajzsbeli szarvas jobbra fordul. Azonban a tulajdonképeni szerkezeti hiba a két czimer hibás egyesitésében rejlik, a midőn a *jobb* harántpólyás czimert a *jobbra* néző szarvassal úgy egyesitette, hogy a két czimeralakot egymással ellenkező irányba forditotta. Ily módon a lépő szarvas és a harántpólya jobban megférték egymás mellett a paizsban, de ez által a festő szerkezeti hibát követett el, mert csak a Pécz-nemzetség czimerét festette helyesen (bár sisakdiszével együtt balra forditva), a másikat nem s azt kitüntette azzal is, hogy a harántpólyát helyezte előtérbe s ez takarja a szarvast és nem megforditva, a

[1] Ezen Czimerlevelet néh. Csergheő Géza ösmertette «A Vay és Ibrányi családok czimerbővitése» czimü értekezésében, a Turul, 1887. évf. 78. lapján. Értekeztem róla «Nemzetiségi czimerek nyomai az ezredéves kiállitáson» czimü czikkemben: Turul, 1897. évf. 5. l.

mely helyzetben az tetszetősebb czimerképet adott volna.

A mai Ibrányi család — mint az emlitett értekezésemben bővebben leirtam — a Pécz nemzetségből származott utolsó Ibrányi-leány fiusitása után viseli nevét, különben az a Vay család egyik ágazata, s úgy ez a család, mint a Vayak nemesi és bárói ága — az utóbbiak három sisakkal — ezen 1507. évben adományozott czimert viselik. Csakis a grófi ágazat kapott pajzsbővitést az 1830-ban adományozott grófi diplomában. CSOMA JÓZSEF.

A GEREGYE NEMZETSÉG.

(Első közlemény.)

A Geregye (Geregen) nemzetség első nyomaira a XIII. század második felében, a mai Bihar vármegye területén akadunk.

A tatárjárás után, az ország helyreállitási munkálatai közben szinte észrevétlenül létesült második birtokfoglalás közepett, egy birtokcsere következtében kerül az ország nyugati részébe.[1]

1255 október 14-én, a vasvári káptalan előtt Geregye fia Barnabás comes a Berettyó folyó közelében elterülő Dénesd, Láz, (ma Vámos-Láz), Mikcse (Micske), Poklostelek (Poklostelke) és Santusy birtokait cserébe adja rokonának Sári Szécb fia Pál comesnek, a Vas vármegyében fekvő Fancska (Fancsika), Középfalu, Gekynus, Pincze és Pozva birtokai fejében.[2]

Ezen szerződés daczára Barnabás nem juthatott az elcserélt jószágok háboritatlan birtokába, mert a következő husvét nyolczadán a vasvári káptalannak a királyhoz tett jelentése szerint Szécb fia Pál Barnabást az elcserélt birtokokból kiszoritotta.[3]

1270—72 közt Szent-István király ünnepének nyolczadán a káptalan hasonló hatalmaskodás ügyében tett a királynak előterjesztést,[1] úgy látszik ez esetben eredménynyel, mert Barnabást többé senki sem háborgatta birtokaiban.

Az elcserélt birtokokhoz Barnabás fia Kalmer mester rokonával Pál fia Bertalan comesszel egyetemben, 1275—77 közt, kitünő szolgálatai fejében a somogyi várhoz tartozó Gorbonuk földtért nyerte királyi adományul,[2] melynek békés birtokában őket, Miklós nádor soproni főispán a király megbizásából a Gergely bán, somogyi főispánhoz intézett levelében biztositotta.

Egervára, honnan a nemzetségből leszármazott Egerváry család nevét vette, a XIII. század utolsó éveiben került Kalmer kezébe.

E várat s a hozzátartozó birtokot a Guthkeled nb. István bán fiai: Miklós bán, később valkói főispán és Pál mester 1288-ban a Héder nb. Iván nádor, soproni főispán Góra vármegyében fekvő birtokaiért elcserélték.[3]

Kalmer valószinüleg ezen csereszerződésből kifolyólag inditott keresetet Miklós bán ellen, mely per a német háboru miatt 1290 tájt elhalasztatott.[4]

1291-ben azonban a perlekedő felek ügyüket választott bíróságra bizták.[5]

Ugyanezen évben Kalmer, Bertalan nevü unokatestvérével együtt, Miklós valkói főispánnal, a nádor előtt egyezségre lépett.[6]

[1] A Nemzeti Múzeum levéltárában, a Csergeö-féle kéziratok közt található leszármazási tábla (Fol. 3521 lat. I.) ugyanaz e nemzetségből leszármazott Egerváry család első őseül az I. Géza király alatt 1078 körül élt László zalai ispánt tünteti fel; az e családfán feltüntetett Ambrust (1140) Lehoczky, mint Zala vármegye főispánját emliti (Pars I. 101. és 149. ll.). Eltekintve attól, hogy az Egerváry családnév elsőizben a XIII. század utolsó éveiben kiadott oklevelekben emlittetik, e leszármazási tábla hitelességét már csak azért is kételylyel kell fogadnunk, mert az 1619-ig feltüntetett családtagok közül alig tudunk egynéhányat, az oklevelek alapján egybeállitott családfán feltalálni.

[2] Wenzel: Árpádkori uj okmtár, VII. k. 413. l.,

[3] U. ott, XI. k. 423. l.

[1] Wenzel, id. m. XII. k. 69. l.

[2] Orsz. ltár, Dl, 4482.

[3] Hazai okmtár, VI. k. 333. l.

[4] Wenzel, XII. k. 495. l. (év nélkül).

[5] Wenzel, XII. k. 514. l.

[6] Orsz. ltár, N. R. A. 1766. Nro. 3.

A XIII. század utolsó éveiből fenmaradt hiányos oklevél szerint Egervári Barnabás fiai Marhardt és Miklós fivérüket Kalmert egy Dobsa várát illető ügyben képviselőjüknek jelölték ki. Ezen oklevélben használták a nemzetség tagjai első izben az Egervári nevet.[1]

Az Árpád-ház kihaltát követő belzavarok közepett a Geregye nemzetség tagjai: Rech és Geregye szabadon garázdálkodtak Vas vármegyében.

Az elkövetett büntettekért az ország birái Egervári Kalmert, Mártont és Marhardot vonták felelősségre. De az ellenük inditott keresetet Venczel király 1302 április 21-ikén kelt rendeletével, minthogy Rech és Geregye, büneikért amúgy is életükkel lakoltak, beszüntette.[2]

Kalmer testvérei közül egyedül I. Miklósnak maradt utóda.

Fia, I. György 1349-ben Vas vármegye főispánja, Monoszlói Miklós püspökkel egyetemben I. Lajos király követeként a pápához küldetett Avignonba.

I. Lajos király utóbb Johanna ellenőrzését is rája bizta, midőn ez birtokait 80,000 arany forinton a pápának elzálogositotta.[3]

További életviszonyairól, valamint utódairól nincsenek adataink.

Kalmernak öt gyermeke volt: János, Miklós, István, Mihály és Erzsébet.

I.) I. *János.* 1325 augusztus 24-ikén Miklós fivérével a vasvári káptalan előtt Gyeregye, Egervár és Fancsika ősi birtokokon megosztozik.[4]

Ugyanezen év deczember 12-ikén Mihály fivérével együtt tiltakozik a magvaszakadt Geregye birtokainak lefoglalása miatt Henrik veszprémi püspök előtt.[5]

1329 július 19-ikén a vasvári káptalan előtt Gős fiaival, István, Mihály és Jánossal, Gős fia Miklós halála ügyében kiegyezik.[6]

1333 márczius 27-ikén atyjával, továbbá fivéreivel Jánossal, Mihálylyal és Istvánnal együtt Pozva nevü birtokot visszakapja Héder nb. Farkas Jánostól, melyet János atyja Iván nádor tőlük 100 márkáért megvett.[1]

E birtokba azonban időközben Ságodi Pál iktattatott be, mely beiktatás ellen 1336 október 6-ikán a vasvári káptalan előtt tiltakozott.[2]

1351 márczius 21-ikén Vas vármegye alispánja és szolgabirái egy, az egervári határban elterülő szőlőbirtokát Árkövi Lászlónak és Benedeknek itélik oda.[3]

Halálozási éve ismeretlen, utódait alább közöljük.

II.) II. *Miklós.* 1325-ben megosztozik János fivérével Egervár, Geregye és Fancsika birtokokon. Ettől kezdve résztvett az összes közös actiókban.

Miklós Fancsika birtoka után magát Fancsikainak nevezte, mely nevet alább közölt utódai is megtartottak.

III.) I. *István.* 1329-ben kibékül Gős fiaival Gős fia Miklós megöletése ügyében. 1333-ban testvéreivel együtt Pozva birtokot visszanyeri Héder nb. Farkas Jánostól. Egyetlen fia: I. Benedek 1370 deczember 18-ikán Egervári Mihály fiaival együtt pert indit Németujvári Kakas Miklós fia Henrik ellen, Egervára és Fancsika elfoglalása miatt,[4] mely ügyből kifolyólag 1371-ben rokonaival egyetemben kihallgattatik.

Az 1376-ik évben eszközölt osztály alkalmával Margarócz felét, Gorbonukfő, Gyeregye, Fancsika és Egervár harmadrészét nyeri.[5]

I. Benedek családi viszonyairól, valamint utódairól nem maradtak fenn adatok.

IV.) I. Mihály. 1325-ben János fivérével együtt a veszprémi püspök azon eljárása ellen tiltakozott, melylyel a magvaszakadt Geregye birtokait a király részére lefoglalta.

1351 november 14-ikén Körös vármegye ispánja és szolgabirái bizonyos birság lefizetéséről nyugtatják.[6]

1354 április 29-ikén kérelmére Vas vármegye alispánja és szolgabirái Péter szentgotthárdi apát

[1] Orsz. ltár, N. R. A. 6 : 57
[2] Anjoukori okmtár, I. k 29. l.
[3] Századok, 1868. évf., 93. l.; Virág B. III. k. 124. l.
[4] Zala várm. okltár, I. k. 185. l.
[5] U. ott. I. k. 189. l. Geregye leszármazása ismeretlen.
[6] Anjoukori okmtár, II. k. 417. l.

[1] Zala várm. okmtár, I. k. 270. l.
[2] U. ott, I. k. 320. l.
[3] Anjoukori okmtár, V. k. 435. l.
[4] Zala várm. okmtár, II. k. 39. l.
[5] Orsz. ltár, Dl. 6380.
[6] Anjoukori okmtár, V. k. 526. l.

ellen többrendbeli hatalmaskodások ügyében vizsgálatot teljesitenek.[1]

1355 június 24-ikén, fiával Miklóssal együtt János fivérének Gorbonukfő nevü körösvármegyei birtokát a vasvármegyei Geregyéért elcseréli.[2]

1364—65-ben Vas vármegye alispáni székében ül.[3] Halálozási éve 1365—67 közé esik.

Mint fancsikai birtokos, egy izben Fancsikainak neveztetik.[4]

Özvegye, Margit asszony, 1367-ben Viczai János fiaival perelt, mely alkalommal magát Pál fia Miklós által képviseltette.[5]

V.) Erzsébet, Haraszti Tima fia Fábián neje. Róla csupán egy izben emlékeznek meg okleveleink. 1367-ben Egervári Mihály fia Miklós és János fia Benedek a vasvári káptalan előtt kijelentik, hogy néhai nagynénjüket Erzsébetet annak idején teljesen kielégitették.[6]

Az itt felsorolt testvérek közül Jánosnak, Miklósnak és Mihálynak maradtak utódai.

Velük a nemzetség három fő ágra szakad.

János utódai a Geregyei és az egervári Fejes család nevet vették fel, Miklós fiai Fancsikainak nevezték magukat, Mihály ága ellenben megtartotta az Egervári családnevet, csak egyes tagjai irták magokat Fancsikainak.

A) I. János ága.

A Geregyei és az egervári Fejes családok.

I.) Jánosnak három fia volt: Benedek, György és Bálint.

I.) I. *Benedek.* Benedek 1366-ban és 1367-ben Rohonczi Kakas Henrik ellen folytatott perben, a királyi kúria elé idéztetik.[7]

1367-ben a vasvári káptalan előtt kijelenti, hogy nagynénjét Egervári Kalmer leányát Erzsébetet kielégitette. 1373-ban Egervári Mihály fiaival együtt megesküszik, hogy Egervár, Fancsika és Középfölde puszta sohasem tartozott Héder nb. Kakas Miklós kemendi várához.[1]

Az 1376-ban létesült osztály alkalmával György és Bálint testvéreivel együtt Gorbonukfő, Fancsika, Geregye és Egervár harmadát nyeri.[2]

1376 november 30-ikán Bálint fivérével együtt György fivére nevében Egervári Mihály fiainak, bizonyos költségek fejében 10 márka lefizetésére kötelezi magát.[3]

1378-ban királyi megbizott.[4]

1393-ban Egervári Jánosnak Csalános birtokába történt beiktatásánál tanuskodik.[5]

Utoljára 1402-ben szerepel.[6]

Benedek a Fejes családnevet vette fel. Ilona nejétől[7] egy fia származott: IV. György.

Györgyről nincsenek közvetlen adataink. Özvegye Molnár János leánya Klára, másodizben Szelchei János fia Miklós neje, 1406-ban a vasvári káptalan előtt kijelenti, hogy rokonai, Geregyei Pál és Benedek, özvegyi jogait illetőleg, férjének Geregye, Guthaföld, Egervár, Középfalu és Fancsika birtokaiból 10 márkával kielégitették.[8]

IV. György egyetlen leánya, Anna, Szelestei Györgyhöz ment nőül (1450).[9]

Györgynek fia nem lévén az egervári Fejes család magvaszakadt.

János második fia:

II.) *György.* Testvéreivel együtt részt vesz a közös actiókban.

Özvegye, Jáki Jakab fia Jakab leánya Zsuzsánna, másodizben Megyeri Zsigmondhoz menvén nőül, Gorbonukfő, Margarócz, Egervár és Geregye birtokok után járó özvegyi illetményét 1409-ben a család neki kiszolgáltatja.[10]

György utódait nem ismerjük.

János harmadik fia:

III.) *Bálint.* Hasonlókép részt vesz az ösz-

[1] Orsz. ltár, Dl. 4427.
[2] U. ott, Dl. 4530.
[3] U. ott, Dl. 25.825.
[4] U. ott, Dl. 4547.
[5] U. ott, N. R. A. 35 : 7
[6] U. ott, Dl. 5565.
[7] U. ott, N. R. A. 1698 : 31 és 138.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. 8 : 90.
[2] U. ott, Dl. 6380.
[3] U. ott, Dl. 6392.
[4] Gr. Festetich család keszthelyi ltára.
[5] Orsz. ltár, Dl. 7840.
[6] U. ott, N. R. A. 1209 : 52.
[7] U. ott, 16.850.
[8] Orsz. ltár, Dl. 9258.
[9] U. ott, Dl. 16.850.
[10] U. ott, N. R. A. 41 : 12.

szes közös birtokügyekben. Nagyon szerény anyagi viszonyok közt élt. 1395-ben, az Egervári Mihály mesternél zálogban lévő fancsikai birtokára ujból egy márkát vett fel.[1]

1397 deczember 28-ikán pedig az egervári kaszálóját zálogositotta el Egervári Istvánnak két font bécsi denárért.[2]

Bálint geregyei birtoka után, a Geregyei nevet vette fel.

Fia: I. Pál 1400 körül egy egervári nemesi telek elfoglalása miatt inditott perben kiegyez az Egerváriakkal.[3]

1406-ban Egervári Fejes György özvegyét a férje után járó özvegyi jogait illetőleg kielégiti.

1439-ben a nemzetség többi tagjaival pallosjogot nyert.

1420 április 3-ikán Szepetneki Gergelylyel és társaival együtt törvénybe idéztetik.[4]

Ez évben Vas vármegye alispánja esküre kötelezi Egervári István azon vádjai ellen, hogy nevezett Istvánnak Köbölkut nevü (Nagy-Várad mellett fekvő) jószágára vonatkozó okiratait jogtalanul visszatartotta, továbbá Istvánnak Gorbonukfői birtokán hatalmaskodott.[5]

1422-ben az Egervárott elkövetett hasonló hatalmaskodások ügyében Egervári Balázs emelt ellene panaszt.[6]

1444-ben néhai. Ez évben ugyanis özvegyét, Rumi Gergely leányát Annát a család tagjai 40 arany forinttal kielégitik.[7]

Pálnak egyetlen fia: I. Imre 1444-ben elhalt; vele a Geregyei család magvaszakadt. A családi birtokok: Töttös, Oszkó stb. az Egerváriakra szállottak.[8]

Ezzel befejeztük János maradékainak ismertetését s Miklós ágához térünk vissza.

[1] Orsz. ltár, Dl. 8049.
[2] U. ott, Dl. 8285.
[3] U. ott, Dl. 24.498.
[4] U. ott, Dl. 10.913.
[5] U. ott, Dl. 10.963.
[6] U. ott, Dl. 11.253.
[7] U. ott, N. R. A. 20 : 15.
[8] U. ott, Dl 13.784 és 14.685.

B) II. Miklós ága.

A Fancsikaiak.

Fancsikai (Fancskai) II.) Miklósnak két fia volt: II.) György és Dénes.

II.) György 1362-ben a nemzetség egervári birtokaihoz tartozó szőllő fele részét eladta Márkfai Péter fia Petőnek, két bécsi márkáért.[1]

További életviszonyairól, valamint utódairól nincsenek adataink.

Miklós második fia Dénes 1394-ben rokonai Egervári Mihály, valamint ennek neje Rusynth asszony és Mihály testvérei nevében Halastói Miklós ellen Oszkó elidegenitése miatt tiltakozik.[2] További életviszonyairól nincsenek adataink.

A XIV. század folyamán ugyan még feltünnek egyes hasonnevü családtagok, de ezeket a nemzetség leszármazási táblájába nem voltunk képesek beilleszteni.

Közülük: 1.) Fancsikai Kacsina fia István fia Kelemen 1360-ban szerepel, neje Mákfai Péter leánya Margit volt.[3]

2. Fancsikai Dávid fiának Mihálynak özvegye másodizben Lengyel Jánoshoz ment nőül, az ettől származott Lengyel János zalavármegyei alispánt 1407-ben az Egerváriak, Fancsika után járó örökrésze fejében kielégitették.[4]

Mint láthatjuk, a geregyei és a fancsikai ágak nem voltak hosszu életüek; az idők százados viharait, a jelenleg is virágzó egervári ág állotta ki, melynek ősét Mihályban tiszteljük.

C) I. Mihály ága.

Az Egerváriak.

I.) Mihálynak (1325—65) Margit asszonytól három gyermeke született: János, Miklós és Kata.

I.) II. *János.* (1361—97) Panaszára, az egervári «Avas» nevü erdőrész felégetése ügyében Vas vármegye alispánja vizsgálatot indit.[5]

[1] Orsz. ltár, Dl. 5126.
[2] U. ott, 7926.
[3] U. ott, N. R. A. F. 20 : 22.
[4] U. ott, Dl. 9347.
[5] U. ott, Dl 5065.

1370-ben Miklós fivérével együtt pert indit Németujvári Kakas Henrik ellen. (Erről alább részletesen megemlékezünk.)

1393-ban a vasvári káptalan Csalános birtokába iktatja.[1]

1395-ben Miklós fivérének meggyilkoltatása ügyében, kérelmére Zsigmond király vizsgálatot rendel.[2]

Utoljára 1397-ben szerepel, midőn terheit testvérének Miklósnak fiai: Mihály, István és János magukra vállalják.[3]

Egyetlen leánya, Mária tetemes adósságokat csinált, melyeknek törlesztésére János 1384-ben szölleit Mihály testvérének elzálogositotta.[4]

II. III. *Miklós.* János fivérével együtt részt vesz a közös actiókban.

1363 deczember 9-ikén Bezerédi Jakabbal együtt, a vasvári káptalan előtt Ivánczi Ajkas László részére bizonyos oklevelek kiadására kötelezi magát.[5]

1364-ben a vasvári káptalan egy a nemzetség birtokaira vonatkozó 1325-ben kelt okiratot kiadott részére.[6]

1367-ben Haraszti Andrást és Miklóst Egervári Erzsébet hitbéri és hozományi részének kiadása iránt megnyugtatja.[7]

1368-ban a saját, valamint anyja Margit asszony és Káni István nevében is az országbiró előtt megjelenvén, Vycsa Péter és fiai, valamint Káni István fia János ellen 24 napig törvényben állott. De mivel ellenfelei megidéztetésük daczára meg nem jelentek, sem megbizottak által magukat nem képviseltették, az országbiró őket elmarasztalta.[8]

1370 deczember 18-ikán János fivérével és Egervári István fia Benedekkel egyetemben Egervár és Fancsika elfoglalása miatt pert inditott Németujvári Kakas Miklós fia Rohonczi Henrik ellen.[9]

E per előzményei egész Károly király uralkodásáig nyulnak vissza.

[1] Orsz. ltár, Dl. 7840.
[2] U. ott, Dl. 8083.
[3] Gr. Festetich ltár. Castriferrei 93.
[4] Orsz. ltár, Dl. 7068.
[5] Nemz. Múzeum ltára.
[6] Orsz. ltár, Dl. 1636.
[7] U. ott, Dl. 5565.
[8] U. ott, Dl. 5705.
[9] Zala várm. okmtár, II. k. 39. l.

Az Anjouk királyi hatalmával folyton daczoló Németujváriak 1336-ban az osztrák herczegek szövetségében ismét pártot ütöttek, mely alkalommal Laczkfi vajda a pártütők egyik várát Lékát elfoglalta. De mert a pártütés gyorsan elnyomatott, nehogy a vár elfoglalása ujabb mozgalmakra adjon alkalmat, I. Károly király kárpótlásul Kéméndet, Egervárát és Fancsikát adta a Németujváriaknak.[1]

Ez utóbbi két birtokra annak idején a Németujváriak nem tartottak igényt, most azonban Kakas Miklós fia Henrik, I. Károly király adománylevelére hivatkozva, rövidesen elfoglalta, mire az Egerváriak közvetlenül a királyhoz fordultak panaszukkal.

1371 április 16-ikán a veszprémi káptalan által megtartott vizsgálat főleg azon kérdést igyekezett tisztázni, vajjon Egervár és Fancsika az Egervári család ősi birtoka-e vagy azokat Németujvári János adta a családnak?[2]

A vizsgálat rendjén kihallgatott nemesek s vagy 2000 jobbágy azt vallották, hogy a per tárgyát képező birtokok Léka váráért cserében jutottak a Németujváriak kezébe, később azonban Németujvári János Egervári Kalmer fiainak adományozta s ezen a jogon birják most is.

Ezzel szemben számos nemes és 500 jobbágy oda nyilatkozott, hogy a kérdéses birtokok ősidőktől fogva az Egerváriakat uralták, azt sohasem kapták János mestertől.[3]

Rohonczi Kakas Henrik azonban be sem várva a döntést, az 1373. év folyamán több társával betört Geregyei Benedek fancsikai birtokába s azt elpusztitotta.

Ezen hatalmaskodások ellen az Egerváriak a nádorhoz fordultak.

A nádori itélőszék előtt Henrik ismételve I. Károly király adománylevelére hivatkozott. Mire a nádor ezen okirat bemutatására szólitotta fel. Minthogy pedig ezen adománylevelet többszöri halogatás daczára sem mutatta fel, Garai Miklós nádor 1376 augusztus 25-ikén kelt itéletével Kakas fiát Henriket Egervár és Fancsika várakra támasztott igényével elutasitotta.[4]

Ez itélet a nemzetségi javak háboritatlan bir-

[1] Vas várm. monogr. 185. l.
[2] Orsz. ltár, Dl. 5922.
[3] U. ott, Dl. 5922.
[4] U. ott, Dl. 6377.

tokát biztositván, a nemzetség tagjai még ez év folyamán megosztoznak.

Miklósnak és Jánosnak az osztály alkalmával Margarócz fele része, továbbá Gorbonukfő (Körös vármegyében), Geregye, Fancsika és Egervár harmada jutott.[1]

Az ősi birtokok megmentése körül kifejtett tevékenységért a nemzetség tagjai Miklósnak és Jánosnak 10 márkát ajánlottak fel.[2]

Miklós főtörekvése — e per sikeres befejezése után — a családi vagyon gyarapitására irányult.

E végből mindenekelőtt a még hátralékban levő leányági örökrészek kiadására törekedett.

1380 február 8-ikán Koltai Benedek nejét született Káni István leányát Margitot az Egervári Erzsébet után járó leánynegyed fejében kielégitette.[3]

Második neje Nádasd nb. Mákvai Pethő leánya Klára után Oszkót (Vas vármegyében) nyerte, de e birtok miatt 1382-ban az ugyane nemzetségből leszármazott Nádasdi Miklóssal perbe keveredett,[4] mindazonáltal megmaradt annak birtokában. Rokonaitól is számos birtokot szerzett. Bélchi Csuz János özvegye 1383-ban összes birtokait neki és Mihály nevü fiának ajándékozta.[5] 1384-ben János fivérétől megveszi annak szőlleit.[6]

1385 július 17-ikén Koltai Benedek és neje Margit rokoni szeretetből a Rezneki Kelemen után őket megillető birtokokról javára lemondanak.[7]

1388-ban Haholti Miklós ellen a Töttös birtokán elkövetett hatalmaskodás dolgában panaszt emel.[8] 1389-ben pedig Salamon és Merse birtokok ügyében perel a Salamoni nemesekkel.[9]

Mindamellett, hogy egész életét az ősi javak gyarapitására szentelte, a közpályán is jelentékeny szerepet töltött be. 1382-ben Vas vármegye alispáni székében találjuk.[10]

1393-ban pedig, mint királyi megbizott müködött.[1]

Munkás életét tragikusan fejezte be.

1395-ben Szent-Lőrincz ünnepét megelőző vasárnapon Lőrincz fiával együtt 100 aranynyal a tarsolyában, bizonyos ügyek elintézése végett a zalai convent elé akarván menni, utközben a Kapornak nevü majorban, hol meghált, Ferencz kapornaki apát és Horváthi Jakab szerzetes, úgy látszik pénzére fájt a foguk, éjnek idején szolgáikkal orozva megtámadták, előbb Lőrincz fiát, majd utóbb őt magát is halálra nyilazták. A halálra sebzett áldozatokat azután kifosztották és őket egy kamrába dobták, hol Miklós harmadnapra kiszenvedett.

A gyilkosság első hirére megjelent fiai a királyhoz fordultak panaszukkal.

Zsigmond király rendeletére Zala vármegye alispánja és szolgabirái által ez év augusztus 26-ikán megtartott vizsgálat alkalmával kihallgatott tanuk a fenti tényállást hiteltérdemlően igazolták.[2]

Mindennek daczára itélethozatalra nem került a sor, sőt még 1399-ben is vizsgálat tárgyát képezte ez ügy, nincs adatunk, vajjon elvették-e a bünösök méltó büntetésöket.

Miklós családi életéről elég bő adataink vannak. Két neje volt. Első neje Iváncsi Bakos Miklós leánya Klára 1368-ban kapta ki örökrészét.[3] Elhalálozási évét nem ismerjük. Második neje Nádasd nb. Mákvai Péter fia Pethő második leánya Rusznyák Klára volt. 1378-ban a vasvári káptalan kiadta részére az Oszkó birtokára vonatkozó 1291-ben kelt adománylevelet.[4]

E birtok Klárát anyai és nagyanyai hitbérek és menyasszonyi hozomány gyanánt illette, melynek fejében Káldi Miklós, mezőlaki Zámbó Miklós és monyorósdi Darabos Jakab 50 márka váltságot fizettek,[5] mely összegért az oszkói rész-

[1] Orsz. ltár, Dl. 6380.
[2] U. ott, Dl. 6392.
[3] Lásd fent.
[4] Orsz. ltár, Dl. 6913.
[5] U. ott, Dl. 7034.
[6] U. ott, Dl. 7068.
[7] Fejér, X/VIII k. 187. l.
[8] Orsz. ltár, N. R. A. 18 : 60.
[9] U. ott, 18 : 63.
[10] Gr. Festetich ltár, Castrif. Nro. 81.

[1] Gr. Festetich cs. ltára, Ignota Misc. Nro. 89.
[2] Orsz. ltár, Dl. 8509.
[3] U. ott, Dl. 5659. Fejér (Cod. Dipl. IX/VII. k. 231 l.) által közölt oklevél szerint Mákvai Pethő leánya Klára már 1364-ben Egerváryné lett volna. Fejér ez oklevelet a Nádasdy család levéltárának elenchusa után csak kivonatosan közli. De itt az évszám téves, így az legfeljebb 1374-re tehető.
[4] U. ott, Dl. 2473. és Wenzel, X. k. 67. l.
[5] Nemz. Múz. ltár.

birtokokat összevásárolta. Midőn azonban e birtokrészeket átvenni szándékozott, Darabos Jakab a beiktatás ellen tiltakozott, mire a peres felek a nádori itélőszék elé idéztettek.[1]

E per 1379 október 13-ikán kelt nádori kiadványnyal elhalasztatott ugyan,[2] de rövid idő mulva Klára asszonyra nézve kedvező itélettel nyert befejezést, melynek következtében a vasvári káptalan 1380 június 30-án őt az oszkói részekbe beiktatta.[3] Ekkor meg Nádasdi Miklós emelte fel szavát a beiktatás ellen, a mi hosszas de sikertelen pert vont maga után.[4]

A Mákvaiak magvaszakadtával Mária királynő 1385 deczember 6-ikán Klárát fiusitotta, Mákvai Péter és ennek fia Miklós összes javainak örökösévé rendelte.

Egervári Miklósnak ezen két házasságából összesen öt fia és egy leánya született: István, Lőrincz, Mihály, Tamás, János és Kata

Gyermekeiről alább emlékezünk meg.

Miklós nővére:

III.) *Katalin:* 1366 márczius 26-ikán mint Osl nb. Viczai Osl özvegye s Apáthi István neje, elhalt férje birtokaiból járó hitbéri és hozományi részét Miklós testvérének ajándékozta.[5]

Miklós legidősebb fia:

1. (II. *István* 1386-ban atyjával együtt kiegyez Zámbó Miklóssal.[6] Az 1389. évi osztály alkalmával atyjával és testvéreivel együtt Egervár, Töttös, Geregye, Gorbonukfő és Margarócz birtokokat nyeri; 1397-ben a pécsi káptalan előtt fivéreivel egyetemben, Kéméndi Lászlóval és Andrással az egervári és a fancsikai birtokelfoglalások ügyében kiegyezik.[7]

1405-ben fivéreivel együtt esküre kötelezetik Chapouch György özvegyének ama vádját illetőleg, hogy a Gorbonuk folyó mentén elzálogositott réteket lekaszálták s a szénát onnan elhordatták.[8]

1405 deczember 14-ikén Bodogasszonyfalvi András a Lak nevü birtokra vonatkozó adománylevelek kiadása iránt megidézteti.[1]

1408—12-ben Mihály fivérével együtt Vas vármegye alispáni tisztét tölti be.[2]

Ez utóbbi évben az osztrákok ellen hadba induló sereg felszerelését teljesiti.[3]

1413 május 9-ikén a Gorbonukfő birtokába történt beiktatás alkalmával Tolvaj Imre és társai részéről tett ellentmondások következtében támadt pert monoszlói Csupor Pál elhalasztja.[4]

Utoljára 1420-ban szerepel, midőn Marczali Dénes szlavón bán, közte és Mihály testvére közt egyrészről, Thaludy Imre és társai közt másrészről, a Gorbonukfő birtok határainak megállapitása körül támadt perben halasztó végzést hoz.[5]

Özvegye Köveskuthi Dallos Miklós leánya Borbála, 1422-ben a vasvári káptalan előtt a férje után őt megillető javakból Egervári Balázs által kielégitést nyer.[6]

Ennek daczára 1423-ban Skolasztika leányával együtt ujabb követeléseket támasztott Egervári Balázs és Kelemen ellen; az ügyet a nádor elhalasztotta,[7] rá egy évre azonban, már mint Dereskei János hitvese, végleg kiegyez első férje hagyatéka ügyében.[8]

Miklós második fia:

2. (I.) *Lőrincz.* 1389-ben megosztozik testvéreivel. 1394-ben a zalai konvent előtt János és Tamás testvéreivel együtt megesküszik, hogy oszkói birtokuk határát, a hol a vasvári káptalan és a város birtokaival érintkezik, megállapitani nem képesek.[9]

1395-ben Zalavárra utaztában atyjával együtt a már ismertetett orgyilkos támadás áldozatává lett.

Lőrincznek két leánya volt, de nevüket nem ismerjük.

Az egyik Bebes Péter, a másik Hosszutóthi Demeter neje lett. (1414.)[10]

[1] Orsz. ltár, Dl. 6606.
[2] U. ott, Dl. 6645.
[3] U. ott, Dl. 6718.
[4] U. ott, Dl. 6913.
[5] Sopron várm. okmtár, I. k. 366. l.
[6] Orsz. ltár, Dl. 7195.
[7] Gr. Festetich ltár, Castr. Nro. 93.
[8] Orsz. ltár, Dl. 9082.

[1] Orsz. ltár, Dl. 9069.
[2] Hazai okmtár, IV. k. 257. l. Fejér, Cod, D. X/VIII. k. 530. l. Sóóvári Soós cs. ltára a Magyar Nemz. Múzeumban.
[3] Orsz. ltár, Dl. 9447.
[4] U. ott, Dl. 10.067.
[5] U. ott, Dl. 10.228.
[6] U. ott, Dl. 11.210.
[7] U. ott, Dl. 11.405.
[8] U. ott, Dl. 11.492.
[9] U. ott, Dl. 7979.
[10] U. ott, Dl. 10.253.

Miklós harmadik fia:

3.) (II.) *Mihály*. A nemzetség eme kiváló tagja, a ki családjának fényben és hatalomban való emelkedéséhez az első lökést adta, 1388-ban lép fel első izben, mint anyja Mákvai Klára képviselője, a Halastói Miklós ellen Oszkó és Márokfölde birtokok ügyében támadt perben.[1]

A következő évben megosztozik testvéreivel az ősi birtokokon.[2]

Ez alkalommal Mihály mester Fancsikát egészen, továbbá Gorbonukfőt és az egervári szőllőt nyeri osztályrészül.

1390-ben Gersei Petőfi Jánossal és ennek testvéreivel együtt beiktattatik a magvaszakadt Hollósi Miklós javaiba.[3]

1395-ben atyja meggyilkoltatása ügyében vizsgálatot kér a királytól.

1397-ben a fancsikai és az egervári birtokfoglalások dolgában kiegyez a Kemendiekkel.[4]

1398-ban hü szolgálatai fejében a magvaszakadt Márkus fia Tamás zalaapátii birtokait nyeri királyi adományul.[5]

1399-ben Kisendrédi Mihálylyal, Kisgeresdi Chamza Tamással és társaival, Szunyageresd és a hozzátartozó Család, Csepreg és Cser sopronvármegyei birtokok ügyében kiegyezvén, azok Mihálynak itéltetnek oda.[6]

1400 körül egyezkedik rokonával Geregyei Pállal és ennek fiával Imrével.[7]

Atyjához hasonlóan korán a közpályára lépett. Már a XIV. század végén az ama korban kiváló fontosságu szigeti vár (ma Sárvár Vas vármegyében) kapitánya volt.[8]

Sárvári kapitánysága idejében benső barátságot kötött Széchi Miklóssal, a veszprémi püspökségi jószágok kormányzójával, mely baráti viszony élete további sorsára döntő befolyással birt.

Zsigmond király főleg a sárvári vár megerősitése körül szerzett érdemeiért 1402-ben Fancsika birtokán várépitési engedélyt adott neki.[9]

[1] Orsz. ltár, N. R. A. 6 : 6.
[2] U. ott, Dl. 7517.
[3] Gr. Festetich ltár, Castr. Nro. 81.
[4] U. ott, Castr. Nro. 93.
[5] Orsz. ltár, Dl. 25.892.
[6] U. ott, N. R. A. F. 730 : 19.
[7] U. ott, Dl. 24.498.
[8] U. ott, Dl. 25.892.
[9] U. ott, Dl. 9523.

A családi tulajdont képező egervári várhoz közel eső fancsikai vár felépitését valószinüleg azért engedte meg a király, hogy rendithetlen hivét főleg az évek óta forrongó zalai és délvasi nemesség esetleges támadásai elől biztositsa.

Az 1403. év tavaszán Zsigmond uralma az egész Dunántul megsemmisült.

Az alsólendvai Bánfiak s a Rohonciak példáját követve, az egész köznemesség Nápolyi László pártjára állott. Sőt még Mihály ifjabb testvére Fancsikai János is a felkelőkhöz szitott.

Mihály azonban, főleg barátja, Széchi Miklós példáját követve, nem tántorodott meg Zsigmond iránti hüségében, bár birtokait a felkelők teljesen elpusztitották. És rövid idő mulva, ez év nyarán, megfordult a koczka. Stibor vajda Pápócz tájékán, Egervári Mihály, Széchi Miklós és Gersei Pethő Jánossal egyesülten szétverte László hadait, mire az egész felkelés csakhamar véget ért.

Zsigmond király a háboru befejeztével bőkezüen jutalmazta Mihály hüségét.

Már Székesfehérvárott, 1403 november 5-ikén kelt levelével a hütlenségbe esett Reznekiek s Szentandrásiak összes javait Egervári Mihálynak és fiainak adományozta,[1] mely birtokokba a zalai konvent által még ez év november 25-ikén beiktattattak.[2]

A következő évben (1404) kelt királyi adománylevél őt Szentandrási Páris és György elkobzott javaiban megerősitette.[3]

De Egervári Mihályt a királyi kegy ily bőkezü nyilvánulása nem kábitotta el. A rokoni érzelmektől áthatva, a középkor történetében valóban ritka szép tettre határozta el magát.

1404 július 16-án a vasvári káptalan előtt, az adományba nyert birtokokból a hütlenségbe esett Rezneki Domonkosnak, mint a kit nem akar földönfutóvá tenni, egy nemesi, 21 jobbágytelket és a Zala folyón épült egykerekü malmot visszaadott.[4]

[1] Fejér, X. k. 4210. l.: a következő birtokokat nyerte: Reznek, Lékfalva, Lakos, Jakabfijánosfalva aliter Fenyőföld, Pósfalva, Barrabás, Peternye és Herbortfölde, Izsófölde, Borÿh, Szentandrás, Baxafalva (Baksa), Csütörtökhely, Szentgyörgy aliter Kisfalud és Keresztúr.
[2] Magyar Nemz. Múzeum. ltára.
[3] Orsz. ltár, N. R. A. 1017 : 34.
[4] Magyar Nemz. Múzeum. ltára.

Az időközben elhunyt Rezneki Ferencz, Herbord és Lóránt özvegyeit, továbbá Rezneki János leányát Margitot az őket megillető hozományi, özvegyi illetőleg leánynegyedi jogokra nézve teljesen kielégitette.[1]

1406 április 26-án a vasvári káptalan előtt Szentandrási Párisnak visszaadta elkobzott javainak egy részét.[2]

Zsigmond időközben úgy Rezneki (Szentandrási) Párisnak és fiának, mint Rezneki Györgynek megkegyelmezett. (1405.)

E kegyelemlevél mérhetetlen zavaroknak lett okozója.

Egervári Mihály ekkor előbb (1406) Szentandrási Párissal, utóbb 1407 május 3-ikán Szentandrási (Rezneki) Györgygyel egyezségre lépett. De bárha a Csabi nemzetségi birtokokra vonatkozó igényeit csak a Szentandrási család magvaszakadása esetére tartotta fenn magának,[3] mégsem maradhatott meg a többi Csabi nemzetségi javak háborithatlan birtokában.

Elöször is a szomszédokkal gyült meg a baja. Petanics Gál Jakabfi-Jánosfalván, Pósfalván és Lékfán több jobbágytelket erőszakosan elfoglalt, s mintegy 30 márka értékü ingóságot harácsolt össze.[4]

Midőn pedig Egervári Mihály Herbartfalva birtokába magát be akarta iktattatni, (1407 deczember 25-ikén Alsólindvai Zsigmondnak és Asszonyfalvi Ostfi Gergnek feleségei ellentmondottak,[5] sőt utóbb a birtokot erőszakosan elfoglalták.

Egervári Mihály a rajta esett több rendbeli sérelem ellen a királynál keresett orvoslást.

A fejedelmi kegy nem feledkezett meg egykori hü szolgálatairól. 1406-ban az elkobzott Rezneki-féle javakra uj királyi adományt nyert, egyuttal a király meghagyta a zalai konventnek, hogy azokba Mihályt mielőbb iktassa be.[6] Még ez évben Nagyécsi Bálint elhunyt fiának Miklósnak nagy- és kis-écsi, továbbá a magvaszakadt Egerszegi Lászlónak Egerszeg és Simonvölgye birtokait nyerte adományul.[7]

A Herbartfalván elkövetett erőszakoskodások ügyében pedig 1413 július 9-ikén a zalai konvent Alsólindvai Zsigmond özvegyét, Beátát és Ostfi Gergely nejét a törvény elé idézte.[1]

Alig indult meg a per, máris ujabb panaszt volt kénytelen emelni Gersei János és Tamás ellen, a kik Egervári Mihály oszkói ősi birtokán és a hozzátartozó Fevenyfölde, Csütörtökhely, Pata és Zarkad részein garázdálkodtak.[2]

Az ez ügyben Vas vármegye négy szolgabirája által megtartott vizsgálat tárgyában tett jelentésre a király Visegrádon 1414 január 13-ikán kelt rendeletével, minthogy Egervári Mihály ez időtájt Széchi Miklós királyi tárnokmesterrel Konstanzban, a királyi udvarban tartózkodott, hazaérkeztéig a pert elhalasztotta.[3]

Perényi Péter 1415-ben hasontartalmu leiratot intézett a vármegyéhez.[4]

Zsigmond 1415 január 11-én Konstanzban uj adománylevelet állitott ki Egervári Mihály, továbbá fiai György és Bálint részére Herbartfalva és Margarócz birtokokra,[5] miáltal a Herbartfalva birtoka ügyében meginditott per befejezést nyert.

Gersei Pető fiát Jánost, Zala vármegye főispánját pedig János esztergomi érsek, királyi helytartó utján kötelezte az elfoglalt birtokok visszaadására s az okozott károk megtérítésére.[6]

A királyi rendeletnek volt is foganatja és az 1416-ban hazatérő Egervári Mihály a vasvári káptalan előtt kiegyezett Gersei Pető fia Tamással és Jánossal.[7]

Mihály főtörekvését ezután a családi vagyon gyarapitása képezte.

1416-ban zálogba veszi Káldi Györgytől ennek Herény nevü ősi birtokát.[8]

1417-ben meg Milleji Gachal fia Gergely zálogositott el neki Kisfaludon részeket.[9]

Még ez évben kielégiti a Rezneki család nőtagjait. Majd meg Molnár Miklóssal és fiával

[1] Turul. 1899. évf. 62—63. l.
[2] Magyar Nemz. Múzeum ltára.
[3] Magyar Nemz. Múzeum ltára.
[4] Orsz. ltár Dl. 9014.
[5] U. ott, Dl. 9361.
[6] U. ott, Dl. 8894.
[7] U. ott, Dl. 9170.

[1] Orsz. ltár, Dl. 9361.
[2] U. ott, Dl. 10.253.
[3] Keszthelyi gr. Festetich ltár, Castr. 134/135/*a*
[4] U. ott, Castr. 134/*a*
[5] Orsz. ltár, Dl. 10.296.
[6] U. ott, Dl. 10.308.
[7] Gr. Festetich ltár, Castr. 136/*b*
[8] Orsz. ltár, Dl. 10.499.
[9] U. ott, N. R. A. F. 19. Nro. 1.

folytat pert, melynek tárgyalását az országbiró 1418 szeptember 2-ikán kelt levelével elhalasztotta.[1]

Alsólindvai Zsigmond özvegye a királyi adománylevél daczára sem maradt nyugton.

Mig Mihály másfelé volt elfoglalva, tömérdek kárt okozott a szomszédos birtokokon.

Egervári Mihály panaszára a király 1418 szeptember 3-ikán a kapornaki konventet küldte ki vizsgálatra,[2] mire ez év szeptember 26-ikán Alsólindvainé a törvény elé idéztetett.

Időközben Rezneki (Szentgyörgyi) Domonkos ellen is panaszt emelt, a ki Mihály nagylelküségét azzal hálálta meg, hogy távolléte alatt birtokain károkat okozott. Rezneki Domonkos ez ügyben megtartott tárgyalásra azonban nem jelent meg, mire az országbiró rendeletére, 1418 deczember 26-ikán a zalai konvent a perbeidézés szigorubb alakjában szólitotta fel a megjelenésre.[3]

Mihály a Lindvainé és Rezneki Domonkos ellen megkezdett hatalmaskodási perek befejezését már nem érte meg, mert 1421. évi idéző levélben már néhainak mondatik.[4]

Nejétől, Rusynth asszonytól származott gyermekeit alább közöljük.

Miklós negyedik fia:

4. (I.) *Tamás.* Fivéreivel együtt részt vesz az összes közös actiókban. 1422-ben Balázs fiaival együtt Dyemfalvi László, Laki Bálint és társai ellen az egervári közös birtokukon elkövetett hatalmaskodások miatt panaszt emelt, mely ügyben megtartott vizsgálat[5] a vád alaposságát igazolta.

Nejétől Ilona asszonytól származott a család jelenleg is virágzó ága.

Miklós ötödik fia:

5. (III.) *János.* Fancsikai birtoka után magát Fancsikainak nevezte. 1403-ban a nápolyi László-féle felkelés árja őt is magával sodorta, annak leveretése után a többi pártütők sorsában osztozott. Kanizsai István, a kúria itélőmesterének előterjesztésére még ez évi deczember 6-ikán megkegyelmezett.[6]

[1] Orsz. ltár, Dl. 10.713.
[2] U. ott, Dl. 10.715.
[3] U. ott, Dl. 10.743.
[4] U. ott, Dl. 11.111.
[5] U. ott, Dl. 11.224.
[6] U. ott, Dl. 8924.

A vasvári káptalan, tekintetbe véve, a káptal körül szerzett érdemeit, 1406-ban kelt levelével neki és utódainak elengedi az oklevelek kiállitási költségeit.[1]

Nejét született Szőllősi Miklós leányát 1411 január 10-én Egervári Mihály, István és Tamás, özvegyi jogaira nézve kielégitették.[2]

Jánosnak két leánya volt: Borbála és Penthe, a kik 1414-ben, a többi rokonokkal egyetemben panaszt emelnek az Egervári Mihály távolléte alatt Gersei Pető János által elkövetett hatalmaskodások ügyében.

Miklós leánya:

6. *Katalin.* Csupán egy izben, a Zámbó családdal 1386-ban kötött szerződésben szerepel.

Az öt fitestvér közül csupán Mihálynak és Tamásnak maradtak fiutódai, miáltal I. Mihály ága két fővonalra szakad.

Mihály vonala a XV. század folyamán fényben és hatalomban egyaránt növekszik, s a tetőpontot László horvát-szlavón és dalmát bánnal éri el. Ennek halálával szerencsecsillaga hanyatlik, majd a XVI. század első felében magvaszakad.

Tamás vonala ellenben jelenleg is virágzik.

I. (II.) Mihály vonala.

(II.) Mihálynak Rusynth asszonytól négy fia született: János, András, György és Balázs.

Mihály legidősebb fia:

1. IV. *János.* 1397-ben terheit atyja magára vállalja. 1403-ban atyjával és testvéreivel együtt a hütlenségbe esett Reznekiek s Szentandrásiak javait nyeri. További életviszonyai ismeretlenek.

Mihály második fia:

2. (I.) *András.* Első izben 1397-ben, az Egervári és a Kemendi családok közti egyezség alkalmával szerepel.

1404-ben atyjával együtt királyi megerősitést nyer a Reznekiek elkobzott javaira. 1406-ban, Szentandrási Páris részére kiállitott osztálylevélben szerepel utoljára.

Utódait nem ismerjük.

Mihály harmadik fia:

3. (I.) *Balázs.* Első izben a Geregyeiekkel

[1] Orsz. ltár, Dl. 9306.
[2] U. ott, Dl. 9837.

1400 körül kötött egyezségben említtetik. 1419 október 18-ikán bizonyos fövényesföldi és herbartföldi részjószágokat Gersei Pető fiainak elörökitett.[1]

1420-ban a Töttös helységben fekvő két jobbágytelket elzálogositja Kávási Miklós mesternek.[2]

1421-ben, még az atyjától örökségképen rája háruló perben Rezneki Páris fia Gergelylyel a nádor előtt egyezségre lép.[3]

1422-ben anyjával egyetemben panaszt emel Geregyei (Egervári) Pál hatalmaskodásai ellen.[4]

1426-ban a rezneki stb. birtokrészeknek Rezneki Domonkos által Kávási Miklós részére 200 arany forintért történt elzálogositását jóváhagyta.[5]

Kávási Miklós azonban rossz szomszédnak bizonyult. Mert Balázs már a következő évben a királyhoz volt kénytelen fordulni, hatalmaskodásai ellenében. Zsigmond királynak 1427 július 19-én kelt rendeletére a zalai konvent által eszközölt vizsgálat a panasz valóságát igazolta.[6]

Időközben a Csabi nemzetségtől elkobzott javak ügyében, az Alsólindvaiakkal már közel egy évtized óta huzódó per nevezetes fordulóponthoz jutott.

Zsigmond király 1427-ben Budán kelt levelével Szentgyörgy, Kisfalud, Csütörtökhely, Herbartfalva, Baksafalva, Barrabás, Izsófölde, Boncz, Reznek, Keresztur, Jakabfi-Jánosfalva, Pósfalva, Laczkfalva, Csetelakósa és Szent-Balázs, tehát nagyrészt Csabi nemzetségi javakat, az alsólindvai várral együtt Felső-lendvai Herczeg Péternek és Arany Istvánnak adományozta, meghagyván a székesfehérvári káptalannak, hogy őket a fenti birtokokba iktassa be.[7]

Ez adománylevél az Egervári családot is érzékenyen sujtotta, de a Csabi nemzetségből leszármazott Szentandrási család züllött vagyoni viszonyaira meg épen végzetes csapás volt.

Nem is késtek mindketten igényeiket a legerélyesebb ellentmondások által is érvényesiteni.

A Szentandrási Páris fiak csakhamar perbe idéztették Felsőlendvai Herczeg Pétert, Alsólendvai Bánfi Zsigmond leányát Katát,[1] és Egervári Balázs sem késett jogait érvényesiteni, bár a nádor ez év június 5-ikén a pert az általános felkelés miatt elhalasztotta.[2] Herczeg Péterék aligha foglalhaták el az álutakon szerzett birtokokat, mert Balázs 1429-ben Reznek birtokában volt és 1436-ban Csütörtökhely és Keresztur helységeket, továbbá a Zala vizére épült malmát Kávási Gergelynek és fiainak elzálogositotta.[3]

Ez utóbbi évben Szentgyörgyi Tamás plébános hagyatéka miatt perbe keveredett Szentgyörgyi Andrással és Jánossal. Mivel a nevezett plébános hagyatékából a Szentgyörgyieket megillető 100 frtot, továbbá a szentgyörgyi templom részére hagyományozott 30 forintot jogerős itélet daczára kiadni vonakodott, az esztergomi érsek 1436-ban egyházi átok alá vonta.[4]

1438 május 3-ikán azonban ez ügyben hozott ujabb itélet következtében a Szentgyörgyi testvéreket a vasvári káptalan előtt kielégitette.[5]

A szomszédok, főleg a Szentandrásiak ezután is gyakran hatalmaskodtak birtokain, minek megtorlására több izben a királyhoz fordult panaszával.[6] Albert méltányolva az Egervári család tagjainak a multban és a jelenben tett szolgálatait, 1439-ben az egész családnak pallosjogot adott.[7]

Albert halálával a nemzet többsége I. Ulászlót kiáltotta ki királylyá. De Balázs, főleg azon szoros kötelék folytán, mely őt Zsigmond családjához füzte, több vas-, zala- és sopronvármegyei nemessel egyetemben Albert özvegyének pártjára állott. Mig Ulászló trónjának megszilárditásával volt elfoglalva, a Garaiakkal s Czilleiekkel szövetkezett Széchi János zászlói alatt pusztitotta a dunántuli vármegyéket.

Ulászló 1441-ben személyesen vezette seregét ellenük és Egervári Balázst a többi pártütőkkel egyetemben fő- és jószágvesztéssel sujtotta.[8]

[1] Orsz. ltár, Dl. 10.479.
[2] U. ott, Dl. 10.905.
[3] U. ott, Dl. 11.180.
[4] U. ott, Dl. 11.253.
[5] U. ott, Dl. 11.797.
[6] U. ott, Dl. 11.818.
[7] U. ott, Dl. 11.950.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. F. 23 : 54.
[2] Zala várm. okmtár, II. k. 457. l.
[3] Orsz. ltár, Dl. 12.886 és 12.070.
[4] U. ott, Dl. 12.978.
[5] U. ott, Dl. 13.185.
[6] U. ott, Dl. 24.729.
[7] U. ott, Dl. 13.435.
[8] U. ott, Dl. 13.618.

A király 1441 márczius 27-ikén a Lenti vára melletti mezei táborban kelt levelével Fancsikát és Reznek várkastélyt a hozzátartozó birtokokkal együtt Gersei Pethő Lászlónak és Petőnek adományozta,[1] mely birtokokba a zalai konvent által ez évi július 18-ikán beiktattattak.[2]

Időközben azonban Körmenden április 9-ikén a király úgy Egervári Balázsnak, mint a többi pártütőknek megkegyelmezett.[3]

Gersei Pethőék, bár mint láttuk, a birtokokba beiktattattak, ezen kegyelemlevél következtében nem foglalták el azokat, dicséretükre legyen mondva, nem is okoztak nehézségeket, s igy a család továbbra is megmaradt azoknak háboritatlan birtokában.

Balázs további életéről nincsenek adataink. Birtokait, mint láttuk, fentartotta, sőt gyarapitotta. Egervárott négy portája volt,[4] a Csabi nemzetségi javakat pedig sikerült neki az Alsólindvaiaktól megoltalmazni és azok birtokát utódainak biztositani.

Özvegye, Borbála, 1474-ben még életben van.[5]

Balázsnak öt gyermeke volt: Kelemen, Miklós, Mihály, Dóra és László. Ezekről alább emlékezünk meg.

Mihály negyedik fia:

4. (V.) *György*. Első izben Zsigmond király 1403. évi adománylevelében emlittetik. 1418-ban egy ügyből kifolyólag atyjával és testvéreivel együtt a szlavon bán által Vas vármegye szolgabirái elé utasittatik. További életviszonyairól nincsenek adataink.

Mihály leánya:

5. *Sára*. 1416-ban még kiskoru.[6]

Balázs gyermekei:

(1.) II.) *Kelemen*. 1422-ben Miklós testvérével és nagybátyjával Tamással egyetemben panaszt emel Dyemfalvi László és társai hatalmaskodásai miatt.[7]

1429-ben királyi udvari jegyző.[8] További életviszonyai, valamint halálozási éve ismeretlenek.

Két neje volt. Első nejétől, a kinek nevét nem ismerjük, származott Dorottya leánya mostoháját, Hieronimia asszonyt, hozományi jogai iránt perbe idéztette, mely perben a győri káptalan által hozott itélet ellen Hieronimia asszony részéről közbetett felebbezés folytán, az ügy 1452 május 2-ikán az esztergomi érsekséghez terjesztetett fel.[1] Kelemen második neje s özvegye Hieronimia asszony 1443-ban Egervárott kisebb részbirtokokat zálogositott el.[2]

1447 június 26-ikán Gencs, Bodóhely, Székas és egyes körösvármegyei birtokok elfoglalása miatt panaszt emelt az országbirónál.[3]

1451-ben kérelmére a vasvári káptalan egy 1386-ban kelt egyezséglevelet ir át.[4]

Kelemennek Hieronimia asszonytól szintén egy leánya született: Veronika, a kit Egervári Mihály és László atyja után járó örökrészeit illetőleg 1454-ben, kielégitettek.[5] Veronika utóbb Beéri Istvánhoz ment nőül. 1489-ben Egervári László ellen tiltakozik bizonyos birtokrészek elidegenitése miatt.

Balázs második fia:

(2.) V. *Miklós*. Fivérével együtt részt vesz a közös actiókban.

1436-ban adósságait, atyja Balázs, magára vállalja, melyeknek fedezéséül Keresztur és Csütörtökhely birtokait elzálogositotta. Miklós további életéről nincsenek adataink.

Balázs harmadik fia:

(3.) II. *Mihály*. 1438-ban atyjával együtt panaszt emel a Szentandrásiak ellen, Csetelaka, Peternye, Barrabás, Izsófölde és Borih erőszakos elfoglalása miatt.[6]

1441-ben, mint már láttuk, atyjával együtt megfosztatott Fancsika és Reznek birtokoktól, de utóbb kegyelmet nyert.

1443-ban László fivérével együtt Egervári Kelemen özvegyétől egyes egervári részeket zálogba vett.

1446 június 16-ikán Palóczi László ország-

[1] Zala várm. okmtár, II. k. 508. l.
[2] U. ott.
[3] Orsz. ltár, Dl. 13.618.
[4] Gr. Festetich ltár, Castr. 1428. év.
[5] Orsz. ltár, N. R. A. F. 27 : 43.
[6] U. ott, Dl. 10.479.
[7] U. ott, Dl. 11.224.
[8] Fejér, Cod. Dipl. X/VIII. k. 178. l.

[1] Orsz. ltár, Dl. 14860.
[2] U. ott, Dl. 14.676.
[3] Sopron várm. okmtár, II. k. 330. l.
[4] Orsz. ltár, Dl. 7195.
[5] U. ott, Dl. 14.860.
[6] U. ott, Dl. 24.729.

birótól, unokatestvérével Egervári Kelemennel együtt, iktatási parancsot nyer Hetye, Csalóka és Oszkó helységekben fekvő némely részbirtokokra nézve.[1]

1446 július 29-ikén László fivérével egyetemben panaszt emelt Alsólendvai Bánfi István ellen egyes hozzászökött jobbágyok visszatartása miatt.[2]

1453-ban Molnári Tamással és Miklóssal perelt.[3]

1454-ben László fivérével együtt, Kelemen testvérüknek özvegyét és ennek leányát Veronikát kielégitették.

Ez utóbbi évben eljegyezte Lábatlani, másként Dédi Farkas leányát, Klárát, mely alkalommal leendő apósának 300 frtért Pósfalva, Lékfalva, Reznek, Csütörtökhely, Keresztúr helységekben fekvő részbirtokait elzálogositotta, hogy a nyert összegen Fancsika, Egervár, Oszkó, Töttös, Gyanó és Apáthi ősi birtokait visszaválthassa.[4]

Ez év november 5-ikén anyja Borbála és nővére Dorottya nevében Szent-Márton napjáig Goszthonyi János részére 300 arany forint lefizetésére kötelezi magát.[5]

1455-ben László fivérével együtt, Rezneki Domonkos özvegyét kielégitették.[6]

1457-ben László fivérének terheit magára vállalván, Puszta-Bécs nevü birtokát (Zala vármegyében) elzálogositotta Botka Péter özvegyének és rokonainak.[7]

1458-ban a bagodi nemesektől visszaváltja a szentgyörgyi birtokához tartozó s a Zala folyóra épült malmait.[8]

1462-ben László fivérével együtt elzálogositja Egyházas-Oszkót Csornai Péternek.[9]

1463-ban Budafalvi Benedek és társai ellen perel.[10]

1464-ben László fivérével együtt Domaföldi Lőrincz fia Miklós leányát, Margitot és Csiz Balázs özvegyét Katalint a néhai Egervári Tamás fia Kelemen után őket megillető hozományi s leány negyedi jogokat illetőleg kielégitette.[1]

1465-ben elzálogositja Csütörtökhely határában épült malmát;[2] ugyanezen évben László fivérével együtt zálogba veszi Egervári Kelemen özvegyétől annak összes részbirtokait. 1450-ben pedig Szelestey György özvegyét, született Egervári Fejes Annát elégitette ki.

1469-ben a nádor előtt panaszt emel Gersei Pethő Miklós ellen, aki távollétöket felhasználva, egervári várukba betört s onnan az összes horvátországi birtokokra vonatkozó okleveleket elrabolta s ezenfelül a rezneki, szentgyörgyi, keresztúri, fancsikai birtokokon tömérdek kárt okozott. E panasz következtében Mátyás király 1470 február 3-ikán vizsgálatot rendelt el, melynek megtartására az országbiró ez év február 20-ikán kelt levelével a kapornaki konventet rendelte ki.[3]

A per további sorsáról nincsenek adataink.

Mihály vagyoni viszonyai, élete végszakában, mindegyre sulyosodtak, az egyre fokozódó terheit csak ujabb kölcsönökkel volt képes fedezni. 1473-ban Mindszentet,[4] ugyanezen évben, fiainak Balázsnak, Bereczknek és Ferenczneк terheit is magára vállalván, Zala-Szent-György fele részét zálogositotta el.[5]

1474-ben Oszkót köti le fivérének Lászlónak 50 arany forintért,[6] ugyanezen évben Zala-Szent-Györgyöt zálogositotta el neki.[7]

1476-ban pedig ujból Balázs, Bereczk és Ferencz fiainak terheit fizette ki.[8]

Időközben László fivérével együtt bizonyos hitbéli és leánynegyedi javak kiadása ügyében Káldy Imrével perbe keveredett s minthogy az Egervári testvérek ezen ügyben hozott itéletnek eleget nem tettek, a győri püspöki vicarius egyházi átok alá vetette őket, s ez alól csak Káldy Imre kielégitése után 1478 június 5-ikén mentettek fel.[9]

[1] Orsz. ltár, Dl. 12.985.
[2] U. ott, Dl. 13.943.
[3] U. ott, Dl. 14.761.
[4] U. ott, Dl. 14.805.
[5] Magyar Nemz. Múzeum. ltára.
[6] Orsz. ltár, Dl. 14.979.
[7] U. ott, Dl. 15.196.
[8] U. ott, Dl. 15.249.
[9] U. ott, Dl. 15.709.
[10] U. ott, Dl. 15.842.

[1] Orsz. ltár, Dl. 16.010.
[2] U. ott, N. R. A. 9 : 17.
[3] U. ott, Dl. 16.931. és Dl. 17.001.
[4] U. ott, Dl. 17.499.
[5] U. ott, Dl. 17.478.
[6] U. ott, Dl. 17.591.
[7] U. ott, Dl. 17.613.
[8] U. ott, N. R. A. 20 : 16.
[9] U. ott, Dl. 18.063.

templomban tétettek örök nyugalomra; emlékét az ottani plébánia templom falába illesztett és veres márványba vésett sirkő őrzi az utókor számára.

Egervári Bereczk az irodalom terén is maradandó emléket hagyott hátra. Sokat foglalkozott az összehasonlító nyelvtudománynyal, irt egy munkát a magyar- és a török nyelv rokonságáról.[1] Sőt megirta a hunok történetét is, mely müvét valószinüleg Dequines franczia iró is felhasználta.[2]

Mihály harmadik fia:

c) I. *Ferencz.* 1473—82 közt fivéreivel együtt részt vesz a közös birtokügyekben. További életéről nincsenek adataink.

Mihály negyedik fia:

d) I. *Gábor.* 1482-ben atyja, az ő és testvéreinek terheit magára vállalja.[3]

Mihály leánya:

e) Veronika — , Bééri István neje.[4]

Mihály ötödik fia:

f) VI. *János.* 1506-ban tünik fel, eleinte Bereczk bátyja oldalán, az ősi javak visszaszerzésén fáradozott, s az egervári vár kapitánya volt. Utóbb bátyjával összeveszve, világgá ment. Csak a mohácsi vész után adott ismét életjelt magáról, 1533-ban a vasvári káptalan előtt panaszt emelt Horváth János ellen, aki Egervári Bereczk püspök fiókjait feltörvén, irásait és pecsétjét elrabolta s azokat hamis levelek gyártására használta fel.[5]

További sorsáról nincs adatunk.

g) IV. *István.* János fivérével együtt csupán 1506 és 1507-ben emlittetik.[6]

Balázs egyetlen leánya:

4. *Dorottya.* Első izben Ulászló király 1441 évi birtokfosztó levelében fordul elő. 1454-ben Mihály fivére Goszthonyi Mihály részére az ő nevében is, 300 forintról szóló kötelezvényt állit ki.

Dr. ifj. REISZIG EDE.

[1] Horányi, Memoria Hung. Script. I. k. 692. l.

[2] Szekér Joakim, A Magyarok Eredete.

[3] Orsz. ltár, Dl. 18.682.

[4] U. ott., N. R. A. 16 : 25.

[5] Vas várm. ltára, az Egerváry család leveles ládája, (C. l. 1. cs.)

[6] Orsz. ltár, Dl. 21640.

Mihály ezután még csak egy izben fordul elő, 1483-ban, mikor is Mindszenti Eresztó Miklóssal fiainak adósságai ügyében egyezséget kötött.[1]

1489-ben már néhainak iratik.[2]

Mihály bonyolódott birtokügyeinek rendezése mellett a közpályán is elég tekintélyes szerepet töltött be. 1449-től 1470-ig Zala vármegye, 1470-től 1483-ig pedig Vas vármegye alispánja volt.[3]

Első neje, mint láttuk, Lábatlani, másként Dédi Farkas leánya Klára volt. Második neje s özvegye Ágota 1506-ban még életben van. Mihálynak hat fia és egy leánya született, de családja nem volt életképes. Hat fia közül egyiknek sem maradt utóda.

Mihály legidősebb fia:

a) II. *Balázs.* 1473-ban és 1483-ban másik két testvérének terheivel egyetemben adósságait atyja magára vállalta. 1489-ben fivéreinek Bereczknek, Ferenczne és Gábornak, továbbá nővérének Veronikának férjezett Beéri Istvánnénak nevében tiltakozik az ellen, hogy Egervári László az őket is megillető birtokokat elidegenitse vagy elzálogositsa.[4]

További életviszonyai ismeretlenek.

Mihály második fia:

b) Bereczk. Első izben 1473-ban emlittetik. Fivéreivel együtt részt vesz az összes közös perekben. Bereczk korán a papi pályára lépett és nagybátyjának, László bánnak pártfogása mellett gyorsan haladt előre. 1492 november 19-ikén tinini püspökké neveztetett ki, mely méltóságban haláláig müködött.[5]

1523 április 11-ikén néhainak iratik.[6]

A család ősi birtokainak megőrzése és fentartása körül kifejtett tevékenységét az Egervári László halálát követő események keretében tárgyaljuk. Hült tetemei az egervári minorita rendü

[1] Orsz. ltár, ott. Dl. 18.820.

[2] U. ott, Dl. 19.486.

[3] (1449-ből) Ostffy csal. ltár; (1456.) Guary csal ltár; (1461.) Orsz. ltár, Dl. 16.072; (1470.) Sopron várm. ltára, Nro. 16; (1470.) Gr. Forgách ltár a Magyar Nemz. Múzeumban (1478—83.) Egerváry Gyula oklevélgyüjteménye.

[4] Orsz. ltár, Dl. 19.486.

[5] P. Pius Bonifacius, Series Episc. Cath. 423.

[6] Egerváry Gyula oklevélgyüjteménye.

A THURIKI ÉS KOMJÁTHNAI THURÁNSZKY CSALÁD 1240–1526.

(Két czimerrajzzal.)

A Liptóvárhoz tartozott nagy földterület, mely a királyi várjobbágyok és királyi népek tartózkodási helye volt a XIII. század első felében is, ez időtájban még alig tünteti fel kulturális fejlődésének első csiráit, s azon községek, melyek ezen a területen mint királyi prædiumon keletkeztek — a Vág folyó, a Tepla- és Száraz-Prezik patak között — majdnem mindannyian a várjobbágyok és királyi népek közül soroztattak az országos nemesek közé a XIII. század második felében. Három kis helység volt meg csak természetszerüleg Liptóvár felépitésének idejében s mai napig is fennállván azok, helyrajzi fekvésük- és első ismert nevükkel bizonyitják, egyéb adatok hiányában, egykoru létezésüket és legrégibb keletkezésüket a Liptóvárhoz tartozott királyi prædiumon. Ezen községek, a hol a társas élet községi szervezetben legelőbb nyilatkozott meg, a régi nevén nevezett Várallja — később, de még a XIV. század végén is Bakonya,[1] most pedig Bukovina — a hol a várjobbágyság élelmezését ellátni tartozott királyi népek laktak. A másik Zent-Anna-Aszszonyfalva — manapság Szent-Anna — a mely a várjobbágyság descensuális első megszálló lakóhelye volt Liptómegye területén. Itt találjuk a Dobak nemzetségbelieknek, a ma is élő szentannai Dobák családnak első őseit a XIII. században, midőn is 1263-ban Bogomér comesnek Béla király Werweus két ekényi földet Liptómegyében Dobák comes által assignáltatja.[2] Ugyancsak innen Szent-Annáról a Dobak nemzetségből származó Lászlónak, Harabor fiának adományozza Károly király 1323-ban[3] a liptómegyei Hlenyk, Hadáz és Váralja közti területből kihasitott két ekényi földet, a kinek később Donch comes Turóczmegyében levő Veindégy birtokát adományozza 1327-ben hü szolgálatai jutalmául.[4] A harmadik Hadász, mai nevén Babrovnik, hol a Liptóvár jobbágyai, a vár védői, harczosai, a hadászok települtek le; kik között a Hongh nemzetségből származó Hadászi — mai nevén Bobrovniczky — család történetében már kifejtettük a község keletkezésének egyes mozzanatait.[1]

A várjobbágyok és az ahhoz tartozó királyi népek területén s ennek déli részén a Vág folyó mentén van Topla, Taplucha, mai nevén Tápla nevü község, melynek határai kelet felé a Száraz-Prószik patakig, északnak az árvamegyei határig, nyugaton Liszkova község keleti határáig és délen a Vágon tul Iwachonig — ma Ivachnova — terjedett. Topla volt ezen királyi prædiumnak főhelye, melynek nagy kiterjedésü határa a XIII. században bekövetkezett birtokadományok által feldaraboltatván, keletkeztek rájta a községek egymásután, a mely községek jó nagy része a telepitők nevét viseli mai napig is, mint Besnyő, Mitoskaháza — ma Mitossin, Madáchháza — ma Madocsáv, — Kelemenfalva, Ivánkaháza — ma Jánosovce — Izsépháza — most Izsipovce.

Topla vagy Tepláról vették származásukat a Thuránszky családnak okiratilag ismert első ősei: Marczell és Sybor testvérek is, kik az 1278. évet megelőzőleg a királyi jobbágyokkal Teplán közös birtokosok voltak; és sajátságosan Marczell későbbi unokái, a Thuránszkyak, még öt század multán is Marczelyeknek is irattak. Igy olvassuk a liptómegyei nemesek összeirása alkalmával az 1718—1726. évi megyei jegyzőkönyvben: «In possessione Thurik Dominus Gabriel Thuranszky aliter *Marczely* . . .»[2] Bizonyára családi hagyományok folytán származott át ivadékról-ivadékra, századról-századra Marczell első ősük neve a család tagjainál.

Hosszu tanulmányaink után voltunk képesek annak nyomára jutni, hogy a Thuránszkyak ősei, tekintve azon körülményt, hogy Tepla 1269. évben is még a királyi népek telepe volt,[3]

[1] Liptói regestrum : Magyar Tört. Tár, IV. k.

[2] A Szent-Iványi cs. levéltára, a Magyar Nemz. Múzeumban, Lit. A. fasc. I. u. ott 8.

[3] Liptói regestr. Magyar Tört. Tár, IV. k.

[4] Gróf Batthyány József köpcsényi ltára, Lad 25. fasc. 2.

[1] Turul, 1891. évf. 161. l.

[2] Acta publ. Com. Liptov. 1718—1726 jegyzőkönyv 577. l.

[3] Fejér, Cod. dipl. IV/III. k. 195. l.

azon földrészt, melyet Marczell és Sybor testvérek ugyanott birtak s ezek fiaitól 1278-ban László király által Turapataka földeért elcseréltetett: mint első telepitési királyi jobbágyok a többiekkel közösen birták s e szerint a két testvér javakora a XIII. század első felének végére tehető, midőn is már 1278. évben aligha voltak az élők sorában.

Annak inditó oka, hogy Tepla Marczell és Sybortól visszavétetett, illetőleg az akkor ugyancsak még a Tepla királyi prædiumhoz tartozott Thurékért elcseréltetett, természetes magyarázatát találja abban, hogy a Liptóvárhoz tartozó jobbágyság és a királyi népek földjeitől a kiváltságos nemesek birtokát, az adományozott jószágokat elkellett különiteni s úgy történt itt is, mint sok más helyütt, hogy mert ezeknek birtokrészük, Tepla, a többi várjobbágyok és királyi népek földjei között terült el, azt a közösen birt terület közepette úgy elkülöniteni nem lehetett, hogy a szomszédság folytonos surlódásra, határvillongásra, jogtalan eltulajdonitásra okot ne adjon; s ezen ok derit világot előttünk arra is, hogy a Thuránszkyak első ősei is ezen a területen az első megszállók voltak, kik a várjobbágysághoz tartozván, azok közül az 1248. évben kivétettek, s a föltétlen birtokadományozás által az ország nemesei közé soroltatván, az adományozott földterületet is el kelletett különiteni, a mi azonban csak úgy történhetett, ha az első megszálló helyüket, Teplát kicserélték a thuriki földterülettel, a mely a teplai királyi prædiumnak nyugati határán huzódott északnak azon völgy hosszában, mely a mai lucskai határt Madocsán és Kelemenfalva mellett az árvai határig választja el Tepla földterületétől.

Sybor és Marczell királyi jobbágyok fiainak: Tamás és Simon, Albert és Dénes, a királyi udvarban szolgálatot tevő apródoknak elegendő tág terük nyilt arra, hogy László király figyelme feléjük forduljon és hü szolgálataik megjutalmazását kérhessék. Ezt el is érték akkor, midőn a király a teplai királyi jobbágyokkal közösen birt földeiket, a Turapatak mentén levő földterületért kicserélvén, ezen birtokrész elkülönittetett, s ez által az országos nemesek sorába léptek s mint ilyenek, feltétlen urai lettek birtokuknak. A királyi oklevél, mely ezen cserét tartalmazza, 1278. évben kelt.[1] Elmondja ezen királyi oklevél, hogy Marczell fiainak, Tamás és Simonnak, Sybor fiainak, Albert és Dominnak kértére cserébe adja nekik Tepla birtokukért a Turapatak mentén levő földterületet, hü szolgálataik jutalmául, melyeket a kölni követségeikben tanusitottak «. . . quod pro concambio terre ipsorum in Tepla existentis . . . terram . . . iuxta fluvium Thurapatak . . . pro fidelibus servitiis in legationibus nostris ad Coloniam pro eosdem nobis exhibitis . . . dedimus et donavimus . . .»

A Thuránszkyak ismert első őseinek, Marczell és Sybor fiainak királyi adomány útján kapott első törzsbirtoka azon földterület volt, mely a Tepla és Liszkova községek között a Vágba folyó Turapatak mindkét partján huzódott éjszaknak a Chots-hegy lábáig s ezen kis pataktól vette fel a család a Thurapataky nevet is, a mely név többszörös változásnak volt alávetve, mig a XV. században a Thuránszky elnevezésben állapodott meg.

Azon könnyelmü eljárást, a melyet IV. László a királyi jószágok eladományozása körül tanusitott, bizonyitja azon ténye is, hogy Lipcse kiváltságos várost Liptómegyében Tamásnak, Simon fiának adományozta 1281. évi február 27-ikén [2] holott ezen városkát épen kiváltságai biztositották az iránt, hogy az mint autonom község földes-urasági hatalom alatt álljon. Mi azon véleményben vagyunk, hogy ezen adományozás soha sem lett végrehajtva, nem pedig azért, mert a szabadalmas Lipcse város kiváltságai az eladományozás előtt és után is közel egykorulag lettek ismételten átirva megujitott királyi szabadalmi levelek által. Wagner azon állitása, hogy az itt nevezett Simon fia, Tamás Miczbán Simonnak sarja lett volna,[3] mi kétségbe vonjuk, s inkább hisszük, hogy az adományos Tamás a Turapataki Marczell fiának Simonnak a fia volt.

Turapataka földbirtokon, a mely irtatlan fenyvesekkel boritott erdőterület volt, a társas élet már rövid idő alatt kifejlődött, mert az

[1] Eredetije Thuránszky Marczell tulajdonában Egerben.

[2] Katona, Histor. VI. k. 859. l.; Fejér, Cod. dipl. VIII. k. 80. l. Eredetije a Magyar Nemz. Múzeum levéltárában.

[3] Wagner, Genealogia.

adományozást azonnal a község alapitása követte, s az nevét a birtokon keresztül folydogáló Turapataktól kölcsönözve Turapatakának neveztetett. A család két ága, t. i. Marczell fiai Simon és Tamás, valamint Sybor fiai Albert és Dénes az adományozást követő néhány évig együttesen osztatlanul birták Turapatakát; de az első kilencz év időközében megosztozkodtak, s mig Marczell fiainak, Simon és Tamásnak a birtok alsó fele, a mai Thurik jutott osztályrészül, Sybor fia Dénes a felső részt, a mely a mai Lucski határát foglalta magában, a Chots felé elterjedő erdőséggel együtt kapta meg, a mely birtokán megvetette alapját a gyógyvizéről hires meleg forrásu *Luchk* mai nevén Lucski községnek. Igy történt ez meg az 1278—1286. évek időközében, mert már 1287-ben Dénest azon választott birák között találjuk, a mely bíróság 1287. évi márczius 30-ikán Zemche fiai és a kispalugyai királyi népek között a földcserére nézve egyezséget kötött «. . . mediantibus . . . Laurencio officiali nostro de Lypto, *Dionisio de Luchka* . . .»[1]

Bár ha az 1278. évi törzsoklevél Sybornak csak két fiáról emlékezik meg: Albert és Dénesről, annak még egy harmadik fia is volt, a kinek létéről egy 1319. évben július 1-én kelt és Donch zólyomi comes által kiadott oklevél tanuskodik. Ezen oklevél szerint a Marczell és Sybor utódai osztozkodása alkalmával az alsó thuriki részen *Domen*nek, Sybor fiának is jutott osztályrész; de a mely részt Sybor fia, Domen, Tamás fiainak, Antal és Marczellnek és Ferencz fiainak, Péternek és Tamásnak *Turona* határában mint öröklött birtokát öt ezüst márkáért eladta[2] «. . . quod Domen filius Sybor ex una parte, Anthonius et Marcellus filii Thome, Petrus et Thomas filii Francisci coram nobis personaliter constituti, predictus Domen confessus est totam terram suam ipsum iure hereditaria contingentem in *Turona* existentem . . . Anthonio, Marcello, Petro et Thome . . . vendidisse pro quinque marcis . . .»

Hogy Marczell és Sybor utódai minő kedvelt hivei voltak Donch zólyomi comesnek, arról tanuskodik Donch comesnek egy 1320. évben kelt okirata, melyek Luchk fiainak, István és Jakabnak Topla határából kihasitott és elkülönitett földrészt adományoz, a mely adománylevelet az utódok 1391-ben a nemesi birtokvizsgálat alkalmával be is mutattak.[1] Vajjon ez a kis földrész: particula terre de terra ville Topla separata, merre feküdt, közelebbről meg nem határozhatjuk.

A XIII. és XIV. században elterjedt azon szokás, hogy a kisebb birtoku adományos nemesek, a comeseknek nevezett nagybirtoku főurak, zászlósok s nagy tekintélyü dynasták udvarába küldötték az ifjakat, kik parvus serviens vagy familiaris név alatt udvarnoki, apródi minőségben töltötték el úgyszólván a harczi képesség inaséveit, Sybor fia Albertnek fiát, Ferenczet is arra ösztökélte, hogy fiát, Pétert Donch zólyomi comes udvarába küldje, a kinek banderiumában a vitéz bátorságnak, a hüséges odaadásnak edzett katonája lett, s az önfeláldozó odaadásnak fényes példáját mutatta meg, midőn urának életét a saját életének veszélyeztetésével megmentenie kellett s érdemeket szerzett arra, hogy hüséges vitézségének jutalmát megkapja attól, a kiért odaveté életét.

A Thurapataky Ferencz fiával, Péterrel történt esetet az 1330. évi február 14-ikén Donch zólyomi comes által kiadott és Komnethnahola — mai nevén Komjáthna — nevü erdőbirtokra vonatkozó adományozási oklevél örökiti meg, melyből kitünik,[2] hogy Liptói Ferencz fia, Péter, a ki különféle kiküldetésben és hadjáratban hiven szolgált, a Bazarád elleni harczokban, midőn az ellenség Donch comes alól a lovat megölte, saját lovát adta alája és három halálos sebből vérezett «. . . quod Petri filii Francisci de Lypthow fidelium serviciorum merita, que idem nobis in diversis expeditionibus et exercitiis . . . inpendit et in prelio contra Bazarad . . . quod dum equus noster sub nos per emulos regni fuisset interfectus, tunc ipse Petrus equum suum veluti fidelis famulus sub nos assignavit et ibidem tribus vulneribus lethalibus extitit sancitus . . .» miért is Donch Péternek ezen tetteért a vétel utján szerzett saját birtokából a király engedélyével Komnatnahola nevü lakat-

[1] Eredetije Csemiczky József levéltárában.
[2] Eredetije Thuránszky Zoltán levéltárában Thurikon.

[1] Liptói regestr. Magyar Tört. Tár, IV. k.
[2] Eredetije Thuránszky Zoltán thuriki levéltárában.

lan erdőrészt adományozta «... quandam terram nostram seu silvam Komnathna-hala vocatam de nostra possessione emptitia excissam ... habitatioribus destitutam regia cum licencia et permissione Petro antedicto ... dedimus ...»

Kitünik ezen eredeti okiratnak keltéből az, hogy Donch zólyomi comesnek Bazarád elleni harcza, a midőn lovát alatta leszurták, legkésőbb 1329. év végére esik, s nem azon időre, midőn 1330. év november 9—12-ikéig Károly király és hadserege Bazarád oláh harczosai által majdnem végképen elpusztult. Látjuk ebből azt is, hogy Thurapataky Péter, mint Donch comes udvarnoka, annak személye körül tett szolgálatokat, mert csak igy magyarázható meg, hogy a Bazarád elleni hadjáratban a halálveszélyben levő Donch comest saját harczi paripája felajánlásával megmentette, maga pedig hősi elszántsága következtében halálosan megsebesült; s végre megtudjuk ezen oklevélből azt, hogy a mai Komjáthna község csak az 1330. év után keletkezett s azt Thurapataky Péter népesitette meg; ő vitte oda a községi élet első csiráit az adományozás után, mert az egész adományozott birtok 1330. évben lakatlan, elhagyott erdő volt.

Donch zólyomi comes 1330. évi adománylevéléből tudjuk már, hogy a hőslelkü Thurapataky Péter, három halálos sebbel testén, szerencsésen végig harczolta a Bazarád vajda elleni hadjáratot, s hőstettének jutalmát Donch comes adományozása által megkapta. Ezután még hosszu évek során találkozunk nevével az okiratokban. Igy 1340. évi deczember 6-ikán Visegrádon kelt[1] s Károly király által kiadott oklevélben Thurapataky Ferencz fia, Péter a saját, Simon fia, Tamás és Tamás fiai, Antal és Marczell nevében kéri Károly királyt IV. László Turapataka birtok iránt kiadott oklevelének átirására és megerősitésére. Turapataky Péter ezen kérelmét a király teljesitette is «... quod Petrus filius Francisci nobilis de Turapataka de comitatu Liptoviensi suo et Thome, Marcelli et Antonii fratrum suorum in personis ... exhibuit nobis litteras privilegiales ... Ladislai regis ... flagitando ... quatenus eadem acceptare ... et confirmare dignaremur ...»

[1] Thuránszky Zoltán thuriki levéltárában.

A Thurapataky család tovább terjedésének, illetve leszármazásának kimutatására igen fontos okirat az, a melyet a turóczi konvent 1341. évi november 14-ikén adott ki, s a melyben átirja, azon hajadoni negyedre vonatkozó közös megegyezésen alapuló kijelentést, melyet a Thurapataky fiak Mihály liptói alispán és a négy szolgabiró előtt 1341. évi október 5-ikén tettek. Ezen vallomásban egyrészről Thurapataky Tamás fiai, Antal és Marczell, ugyanezen Antalnak fiai Jakab, János és György, az emlitett Marczell fiai Miklós, János és Pál, és Ferencz fiai Péter és Tamás; másrészről János fia Pál, az utóbbiak sógora, illetve Ferencznek veje, kijelentették, hogy különös szeretetből Annus nővérük iránt s nehogy valaha közöttük pörösködés támadhasson, közös megegyezés alapján Annus nővérüknek s általa férjének, Thurapataky Pálnak a László király által adott s elődeiktől öröklött birtokukból természetben adták ki a quartaliciumot, oly kikötés mellett, hogy ha Pál örökösök nélkül halna el, akkor a neki adott negyed visszaesik az adományozók örököseire «... quod Anthonio et Marcello filiis Thome, Jacobo, Johanne et Georgio filiis ipsius Anthonii, item Nicolao, Johanne, Paulo et Jacobo filiis dicti Marcelli, item Petro et Thoma filiis Francisci ab una; Paulo filio Jan genero ipsorum parte ex altero ... propositum exstitit et relatum ... quod sororis ipsorum Annus nuncupate ... et per ipsam predicto Paulo marito suor ... racione quarte filie ... contulerunt quandam particulam terre de ipsorum possessione ...»[1]

Thurapataky Ferencz egyik fiával, Jánossal és Marczell fiával, szintén János nevüvel mint királyi emberekül nevezettekkel találkozunk Tamás comes országbirónak 1357. évi június 3-ikán[2] Akalichnai Péter fia János határjárási ügyére vonatkozólag Palugyay Boda fia Miklós ellen hozott itéletében: «... quod Johannes filius Petri de Akalichna ... ad nostram accedens presentiam contra Nicolaum filium Boda de Palugya... item Johannes filius Francisci de Turapataka vel Johannes filius Marcelli de eadem ... aliis absentibus homines domini regis ...»

[1] A Magyar Nemz. Múzeum könyvtárában.

[2] Luby Boldizsár benedekfalvi levéltárában.

Az idők folyamán a Thurapatakyak viszonya a szomszéd birtokosokkal úgy látszik nem igen volt barátságos s az ellenségeskedésre, a surlódásokra elszántás, birtokháboritás vagy határsértés adhatott okot, mert Thurapataky Ferencz fia, Péter az 1363. évben határjárást és határigazitást kért, illetőleg határdombok emelését kivánta. Lajos király a kérelmet meghallgatván, ugyanazon év augusztus 28-ikán Lipcsén kelt rendeletével meghagyja a turóczi konventnek, hogy Thurapataky Ferencz fia Péter turapataki birtokán határjárást eszközöljön, a régi határdombok mellett ujakat állittasson, a mások birtokától különitse el, s ha senki sem tiltakozik, adja át a kérelmező Thurapataky Ferencz fia, Péternek «. . . cum. . . Petrus filius Francisci de Thurapataka . . . legitima reambulacione et metarum erectione plurimum indigeret . . . mandamus . . . quatenus ad faciem memorate possessionis Thurapataka . . . accedens reambulent ipsam . . . metas novas iuxta veteres erigendo . . . statuat et relinquat eidem Petro filio Francisci . . . si non fuerit contradictum . . .» A határjárást a konvent ellenmondás és tiltakozás nélkül eszközölte ugyanazon év szeptember 22-ikén s a beigtatásról szóló jelentést szeptember 27-ikén kiadta.[1]

Thurapataky Péter, a vitéz katona, a komjáthnai birtok szerzője nevével az okiratokban többé nem találkozunk, s ezentul mindazon mozzanatok, a melyekről a családot illetőleg tudomást szerezhettünk, leginkább a család további leszármazásának adataira vonatkoznak s szolgálnak okiratos bizonyitékokkal. Az 1386. évből három oklevél áll rendelkezésünkre, a melyekből további ismeretet szerzünk a család további terjedéséről s a Thurapataky név egy változtatásáról, a mely még az 1391. évben is fentartotta magát; ekkor azonban már ingataggá vált, mig nem háromszoros változás után a XV. század folyamán a régi jó magyar Thurapataky név a mai Thuránszky névben állapodott meg.

A szepesi káptalan 1386. évi június 15-ikén kelt okiratában jelentést tesz Mária királynénak, a Jakoro fia Péter és Lubelyei György fia Lászlónak, Lubelyei Philpes Miklós, Bálint és Péter elleni ügyében megejtett vizsgálat eredményéről. Ezen jelentésben mint kijelölt királynői emberek emlittetnek *Turáni* Péter fia Pál és *Turáni* Tamás fia Bálint.[1] Azon év június 17-ikén a turóczi konvent jelentésében a most emlitett ügyre vonatkozólag Turáni Pál és Bálint ismét a királynő embereinek iratnak.[2] Ez év november 5-ikén Budán kelt és a turóczi konventhez intézett okiratában Mária királyné a többi között mint a királynő embereit sorolja fel Turáni Tamás fiát Andrást, Péter fiát Pált és Tamás fiát Bálintot «. . . quo presente Andreas filius Thome vel Paulus filius Petri, aut Valentinus filius Thome de *Turan* aliis obsentibus homo noster . . .» [3]

Ime első elváltozása a Thurapataky névnek Thuránira, a mely átváltozás átszármazott magára a birtokra is. Ugyanis 1391. évi szeptember 13-ikán «. . . feria quarta proxima post festum nativitatis beate virginis . . .» Bubek Imre országbiró liptómegyei főispán közgyülést tartván, Choltoi Egyed fia János mester kérelmére ennek Madachpataka — ma Madocsán — nevü birtokán határjárást eszközöltetett és határdombokat emeltetett. Ezen határjárásra vonatkozó okirat kiadatott ugyanazon év szeptember 22-ikén,[4] a melyben mint határos és szomszédbirtok Turapataka is felemlittetik, de már nem a régi nevén, hanem «*Turán*»-nak irva «. . . que scilicet via predictam possessionem Madachpataka a possessione «*Thurán*» nominata separaret . . .» Ezen oklevél még egy családtörténeti adatot szolgáltat nekünk, melynek alapján a Sybor ágán *Luchky* nevet viselő Dénes leszármazóinak egyik tagjára ismerünk, s ennek révén a továbbterjedést egészen az 1410. évig követhetjük. Madachháza vagy Madachpataka, Madocsán éjszak felől «*Luchk*» — ma Lucski — határával szomszédos lévén, az emlitett határjárási okirat ezen birtokrészt is felemliti, mint olyat, a mely Luchk fia, Poch birtokában van «. . . ubi dicta possessio Madachhaza a possessione Poch filii Luchk separaretur . . .»[5]

[1] Thuránszky Zoltán levéltárában.

[1] Eredetije a Fejérpataky csal. levéltárában a Magyar Nemz. Múzeumban.

[2] U. ott.

[3] U. ott.

[4] Csoma József devecseri levéltárában.

[5] U. ott.

Az 1391. évi nemesi birtokvizsgálat alkalmával a turapataki birtokra vonatkozó jogukat az ősi birtok első szerzői, Marczell és Sybor utódai közül Thurapataky Péter fia István, Tamás fia Bálint és Antal fia István igazolták, a kik ugyanakkor bemutatták az 1278. és 1340. évi adománylevelüket.[1] Azon földrészt illetőleg pedig, de a mely itt is csak mint a Topla határából kihasitott földrészecske van emlitve, az adománylevelet az 1320. évből «... super donatione cuiusdam particule terre de terra ville Topla . . . separate . . .» Sybor fiának Luchkai Dénes fiának, Luchkai Pochnak unokái, István és Jakab gyermekei, még pedig Pál és Simon László fiai, Lukács, György és Bálint, Benedek fiai terjesztették be a birtokvizsgáló közgyülés elé.[2]

Azon fontos okirat, a mely 1401. évi május 21-ikén a szepesi káptalan által kiadatott, s a boczabányaiaknak a liptóujvári királyi uradalom elleni perében egy erdőrészlet iránt a vizsgálatot és a vallomásokat tartalmazza,[3] s melyre már több más liptói család történetének megirásánál hivatkoztunk, itt ismét előnkbe kerül, mert az a Thuránszky család tagjainak terjedésére nézve is tartalmaz adatokat.

Megtudjuk ezen okiratból, hogy akkoriban, a királyi parancs által elrendelt vizsgálatkor, Thuriki András, a királyi itélőszék jegyzője és birája «... sedis nostræ iudiciarie iuratus assessor nobilis Andreas de *Thurik*[4] notarius et sedis nostre assessor . . .» mint királyi ember lett kiküldve a vizsgálathoz. A vizsgálatról szerkesztett káptalani jelentésben a többi kihallgatott tanuk között vallomást tesz Thuránszky István is «. . . ibidem . . . Stephanus Thuranszky . . . iurati et diligenter examinati fassi fuissent . . .»[5] Feltünő e két okiratban, melyek közül a vizsgálatot elrendelő királyi parancs márczius 22-ikén, a szepesi káptalan jelentése pedig május 14-ikén kelt, a Thurapataky névnek kettős alakban történt átváltozása; s mig a királyi parancs «Andreas de *Thurik*»-ot ir, a káptalani jelentésben már Stephanus «*Thuránszky*»-nak neveztetik.

A családnevek irásában az ingadozás a XV. század folyamán nem sporadikus, de mondhatnók, hogy gyakori jelenség ; tapasztaljuk ezt más családok neveinél is, s mig a megállapodás az egyiknél korábban, a másiknál későbben áll be. Igy van ez a Thuránszky családdal is, a mely, a mint láttuk, 1401-ben hol Thurikinak, hol Thuránszkynak iratik; 1410-ben már *Thuráni*-vá lesz, a mi nem lehet véletlen hibája az oklevél irójának, de határozott tudatos kifejezés, mert igy irva négy okiratban négyszer fordul elő. Ugyanis 1410-ben Zsigmond király január 13-ikán a Bessenewiek kértére ezeknek Medekuspataka — ma Patak — nevü birtokukba való bevezetését és beiktatását a turóczi konvent által elrendelve,[1] mint királyi embert a többi között megnevezi *Thuráni* Bálintot és Györgyöt «. . . sin Valentinus aut Georgius de Turan aliis absentibus homo noster . . .» Február 7-ikén ugyancsak a marczellfalvi Bessenyewk Medekuspataka nevü birtokán határjárást és uj határdombok emelését rendelve el a turóczi konventnél, itt ismét Turáni István fiait Bálintot és Györgyöt nevezi királyi emberül a határjárásnál «. . . quo presente Valentinus aut Georgius filiu s Stephani de *Turan* . . .»[2] A turóczi konvent márczius 11-ikén jelenti, hogy a határjárást *Turáni* Bálint királyi ember jelenlétében eszközölte;[3] s végre ugyanezen év október 29-ikén[4] jelenti hogy Moysházai Mártont a Moysháza — a mai Vitálisfalu birtokba a király rendeletére bevezette; a hivatkozott királyi rendeletben Turáni László — Ladislaus litteratus de Turan mint királyi ember neveztetik meg.

Ugyanazon Turáni Bálint, István fia, ki mint fentebb kimutattuk, a medekuspataki határjárásnál 1410-ben királyi emberül neveztetik, két évvel később, Zsigmond király 1412. évi augusztus 20-ikán kelt beigtató parancsában[5] mint *Turánai* Bálint királyi ember — «Valentinus de Turnu» — iratik Madach Pál fiainak beigtatásánál, Madach nevü liptómegyei birtokba.

[1] Liptói regestr. Magyar Tört. Tár, IV. k.
[2] U. ott.
[3] Boczabánya levéltárában. Hiteles kápt. másolat 1819. évből.
[4] U. ott.
[5] U. ott.

[1] A Magyar Nemz. Múzeum levéltárában.
[2] U. ott.
[3] U. ott.
[4] U. ott.
[5] U. ott.

Vidafeldi István fia László, bizonyos vérbeli vagy sógorsági viszonyban állhatott a Thuránszky család tagjaival, minthogy a most emlitett Vidafeldi László azon adománylevelet, melylyel Donch zólyomi comes Komnathna birtokot az 1330. évben vitézsége jutalmául oda ajándékozta, 1434-ben a turóczi konvent által magának átiratni és hitelesen kiadatni kérte s annak hiteles átirását a konvent július 6-ikán [1] a kérelmező Vidafeldi László részére ki is adta. Sajnos, hogy ezen rokoni összeköttetésre a család levéltára adatokkal nem bir.

Sybor fia Luchkai Dénes ágán a család terjedése az 1391. éven tul Lukács, György és Bálinttal, úgy látszik, teljesen megszünt, s valószinünek találjuk, hogy ez ágon a most nevezett három testvér utódok nélkül halt el, mert sem ezekről, sem utódaikról a családi levéltár okirataiban semminemü nyomot többé nem találunk. Marczell két fiának, Tamásnak és Simonnak ágán sem terjedt egy századon tul a család tovább, mert az okleveles adatok az 1353. évvel itt is megszünnek a harmadik nemzedéknél, s csak egyedül Sybor idősebb fiának, Albertnek az ágán terjed tovább a Thuránszky család s virágzik a mai napig is ősi birtokán, a liptómegyei Thurikon. Ezen ágon vezet tovább bennünket Vidafeldi István és nővéreinek, Góth Istvánné Anna és fia Dakaházy Miklósné Dorottyának, Domiánfalvi Nagy Imre fiai, Miklós és György ellen a vidafeldi birtokba való visszahelyezésük ügyében viselt pere, midőn is a visszahelyezés foganatositásakor, mint kiküldött végrehajtó és átadó Kis Olaszy Péter, Rásztakai Pál és Thuréki Jakab volt jelen; «... cum nos una cum Petro de Kis Olaszy homine nostro puta vicecomitis, Paulum de Rsztoka et Jacobum de Thurik ad id duxeramus transmissos ...» A visszahelyezésről szóló okiratot Marcelfalvi Bessenew Tamás 1352. évi június 28-ikán adja ki; a birtokba visszahelyezés június 24-ikén történt.[2]

Mátyás király által 1477-ben a turóczi konventhez a Lubellai Péter fiai, János és Mátyás részére Kalenhán és Makathyas birtokrészekbe való bevezetésre vonatkozólag intézett beiktatási parancsba királyi emberekül Thuriki László és Mihály vannak felsorolva.[1]

A turóczi konvent az 1485. évben egy országbirói itélet következtében Madáchházai András neje, Julianának Hadázházi Kissel István fia Benedek és leánya Anna elleni ügyében Madáchházán — mai Madocsán — birtok-becslés, határjárás és osztály eszközlésére küldetett ki; ezen ténykedés keresztülvitelekor jelen volt Thuráni Ferencz is, a mint ezt az emlitett konvent az 1485. évi deczember 15-ikén foganatositott osztály után deczember 19-ikén kelt jelentésében irja.[2] Turáni Ferenczuek fiáról, II. Benedekről azon érdekes följegyzést tartalmazza a liptómegyei 1580. évi jegyzőkönyvnek 1-sső lapja, hogy a tarnóczi lakosok beigazolták, hogy Benedek azon évben 109 éves volt «... incolæ Tarnoczienses recognoverunt Benedictum Thuránszky esse annorum 109 ...» született tehát az 1471. évben.

Midőn a boczabányaiaknak a Szent-Iványi család elleni birtokháboritási ügyében Mátyás király 1487 márczius 26-ikán kelt parancsával a szepesi káptalannál Boczabánya és Szentiványi-Bocza között a határjárást és uj határdombok emelését elrendeli, ezen rendelet foganatositásáról a káptalan jelenti, hogy az augusztus 6-ikán keresztülvitt határjáráskor a többi nemesek között Thuréki Miklós is jelen volt «... qualiter ipsi feria secunda proxima ante festum beatorum Tiburtii et Valeriani martyrum ... in ibi legitime convocatis ... Nicolao de Thurik ... nobilibus ... stb.» a káptalan jelentése 1487 augusztus 21-ikén kelt.[3]

Családtörténeti szempontból azon határhoz értünk jelen dolgozatunkban, melyen tul kijelölt feladatunknál fogva nem terjeszkedhetünk, midőn is megvilágitottuk, felderitettük azon legnagyobb részt ismeretlen, részben hibás geneologiai adatokat, melyek a sajtó utján közkézen forognak és tisztán okiratos adatokra támaszkodva, állitásainkat kellőleg megokolva, az előadottak nyomán mellékeljük ide, Marczell és Sybor ivadékainak thuriki Thuránszky csa-

[1] Thuránszky Zoltán thuriki levéltárában. Eredeti.
[2] A Magyar Nemz. Múzeum levéltárában.

[1] A Fejérpataky csal. levéltárban.
[2] Bobrovnyiczky László rózsahegyi levélt.
[3] Hiteles kápt. másolatárúban Boczabánya levéltárában.

ládnak leszármazási kimutatását, nemzedékrendi tábláját.

Nem fejezhetjük be azonban dolgozatunkat a nélkül, hogy ezen mai napig virágzó családot érdeklő, de általános kulturtörténeti szempontból is érdekes esetet köztudomásra ne hozzuk, a mely a Thuránszky családnak komjáthnai községét illeti. Azt kimutattuk ugyanis, hogy Komjáthna község, mint telepitvény, csak az 1330. év után keletkezett, de hogy annak parochiális temploma és plébániája mikor épült, azt határozott évszámmal megjelölni nem vagyunk képesek, minthogy erre adatokat szorgos kutatásunk daczára sem találtunk. Annyi azonban bizonyos, hogy a XV. század folyamán temploma már felépült, s mint leányegyház, a likavai vár alatt létező kis-szent-mártoni anyaegyházhoz tartozott, s az 1492. évet megelőzőleg még plébániája nem volt. Helyrajzi fekvése Komjáthna községnek olyan, hogy az Liptómegyéből csak az árvamegyei Dubován át közelithető meg, s a közlekedés felette nehéz, de kivált télviz idején magas fekvése miatt alig érhető el, sőt a XIV. században a folytonos katonai portyázás, kalandozás, rablás miatt veszélylyel is járt. Valószinüleg ezen okok inditották a birtokosokat arra, hogy plébániát épitsenek; mert ezen akadályok miatt a kis-szent-mártoni anyaegyház plébánosa gyakran volt akadályozva abban, hogy hiveit lelki táplálékkal ellássa. Mindezen körülmények tekintetbe vételével, 1492-ben Mihály milkoviai püspök, esztergomi érseki vikárius előtt János kis-szent-mártoni plébános, és Olaszi György által a kis-szent-mártoni és a leendő komjáthnai plébánosnak egymás közötti viszonya tárgyában az összes komjáthnai birtokos urak között egyezség köttetett. Az erre vonatkozó okiratban [1] elmondatik, hogy Komnethna a kis-szent-mártoni parochiához tartozott és tartozik, de mert az erdők és hegyek egy nagy mértföld távolságban közbe esnek és akadályozzák a hiveket kivált tél idején, hogy ünnepnapokon és vasárnapokon az anyaegyházba mehessenek a misét hallgatni, s a szentségekben részesülni, s a csecsemők keresztelés nélkül haltak el, csak azért, mert a nagy távolság és a veszélyes utak miatt a plébános oda nem mehetett: ezen okoknál fogva János plébános és a komnethnai nemes urak megegyeztek abban, hogy most és ezentul a Szentlélek tiszteletére emelt komnethnai templomba, de mindig az anyaegyház plébánosának beleegyezésével, papot válaszszanak, a ki alkalmatos legyen a szentségek kiszolgáltatására, azt ott tarthassák és fentarthassák, a ki mindig köteles lesz az anyaegyház plébánosa iránt tisztelettel viseltetni, s ezen felül minden évben *két gömbölyü kenyeret, egy kappant és egy negyedrész forintot* adni uj év körül az anyaegyház plébánosának «. . . et in super annuatim semper infra octavas epiphanie domini duos panes circulares et unum caponem nec non quartam partem unius floreni auri dare et solvere debeat et teneatur . . .» minden hagyomány és egyéb jövedelem a komnethnai pap fentartására és használatára ott maradván; ha pedig valamely oknál fogva Komnethnán papot nem tarthatnának és ha az anyaegyház plébánosa szolgálna a templomban, t. i. hetenként egyszer, akkor úgy, mint eddig is, adnak a komnethnai nemes urak évenként két gömbölyü kenyeret, egy kappant és egy nyolczadrész aranyforintot; megjegyezvén, hogy az anyaegyház plébánosa köteleztetik a komnethnai papot a szent folyadékokkal évenkint ellátni.

A thuriki és komjáthnai Thuránszky család, melyet Csergheő érdemes heraldikusunk a Siebmacher-féle heraldikai nagy munkában kihalt családnak jelez,[1] maiglan is Liptómegyében, az ősi birtokon Thurikon, továbbá Okolicsnán, Zemplén és Heves vármegyékben élő és virágzó családtagokból áll.

Vajjon az Ungmegyében tartózkodó hasonló nevü Thuránszkyak a thuriki törzsből származnak-e, s mikor szakadhattak el onnan, s egyáltalján vérségi rokonok-e, azt meghatározni nincs módunkban. Azon körülmény azonban, a mire már Csergheő is figyelmeztetett, hogy a két család azonos neve miatt össze nem téveszthető, hogy az ungi Thuránszkyak I. Lipót királytól kaptak czimerlevelet és nemességet,[2]

[1] Thuránszky Zoltán thuriki levéltárában. Eredeti papiros okirat, nagyon megviselve.

[1] Siebmacher's Wappenbuch der Adels v. Ungarn, I. 668.

[2] U. ott.

mig ellenben a thuriki Thuránszkyak mint donatariusok már a XIII. század második felében az országos nemesek közé soroltattak, s az unghiak az armális czimerképét használták; a thurékiak pedig az ungiak armálisát sokkal megelőző időben a mellékelt rajz szerinti czimert viselték és viselik mai napig is; azon következtetésre vezet, hogy a két azonos hangzásu nevet viselő család egymással eredetükre nézve semmi vérbeli rokonságban nem áll.

A thuriki és komjáthnai Thuránszkyak által használt czimerképet a szaklapokban sehol sem találván sem rajzban, sem leirásban, az az érdeklődő szakközönség előtt idáig ismeretlenül maradt, s azt most a XVI., XVII. és XVIII. századból eredő gyürüpecsétek és pecsétnyomók után a mellékelt rajzban[1] és leirásban ismertetjük meg; sajnos azonban, hogy sem a paizs, sem a czimerképek, sem az orrjegy neveit meghatározni nem tudjuk. Leirása: félnegyedes paizs 1. merejében hétszer vágott pólya; a 2-idban oroszlán; a 3-ikban ágon álló, csőrében gyürüt tartó madár; a 4-ikben hármas halmon koronában álló kettős kereszt; oromdisz: a harmadik czimerkép. Thuránszky Kálmán ur közlése szerint a thuriki czimer az oroszlán, ez volna tehát a régebbi mester alak; a komjáthnai pedig a gyürüt csőrében tartó madár (sólyom?), ez az ujabbi czimerkép és ezt a motivumot, mit a 2-ik ábra mutatja, egymagában is csakugyan használták. A családi czimer e változata: paizsmezőben ágon álló, csőrében gyürüt tartó madár; oromdisz ugyanaz.

A thuriki és komjáthnai Thuránszky család leszármazási rende 1240—1526.

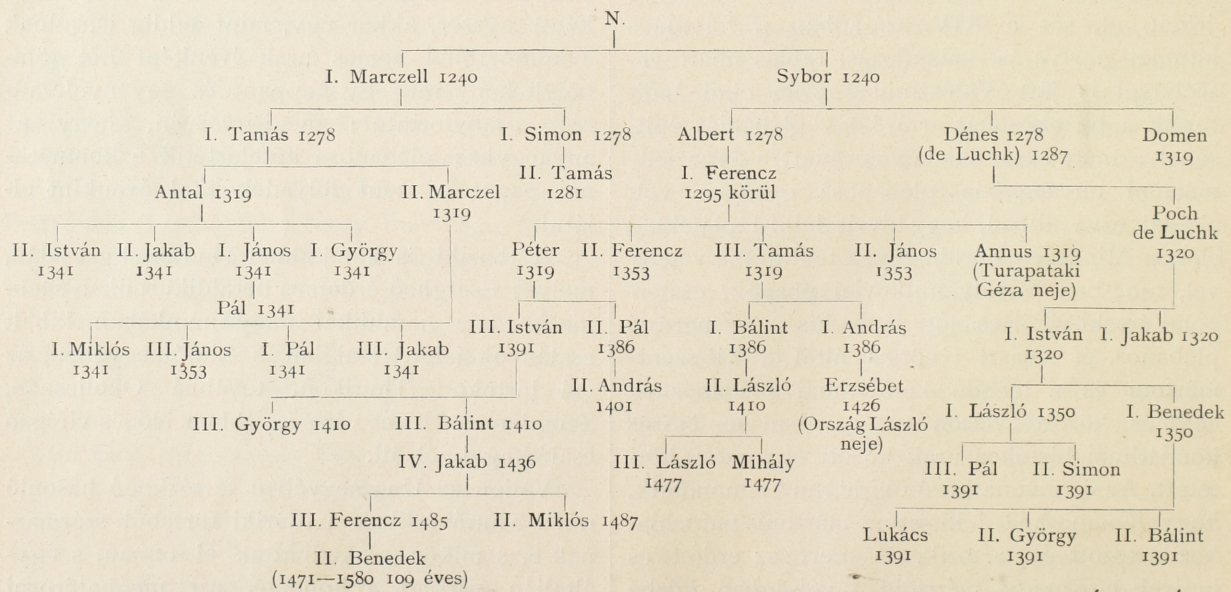

MAJLÁTH BÉLA.

[1] A pecsétgyürü és nyomó Thuránszky Kálmán tulajdonában Thurikon.

A DRÁVECZI ÉS VINNAI DRAVECZKY CSALÁD.

(Első közlemény.)

Csehországi eredetü család, mely magyar nemességet a XVI. század első felében szerzett és Szepesmegyében telepedett meg. Cseh nemessége ősrégi, hol is Skop vagy Thluk nevet viselt. E részben a bizonyitékok szigorubb bonczolását mellőzve, csak egyszerüen felsoroljuk azokat az adatokat, a mikről Bihar vármegyének Várad-Olasziban 1758. évi május 8-ikán tartott közgyüléséből Dráveczi Draveczky László császári ezredes részére kiadott tanusitása szól. E szerint a nevezett Draveczky László ezredes családjának eredetét illetően a megye közönsége elé hét darab eredeti oklevelet terjesztvén, kérte azoknak átiratását. Bemutat azonkivül régi nyomtatványokat is, mik a *Skop vagy Thluk család* egyes tagjairól adatokat tartalmaznak. A vármegye ezeket aláirta, hiteles alakban kiadta. Mindez egy u. n. *család-könyvbe* belefoglalva, beleirva, jelenleg is meg van a család kezénél s azt utóbb és pedig 1791. év május 10-ikén Gálos-Petriben Biharmegyének táblabirója Darvay Károly is hitelesitette. E könyvben a leszármazás egy régi cseh nyelvü leszármazási tábla adataival is van bizonyitva; felöleli továbbá a «familiæ antiquæ Genealogia Bohemica» stb. czimü könyv 1-sö és 2-ik lapjainak; valamint Sinapius János «Schlesische kuriositäten» stb. czimü müve[1] 101—104. lapjainak tartalmát. Ezek az adatok a következőket tárják elénk:

Első ős gyanánt Skopek János jelentkezik 1077-ben, ki hűségeért László királytól *Szigovitz* várát és uradalmát nyerte adományul. Fiai voltak: Zsigmond és Menyhért. E két fia által virágzott a család a cseh királyságban egész 1240-ig, midőn is a tatár dulás következtében ez időtájban ott elenyészett és csakis két szerzetes ifju maradt életben a családból; egyik a Domokos-, másik a Ferenczrendiek kebelében. Hogy a család ki ne veszszen, e két barát felsőbb engedélylyel világiasittatott (seculares facti) s igy jeles férfiakat nemzettek tovább.

[1] A könyv teljes czime: «Schlesische Curiositäten, Erster Vorstellung darinnen die ansenlicheren Geschlechter des schlesischen Adels, mit Erzählung des Ursprungs, der Wappen, Genealogien des qualificierten Caveliere, der Stammhäuser und Güter beschrieben.»

Utódjaik közül legelébb találkozunk 1334-ben *Skop Jánossal*, a ki Henrik vratislavi és glatzi fejedelem vitéze volt. Ennek fia Skop *Bogislaus* 1390 körül Magyarországba jött Zsigmond király udvarába, itt jeles lovaskapitány volt s midőn a király Siklós várában fogolyként zárva volt, a királyt ő szabaditotta (!?) ki a várból s a fogságból s aztán megint Prágába tért vissza. Hüségeért a király *Bellohrad* várát (Prága, máskép Vhradskim poveti megyében) ajándékozta neki és mágnás czimmel (titulo magnatis) diszesitette fel s egyszersmind Prága várának parancsnokává nevezte őt ki. Ennek emlékét *a prágai várpalotában* czimerével együtt négyszögletes márványlap tünteti fel.

Három fia maradt: Kristóf, Szaniszló és Henrik. *Kristóf* Sinapius János érintett könyve szerint 1466-ban Vratislav város ezredese, kiváló hős katona volt. *Szaniszló* a tescheni herczeg szolgálatába lépett s ennek kapitányává lett. A herczegtől nyerte Taschanovitze, Felső- és Alsó-Domaslovitz, Tranovitz és Guvinyik falvakat adományba s ily módon Sziléziában telepedett le, Skop neve mellé a *Tluk* melléknevet vevén fel. E névfelvételt a herczeg jóváhagyta, mert sokat vándorolt (idegenben járt), mi a cseh nyelvü bizonyitványban: «te se mnoho po swetye Tlukl» közmondással van megokolva. Utódjai aztán a *Tluk*, másként *Thluk* melléknevet meg is tartották.

A harmadik fiut: *Henriket*, Magyarország szolgálatában találjuk, állitólag Eger városának kapitánya volt Mátyás király alatt, miről tanuskodnék egy általa Eger várából, 1473-ban Bolyk János, Tamás és özvegy Bolyk Lászlónéhoz három jobbágy szabad költözködése ügyében irott levele.[1]

Eddig a család középkori történetéről fenmaradt hagyomány adatai.

Szaniszló utódjairól már teljes hitelü okirat alapján szólhatunk. Ugyanis ennek dédunokája, *Boldizsár* vagy Baltzer, Teschen tartományból, a hol lakott, kiköltözködni óhajtván, a tescheni

[1] Az okmány szerint: «Nobilibus Thomæ, Joanni, Elenæ condam Ladislai relictæ de Bolyk, amicis nostris honorandis czimezve.

herczegség rendei által 1648. évi nagybőjt első vasárnapján kiállitott okirattal igazoltatta ősi nemesi származását, s pedig úgy apai, valamint anyai ágról való nemesi eredetét. Tizenhat főnemes irta alá és az okiratról lefüggő 16 gyürüs pecsétjük bizonyitja emez ős-fa hitelét. Eme hártyára irt oklevél jelenleg is eredetiben a család birtokában van, Gálos-Petriben, özv. Draveczky Gyuláné urnő kezeinél. A cseh nyelven irt okmány közepén a *Thluk* család czimere szineiben festve látható, mely teljesen azonos az ős Draveczky czimerrel. E közép — családi — czimert körülövezi jobbról négy és balról is négy festett czimer, mely a bizonyitó Thluk Boldizsár *női águ* őseit, anyától ősanyáig négy izen keresztül *mind a két* szülő után, ezek czimereivel tünteti fel. Tartalma szerint Thluk Szaniszlónak fia: *János* volt, a kitől ismét két fiu: *Zsigmond* és Menyhért származott.

Zsigmondnak *László* fia volt, kinek fiai László és a már emlitett Boldizsár.

Boldizsár neve cseh nyelven az okiratatban: «Waczlav Bolczer Tluk, y Tossynovitz ana Swobodnym dworze w Tossynoviczych»-nek iratik. Az oklevél szerint Boldizsár *anyja* volt: Prakszicska Zasztriczy Borbála, anyjának anyja (nagyanyja): Obrszliczka i Lipaltovitz Anna, nagyanyjának anyja (dédanyja): Eliska Zerotinszka y Zerotina, dédanyjának anyja (ősanyja): Anna Hangwvitzovna y Biskupitz.

Apai ágon:

Apjának anyja (nagyanyja): Marusse Rayska y Rayska a na Tossynovitzegh.

Nagyanyjának anyja (dédanyja): Anna Skizyssvoska y Krezeczkovitz.

Dédanyjának anyja (ősanyja): Lesska Brodeiszka y Brodu.

Ősanyjának anyja (déd-ősanyja): Anna Osinszka y Osyny.

Ez oklevelet a Teschenből Magyarországba költöző Thluk Boldizsár felmutatta és kihirdettette Lőcse sz. k. városában Szepes vármegyének 1648. évben tartott közgyülésén, miként az reávezetve szemlélhető, Görgey Ezechiel Szepes vármegye hit. jegyzője által aláirva.

Boldizsár utódjairól nincs semmi adatunk. Valószinüleg gyermekek nélkül halt el; — s e szerint a Szaniszlófi *Jánosnak* második fia *Menyhértre* s *ennek utódjára* kell visszatérnünk, itt kezdődvén tulajdonképen a Thluk családnak *magyarországi* szereplése s a *Draveczky család névfölvétele* mellett magyar nemesi mivolta.

Menyhért császári német kapitány volt s ily minőségben a hadakkal Magyarországba rendeltetett és pedig Szepesmegyébe. Itt 1542-ben zálogba vette néhai Laskó Jeromos özvegyétől, Kuroswyenky (?) Annától, annak *Darócz vagy Dravecz* helységben fekvő összes birtokát, miként azt a nevezett özvegy urnő a szepesi káptalan előtt ez évben bevallotta, hogy t. i. fia Albert és leánya Borbála terheit is felvéve, zálogba adta a nevezett egész birtokát nemzetes Thluk Menyhértnek s mindkét nemü leszármazottjainak — a kiváltásig — négyszáz arany forintért és ötszáz forintért magyar pénzben, mely összeget ő már valóságosan fel is vevén, Tluk Menyhért az ingatlant birtokába vette.[1]

E birtokra Menyhért királyi megerősitést kért s I. Ferdinánd hivének katonai érdemei és hűsége által indittatva, 1543-ban nemcsak ezen *Dravecz* nevü helységet, hanem még a szepesmegyei Kriegh, Kaczving és Rokus helységeket is adományozta neki, mely birtokokba Thluk Menyhért, s pedig Draveczba 1543. év május 18-dikán, a szepesi káptalan által ünnepélyesen beiktattatott, ennek senki ellent nem mondván.[2] Ettől fogva Menyhért elhagyva a Thluk nevet, magát *Draveczkynek* kezdte irni, noha még fiai, sőt utódai is felváltva Thluk és Draveczkynek neveztettek egész a XVII. század végeig. Feleségétől, Vilcsek, máskép Veleskovna Eufrozinától János, Gáspár, András és Boldizsár nevü fiai és Margit úgy Zsófia leányai születtek. Közülök *János* Szepes várnak provizora volt. Igyekezett *Draveczből* magának és családjának a még hiányzó részeket is megszerezni. Dravecz, máskép Darócz helységet ugyanis még Zsigmond király 1398-ban az ispotályos keresztesek konventjének (domus hospitalis ordinis cruciferorum sancti Antonii de Dravecz) adományozta volt.[3] Idővel azonban a keresztesek idegeneknek elzálogositották e bir-

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1762. Nro. 38.

[2] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1193. Nro. 19. 20. 21. és 33. És a családnak az iktató levél hiteles kiadványa. Továbbá: Orsz. ltár, A. N. R. Fasc. 1247. Nro. 25.

[3] Orsz. ltár, Dl. 24926.

tokból a legnagyobb részt s igy a birtok régtől fogva már másoknak kezén volt.[1] Nyilván igy került az Laskó Jeromoshoz is, a kitől, mint fentebb érintők, Tluk *Menyhért* ezt a nagy részt megszerezte. János ur, tehát a szepesi kamara jelentése szerint 1569-ben Dravecz helységért a kamarának 1050 frtot fizetett le, hogy jogát mind erősebbé tegye. Felemliti ezt az 1000 arany forintnyi fizetést az a perirat is, melyet Kozárdy Borbála, Lökös Mihály özvegye inditott 1575-ben nagyságos Thurzó Szaniszló és Szepes vár provizora s várnagya ellen nagyobb hatalmaskodás czimén, s mely itéletileg esküvel döntetett el. Ebben Jánosunk nobilis Joannes Draveczky aliter Thluk-nak, máshelyt ismét nobilis Joannes Thluk de Dravecz-névvel és Szepes vár provisorának iratik, mig a vár castellanusaként nemes Draveczky *György* emlittetik. Kitünik a perből az is, hogy Draveczky Jánosnak már 1569-ben Draveczen háza is volt.[2] 1575-ben még egy más oklevélben is mint Szepes vár provizora szerepel,[3] de már 1580. évi július 15-ikén, midőn Seymeldorfi Feygel Jánostól ennek bethlehemfalvi kúriáját 300 magyar forintért zálog czimén megszerzi, csak egyszerüen mint egregius Joannes Draveczky iratik az oklevélben, ekkor tehát már nem volt hivatalban.[4] Fiu maradéka felől nincs adatunk, csak két leányt, hagyott maga után, Zsófiát és Annát, a kiknek részére a bethlehemfalvi birtok és a thrumfalva-pusztai birtokrész felől a szepesi káptalan 1599-ben tanusitványt állitott ki.[5]

Menyhért legifjabb fia, *Boldizsár*, még serdületlen korában árvaságra jutott. Édes anyja, Vilczek Fruzsina ujra férjhez ment Bischof Boldizsárhoz, a ki mostoha létére is mint apa gondoskodott a kis fiu felől, kiváló nevelésben részesitette, latin, olasz, német, magyar és lengyel nyelvekre kitanittatta. A kiképzett fiu azután császári vasas-lovas ezredbeli hadbiztossá lett; utóbb pedig Lengyelországba küldetett követségbe; ott azonban megbetegülvén, hazatért s itthon 1593 szeptember 5-ikén meghalt s eltemettetett Kriegh helység templomába. Felesége Sváby Anna volt, kitől gyermeke nem maradt.[1]

Menyhértnek már csak három fia volt életben, — a fentebb tárgyalt János, úgy Gáspár és András, — midőn ezek Rudolf királytól birtokaikra uj adományt kértek. Rudolf 1595. évi július 22-én Himmelreich Tiborcz ellenjegyzése mellett, ehhez képest *uj adomány* czimén nekik és mindkét nemü leszármazottjaiknak adományozza a szepesmegyei Kriegh, Haczvingh és Rokus helységekben már általuk és nemzőik által is békésen birt birtokrészeket és Krieghen egy egész nemesi kúriát. Ebben az adományosok: Tluk de dicta Teschinovitze alias Draveczky nevet viselnek és atyjuk mint egregius condam Melchior Tluk de dicta Teschinovitze alias Draveczky, emlittetik fel.[2]

Menyhértnek *András* fiáról egyéb adat nem ismeretes, utódjai nem maradtak. Hogy két leánya is volt még Menyhértnek, fentebb jeleztük már. Ez állitásunkat a következő adatokkal támogatjuk: 1602-ben néhai Thluk Boldizsár özvegye Sváby Anna és Draveczky alias Tluk Sámuel a szepesi káptalan előtt egybehangzóan kijelentik, hogy idősb Okolicsnai Okolicsányi Jánost vérrokonuknak elismerik, mint a kinek a Dravecz, Kriegh és Kaczvinkel nevü helységekben fekvő birtokokban örökségi joga van anyai részről.[3] 1656-ban pedig Okolicsányi János és László (id. János fiai), Okolicsányi Péter és István (Okolicsányi Mihály fiai) kijelentik, hogy az ő nagyanyjuk néhai *Draveczky Zsófia volt*, s ez alapon nekik örökségi joguk van a Draveczky birtokokhoz, a melyeket most Draveczky Gáspár tart birtokában. Hasonlóképen külön iratban jelenti ki Szentmiklósi Pongrácz János Andrásfalván 1656 évi márczius 16-ikán kelt magyar levelében: «hogy mivel ő egy ág és atyafi a Draveczky familiában, az ő öreganyja *Draveczky Margith* után őt is illeti rész a Draveczky jószágban» s hogy eddig nem vette igénybe, oka

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 918. Nro. 42.
[2] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1009. Nro. 17.
[3] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 21. Nro. 41.
[4] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 995. Nro. 21.
[5] Szepesi kápt. ltár. Fasc. 4. sub U. decem Lanceatorum. Nro. 1.

[1] Emez életrajza a krighi templomban neje Sváby Anna által emelt s mai nagig épen meglévő márvány siremlékén irva olvasható.
[2] A hitelesitett «*család-könyv*»-be teljes tartalmilag beirva.
[3] Szepesi kápt. ltára, Fasc. 7. Scrinio 9.

az, hogy Draveczky Gáspár *bátyjaurát* ezideig soha meg nem kereste ez érdemben, de most kívánja a részét, s e végből a törvényes lépések megtételére meghatalmazta Okolicsányi István és Szentiványi Kristóf urakat.[1] Ezekből pedig világos, hogy mivel már 1602-ben id. Okolicsányi János anyja Draveczky Zsófia jogán keresi örökségét Draveczből, anyjának tehát már a XVI. század közepe táján kellett élnie, a mikor *pedig egyedül csak is Thluk Menyhért szerzett adományt Draveczre*, más Thluk vagy Draveczky e helységre joggal nem is birt; minthogy továbbá *1656*-ban a már 1602-ben vérrokonnak elismert id. Okolicsányi Jánosnak a fiai: János és László *nagyanyjuknak* nevezik Draveczky Zsófiát, a ki után Draveczre igényt tartanak, kétségtelen, hogy Zsófia nem lehetett más Draveczkynek a leánya, mint csakis a Thluk Menyhérté. Teljesen hasonló körülmények forognak fenn Draveczky Margitnál, a ki Szentmiklósi Pongrácz Mihály felesége volt s a kit Pongrácz János is 1656-ban a *nagyanyjaként* nevezett meg.[2] Ez is Thluk Menyhértnek a leánya volt kétségtelenül. Jóllehet tehát a közlött oklevelekben az atya neve felemlitve nincs is, mégis a fentebb jelzett adatok nyomán minden más föltevés kizártnak jelentkezik. Az eme oklevelekben előforduló Draveczky Sámuel és Gáspár testvérek és Menyhértnek az *unokái* voltak, miként arra az alábbiakban reá fogunk térni.

Menyhértnek második fia *I. Gáspárnak* a vonalán származott le a Draveczkyek máig élő családja; a többi fiu ága — mint láttuk — mihamar kihalván.

E Gáspárnak Darahi Darahy Anna feleségétől *három fia* született, u. m. II. Gáspár, III. János, és I. Sámuel s egy leánya Zsófia, a ki Záborszky Gábornak, majd másodszor Péchy Zsigmondnak volt a felesége.[3] Sem a nőtlenül maradt János, sem Sámuel, ki Érmindszenti Párvay Annát vette magának feleségül, utódokkal nem birtak. Sámuellel már fentebb, az 1602. évben találkoztunk, midőn Okolicsányi Jánost rokonának elismerte; egyébként ő Szepesmegye alispánja volt 1628—1631 között.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 918. Nro. 44.

[2] Nagy Iván, Magyarorsz. családai, IX. k., 420. l.

[3] Egri kápt. ltára, Proth. sub Lit. A. H. Nro. 768. Anno 1675.

II. Gáspár, kinek felesége Berzeviczy Anna volt, nevezett feleségével együtt 1633-ban a Czékus családdal, Csetnek és Tapolcza helységekben levő földekre nézve 700 forint vételárban a szepesi káptalan előtt adás-vétel ügyletet kötött.[1] Fentebb jeleztük, hogy Darócz vagy Dravecz helység régen az ispotályos keresztesek konventjének birtokában volt Zsigmond király adományából. Eddig a Draveczky család békésen birta a megszerzett birtokot, Gáspár urammak jutott azonban ki az a kellemetlenség, hogy a már őstül öröklött birtokában elkezdték háborgatni. 1656-ban a kincstár pört inditott a Draveczky család ellen, Dravecz vagy Darócz helységnek a korona részére leendő visszabocsátása iránt.[2]

Úgy ő, mint sógora Záborszky Gábor, Draveczky Zsófia férje, megpereltettek. A szepesi kamara megindirotta a vizsgálatot, megállapitotta, hogy a keresetnek zálogbaadása révén keresték meg a birtokot a Draveczkyek, s hogy ily alapon birja a helység nagy részét Thluk alias Draveczky Gáspár; de birnak még rajta kivül ép ily jogalapon felső-szalóki Kissevitz Horváth László, Petróczy János, Baán Mihály, Záborszky Gábor, továbbá Zsuzsánna asszony Berzeviczy Sámuelnek, Bobroviczy Ilona Thluk Györgynek, alias Draveczkynek, Tőke Anna Budaházy Jánosnak, most Zavar Lászlónak, Baán Anna Kubinyi Jánosnak özvegyei, végül másik Baán Anna Görgey János felesége is.[3] Görgey János is perbe vonatott s megkiséreltetett, hogy az annak idejében fizetett zálog és felfizetési sommák hivatalos uton a családnak visszaszolgáltassanak. Erről a jogcselekményről tesznek jelentést a szepesi kamarához 1656. évi április 10-ikén Kassán kelt levelükben Megyery György kamarai titkár, s a királyi ügyek aligazgatója és Danecz Görgey késmárki harminczados, előadván, hogy a fiskusnak Thluk alias Draveczky Gáspár és György János Szepes vármegye táblabirái ellen inditott processus judicialisában, mint kiküldöttek meg is jelentek Draveczen, a helyszinén, azon évi márczius 20-ikán, és itt a Thluk Gáspár őse, Thluk Menyhért mint első

[1] Szepesi kápt. ltára, Fasc. 4. sub Q. Nro. 10.

[2] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 918. Nro. 42.

[3] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 918. Nro. 42. és 45.

szerző által tett inscriptionális összegeket vissza akarták fizetni Tluk Gáspárnak, őt ez összegekkel ünnepélyesen megkinálván; ezt azonban Thluk alias Draveczky Gáspár ur el nem fogadta, hanem meztelen kardot rántva, ellenállt a fizetés teljesitésének, s igy ezt a jogcselekményt erőszakosan megakadályozta.[1] Úgy tetszik, használa is szolgált, hogy nem engedte jogát, mert a per abban maradt s ezután már nyugodtan ülhetett tovább is szép birtokán. Házasságából három fiu származott: János, Sámuel és Zsigmond és egy leány, Mária, a kit nemes Popszt Frigyes vett feleségül. János[1] utódok nélkül maradt.

Ez időtájt nagy hirnévre tett szert bizonyos Skop Zsigmond generális, kiről Barlei Gáspár: «Brasiliannische Geschichten. Anno 1647» czimü munkájában azt irja, hogy ez I. Móricz orániai herczeg braziliai hadjárataiban a fővezér volt s mint ilyen, az ottani spanyolokon győzedelmeskedvén, egy városnak — várnak — alapitója is volt 1634-ben. A Draveczky család hagyománya szerint ez a Skop Zsigmond Gáspárnak a harmadik fia, Draveczky Zsigmond lett volna, csakhogy mert Barlei nem ismerte a családra vonatkozó magyarországi adatokat, azért nevezi őt csak *Skop* néven. E hagyomány támogatására azonban semmi bizonyitó adat nincs, ellenben a fenmaradt oklevelek azt inkább megczáfolják. Ugyanis az adatok szerint Draveczky Gáspárnak és neje Berzeviczy Annának fia, Zsigmond, állandóan Szepesmegyében lakó békés uri ember volt, csendesen gazdálkodott, gyermekeket nevelt s itt-ott egy-egy kis birtokocskát aquirált magának s családjának. 1707-ben tesz végrendeletet is, mely datum a Skop Zsigmond generális 1634. évbeli győzedelmétől számitva is már 73 évet tett ki. A generalissimus meséje tehát bővebb czáfolatra nem is szorul.

Zsigmond ur felől csak azt találjuk az oklevelekben feljegyezve, hogy feleségül birta nemes Mész Tóbiásnak és nemes Popszt Zsuzsánnának leányát, *Máriát*. Anyósa, mint akkor már másodszor özvegy Kassai Nagy Istvánné, 1687 május 28-ikán eladja neki Zemplén megyében fekvő erdőbényei házát és tartozékait, valamint három darab szőllejét örökben, 1110 m. forintért.[1] Az eladást s a pénzfölvételt Popszt Zsuzsánna, özvegy Nagyné, 1691 augusztus 11-ikén külön okiratban a szepesi káptalan előtt is elismeri.[2] Megvette ugyancsak még 1687-ben, nejével, Mész Máriával együtt a sógora, Popszt Frigyes, illetve ennek szülei erdőbényei birtokát, miről ifj. Popszt Frigyes és neje Draveczky Mária, Zsigmond és testvére, 1691-ben bevallást is tesznek a szepesi káptalan előtt, kijelentvén Popszt Frigyes, hogy a szülei Popszt Frigyes és Spes Margit által történt eladáshoz hozzájárulnak, azt helybenhagyják s maguk is még ez eladás fejében 600 tallért kaptak Draveczky Zsigmondtól.[3]

Erdő-Bénye város birója ünnepélyes alaku okiratban tanusitja is már 1691 november 1-én, hogy Szepesmegyében lakó nemes Draveczky Zsigmond s neje nemes Mész Mária asszony a kérdéses bényei javakat birtokukba vették.[4]

1694-ben azonban már protestálni volt kénytelen Zsigmond ur nejével együtt a káptalan előtt azért, hogy édes testvére, Mária, akkor már Popszt Frigyes özvegye, őt erdőbényei békés birtokában zavarja.[5] Úgy tetszik, lakását nem is tette át Zemplénbe, hanem maradt továbbra is Draveczen; mert végrendeletét is 1707 márczius 10-én Draveczen készitette el.

Ebben elmondja, hogy édes atyja Draveczky Gáspár, anyja pedig Berzeviczy Anna volt; első feleségével, Mladosevits Horváth Annával csak öt esztendeig élt együtt, a kitől neki csakis Zsigmond fia született, ennek hagyja Vitkovszka nevü jobbágyságnak a felét, melyet 900 forinton szerzett, másik felét pedig Imre és György fiainak, kik már második nejétől, Mész Máriától valók. Rendelkezik a Roskoványi Sándor és ennek felesége Draveczky Erzsébet után maradt Borticzáról, a krighi, erdőbényei birtokairól s mogyorósi szőllejéről, felosztván ezeket három fia és három leánya között. Leányai közül *Mária* Szilassy Györgynek, *Klára* Korponay Gábornak és *Zsuzsánna* Görgey Ádámnak voltak hitvestársaik. Szepesmegyei javait, igy draveczi birtokát is azonban csak a fiukra

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1247. Nro. 25.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1796. Nro. 4.
[2] U. ott, Fasc. 1796. Nro. 4.
[3] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1796. Nro. 4.
[4] U. ott, Fasc. 1796. Nro. 6.
[5] U. ott, Fasc. 1796. Nro. 8.

hagyta. A végrendeletet aláirt tanuk közt van egy Draveczky Ferencz is, a ki nyilván a Krieghben lakozó Sámuel fia lehetett.[1]

Gyermekei felől még azt olvassuk, hogy Zsigmond 1708 július 1-én sógorától, Korponay Gábor harminczadostól 1000 frtot vett fel kölcsön, lekötvén ezért neki draveczi birtokrészét és mogyoróssi szőllejét,[2] Zsuzsánna pedig férjével, Görgey Ádámmal — 1718 július 19-ikén Ó-Faluban kelt levelükben — sógoruknak, Korponay Gábor ófalusi harminczadosnak 1200 m. forintban átengedett erdőbényei szőllejöket, házukat, földjeiket azzal a kijelentéssel, hogy a kölcsönösszeget a jövő 1719. évben megfizetendik. Azt mondják ebben az iratban, hogy kérhettek volna az ingatlanokért 2000 m. forintot is, «de minthogy az előtt való esztendőkben a fákat a hidegh meghvette, úgy az szőlők tőkéiben is maid harmadát az egész Hegyalján elrontotta, a ház az háboru idő miatt, melyben a szürettünk is oda veszett» — elpusztult, azért annyival is beérik.[3] De bizony nem tudták már e javaikat visszaszerezni a terminusra, mivel évek mulva, 1727 február 19-ikén megint 120 m. forintot vesznek fel eme átadott javak egyik részére, az u. n. «mogyorósi» szőllőre Korponaytól és pedig nemcsak Zsuzsánna, hanem két fitestvére, Imre és György is. Mindkét Draveczky-fi aláirása mellett ott látható gyürüs pecsétjük is; egyforma czimer van ezekben, ámde teljesen elütő a Draveczkyek ősi czimerétől. A négyelt paizsban ugyanis a bal-felső és a jobb-alsó osztályban egy-egy rózsa van, a két szemközti osztályban ugyancsak valami alak, a mi azonban a tökéletlen lenyomatnál fogva ki nem vehető. Sisak-oromdiszként két sasszárny terjeszkedik. Mindkét oldalon takarók.[4]

Gáspár második fia, *Sámuel* lőcsei kapitány volt, s mint ilyen, Bocskay ellen 1605-ben vitézül védte a várost s a támadókat szétkergette. Nejétől, Bárczay Annától hat gyermeke született, u. m.: V. János, I. Imre, III. László, III. Gáspár, Anna, Székely Lászlóné és Mária, Roth Jánosné, miként erről egy 1714. év január 25-én kelt magyar nyelvü osztály-levél tanuskodik.

Sámuel urnak egy levelén jól megtartott gyürüs pecsétjéből látjuk, hogy a család Magyarországban is azt a czimert használta, melyet Skop Boldizsár 1648-ban, mint a nemzetség ősi cseh czimerét, Szepesmegye előtt bebizonyitott. Az ősi czimer leirását alább közlendjük. E levélben, mely Berzeviczén 1688. évi márczius hó 14-én kelt, úgy Sámuel ur, valamint rokona Berzeviczy Ferencz azt tanusitják, hogy ők Berzeviczy Miklós öcscsüket maradékaik részéről is meghatalmazzák és biztositják, hogy a mit végezni fog az eperjesi Tót-utczában levő házuk iránt, azt elfogadják. Mint tanu Dessewffy Sándor van aláirva.[1]

Sámuel ur nyilván igen magas kort ért el, mert már 1688-iki levele kelte idejében is biztosan 100 esztendő nyomta vállait. Gyermekei közül János és Gáspár magukat Kriegh és Kaczvinkel helységbeni birtokaikban ujabb beiktatás által igyekeztek biztositani; ennek a beiktatásnak azonban, mely 1696-ban történt, a Dubraviczky familia a szepesi káptalan előtt ellenmondott.[2]

Ezt megelőzvén, még 1669-ben tanusitást vett Gáspár a szepesi káptalantól a krieghi erdők és rétekre vonatkozóan azok birtoklása felől.[3]

V. János Zemplénmegyében lakott, mint a vármegye esküdtje és itt Varannón Pászti József zemplénmegyei esküdt uramnak 1719 augusztus 10-ikén 5 frtban egy darab kert-földet zálogba vetett.[4] Utódjai nem maradtak.

I. Imrének, a második fiunak lakását Krieghben találjuk, hol megnősülvén, két leányt nemzett. Egyik, kinek a nevét nem ismerjük, Dobai Dobay András hitvese lőn, a másik pedig, Erzsébet, kétszer ment férjhez. Először Szathmári Várady Donáthoz, másodszor pedig Görgői Görgey Mártonhoz. Úgy látszik azonban, nyomasztó anyagi helyzettel küzködött egy időben, mert maga mondja egy levelében, hogy: «Én Draveczki Erzsók az én szükségemben megh-

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1796. Nro. 11.
[2] U. ott, Fasc. 1796. Nro. 12.
[3] U. ott, Fasc. 1796. Nro. 23.
[4] U. ott. Fasc. 1796. Nro. 27.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1390. Nro. 35.
[2] Szepesi kápt. ltára, Fasc. 4. sub M. Nro. 18.
[3] U. ott, Fasc. 8. sub V. Nro. 14.
[4] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1396. Nro. 31.

zálogositattam Pászti József uramnak egy darab kert-földet 3 fl. ung., felső szomszédja e földnek Draveczki János, alsó szomszédja Draveczki Mihály. Datum Varanno 1709. Junius 26-án.»[1] E levelet Draveczki János előttemezte, ki Erzsébetnek nagybátyja volt s mint fentebb már érintők, egy évvel később épen ő is hasonló zálogositással élt. Draveczky Mihály felől semmi más adatunk sincs, s nem is ismeretes előttünk, hogy ki volt az apja.

Imrének, úgy tetszik, csak az érintett két háza volt, s róla még annyit emlithetünk fel, hogy némi birtokrésze volt még Bethlenfalván is, mit azonban Görgey Miklósnak végrehajtási költségek fejében volt kénytelen átengedni.[2] 1730-ban Draveczról keltezve előttemezi Makay Istvánnak egy kötelezőjét.[3] Él még 1735-ben is, midőn is őt Mattyasovszky Sára egy bizonyos ügyében meghatalmazta.[4]

A Sámuel harmadik fiának, *Lászlónak* kellett lenni nyilván annak a nemes Thluk Lászlónak (a családnév még ekkor is felváltva Thluknak is iratott), a ki Szepes vármegyének 1663. évi július 12-én tartott közgyülésén felmutatta a fent ismertetett Thluk Boldizsár-féle czimeres ős-fát s kérte, hogy őt eme czimeres nemesség-bizonyitás alapján igazolják a megyében nemesnek. A vármegye őt ez oklevél alapján a megye valódi és kétségtelen nemesei sorába felvétettnek kimondotta, oly világos megjegyzéssel, hogy ő is, miként más nemesek, a vármegyei terheket viselni tartozand. A megyének e határozata a czimeres ősi leszármazást táblára reávezettetett Székely János Szepes vármegye hites jegyzője által aláirva. Jogtörténeti tekintetben nevezetes és ritka jelenség ez a felvétel a magyar nemesi rendbe *idegen országi bizonyitó okirat alapján.*

Hogy ez a Thluk László nem lehetett talán a Thluk család Csehországban vagy Teschenben esetleg ottmaradt egyik ágának származéka, hanem már a magyarországi Thlukok sarjadéka, annak bizonyitékul vehető az, hogy az ezen okiratot 1648-ban már e megyében kihirdettető Thluk Boldizsár nem hagyott hátra leszármazókat s az irat a magyarországi Thluk vagy Draveczkyek kezeire került s nyilván az abban feltüntetett *czimernek* jogos használhatása késztette a Draveczkyakat az ős-fa felmutatására. Minthogy pedig abban az időben más *László* nem élt e családból, megnyugodhatunk abban, hogy a lőcsei kapitány, Sámuelnek László nevü fia volt ez a produkáló, s pedig annál is inkább, mert a kérdéses czimeres oklevél manapig a Draveczky-család birtokában van, mi csak abban az esetben kerülhetett hozzájok, s illetőleg maradhatott a kezüknél meg, ha maga a produkáló László nem idegenből való, hanem a magyarországi ágbeli Thluk vagy Draveczky családtag volt. E Sámuelfi László sem hagyván maga után leszármazókat, az okmány is átszállott a negyedik fiura, III.) *Gáspárra* és ennek leszármazottjaira.

III. Gáspár, kiről már fentebb volt szó, Ungmegye nótáriusa volt s egy izben a megye részéről Bécsbe is küldetett követségbe. Feleségül Nagymihályi és Vinnai Eödönffy László és nagymihályi Pongrácz Zsófia leányát, *Zsuzsánnát*, Járóssy Sebestyén özvegyét vette el.[1] Az ős Eödönffy család nagy kiterjedésü birtokokkal rendelkezett. A Thököly-féle felkelésből kifolyólag azonban Zsuzsánna atyja, ifj. Eödönffy László 1684-ben notáztatván,[2] összes birtokai, Ung-, Bihar és Zemplén vármegyékben lefoglaltattak s a koronára visszaszállottnak kimondattak. Draveczky Gáspár azonban nem volt az az ember, a ki összetett kézzel nézte volna, hogy felesége után reményelt javaiban mások gyönyörködhessenek. Legelsőben is a kormánynál tett lépéseket, hogy e javakat feleségének biztositsa. A kincstárnak lefizetett 2000 frtot és szerződött a kamarával, hogy jogai fentartását kedvezően befolyásolja, miről az neki 1702-ben elismervényt is adott.[3] Mikor pedig II. Rákóczi Ferencz fellépése uj fordulatot adott a politikai helyzetnek, magához a fejedelemhez fordult pártfogásért. Rákóczi Szécsényben 1707. évi november 2-ikán leiratot intézett is a kir. táblához, melyben e biróságot informálja hive, Draveczky Gáspár

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1396. Nro. 30.
[2] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 943. Nro. 60.
[3] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1796. Nro. 31.
[4] Egri kápt. ltára, G. G. kv. 120.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1069. Nro. 42.
[2] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1846. Nro. 31, 48, 50, 51, 52, 53, 55, 56. 57.
[3] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1200. Nro. 8. Fasc. 1069. Nro. 42. Fasc. 1462. Nro. 16.

és ennek neje érdekében, elmondván ebben, hogy a notázott Eödönffy Lászlótól lefoglalt unghi és zempléni javak Gáspár ur nejét főleg *anyai* jogon illették meg, különösen nagyanyja, Ibrányi Anna után, s minthogy Eödönffy Zsuzsánna e birtokokra nézve jogos igényét per utján érvényesiti a kincstárral szemben, az igénylőnek méltányos kérelmét a fejedelem is szivesen támogatja.[1] Mind eme igyekezetek mellett sem sikerült Gáspár urnak a birtokokat visszaszerezni. Ki is dőlt a harczban a nélkül, hogy királyi adományt nyerhetett volna e birtokokra, melyeknek egy részét azonban — s igy Vinnát is — a kamarával kötött szerződése alapján birta.[1] Ez utóbbi helyen lakott is s halt is meg 1715-ben, özvegyétől született egy fiut és három leányt hagyván maga után; özvegye azután megint férjhez ment Tabódy Mihályhoz.[2] Nagyobb dolognak kellett pedig közre hatni, hogy a szép birtokokat a korona a notázott család utódjainak visszajuttassa, s ez már csak Mária Terézia korában, a hadi dicsőség koszorús érdemei jutalmazásaként következett be. Ennek részese pedig Gáspár ur egyetlen fia, a hires poroszverő *László* ezredes volt.

MAKAY DEZSŐ.

[1] Orsz. ltár, N. R. A. Fasc. 1069. Nro. 42.

[1] Orsz. ltár. N. R. A. Fasc. 1281. Nro. 39.

[2] Váradi kápt. ltára, Mandata diversa, Fasc. 2. Nro. 68.

AZ OSZTOPÁNI PERNESZY CSALÁD SOMOGYI ÖRÖKÖSEI.

(Egy genealogiai táblával.)

Az osztopáni Perneszy családnak egyik ága Somogyból — mint tudva van — Erdélybe költözött és ott tulélte a Dunántul maradt másik ágat. Ez utóbbi ág Perneszy Ferencznek és neje Szombathelyi Zsófiának fiában: Istvánban fiuágon már a XVII. század második felében kihalt: Istvánnak fia nem lévén, csak három leánya, úgymint: Julianna Tallián Gergelyné, Zsófia Csapody Istvánné és Jusztina Vukovics Mihályné.

Az igen kiterjedt leány-ágbeli osztályos családok közt a Somogy- és Tolnamegyékben fekvő Miklósi, Tótkér és Puszta-Pernesz birtokok felosztása utóbb perre került, a mely per a kőszegi kerületi táblánál 1811. év október hó 8-ikán ért véget. Ez alkalommal az érdekelt családok köz megegyezésével megállapitották a Perneszy örökösök leszármazási rendjét, a melyet a Háczky Kálmán zalamegyei földbirtokos urnak (a Perneszy Julianna ágán leszármazott Thassy Rozália unokájának) levéltárában levő «Tabula genealogica successorum Stephani condam Perneszy... in concursu incl. familiæ fine elucubrationis linealis competentiæ elaborata» alapján az itt bemutatott táblázatba foglaltunk össze:

A táblázat azért érdekes és tanulságos, mert a Vizeki Tallián, Miskei és Monostori Thassy, Szelestei Szelestey, Márffy, Barkóczi Rosty, Mezőszegedi Szegedy, Jobbaházi Dőry, bonyhádi Perczel stb. családok leszármazásáról Nagy Iványnak genealogiai nagy művében foglalt adatokat nemcsak kiegészíti és részben helyre is igazitja, de a leány-ági leszármazásra is kiterjedve, csak az 1811-iki esztendőig is jóval több, mint száz dunántuli családnak egymással való összefüggésére vet világot.

A leszármazók közt *egyházi rendbeliek* voltak: a Csapody-ágon Rosty János, Rosty Lászlóné Csapody Máriának unokája, hahóti apátúr; a Tallián-ágon Tallián Ádámnak, Ignácz fia révén, szépunokái: Tallián Lázár veszprémi, és ennek nemrég elhunyt testvére: Lde zágrábi kanonokok. Ugyancsak Tallián Ádámnak, a Katalin leánya: Nyéki Zeke Józsefné révén, dédunokája: Dőry Gábor szintén kanonok.

A Perneszy-vér azonban még erősen pezseg, és ivadékait — még pedig nagy számban — inkább a *katonai pályán* találjuk. A Tallián, Rosty, Rohonczy, Gyömörey, Perczel igazi telivér katona családok hadi erényekben és érdemekkel tündökölnek. Tallián Ádámnak fia, Ignácz, a Dessewffy-huszárok ezredese, utóbb tábornok, a ki 1746-ban szolgálata jutalmául donációban kapta Dörögdöt. A tábornok déd-

Perneszy Ferenczcnek és neje Szombathelyi Zsófiának fia

Perneszy István

(1664-ben még élt)

(Rauch Zsuzsánna)

Julianna (Tallián Gergely) — Ádám (Fiáth Borbála)

Zsófia (Csapody István)

István †

Jusztina (Vukovics Mihály) — Éva (Baranyay Péter) — Pál

Ferencz † — Anna (Terstyánszky József)

Zsófia (Tallián Ignácz 1787) — Erzsébet (Csapody Gábor) — Pál — Anna (Botka Mihály) — János

József († 1862) (Strobl Karolin) — István (Pogány Zsófia) — Julianna (Kiss Antal) — Erzsébet (Dallos György)

Rosália († 1832) (Kisfaludy Sándor) — Antonia (Bezerédy György 1779—1863) — Katalin

Mária (Rosty László)

János (Pulay R.) — Ferencz 1760 (Bajáky Kata) — Katalin (Nagy Mihály) — Julianna (Inkey Boldizsár) — Imre 1842 (gr. Széchen Antonia) — Anna (Farkas Ferencz) — N. (Tuboly László)

János † hahóti apát — Pál (Nedeczky Anna) — Albert († 1847) (Eckstein A.) — Katalin (Szegedy Ignácz) — Ferencz (1787—1848)

József (Bakats Teréz)

János 1758, 1774 (Szentgyörgyi Horváth Kata)

Ignácz 1746 (Zalabéri Horváth Teréz)

Gábor 1774 (Zichy Anna)

Katalin (Zeke József)

Borbála (Thassy Ferencz)

Mária (Szelestey Boldizsár)

Rosália (Márffy József)

Antal (br. Bésán Anna)

Teréz (Rohonczy György) — János — Mária | Ignácz | Lipót 1848

Boldizsár 1821 (Horváth Ida) | Antal (Skublits Szidonia) | Zsófia (Bajzáth József) | Julianna (Mérey Sándor) | Jusztina (Bornemisza Gábor) | Krisztina (Döry Pál)

János 1787, 1810 (Fábry Anna) — Jozefa (sz. 1763) (1. Somssich Antal 2. gr. Klenau János) — 1. János | 1. József — Johanna (gr. Festetich József)

Ignácz 1787 (Terstyánszky Zsófia) — József († 1862) (Strobl Karolin) | István (Pogány Zsófia) | Julianna (Kiss Antal) | Erzsébet (Dallos György)

Anna (Bakó Mihály) — Farkas | István | Franciska (Jeszenszky Manó) — Ferencz (1783—1835) | Imre | Emánuel (1787—1815) | Anna — Jozefa (Kováts József)

Pál † (1. Forintos Anna 2. Horváth Magd.)

Imre (Simoga Anna)

Rosália (Csury Gáspár)

László — Klára (Vizkelety György) — Franciska (Micskey Farkas) | József | Klára † | Judit † — Károly

Rosália (Hátzky József) — György — Mária | Mihály — Mária — László | Mihály | Mária

Ádám (Sallér Magdolna) — Lénárd (Kubinszky Anna)

István (Mesterházi Nagy Anna) — József (1. Sibrik Teréz 2. Keresztény Anna) | Mihály † | Klára (Békássy Ferencz)

Gábor (Pásztory Magdolna) — Borbála (Illésy Antal) | Lajos (Friebeisz Rosália)

Sándor (Rosty Teréz) | János (Tallián Antonia) | Anna (Dezsőfy Gábor) — János | Ádám | Magdolna (Lévay Mihály) | Borbála | Anna (Tevely Ádám)

János — Mária (Bosnyák János) | Anna (Bessenyey János) | János — Gábor | Ferencz | Teréz (Árvay Lajos) | Borbála (Steiner)

Franciska (Zarka György) — Antal | József | Apollonia | Zsuzsánna — Anna (Lénárd István) — Anna (Horváth József)

László (Czindery Jozefa) — Mária (Gaal László) | Julianna (Zarka Károly)

Ádám — Anna (Zobotsin László) — Antonia (Tóth János) — Pál | István — Anna (Horváth József) — Anna

Magdolna (Rosty László) — Teréz (Csuzy József) — Pál (Mikos Jozefa) | Antonia (Halasy Károly) | Jozefa (Vigyázó Károly)

Jozefa (Dugovics Ignácz) — Julianna (Horváth János) — Teréz — Julianna (Kosztyán József) | Anna (Spissits János)

Judit (Horváth József) — Mária (Vigyázó József) — Mária (Sidó József)

Anna (Koller J.) — Borbála (Vörös László) — Julianna (Spissits János) — Sándor | Katalin — Jozefa (Svastics Antal) | Aloizia | Mária

Borbála (Döry Ádám) 1760 — Rosália (Perczel Gábor) — Ádám (Rosty Franciska) — János (Farkas Kata)

Gábor † — Ignácz (Mesterházi Nagy Erzse) — Lázár

József † — Erzsébet (Nagy Benedek) — Antal — Judit (Herman István) — Antal | Judit (Botka József)

Ferencz Antal — Antónia (Eichenbród) | Erzsébet (Perczel Bálint)

Sándor († 1861) (1. Kajdacsy Erzse 2. Némethy Anna) — Erzsébet (Noszlopy Károly) — Anna (Farkas József) — N. (Illés Ferencz) — Károly

Magdolna (Döry Ignácz) — Katalin (Perczel Ignácz) — Ignácz † | József (Siegler Jozefa)

Gábor kanonok

József Antal — Antal | Pál

Teréz (Budinszky) — Rosália (Pupos Péter) — Karolin | Anna | Sándor

Judit (Deli) — Klára (Talabér)

Teréz (Mérey József) — Anna (Mihalovics József) | János (Farkas Teréz) — Gábor | József (Lada Jozefa) | Borbála (Záborszky Miklós)

Magdolna (Svastics Antal) — Antal (Döry Jozefa) | Teréz (Botka József) | Jozefa (1. Bogyay Ignácz 2. Farkas Ignácz) | Mária (Kacskovics Mihály) | István | Pál

Anna (Horváth Ignácz) — Imre (Hertelendy) | Magdolna (Tallián Pál) | Julianna (Deseö Károly) | Anna †

Farkas (Árvay Bóra) — György (Boronkay Czeczil) — Vincze | Károly | Imre | Sándor | Miklós | Mária

N. (1. Szöllősy János 2. Herman) | Ignácz — Mária | Erzsébet (Szabó István) | Teréz (Bácsmegyei Károly)

Jusztina (Deseö Imre) — Erzsébet (Dvornikovics) | Judit (gr. Forgách Ferencz)

Ferencz (1. Kapuvári A. 2. Szily Jusztina) — 1. Franciska Mária (Perczel Ádám) | 2. Borbála (Ratowsky)

Teréz (Szelestey Sándor)

Julianna (Friebeisz János) — Anna (Salamon András) | Rozália (Szelestey Lajos) | Judit (Jeszenszky György) | Franciska (Bene Károly)

Sándor † — Borbála (Forintos János) — Jozefa (Kiss János) — Ferencz † 1760

József (Döry Mária) — Gábor (Terstyánszky Erzsébet) — Pál

Zsófia † apácza

Erzsébet (Skublits János) — Imre | Sándor | Teréz (Sztankovánszky András) | Paulina (br. Gerlitzy) | Angela (Farkas János)

József — Erzsébet (1. Rosty Antal 2. Orosz Pál) — Borbála (Gyömöréy György)

1. Antonia (Gindli Károly) — Antal (Hamar Zsófia) | János † | Anna (Grabarics)

2. József (Malik Jozefa) — János | József | Károly | Ferencz | Antal | Sándor — N. (Gebhard) | Katalin (Csapó Dániel 1778—1844) | Klára (br. Bésán Károly)

Katalin (Nagy máskép Gábor György)

unokája szintén Ignácz ezredes, testvérbátyjának, Józsefnek szépunokája, Tallián Vincze pedig alezredes. Ugyanez ágon Bessenyey János unokája Bessenyey Ferencz ny. vezérőrnagy. A Csapody-ágon Gyömörey Györgynének, Csapody Borbálának unokája Gyömörey Antal, a nemrég elhunyt altábornagy, ennek János fivére gárdista. Rosty Lászlóné unokájának, Rosty Pálnak fia Károly őrnagy. Tallián Ádám unokájának: Dőry Ádámnénak az unokája, Perczel Ádám, Rosty Francziska férje, alezredes, és ennek testvéröcscse, Perczel Sándor pedig Móricz, Sándor, Miklós, Pál és Ferenczben öt fiut adott a hazának, kik az 1848-iki szabadságharcz történetében családjuk nevét örökemléküvé tették. Rohonczy Lipót, Tallián Ádám unokájának, Rohonczy Györgynének az unokája szintén a forradalomban honvéd-huszár ezredes.

Úgy maguknak a vérségbeli fiuknak, mint a házasságra lépett leányok férjeinek legkiterjedtebb és igazi vezérszereplése mégis a megyei közigazgatás, a törvénykezés és az állami kormányzás terére esik.

Hogy elölről kezdjük, az *alispáni* székben ültek:

Veszprémmegyében maga Tallián Ádám kir. tanácsos, családja somogyi ágának a megalapitója;

Somogyban Ádámnak egyik fia, Tallián János 1758-ban, a másik fia, Gábor kir. tanácsos pedig 1774-ben. János alilpánnak unokája, Tallián Boldizsár 1821-ben;

Vasmegyében Szelestey Boldizsár, Tallián Ádám Mária leányának férje, és 1760—1770 közt Rosty Ferencz, Csapody Mária, Rosty Lászlónénak fia; 1840-ben Szelestey Boldizsárnénak dédunokája, Békási Imre;

Zalában 1815—1819 közt Szegedy Ferencz, Rosty Ferencz alispánnak az unokája;

Tolnában 1760-tól több, mint tiz éven át Döry Ádám, Tallián Ádám unokájának, Zeke Borának a férje; 1827—1836 közt Csapó Dániel, a hires alispán, Csapody Katalin, Nagy Györgyné szépunokájának, Gindly Katalinnak a férje; Csapó Dánielnének egyetlen leányát, Idát a Csapody-ágon szintén vérségbeli Nemeskéri Kiss Pál fiumei gubernátor vette nőül;

Baranyában Tallián Ignácz tábornok dédunokájának, Jeszenszky Ferencznek fia, szintén Ferencz 1861—1867 közt; őt követte az alispáni székben Ilona leányának férje, Szily László;

Békésmegyében Rosty Albert, Rosty Ferencznek, a vasmegyei volt alispánnak unokája.

Főispánok:

Zólyomban 1842. évtől Inkey Imre, Rosty Lászlóné Csapody Máriának dédunokája. A felesége, Kiss Jozefa, Csapody Ferencz unokájának, Forintos Jozefa, Kiss Jánosnénak leánya, és Kiss Pál, fiumei gubernátornak nővére;

Verőczemegyében szintén 1842-ben a zalai volt alispán, Szegedy Ferencz;

Somogyban gróf Jankovich László, Tallián Boldizsár somogyi volt alispán Róza leányának férje; Tallián Ádám elsőszülött József fiának ágán ez utóbbi szépunokájának, Emánuelnek fia: Tallián Gyula, a megye mostani főispánja;

Zalában gróf Jankovich László, mostani főispán, a somogyi volt főispánnak fia;

Baranyában Perczel Miklós, Tallián Ádám unokájának, Döry Ádámnénak dédunokája;

Békésben Tallián Béla, Tallián Ignácz tábornoknak szépunokája, most a képviselőház alelnöke.

A Fiumében 1837—1848 közt volt gubernátor: Kiss Pál, Csapody Ferencz unokájának: Kiss Jánosné, Forintos Józefának fia.

Tallián János, Tallián Ignácz tábornoknak fia, 1787—1810 közt a kassai kerület főbiztosa.

Megyei követek, országgyülési képviselők:

Szegedy Ferencz (1787—1848.) előbb alispán, 1825-ben követ Zalából; Bezerédj György (1779—1863.) a most emlitett Szegedy Ferencz, Antonia nővérének férje, több czikluson át Vasnak és Zalának követe, utóbb alnádor; Békássy Imre, a vasmegyei alispán, 1843—1847-ben pozsonyi követ, 1848-ban pedig kisczelli képviselő;

1861 óta és az 1867-iki kiegyezés után képviselők ugyanennek a Békássy Imrének fiai, Gyula és Károly, Thassy Rozália unokája, Hátzky Kálmán, Tallián Teréz dédunokája, Rohonczy Gida; továbbá Perczel Mór, Miklós, Béla, Dezső, a képviselőház mostani elnöke, Béni, Tallián Béla, a ház alelnöke, Jeszenszky Ferencz, és nővéreinek férjei, Somssich Andor, Szily László, a későbbi alispán, s ez utóbbinak fia, Pongrácz.

Kerületi táblai assessorok:

Tallián János, a somogyi volt alispán, 1774-

ben; ugyanennek fia, Antal, vaskoronás, Csapody Ferencz, Csapody Istvánnak dédunokája, a dunáninneni kerületi táblánál 1760-ban; Bezerédj György, Rosty Lászlóné Csapody Mária dédunokájának, Szegedy Antoniának férje, 1729-ben a kőszegi ker. tábla elnöke.

Tallián Boldizsár, somogyi volt alispánnak sógorai: Mérey Sándor *perszonális* és Bornemisza Gábor *szeptemvir*.

Miniszterek:

Tallián Ádám unokájának, Dőry Ádámnénak a dédunokája, Perczel Béla igazságügyminiszter; ennek fia, Dezső belügyminiszter; Rosty Albert békési volt alispánnak leányait: Ágnest báró Eötvös József, Ilonát Trefort Ágost vallás- és közoktatásügyi miniszterek vették nőül; amannak fia, báró Eötvös Lóránt, szinte vallás- és közoktatásügyi miniszter volt.

A *diplomata*-pályán b. Tallián Dénes, Tallián Ignácz tábornok dédunokájának, János bárónak fia, külügyi osztálytanácsos.

Bárói vagy *grófi* méltóságra emelkedtek: Döry József († 1839), Dőry Ádámnak unokája 1816-ban magyar báróságot, Somssich János, Tallián Ignácz tábornoknak dédunokája pedig magyar grófságot nyertek; a tábornok testvére Tallián József unokájának fia: Tallián János, valamint Tallián Ádám unokájának, Dőry Ignáczénak unokája, Dőry Gábor birodalmi bárságra emeltettek.

Ezenkivül a Perneszy-vérségbeliek beházasodás útján összefüggésbe jutottak a Bésán, Bajzáth, Bakats, Gerlitzy, Eötvös, Inkey, Mikos, Sternberg stb. báró, és Forgách, Széchen, Festetich, Pejacsevich, Jankovich, Klenau, Braida stb. gróf családokkal.

Ide irjuk azt is, hogy a Himfy dalai Csapody Máriának dédunokájához, Szegedy Rózához zengettek, és Róza nővérének Bezerédj Györgynének volt a leánya: Bezerédj Amália (Bezerédj Istvánné), a magyar nőnevelés első apostola s a Flóri könyvének megteremtője.

A három Perneszy-leánynak annyira szétágazott vérsége messze ivadékaiban ismét egyesült: A Perneszy Jusztina: Vukovics Mihályné szépunokáinak: a Terstyánszky nővéreknek egyikét, Zsófiát Perneszy Juliannának dédunokája: Tallián Ignácz, a másikát, Erzsébetet Perneszy Zsófiának a dédunokája, Csapody Gábor vette nőül. Tallián Ignácz egyik unokája báró lett, Csapody Gábornak fia pedig Pál, a forradalom előtti időkben hires úrlovas, a kiben családjának fiú-ágon magva is szakadt.

Szily Jenő.

VEGYES.

Nagy-Martoni Pál országbiró és Lackfi István erdélyi vajda rokonsági összeköttetése.

Az *Anjoukori Okmánytár*, V. kötete 164. lapján, jóemlékü Kovács Nándor másolatában, Nagy-Martoni Pál országbiró levelét közli tisztelendő süvéhez (proximo suo reverendo), István királyi tárnokmesterhez, melyben az országbiró tudatja, hogy Avignonba utazik, és megkeresi a királyi tárnokmestert, hogy egyik vele utazó cselédje huszonnégy ökrét, melyeket Tót Lőrincz (Kont Miklós utóbb nádorispán atyja) elhajtatott, visszaszerezni segitse. A levél (Nagy-)Martonban kelt, pünkösd tizenötöd napja után való hétfőn. Az évszám nincs kitéve.

Nagy Imre, az Anjoukori Okmánytár jeles érdemü szerkesztője a hiányzó évet minden indokolás nélkül az 1347—1348. évekre tette; *Knauz Nándor*, ki ez okiratot saját czéljaira szintén lemásolta, 1345—1347. évek közt kereste annak keltét, minthogy Czinár tárgymutatója (352. lap) szerint valamelyik István a tárnokmesteri hivatalt 1345-től 1347-ig viselte.

Nézetem szerint, melyet az alábbiakban megokolni igyekezem, mindkét halhatatlan tudósunk hozzá vetőleges véleménye téves.

A kulcsot a kérdéses kelet évének meghatározásához Nagy-Martoni Pál országbiró azon kijelentése adja, hogy ő kárvallott cselédjével együtt Avignonba utazandó.[1] Tudnunk kell tehát, mikor járt Nagy-Martoni Pál Avignonban?

Eddigi történeti tudásunk szerint Nagy-Martoni Pál kétszer járt Avignonban; egyszer 1343 második felében, mondhatnók 1343 végén és 1344 elején, Vasvári Vida barát nyitrai püspökkel és királyi kanczellárral azon követség élén, mely a pápai consistoriumban 1344 januárius 19-ikén az egyházi és világi törvényből

[1] Kovács másolatában ugyan, alighanem sajtóhibából, ez áll: partes Auinionis nobiscum est *profectus*, mig Knauz helyesen *profecturust* olvasott.

oly meggyőzőleg fejtegette Endre királyfi jogát a szicziliai koronára, miszerint VI. Kelemen pápa megigérte, hogy Endrét királynak czimeztetni, fölkenetni és megkoronáztatni fogja.[1] János küküllei főesperes, Nagy-Lajos király életirója ugyan úgy tudja, hogy e kedvezményt nem annyira a nagy törvénytudás és ékesszóllás, mint inkább ama 44,000 márka eszközölte ki, melyeket e követség a pápai kamarának eskünél is szebben megigért, valaminthogy Lajos király nagy megütközéssel hallotta, hogy a jogot, mely Isten és igazság szerint megillette Endrét, pénzen kell megvásárolnia. Mégis nehogy királyi fönsége fösvénységgel, követei pedig hazugsággal vádoltassanak, szétküldötte végrehajtóit minden megyébe, a király és királyné városaiba, kik az utolsó denárig behajtották az összeget.[2]

Miután meg volt a kivánt összeg, Nagy-Martoni Pál országbiró vitte azt Avignonba, a hol 1346. évi szeptember és október hónapokban találjuk őt.[3]

Nagy-Martoni Pál tehát kétszer járt Avignonban, 1343/4-ben és 1346-ban; mindkét avignoni útjára ráillik, hogy pünkösd után indult hazulról; a kérdés immár az, melyik útja előtt irta ama levelet, mely derűt vet a Nagy-Martoniak eddig ismeretlen sógorságára a czimzett István királyi tárnokmesterrel?

E kérdésre a választ megadja a királyi tárnokmesterek XIV. századi sorozata, melyet megirtam a *Századok* 1891 évfolyama 227—232. lapjain.

Ezen sorozat szerint 1344 közepétől 1346 augusztus 19-ikéig mint királyi tárnokmester előkerül az inkriminált Tót Lőrincz,[4] ki ellen a szóban forgó levél iratott; tehát ekkor, vagyis második avignoni útja előtt Nagy-Martoni Pál országbiró kérdéses levelét nem irhatta, a miből önként következik, hogy az első avignoni útja előtt, azaz *1343 június 16-ikán* kellett megirnia, amikor csakugyan István, még pedig Laczkfi István, a későbbi erdélyi vajda viselte a királyi tárnokmesteri méltóságot.[5]

Ezek után áttérhetünk a Nagy-Martoni Pál és Laczkfi István közt fönnállott sógorságra és elég hamarosan végezhetünk vele.

Hogy Nagy-Martoni Pálnak két felesége volt, de egyik sem a Hermannok nemzetségéből, azaz Laczkfi István nővérei közül; valamint hogy Laczkfi István se vett feleséget a Nagy-Mártoni Pál nővérei közül: azt tudjuk. Ez uton tehát nem keletkezhetett a sógorság.

Nagy-Martoni Pál első felesége *Els* (=Erzsébet,) Pottendorfi Albert leánya, kinek Pál ur 1325 január 17-ikén I. Károly király, azonképpen a győri káptalan előtt 80 talentum évi jövedelmet biztositott.[1] Második házasságához a salzburgi egyházmegyéből, Lichtenbergből származott Erzsébettel, néhai Puchamar Henrik leányával Nagy-Lajos király Visegrádon, 1343. január 5-ikén adta meg az engedelmet,[2] VI. Kelemen pápa pedig 1344-ben, mikoron Pál ur első izben járt Avignonban, a fölmentést a negyedfoku rokonság akadálya alól és utólagos hozzájárulását, melyet a fönnálló akadályról nem tudva kötöttek, házasságukhoz.[3]

Laczkfi István egy házasságáról szintén értesülünk s e feleségét ismerjük név szerint. Ez néhai de Puchaim Henrik leánya, Ágnes. — A házasság középkori felfogás szerint már meg volt kötve per verba de futuro, a mint azt Laczkfi István megismeri Óvárt, 1346 október 9-ikén kelt levelében: virginem Agnetem nomine — ugymond — filiam quondam domini Henrici de Puchaim nobis legitimam dederant in uxorem; de az egybekelés per «commixtionem coniacendo» csak későbbre, 1346 október 15-ikétől 29-ikéig lefolyandó két hét alatt volt kilátásba helyezve, ha Laczkfi István hitbér czimén megfizeti az igért ezer márka szinezüstöt, vagy az ezzel egyenértékü kétezer talentum bécsi széles denárt, mely igéret teljesitésére nézve Nagy-Martoni Pál (comes Paulus de Moerteinstorf) is pecsétjével kezeskedett.[4]

Kétségtelennek tartom ezek után, hogy a Lajos király által *Puchamárnak* (=Puchaimer) nevezett néhai Henrik, a Nagy-Martoni Pál felesége atyja, azonképen a Laczkfi István felesége atyja néhai *de Puchaim* Henrik ugyanegy személy, következőleg a Nagy-Martoni Pál felesége, Erzsébet és a Laczkfi Istváné, Ágnes testvérek valának, és innét ered a sógorság a két férfiu közt, melyet a keletét immár megállapitott levél kétségen kivül helyez.

Abból azonban, hogy Laczkfi Istvánnak névszerint csak egy feleségét ismerjük, még korántsem következik, hogy Puchheimi Ágnes volt egyetlen felesége. Ellenkezőleg: mint a következőkben megmutatni lesz szerencsém, Puchhaimi Ágnes előtt is volt már felesége Lackfi István-

[1] Theiner, Monum. Hung. I. k. 664. l.
[2] M. Florianus, Fontes domest. III. k. 141. l.
[3] Ez időben, szeptember 15-ikén, 30-ikán és október 11-ikén különböző kegyelmekben részesül VI. Kelemen pápától, mint ez a pápai supplicatiók jegyzékéből kitünik, l. Archivum Vaticanum: Supplicationes Clementis VI. anno IV. parte I. folio 44 b. és folio 67; továbbá parte II, folio XX IX *b.* de dato 1446. szeptember 15. 30. és okt. 11. Vesd össze: Turul, 1893. évf. 123. lap.
[4] Tkalčić, Monum. civ. Zagrab. I. k. 445. l.; Hazai okmtár, I. k. 191. l.
[5] Tkalčić, ugyanott, 446. l.

[1] Sopronyi Oklt́ár, I. k. 103. l.
[2] Fejér, CD. IX I. k. 92. l.
[3] Archivum Vaticanum: Supplicationes Clementis VI. anno II., parte II., folio 109. t.
[4] Fejér, CD. IX/I. k. 448. l.

nak, kitől négy fiát ismerjük, ezek: Dénes, Miklós, Imre és István, kiket Nagy-Lajos király Visegrádon, 1343 január 15-ikén kelt levelében már említ,[1] tehát negyedfél évvel előbb, hogysem Laczkfi István Puchheimi Ágnessel egybekelt. Ugyanezen királyi levélből értesülünk arról is, ki volt imént nevezett fiainak anyjok.

Nagy Lajos király ugyanis, megerősiti Lackfi Istvánnak, ekkor főlovászmesterének, vasvári és soproni ispánjának örökösödési szerződését *sógorával* (proximus suus), Miklós Buda város rektorával, ki fia volt Jánosnak és unokája Henének. Ezen szerződés szerint, ha nevezett Miklós örökösök nélkül halna meg, Laczkfi Istvánra, Dénes, Miklós, Imre és István fiaira hagyja minden néven nevezendő birtokát, nevezet szerint Simontornyát.

Abból tehát, hogy ezen István rektor reá és gyermekeire hagyta összes birtokait, hogy továbbá Lajos király őt Laczkfi István sógorának nevezi, minden kétséget kizáró bizonyossággal következtethetjük, hogy Laczkfi István előbbi felesége ezen István budai rektor nővére vala, ki azonban 1343. június 16-ikán, midőn Laczkfit Nagy-Martoni Pál országbiró is sógorának nevezi, már nem élhetett. PÓR ANTAL.

Megjegyzések «Nemzetségi kutatások» czimü dolgozatomhoz.

I. Győr.

Midőn a Turul 1899. évfolyama 131. és 132. lapjain a szerdahelyi Imrefi és Dancsfi családok őseit: Imrét és Dancsot «Korom» és «Csepel» János fiainak, illetőleg mindkettejük atyját, Jánost *egy* személynek vettem, ezt nem csak azért tettem, mert az akkor rendelkezésemre állott kutfők szerint más Jánost nem ismertem, hanem azért is, mert egyik helyen[2] azt találtam, hogy «*Csepel*» *János fiai*, *Imre és Dancs* 1425-ben a zalamegyei Istvánd helységet ősi birtokuknak mondják. Azóta felkerestem Zalamegye okmánytárában a Szerdahelyiekre vonatkozó darabokat, a melyek a Turul 132-ik oldalán közzétett nemzedékrendet némileg változtatják és melyek lényegét a következőben röviden akarom rajzolni. A nevezett okmánytár II. kötetének 55—68. oldalán olvasható okmányból kitünik, hogy:

1. II. Derzs fia *Miklós* 1372 október 28-ikán még él;

2. hogy Derzs és György nevü fiain kivül, kik mindketten fennebbi napon élnek, *még egy János nevü fia is volt*, ki 1359-ben atyjával és fivéreivel együttesen az istvándi és tomaji birtokok között fekvő vitás terület ügyében folyt pörben szerepel;

3. hogy Péter fia, Mihály, e pör folyamata alatt meghalt és ügye kiskoru fiára: *Jakabra* átszállt.

Ugyanezen forrásmü II. kötetének 443. oldalán találjuk, hogy 1425 szeptember 1-én a következő Szerdahelyiek egynéhány somogy-zalai és veszprémmegyei birtok iránt folyt perüket a zseliczi apát ellen megujithassák:

1. *János fia Imre;*
2. *egy másik «Csepel» nevü János fia Dancs;*
3. *néhai Derzs Márton bán fia György;*
4. *Miklós fia Miklós;*
5. *ugyanazon Márton bán fiai Derzs és Péter.*

Ezek előadják, hogy † Tamás zseliczi apát még I. Lajos idejében őseiket, t. i. *mindkét Jánost, Istvánt és Márton bánt* Szepesi Jakab országbiró előtt bepörölte, hogy ezek az igényeiket igazoló okmányokat nem tudták előmutatni és hogy ennek következtében pörüket el is vesztették.

A mi már most ez Istvánt illeti, ki kell jelentenünk, hogy egyelőre ismeretlen személy; azon János pedig, kinek Imre nevü fia lett, nem lehet más, mint Miklósnak eddig figyelembe nem vett fia s igy megkapjuk a következő stemma-töredéket:

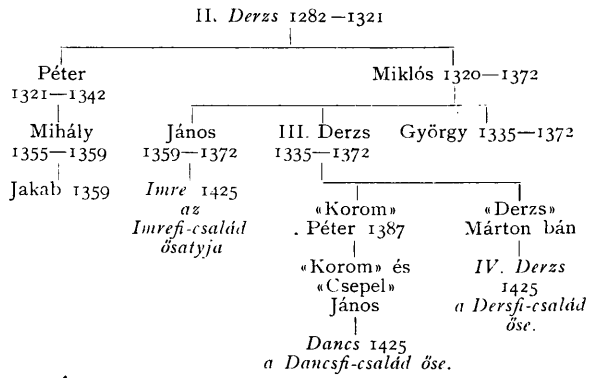

A mi Miklós fiát, az 1425-ben szereplő Miklóst illeti, ugylátszik, hogy szintén Derzsfi Márton bánnak az unokája és hogy atyja Miklós, a bán fia, 1418-ban már nem élt.

II. Monoszló.

II. Egyed tárnokmester és bán nejére vonatkozólag fennebbi dolgozatomban azt mondtam, hogy ismeretlen; ma azon helyzetben vagyok, hogy olvasóinknak bemutathassam.

[1] Soproni Okltár, I. k. 196. l.

[2] Hunyadiak kora, VIII. k. 186. l. V. ö. u. ott, 269. l.

Az erdélyi káptalan tanusitja t. i. 1300 június 31-ikén, hogy Egyed mester, P(éter) erdélyi püspök fivére, saját és neje nevében, Mikod bán fiaival, Miklóssal és Péterrel, a köztük már hosszabb idő óta fennforgó peres ügy iránt egyezkedik. Egyed neje *Kata* pedig *Mikod bán fivérének, Imrének, a leánya.*

A dolog abból áll, hogy Kata még atyjától bizonyos renolthi birtokrészt 50 márkáért kapta s hogy Mikod bán Kata beleegyezésével e birtokot eladván, az érte kapott összeget saját czéljaira fordította. Ezért átengedte neki Mikod bán dobokai birtokának felét. Most azonban rendbe hozzák a dolgot, a mennyiben Kata asszony, illetőleg férje Egyed mester Mikod fiainak a renolti birtokot visszaadja, ezek pedig érte és Kata leánynegyedeért Szamlény, Debren, Kis-Solymos, Món, Versenytelek, Mikótelke, Karvaltelek és Tiszni nevü helységeket Egyed mesternek átadják. Ha Kata örökösök hátrahagyása nélkül találna meghalni, e birtokokat bárkinek hagyományozhatja.

Egyed mester azonkivül még kötelezi magát, hogy az oroszi és faludi birtokrészeit, melyeket Tiszni, Versenytelek, Kis-Solymos és Debrenért cserébe kapott, Mikod fiainak visszaadja s azon 40 márkát, melyet ő Mikod fiai helyett azoknak Oroszi és Szentjakab nevü birtokainak Gyógyi Miklós és András volt erdélyi alvajda (András fiai) kezeiből való kiváltásáért lefizetett, nevezetteknek elengedi.[1]

Monoszló nb. Egyed tárnokmester neje *Kata*, tehát a *Kökényes—Rajnald nb. Mikod bán fivérének, Imrének, a leánya.*

Miután tudjuk, hogy Egyednek 1308-ban már férjnél lévő leánya volt és a fennebbi, 1300-ban kiállított oklevél azt kiemeli, hogy Kata esetleg örökösök hátrahagyása nélkül találna elhalni, nem éppen valószinütlen, hogy a Kökényes-Rajnald nb. Kata Egyednek a második neje, a mi annál is hihetőbb, amennyiben tudjuk, hogy Egyed, ki 1313-ban legalább mint hetven éves ember halt meg (1265-ben már tárnokmester!), kiskoru leányokat hagyott hátra maga után.

Dr. WERTNER MÓR.

Nehány szó a Szente-Mágócs nemzetségről.

Félve veszem a tollat a kezembe, mert nem vagyok járatos a heraldikában, s csakis a hatalmas topografiai, genealogiai érvek, a feltünő heraldikai egyezés alapján mertem ily fába vágni a fejszémet. Inditó okul szolgált az is, hogy két ősrégi család nemzetségét állapitottam meg ez uton.

1307-ben a szatmármegyei Szekeres és Zsarolyán per tárgyát képezvén, bebizonyitják, hogy *Szente-Mágócs nembeli Máté fia Dénes* a nevezett birtokokat rokona Ethet fia Mikó után kapta s Chazary János birtokával, Kadarch-csal elcserélte; de miután Dénesnek igényeit nem tudják bebizonyitani, megkapja Nymti Yurk fia Péter.[1]

Ezen helységekért a XIV. században a Kölcseyek folytattak több izben pert, mint az a Zichy-okmánytár köteteiből kitünik.

A Nyirség genealogiai viszonyaival foglalkozván, érdekelt e Szente-Mágócs nembeli Dénes esetleges utódait megösmerni. S mivel genealogiai kutatásaimat többnyire a katonai térképeken (Specialkarte) végzem, jelen esetben is e segédeszközhöz folyamodtam. *Zsarolyán egyik szomszédos helysége Czégény, melyről tudtam, hogy a Kölcsey* és *Kende családok ősi fészke.* S ime Nagy Ivánnál a kölcsei Kende családnak következő nemzedékrendét találjuk:[2]

Máté de Kewlche 1251
|
Dienes 1279
stb.

Daczára a topografiai érveknek s a genealogiai egyezésnek, melynek a kronológia sem mond ellent, nem merek a Kendék származásának bővebb taglalásába bocsátkozni. Csak a czimertani bizonyitékokra akarok reámutatni.

Csoma József, e kiváló heraldikusunk, az Alsániak és Makraiak czimeréből következtetve, a *Szente-Mágócs nemzetség ősi czimermotivumainak vagy a koczkázott pajzsot, vagy a három rózsát vagy mind a kettőt együtt*, tartja.[3]

A Kende család ősi czimere pedig egy sárkánytól köritett vért, melynek kék udvarában férfi kar könyöklő helyzetben, három szál kinyilt rózsát tart.[4] A Nagy Ivánnál közölt metszetben ugyan, a leirásról eltérőleg, a liliom helyett rózsa látható, s a Kende és Kölcsey családok ma tényleg igy használják czimereiket,[5] csakhogy ez nem jelent semmit, mert a rózsát és a liliomot a pecséteken könnyen össze lehet téveszteni.

Talán elég adat ez annak kimondására, hogy *Kende és Kölcsey családok* a *Szente-Mágócs nemzetségtől származnak.* És ha ez áll, azt hiszem, ez iránt sem foroghat fenn többé kétség,, hogy *a Szente-Mágócs nemzetség ősi czimere három rózsát tartó kar.*

Három liliomot tartó kar látható a vehéczi és laskodi Báncsy család ősi czimerében is.[6] Tekintettel arra, hogy a Szente-Mágócs nemzetség Zemplénben, Szabolcsban igy Laskod környékén is birtokos volt, szabad kimondanom, hogy *ez a család is a Szente Mágócs nemzetségből származik.*

[1] «A Magyar Tört. Társulat 1887. évi kirándulása», Századok, 1887. évf. VIII. f.) 45—46. ll.

[1] Fejér VIII. I. 253. (Wertner, Magyar nemzetségek, II. k. 336. lapon közölt regesta után).
[2] Pótkötet, 306. l.
[3] Turul, 1837. évf. 6. l.
[4] Nagy Iván, VI. k. 191. l.
[5] V. ö. Siebmacher, Der Adel von Ungarn, 225. l.
[6] L. czimerét (leirva) Turul, 1893. évf. 38. l.

Adataim vannak arra, hogy Csicsery, Csicseri Orosz és Ormós családok is e nemzetségből származnak; czimerük nem egyezik ugyan, de régi pecséteken — bár én ilyeneket nem ösmerek — valószinüleg a közös czimert találni. De ezzel máskor fogok bővebben foglalkozni.

S most egy kéréssel végzem soraim: hát ha valaki felvilágositást tudna adni a Tolcsva nemzetségből származó Császlóczy család czimeréről; mert esetleg akkor megállapithatjuk e génus ősi czimerét s egyuttal azt is, hogy az Uporiak az Ákos vagy a Tolcsva nemből ered tek-e?!

Ifj. KÁLLAY UBUL.

A Dobóczy család genealogiája.

Az alábbi két genealogiát a szirma-bessenyői Szirmay család levéltárában, egy XVII. századbeli, bőrbe kötött jegyzőkönyvben találtam, s egészen hiven onnan másoltam le.

E család az ugocsa-vármegyei Dabóczról vagy Dobóczról származott, s házasság révén a XVII. század elején nagyszámu birtokokat szerzett. Márton, a följegyzések irója s az ónodi végvár kapitánya, nőül vevén Gyulai Gál Margitot, kinek apja Gyulai Gál István Gyula vára körül sok falunak volt a földesura, feleségének Békés, Zaránd, Arad és Csanád vármegyékben, a török uralma alatt levő apai örökségére fordította figyelmét s ott részint királyi és nádori donatiók útján, részint egyszerüen örökség jussán számos, pusztult vagy legfeljebb rácz pásztoroktól lakott falut keritett birtokába. De mint birtokainak alább olvasható felsorolásából is kitünik, a török csapástól mentve maradt felvidéken is voltak tekintélyes számmal birtokai.

Öreg korában fiai számára családját és birtokait illető följegyzéseket vetett papirra s ezek alapján a család leszármazása a következő:

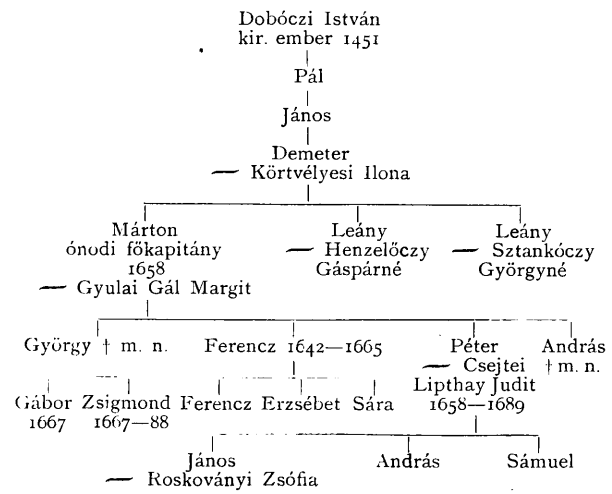

Az apa halála után följegyzéseit fia, Dobóczy Péter folytatta s ezeket ugyanabból a forrásból II. alatt közöljük.

E kiváló érdekü genealogiák közzétételét nemcsak a bennük megörökitett családtörténeti mozzanatok, hanem a birtokokat tárgyaló részben följegyzett művelődéstörténeti adatok is igazolják.

Ime, itt következnek hü másolatban:

I.

Genealogia generosi ac nobilissimi viri domini Martini Doboczi 1658 renovata.

Martinus Doboci, arcis Onodiensis supremus capitaneus erat filius Demetri Doboci, Demetrius filius Johannis, Johannes Pauli, Paulus filius Stephani de Daboc ex comitatu Ugocsa.

Uxor Demetri Doboci Helena filia Michaelis Körtvélesi ex Catharina Görgőy.

Volt az szegény megholt annyámnak az apámmal öszve négy ura. Első volt Doboci Demeter, kinek fia Doboci Márton. Másik ura volt Ragoci Estván, attól maradt egy leánya, Ragyóci Katta aszony, Sztankóci Jánosné.

Harmadik volt Balok György, attól maradot egy fia, Balok Estván, kinek unokája lakik fölső Dobszán, Balogh Antal fia.

Nedegyik volt Komoróci György, attól semmi gyermeki nem maratanak. Kis Ruszkán laktak, Pelejtén temetik el őket.

En Doboci Marton vöttem feleséghől Gyulay Gál Estván leányát, Gál Margitát, meltül vadnak fiaim: Doboci György, Ferencz, Péter és András. Az szegény anyám Körtvélesi Mihál leánya, ki volt Görgői Katta aszonytól való.

Körtvélesi Mihálnak volt fia Lásló, Lásló fia Mihál, Háskuton laktak.

Voltanak az szegény anyámnak leányi, Henzelőci Gáspárné és Sztankóci Györdné.

Körtvélesi Mihál volt mind egy Körtvélesi Margidval, Erzébedvel, mely Margitot vett volt el Görgőy Lőrinc, az Erzébetet Bertóti Imre.

Margitnak a fia volt Görgőy Cristóph, László, Benedek, melynek fiai: Görgői Cristóph, Estván, Vilhelm, Márton.

Erzébetnek fiai, leányi, fia Bertóti Lajos, János. Lajosnak a leánya Berzevici Jánosné Hamburkon lakozó. Ugyan másik Lajosnak leánya Berzevici Andrásné.

Az én nagyapámmal, Körtvélesi Mihályval volt mint egy annyától való Berzevici Estván, Herlyik, Márton, mely Körtvélesi annyát vötte volt el. Berzevici Fridrik és annak fiai voltak ez felöl megirt attyafiak.

Berzevici Estvánnak maradot egy fia, János, leányi edgyik Daróci Berzevici Jánosné, másik Körtvélest lakozó nagy Szombati Gergely Deákné. Harmadik Bocskay Miklósné, ki volt az előt Szűnyay Istvánné.

Berzevici Herliknek fia Herlik, Ádám. Berzevici Mártonnak leánya Herczegh Györdné.

Görgőy Christóphnak voltanak öt leánya, mellyet férnek attanak. Edgyiket Friski Bertóti Jánosnak,

mely volt az előbi feleségétől való. Monaki Mihál János Péter hugától.

Az utolsó felesége volt Czetneky Ferencz leánya, melytől való az fia István. Leányi edgyik Mariási Andrásné, másik Sulyok Istvánné, harmadik Pécsy Gáspárné, nedegyik Berzevici Bálintné.

Bertóti Imrének is maratakkal volt leányi, melynek vadnak maradíki. Edgyiket vötte volt el Gasmiry Lajos, annak leánya Viczei Istvánné, annak leánya Nagy Miháli Györdné Korczván. Az másik Mocskay Balás fiánnál, mely Mocskay Balásnak az felesége attyafia volt az szegény anyámnak, Dobóci nemzet volt.

Az feleségem Doboci Martoné Fövényesi Gál Margit, mely volt Gál István leánya Gyulay, ki Gyulából ki őzetvén, az pogánság miat, lakot Szatmárt. Mely Gál Istvánnak az felesége volt Szarvas Kövy Horvát Ferenc leánya, Horvát Sára. Mely Horvát Ferencnek az felesége volt Derencseni Margit, Győrd leánya, ki Mohac alatt veszed volt.

Annak az Derencseni Győrdnek három leánya volt és egy fia, Farkas, kinek István volt a fia, deficiált. Derencseni Győrdnek más leányi Derencseni Borbálya Loránttffi Jánosné, kinek fiai es leányi voltanak.

Edgyik fia volt Loránttffi László, annak fia Mihál, ki most Sáros-Patakon lakik. Az leánya Orsik aszszony Bakos Jánosné, kinek a fia Bakos János de Osdgyán.

Loránttffi Jánosnak volt még más leánya is, Barbely Demeterné, mellynek fiai Barbély János és Ferencz, kinek most unokája Halmi Gábor.

Az mely jószágot kit honnét nagy munkám és fáratságom, kötségem után sok perel, alkovásal jutot kezemhez, ezek:

Az szegény atyám után in comitatu Ugocza Daboczon egy nemes őlyes *(űlés)* a falu végén, a többi ki volt gondviselentlenség miat el egenedet *(elidegenedett)*.

Az szegény annyám után jutot volt Körtvélest az udvarház, de melete való kertek jutotak volt hugaimnak, öcsöimnek, mellyek az ő részíket mint Sztankóczi Jánosné hugomnak attanak Ragoczi Katta aszszonnak, kinek az annyával egy vagyok.

Én is az keveset békével nem birhattam a szomszédok miat, hanem én is attam Ragoczi Katta hugom aszszonnak és Kis Ruszkán való udvarházat vettem kezemhez, mely három nyomásra jó földöi vadnak, az előt is az szegény annyámé volt, de az öcsöim hirem elatták volt annyám halála után.

Az töb jószágot, kit feleségem után birok Martoniban, Szalonnán, Meszszesen in comitatu Borsod.

Item az Derencseny jószágban, ki az Derencseneiknek anyai jószágok volt, ki adatot volt az Szény jószágból Derencseni Imre bánnak és Szapolay Jánosnak, ki akkoron erdélyi vayda volt, de az ő része elidegenedet, ki most is Wayda rísznek hivatatik.

Martonyiban csináltattam az udvarházat, melyhez gondviselisem által szerzetem földöket, réteket. Az udvarházom kivül vagyon két egész házhely, kit Murany János es Nagy Juhasz házhellyének hinak.

Item egy fél ház Lengyen Jakabé. Az faluvégen birok egy pusztát Tott Mátthé hellét zálogul hatvan forintba. Az szőlő alat az halastót és az rétet szerzetem Köbliben lakozó aszszonytól.

Martonyiban az Szkaliczán bir egy földet, Pogány András dézmája ide jár, Kataliny ortványa is ide való, az Laczban is Beczkaháza felé azon kivül immár jó földeket cseréltem öszve darabokal az udvarházhoz.

Szalonnán birok harmadfél ház jobbágyot, kin laknak Benne András, Gál Péter, Lengyen Pál, jó nemes rétek földnek vadnak azon kivül az szalonnai határban.

Item szalonnai határban a Ördő farkon birok egy rétet. Tizenegy szőlőnek az dézmát is az Kavacson.

Meszszesen birok egy jobat-helt *(jobbágy-helyet)* földökkel edgyetemben. Réteket, földöket, kiket magam szerzettem, irtottam.

Meszszesi falo végen vagyon egy rétem, mellyet adot volt Loránttffi Pál ajándíkon, de én is száz forint érő lovat adtam volt neki ajándíkon. Másik ugyan ortván rét, melyet magam szolgáival irtattam. Harmadik is az száraz patakban szolgáimmal irtattam a meszszesi földin.

In comitatu Gömör Bakos Jánostól alkovás által és Loránttffi Miháltól adatot jószágh az feleségemnek, Ratkon, Babaluskan, Sztrižben, Laponyán egy néhány jobbágy és Derencsénben.

Babaluskán ött jobbágy, két pusztán.

Sztrižen négy egész hely de egynehanyon laknak rayta, jó réte erdeje vagyon.

Ratko mezővaroska, ott jutot ött házhely, mellynek edgyikén udvarházat csináltattam, ahoz jó földek vadnak és három jók rétek és az puszta halastó is az udvarházhoz való.

Derencsenben egy házhely, ki Szabados házahellének hivatatták, rétei vadnak négyhez és jó földei.

Laponyai puszta teleknek fele, kinek erdeje, réte mind külőm vagyon.

Simoniban vagyon hat egész hely egy negyed rész, ki Derencseny résznek hivattaték. Tudom a Lorántfiak eleget fognak beneteket felőle ontatni *(untatni)*, de soha ne adgyátok kezekhez. Kötéslevelünk vagyon egymás kezöt Bakos János, Loránttfi Mihály, ahoz tarcsátok magatokat, ki Jászón költ.

Tur Tisza Varsant megnyertem tűlek, arról is köttés levél vagyon, de háromezer forintnál kölemben hozzá nem juthatok, arról is kötés levél vagyon, ki Jászón kült, hit tiszteség vesztíst allat.

Az tartya köttés levelünk Loránttfi Mihalyal, Bakos Jánossal, hogy mellyikünknek magva szakadna, edgyikről másikra maradgyon jószágonk, az contractusban megh vagyon irva.

Az Tottsagról való jószágról hogy megalkuttam Loránttffi Mihály, Bakos János megh adta az kötést az Káptolomban, de az feleségem ot nem volt, két ezer arany a köttele, ki felbontaná s meg nem alloná.

Tur Tisza Varsanrul:

Ugy végesztünk volt akkoron, hogy hat esztendeigh ki nem válthassam az három ezer forinton, de az immár elmult régen. Kinek Isten közületek három ezer forintot adna, ugy mingyárást megh kellene oszolni.

Az mi jószágok perben vadnak, az mellyet meg nierhetnénk valamint valahogy egyenlő kőczégül Loránttffy urammal, Bakos urammal, az három részre kell oszlani, harmad részre mienk, kinek magva szakadna, edgyukünkrul masikunkra marad jószágh.

Az jószágnak adajárul való jedczés in comitatu Borsod:

Martoniban egész jobbágy tartozik Szent Mihály napián egy forint adóval, de ha szőlője vagyon, egy cseber borral tartozik. Ki fél helyes, ötven pénzel, avagy fél czeber borral tartozik.

Szalonnan az szerint tartoznak.

Meszszesen az szerint tartoznak.

Ratkon in comitatu Gömör:

Szuchacz Sebesteni Tamás és Pál egy ház helyen laknak, de anni földeket foglaltak házokhoz az török birodalomkor mint szintén három hászhoz valót.

Felül rajtok szálitottam egy szűr mivest, kinek Kitalta János neve, és ahoz az ház helyhez való földeket is az Szuchaczok birjak.

Azon felül vagyon egy puszta, kinek .....[1] pusztának híják, az a neve, annak az földeit is mind az Szuchaczok birják.

Igyekeznek némelyek, hogy megh osztanák ház hely számra az földeket, de ti annak ne ályatok. Hanem az Szuchaczok három mivest adgyonak mikor hova kell, mert mikor megalkuttunk, akkor nékem Szuchaczokot minden hozzájok tartozó örökségestül attak, nem mondhatyák, hogy az után foglalták, törvénjel sem nyeri el senki. Ot dézmával nem tartoznak, hanem bort árulni tartoznak.

Az mely házat ot Ratkon csináltattam, azt soha senkinek ne adgyátok, edgyitek meg éri azzal lakójul, jó földek, rétek vadnak hozzá. Ad Udvarhelynek felét Mikolas Győrdnek attam, de az város koze nem kel hadni fizetni, mert az is nemes ülés, dézmájat ide adgya.

Az ratkai jobbágyok Ratkon való földeket megh szánthattyák és az réteket megh kaszálhatyák, szintén elegendők oda.

Adajok pedigh Szent Györdgy napián . . d. 50
Item Szent Mihály napián . . . . frt 1 d. 50
Item Karácson napián . . . . . d. 50

Egyéb aprólék az ratkaiaknak azért engedtetet megh, hogy bort árulnak.

Az Totcsagon mindenik jobbagy tartozik Karácsonra egy egy madárral,

Egy egy kita kenderrel,

Egy egy font olayal,

Egy egy tyukkal, meg azon kivül is adgyon.

Sztrisieknek adajok:

Szent Mihály napián mindenik egész helytűl . . . . . frt. 1 d. —
Item Szent György napián . . . frt. — d. 12
Mindenik ház helytül annak előtte mindeniktűl volt . . . . . d. 24

Egy egy tyukkal is tartozik mindenik.

Babalusiaknak adajok:

Szent Mihály napián mindenik ház heltül . . . . . frt. 1 d. —
Szent György napián ugy hallottam, hogy mindenik heltül tartoznak . . . frt. — d. 10
Az pusztátul kettőtűl, babaluskaitul vöttem esztendőnkint. . . . . frt. 2 d. —

Igasságh szerint dézmával is tartoznak.

Derencsenben, mely puszta vagyon, arra jobbágyot kel szálitani és a szerint szolgáltatni, mi az igaz adaját is ugy venni mint egyebek adgyak, oth kilenczedet tartoznak adni az földekbül. Ahoz jó négy rét vagyon, földek minden nyomásra, de az kik reá szállottak, mind közinkben osztották, mert ot nem volt jobbágyhely, hanem czak az uraknak żelleri szolgái, most csak egy nyomásra vagyon szántó föld.

Laponiai puszta teleknek jó földei, rétei vadnak, az földet ki be veti hetedik kereszt az föld is az úré, dézma.

Az veteket *(réteket)* pénzen athatni el. Esztendőnkint meg leszen 18 szekérel.

Az mezejét is senki adomán nelkűl nem élheti, szabad az marhát róla be hajtani, de ha major házat rajta csinálhatna, úgy volna jó haszna. Erdők ez jószágocskában jók vadnak, melyekben ha disznókat haitnak vidékiek, tizeddel tartoznak és valló pénzel, kinek tized nem jutna.

Magunk jobbágyi minden esztendőnként tizedvel tartoznak az disznókbul es juhbul, méhbül.

Mindenik jobbágy Sztrižen, Babaluskán tartozik egy egy köböl zabbal, szombatival.

Derencseni erdő, ha termene, disznó tizedbül, Bakos Jánosval Lorántffi Mihályval, fele dézmája mienk. Az urak hedyérül, ki .....[1] hivatik, azonképen Poloma, Krokava, fele vagyon. Az dereneki erdő is köz, mert ugy vagyon az alkuvás, hogy mindenüt az derencsenyi jószágban olyan igasságom legyen, mint Lorántffinak s Bakos uramnak, melyrül levél kőt jászai conventbul.

Derencsenben vagyon három ház hely; edgyik Bakos Jánosé, másik Lorántffi Mihályé, harmadik Fövényesi Gál Margitháé, Doboczi Mártonnéjé es Derencseninek az falutul külöm erdeje, ki Urak erdejének hivattatik, oth csak az urak marhája járt, ha kinek disznait reá bocsátyák, annak az jövedelme fele minket illet, Lorántffival es Bakos János urammal.

Az derencseni jószágban mely erdők vadnak, mindenüt köz az erdők jövedelme Bakos urammal es Lorántffi urammal, vidéki emberektül ugy mint fele, az fele az töb atyafiaké, és kinek kinek az jobbágya dézmával tartozik adni urának.

Malomrul való jedczés:

Ratkai malombeli részt az vígezés szerint birnia kel harmad részt.

Striżen uy malmot kel épitetni, mert ez mostani más ember földén vagyon épiteni, és ez malom, ki vagyon, urat illet, mert elszököt, az ki csinálta volt.

Babaluska is vagyon malom hely.

Simoniaknak adajok mindenik edgy jobbágytul Szent György adaja esztendőnkint . . frt. 3 d. —

Buzabul tavaszbul kilenczedet tartoznak adni, de ot hét ház helynek. Gál Peteré ki volt ez Pongracz Miklosé, magatok vessétek be mindenkor, ugy haszna leszen. Egy negyed rész is vagyon kinek Borla hele neve, azt is magatok vessétek megh.

Két egész jobbágy vagyon. Edgyik Marton Lőrincz másik Baczkó Péter. Zellérek vadnak nálok, azok is tartoznak segiteni mi nekünk. Rétek jók vadnak ez ház helyhez, azokat minden esztendőben meg kel kaszálni es szénájul eladni. Egy egy kita kendervel is tartoznak esztendőnkint és káposztát is adnak egyéb uraknak, és kendert vetnek és meghkészétik. Egy egy font olaival is tartoznak.

Az falu földén vadnak osztatlan rétek; melyeket az falu Valal réteinek hínak, melyekre mostanságh pénzt vettek fel az falu török adajára, az mely jobb-

[1] Igy, üresen hagyva.

[1] Igy, hézag hagyva.

ágyim Gál Péter es Pongrácz Miklós onnét eljüttek azokon az mi ö rájok háramlott, az pénzben megh vették rajtok. Az rétbül az én részemet ki kel mérni és mi számunkra kaszálni.

Másutt is vagyon az fele köz rét osztatlan ugyan Simoniban, megh kel osztani, azon kel lenni.

Volna töb jószág is Simoniban, melyet Jakofiné birt, kinek csak jegy ruhájával tartoznám, de Lorántffi Mihály titkon, hogy nekünk ne legyen közünk hozzá, adot Jakofinénak száz negyven forintot, ugy foglalta el.

Gömör vármegyén tiltottam Lorántfit, hogy jegy ruhájának felette megh vetelétül. Jakofiné is Sos Anna aszont eladásától és szolgabirót kértem ki az jószágnak megh számlálására, mely csak abban maradot. Vagyon relatiója akkorbeli szolgabirónak, melyet megh kel keresni az nemes vármegye prokutolumjában *(igy!)*, és ugy tetzik ki, melyik jószágh legyék az az Derencseniéi.

Holmi régi perek vadnak fen, melyek octavát illetnek, azokrul ugy vagyon végezésünk, hogy mint megnyerhetünk benne, vagy perrel vagy alkuvásal valamint valahogy ugy hogy egyenlő kőcségül keressük és egyenlőképen osztozzunk Lorántfi Mihály, Bakos János és feleségem Fövényesi Gal Margit három felé és melynek magva szakadna, edgyikrűl másikra szályon, az levelek pedigh Szarmaskoi *(igy!)* Horvat Ferencztűl marattak, melyek Lorántfi Mihállyal vadnak, végezésünk olyan vagyon, hogy megh adgya őket, kinek mását. Erős kötes vagyon rula, jászai conventben költ.

Vadnak Kőrős Maros kőzőt is jószágok, kik közösök voltanak Gal Andrásval, melynek fia Gal Mihály, az én feleségem Gal Estván leánya. Ezek edgyek voltanak.

Kőrős Maros közöt volt edgyik falujok, Medgyes. Az másik Fővenyes ; ezek Gyula táján vadnak, de puszták. Ezeken kivül sok falukban volt jószágh : Keziben, Csabacsudon, Ötvenyesen, Egy haza Kerekiben, Csepregen, Csigatövisen, Otlakon.

Gal Estvánnak Szakmárt is volt háza.

Gal Estvánnak volt két felesége. Az első volt Uyfalusi nemzet, melyet hinak Szilvas Uyfalunak. Edgyik Judith Horvat Miklósné, melyek vadnak leányi unokái. Annak leánya vagyon Galgocz felé Paczalan Kalnay Jánosné, mostan edgyik leánya vagyon Nagy Tarkaniban. Az harmadik volt Veseny Miklósné, annak fia Estván Erdelyben lakik.

Ersebet második leánya Gal Estvánné az volt Verboczy Jánosné, annak az fia Pál és leánya Judith. Ugyan ennek az elébi urátul vagyon egy fia Horvat Mihály, Erdelben lakik.

Az utolsó feleségétül Gal Estvánnak nem maradot töb gyermeke az feleségemnél Gal Margitnál, az volt Horvat Ferencz leányátul, Horvát Sárátul, mely Horvát Sára volt Derencseny Margit leánya, mely Margit volt Derencseni György leánya. György volt Derencseny Imre bán fia, mely Horvátországban veszet volt Szegenyvára alat fiával edgyüt Pálval, ki akkoron horvátországi bán vala.

II.

Genealogia generosi ac nobilissimi viri domini Petri Doboczy.

Petrus Dobóczy filius generosi quondam domini Martini Dobóczy, sacrae cæsareæ regiæque maiestatis præsidii Onodiensis supremi capitanei.

Az szegény attyámnak az szegény anyámtul voltanak négy fiai : György, Ferencz, Péter és András. György és András deficiáltak, Ferencznek marat három fia : Gábor, Sigmond és Ferencz s két leánnya : Örzik és Sára. Nékem Doboczy Péternek három fiaim : János, András és Sámuel, az feleségemtűl Cseytey Liptay János leányátul, Judittúl, kitűl születtenek ezen felül meg irt fiaim.

Az nagyobik fiamot megházasitottam, vette el Sáros vármegyébűl Roskovány Christoph leányát, Sophiát, kinek vagyon fia Márton és leánnya Mária. Az két fiaim nőtelenek, András és Sámuel.

Az szegény attyám halála után marat vólt jószágunk az annyárul az mint az attyám genealogiábúl ki tetsik. De az én báttyaim, Doboczy György, Ferencz és eöcsém, András elzálogositotanak, kit én sok kőcségemmel s fáradtságommal, némely részét kiváltottam. És azon kivül Csetnek városában szép előregségeket szerzettem magam industriájábul. Ugy mint : keő házat feöldével, rétével, kirűl levél vagyon. Más házat vettem négy száz forinton, kiben János fiam lakik, feöldével, rétével edgyüt.

Az előstül marat jószágot Geőmeőr vármegyében, Ratkón és Sztrisben váltottam ki Palatinus uramtúl ezer forinton.

Item Borsod vármegyében Szalonnán váltottam ki pater jesuitáktúl negyedfél száz forintokon, három házhelly vagyon, és az Kavacson léveő szőlők. Az Kűvölgyön az pinczét és mellette léveő szőlőt is pénzen vettem, kirűl levél vagyon. Az Nádasban is Bene András szőlője enim, János fiamnak attam volt, de vissza vettem, mivel gongyát nem viselte. Az Kavacson, szalonnai hegyen, egynéhány szőlőbűl jár fele dézmája nékem, fele az földes uramé, az mint az attyám genealogiábúl ki tetzik.

Az töb előstül marat jószágok, kik zálogban vadnak, azokrúl vadnak levelek, kitt én attam el, kitt pedig az báttyaim, az levelekbűl ki fogh teczeni.

Az simonyi jószág kétt karban van elzálogositva Kazay uramnál.

Martony udvarház négy száz forintban, még azon kivül kétt egész házhell van zálogban, egyik Murany házhele, másik Csudó házhele.

Doboczy Ferencz gyermekinek engettem birni Martonyban Lengyel Jakab fél házhelét és Mesessen is fél házhelet, ki csak enim vólt, de illyen okon : hogy jusomat ki nem vettem, hanem olly jussom vagyon most is mint az előtt, migh én birtam. Azért mezejét, erdejét szabadon élheti morhám és szabad uraságában vagyok most is, azután is fiaim birhattyák szabadossan mint igaz feöldes urak.

Zemplyn vármegyében az attyámrul marat jószág zálogban Keörtvélest Rákoczy Ferencz uram udvarházának elenében, három száz forintban, kirűl levél vagyon.

Item Kis Ruszkán egy nemes udvarház helly, de puszta, az is zálogban vagyon két száz forintban, kirűl

levél vagyon, most Bancsy Sigmond uram birja az mint értem.

Az szegény attyámnak Ugocsa vármegyében Daboczon volt udvarháza az falu végén, — nagy keörtvéllyfa volt az ház eleöt, minden pénz nélkül, ot való attyafiak birják, az ki oda menne közületek, keresné ki, szőlő is volt hozzá.

Az feleségem attyárul, Liptay Jánosrúl, és annyárúl, Pogány Margitrúl melly jószág lehetne, Cseytén Liptay Ferencz, az feleségem báttya birta az attyai jószágát, ki ez mai napig is osztatlan. Az feleségem részét Liptay Ferencz fiátul ki kell keresni, egy udvarház volt, öt zellyér, jó földek, rétek és jó három szőlők. De ezen jószág közös volna Szent Györgyön lakozó Romhany Judittal, Molitor Sámuelnéval, mivel eő is edgyik attyafiu.

Az feleségem annyárúl, Pogány Margitrúl az Dunán túl Szala vármegyében marat jószág, kit Liptay Ferencz, az feleségem báttya, Szelecsény János uramnak adó arendában atta, az melly ugyan Szelecsényben lakik. Az feleségemnek az részét is mint Liptay Ferencz vette fel 28 esztendőtűl folyvást, kit az fián kell keresni mint tutoron, mivel az attya percipiálta épen az jüvedelmet.

Az mi az én eőstűl marat jószágomat illeti, kit Geömeör és Borsod vármegyékben birok, és kik zálogba vadnak is, mind az szegény annyám elejérűl, Derencsény familiárúl szálottanak vólt.

Item az gyulai jószágban kit birok is, kik el is vadnak zálogositva mind az szegény annyám attyárúl, Feővenyessy Gall Istvánrúl szálottanak. Magam is báttyámmal, Doboczy Ferenczel egynéhány falukat kértünk eő Feőlségétűl, most is kettőt birok Doboczy Ferencz árváival edgyüt, Nagy Iratost s Tompát, az többi zálogban vadnak, kirűl szép levelek is vadnak, ha Isten erőt ád, kiválthattyátok leveleknek continentiája szerint, az melly falukat birtam azon falusi lakos embereknek levelejébűl tudhattyátok mint adósztanak.

Dr. Borovszky Samu.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya folyó évi április hó 26-ikán ülést tartott, melyen *Fejérpataky László* másodelnök elnöklete alatt *Barabás Samu*, id. *Dániel Gábor*, ifj. *Reissig Ede*, *Szent-Iványi Zoltán*, id. *Szinnyei József*, ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Az első felolvasás tárgya *Ghyczy Pál* évdijas tag «A rangjelző koronák» czimü dolgozata volt, melyet *Áldásy Antal* jegyző olvasott fel. Ezután a titkár magát megnevezni nem akaró társulati tagnak «Harsági Farkas Márton czimerleveléhez» czimü dolgozatát olvasta fel, melyre ifj. *Reissig Ede* tett helyreigazító megjegyzéseket. Mindkét dolgozat a Turulban fog közzététetni.

A folyó ügyek előtt a titkár bejelentette *Majláth Béla* ig.-vál. tagnak f. évi márczius 23-ikán bekövetkezett elhunytát. Az igazgató-választmány mély megilletődéssel vette tudomásul tagtársának elhunytát s elhatározta, hogy emlékét jegyzőkönyvében és a Turul hasábjain közzéteendő nekrologban örökiti meg és részvétének az elhunyt özvegyéhez intézendő iratban ad kifejezést.

A társaság évdijas tagjai közé felvétetett *Jankovics Mihály József* tanárjelölt Budapest (ajánlja Tahy István pártoló-tag).

Bemutattatott a pénztárnok jelentése, mely szerint az ülés napjáig befolyt 2435 k. 86 f., kiadatott 1727 k. 69 f., maradvány 708 k. 17 f.; vagyonállás: értékpapirokban 23,600 k., kötelezvényekkel biztositott alapitványokban 5200 k., kötelezvény nélküli alapitványokban 1000 k., a középkori czimeralbum és a nemzetségi zsebkönyv alapja 600 k., pénztári készlet 708 k. 17 f., összesen 31,108 k. 17 f.

A titkár bejelentette, hogy a két évnél régibb tagdijhátralékok ügyében február havában szétküldött elnöki megintésre 52 társulati tag közül heten egész tartozásuk, hatan annak egy része beküldésével rótták le kötelezettségüket. E czimen beérkezett összesen 575 korona. A nem fizetők az ig.-választmány korábbi határozata alapján a társaság ügyésze által fognak tartozásaik kiegyenlitésére felszólittatni.

Báró Mednyánszky Dénes alapitó-tag a Mednyánszky család történetére vonatkozó genealogiai és czimertani adatokat tartalmazó dolgozatát ajándékozta diszes kiállitásban, bőrbe kötve, a társaságnak.

Az igazgató-választmány a becses gyüjteményt irattára számára örömmel fogadva, az ajándékozónak hálás köszönetét rendelte tolmácsolni.

A jegyzőkönyv hitelesitésére az elnök id. *Dániel Gábor* és id. *Szinnyei József* ig.-vál. tagokat küldte ki, s ezzel az ülés véget ért.

Majláth Béla.
(1831—1900.)

Immár a harmadik halott, kit a kérlelhetetlen halál e folyó évben kiragadott társulatunk igazgatóválasztmányának sorából. Gróf Batthyány Gézát és Iványi Edét csakhamar követte a sirba választmányunk legrégibb tagjai sorából Majláth Béla, ki ez év márczius 23-án vált meg az élettől.

Székhelyi Majláth Béla 1831 június 18-án született Andrásfalván. A szabadságharczban a 13. pesti honvédzászlóaljban vett részt, hol hadnagyi rangot ért el. Közpályára 1861-ben lépett, a mikor Liptó vármegye főjegyzőjévé választotta, mely állásról azonban a provizorium alatt lemondott. 1867-ben ujból Liptó vármegye főjegyzője, 1875—77-ig a vármegye alispánja volt. 1879-ben a Magyar Nemzeti Muzeum könyvtárőrévé neveztetett ki, mely állását 1893-ban történt nyugalomba vonulásáig viselte.

Irodalmi munkásságának kezdete a hetvenes évekre esik, a midőn történelmi tanulmányainak eredményeit kezdte közre bocsátani. A Magyar Tudományos Akadémia 1880-ban választotta tagjai sorába, s ettől kezdve mind intenzivebb munkásságot fejtett ki. A nyolczvanas évekre esnek nagyobb történelmi munkái és forráskiadványai, a szőnyi béke okmánytára, Széchenyi István gróf levelei, Maylád István életrajza és számos különböző folyóiratokban megjelent értekezései. A Budavár visszafoglalása emlékére 1886-ban rendezett történelmi kiállitás az ő fáradozásának eredménye, s annak az ő tollából megjelent katalogusa e kiállitásnak az irodalomban is maradandóbb nyomot biztositott. Párhuzamosan történelmi tanulmányaival haladtak a hazai genealogia, czimer- és pecséttan terén mozgó tanulmányai, melyek szoros értelemben vett történelmi tanulmányait csakhamar háttérbe szoritották.

Midőn társulatunk 1883-ban megalakult, Majláth Béla mindjárt az igazgató-választmány tagjai sorába lépett. Ettől kezdve alig van folyóiratunknak egy kötete, melyben tolláből eredő czikkel nem találkoznánk. A hazai czimer- és pecséttan, de főleg a genealogia köréből vett tanulmányai mindig egy-egy érdekes kérdés tisztázását mozditották elő. A Hunt-Pázmán nemzetségről, a Majláth családról, a liptómegyei törzsökös családokról, a Kereszturiakról, Zemche ivadékairól, a Platthy családról, a liptó-vármegyei királyi sólymárok leszármozóiról irt czikkeiben foglalta össze családtörténeti kutatásait, melyek széleskörü levéltári kutatásokon alapulva, a hazai családtörténetnek nem egy bonyolult homályos kérdését világitották meg. Pecsét- és czimertani dolgozatai pedig mindig egy-egy ujabb, érdekesebb dologra hivták fel a szakkörök figyelmét. Irodalmi munkássága genealogiai irodalmunkban Majláth Béla nevét a jövőre is megörökitendi. Az érdeklődés, társulatunk és folyóiratunk iránt, melyek megalapitásánál is ott állott, munkásságában egész haláláig megnyilatkozott. Élete utolsó időszakában irta meg dolgozatát a Thuránszky családról, mely folyóiratunk jelen füzetében lát napvilágot. Ez volt utolsó dolgozata, melyben ujból Magyarország egyik legrégibb, a XIII. századig felnyuló nemesi családjának leszármazási viszonyait tisztázta.

Hazai genealogiai irodalmunk egyik legjelesebb, fáradhatatlan munkását, társulatunk egyik legrégibb tagját gyászolja az elhunytban, kinek halála a hazai családtörténetre s társulatunkra sulyos veszteséget jelent. Nyugodjék békével!

SZAKIRODALOM.

Szeged története, irta Reizner János. Kiadja Szeged szab. kir. város közönsége. Szeged, 1899—1900. 8-r. 4. kötet.

A közelmultban megjelent történeti monografiák sorozatában előkelő helyet foglalnak el azok a művek, melyek a mai társadalmi rend alapelemei, a városi polgárság történetével, jogviszonyaik fejlődésével, müveltségük és egész társadalmi életük alakulásával foglalkoznak. E czélnak van Reizner most megjelent műve is szentelve, mely a magyar alföld legnépesebb és legvirágzóbb városának multját és jelenét van hivatva megörökiteni, s a mely ennek kapcsán hazánk történetét is sok becses adattal világitja meg. A négy kötetből álló mű első kötete (XI + 398 l.) Szeged történetét a præhistorikus időktől kezdve a XVIII. század végéig tárgyalja. A város nevének a legrégibb oklevelekben előforduló különböző alakjait a *sziget* szóra vezeti vissza, s ugyanezt a város földrajzi fekvéséből meritett érvekkel is bizonyitani törekszik. Közli a város nagyobb és kisebb pecsétjeinek legrégibb lenyomatait, melyek közül az első 1469-ben készült, a második pedig 1489-ben. A város középkori czimere tudvalevőleg kiterjesztett szárnyu sas; ez látható mind a két pecsét pajzsában. A régibb pecsét köriratát Reizner következőkép olvassa: «Sigil(l)um Civitatis Segediensis iudicum ac villa(norum).» A másik, kisebb pecsétrajzát a Turul 1884. és 1889. évfolyamaiból ismerjük, csakhogy 1490 évszámmal, mig Reizner 1489-et olvas, és jegyzet-

ben hozzáteszi: «lehetséges, hogy e kisebb pecséten 1489-nek tetsző évszám is .. nem helyes metszésü, és hogy a nagyobb pecséttel egykoru». (Maga a rajz, mit munkájában közöl, oly homályos, hogy egyik állitás mellett sem bizonyit.) — A kötet a továbbiakban az 1541-ben bekövetkezett török hódoltság eseményeit tárgyalja, és a város későbbi katonai és kamarai igazgatását, melynek megszüntével 1710-ben I. József megujitja a város régi kiváltságait, azokat az országos rendek is elismerik és ünnepélyesen törvénybe iktatják. Itt folytatja a szerző a város pecsétje fejlődésének történetét, melyet olvasóink a Turul 1889. évfolyamából ismernek.

A második kötet (367 l.) a XVIII. század végétől az 1879. évi nagy árvizig terjedő korszakot öleli át. A XIX. század elején a város mindinkább halad a polgárosodás terén: közhasznu intézeteket alapitanak, a polgárság vagyonosodását előmozditó intézményeket létesitenek, és a szellemi müveltség általános emelésén fáradnak. A szabadságharcz mozgalmaiban a város polgársága lelkes részt vesz, sőt annak hanyatlása idején a város egy időre katonai és politikai központtá lesz, az önkényuralom alatt pedig osztozik az egész nemzet szomoru sorsában. A harmadik kötet (541 l.) a város jelenkori állapotát ismerteti egyes intézményei szerint, miközben rövid visszapillantást nyujt ezek történetére is. Tárgyalja a város követküldési jogának történetét és törvénykezési jogának eredetét. A város hatósága ép oly hiteles helyet és személyt képezett, mint a minők a káptalanok és konventek voltak. (A polgárok jogügyleteiről szóló oklevelek azért nem maradtak ránk, mert ezek a város régi levéltárával együtt megsemmisültek.) Fel vannak sorolva a város régi főbirái 1408-tól a királyi törvényszék felállításáig, kik közül többen nemességet is nyertek. Diplomatikai szempontból érdekes a negyedik kötet (650 l.), a mely Szeged város történetére vonatkozó okleveleket, összesen 296 darabot közöl. Az oklevelek között 64 középkori oklevél van, melyek közül a legrégibb az egyetlen Árpádkori, IV. Béla király 1247. évi adománylevelének I. Mátyás király 1465. évi megerősitő oklevelében foglalt átirata. A középkori oklevelek kilencz kivételével Szeged város titkos levéltárából vannak közölve, s eddig még nem jelentek meg nyomtatásban. A városi polgárság kiváltságait annyira szivén viselő Zsigmond királynak 17 darab oklevelét közli. Különös figyelmet érdemel ezek közül a városi polgárság összes jogviszonyait megállapitó 1405. évi úgynevezett decretum minus, mely I. Mátyás király 1464 április 3-ikán kelt megerősitő átiratában van meg a város titkos levéltárában, Zsigmond király többi oklevelei a városi polgárok vám és adómentességét, birói illetékességét, tanács-választó jogát és vásártartási kiváltságait állapitják meg. I. Mátyás király 18 oklevele hasonlóképen a városi polgárság kiváltságait gyarapitja: kegyúri jogot, vám- és adómentességet, vásárjogot, biróválasztási jogot ad a város polgárainak, s a szomszédos kúnokhoz való viszonyaikat megállapitja. Az ujkori iratok között kulturtörténeti szempontból érdekesek a 207. szám alatt közölt 1728-tól 1744-ig tartó s európai hirre vergődött szegedi boszorkányüldözésre vonatkozó periratok, melyek a kérdéses tárgyra nézve bőséges adatokat nyujtanak. 84 darab ügyiratot közöl e tárgyról; tanuvallomásokat, kényszervallatási jegyzőkönyveket, birósági véleményeket s tűzhalálra szóló itéleteket, melyek mindegyike figyelemreméltó. Az egész munkát egy 93 oldalra terjedő név és tárgymutató fejezi be, mely azonban, sajnos, a negyedik kötet anyagát nem foglalja magában, s igy az oklevelekben levő anyag felhasználását nagyon megneheziti. A három első kötetben több önálló képmelléklet van, melyek jegyzékét az egyes kötetek külön-külön adják. Nagy kár, hogy a szövegben előforduló képekről, pecsétlenyomatokról és hasonmásokról semmi kimutatást sem találunk, mert ezzel az áttekintés nagyon meg van nehezitve. A munka két első kötete a magyar történelemmel foglalkozóknak nyujt bőséges adatokat, a harmadik kötet a mai társadalmi viszonyok ismeretét egésziti ki, a negyedik kötet pedig a diplomatikusok számára tartalmaz érdekes anyagot. Az egész munka világosan, magyarosan van megirva; szerzője, Reizner János, az ismert nevü történetiró, kinek évtizedekre terjedő munkássága eredménye van e vaskos kötetekben letéve, egyaránt bizonyságot tett páratlan szorgalmáról és irói képességéiről. A munka külső kiállitása is minden tekintetben kielégiti a várakozásokat. Nagy szolgálatot tett Szeged város lelkes közönsége a magyar történettudománynak, midőn ily nemes vállalat megvalósulását előmozditotta. *G. A.*

Magyarország vármegyéi és városai. (Magyarország monografiája.) Szerkeszti Dr. Borovszky Samu. Szabolcsvármegye. Irták a szabolcsvármegyei helyi munkatársak. Budapest «Apollo» irodalmi társaság, 1900. 4 rét XVI. + 574 ll.

E vállalatnak immár ötödik kötete fekszik előttünk. A tiszta magyar vármegye mintakepének, Szabolcs vármegyének monografiáját adja ez, már az előbbi köteteknél követett munkaprogramm beosztása alapján állva. A helyi munkatársak nagy csapata müködött közre vármegyéje monografiájának megirásánál, az egyes fejezeteket még egy külön erre a czélra felkért szakértő birálta felül. E monografiának a vármegye történetével foglalkozó két része van, az egyik dr. Jósa András tollából Szabolcs vármegye őstörténete, a másik dr. ifj. Reissig Ede tagtársunkéból Szabolcs vármegye története, melyek elsejét Nagy Géza, másikát dr. Borovszky Samu revideálta. E két fejezetet, noha azok bennünket közelebbről nem érdekelnek, tárgyuknál fogva megemlitjük.

A vármegye családjaival foglalkozó fejezetnek ugyancsak Reissig Ede a szerzője, mig revizióját Csoma József tagtársunk végezte. Az 506—537 lapokra terjedő fejezetben ifj. Reissig Ede a szabolcs-vármegyei nemesség történetét a legrégibb korral, a tatárjárás előtti idővel kezdve, az ezt megelőzőleg letelepedett legrégibb két nemzetség, a Balogh-Semjének és a Guth-Keledek ismertetésével vezeti be. E két nemzetségről valamivel hosszabban emlékezik meg, jóllehet csak a legszükségesebb adatokat, illetve a legkiválóbb tagoknak neveit sorolja fel. Összeállitja továbbá röviden egész a XIX. századig a megye nemességére vonatkozó főbb adatokat. És pedig első sorban a XV. századig a megyében előtünt nemzetségeket, a minők a Boxa nemzetség, a Rathold, Bastech, Szoárd, Poch, Pécz, Hont-Pázmán és a Kaplyon nemzetség, s az azokból származott családokat emliti fel egész röviden, majd

a XV. századbeli családokra tér át, aztán a mohácsi vész utáni időkről szól. Megemlékezik e helyt azon két nemesi vizsgálatról, melyek egyike 1725-ben, másika 1855-ben készült. Közli az első összeirás alkalmával jelentkező családok jegyzékét, melyek nemességüket az eredeti czimerlevél felmutatásával igazolták, adva egyuttal a czimereslevél adományozásának évét is. E családok száma mintegy 83 volt, más okirattal pedig még 38 család igazolta nemességét. Ez az összeirás azonban az illetékes köröket nem elégitvén ki, 1755-ben tartatott meg az uj országos nemesi összeirás, mely az összes birtokos és 268 armalista nemes családon kivül a főpapokra és főranguakra is kiterjeszkedett. A XIX. század elején a vármegye birtokos nemes családainak száma 530 volt.

E nagyon is rövidre szabott általános bevezetés után betüsoros rendben adja szerző a vármegyebeli nemesi családokat. 298 nemesi családot sorol itt fel, hosszabb-rövidebb adatok kiséretében, melyek a család czimerszerzésének idejére, főbb tagjaira, czimerére stb. vonatkoznak. E részben szerző felhasználta nem csak a főbb genealogiai munkákat, s egy-két ujabb segédkönyvet, mint pl. Csánki Dezső művét, hanem az országos levéltárban őrzött adóösszeirások és nemesi vizsgálatok, a vármegye levéltárában lévő nemesi vizsgálatok adatait, továbbá egyes családok birtokában lévő okiratokat is. Folyóiratunk olvasói előtt nem ismeretlen, hogy szerzőnek a jelen munkája nem az első e nemben; már az előző, Vas és Nyitra vármegyéket tárgyazó kötetekben is ő közölte volt az illető megyék nemesi családainak jegyzékét. Ez ujabb munkája a genealogiai irodalmat egy igen hasznavehető utmutatóval gyarapitja, mely e vármegyei nemességre nézve nélkülözhetetlen kalauz gyanánt fog a jövőben a nemességi kutatásoknál szolgálni. A szöveget egyes családok czimereinek metszetei illusztrálják, melyeknél azonban nem hallgathatjuk el abbeli megjegyzésünket, hogy azok között kivitel tekintetében nem egy nagyon kezdetleges fokon áll. A munka belbecséből e körülmény mit sem von le, de a kiadványnak mindenesetre előnyére fog válni, ha a szerkesztőség a további köteteknél a czimerrajzokra nagyobb gondot fordit. —*y.*—

Esztergomi kanonokok 1100—1900. Irta Kollányi Ferencz. A magy. kath. egyház kilenczszázados évfordulója alkalmából kiadja az esztergomi főszékesegyházi káptalan. Esztergom. Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája. 1900.

Egy évtized munkájának, szorgalmának a gyümölcse az előttünk fekvő vaskos kötet, amelynek tartalmáról a szűkszavú czim nem nyujt kellő fogalmat. Nem csak az esztergomi kanonokok hosszú sorának névlajstroma, nem csak ezeknek pontos életrajza, hanem meg van irva benne az ország ezen első káptalanának rövid története is, megrajzolva oly módon, hogy a régenmult idő megelevenedik előttünk. A magyar müvelődéstörténethez egy ujabb alapkő ez a munka, amelyért szerzőnek hálával tartozik a magyar történetirás.

A névlajstrom 1454 kanonok többé-kevésbbé terjedelmes életrajzát foglalja magában. Látva az adatok tömegét, szinte csodáljuk, mint volt bátorsága a szerzőnek elkezdeni művét. A jó névmutató lehetővé teszi, hogy a sok családtörténeti adatot is fel lehessen használni. Nem egy genealogia nyer jó kiegészitést a Kollányi könyvéből, amelynek nevei közt az ország első családai szerepelnek.

Még a heraldikai adatok sem hiányoznak. Igy például meg van emlitve, hogy Thakaró Gergely kanonok 1502-ben, Szelestei Gosztonyi János pedig 1507-ben czimerlevelet nyert.

Ajánljuk a derék munkát genealogusaink figyelmébe. *V.*

Nagy Iván. Családtörténeti értesítő. Szerkesztik és kiadják Dr. Komáromy András és Pettkó Béla. II. évfolyam 1900 4—5. füzet.

A tartalmas füzet első közleménye *Komáromy András* tollából folyt: A Bilkay és Lipcsey család eredetéről. A czikk egy XVII. századi genealogikus feljegyzés alapján sok tekintetben kiegészíti s jobbitja *Petrovay Györgynek* a nevezett családokról folyóiratunkban megjelent dolgozatát. *Pettkó Béla* a királyi könyvekben foglalt czimerleirásoknak tizedik folytatását közli. A *Magyarország Családai* czimü rovatban *(r.—r.)* a Milleji Salamon, *Benkó Imre* a Benedicty, *Sárközy Imre* a Paiss, *Csoma József* a Lomniczai Kissevich—Horváth és *Berseny Árpád* a Nagyidai Berseny család történetét és genealogfáját bocsátja közre. Különösen érdekes ezek közül a Salamon család rövid monografiája. Oly sokféle egymásnak ellentmondó tradiczió volt ismeretes ennek az ősi nemzetségnek az eredetéről, hogy örvendenünk kell, hogy végre akadt egy szorgalmas genealogus, a ki hiteles adatokból állitotta egybe a család törzsfáját. Kétségtelen — a czikk szerint — hogy a családot III. Béla király nemesitette meg 1178-ban. Természetesen, összefüggő genealogiát ilyen ősi időkből hiába várnánk; sőt későbbről is hiányos a leszármazási tábla, miután a nemzetség sokfelé elágazott s levelei szerte hurczoltattak.

A család czimerének megállapitása kissé ingatag alapokon nyugszik. A czimer csak XVII. századi és ujabb pecsétekből ismeretes, szinjelzése pedig, a czikkiró szerint «az általános heraldikai szabályok értelmében állapittatott meg». Nagyon szeretnők tudni, hol találhatók azok a szabályok, amelyek segitségével meg lehet egy szinjelzetlen czimer szinét állapitani. Az efajta rekonstrukcziókkal óvatosan kell élni, mert — kivált a régibb időkre — sokféle tévedésnek válhatnak szülőanyjává. *Csoma József* czikke a Kissevich-Horváth családról szerzőjének szokott alaposságával van megirva. A dolgozat nem ugyan terjedelme, hanem elbeszélő, élvezetes modorával szinte kiválik a többi közül. Az 1754—55-iki országos nemesi összeirás közlésében Győr, Heves- és Külső-Szolnok és Hont vármegyék kerültek sorra. A Tárczában Orosz Ernő közli a Hevesmegye levéltárában őrzött nemeslevelek lajstromát, czimerleirásokkal együtt.

A füzethez mellékelve küldte szét a szerkesztőség az első évfolyam névmutatóját, melyet Kovássy Elemér állitott össze. Csak ez a névmutató nyujt fogalmat az első kötetben foglalt anyag terjedelméről. Majd két és fél ezer nevet tartalmaz, ami körülbelül azt jelenti, hogy ennyi nemes családról lehet egy-más adatot

találni a Nagy Iván 1899-iki kötetében. Ez a folyóirat olyan forrásgyüjteménye lesz idővel a magyar családtörténetnek, aminővel egy nemzet sem dicsekedhetik. *E—r.*

Udvarhely-vármegyei nemes családok czimű műre hirdet előfizetési felhivást *Pálmay József*, mely művét ez évi márczius hó folyamán igérte sajtó alá adatni. Az előfizetési felhivásban szerző közli azon udvarhely-vármegyei nemes családok neveit — számszerint 602 — mely családok a munkában feltalálhatók lesznek. A munkáról megjelente után megfogunk emlékezni, most csak olvasóink figyelmét akarjuk felhivni reá. Az előfizetések Balogh Pál könyvnyomdászhoz Székely-Udvarhelyre küldendők be.

Adatok a Mednyánszky-család történetéhez. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társulat folyó évi április 26-án tartott ülesén mutattatott be báró Mednyánszky Dénesnek, társulatunk alapitó tagjának kézirati müve a Mednyánszky-család leszármazásáról, melyet ő a társulat irattára részére ajándékozott. E kézirat a család nemzedékrendi táblázatát, az okiratokat chronologiai rendben lajstromozva, egy füzet különféle mellékletet, végül az egyes személyekre vonatkozó jegyzeteket tartalmazza, utóbbiakat szintén külön füzetben. Benne a Mednyánszky család leszármazása, az eddig uralkodó téves adatok helyreigazitásával, lehető pontossággal van egybeállitva.

Régi hagyomány szerint e család II. Endre idejében Galicziából vándorolt be, a galiczíai hadjárat után, s itt a felvidéken telepedett le. Ezen bevándorlás állitólag 1216-ban történt, s a család itt letelepedett őse II. Endre királytól 1227-ben honosságot nyert volna. E honositó királyi oklevélnek a család egyik közeli rokona, Tersztyánszky Tamás állitása szerint a Mednén őrzött családi iratok között még a jelen században is nyoma volt, egy multszázadbeli hiteles másolatban történt reá hivatkozás. Tersztyánszky Tamás e másolatot saját szemeivel látta, de úgy látszik ez irat egészen elkallódott. Ép úgy elveszett Lajos királynak 1356-ban a család részére Mednéről adott adománylevele is, mely a jelen század első felében Mednén még létezett, de onnan kikölcsönöztetvén, nyomtalanul eltünt. Állitólag ez okmányban nemcsak birtok, hanem czimeradományozás is történt volna, a mi, ha igaz volna, (a miben azonban, sajnos, kételkednünk kell), a középkori legrégibb czimeres levelek számát ujból egygyel gyarapitaná.

A családnak legelső ismert őse 1312-ben fordul elő okmányilag: Joannes de Mezne miles, a mint ez egy, Trencsénmegye levéltárában, báró Mednyánszky Alajos által tett felfedezésből tudva van. Ennek a fia lehetett talán az 1344 körül élt Jakab, kiről szintén okadatolt ismeretünk van A család ősi birtoka Medne volt, melyre, mint föntebb emlitők, Lajos királytól kapott adományt. E birtokra, melynek neve Mezne, Medzne alakokban is előfordul, a család 1437-ben Zsigmond királytól uj adományt nyert. Mednétől vette a család előnevét is, mely még az 1561-iki I. Ferdinánd által adott czimeres levélben is előfordul: «de Medne», ép úgy az 1586-iki Rudolf-féle armálisban, Már az 1600-ban kiadott czimeres levélben a «de Medgyes» előnév fordul elő, az 1688- és 1750-iki bárói diploma pedig az «Aranyos-medgyesi» előnevet használja. Aranyos-Medgyesen az ottani plébánia-templom körüli sirkertben e század ötvenes évei után még voltak a Mednyánszky nevet mutató sirkövek is, alighanem Benedek neje és leánya férj. Kapyné sirkövei, ámde ezek később a templom megujitásakor az alapokba befalaztattak.

A család leszármazása a báró Mednyánszky Dénes által készitett családfák szerint olyképen alakult, hogy az 1312-ben emlitett Joannes de Mezne fia Jakab, ki 1344 körül emlittetik; ennek fia János, kitől származtak Miklós (dictus Wlakowycz de Mezne), András és Tamás. Miklósnak fiai közül Simonnak és Jánosnak ismerjük gyermekeit, utóbbi Tamás, előbbi Bernát. Ettől a Bernáttól, illetve fiaitól, Miklóstól és Mátyástól származott le aztán a család, mely később négy ágra: a mednei, sissói, beczkói és a pozsonyi ágra oszlott.

A család ősi czimere a hegyével felfelé álló, keresztbetett három nyilvessző, mely a későbbi czimeres levelek mindegyikében előfordul. A bárói diplomák, jelesül az 1688-iki, a Mednyánszky Miklós nyerte 1600-iki czimeres levélre megy vissza, melynek oromdisze, a fehér egyszarvu, megkettőzve belevétetett a pajzs képébe. Van azonkivül még egy czimerváltozás, mely a három nyil alatt függő vadászkürtöt felül és oldalt csillag és félholddal kisérve mutatja, melyet a család némely tagjai egy pecsétnyomón «de Kis-Chlevíny» előnévvel is használtak. Az előbb emlitett négy ágon kivül a családnak egy ága a mult szazadban, Mária Terézia idejében Zemplénbe is átszakadt, és de eadem et Miglécs irta magát. Ez az ág, jóllehet csak nemes volt, az 1688-iki bárói czimert használta czimere gyanánt.

Nemesi czimerek a jeruzsálemi osztrák-magyar zarándokház falain. A szentföld zarándokainak egy ősrégi, de hosszabb idő óta feledésbe merült szokását akarja feleleveniteni a brixeni egyházmegye palesztinai zarándokegylete (Palästina-Pilger-Verein), midőn az iránt indit mozgalmat, hogy az osztrák-magyar monarchia nemesi zarándokai a szentföld meglátogatásának emlékét Jeruzsálemben czimereik elhelyezésével örökitsék meg.

Az egyesület elnöke, Himmel Ferencz ezredes aláirásával megjelent felhivás részletes adatokat közöl e terv kivitelének módozatai felöl.

A monarchia katholikus nemességéhez tartozó férfi és női zarándokok czimerei elhelyezése czéljából a jeruzsálemi osztrák-magyar zarándokház helyiségei állanak rendelkezésre. A czimercsarnok természetes középpontját az a márványtábla képezi, mely ő Felségének 1869-iki zarándoklatát örökiti meg. A sorozatba azon zarándokok czimerei is felvehetők, a kik a zarándokház alapitása előtt jártak a szentföldön, vagy nem vették azt igénybe. Minden zarándokot külön czimertábla illet meg; a czimer alá jön a név, latinul vagy kivánatra az illető anyanyelvén. A költségek egy czimertáblánál legalább 30 koronára rugnak. Megkeresések ez ügyben az egyesület elnökségéhez intézendők. Az eddigi jelentkezők száma meghaladja a százat, ebben az uralkodóház 21 taggal van képviselve; a magyar nemesség sorából az egyesület első felhivására 15-en jelentkeztek. Ajánljuk az ügyet az érdeklődők figyelmébe.

A RANGJELZŐ KORONÁK.

(91 ábrával.)

Mig a czimer nem csak pusztán arisztokratikus disz, hanem a teljes lovagi felszerelésnek lényeges része volt, a heraldikai rangjelzés, melynek fejlődése a heraldika hanyatlásával párhuzamosan halad, úgyszólván teljesen ismeretlen. De nincs is rá szükség; oly szerepet játszanak a czimerek a nemzeti élet minden ágában, a társadalom minden rétegében, hogy az ünnepségeknél, tornajátékoknál felvonuló lovagokat mindenki megismeri a pajzson, sisakon, öltönyön, lótakarón stb. fénylő czimerképekről, melyek viselőjüket mintegy individualizálván, kivoltára, nemzetségére és rangjára nézve is felvilágositanak. Mindenki megismeri hermelines czimeréről a bretagnei herczeget; oroszlánjairól és pávatollas sisakdiszéről a brabanti herczeget; arany halairól a bari grófot; nincs szükség komplikált herczegi, grófi koronákra, melyeknek pántjait, leveleit, gyöngyeit pedánsan számitgatja a modern dekadens, bureaukratikus heraldika. A czimernek másnemü legfontosabb alkalmazása e korban a pecséteken érvényesül; itt pedig a ritkán hiányzó körirat úgyis elősorolja, a tulajdonos nevén kivül, annak czimeit és méltóságait is.

Ha végig tekintünk a legrégebbi czimergyüjteményeken, nem látunk különbséget az egyházi és világi fejedelmek, dinaszták, lovagok czimerének szerkezetében. Gelre herold Wapenboekjában, (a XIV. század második feléből), mely valamennyi hasonló munka között leghivebben reprodukálja a valósággal viselt pajzs- és sisakczimert, eltekintve a császárnak a zárt koronás, és két angol főpap[1] infulás sisakjától, rangmegkülönböztető jelvényekre nem akadunk. Mig az uralkodók közül némelyiknek

[1] *Thomas Halfield* durhami püspök pajzsa ezüst, hermelinnel bélelt bibor takaróval; az arany koronás infula két csúcsa között veres golyó, melyen szétterjesztett szárnyu arany sas áll, csőrében lebegő szalagon e jelmondat: **gloria deo**. — A durhami püspökök mint durhami palatinusok (Earl Palatine) koronás infulát viseltek és viselnek a mai napig.

Henry le Despencer norwichi püspök pajzsa négyelt: 1—4 ezüst, 2—3 veres aranynyal rácsozva; a pajzsot, melyen keskeny kék harántpólya vonul át, Gelre által kidolgozatlanul hagyott ráma veszi körül. A veres takarós arany sisakon arany infula, melyből a családi sisakdisz: ezüst szárnypár között ezüst griff fej, emelkedik ki. Henrynek egy, halála évében, 1406-ban kelt remek pecsétje (Rev. Charles Boutell, English Heraldry) ugyanezen sisakdiszes czimert mutatja, a (kék) pajzsrámában nyolcz (arany) püspöksüveggel. — Gelre a le Despencer család egy más tagjának czimerét is adja: 1—4 ezüstben keskeny kék harántpólya, 2—3 veres aranynyal rácsozva; a fekete takarós zöldes aczélsisakon ezüst griff fej, aranycsőrrel, és belül veres, arany füllel, ezüst szárnypár között, melyet a sisakhoz arany tekercs szorit. A cærlaverocki verses krónika egy korábban élt le Despencer czimerét igy irja le:

Du bon Hue le Despensier
Fu la banière esquartelée
De une noir bastoum sur blanc getté
Et de vermeil jaune fretté.

Az ugyanegy nemzetség e három tagjának czimerében nyilatkozó módosulásokat a fentebb mondottak illusztrálására hozzuk fel: mennyire individualizálja a czimer, a heraldika fénykorában, viselőjét.

sisakja ezüstös vagy aczél, és nem mindig koronás, mint pl. az angol, spanyol és norvég királyoké, a kisebb rendüek gyakran aranyos sisakot és különféle mázu koronát viselnek, a mint épen izlésük, vagy sisakdiszük természete magával hozza, rangjuktól és méltóságuktól függetlenül. Itt tehát még nem szerepel a sisaknak és a sisakkoronának a későbbi időkben tulajdonitott, — alakjuk illetőleg mázuk szerint változó — rangjelző jellege. Ugyanezen elv érvényesül az aranygyapjas rendnek a XV. század derekán létesült Armorialjában, mely e nemes társaság tagjainak lovas alakjait teljes heraldikai pompában ábrázolván, még Gelre herold festményeinél is markansabb módon teszi szemlélhetővé a czimer alkalmazásának materiális jellegét.[1]

A heraldikának oly kedvező talajt nyujtó *zászlók* nagy szerepet játszanak a középkor hadi életében. A feudalis időkben alig választható szét e két fogalom: a születési és katonai rang. A feudatarius többnyire egyszersmind vezére a birtokai után állitandó csapatnak is. A vezér, a körülményekhez képest, csapatjának számbeli erejéhez mérten is, különféle alaku és nagyságu zászlót[2] használ. E zászlók tisztán *hadi*, parancsnoki jelek, melyeket *heraldikus* rangmegkülönböztető jeleknek azért nem tekinthetünk, mert nem jutnak rangjelző járulék gyanánt a czimer szerkezetébe; ellenkezőleg, a zászlós ur czimere, vagy egyéb heraldikus emblemái[3] szolgáltatják, bizonyos szabályok szerint e hadi jelek diszét. Viszont a *heraldikai* rangjelzés körébe esik a (négyszegletes) zászló-vitorlának pajzshelyettesitő czimeralap (écu en bannière) gyanánt való használata. Némely franczia család e divatot fentartja napjainkig. Hazai heraldikánkban két példáját ismerjük; igy fordul elő a Garai czimer Miklós nádor pecsétjén és az 1416-iki czimerjavitás sisakdiszében.[1] Kivételesen nők[2] is használnak zászlópajzsot.

Eltekintve tehát e szórványosan mutatkozó, inkább kuriozum számba menő kivételektől, az élő heraldika rangjelzést nem ismer; nincs általánosan érvényes rangjelző rendszere.[3] Mig a nemesség születési kaszt, mig a herczegi, grófi czimek viselése herczegség, grófság tényleges birtoklásával van egybekötve: e társadalmi fokozatok heraldice nem jeleztetnek. Erre még a későbbi időkben is van példánk: némely német birodalmi *uralkodó* herczeg és gróf czimerét még a XVIII-ik században is a rangjelző korona nélkül ábrázolják, mely a herczegi, grófi *czimét* csakis a császári diplomának köszönő *alsó* nemességnél ekkor már széltében divatozik.

A mint azonban a fejedelmi kegy a nemesség soraiba mindgyakrabban heterogen elemeket juttat, a mint divatba jön a herczegi, grófi stb. czimeknek *valóságos* grófság, herczegség nélkül való adományozása: magában a czimerben is kifejezésre kezd jutni a társadalmi hierarchiában

[1] L. Turul, 1892. évf. 181. l.

[2] Clément Prinsault «Traicté du Blason»ja ezeket sorolja elő: banière, estandar, comphanon, panonceau, banderolle, crevechie, jaretière, bague. (B. Nyáry, Heraldika 149. l.) E három utolsó zászló nemre nézve, külföldi heraldikusokhoz intézett kérdésemre felvilágositást nem nyerhettem.

[3] Angliában csakis a négyszegletes zászló (banner) vette fel a pajzsczimert; a nagyobb méretü, hosszában keskenyedő lobogón (standard) és a hegyesvégü, kopjalobogón (pennon) csak badge-et és heraldikai családi csomókat (knot) alkalmaznak a standardon Anglia patronusának, szent Györgynek «czimerével» (ezüstben veres kereszt) kapcsolatban (Rev. Charles Boutel, English Heraldy). E zászlóknak különféle szerepe volt; ugyanegy személy, a körülményekhez képest, mind a három zászlónemet használhatta.

[1] L. Báró Nyáry Albert, Heraldika, 57. és 258. ll.

[2] Louis Bouly de Lesdain: Les armoiries des femmes d'après les sceaux (St. Amand, 1898.) 1373-tól 1450-ig erre hét példát hoz fel. A czimertulajdonosnak nem rangját, de nemét jelzi az ujabb angol, franczia stb. heraldikában a női rutapajzs ◇ (écu en losange). Eredetileg azonban a nők is inkább használják a normális pajzsformát; az idézett munkában felsorolt 267 női pecsét között csak 42 mutat rutát, legelőször 1262-ben. Viszont az 1270-től 1420-ig terjedő időszakban Franciaországban kilencz férfi, közöttük három egyházi férfi, pecsétel rutapajzsszal. — E pajzs, helyesebben: czimeralap-forma Magyarországban igen ritkán, de tudtunkkal csakis férfiaknál fordul elő: Nagy-Lajos herczegi pecsétjén 1335-ben; a Zsigmond király által a csornai konventnek 1393-ban adományozott pecséten (Turul, 1893. 177., 182. ll.) itt úgylátszik csak a pecsétmetsző szeszélyéből, mert a szöveg:..clypeus quadrangularis, denotans arma nostra... inkább zászlópajzsot kontemplál; — és a bécsi krónika miniaturejein.

[3] Az, hogy az országos főméltóságok némelykor családi czimerük mellőzésével, vagy azzal kapcsolatban, a királyi czimert használják, csak a hivatalos hatalom jelképezése. (Az Aba nemzetség czimere, Turul, 1893. 49. l.)

elfoglalt előkelőbb rang. Az uralkodók «megjavitják» alattvalóik czimerét a sisakra, vagy a czimerállatok, oroszlánok, sasok stb. fejére adományozott koronával. A sisak, melynek előbb mint láttuk, nincs rangjelző jellege, szintén ily szerepet nyer; az aranysisak már előkelőbb, nemesebb, mint az ezüst- vagy aczélsisak; a rostélyos sisak pedig, mint a tornaképes, régi lovagi születésü nemesség jelvénye, már épen magasan a csősisak fölé kerül. Végre pedig gyakrabban mutatkozik a pajzskorona, mely rendszeres rangjelző jelleggel eredetileg ugyan nem bir: nyit, leveles alakjában egyformán használják — szórványosan már az élő heraldika korában is — királyok és nemesek egyaránt.

Lépést tartva a heraldika hanyatlásával, fejlődött ki a sisakkal és a koronával való rendszeres rangjelzési mód. Itt a sisakkal szemben, melynek ilyetén alkalmazása mindenféle heraldikai izléstelenségre ad okot, határozottan előnyt kell adnunk a koronának. Sajátságos, hogy épen ott, hol a theoretikus heraldika a sisak féme — idoma — és helyzetén alapuló mesterkélt rangjelzéseket eszelt ki: Angol- és Francziaországban, a sisakok majdnem teljesen kimentek a divatból.

A rangjelző koronák fejlődési folyamatában főtényező gyanánt jelentkezik egyrészt azon törekvés: a magasabban állókat utánozni, másrészt pedig a hajlandóság: önmagát a csekélyebb rendüektől megkülönböztetni. A mint az uralkodók czimerében gyakoribbá válik a pajzskorona: azt a nemesség is magának foglalja; ekkor meg a királyok vesznek fel egymás után zárt, ives koronát; mely koronanemet utóbb viszont az uralkodó herczegek kezdik használni, megkülönböztetésül a nem souverain, czimzetes herczegektől. Szakasztott ilyen vándorlást látunk különben más téren, a magnificus, illustrissimus, Wohlgeboren, Hochgeboren stb. fajta czimzéseknél is.

A pajzsot fedő timbre-vel való rangjelzés fejlődési menetének, mely részben a legujabb időkig tart — már kezdetében mutatkozó módja: a czimerpajzsra helyezni a valósággal viselt rangjelző fejdiszt. E tekintetben az egyháziak járnak elől; a tizenötödik században általánossá válik a kardinális kalap, infula stb. heraldikai alkalmazása.[1] E példát követik a fejedelmek; a császári korona, főherczegi süveg stb. már mint tisztán heraldikai rangjel is kezd szerepelni.[2] A mely rangfokozatnak, mint példának okáért a grófinak, ilyen módon alkalmazható jelvénye nincs: annak heraldikai kifejezésére csak később keletkeznek a különféle átalakulások után végre meghatározott formát nyerő koronák.

Angliában, hol a peerek koronája, valósággal viselt fejdisz, legelőbb állapodhatott meg a különféle rangfokozatokat megillető koronák alakja. A franczia arisztokraczia koronaskálája a XVII. század elején már kifejlődött. Németországban a legfőbb rendek rangjelzése a régi választói és fejedelmi süvegekből, az alsó nemességé pedig később franczia minta után alakul. A németeknek a sisakhoz és a sisakdiszhez való nagy ragaszkodása mellett a rangjelző koronák náluk nem érvényesülhettek oly általánosságban, mint az előbb emlitett nemzeteknél. Mi magyarok német szomszédjainktól kaptuk a herczegi, grófi, bárói koronákat. A pyrenæi félsziget és Olaszország jelzési rendszere a francziával rokon; Németalföldön részben önálló fejlődés tapasztalható, mig Európa többi részeiben a német befolyás érvényesül, mely a földrajzi fekvés mellett részben a római szent birodalmi rangczimeknek külföldre való oly gyakori osztogatására vezethető vissza.

* * *

Az uralkodóknak különleges házi vagy országos koronáit illetőleg, melyeknek ismertetése általában inkább az archeologia feladatát képezvén, e kis dolgozat keretén kívül esik, csak röviden emlitjük fel: hogy a *császári* és *királyi* korona közötti megkülönböztetésre nincsen általánosan érvényes elv. A rendes királyi korona: leveles vagy liliomos stb. karika —

[1] Magyarországon, tudtunkkal, legrégibb példa erre Héderváry László egri püspök (1446—1467) kisebb pecsétjén, (Turul, 1893. 137. l.

[2] III. Frigyes ismeretes siremlékén a bécsi szent István templomban (Az osztrák-magyar monarchia irásban és képben, II. k. 223. l.), mely jóval Frigyes halála után készült, érdekes példáját látjuk a fent érintett mindkét rendbeli rangjelzésnek.

a régi sisak- illetőleg pajzskorona, — melyet több-kevesebb pánt ivalakban tetőz be (Anglia, Portugalia, Franczia-, Cseh-, Spanyolország stb.). A császári koronán e pántokat dómszerű boltozat helyettesiti (Ausztria, Oroszország). E megkülönböztetés azonban nem minden esetben találó; mert igy a magyar szent korona császárinak volna tekintendő; viszont a franczia és a braziliai császárság pántos koronája a királyi koronák családjához tartozna. A modern német császári korona önálló tipust, az úgynevezett Nagy-Károly-féle koronát utánozza.

* * *

Mielőtt áttérnénk az egyes országok koronarendszereinek ismertetésére, megemlitjük, hogy a leirásoknál a korona *plasztikus*, és nem grafikus ábrázolását veszszük alapul. — Ha a rajzban látható gyöngy, levél stb. számát n-nek veszszük, és a plasztikus korona körületén ábrázolandó gyöngy, levél stb. összegét x-nek, e kis egyenlet segélyével: $n + n - 2 = x$ megkapjuk a keresett számot. Igy például a rajzban 9 gyöngyöt mutató grófi koronán a *valóságban*: $9 + 9 - 2 = 16$ gyöngynek kell lennie. E kitérést azért nem tartottuk egészen feleslegesnek, mert a minálunk (és Németországban is) divatos megjelölések mellett, a korona plasztikus előállitásával megbizott művész, aranymíves, kőfaragó stb. könnyen boszantó hibát követhet el. A francziák és angolok — közönséges beszédben is — helyesen mondják: *nyolczleveles*, *tizenhatgyöngyös* koronának azt, melyet mi még szakmunkákban is (!) «*ötleveles*»nek és «*kilenczgyöngyös-gombos*» vagy plane «*kilenczpontos*»-nak (!) szoktunk nevezni.[1] Ezért a leirásnál zárójelben adjuk a *rajzban* látható gyöngy, levél stb. számát, például tizenhat (9) gyöngyös korona.

Ismétlések elkerülése végett itt jegyezzük meg, hogy a korona fémrészeinek anyaga: arany. Igy a karikalemez — *párta*, — az erre alkalmazott ágak, levelek stb., a pántok, az ezeket betetőző országalma stb. aranynak ábrázolandók. Az országalma mint zománczos — többnyire kék — gömb is előjön. A pártát rendesen gyöngyök és szines, többnyire váltakozva veres és zöld, vagy veres és kék drágakövek ékesitik. A pártára vagy annak ágaira tűzött nagy gyöngyöket néha ezüst golyók helyettesitik. A süvegeken mutatkozó hermelint *természetesnek*, nem heraldikus hermelinnek kell ábrázolni: fehér (nem ezüst) prémalapon fekete végü hermelin farkocskák.

[1] Angliában az élczlapok — és különösen a régi politikai pamfletek, röpiratok stb. — *koronás fővel* szokták adni a peerek karikaturáit. Ezt néha a mi élczlapjainkban is láthatjuk; de itt a korona mindig hibásan van származik.

Magyarország.

Az uralkodóház tagjai magyar királyi herczegi voltuk jelzésére különleges koronával nem birván (lásd Ausztriánál), itt csak azt emlitjük fel, hogy Ferdinánd trónörökös-főherczeg 1830 szeptember 28-ikán magyar királylyá koronáztatván, legfelsőbb elhatározás folytán 1831 január 29-ikétől főherczegi czimerpajzsán a magyar szent koronát[1] haszálta.

Herczegi korona. A párta tizenhat (9) ágán levél, és nagy gyöngy váltakozik; négy (3) gyöngyös pánt; keresztes országalma. — Belsejét vörös (bibor- vagy skárlátszinü) bársonysapka tölti ki. Rajzban három egész és két fél levél között négy gyöngy, és három pánt látható.

Herczegi süveg. Elöbbitől csak abban különbözik, hogy a koronapártát hermelinperem helyettesiti, mely felső szélén rendszerint csucsokba, vagy pedig hullámszerüen van vágva.

Koronát használnak (süveggel vegyest) a *szerémi herczegek* (herczeg Erba-Odescalchiak), süveget pedig a primás (mint római szent birodalmi herczeg); az Esterházy, Batthyány stb. herczegek.

A herczegi süveg minálunk a legrégebbi nemesi rangjelző czimer-födő; már a XVII. században divatos.

Gyöngyös grófi korona. A pártán tizenhat (9) nagy gyöngy; régebben közvetlen a pártára

[1] Ismeretes, hogy a franczia eredetü Crouy-Chanel család pajzsán a magyar szent koronát használja; erre magyar nemzetségeknél is találunk egyes példákat; ilyen Ilosvay VII. Ferencz pecsétje. (Turul, 1896. 117. l.) A szent korona ilyetén alkalmazása önkényes; vagy tévedésből származik.

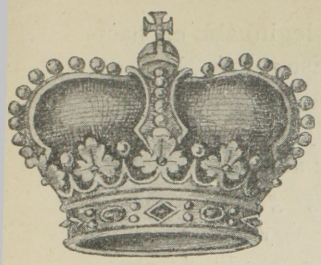

1.

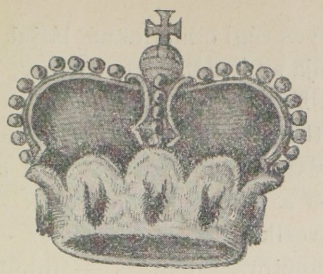

2.

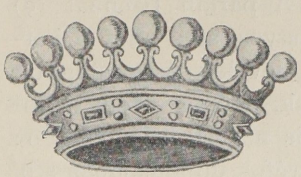

3.

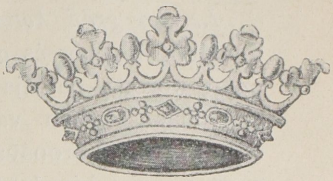

4.

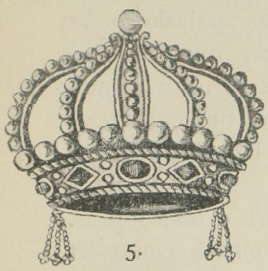

5.

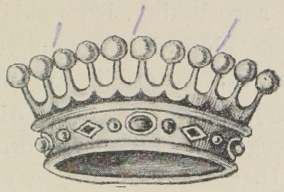

6.

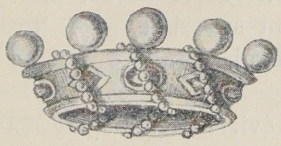

7.

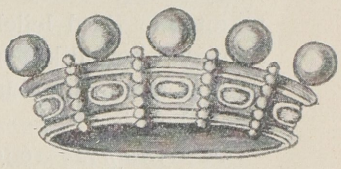

8.

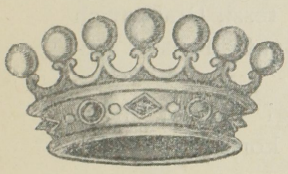

9.

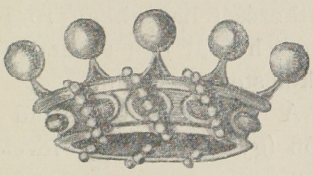

10.

11.

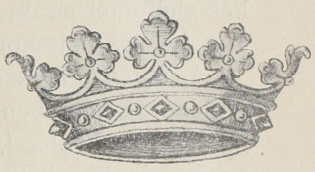

12.

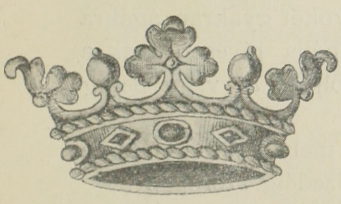

13.

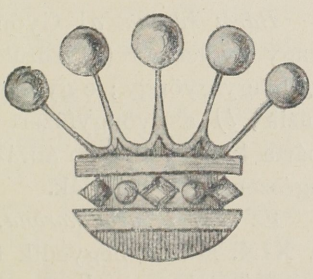

14.

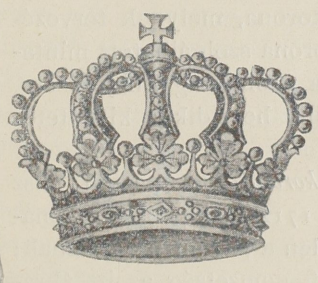

15.

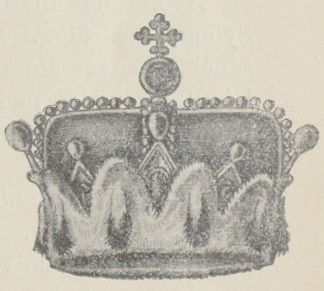

16.

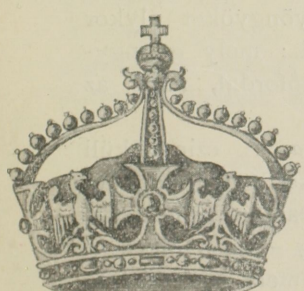

17.

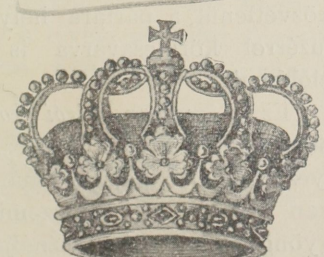

18.

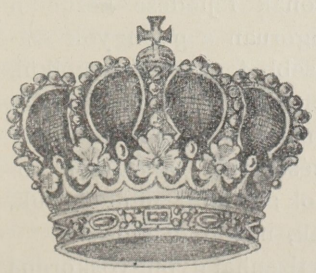

19.

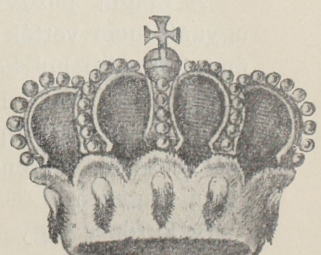

20.

Magyarország: 1. herczegi korona, 2. herczegi süveg, 3. gyöngyös grófi korona, 4. leveles grófi korona, 5. a Petkiek grófi koronája, 6. a Károlyiak grófi koronája, 7—10. bárói koronák, 11—14. heraldikus pajzs-koronák.

Ausztria és a német birodalom: 15. királyi korona, 16. főherczegi korona, 17. a német trónörökös koronája, 18. nagyherczegi korona, 19. herczegi korona (Herzogkrone), 20. herczegi süveg (Herzoghut).

helyezve, ujabban ékszerü ágakra tüzve; rajzunk az utóbbi alakot adja.

Leveles grófi korona. A pártán tizenhat (9) felváltva leveles és gyöngyös ág; mint a herczegi korona pártája; a levelek és gyöngyök egy magasságban vannak. Római szent birodalmi grófi koronának is nevezik, de tévesen: mert a szent birodalmi grófok diplomájában stb. gyakran látni gyöngyös koronát, viszont a levelest magyar és más grófok is használták. Tulajdonképen nem is volna grófi koronának tekintendő (lásd lejjebb); itt azért adjuk, mert a magyar heraldikában mint speciális grófi korona is szerepel, például legujabban a gróf Tisza czimerben is.

A *Gyulaffyak* 1695-ik évi, a *Kálnokyak* és *Széchenyiek* 1697-ik évi grófsági diplomájában még nem fordul elő grófi korona; a pajzson a két előbbinél sisak, az utóbbinál pedig heraldikus, leveles pajzskorona szerepel.

A *Petkiek koronája* az 1700-ik évi grófsági diploma czimerében. A pártán husz (11) nagy gyöngy, és nyolcz (5) gyöngyös pánt; a szokásos országalma helyét egy nagy gyöngy foglalja el. A korona aljáról két oldalt három-három gyöngyfüzér függ.[1] E korona, melynek tervezésénél a magyar szent korona szolgálhatott mintaképül, bizonyára nem a grófi rang kifejezésére, hanem csupán csak mint heraldikai kitüntetés adományoztatott.

A *Károlyiak grófi koronája.* A pártán husz (11) nagy gyöngy. Az 1712. évi grófi diplomában a gyöngyök közvetlen a pártán nyugszanak; jelenleg azonban a grófi nemzetség az itt ábrázolt, ágas alakot használja.

A rangot jelző koronák fejlődése kezdetén ugyanis nem vették szigoruan a gyöngyök számát, hol több hol kevesebb fordul elő, a nélkül, hogy ennek valami jelentősége volna. A Károlyiak grófsági diplomájában már a mostanig szokásos czimerelrendezést látjuk: a pajzson korona, és ezen a sisakok; előbb, mint láttuk, vagy korona, vagy sisak, magában szerepel.

Jelenleg általánosan a tizenhat gyöngyöskorona használatos; a leveles grófi koronát különösen egyes régi családoknál látjuk; leginkább ezt használja az Erdődy, Batthyány, Esterházy, Nádasdy, Pálffy stb. nemzetség. A gyöngyök gyakran közvetlenül a pártára vannak helyezve, vagy pedig egészen hiányoznak; (lásd az ábrát). Ezen alakban a német heraldikusok *régi grófi* koronának nevezik; de minthogy ez — úgy nálunk, mint Németországban is — minden rendü és rangu nemesek czimerében is szerepel: helyesebben a rangot nem jelző, heraldikus pajzskoronák közé sorozhatjuk. Igy például ezen nyolczleveles korona előfordul vármegyék és városok czimerében is; a kétfejü sas mellére helyezett czimerpajzsot ez szokta fedni, az Erba-Odescalchi herczegi és Pallavicini őrgrófi czimerben, sőt a XVIII. században még a császári czimerben is.

Mindenesetre ilyen nyolczleveles koronát ért báró Nyáry Albert, midőn a grófi korona jelentkezését hazánkban 1641-re teszi, Draskovich János horvát bán és lindvai Bánffy Kristóf tárnokmester pecsétein.

A báró Révay család régi időktől fogva grófi (gyöngyös vagy leveles) koronát használ.

* * *

Bárói korona. a) Gyöngyfüzérrel hatszor (3) vagy nyolczszor (4) körülcsavart pártán nyolcz (5) nagy gyöngy; e gyöngyöket gyakran ágakra tűzik; *b)* a gyöngyfüzért néha tévesen csak a párta külső felületen ábrázolják; *c)* vagy pedig egészen el is hagyják.

Ez a *régi bárói korona*, mely a diplomákban a XIX. század negyedik tizedéig szerepel.

Bárói korona. d) A párta tizenkét (7) ágán egy-egy nagy gyöngy. A gyöngyöket olykor közvetlenül a pártára helyezik; mely gyöngyfüzérrel körülcsavarva is előfordul, mint az előbbeni.

Ez a *modern bárói korona.* A czimnélküli nemeseknek hivatalos heraldikánk nem engedélyez rangjelző pajzskoronát. Daczára ennek, sokan közülök — jóhiszemüleg — a nyolcz (5) gyöngyös koronát használják, mely mint láttuk, a bárókat illeti meg. Ezen visszaélés összefüggésben lehet az *uj bárói korona* divatba jöttével.

* * *

A grófi és bárói koronák nálunk III. Károly király alatt honosultak meg. Addig a grófok

[1] Turul, 1895. évf. 120. l.

[2] Zolthay János 1579. évi nemesitő czimeres levelében a pajzsot szintén zárt, ives korona fedi; ebből emelkedik ki a sisakdisz (Turul 1896. 153. lap.)

és bárók is pajzsukon vagy sisakot, vagy pedig rangmegkülömböztető jelleggel nem biró koronát használtak.[1] E heraldikus koronát a diplomák szövege, a rangot jelző koronával szemben, királyinak nevezi (diadema regium — corona comitibus vel baronibus propria).

Magyarországon e nyilt, leveles korona a a királyi czimerben a XIV. századtól kezdve szerepel, és mint *királyi timbre* az ujabb időkig jelentkezik; nevezetesen a királyi nagy pecsétek mezején, és az armalisok czimerfestményeinek keretén, Horvát-, Tót-, Dalmát stb. országok czimerpajzsait még ezen korona fedi, mikor annak helyét a magyar, országos czimeren már régen a szent korona foglalta el.

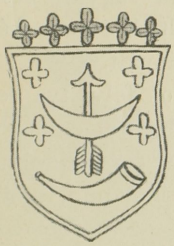

A magyar nemességnél a pajzskorona szórványosan már a XV. században jelentkezik, és pedig nem, mint várhatnánk, a hatalmas nagy dinaszták, a Perényiek, a Szentgyörgyi és Bazini grófok stb. czimerében. A pajzsot korona fedi Dolhay Szaniszló máramarosi alispán 1415. évi magyar köriratu pecsétjén[2] — czimerét itt közöljük — és Thelegdy István erdélyi alvajda 1490. évi pecsétjén.

Utóbb armalisokban is találkozunk pajzskoronával, olykor sisakdiszszel kapcsolatban. Rendszerint négy-nyolcz (3—5) levele van.

a) Nyolczleveles korona. Többnyire ez szerepel a XVII. és XVIII. század cartouche-os czimerpajzsán; itt ugyanis diszitési szempontból izlésesebb több leveles, széles koronát ábrázolni. A levelek gyakran váltakozva különböző nagyságuak[4] és alakuak; *b)* a levele gyakran négyszirmu virágszerü fleuron. Közben ágak, gyöngyök is fordulnak elő; ebből fejlődött a *leveles grófi korona*, melyhez hasonlót gróf Wesselényi Ferencz nádor 1663. évi pecsétjén is találunk.[3]

c) Nyolcz ágon váltakozva levél, és nagy gyöngy. Rajzban egy egész, és két fél levél között két gyöngy látható. Ez a szokásos sisakkorona is.

Ezt teljes joggal használhatja minden magyar nemes, pajzskorona gyanánt is, a rangot jelző koronák módjára. A hivatalos heraldika jelenleg nem engedélyez ugyan a czimnélküli nemeseknek pajzskoronát, igy például kamarási ősprobában nem szabad koronás pajzsot festetniök czimerükben; minthogy azonban itt a czimer sisakostul ábrázolandó: különben sem volna heraldice helyes a pajzskorona és sisak együttes használata, mint azt az ujabb keletü grófi és bárói diplomákban stb. látjuk.

Ellenben mindenképen elitélendő a nyolcz (5) gyöngyös koronának czimnélküli nemesek által való használata, melyet sem hagyomány, sem hivatalos gyakorlat nem szentesit. Rajzunk elrettentő példa gyanánt adja ezen ugynevezett «*ötpontos*» koronát, úgy a mint azt most — szem elől tévesztve a koronának valóságos fejdiszből származó eredetét — széltében ábrázolják; a túlhosszu, vékony ágak alig birják el az ágyugolyó nagyságu gyöngyöket; sajátságos képet nyujtana, ha valaki ilyen koronát *fején* viselne!

Minden tekintetben — úgy czimerjogi, mint művészeti szempontból — kivánatos volna, ha a magyar nemesség visszatérne a szép, régi heraldikus koronához *(c)*, melyet a modern, gyöngyös tipus az utóbbi évtizedekben, különösen 1848 óta, majdnem teljesen kiszoritott. A «noblesse nontitrée» által adott rossz példát mai nap mások is követik; szivartárczán, névjegyeken, kocsikon (különösen bérkocsikon) boldog-boldogtalan az ugynevezett «nemesi koronát» használja; lószerszámot pedig már alig látni, melyen e korona nem éktelenkedne. Ily mérvü visszaélés e tekintetben, Magyarországon kivül, még Francziaországban is alig tapasztalható.

Attérve ezek után a külföldi rangjelző koronák ismertetésére, mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a nyelvünkben megfelelő kifeje-

[1] Az ősi próbákban, ha a czimereket az eredeti diploma után festik, ezért épen a régebbi grófi és bárói czimerek korona nélkül — az ujabb keletüek pedig rangkoronával szerepelnek egymás mellett.

[2] Turul, 1895. évf. 131. l.

[3] Id. m. 1896. évf. 178. l.

[4] Az ismeretes Rákóczy-féle «pro libertate» feliratu, úgynevezett libertás pénzeken ilyen korona fedi az országos czimert. A Rákóczyak, mint római szent birodalmi herczegek, az ezen czimmel járó süveget használták családi czimerükben. Rákóczy Julianna (gróf Aspremontné) leánykori, 1690. évi pecsétjén, a pajzsot nyolczleveles korona fedi.

[1] L. Nagy Ivánnál.

zéssel nem biró czimeknél, mint például prince, duc; Prinz, Fürst stb. ezen olvasóink előtt ugyis ismerős elnevezéseket használjuk, kerülve a nem magyaros algróf, őrgróf fajta fordításokat.[1]

Ausztria és Németország.

A XIX. század első éveinek politikai eseményei ujabb fejedelmi koronatipusok keletkezését vonták maguk után; ezeknek tervezésénél a «Hofrath-heraldika» szőrszálhasogató mesterkéltsége nyilatkozik meg. A franczia és angol szokástól eltérően, nem a koronapárta, levél stb. diszén, de a pántok számán, és a sapka minemüségén alapszik e rangjelzés; és pedig minél magasabb a rang, annál több a pánt, és annál üresebb a korona belseje. E koronák használatában azonban mai napig a legnagyobb rendszertelenség uralkodik; ennek orvoslására ujabban néhai gróf Stillfried-Rattonitz-Alcantara, porosz királyi főszertartásmester és a heroldhivatal főnöke, a német fejedelmi házak számára részletes koronaskálát dolgozott ki; de ez a gyakorlatban nem juthatott érvényre.

Alábbiakban a német fejedelmi koronákat a német heraldikusok által elfogadott megjelölésekkel adjuk.

Főherczeg. A pártán nyolcz (5) váltakozva magas és alacsony, gyöngyös ág; négy (3) gyön-

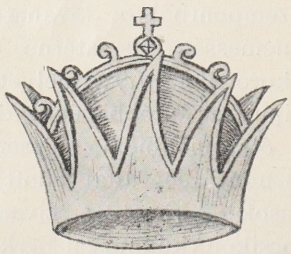

gyös pánton keresztes országalma; a belsejét kitöltő, piros bársony sapka feltürt hermelinbélésének mély kivágásai a gyöngyös ágakkal esnek össze. Régi ábrázolásokon, a XV. századból, hiányzik a koronapárta, és csak egy ive van (lásd az ábrát). A főherczegi koronás süveg jelenleg csakis Ausztria főherczegség czimerében szerepel; a főherczegek személyes czimerében már a XVIII. században nyolcz (5) leveles és ugyanannyi pántos, piros sapkás korona helyettesiti. Miután I. Ferencz királyunk az «Ausztria császára» czimét vette fel, házának tagjai császári herczegi (kaiserlicher Prinz) rangot nyernek, és koronájuk «*a császári herczegi méltóságnak megfelelően két pánttal szaporittatik*» (1816 márczius 7-iki rendelet). Ezt az akkori bureaukratikus heraldika akképen vélte elérni, hogy az eddig használt koronát kitöltő sapkát egyszerüen elhagyták, miáltal a pántok száma ugyan nem szaporodott, de a rajzban ábrázolt koronán két hátulsó pánt is részben láthatóvá vált.

Király. A pártán tizenhat (9) felváltva leveles, és gyöngyös ág, minden levélből egy-egy gyöngyös pánt indul ki, keresztes országalma alatt egyesülve. Rajzban úgy ábrázolandó, hogy két hátulsó pánt is lássék.

A Habsburg-Lothringen ház tagjain kívül használják a bajor, porosz, szász, würtembergi királyi herczegek; a badeni, hesseni, meklenburgi herczegek stb.

Német trónörökös. A párta négy keresztje között, gyémántokból alakitott, párosával szembe néző, négy sas. Négy gyöngyös pánt; keresztes országalma; alacsony, veres sapka. Rajzban egy egész és két fél kereszt között két szembenéző sas és három pánt látható.

Nagyherczeg (Grossherzog). Az úgynevezett királyitól csak abban különbözik, hogy a sapka nem tölti ki egészen a pántok boltozatát, úgy, hogy a hátulsó két pántnak csak felső része látható.[1]

Herzog. a) Korona. Az előző nagyherczegi koronától abban különbözik, hogy a sapka a pántokat teljesen kitölti.

Megjegyezzük, hogy ezen «hátulsó pántokkal» való rangjelzés Németországban magában is theoretikus, és a gyakorlatban nem érvényesül, igy például a porosz királyi koronát a sapka egészen kitölti.

[1] A felhasznált munkák között első sorban említjük H. G. Strőhl «Heraldischer Atlas»-át, mely legteljesebben adja e tárgyat; továbbá: Segoing, Armorial; V. Bouton, Nouveau Traité de Blason; Jouffroy d'Eschavannes, Traité complet de la Science du Blason; Gourdon de Genouillac, L'Art heraldique; Rev. Charles Boutel, English Heraldry; Burke's Peerage; Debrett's Peerage, Rietstap, Armorial Général stb.

[1] Az angol, spanyol, svéd, dán, olasz királyi koronát szintén ilyen sapkával ábrázolják.

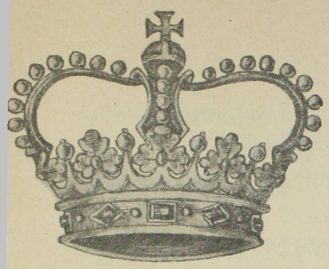

21.

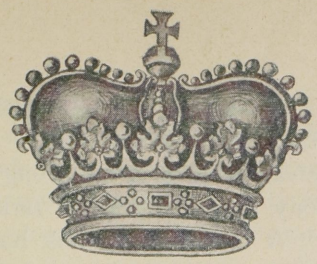

22.

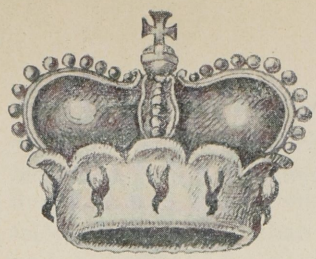

23.

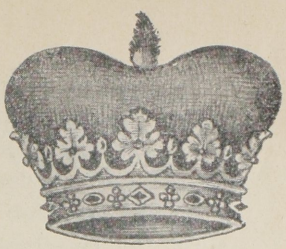

24.

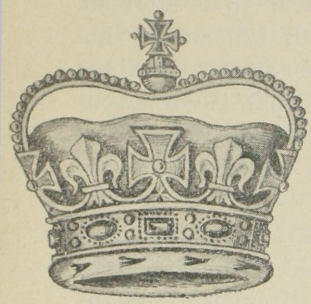

25.

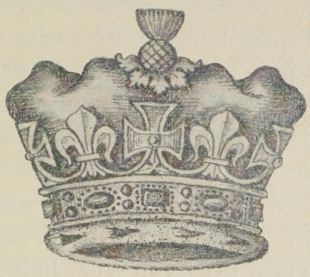

26.

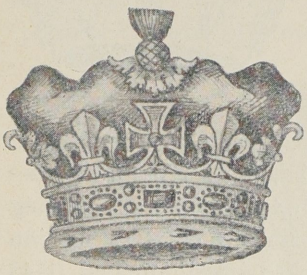

27.

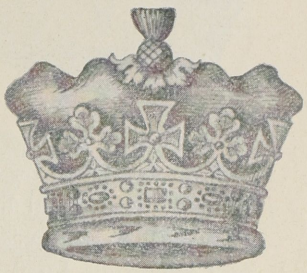

28.

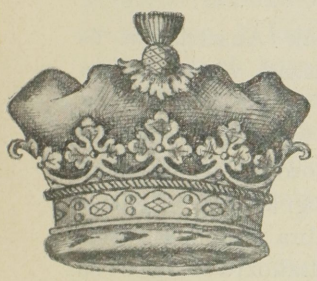

29.

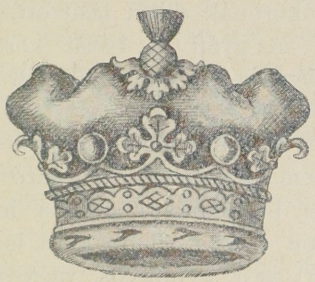

30.

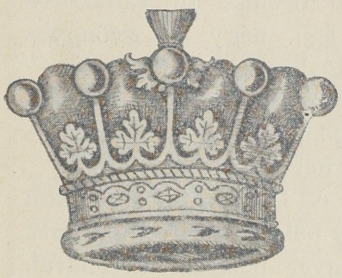

31.

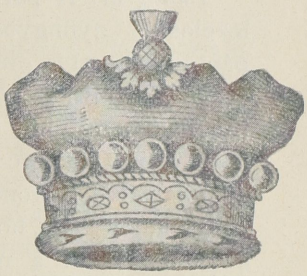

32.

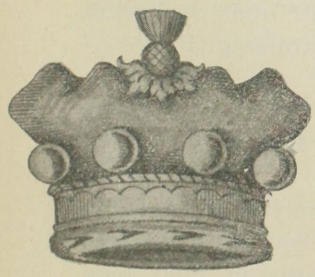

33.

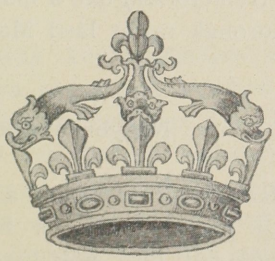

34.

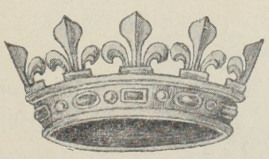

35.

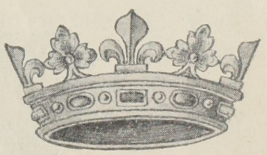

36.

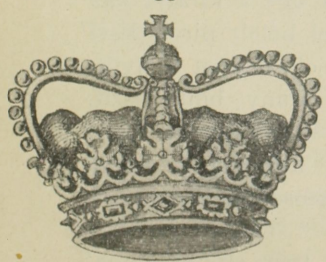

37.

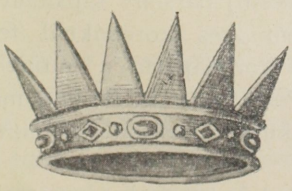

38.

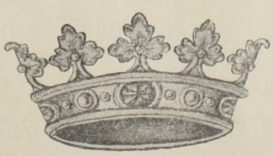

39.

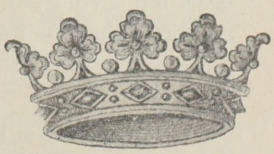

40.

Ausztria és a német birodalom *(folytatás)*: 21. tartományi gróf (Landgraf) koronája, 22. fejedelmi korona (Fürstenkrone), 23. fejedelmi süveg (Fürstenhut), 24. «Erlaucht» czimmel biró grófok koronája.

Nagybritannia és Irland: 25. a walesi herczeg, 26. a király ifjabb fiai és leányai, 27. a királyi unokák, 28. a királyi unokatestvérek koronái, 29. a herczegek (duke), 30. a marquessek, 31. az earlek, 32. a viscountok, 33. a bárók koronái.

Francziaország: 34. a dauphin, 35. a király fiai és leányai (enfants de France), 36. a királyi vérbeli herczegek (princes du sang) koronái, 37—38. a prince-ek, 39—40. a duc-ök koronái.

Herzog. b) Süveg. Az előzőtől abban tér el, hogy a koronapártát hermelinperem helyettesiti. Ezt előbb *választói süvegnek* (Kurhut) nevezték.

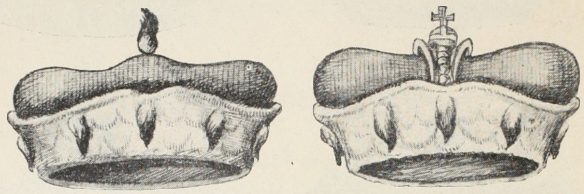

A választói süveg legrégebben egyszerü, hermelinperemes piros sapka, melyet fenn hermelinfark diszit (lásd az ábrát), igy használta még a XVIII. század végén a szász választó. Előjön egy gyöngyös ivvel is, ezen országalmával (lásd az ábrát).

Landgraf. A pártán tizenhat (9) váltakozva leveles és gyöngyös ág; négy (3) gyöngyös pánton keresztes országalma.

Gróf Stillfried rendszerében ugyanezen korona, alacsony piros sapkával ellátva, a «Herzog» házbeli örökös herczegnek (Erbprinz) jár.

Fürst. a) Korona. A Landgraf koronájától abban különbözik, hogy belsejét piros sapka tölti ki. Megegyezik a magyar herczegi koronával.

Fürst. b) Süveg. Előbbitől abban tér el, hogy a pártát hermelinperem helyettesiti. Megegyezik a magyar herczegi süveggel.

E süveg szerepel Liechtenstein, Lippe[1] ál-

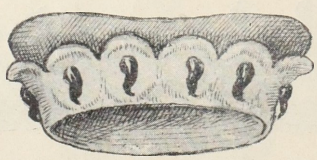

lamczimerében; ezt használják egész Europában a *római szent birodalmi herczegek.* Régebben egyetlen gyöngyös ivvel, vagy anélkül is (lásd az ábrát) szerepel, és lényegileg nem különbözik a fentebb emlitett választói süvegtől.

[1] Németországon kivül, államczimerben csakis *Montenegróéban* szerepel; ez volt a *szerb* és *román* fejedelemség államczimerében is. *Bulgária* koronája 1891-ben állapitatott meg: nyolcz (5) liliomos, és ugyanannyi pántos, keresztes országalmával és alacsony piros sapkával. *Monaco* régebben franczia duc, és olasz principe koronát, ujabban a német nagyherczegekéhez hasonlót használ.

Erlaucht. (Az előbb uralkodó, jelenleg mediatizált grófi házak fejei.) A pártán tizenhat (9) felváltva leveles és gyöngyös ág; a piros bársony sapkán hermelin fark.

A felsorolt koronák használatánál a gyakorlatban meglehetős rendszertelenség uralkodik. Egyes államczimerben különféle tipus szerepel, igy például Waldeck-Pyrmont czimerében hol Herzog-korona, hol pedig Fürst-süveg. Ugyanezt látjuk némely mediatizált háznál is: a Sayn-Wittgenstein-Berleburg család grófi ága Fürst-süveget, a gróf Harrach ház feje pedig Fürst-koronát használ.

A (nem mediatizált) grófok a gyöngyös mellett leveles koronát, a bárók jelenleg a régi nyolcz (5) gyöngyös helyett tizenkét (7) gyöngyöst használnak, úgymint Magyarországban; e koronák rajzát lásd ott.

A grófi és bárói koronák Ausztriában és Németországban a XVII. század végén jelentkeznek.

A többi nemességnek a hivatalos gyakorlat nem engedélyez rangjelző koronát, az ausztriai és bajorországi örökös lovagoknak — Ritter von — sem. Ujabban itt is lábra kapott a nyolcz (5) águ, gyöngyös, vagy váltakozva leveles és gyöngyös korona. Észak-Németországban az első, Dél-Németországban a második tipus gyakoribb. E koronák rajzát lásd Magyarországnál.

Nagybritannia és Irland.

Rangjelző koronát[1] a királyi ház tagjai, a világi peerek, ezeknek feleségei és a tulajdon peerage-gel biró nők (peeresses in their own right) használnak. A koronát úgy a királyi ház mint a nobility is hermelinnel bélelt piros (karmazsin) bársony sapkával viseli, melyet a nyilt, nem ives koronáknál fent arany bojt diszit. A koronapárta a feltürt hermelinperem felett övezi körül e sapkát, mely különben a heraldikus ábrázolásnál — nevezetesen nők czimeré-

[1] Az angolnak a koronára két külön elnevezése van: crown és coronet. Crown: a zárt, ives korona, valamint a sugaras, fal- és hajó-korona (eastern, mural, naval crown); utóbbiak különféle mázakban mint sisakkorona szerepelnek. Coronet: a nyilt rangjelző korona, és a rendes négy- (3) leveles sisakkorona (crest-coronet).

ben — igen gyakran elmarad. A mi a tulajdonképeni koronát illeti, megjegyezzük, hogy csakis a királyi ház tagjainak koronáit diszitik *színes* drágakövekkel; a peerage koronapártáin szintén jelzik e szokásos drágaköveket, de itt *aranynak* szokták ábrázolni; a bárói korona pártája pedig sima, diszités nélküli lemez. A nagy gyöngyöket olykor ezüst golyók helyettesitik; a korona leveleit «eperlevél»-nek (strawbery leaf) nevezik, de e mellett más konvenczionális formát is adnak nekik, mint az itt közölt ábrákban.

A *királyi ház tagjainak* koronái a királyi koronából kiindulva alakulnak.

1. A *walesi herczeg koronája.* Pártáján négy széles águ kereszt ugyanannyi liliommal váltakozik (rajzban egy egész és két fél kereszt között két liliom látható). A két szemben fekvő keresztet összekötő gyöngyös iven széles águ országalma. E koronát, mely a királyétól csak abban tér el, hogy kettő helyett csak egy ive van, II. Károly királynak 1661 február 9-ikén kelt rendelete állapitja meg a trónörökös koronaherczeg (heir apparent) részére.

A királyi család többi tagja ily koronákat használ.

2. A király vagy királynő *leányai* és *ifjabb fiai* a walesi herczegéhez hasonló, de *ív nélküli* koronát használnak: a pártán négy kereszt négy liliommal váltakozik.

3. A *királyi unokák* koronapártáján négy liliom között váltakozva, egymással szemben két kereszt és két eperlevél van; (rajzban két liliom között kereszt, szélről két fél levél látható).

4. A *királyi ház egyéb tagjainak*, úgymint a királyi unokatestvérek stb. koronáján négy kereszt váltakozik ugyanannyi eperlevéllel (rajzban egy egész, és két fél kereszt között két levél látható).

* * *

Régi időben a király az összegyült teljes parliament szine előtt avatta fel az uj peereket; fejökre *koronát*, vagy diszsüveget[1] tett, palásttal ruházta fel őket stb. Legutoljára I. Jakab király végezte 1615-ben e szertartást (investiture). Mint már emlitettük, a nobility családjaiban csak a peerage birtokosát (és annak feleségét) illeti meg a rangjelző korona, melyet koronázáskor fején viselhet. Azonban a duke, marquess és earl legidősebb fia, kit «udvariasságból» atyjának egyik kisebb, rendesen rangban második peerage-czimén — courtesy title neveznek, (például a duke of Nordfolk elsőszülöttje: earl

of Surrey; a duke of Beaufort-é: marquess of Worcester,) szintén az ezen czimével járó koronát szokta használni. Ha azonban egy ilyen elsőszülött fiu atyjának egyik bárósága révén a felső házba meghivatik. vagy pedig anyai örökség, vagy királyi patens által külön peerage-hez jut: úgy az ezzel járó koronát viseli. A duke és marquess ifjabb fiai, kik kereszt- és családnevük előtt lord czimet viselnek (pl. Lord Randolph Churchill), koronát nem használnak.

Az *angol*, *skót* és *irlandi* peerek egyforma koronát használnak.

Duke (herczeg). A pártán nyolcz (5) eperlevél, alacsony ágakon vagy közvetlen a pártára helyezve (rajzban három egész, és két fél levél látható). Olykor a levelek közé egy-egy nagy gyöngyöt helyeznek.

A négyleveles crest-coronet-et némelyek hibásan «ducal coronet»-nek nevezik. Némely családnál különben előfordul a nyolczleveles sisakkorona is.

Marquess. Alacsony ágakon, vagy közvetlen a pártán, négy eperlevél ugyanannyi nagy gyöngygyel váltakozva. Rajzban egy egész és két fél levél között két gyöngy látható. A levelek és gyöngyök közé olykor kisebb gyöngyöket helyeznek.

Earl (gróf). Nyolcz magas ágon egy-egy nagy gyöngy; az ágak között nyolcz kis eperlevél. Rajzban öt ág és négy levél látható.

[1] A (rendszerint feltürt hermelin peremes, vörös) kalap vagy süveg (chapeau of estate, cap of maintenance) az angol heraldikában is előfordul, mint sisak és sisakdisz közötti közvetitő, melynek nincsen rangjelző jellege.

Ilyen alaku korona már régebben is előfordul, mint specziális rangjelzőt azonban legelőször állitólag sir Robert Cecil, Earl of Salisbury viselte. Sir Robertnek, ki 1605-ben nyerte a grófságot és 1612-ben halt meg, a jelenlegi Marquess of Salisbury kilenczedfoku, egyenes ivadéka.

Viscount. Közvetlenül a pártán tizenkét (7) vagy ritkábban tizenhat (9) gyöngy.

Baron. Közvetlenül a pártára, mely sima, és minden diszités nélküli, hat (4) nagy gyöngy van helyezve. E koronát II. Károly király adományozta a bárónak, kik előzőleg csak a pártát magát, gyöngyök nélkül, viselték.

* * *

A *sisakkorona* a nobility és gentry egyes családjainak kiváltsága, melyre azoknak minden férfi tagja jogosult (nőknek — a királynőt kivéve — sisakja és sisakdisze nincs). Egy-két család a *sisakkorona gyanánt* Earl és bárói koronát használ.

A *gentry* (Baronet, Knight, Esquire, Gentleman) nem bir rangjelző koronával, az angol és ir Baronetek, heraldikus ismertető jele: *ezüstben levágott, tenyerét mutató veres balkéz* (Ulster tartomány czimeréből), melyet pajzsocskán, vagy cantonban, czimerpajzsukra helyeznek. A skót királyok által kreált Baronetek (Baronets of Nova Scotia) kétféleképen jelezhetik rangjukat. Czimerpajzsukra helyezik Uj-Skóczia czimerét: *ezüstben kék haránt kereszt*, ezen szivpajzsban (a skót királyi czimer): *aranyban veres, liliomos kettős rámában kék nyelvű és karmú veres oroszlán*, vagy pedig czimerpajzsukra függesztik, érdemrend módjára, az I. Károly király által 1629-ben adományozott rangjelvényüket: narancsszinü szalagon, királyi koronás, tojásdad pajzsban uj Skócziának fentebb leirt czimerét, melyet e jelmondat vesz körül:

FAX MENTIS HONESTÆ GLORIA.

Az angol és ir Baronetek körében ujabban megindult mozgalom, hasonnemü rangjelvény kérelmezésére, eredménytelen maradt. Azon peerek, kik egyszersmind Baronetek is, szintén szokták használni e rangjeleket.

* * *

Nem örökös nemesi rangot, de hivatalt jelez a *czimerkirályok* sajátszerü koronája (lásd az ábrát); pártáján, melyen e mondat áll:

MISERERE MEI DEUS SECUNDUM MAGNAM MISERICORDIAM TUAM.

tizenhat (9) kisebb nagyobb tölgylevél váltakozik; belsejét a peerekéhez hasonló sapka tölti ki. E koronát a czimerkirályok koronázáskor fejükön hordják, mint hivatalos diszviseletük kiegészitő részét. Merő arany az első és legfőbb czimerkirályé, ki egyszersmind a térdszalagrend heroldja (garter king of arms), aranyozott ezüst a két másiké (Clarencieux és Norroy). Ugyanilyen koronája van a skót királynak (Lyon) és az irlandinak (Ulster). E hivatali elnevezésekkel megfelelő hivatali czimerek is járnak, melyeket a czimerkirályok családi czimerükkel hasitott pajzsban egyesitenek; a pajzsot e korona fedi. Régebben a czimerkirályok fejükön heraldikus, leveles koronát viseltek; a jelenlegi alak mintegy háromszáz év óta van állandó használatban.

Francziaország.

A franczia nemesség czimeinél az elsőszülöttségi elv érvényesül; itt azonban a gyakorlatban nem látunk oly egyöntetűséget és folytonosságot, mint például Angliában. A főbb nemesség fiai rendesen a családjuk által tényleg birt vagy igényelt herczegségek, grófságok stb. czimeit szokták viselni; más családokban pedig a fivérek születési sorrendjük szerint fokozatosan lefelé menő czimekkel éltek, igy a marquis elsőszülöttje gróf; a második fiu vicomte; a harmadik báró stb. Ujabban XVIII. Lajos király 1815. évi rendelete azt határozza, hogy a legidősebb fiu az atyjának második czimét, a többi fivér pedig mind a bátyjuké után következőt viselje; e szerint tehát például a marquis legidősebb fia gróf; a többi pedig vicomte. Különben Francziaországban a rangczimek — és természetesen rangjelző koronák dolgában már a régi monarchia idejében is igen sok visszaélés történt; a királyok a nemesi czimeket jogtalanul viselők ellen többször adtak ki rendeleteket, melyek azonban nem igen járhattak eredménynyel, a forradalmat megelőző években —

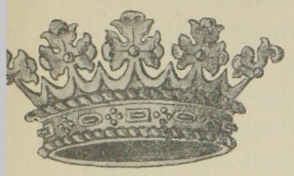

41.

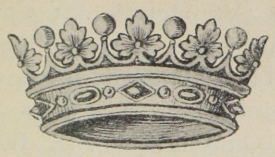

42.

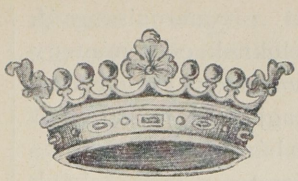

43.

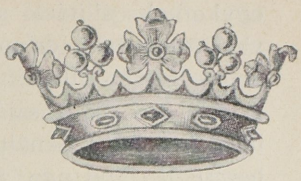

44.

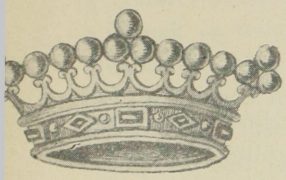

45.

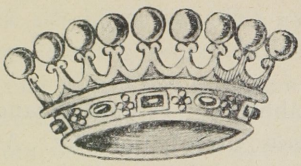

46.

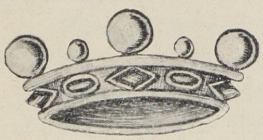

47.

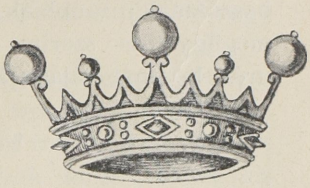

48.

49.

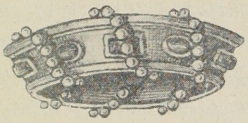

50.

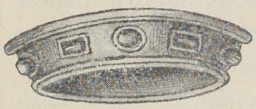

51.

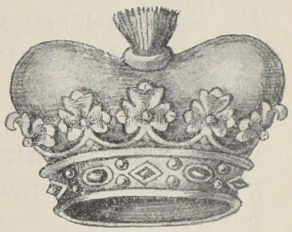

52.

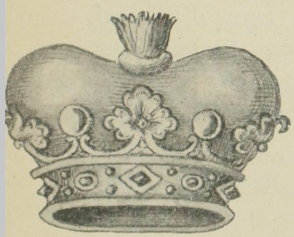

53.

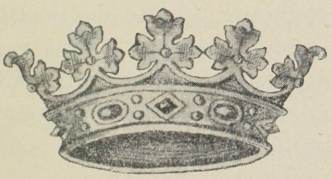

54.

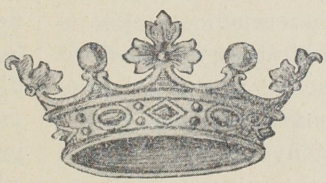

55.

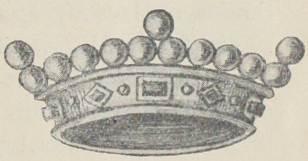

56.

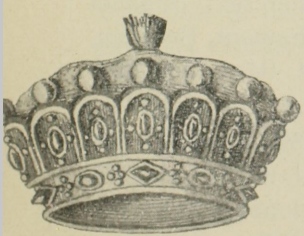

57.

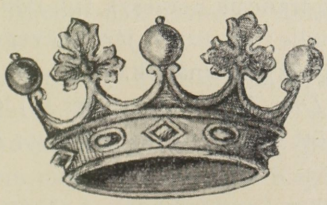

58.

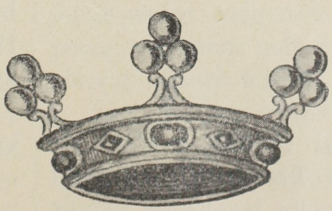

59.

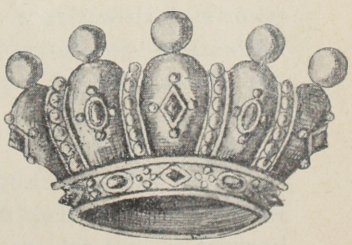

60.

Francziaország *(folytatás)*: 41. a duc-ök koronája (3. alak), 42—44. a marquis-k, 45—46. a grófok, 47—48. a vicomte-ok, 49. a vidame-ok, 50. a bárók, 51. a banneret-k koronái.

Németalföld és Belgium: 52. A fejedelmek (vorst, prince), 53. a herczegek (hertog, duc), 54. a marquis-k, 55—57. a grófok, 58. a burggraafok, 59. a vicomte-ok, 60. a bárók koronái.

egykoruak állitása szerint marquis, gróf, vicomte és báró czimmel élőknek csak mintegy negyedrészét illete *jogosan* meg rangczime.[1] E mellett sokan saját rangjuknál magasabbat illető koronát használtak: a báró grófit, a marquis herczegit. Mai nap természetesen még inkább elharapódzott e visszaélés; koronátlan czimerpajzsot alig látni; a nem nemesek is koronát használnak; utóbbiak, a franczia heraldikusok megfigyelése szerint, különös előszeretettel a grófi koronát választják.

* * *

Dauphin. A trónörökös koronaherczeg koronapártáján nyolcz (5) liliom van. Négy pántját arany delfinek képezik, melyeken az országalma helyét kettős liliom foglalja el. A *király koronája* ettől abban különbözik, hogy a delfinek helyett nyolcz, gyöngyös pántja van. Régebben a dauphin koronája négy, gyöngyös pánttal is fordul elő. Előbb ugy a királyi, mint a királyi herczegi koronán a vágott lábú liliomot (fleur-de-lys au pied nouri) a pártából mintegy kinövőnek szokták ábrázolni (lásd a táblán), a liliomok közé néha egy-egy nagy gyöngyöt helyeznek. Ujabban a liliom és gyöngy rendesen alacsony ágakon szerepel.

Enfants de France. A király gyermekei és unokái a dauphinéhoz hasonló nyolcz (5) liliomos, de pánt nélküli koronát használtak.

XIV. Lajos király törvényesitett gyermekei is e koronát kapták.

Princes du Sang. A királyi ház többi tagjának koronáján négy liliom négy levéllel váltakozik. Rajzban egy egész és két fél liliom között két levél látható.

* * *

Lajos Fülöp a királyi czimzéssel (Roi de France helyett Roi des Français) uj királyi koronát is vett fel; ez nyolcz leveles és pántos kereszt nélküli országalmával. A néhai bordeuxi herczeg (V.) Henrik, kit Comte de Chambord néven ismernek, a régi liliomos királyi koronát használta. Jelenleg az orleánsi herczeg nővéreinek czimerében a nyolcz liliomos «fille de France» koronát látni. (A Bourbon ház elsőszülöttje, Don Carlos, madridi herczeg, valamint a nápolyi és pármai ág stb. nyolcz leveles és pántos, konvenczionális királyi koronával él.)

* * *

Alábbiakban adjuk a rangczimes nemesség (noblesse titrée) koronáit. A többi nemesnek nincs rangjelző koronája.[1]

Prince. a) A párta tizenhat (9) ágán levelek és gyöngyök váltakoznak; a négy (3) gyöngyös pánton keresztes országalma; piros bársony sapka, mely a pántokat rendesen nem tölti ki egészen. *b)* a pártán tizenkét (7) ékalaku sugár; ritkábban tizenhat (9) is jön elő.

A XVII. században a prince rendesen a nyolczleveles duc-koronát használta, igy a külföldi uralkodóházaknak Franciaországban meghonosult ágai is, mint a Lotharingiai-házból származó Duc de Mayenne, Duc d'Elbœuf, Comte d'Harcourt[2] stb. a Savoja házbeli Duc de Nemours, Comte de Soissons stb. is. Jelenleg némely család (mint a Rohan, La Tour d'Auvergne, La Trémouille stb.) a pántos, más család meg a sugaras koronát használja. Megjegyzendő, hogy a prince czimet marquis, gróf stb. mint mellékes czimet is viselheti, például: Comte de Mailly[3] Prince d'Orange et de Neufchâtel; Marquis de Gallifet, Prince de Martigues.

A római szent birodalmi herczegi czimmel biró franczia nemesek (pl. Bauffremont, Beauvau, Broglie) az ezzel járó süveget (lásd Németországnál) használják.

Duc. A pártán nyolcz (5) levél, *a)*; a levelek között néha nagy gyöngy; *b)* rajzban három

[1] A nemesi rangczimekre való jogosultságra elegendő bizonyitéknak tekintetett, ha az illető be tudta bizonyitani, hogy — par devant notaire — (közjegyzői okiratban) ilyen czimet használt. Már a Molière grófnéja is dicsekszik, hogy férje «minden szerződésben grófi czimet viselt». Comtesse d'Escarbugnac, scéne XI.)

[1] Chevalier (lovag) a franczióknál nem volt örökös rangczim.

[2] Nem tévesztendő össze a Magyarországon is birtokos Harcourt Beuvron házzal.

[3] E családból származott boldogult Erzsébet királynénk dédanyja, *Anne Marie Julie de Mailly*, herczeg Arenberg Lajos Mária neje. A Mailly család a «prince du sang» koronát használja.

egész és két fél levél látható. Modern alakján *c)* a levelek között alacsony ágak; ezeken egy-egy gyöngy is fordul elő. Némely heraldikus a gyöngyös *b)* alakot a duc fiának tulajdonitotta; egyes házakban ugyanis a legidősebb fiu atyja második duc czimét viseli: pl. Duc de Noailles-é: Duc d'Ayen; a Viguerot-családbeli Duc de Richelieu-é: Duc de Fronsac. E megkülönböztetés a gyakorlatban nem érvényesül; a francziák a főágak és levelek stb. közé csak disz gyanánt alkalmaznak kis ágakat és gyöngyöket, és ezeknek, mint más korona nemeknél is fogjuk látni, jelentőséget nem tulajdonitanak.

E rangnak három osztálya volt: *duc et pair; duc héréditaire nonpair;* ezeknek czime örökös volt; és az életfogytiglan kinevezett *duc à brevet.* Mindnyájuk ugyanezen koronát használta. Kivülök a legfőbb állami méltóságok — ezeknek, valamint a ducs à brevet-nek utódai is — gyakran ezen koronával diszitik czimerüket.

Marquis. a) Nyolcz alacsony levél ugyanannyi nagy gyöngyös, magas ággal váltakozva. Rajzban három egész és két fél levél között négy gyöngyös ág látható. *b)* A pártán négy levél, a levelek között három-három (összesen tizenkét) nagy gyöngy, közvetlen a pártára, vagy ágakra helyezve. Rajzban egy egész és két fél levél között három-három (6) gyöngy látható. *c)* Az előbbihez hasonló, a hármas gyöngyök azonban herelevél formában egy-egy közös ágra vannak tüzve.

Az *a)* alak régi, és kevéssé használatos. A XVII. században leggyakoribb a *b)* forma; ujabban pedig általánosan a *c)* ábrában adott korona használtatik.

A duc- és marquis korona levelét (fleuron) a francziák «feuille d'Aache»-nak nevezik. (Ache = Apium.)

Comte. a) Tizenhat, egyforma magas ág közül négyen herelevél formában három nagy gyöngy; a hármasával közbeeső ágakon pedig egy-egy, ugyanolyan nagyságu gyöngy. Rajzban 3 hármas gyöngyös és ezek között 3—3 (hat) egy gyöngyös ág látható. *b)* Tizenhat ágon ugyanannyi nagy gyöngy (9). Mindkét fajtánál a gyöngyök közvetlen a pártán is szerepelnek.

Az *a)* alakot a «régi grófok koronájának» nevezik (couroune des comtes anciens); jelenleg általánosan a *b)* alak használatos, mely megegyezik a magyar, német, olasz, spanyol, svéd stb. grófok koronájával. Némely régi heraldikus iró az *ágas* koronát az uralkodó grófoknak tulajdonitja, és azt kivánja, hogy a többi gróf a gyöngyöket közvetlenül a pártán viselje; e megkülömböztetést tudomásunkkal soha sem követték. A franczia grófi korona fejlődésének legelső stádiumában a gyöngyök a pártán határozatlan számban szerepelnek, olykor harmincz (16) vagy több is.

Vicomte. A pártán négy (3) nagy gyöngy, melyek közé kisebbeket szoktak helyezni *a)*. Jelenleg a nagy gyöngyöket magas, a kisebbeket alacsony ágakra tüzik; ezek között ismét kis ágacskák közvetitik a nagy ágak ivszerü hajlását *b)*.

Vidame. A pártán négy (3) széles águ kereszt, ezek között ágak vagy gyöngyök is szerepelnek.

A vidame (vicedominus) azon ur volt, ki a püspökség világi ügyeiben a püspök személyét helyettesitette, és mint a püspökség védője stb. szerepelt.

Baron. A báró koronája: gyöngyfüzérrel többször, rendszerint hatszor (3) körülcsavart párta; ezért «tortil»nak nevezik. Ujabban a pártára a helyezett nyolcz (5) nagy gyöngygyel is előjön (mint a régi magyar bárói korona).

Banneret. Egyszerü koronapárta[1] levél-ág vagy gyöngy nélkül. A heraldikusok ezt a saját czimeres zászlajuk alatt harczoló nemesek koronájának nevezik. Úgy ez, mint a gyöngyfüzérrel körültekert párta, mely utóbb a bárók koronájává vált, a régi időkben sisak- és pajzskorona gyanánt alkalmazva is szerepel. Megjegyezzük azonban, hogy a koronával való rangjelzés ekkor még nem létezett; keletkezésekor pedig már nem volt meg a banneret czim létalapját képező feltétel.

Sisakkorona gyanánt már a XVII. században is rendesen a rangjelző korona szerepel, igy a marquis, vicomte sisakján: marquis, vicomte korona stb.

A helyreállitott Bourbon királyság idejében az ujonnan szervezett pairie-czimekkel járó duc, marquis stb. koronát, angol mintára, arany boj-

[1] Ilyen a nálunk is ismeretes, lombardiai, úgynevezett vaskorona.

tos, hermelin béléses, *kék* bársony sapka tölti ki; ez fedi a czimert körülvevő pair-palástot, mig a pajzson magán a korona sapka nélkül szerepel.

A régi monarchia alatt a kanczellár és a parlamentek elnökeinek süvege (mortier) heraldikus rangjel gyanánt is alkalmaztatott.

* * *

Az első császárság nemességének (prince, duc, comte, baron, chevalier) czimerében a koronát az ezen rangoknak előirt udvari gálaviselethez tartozó rangsüveg (toque) helyettesitette; a császárság bukásával e toque eltünik, és az I. Napoleon által teremtett arisztokraczia, valamint utóbb a második császárságé is, a rendes koronákat használja.[1] Mint kuriózum megemlitendő, hogy I. Napoleon a városok czimerpajzsát fedő falkoronáknak is rangjelző jelleget adott, a menynyiben a városok — három osztályba sorozva — jelentőségük szerint több-kevesebb tornyos falkoronát nyertek.

Németalföld és Belgium.

Ezen országok jelenleg divatos koronajelzése között nem lévén nevezetesebb eltérés, itt együttesen tárgyaltatik.

Vorst; prince. Nyolcz (5) leveles korona, arany bojtos veres bársony sapkával. A levelek között olykor gyöngyös ágak is szerepelnek.

[1] Az első császárság heraldikájának legsajátságosabb kinövése a nemesi rangnak, egyházi, katonai stb. állásnak a *czimerpajzsban magában*, pajzsfő, vagy egyéb járulék hozzáadása által való kifejezése. Igy a duc jelvénye: ötágu ezüst csillagokkal behintett veres pajzsfő; a grófé, ha katonai szolgálataiért nyerte e czimet (comte militaire), kékben arany markolatos ezüst kard. Külön jelvénye van az érseknek, senatornak stb. sőt az *udvarhölgynek* is. Az akkori mozgalmas időkben persze e jelzés az elméletből egészében nem igen mehetett át a gyakorlatba: egyesek czimerüket egy év leforgása alatt többször is kénytelenek lettek volna módositani. Emlitésre méltó marad, hogy egyes régi nemesek, kik a császárság szolgálatába állottak, nem restellették ősi czimerüket ily járulékokkal elcsufitani. A heraldikus rangjelzés ezen módja részben átment a második császárság heraldikájába is; mint az Mac Mahon, Duc de Magenta, Pélissier, Duc de Malakoff stb. emlitett pajzsfős czimerében láthatjuk.

Hertog; duc. Nyolcz (5) ágon felváltva levél és nagy gyöngy; sapkája az előbbenihez hasonló. Rajzban egy egész, és két fél levél között két gyöngy látható.

Marquis. Nyolcz (5) leveles korona, mint a Vorst és prince koronapártája; a levelek között néha gyöngyös ágak. Ugyanezen koronát használják mindkét országban a *római szent birodalmi grófok.*[1]

Graaf; comte. a) Nyolcz (5) ágon felváltva levél és gyöngy, mint a hertog, duc koronapártáján. Ez a németalföldi grófok koronája. *b)* A pártán tizennyolcz (10) — vagy több — egymást érintő nagy gyöngy, melyeknek sorára, egyenlő távolságokban, négy (3) ugyanolyan nagyságu gyöngy van feltéve. A sorba rakott gyöngyöket néha ágakra tüzik; ekkor a felső gyöngyöket két-két gyöngyös ág közösen tartja. E korona mindkét országban használatos. — *c)* A pártán tizenkét (7) arany szegélyes, drágakővel és gyöngygyel diszitett, veres bársonylemez, mindegyikén egy-egy nagy gyöngy. A korona belsejét aranybojtos, alacsony arany brokát (vagy veres bársony) sapka tölti ki. Ez volt az osztrák-németalföldi grófok koronája.

Jelenleg ugy Németalföldön, mint különösen Belgiumban, nagyobbára a Magyar- és Németországban is divatos tizenhat (9) gyöngyös grófi koronát használják (kivéve a római szent birodalmi grófokat, lásd feljebb).

Burggraaf. (Németalföld.) Nyolcz (5) ágon felváltva nagy gyöngy és levél; rajzban három gyöngy között két levél látható. E korona tehát tulajdonképen azonos a grófi *a)* koronával, és annak más távlatban (1/8 fordulással) való ábrázolása.

Vicomte (Belgium.) Négy (3) ág mindegyikén három, herelevél formában összerakott, nagy gyöngy.

A *báró* (vrijheer; baron) Németalföldön és részben Belgiumban is a tizenkét (7) gyöngyös koronát használja. Ettől eltér a volt *osztrák német-alföldi* bárók koronája (lásd a táblán): a pártán drágakővel és gyöngygyel diszitett, ve-

[1] Ezen nyolczleveles koronát igen nagy becsben tartják; igy pl. a Mérode család feje, Comte de Mérode czimmel ezt használja, mig legidősebb fia «Prince de Rubempré» czimmel, a prince koronát.

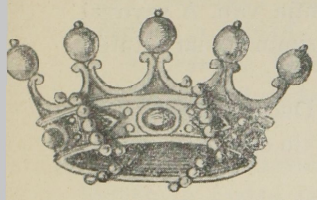

61.

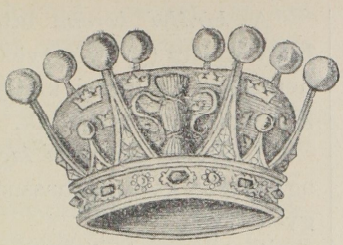

62.

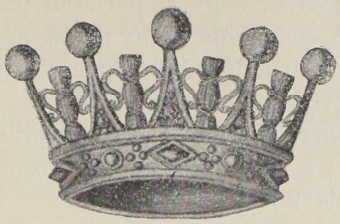

63.

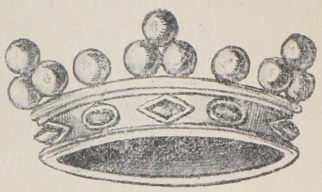

64.

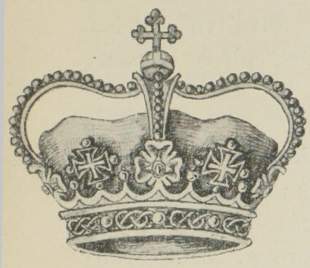

65.

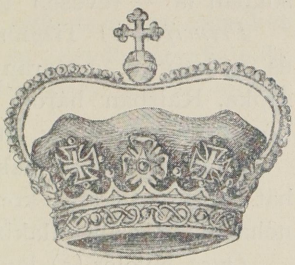

66.

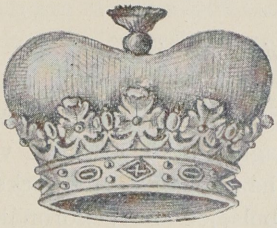

67.

68.

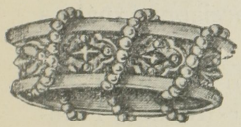

69.

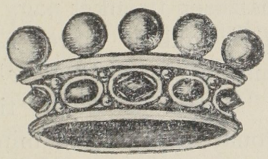

70.

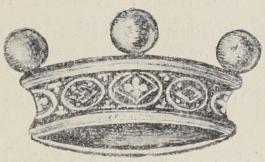

71.

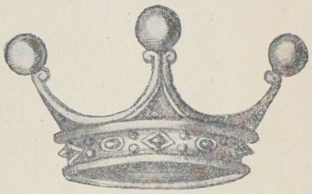

72.

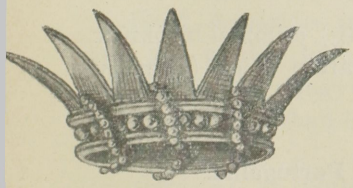

73.

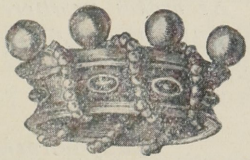

74.

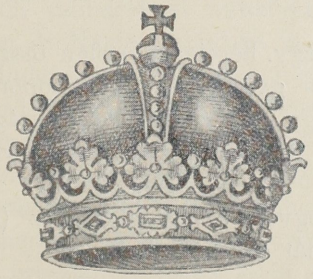

75.

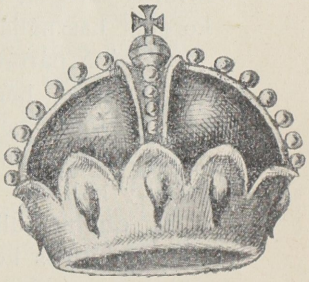

76.

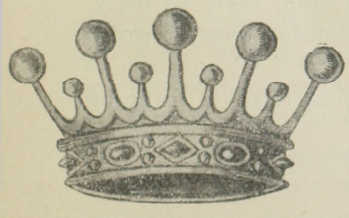

77.

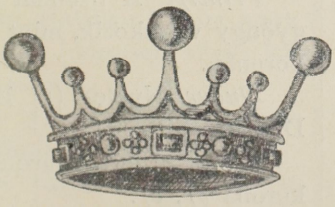

78.

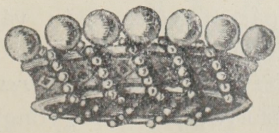

79.

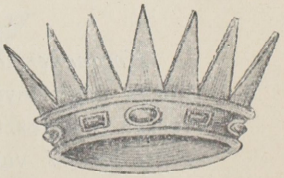

80.

Németalföld és Belgium *(folytatás)*: 61. a lovagok (jonkheer, chevalier) koronája.
Svédország: 62. a trónörökös koronája, 63. a királyi herczegek koronája, 64. bárói korona.
Olaszország: 65. a trónörökös, 66. a királyi herczegek koronái, 67—68. a herczegek (principe) koronái, 69. bárói, 70. nemesi koronák, 71. az örökös lovagok koronája.
Spanyolország és Portugallia: 72. a visconde-k, 73. a régi spanyol bárók koronái, 74. bárói korona.
Oroszország: 75—76. herczegi, 77. grófi, 78—80. bárói koronák.

res bársonysapka, melyet négy, a pártából párhuzamosan kiinduló, gyöngyös arany szalag szorit le; az igy képződő dudorodásokon egy-egy, összesen öt nagy gyöngy.

Jonkheer; chevalier. Nyolcz (5) ágon ugyanannyi nagy gyöngy; a pártát két-két ág között, gyöngyfüzér csavarja körül.

Svédország.

A *trónörökös koronája.* A pártán nyolcz magas ágon egy-egy nagy gyöngy; közben kisebb gyöngyös, alacsony ágak; egy ilyen alacsony ág helyét lebegő szalaggal átkötött kéve vagy rőzseköteg (a Wasa-ház beszélő czimerképe) foglalja el. A korona belsejét arany koronákkal átszőtt, alacsony kék sapka tölti ki. (Az országos czimer: kékben három arany korona).

A *királyi herczegek* koronája. Nyolcz nagy gyöngyös magas ág, ugyanannyi stilizált kévével váltakozik. Rajzban öt ág között négy kéve látható. Belsejét az előbbihez hasonló sapka tölti ki.

A *herczegek* és *grófok* a Németországban is divatos süveget, illetőleg tizenhat (9) gyöngyös koronát használják.

Báró. A pártán négy, herelevélszerüen összerakott, nagy, hármas gyöngyből álló csoport; ezek között egy-egy ugyanolyan nagyságu gyöngy. Rajzban 3 hármas között két egyes gyöngy látható.

A czimnélküli, egyéb nemesek nyolcz (5) águ, gyöngyös koronát használnak.

Olaszország.

Koronaherczeg. A párta nyolcz ágán váltakozva négy levél és ugyanannyi széles águ kereszt; a kereszteken Savoya czimere: *veresben ezüst kereszt* van ábrázolva; közben gyöngyös ágak; a pártát pedig az Annunziata-rend nyakláncát képező csomók (lacs d'Amour) diszitik; négy (3) gyöngyös pánt; az országalmán herelevélvégü kereszt (Szent-Móricz keresztje). Alacsony, piros bársony sapka. Rajzban egy egész és két fél levél között két kereszt, és körbe négy gyöngy látható.

A *királyi korona* ettől abban különbözik, hogy nyolcz (5) gyöngyös pántja van. A savoyai herczegek a cyprusi királyi czimmel már szintén zárt koronát használtak.

A *királyi ház többi tagja* (Duca di Aosta stb.) ugyanezen koronát használja, de egyetlen, gyöngyös ivvel.

A keresztek helyett — hivatalos ábrázolásokban is — tévesen levelek is fordulnak elő.

Principe. a) Tizenhat (9) felváltva leveles, és gyöngyös ág; arany bojtos, piros bársony sapka. Rajzban három egész, és két fél levél között négy gyöngy látható.

E mellett használnak tizenkét (7) vagy tizenhat (9) águ sugaras koronát is; *b)* a sugarakat néha lobogó láng alakban ábrázolják.

Duca. Nyolcz (5) leveles korona. Mint Franczia országban a Duc korona, lásd ott *a), b), c).*

Marchese. Négy levél között három-három, összesen tizenkét nagy gyöngy, egyes, vagy közös ágakra tűzve Lásd Franczia országnál a marquis-koronát *b), c).*

Conte. A grófok tizenhat (9) gyöngyös koronát használnak, mint Magyar- Német- Franczia stb. országokban.

Barone. A pártát gyöngyfüzér csavarja többszörösen körül. (l. a táblán).

Nobile. A pártán nyolcz (5) nagy gyöngy. (l. a táblán).

Az *örökös cavaliere* (lovag) czimmel bíróknak koronája (l. a táblán) a pártán négy (3) nagy gyöngy.

Spanyolország és Portugállia.

Principe. A tizenhat (9) ágon levél és nagy gyöngy váltakozik, mint a leveles magyar grófi koronán.

Duque. Nyolcz (5) leveles, mint a franczia Duc korona *a).*

Marqes. (port. Marquez) A franczia marquis-korona *b), c).*

Conde. Tizenhat (9) gyöngyös korona, mint a magyar, német stb. gyöngyös grófi korona.

Visconde (l. a táblán). A párta négy (3) ágán egy-egy nagy gyöngy.

Baron (port. Baraõ). A gyöngyfüzérrel hatszor (3) körülcsavart pártán hat (4) nagy gyöngy.

Ezt használják a spanyol és portugáll bárók.

A *régi, spanyol bárói* korona tizenkét (7) águ vagy sugaras; pártáját gyöngyfüzér csavarja körül (l. a táblán).

A *grandok* koronájukat arany bojtos, piros bársony sapkával használják,[1] mint az olasz principe.

A nemesi czimek, elsőszülöttségi jogon öröklődvén, a család fejét illetik meg; akad, kinek husz-harmincz duque, marques stb. czime van. Ezek közől a családfő át szokott egyes czimeket engedni gyermekeinek és egyéb atyafiainak, kiknek különben születésüknél fogva semmi rangczim sem jár.

Oroszország.

A *herczegek* két rangosztályba sorozva, különféle czimzéssel birnak, és e szerint koronát, vagy süveget használnak.

1. *Herczegi korona.* A párta tizenhat (9) ágán levél, és nagy gyöngy váltakozik; négy (3) gyöngyös pánton országalma kereszttel; a pántok boltozatát piros bársony sapka tölti ki.

2. *Herczegi süveg.* Elöbbihez hasonló, de a pártát széles hermelin perem helyettesiti.

Hasonlók ezek a magyar herczegi koronához illetőleg süveghez, azonban a pántok rendszerint magas ivet képeznek.

Gróf. A pártán nyolcz nagy gyöngyös, magas ág, nyolcz kis gyöngyös alacsony ággal váltakozik; a gyöngyöket közvetlenül a pártára is helyezik. Rajzban öt nagy és négy kis gyöngy látható.

Báró. a) A pártán négy nagy gyöngyös, magas ág; közöttük párosával, összesen nyolcz kis gyöngyös alacsony ág. Rajzban három nagy gyöngyös magas és két-két (összesen négy) kis gyöngyös alacsony ág látható.

b) A pártán tizenkét (7) nagy gyöngy; ezek között a pártát gyöngyfüzér csavarja át.

Az *a)* tipus a rendes bárói korona; a *b)*-t pedig a *nem keresztény erdetü* bárónak tulajdonitják. Finnországban és a balti tartományokban, a *svéd bárói koronát* használják (lásd Svédországnál).

[1] M. Victor Bouton franczia heraldikus szives közlése. Szerinte különben a spanyol, és portugal nemesség jelenleg egészen a franczihoz hasonló koronákat használ.

A *többi nemes* nyolcz (5) felváltva leveles és gyöngyös águ koronát használ, vagy pedig *sugarasat* (lásd az ábrát).

A mi Európa többi részeit illeti: *Dániá*ban a herczeg, gróf, báró és egyéb nemes a minálunk is divatos koronát használja; a marquis pedig a franczia marquis koronát *(b, c)*. *Svájcz*ban a nemesség részben a franczia, részben a német koronákat használja.

Fentebbiekből látjuk, hogy ugyanazon koronatypus az országok szerint, különféle ranggal járhat; igy például az angol marquess és a németalföldi gróf *(a)*, a franczia duc és a belga marquis egyforma koronát használ.

* * *

A koronáknak czimerben való alkalmazására nézve, a heraldikus szakköröknek jelenleg általánosan elfogadott véleménye szerint, a pajzson *vagy sisak vagy korona* szerepeljen; e kettőnek egyesitése mindenképen elitélendő. E szerint tehát nem helyes a pajzsot fedő koronára sisakot, vagy utóbbira *rangot jelző* koronát helyezni. Előbbi módot, mely már a XVII. század elején is jelentkezik, a hivatalos heraldika a bárói és grófi czimereknél minálunk, valamint Ausztriában és Németországban is, napjainkig fentartja. Mindenesetre helytelen a sisakra modern rangjelző koronát tenni; valóságos fejdiszt képező rangjelvény azonban, mint láttuk, már az élő heraldika korában is szerepel, mint a sisak és sisakdisz közvetitője. Határozottan izléstelen a a heraldikus koronát a czimerben magában, pl. az oroszlánok, sasok fején stb. rangjelzővel he-

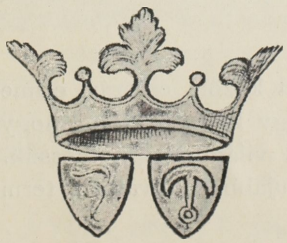

lyettesiteni, vagy pedig, a már magában helytelen angol divat téves utánzása folytán, a sisakdiszt önállóan — nem sisak-, de rangjelző koronán — használni, mint azt ujabban nálunk is gyakran láthatni.

Régebben a korona a pajzs szélességét rendszerint egészen elfogja, miáltal a korona igen nagy arányokat nyer a pajzshoz képest, különösen ha egy korona két pajzsot fed. Itt látható Pettaui Anna, Stubenberg Frigyesné czimere, 1370. évi pecsétjéről, mely a pajzskoronának egyik legrégebbi példáját adja.

Másik ábránk pedig XIV. Lajos király czimerét mutatja, a XVII. századból, Segoing Armorialja után: Franczia-ország és Navarra czimerpajzsán a franczia királyi korona.

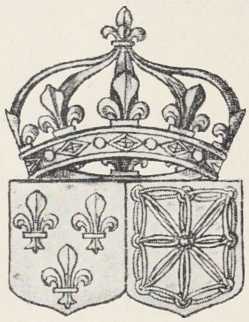

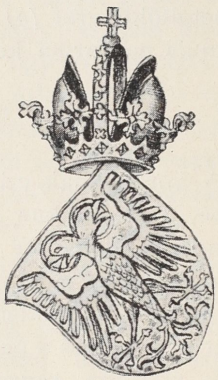

A XIV. és XV. században a koronát, mint a sisakot is, olykor a dült pajzs felső sarkára helyezik, mint az a III. Frigyes császár sirkövéről vett, itt közölt császári czimeren látható. A koronát úgy kell ábrázolni, hogy a levél- stb. diszt, ágakat világosan kivihessük. Ezért nem ajánlatos az ujabban divatozó, természetes perspektiva szerint való ábrázolás, melynél a szélső gyöngyök stb. a párta körhajlása folytán egymást elfödik.

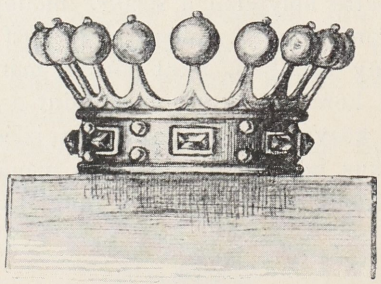

Az itt közölt, igy rajzolt gyöngyös grófi korona pártája a pajzsfőre látszik illeszkedni; redesen azonban látható a párta belseje is, melynek leginkább piros szinű bélést szoktak adni.

Ugy is ábrázolhatjuk a koronát, hogy a párta körületének *hátulsó* levelei stb. is láthatók, mint a Coligny-házbeli Duc de Châtillon-sur-Loing czimerén. (Segoing után)

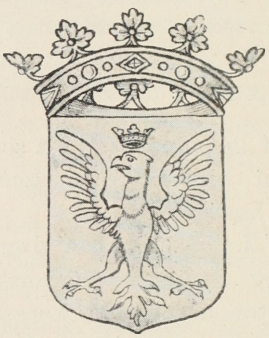

Néha a koronát úgy ábrázolják, mintha az a pajzs felett szabadon lebegne. Ha a czimerrel pajzstartók járnak, úgy ezek tarthatják a pajzs fölé a koronát, mi igen szép, dekorativ hatást adhat.

A *férjes nők* kettős pajzsát vagy a férj koronája fedi együttesen, vagy pedig mindkét pajzsot külön-külön a vele járó korona.

Végre megjegyezzük, hogy a koronás pajzs ábrázolásánál óvakodni kell a stilszerütlenségtől. A czimerfestők, pecsétmetszők stb. tudatlansága gyakran helyez középkori, háromszög- vagy tárcsapajzsra modern rangjelző koronát. Ilyen alaku pajzson modern, pl. bárói vagy grófi korona épen olyan vastag anakronizmus, mintha egy XIV. századbeli, pánczélos lovag fejére huszárcsákót adnának.

Ghyczy Pál.

A GEREGYE NEMZETSÉG.

(Második, befejező közlemény.)

Balázs negyedik fia:

5. *László.* A Geregye nemzetség legkiválóbb sarja, aki családját a főranguak közé emelte, aki fokról-fokra haladva, az ország zászlósurai közt foglalt helyet, akit a sors az összes földi javakkal megáldott, hogy halála után családját annál sulyosabb megpróbáltatásoknak vesse alá.

Egervári László valószinüleg Egervárott született, hol atyja is lakott. Születési évét az 1469 május 8-ikán kelt oklevél alapján[1] 1430—35 közt kell keresnünk. 1443—65 közt Mihály bátyjával együtt részt vesz az összes közös birtokügyekben. 1464-ben már önállóan szerepel. Ez évben ugyanis panaszt emel Lukafalvai Luka János ellen, a Fancsika birtokán okozott károk miatt.[2]

1468-ban Somlyói Pétertől zálogba veszi Hetyét 75 arany forintért.[3]

1473-ban Geregye és Gyanó birtokát elzálogositja Polyáni Tamás, németujvári várnagynak.[4]

Neveltetéséről közelebbi adataink nincsenek, igy csak sejtenünk lehet azokat a körülményeket, melyek pályájára döntő befolyással voltak. Családja azon időtájt egyike volt Vas és Zalavármegyékben a jómódu birtokos nemeseknek. Atyját kivéve minden előde közpályán szerepelt, ezek közül valószinüleg nagy hatással volt reá nagyatyja, Mihály, aki a család későbbi hatalmának alapját vetette le. Fivérei is már korán a közpályára léptek. Kelemen udvari jegyző, Mihály pedig Vas és Zala vármegyék alispánja volt. László sem maradhatott mögöttük, melyre nagy müveltsége, széleskörü ismeretei egyaránt képesitették. A 70-es évek elején a bácsi várnagyi tisztet töltötte be,[5] honnan csakhamar 1474 június 1-jén a váradi várnagyi és biharvármegyei főispáni méltóságban találjuk.[6]

[1] Orsz. ltár. Dl. 16.850.
[2] U. ott. Dl. 16.072.
[3] Hazai okmtár, III. k. 422. l.
[4] Orsz. ltár. Dl. 17.442.
[5] Magyar Nemz. Múzeum Káilay ltár. F. XV: 1203.
[6] Orsz. ltár. Dl. 17.617.

Mikor Ali bég 1474 február 7-ikén Váradot megtámadta, László valószinüleg Morvában volt, a király táborában.[1]

Váradi várnagysága idejében a király az üresedésben levő váradi püspökség javainak igazgatásával bizta meg.[2]

E tisztében erélyesen lépett fel a «senki vagyonát» képező püspöki javak fosztogatói ellen, ezek közül Csáki Ferencz, Benedek és Mihály ellen pert inditott.[3]

Mátyás király 1475 szeptember 8-ikán Diós-Győrött kelt levelével Zala vármegye ideiglenes főispánjává nevezte ki.[4] Ezen uj méltóságában alig egy évig müködött, mert 1476 október 4-ikén Garai Jób perében már mint horvát-szlavon-dalmát bán itélkezik.[5]

Még bihari főispánsága idejében elkezdte az ősei által szerzett vagyont gyarapitani.

1475-ben, zálog czimén beiktattatott a losonczi Bánffy család hunyadvármegyei javaiba.[6]

Ugyanezen évben a vasvári káptalan beakarta iktatni Hegyfalva, Frankó, Girolcz, Gösfalva birtokába, mely beiktatás ellen Nádasdi Osvald és Zámbó János, gösfai Gös Benedek örökösei nevében tiltakoztak.[7]

Az ezen ügyben megindult per csak 1481-ben nyert végleges befejezést, mikor is Guthi Ország Mihály itélete következtében a fehérvári keresztesek konventje ezen év július 30-ikán Lászlót a per tárgyát képező birtokokba ujból beiktatta.[8]

A sikeresen befejezett per utján visszaszerzett birtokokat azonban már megelőzőleg bőkezü királyi adomány gyarapitotta.

Mátyás király, Egervári László érdemeit megjutalmazandó, 1476 szeptember 10-ikén, Maróthi Mátyus macsói bán fiörökösök hátrahagyása

[1] Bunyitay, A Váradi püsp. I. k. 304. l.
[2] Orsz. ltár. 17.638.
[3] U. ott. N. R. A. 1556 : 21. és 31.
[4] U. ott. Dl. 17.720.
[5] U. ott. Dl. 17.876.
[6] Magyar Nemz. Múzeum gr. Forgách ltár.
[7] Sopron várm. okltár. II. k. 498. l.
[8] U. ott. II. k. 542. l.

nélkül történt elhalálozásával a koronára visszaszállott Velike várát és tartozékait adományozta neki, s annak szabadalom-levélben leendő átírását is megigérte,[1] mely birtokokba a budai káptalan még ez év szeptember 25-ikén beiktatta.

E nagyjelentőségü várhoz a következő helységek és birtokok tartoztak: Velike város, Nagy és Kis-Kóthy, Zanócz, Gragyancz, Clyzócz, Sarrócz, Stooczpeker, a bennük szedett adókkal. Továbbá: Kurasyncz, Kalmathly, Voxyche, Pavenycze, Margarócz, Vocanthy, Rogozna, Quathycze, Zader, Benedhle, Sybenyk, Teegir, Povelycze, Zedlarycze, Zabathyna, Micsinovicz, Kovathythavecz, Glazsihovecz, Zthekolcz, Julythakothy, Hrosta, a Száva folyón levő gázlókkal, Crappa, Rozsavicza, Zlethenye, Padesno-Ustyhinyo, szintén egy gázlóval, Pretlocze, Puhoderno falvak, végül Thonichynovecz, Ilya, Cheglancz és Brezna puszták.

Október 23-ikán kiállitott szabadalomlevélben a király beleegyezését adta, hogy Velike és tartozékai Egervári László magvaszakadtával testvérére, Mihályra és ennek fiaira szálljanak.[2]

Mig Mátyás király haderejét a Frigyes császár elleni hadjárat teljesen lekötötte, az ország délkeleti részének védelme Egervári Lászlóra és Laki Thusz Jánosra hárult.[3]

E téren szerzett érdemei elismeréseül a király 1480 október 8-ikén a körösvármegyei Nagy-Kemlék várát Brezovicza várossal, Kamethicsa, Gregoriovecz, Alsó-Perinovecz, Felső-Perinovecz, Gywrenocz, Lymbesthycza, mindkét Patak, Zelo, mindkét Krayathewecz, Borkovcz, Vyzok, Radesich, Jasovecz, Pysanovcz és Twykowcz helységekkel együtt 4000 arany forint értékben elzálogositotta neki.[4]

1482-ben Buchai Mátyás után Szent-György, Vida, Bille, Récse, Kerethháza és Mindszent zalavármegyei, továbbá Ormándhida, Galdus, Egyes, Mindszent és Máthéfalva somogyvármegyei birtokokat örökölte, de az örökség átvétele ellen Bajnai Both András és János tiltakoztak, mire a felek a király elé idéztettek.[5]

1485-ben a király Bucsa, Peleske, Szent-Mihály, Várfölde, Liskó, Bessenyő, Szent-Lőrincz és Nagyfalu birtokokat adományozta Egervári Lászlónak.[1] Minthogy azonban ezekre Lábatlani vagy másként Dédi Gergely és Both János is jogot formáltak, a dolog perre került. 1486 április 21-ikén ez ügyben Both János király elé idéztetett.[2]

Mátyás időközben Nagy-Kemlék várát visszaváltotta Egervári Lászlótól,[3] s azt 1487-ben Both Andrásnak zálogositotta el,[4] Both János sem zaklatta többé Egervári Lászlót birtokperekkel.

Mátyás király bőkezü adományain kivül még egyéb kitüntetésekben is részesité Egervári Lászlót, aki 1485-ben a királyi testőrség kapitánya,[5] 1490-ben pedig báni méltósága mellett még Szilézia és Lausitz kormányzója volt.[6]

A királyi udvarban találkozott Mátyás természetes fiával, Corvin Jánossal, köztük a nagy korkülömbség daczára benső barátság jellegével biró összeköttetés fejlődött, mely a Mátyás fényes udvarától kezdve egész a sirig tartott.[7]

Ennek daczára a Mátyás király halálával megindult trónküzdelmek közepett, Egervári László Ulászló pártjára állott. Maffeo milanói követ jelentése szerint ugyan pártállása nem volt ismeretes, de kétségtelen, hogy nem támogatta Corvin János trónjelöltségét. Miksa pedig nagy mennyiségü pénzzel sem tudta eltántoritani Ulászló hüségétől.[8]

Sőt a Miksa-párti urakat váraikban megtámadta és őket Ulászló hüségére kényszeritette, a pártütő Székely Jakab hadát pedig 1493 táján megsemmisitette.[9]

1490 év végén, a török által fenyegetett Szlavonia védelmére, az akkoriban már teljesen megtört Corvin Jánossal lépett érintkezésbe,[10] vele közösen tanácskozott a következő év tavaszán megindítandó nagyobbszabásu hadivállalat dolgában.

[1] Hofkammer Arch. Misc. H. 15.454.
[2] Orsz. ltár. Dl. 34.033.
[3] Gr. Teleky. XII. k. 32. l.
[4] U. ott. XVIII. k. 415. l.
[5] Orsz. ltár. N. R. A. 39 : 6.
[1] Orsz. ltár. Dl. 19.031.
[2] U. ott. Dl. 19.138.
[3] Pesthy Frigyes, Eltünt régi vármegyék. II. k. 287. l.
[4] Csánki D., Körös várm. a XV. sz.-ban.
[5] Orsz. ltár. Dl. 19.031.
[6] Hofkammer Arch. Misc. H.
[7] Schönherr Gy., Corvin J. 58. l.
[8] Orsz. ltár. Dl. 19.746.
[9] Szalay L. III. k. 376. l.
[10] Schönherr Gy. id. m. 173. l.

Ulászló első intézkedései épen nem voltak kedvezőek Egervári Lászlóra nézve. 1490 szeptember 25-ikén kelt rendeletével meghagyta neki, hogy a Frangepán Miklós terzatói gróftól és Bradach Györgytől Mátyás király halála után tőlük elfoglalt birtokokat adja vissza.[1]

Végre a fejedelmi kegy is tudomást vett nagy szolgálatairól, 1491 augusztus 20-ikán II. Ulászló király a zágráb-vármegyei Stynysnyák várát és városát adományozta neki, kikötötte egyuttal, ha e várat visszavenné, más várban megfelelő kárpótlást ad neki, ezenfelül hátralékos járandóságai fejében 20,000 forint erejéig Cruppa és Bihegh várakat kötötte le neki.[2]

A Miksa-párt ellen tett szolgálatait pedig Dombói Dávid Miksa-párti főur elkobzott javai val jutalmazta meg.[3]

Amint II. Ulászló Miksához közeledett, Egervári Lászlót is oldala mellett találjuk; 1492 márczius 7-ikén horvát, szlavon és dalmát főurral együtt elfogadja a Miksa és Ulászló között megállapitott békepontokat.[4]

A törökök előnyomulása Egervári Lászlót ismét a harczmezőre szólitotta.

A Karinthiában zsákmányoló török had ugyanis Horvátországon át igyekezett visszavonulni. Egervári László azonban erről idejekorán értesülvén, seregével a török martalóczok visszavonulási utját elállotta s őket szétverte. A győzelem jeléül török foglyokat és több zászlót küldött Budára.[5]

Ulászló ezen ujabb hadi tetteinek jutalmául Stynysnyák birtokában megerősitette, mely birtokba a zágrábi káptalan által 1492 márczius 24-ikén beiktattatott.[6]

Ez évben megveszi Ikrádi Bessenyődi János, Tamás és Miklós testvérektől 8000 aranyért a zágráb-vármegyei Kosztanicza várát, a hozzátartozó birtokokkal.[7]

A pénzszükében levő Ulászló ez évben még a tinnin-vármegyei Bihegh várát,[8] 1493-ban pedig Vitán és Csókakő fehérvármegyei várakat[1] zálogositotta el neki. Ez utóbbi birtokra vonatkozólag az örökösödési jogot nejére is kiterjesztette, utóbb még 2000 frt ujabb kölcsönt is vett fel azokra.[2]

A csókakői és vitáni várakhoz tartozó: Zár, Torna, Zámor, Csakkerén, Igar, Csorgó, Mór, Timar, Apostol, Váralja fehér-vármegyei, Gallya, komárom-vármegyei, Tarján esztergom-vármegyei, Alsó és Felső-Falkán veszprém-vármegyei és Bicske, Szent-László, Csapol pest-vármegyei birtokokba még ez év folyamán beiktattatott.[3]

1493-ban letette a báni méltóságot, melyet Derencsényi foglalt el. Ulászló a tárnokmesterséggel kárpótolta, ez utóbbi méltóságot haláláig viselte.[4]

1494-ben Pata várost és a hozzátartozó Poklosi, Milován, Keresztesut, Bassal, Véged, Erdőallya birtokokat nyeri királyi adományul,[5] mely birtokokba Ernuszt János kir. lovászmesterrel és ennek testvérével Zsigmond pécsi püspökkel egyetemben, ez év folyamán beiktattatott.[6]

Ez volt az utolsó szerzeménye.

Élete végszakában mind gyakrabban támadtak közte és szomszédai közt torzsalkodások.

1495 június elején Grabariczai Berizló Ferencz ellen emelt panaszt, Tomycza Pozsegavármegyei város elfoglalása miatt.[7]

1495 augusztus 22-ikén Corvin János horvát bán esküre kötelezte Egervári Lászlót Szenthei Ferencz azon vádja ellen, hogy a panaszlónak szenthei birtokán hatalmaskodott.[8] Ez év szeptember 18-ikán viszont a kapornaki konvent panaszára vizsgálatot indit Bánffy János ellen, a Jakabfi-Jánosfalván elkövetett hatalmaskodások ügyében.[9]

Ez volt utolsó szereplése.

A két per végét már nem élte meg, 1496 január 27-ikén Szenthei Pál felmenti özvegyét

[1] Orsz. ltár. Dl 32.853. és 32.854.
[2] Hofkammer Arch. Misc. H.
[3] Orsz. ltár. N. R. A. 644 : 15.
[4] Tirnhaber III. k. 513. l.
[5] Hofkammer Arch. Misc. H.
[6] Orsz. ltár. Dl. 34.146.
[7] U. ott. Dl. 33.625.
[8] U. ott. Dl 19817.

[1] U. ott. Dl. 19.957.
[2] U. ott. Dl. 20.164.
[3] N. R. A. 593 : 32.
[4] Thallóczy, Raguza tört. 651. l. és az 1495. évi törvényczikkek záradéka.
[5] Orsz. ltár. Dl. 20.158
[6] U. ott. Dl. 20.159.
[7] U. ott. Dl. 34.247.
[8] U. ott. Dl. 20.349.
[9] U. ott. Dl. 20.195.

és István fiát a Corvin János bán által hozott itélettel kötelezett eskü letétele alól.[1]

Egervári László mint államférfiu és mint katona is kiváló emléket hagyott maga után.

Bonfini, kivel személyes ismeretségben volt, haláláról ekkép emlékezik meg: «e derék és különös okosságu férfiu elhalálozását a dalmát köztársaságra nézve is veszteségnek tartom».

Szellemi müveltségét illetőleg Nagy Imre kiemeli, hogy Egervári László irni is tudott.[2]

Nagy népszerüségét legjobban bizonyitja ama körülmény, hogy Mátyás halála után a horvát-szlavon rendek az országos tisztségek betöltésénél követelték, hogy a király továbbra is hagyja meg őket Egervári László kormánya alatt.[3]

Vitéz katona volt. Már a Frigyes elleni háboruban magára vonta Mátyás király figyelmét. Nagy-Kemlék várát is azon költségei fejében nyerte, a melyeken a betörő török hadak ellen sereget állitott ki. Eleinte Laki Thusz Jánossal együtt viselte a báni méltóságot, utóbb egészen rája hárult a Dráván tuli részek védelme. Utoljára Szilézia és Lauschitz kormányzójává nevezte ki Mátyás király. Mátyás királynak különös kegyeltje volt, iránta rendithetlen hüséggel viseltetett s a király őt 1485-ben az udvari testőrség kapitányává nevezte ki.[4]

Mint zászlósur gyakran tartózkodott Budán, hol fényes háztartása volt.[5]

Egervári és velikei várai is pazarul voltak berendezve, e két utóbbi teljes hadi felszereléssel birt. Némi fogalmat nyujtanak e várakban talált ingóságoknak 1491-ben eszközölt összeirásai.[6]

Nagymennyiségü hadi felszerelésen kivül, főleg az egervári vár pompás berendezése köti le figyelmünket. Kristály üveg, kupák, serlegek, szőnyegek, almáriomok, képek, hintó, stbi akkoriban felette ritka és becses butordarabok fordulnak elő ezen összeirásokban, melyek Egervári László nemes izléséről és gazdaságáról tanuskodnak.

[1] Orsz. ltár. Dl. 20.386.
[2] Századok. 1870. évf. 624. l.
[3] Schönherr Gy., id. m. 165. l.
[4] Orsz. ltár Dl. 19.031.
[5] Csánki D. Mátyás udvara. 36,112 stb.
[6] Orsz. ltár. Dl. 26.051. és 26.048.

Ulászló nyomoruságos uralma alatt még illetménye se járt ki rendesen. Hátralékos tárnokmesteri illetménye az 1495. évi adó beszedése után fizettetett ki. A birtokaira 1494-ben kivetett 227 és fél frt havi adó pedig elengedtetett, minthogy hat darab aranyos szövetet és 300 darab sertést küldött a királyi udvarba.[1]

A tudomány és müvészet is hathatós pártfogót nyert benne. A budapesti egyetemi könyvtárában 71. sz. alatt őrzött XV. századbeli kéziratot, Guido de Columpna Historia Trojana czimü müvét Sztárai Máté még bihari főispánsága idejében az ő rendeletéből másolta le.

Egervárott saját festője volt: János mester, kinek müszerei a vár leltárába vannak felvéve. Ugyancsak az ő rendeletére másoltatott le: a «Gesta Romanorum» és «Historia Septem Sapientium» jelenleg szintén az egyetemi könyvtárban őrzött XV. századbeli két kézirat, melyek közül az utóbbi, Corvina maradványaival együtt 1879-ben került vissza Konstantinápolyból.

Mély vallásosságáról tanuskodik azon körülmény, hogy Egervárott a Boldogságos-Szűz tiszteletére klastromot és templomot épitett s oda is temettetett el két fiával.[2]

Egervári Lászlónak Rozgonyi Klárától, Rozgonyi János vajda és alsó-lendvai Bánffi Dorottya leányától két fia született. Idősebbik fia: II. László, aki 1492-ben Frangepán Bernát modrusi gróf leányát Isotát jegyezte el,[3] még atyja életében elhalálozott. Második fia: III. István 1496-ban szerepel első izben, midőn Szenthei Pál az elhalt atyja helyett leteendő eskü alól őt felmentette.

István is utódok hátrahagyása nélkül halt el.

Egervári László halála után a család kétszázados munkássága által összeszerzett roppant vagyon szétfoszlott. Rövid három évtized elég volt, hogy a család a leggazdagabb főranguak közül lesülyedjen a kisbirtokos nemesség közé.

Alig helyeztettek el Egervári László hült tetemei az egervári sirboltba, mint prédára leső vad, rontottak a közeli s távoli rokonok, osztályos atyafiak és szomszédok a kiskoru (III.) István örökségét képező birtokokra, hogy

[1] Engel. Geschichte des Ungar. Reichs.
[2] Orsz. ltár. Dl. 22.468.
[3] U. ott. Dl. 19.787.

azokból különféle jogczimek alatt minél nagyobb részt kaparithassanak meg maguknak.

Az özvegy, Rozgonyi Klára asszony először lett hütlen nagynevü férje emlékéhez. Már 1496 február 21-ikén mint Kanizsai György neje, Egervári Bereczk tinini püspökkel, szerződésre lépett, melynek erejénél fogva Kanizsai György Egervárt, tartozékaival együtt, két fancsikai szőlő kivételével átadta Bereczknek. Ha azonban István a tizenkettedik évét elérné, az összes vagyont neki visszaadják. A kiskoru árva halála esetére Kanizsai Csókakő, Vitán, Stynysnyák várakra és Pata városra tartott igényt.[1]

Eltekintve attól, hogy az özvegy második házassága Egervári László halála után legfeljebb csak néhány hónap mulva köttetett, s igy magában véve is szabálytalan volt, de más tekintetben sulyosabb következményekkel járt. Kanizsai György első neje ugyanis, szintén Bánffi leány volt, ennek testvérétől, Dorottyától származott Klára asszony.

Egervári Bereczk pedig valószinüleg szemet hunyt a dolog felett. De az egyház Kanizsai György házasságáról csakhamar értesülvén, őt átok alá vetette, mely alól csak hosszas utánjárás után, 1497-ben mentetett fel a veszprémi püspök által.[2]

Egervári László kiskoru árváját e közben teljesen magára hagyták. A nagyszámu várnép, gazdatisztek s cselédség csakhamar beletörődött az uj helyzetbe. Csak néhány régi hü ember karolta fel a kiskoru érdekeit. Apáthi Tamás egervári várnagy 1496-ban felemelte tiltakozó szavát az ellen, hogy Rozgonyi Klára, Rozgonyi Dorottya és Egervári Bereczk, a kiskoru bárhol található, de különösen a gyöngyösi és a hévizvölgyi birtokait Erdődi Tamásnak elidegenitsék.[3]

A nagyszámu rokonság, osztályos atyafiak kielégitése még hátra volt.

Szerdahelyi Imrefi János az általános zürzavart felhasználva, 1496-ban Csókakő várát elfoglalta, de Kanizsai György erélyes fellépésére visszaadni kényszerült.[4]

[1] Orsz. ltár. Dl. 20.556.
[2] U. ott. N. R. A. 643 : 20.
[3] U. ott. Dl. 20.512.
[4] U. ott. Dl. 20.383.

Csányi Balázszsal és Miklóssal, aki Egervári Lőrincz után tartott igényt az osztályra, 1496 november 18-ikán a kiskoru István az Egervári család többi tagjainak közbejötte mellett kiegyezett.[1] A Tamás ágából származó Egervári János fiát, Lőrinczet pedig 1498-ban elégitették ki.[2]

Egervári Bereczk püspök e közben egészen berendezkedett Egervárában. Kérelmére II. Ulászló király az egervári jobbágyoknak adó és vámmentességet engedélyezett.[3]

Ugyanezen évben Egervárának ujév napja utáni szerdán tartandó országos vásárt engedélyezett.[4]

Kanizsaiék azonban gazdálkodásával aligha voltak megelégedve. Mert már 1498-ban panaszt emelnek ellene, hogy a várban «mindenféle pusztitásokat» vitt végbe, s a klastrom számára szükséges épületanyagot elhordatta.[5] Klára asszony szenttamási (zala-vármegyei) birtokába pedig betört, s onnan 5 hordó bort és 20 ökröt vitt el.[6] Utóbb az egész birtokot is elfoglalta.[7]

Ez utóbbi ügyben a vasvári káptalan 1499-ben teljesitett vizsgálatot.[8]

Ezzel szemben Egervári Bereczk Kanizsai György és neje ellen 1497 április 10-ikén panaszt emelt a király előtt, hogy a kiskoru Egervári István birtokainak átvétele iránt 1496-ban kötött szerződést megszegték.[9] Hogy a panaszló püspököt megengesztelje, Kanizsai Györgyné Velike várát és tartozékait (Vasvarócz, Csermycze, Buthkafölde, Bukovcz birtokokat) el akarta neki adni, de ezen szándékát Czubini Miklósnak a kiskoru István nevében tett tiltakozása meghiusitotta.[10]

Mig Kanizsainé és Egervári Bereczk egymással viszálykodtak, Egervári László hagyatékát másfelől is komoly veszedelem fenyegette.

Az 1498. évi országgyülés ugyanis, Therzat és Neretva várak elvesztéséért a felelősséget

[1] Magyar Nemz. Múzeum ltár. Reg.
[2] Orsz. ltár. Dl. 20.725.
[3] U. ott. Dl. 20.518.
[4] Orsz. ltár. Dl. 20.519.
[5] U. ott. Dl. 20.668.
[6] U. ott. Dl. 20.780.
[7] U. ott. N. R. A. 19 : 5.
[8] U. ott. N. R. A. 1559 : 85.
[9] Orsz. ltár. Dl. 20.556.
[10] U. ott. Dl. 34.255.

Egervári Lászlóra háritván, megbüntetését (a XII. t.-cz. 2. §-ában) törvénybe iktatta, hozzátevén, hogy a király ne kegyelmezzen meg neki.

E törvényczikk mindenesetre jellemző amaz országgyülés tagjaira. Hiszen nekik tudniok kellett Egervári elhalálozásáról, és igy nem átallották halló porában megrágalmazni azt a férfiut, kinél önzetlenebb és odaadóbb hive alig volt Ulászló királynak.

Egervári László javainak elkobzása, amire e törvény czéloz, nem hajtatott végre. Kanizsai Györgynek, mint alább látni fogjuk, elég oka volt közbelépni s igy annak semmi jelentősége nem volt.

Klára asszony meg Bereczk püspök 1498-ban ott kezdték megint el a viszálykodást, a hol 1497-ben elhagyták. Bereczk püspök ugyanis ez évben betört Klára asszony gösfalvai, rezneki és egervári birtokaiba s onnan gabonanemüeket rabolt össze.[1]

Geréb Péter országbirónak más dolga sem akadt, mint a panaszosokat perbeidézni. A hiteles helyek meg egyre-másra tartottak vizsgálatokat.

Ez év deczember 24-ikén a kapornaki, deczember 30-ikán pedig a zalavári konvent által beterjesztett jelentések[2] Klára asszony panaszainak alaposságát igazolták. Deczember 31-ikén pedig a vasvári káptalan tesz jelentést arról, hogy Bereczk az egervári klastrom épitési anyagát elhordatta.[3]

Következő évben (1499) Bereczk püspök kifizette tartozását,[4] mire egyidőre szünet állott be a peres atyafiak közt.

De erre szükség is volt, mert a Csabi nemzetségből leszármazott Szentandrási Páris Bertalan fiai, Herbord és Miklós, továbbá Szentandrási Monthor János, Pelbárt és Miklós egész csendben elhelyezkedtek a még Zsigmond király által e nemzetségektől elkobzott s az Egerváriaknak adott birtokokba. Az előbbiek Szentandrást, Széplakot, az utóbbiak Rezneket, Szentgyörgyöt foglalták el.

A vasvári káptalan 1504 január 15-ikén Bereczk püspök kérelmére kiadta neki a Reznek, Szent-György, Galsa stb. birtokokra vonatkozó elveszett iratokat.[1]

Mikor azután Bereczk és István az oklevelek alapján magukat a birtokokba beiktattatták, a Szentandrásiak 1504 márczius 9-ikén a kapornaki konvent előtt óvást emeltek,[2] mire a király őket 1504 október 6-ikára maga elé idéztette.[3]

Mig a per tartott, a Szentandrásiak tömérdek kárt okoztak a peres javakon. Rokonukkal, Kávássi Lászlóval együtt betörtek Szent-György birtokába s ott nyulásztak, az elfogott vadakat pedig magukkal vitték.[4]

A Szentandrássiak különben mindent elkövettek, hogy a pert minél tovább huzzák-halaszszák, 1506-ban ujra megidéztettek, de távollétük miatt tárgyalás nem volt tartható.[5]

E perlekedések közepett Egervári István 1504-ben Dombói Dáviddal, 1505-ben pedig Bodolóczy Budor Györgygyel, bizonyos horvátországi birtokperekben kiegyezett.[6]

Bereczk püspök pedig uj adományokkal gyarapitotta birtokait. 1506 november 28-ikán István és János testvéreivel együtt királyi adományt nyert Szentgyörgyvölgyi Kiss Jakab, János, Mihály, Loránt, továbbá Dédesi János és Antal, Szentgyörgyvölgyi Csete György, Németfalvi Dyenes Péter és Miklós elkobzott javaira,[7] a kik a káptalani kiküldötteket egy vizsgálat alkalmával megverték.

Kanizsai György, aki kezdettől fogva arra törekedett, hogy az Egervári-javakat magának megszerezze, 1507 június 10-ikén Klára asszonytól született fia Kanizsai László nevében a fehérvári keresztes vitézek konventje előtt kölcsönös örökbefogadási szerződést kötött Egervári Istvánnal. Ezen szerződés szerint az egyik család magvaszakadtával a birtokok a másikra szállanak. Továbbá Kanizsai 14,000 frt fejében leköti Sempthe várát és a körös-vármegyei Vasmegyericze kastélyt tartozékaival, Egervári István

[1] Orsz. ltár. Dl. 20.788.
[2] U. ott. Dl. 20.781. és 20.707.
[3] U. ott. Dl. 20.783.
[4] U. ott. Dl. 20.789.

[1] Magyar Nemz. Múzeum ltár. Reg.
[2] Orsz. ltár. Dl. 21.402.
[3] Magyar Nemz. Múzeum ltár. Reg.
[4] Orsz. ltár. Dl. 21.373.
[5] U. ott. Dl. 21.613.
[6] U. ott. Dl. 21.280. és 21.398.
[7] U. ott. Dl. 21.640.

pedig szintén 14,000 frt erejéig leköti Velike várát és tartozékait, továbbá Stynysnyák várát, Csókakő és Vitán fehérmegyei és Pata somogymegyei városokkal, mely birtokokat a jelzett összegekért a király a szerződést kötő felek egyikétől vagy másikától visszaválthatja.[1]

Ezen örökbefogadási szerződést Ulászló király még ezen évben megerősitvén,[2] az örökbefogadók 1508. év folyamán egyetemlegesen beiktattattak Csókakő, Vitán városokba, továbbá Stynysnyák és Velike várakba és tartozékaiba.[3]

A birtokokat amugy is Kanizsaiék kezelték. István a budai királyi udvarban szolgált,[4] hol pénz dolgában gyakran megszorult, (a nagy uradalmakból befolyó jövedelmet Kanizsaiék dugván zsebre), irt is anyjának pénzért, aki udvarnoki minőségben szolgáló fiának pénz helyett egy hordó finom olajat, két köteg tengeri halat és egy pár sarut küldött.[5]

Borsodmegyei jószágát, Gyöngyöst pedig anyja eközben Erdődi Bakócz Tamás esztergomi érseknek akarta eladni, a mi ellen István a király előtt tiltakozott.[6]

A mint az örökbefogadási szerződésnek hire ment, csakhamar élénk mozgalom támadt a rokonok közt. Elsősorban Rozgonyi István s ennek fia Péter óvást emeltek Csókakő és Vitán eladományozása ellen.[7]

A szintén tiltakozó Egerváriakat pedig Kanizsai azzal igyekezett megnyugtatni, hogy Stynysnyák és Velike várakat, melyeket eddig maga kezelt, 1509-ben Egervári Istvánnak visszaadta.[8] István ezuttal valószinüleg nagykorusittatott. S a mint átvette birtokainak kezelését, elsősorban az egyes elfoglalt birtokok visszaszerzését tüzte ki czélul.

A néhai Gorbonukfői István-féle javak visszaszerzése ügyében Kanizsai György és Klára asszony 1509 deczember 31-ikén kelt levelükkel tanácsokat adnak neki.[9]

[1] Orsz. ltár. Dl. 21.725.
[2] U. ott. Dl. 21.724.
[3] U. ott. Dl. 21.818, 34.263, 34.262.
[4] U. ott. Dl. 24.629.
[5] U. ott. Dl. 24.629.
[6] U. ott. Dl. 21.877.
[7] U. ott. Dl. 21.847.
[8] U. ott. Dl. 32.826.
[9] U. ott. Dl. 22.365.

A per kimenetelét nem ismerjük. István azonban a veszendőbe ment javak visszaszerzése helyett még a meglevőket is elzálogositotta.

1510-ben a Zágráb vármegyében fekvő Luka, Podvorecz, Lippič birtokait és Kolivelad erdejét, jápprai Horvát István várnagyának 600 arany forintért lekötötte.[1] 1511-ben Kanizsai Lászlóval együtt adományt nyert Csókakő várába, de ebből nem sok haszna lehetett, mert Ulászló király ugyanezen évben Csókakőt Gergelylaki Mózesnek adományozta.[2]

István ezen adománylevélben szerepel utoljára, 1512 január 28-ikán már néhai.[3]

Halálával Egervári Bereczk püspök és Kanizsai György özvegye, Klára asszony közt ujból megkezdődött a küzdelem Egervári István hagyatékainak megszerzése felett.

Bereczk püspök 1512 január 28-ikán panaszt emelt, hogy a néhai István egervári részeit Klára asszony lefoglalta.

Márczius 7-ikén Bereczk püspök rokonával Szerdahelyi Imreffi Mihály allovászmesterrel együtt beiktattatott Gösfalva, Hegyfalva, Szent-Tamás részeibe és a fancsikai malom fele részébe,[4] ez ellen, valamint Stynysnyák várának elfoglalása ellen meg Klára asszony tiltakozott.[5]

Egervári Bereczk és Imreffi Mihály nem hagyták igazukat, hanem keresetet inditottak Klára asszony ellen, a ki a nekik adományozott birtokokat mindeddig elfoglalva tartotta.[6]

Klára asszony gazdatisztje, Csutor Tamás ezalatt elpusztitotta Bereczk püspök fancsikai «tilos erdejét», az egervári várkastélyt kiraboltatta, Szent-György birtokán többrendbeli károkat okozott.[7]

Másik gazdatisztje, Budor András tanácsára pedig, fia Kanizsai László részére Velikét, melyet még Egervári Balázs nem foglalt el, csakhamar kézrekeritette.[8]

Egervári Bereczk ezalatt meg Vasvaróczot birtokába vette.

[1] Orsz. ltár. Dl. 21.986.
[2] U. ott. Dl. 22.178 és N. R. A. 1018 : 5.
[3] U. ott. Dl. 22.271.
[4] U. ott. Dl. 22.264.
[5] U. ott. Dl. 34.159.
[6] U. ott. Dl. 22.286.
[7] U. ott. Dl. 22.369.
[8] U. ott. Dl. 22.339.

Budor András mindezeket hüségesen bejelentette asszonyának, egyuttal tanácsot adott neki, hogy a még az el nem foglalt Csezmicza, Dobonik, Zela stb. körös-vármegyei javakra szerezzen mielőbb királyi adománylevelet a fia számára.[1]

A közbelépés használt. Perényi Imre nádor parancsára a zágrábi káptalan Kanizsai Lászlót még 1512-ben beiktatta Stynysnyák és Velike várakba s ezeknek Zágráb, Körös- és Góra vármegyékben elterülő tartozékaiba.[2]

1513-ban azonban mégis megbékéltek valahogy. Klára asszony és fia Kanizsai László ez évben megjelenvén a vasvári káptalan előtt, az Egervár, Vasvarócz, Szenttamás, Gösfalva, Hegyfalva, Hegyes puszta és Csezmicze birtokokra vonatkozó adománylevelet Egervári Bereczk püspöknek és Szerdahelyi Imreffi Mihály királyi allovászmesternek kiszolgáltatták.[3]

Egervári Bereczk pedig ezzel szemben Kanizsai Lászlót testvéréül fogadta, és neki egy egervári nemesi házhelyet adott, egyuttal az egervári kolostor feletti kegyuraságot fele részben reája ruházta.[4]

Kanizsainé tehát czélt ért, mert sikerült végre neki második házasságából származó fiát az Egervári-örökségbe becsempészni.

Bereczk még tovább ment, 1515-ben Velike, Csókakő és Sempthe várakra vonatkozó összes jogait Kanizsai Lászlóra ruházta át.[5]

Az özvegygyel helyreállt békét Bereczk most arra használta fel, hogy másfelé kereste igazát.

1515-ben Nádasdi Darabos Osvaldot és Nádasdi Nádasdy Mártont perbeidézteti.[6]

1516-ban meg Szapolyai János erdélyi vajda ellen perel, a ki egy szökött jobbágyát visszatartotta.[7]

Ugyanezen évben János testvérével, az egervári várkapitánynyal együtt tiltakozik bizonyos hamis személyek ellen, az ő birtokai ügyében tett örökvallásokat illetőleg.[8]

[1] Orsz. ltár. Dl. 22.345.
[2] Hazai okmtár, V. k. 409. l.
[3] Orsz. ltár. Dl. 22.393.
[4] U. ott. Dl. 22.468.
[5] U. ott. Dl. 22.695.
[6] U. ott. Dl. 22.708.
[7] U. ott. Dl. 22.835.
[8] U. ott. Dl. 22.820.

A következő évben (1517) János fivérével gyült meg a baja.

Az egyenetlenkedés Egervár birtoka iránt megindult perből keletkezett, mely ügyben Vas vármegye szolgabirái 1517 június 22-ikén Egervári Jánost megidézték.[1]

De mert János azt a sok jótéteményt, melylyel a püspök testvére őt elhalmozta, azzal hálálta meg, hogy a püspököt uton utfélen gyalázta, sőt halálosan fenyegette, Egervári Bereczk megbizásából Telekesi Bedöch Dénes 1518-ban őt a püspököt megillető összes javakból kitagadta, Egervárából pedig kiutasitotta.[2]

Egervári János ekkor a királyhoz ment panaszra, azzal vádolván bátyját, hogy bizonyos őtet is megillető részbirtokokat eladott Polyáni Osvaldnak, továbbá, hogy az egervári klastrom feletti kegyuri jog fele részét Kanizsai Lászlóra ruházta át, végül, hogy mindkettőjüket közösen megillető gösfalvai birtokba Bereczk, János fivérének kizárásával magát beiktattatta.[3]

A megkezdett perben Lajos király Bereczk püspök jogainak védelmére meghagyta a vasvári káptalannak, hogy az Egervári János által kivett oklevelek másolatait Bereczk püspöknek adja ki.[4]

Bereczknek nem volt szerencséje pöreivel. 1519 október 10-ikén eddigi ügyvivője Telekesi Bedöch Lőrincz ellen hütlen ügyvitel miatt vizsgálatot kért.[5]

Élte végszakában még Alsólindvai Bánffi Zsigmond és Jakab, továbbá Széchy Tamás és Kerecsényi Pál, illetve ezek megbizottai ellen többrendbeli hatalmaskodások miatt panasz emelt. Ugyanezen évben (1520) Dénesfalvi Lászlót idézteti meg egy szökött jobbágy kiadatása ügyében.[6]

1523 április 11-ikén már néhainak mondatik.[7]

A mint halálának hiréről János, a megtagadott testvér, a ki élete végszakát pereivel keseritette meg, értesült, csakhamar Egervárott ter-

[1] Orsz. ltár. Dl. 22.932 és 22.931.
[2] U. ott. Dl. 25.054.
[3] U. ott. N. R. A. 6 : 3.
[4] U. ott. Dl. 23.026.
[5] U. ott. Dl. 23.241.
[6] U. ott. Dl. 23.439, 23.397 és 23.361.
[7] Egerváry Gyula ur oklevélgyüjteménye.

mett, mely várat Szerdahelyi Imreffi Fekete Mihály, Bereczk unokaöcscse keritett kézre. János a császmai káptalanhoz fordult panaszával, követelvén Bereczk hagyatékának átadását, a mit Imreffi Mihály, igen jól érezvén magát Egervárában, megtagadott.[1] A megkezdett perben Kanizsai László semleges maradt, csak arra várt, hogy a két viszálykodó rokon közt, királyi adomány utján, minél nagyobbrészt kaparithasson magának Bereczk hagyatékából.

Mig a per folyt, II. Lajos király Velike és Stynysnyák várakat 1523 június 17-ikén bélteki Drágffy János temesi főispánnak adományozta.[2]

Ez adománylevélben II. Lajos nem átallotta a már 28 évvel elhalt Egervári László emlékét az árulás vádjával beszennyezni.

A királyi adománylevél szövege szerint, minthogy egyfelől Neretva várának elvesztéseért a felelősség Egervári Lászlóra nehezedik, másfelől mert magtalanul halt el, ezen várak adományozási joga visszaszállott a koronára. Mindenesetre jellemző II. Lajos királyra, hogy csupán puszta vádak alapján Egervári Lászlót árulónak nyilvánitotta,[3] holott ezt még az 1498. évi törvényczikkek szerkesztői sem merték ráfogni. Kanizsai László, Vas vármegye főispánja pedig úgy elégittetett ki, hogy Drágffy János 1524 márczius 16-ikán vele osztályos egyességre lépett, a mit a király is megerősitett.[4]

A Kanizsai családot ugyanazon végzet érte mint Egervári Lászlóét. Kanizsai László egyetlen fia Ferencz ifjan elhalálozott. Leányát Orsolyát, Nádasdy [illegible] ország-bíró, horvát bán vette el, miáltal Egervári László hagyatéka tulnyomórészt a Nádasdiakra szállott.

Egervári Bereczk testvérei közül csupán (VI) János ád magáról életjelt; 1528-ban Egervára és a hozzátartozó birtokok elfoglalása miatt pert inditott Kanizsai László és fia Ferencz, valamint Szerdahelyi Mihály ellen,[5] 1533-ban Horváth János ellen emelt panaszt a bátyjának hagyatékában talált oklevelek eltulajdonitása miatt,[6] a mohácsi vész utáni időszakban azonban az ősi birtokok visszaszerzése iránt megindult küzdelemben hathatós támaszt talált a Tamás ágából leszármazott (VII) Jánosban.

János volt tehát az egyedüli, a ki Mihály fiai közül a mohácsi vészszel hazánkra zuduló fergeteget keresztül élte, és a még néhány évtized előtt fényes szerepet vitt ág utolsó sarjaként, jogait a már régebben a kisbirtokos nemesség közé sülyedt Tamás ágára ruházta, miáltal a nemzetség elveszett ősi javai visszaszerzésének feladata, VII. Jánosra és utódaira hárult.

[1] Orsz. ltár. Dl. 23.773.
[2] U. ott. Dl. 34.191.
[3] Az oklevél szerint: eiusdem castri amisisse fertur.
[4] Magyar Nemz. Múzeum Reg.
[5] Orsz. ltár. N. R. A. 10 : 91
[6] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. C. l. I. k. 1. l.

II. Tamás vonala.

Tamásnak Ilona nejétől három fia született: Miklós, Gergely és Kelemen.

1. (IV.) *Miklós.* Fivéreivel együtt elsőizben az Egervári és a Geregyei családok közt 1400 körül létrejött egyezséglevélben emlittetik. 1422-ben rokonaival együtt panaszt emel Dyémfalvi László ellen. 1439-ben a többi családtagokkal egyetemben pallosjogot nyer. 1454-ben Egervári Balázs fia Kelemen özvegyével, Hieronimia asszonynyal egyezkedik.[1]

Miklósnak csupán egy fia született: V. János, a ki 1465-ben a nagybátyjától örökölt egervári és geregyei birtokrészeket, továbbá Fancsikát egészen, végül egy egervári malmot 300 arany forintért elzálogosított Egervári Mihálynak és Lászlónak.[2]

Jánosnak három fia volt: (VII.) János, (II.) Lőrincz és (IV.) Mihály.

János 1496 november 17-ikén rokonaival együtt kiegyez Csányi Balázszsal.[3] 1533 szeptember 23-ikán királyi ember.[4] A családi javak visszaszerzése érdekében kifejtett tevékenységét alább fogjuk ismertetni. Fivérét, Lőrinczet Kanizsai György horvát bán és neje Klára asszony 1498-ban az összes Vas vármegyében fekvő birtokai fejében 200 arany frttal kielégitették.[5]

János második fivéréről, Mihályról közelebbi adataink nincsenek, csupán a Rajcsányi által összeállitott leszármazási táblán szerepel.

[1] Gr. Festetich ltár. Cast. 180.
[2] Orsz. ltár. Dl. 16.242.
[3] Magyar Nemz. Múzeum ltár. Reg.
[4] U. ott.
[5] Orsz. ltár. Dl. 20.725.

Tamás második fia:

2. *Gergely*. Csupán egy izben, az 1400 körül kötött egyezséglevélben fordul elő.

Tamás harmadik fia:

3. I. *Kelemen*. Első izben 1418-ban szerepel.[1] 1423-ban Egervári István özvegye és leánya pert inditottak ellene.[2]

1426-ban Egervári Mihály fia Balázszsal egyetemben pert folytatott István vasvári őrkanonok ellen Oszkó birtokáért.[3]

1434-ben Gersei Petöfi János fiainak eladja Mihályfalva, Ivahonfölde, Szentpéterfalva, Jánosfalva, Trenkesfölde és Zema birtokait.[4]

Mint általában az Egervári család tagjai, Kelemen is a hadi pályán működött. 1435-ben a királyi sereghez indultában, midőn Csepreg mezővárosban az estebédnél ült, Hermán nembeli Baldoni Miklós több társával együtt őt megtámadta; panaszára a király Baldoni Miklóst ez év szeptember 12-ikén a törvény elé idézte.[5]

1446-ban rokonával, Egervári Balázs fia Mihálylyal együtt egyes oszkói részbirtokokra iktatási parancsot nyer az országbirótól.[6]

1447-ben közbe jár a Kisfaludi és az Ugron családbeliek közti egyezségnél.[7] Neje Hidvéghi István leánya Borbála asszony volt, akitől azonban nem maradtak utódai.[8]

1464-ben néhainak iratik. Birtokai után járó örökrész fejében Domaföldi Margitot és Tilai Bodoló Benedek leányát Katalint az Egervári család tagjai kielégitik.

Mint láthatjuk, Tamás fiai közül csupán Miklósnak maradtak unokái, a kik közül a mohácsi vész utáni korszakban egyedül (VII.) János képviseli a családot, reája hárult az ősi név fényének fentartása. Hogy ez nem sikerült, mint látni fogjuk, nem rajta mult.

* * *

Egervári Bereczk hagyatékának átvétele, mint fentebb láttuk sok nehézségbe ütközött, sőt közvetlen a mohácsi csatavesztés után a tulajdonjog, a jogbiztonság teljesen veszendőbe ment. Bereczk testvére János tehát, a mint a szörnyü itéletidő után a hatóságok kissé rendbe jöttek, nem késett jogainak érvényesitésével.

Első sorban Kanizsainé ellen emelt panaszt az egervári javak elfoglalása miatt.[1] Hasonló okból bepanaszolta Tóth Balázst és Dienesfalvi Lászlót.[2] Hasságyi Dénes pedig Egervári János házát is felgyujtotta, miért és egyéb hatalmaskodások miatt a rendes törvényszék kikerülésével a hadbiróság elé állittatott.[3]

Körös vármegyében sem mentek jobban a dolgok.

Ott meg Budor Sixtus okozott tömérdek kárt az Egervváriaknak.[4]

A viszálykodás valószinüleg onnan eredt, hogy Budor Sixtus is igényt tartott Margaróczra. Az 1533-ban megtartott vizsgálat azonban az Egerváry családnak e várra és tartozékaira vonatkozó tulajdonjogát kétségtelenül igazolta,[5] mire a viszálykodó felek kibékültek. Ez azonban korántsem akadályozta őket abban, hogy ujból ne tegyenek kárt egymás javaiban.[6]

Egervári János Szapolyai pártján volt. 1533-ban Sárossy Imre országbirói itélőmester Kőrös vármegyei javaiba történt beiktatása alkalmával, mint János király embere (homo regius) szerepelt.[7]

A mint János király szerencsecsillaga hanyatlott, Egervári Jánosra is rossz napok következtek be, javai lefoglaltattak, ezzel végleg letünik a szereplés teréről.[8]

A család fennállására nézve ily felette váltságos időben tünt fel unokaöcscse VII. János. Azzal kezdte, hogy a Szentandrási család ellen Csütörtökhely és Jakabfijánosfalva elfoglalása miatt óvást emelt.[9]

Sikerült is neki 1536-ban Ferdinánd király-

[1] Orsz. ltár. N. R. A. 1699 : 180.
[2] U. ott. Dl. 11.405.
[3] U. ott. N. R. A. 18 : 79.
[4] U. ott. Dl. 14.836.
[5] Orsz. ltár. Dl. 12.753.
[6] U. ott. Dl. 12.985.
[7] Hazai okmtár, V. k. 237. l.
[8] Festetich ltár. Castr. 181.

[1] Egerváry Pál feljegyzései. 325. sz.
[2] U. ott. 326. sz.
[3] Kapornaki konv. jelentése 1528 deczember 21-ikén Magyar Nemz. Múzeum ltár.
[4] Egerváry Pál feljegyzései. 328. és 330. sz.
[5] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. B. láda. III. k. 40. l.
[6] Egerváry Pál feljegyzései. 341. sz.
[7] Magyar Nemz. Múzeum.
[8] Egerváry Gyula oklevélgy.
[9] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. B. l. VII. k. 25. l.

tól Egervár várára, továbbá Fancsika, Gösfalva, Szent-György, Jakabfijánosfalva, Csütörtökhely, Légfalva, Pósfalva, Töttös, Csetelakosa, Tompafölde és Bedekelakosa birtokokra, továbbá az egervári, geregyei, telekesi, hegyfalusi részbirtokokra, végül Nagyfalu, Apáthi helységekre adománylevelet kieszközölni, mely birtokokba történt beiktatás alkalmával Nádasdy Tamásné, Kanizsai Orsolya ellent mondott.[1]

Nádasdyékat azután ugy elégitette ki a király, hogy Csókakő, Velike, Stynysnyák és Vasmegyericse várakra 1557-ben uj adománylevelet állitott ki.[2] Jánosnak hosszabb ideig nem lévén fisarja, Deres Istvánt örökbe fogadta.[3] Utóbb azonban mégis született V. Mihály nevü fia, a kit később II. Ferencz követett. Mihálytól származik a család jelenleg virágzó ága, Ferencz ifjan elhalt. A emlitett két fián kivül Jánosnak négy leánya született: Borbála (1542—63), Anna (1542—45), Kata (1542) és Potentiána (1542—70.) Mihály 1536-ban lép fel.[4] 1541-ben Egervárott 4 hold földet elcserél Nádasdy Ferenczczel.[5]

1542-ben sógora Intay Ferencz részt követel Geregyéből, valamint az egervári, fancsikai, oszkói, rezneki, jakabfijánosfalvi, lékfalvai, vasvaróczi és margaróczi részbirtokokból.[6]

Ugyanezen évben nővérei: Borbála, férjezett Intay Ferenczné, továbbá Klára, Anna és Potencziana hajadonok eltiltják Mihályt, valamint ennek öcscsét Ferenczet, Geregye eladásától.

Mihály leánytestvérei csakhamar mindnyájan férjhez menvén, fő gondját kielégitésük képezte. 1545-ben Potenciát, férjezett györkönyi Nagy Ferenczné, ugyanazon évben pedig másik nővérét Annát, udvardi Fodor Istvánnét elégitette ki.[7] Borbála nővére, ekkor már Miletinczy Miklósné, igényt emelt Geregyére is, mely birtokot első férje Intay zálog czimén birt és neki visszaadott.[8]

[1] Orsz. ltár. N. R. A. 1565 : 57.
[2] U. ott. N. R. A. 567 : 26.
[3] Rajcsányi 2159. Quart. Lat: 67—68.
[4] Vasvár-Szombathelyi kápt. Prot.
[5] Magyar Nemz. Múzeum 339.
[6] Vasvári káptalan Prot. 1542—22 sz.
[7] Vasvári kápt. ltár. Prot.
[8] Vas várm. ltár. Vegyes kötetek és Vasvári kápt. levéltár.

Borbála azonban a néhai Kata nővérétől, férjezett Szentiványinétől született Szentiványi Ferenczczel együtt 1560-ban a geregyei jószág, valamint az egervári, fancsikai, felsőoszkói, rezneki, jakabfijánosfalvai és légfalvai részbirtokok iránt támasztott igényével elutasittatott,[1] és egyuttal I. Ferdinánd király e birtokokra a női ág kizárásával uj adománylevelet állitott ki.

E birtokokba Mihály és fiutódai 1561-ben Nádasdy Tamás gróf rendeletére beiktattattak,[2] azonban Egervári János fogadott fia, Deres István még a beiktatás foganatositása előtt tiltakozott.[3]

Az ezen ellenmondás következtében megindult per folyamán Vas vármegye közönsége, minthogy Egervári Mihály a tárgyaláson nem jelent meg, osztozkodási bizonyitványt állitott ki Deres István részére.[4]

Egervári Mihály tiltakozása következtében az ügy a felső biróságokhoz került. 1573-ban azután ugy Egerváry Mihály, mint Deres István királyi adományt nyertek Geregyére, továbbá az egervári, fancsikai, oszkói, jakabfijánosfalvi birtokrészekre, fiutódaikat illetőleg.[5]

Egervári Deres István Boldogasszonyfalván volt birtokos.[6]

Sopron vármegyében főadószedő is volt.[7] Tompa másként Szekér Annától négy gyermeke született: Ferencz, János, Miklós és Kata. 1570-ben elzálogositotta Boldogasszonyfalvát Török Bálintnak.[8]

Gyermekei közül 1602-ben Miklós Bodonfalván vesz zálogba kisebb részbirtokokat, szintén Boldogasszonyfalván volt birtokos.[9]

Atyjához hasonlóan a közszolgálat terére lépett.

1597-ben Zala vármegye alispánjának helyettese,[10] 1598—1622 közt Zala vármegye egerszegi járásának szolgabirája volt.[11]

[1] Vas várm. ltár. Vegy Köt.
[2] Vasvári kápt. ltár.
[3] U. ott.
[4] Egerváry Pál feljegyzései 239. és Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár.
[5] Vasvári kápt. Stat.
[6] U. ott.
[7] Orsz. ltár. N. R. A. 22 : 45.
[8] Vasvári kápt. jegyzőkönyv. I. k. 136. l.
[9] U. ott. 212, 178, 219, 64.
[10] Nagy Imre kiadatl. jegyzetei.
[11] Nagy Imre kiadatl. jegyzetei, Corpus Juris 1618 : 49 és 1622 : 36.

Másik fia, Ferencz 1613-ban Somogy vármegyében adórovó volt.[1] Leánya, Kata 1602-ben már Luka Benedek özvegye.[2] Deres István gyermekeinek aligha maradtak utódai, mert az 1573-ban kelt királyi adománylevél daczára Mihály fiai osztatlanul örökölték az ősi birtokokat.

Még a Deres István ellen folytatott per közepett, Egervári Mihály panaszt emelt Kanizsai Orsolya ellen, egyes birtokrészek elfoglalása miatt. Ez ügyben jogai védelmére Báthori András országbiró 1565 február 5-ikén kiadta részére az Egervári Mihály és fiai, másrészről a Szentandrásiak közt 1419 október 16-ikán kötött szerződést.[3]

A hosszu ideig tartó perek Mihályt anyagilag teljesen kimeritették. Már 1547-ben eladott egy fancsikai jobbágytelket,[4] 1549-ben Oszkón 31 jobbágytelkét zálogositotta el, 1555-ben ujra elzálogositott Oszkón egyes elhagyott jobbágytelkeket, sőt 1565-ben Egervár, Geregye és Oszkó helységekben elterülő összes javait el akarta adni, de ezen szándékát Intay Ferencz özvegye és Fodor István leánya Anna, továbbá Koltay Bernát meghiusitották.[5] Így azután csak a geregyei birtokát zálogositotta el 76 frtért.[6] Fiai (II.) Gábor, (III.) László, (VI.) Mihály és (II.) Tamás is sok adósságokat csináltak; ezeknek fedezésére 1566-ban Felső-Oszkón, 1569-ben Geregyén lévő jobbágytelkeket, az utóbbi évben az egervári szőlőket, majd 1570-ben Egyházas-Oszkón, Geregyén és a zala-vármegyei Csütörtökhelyen elterülő részbirtokait részint eladta, részint elzálogositotta.[7]

Az ősi javaknak ilyetén elkótyavetyélése végre fiai részéről is élénk ellenmondásra talált. (III.) László, (VI.) Mihály és (II.) Tamás 1571-ben eltiltják édesatyjukat Egervár, Felső-Oszkó, Geregye és Csütörtökhely eladásától, mely birtokokat Nádasdy Kristóf szándékozott megvenni.[1] Ez azonban mitsem akadályozta Mihályt abban, hogy 1574-ben Geregyén és Csütörtökhelyen fiaival együtt még a meglevő részeit is el ne zálogositsa.[2]

A geregyei zálogos javak ügyében 1584-ben egyezkedett Gellen Mihály örököseivel.[3]

Mihálynak összesen nyolcz gyermeke volt: Gábor (1547—60), László (1551—71), János (1551—1601), Mihály (1565—1615), Tamás (1565—99), Zsófia (1591), Borbála (1591) és Jusztina (1591). Ezen testvérek közül egyedül Mihály utódait ismerjük. Tamás özvegye, Ajkay Borbála 1599-ben vette fel móringját Egervári Mihálytól.[4]

V. Mihálynak 1575-ben bekövetkezett halálával még életben maradt fiai, János, ifjabb Mihály és Tamás vették át, nagyrészt elzálogositott birtokait. Atyjuk példáját követve, a csütörtökhelyi és geregyei jószágokból, kisebb összegek erejéig ujból elzálogositanak egyes részeket.[5] A mi még megmaradt, azt Mihály és Tamás 1596-ban egymás közt felosztották.[6]

Mihály, miután a nagyrészt elzálogositott birtokok mitsem hoztak a konyhára, Vas vármegye szolgálatába lépett.

1585-ben a vármegye jegyzője, 1586-tól 1604-ig a kemenesaljai járás szolgabirája volt.[7]

Mihálynak Kata nevü nejétől három fia született: (VII.) Mihály, (IV.) György és (III.) Gábor. Valószinüleg az ő leánya volt Orsolya is, a ki Vitynédy Jánoshoz, Nádasdy Pál gróf jószágigazgatójához ment nőül és még 1625 előtt elhalálozott.[8]

Mihály fiaival a Geregye helység határában elterülő «Nyesevölgy» erdőt 1610-ben 10 évre elzálogositotta, 1615-ben bekövetkezett halálával fiai ujból 10 forintot vettek fel ezen erdőre, sőt 1628-ban az egervári vár alatt elterülő 18 hold földet és a hozzátartozó udvarházat is elzálogositották.[9]

[1] Nagy I. kiad. jegyz. Valószinüleg azonos azon Egervári Ferenczczel, a ki 1613-ban Lórántffy Mihály megbizottja volt. Orsz. ltár. N. R. A. 172 : 2.
[2] Vasvári kápt. jegyzőkönyv 94. sz.
[3] Orsz. ltár. Dl. 10.854.
[4] Vasvári kápt. Prot.
[5] U. ott. 117. l.
[6] Vasvári kápt. A kapornaki konv. jegyz.
[7] Vasvári káptalan ltár. Kapornaki konvent jegyzőkönyvei 30, 44, 46, 126, 264 sz.

[1] Vasvári kápt. Prot. 193. sz.
[2] Vasvári kápt. Prot. 109.
[3] U. ott. 132. sz.
[4] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. C. l. I. cs.
[5] Vasvári kápt. 1588 évi Prot. 265. sz. stb.
[6] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. C. l. III. cs.
[7] Hg. Batthyányi csal. körmendi ltár; Corpus Juris 1602 : 14 és 1604 : 8.
[8] Orsz. ltár. N. R. A. 580 : 36.
[9] Vasvári kápt. ltár. Prot. 62 sz. 138 és 169. sz.

IV. György Geregyén volt birtokos. 1631-ben Bekényi Andrással együtt nádori adománylevelet nyert Szent-Tamás és Gutaháza birtokokra, de utóbb ezen birtokokra vonatkozó összes jogairól lemondott.[1]

IV. György a Bethlen Gábor-féle felkelő hadjárat alkalmával semlegesen viselkedett, miért is menedéklevelet nyert a fejedelemtől, 1620-ban azonban a szombathelyi táborból császári őrséget kapott.[2]

Sem IV. Györgynek, sem pedig III. Gábornak nem maradtak utódai. Családot egyedül VII. Mihály alapitott. Első nejét, Cziráky Évát Telekesi Török János szécsényi kastélyában ismerte meg, hol három napi ismeretség után 1633 november 8-ikán meg volt a kézfogó. Az esküvő csak egy év mulva, 1634 szeptember 29-ikén tartatott meg Szent-Gróton, innen október 2-ikán vitte az uj menyecskét Geregyére, ősi udvarházába. Cziráky Éva 1635 deczember 4-ikén egy fiat szült, de a szülés után nemsokára, deczember 22-ikén elhalálozott.[3]

Mihály első neje halála után Bagoly Mihály és Bakolczay Anna leányát, Judithot vette nőül.

A Bagoly család, mely Dömötöriben volt birtokos, egyike volt azon családoknak, melyek ősi birtokaikat azon időkig megtartották. Ezen házasság után jobb napok következtek az Egervváriakra. Mihály neje után szép hozományt is kapott, ezzel megkezdi a Dömötöriben levő jószágok összevásárlását.

1645-től egészen 1673-ban bekövetkezett haláláig folyton vesz Dömötöriben részeket, Bagoly Gáspártól és Istvántól, Hagyárossy Gáspártól, Hajgató Mihálytól, Bozzay Jánostól, Söptey Páltól, Ebergényi Jánostól, továbbá megváltotta Bagoly Mihály részeit, ezenkivül Cseszeregy Péternétől is vett kisebb részeket.[4]

Ezen apránként összevásárolt javak jelenleg is a család birtokában vannak.

De szükség is volt az uj birtokokra, mert a törökök előnyomulása következtében az egervári, oszkói és csütörtökhelyi javak a hódoltsági részekbe esvén, teljesen elpusztultak, sőt azokba Nádasdy Ferencz gróf országbiró másokat iktattatott be, mely beiktatás ellen azonban Mihály, fiaival, Lászlóval, Mihálylyal és Istvánnal egyetemben 1662 november 14-ikén a vasvári káptalan előtt tiltakozott.[1]

Időközben Mihálynak az első házasságából származott (VII.) György nevü fia a kanizsai törökök fogságába került, honnan 1667-ben kiváltása érdekében levelet irt atyjának.[2]

Mihály ekkor fiának a török fogságból leendő kiváltása végett Telekesi Török Imrétől 300 frtot vett fel, melyet még ez évben 1668 deczember 30-ikán visszafizetett.

Mihály nemcsak hogy fiát váltotta ki a török rabságból, sőt Musztafa Olay bégtől 1669 augusztus 16-ikán menedéklevelet kapott ki az egervári határban lévő földekre nézve.[3]

(VII.) Mihálynak második házasságából hat gyermeke született: (IV.) László, (V.) István, (IX.) János, (VIII.) Mihály, Kata és Erzsébet, a ki Tulok Tamáshoz ment nőül. Gyermekei 1673 deczember 15-ikén osztoztak az örökségen s 1674-ben egyezkedtek anyjokkal.[4]

Legidősebbik fia (VII.) György Dozmaton és Niczken volt birtokos. 1678-ban végrendelkezett, mely végrendelet ellen azonban mostoha testvére Egervári László tiltakozott.[5]

(VII.) Györgynek Madarász Évától egy leánya született, Krisztina, a ki 1690 körül ment férjhez Szelestey Ádámhoz, mely alkalommal a kiházasitási költségeket Egervári László, Mihály, János és István viselték. Özvegye utóbb Káldy Zsigmondhoz ment nőül.[6]

Egervári László és testvérei számos ujabb szerzeménynyel gyarapitották az atyai örökségöket.

1688-ban megveszik Telekesi Török Istvántól Szécsény egy részét, 1690-ben Ebergényi Pál és Miklós állit ki részükre záloglevelet,[7] 1691-ben és 1695-ben Dömötöriben vesznek részeket a Hagyárossy és a Bagoly családoktól.[8] 1690 június 11-ikén Lipót király rendeletéből

[1] Vasvári kápt. ltár. Prot.
[2] Egerváry Pál feljegyzései. 349.
[3] Egerváry Mihály naplója E. Gyula úrnál.
[4] Vasvári kápt. Prot. 32, 9. stb. sz.

[1] Egerváry Gyula úr ltár.
[2] Vas várm. ltár Egerváry csal. ltár. C. l. I. cs.
[3] U. ott. Vegyes kötetek.
[4] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. B. l. VIII. k. 2. l.
[5] Vasvári kápt. ltár. Test. és Egervári Pál feljegyzései. 59.
[6] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. B. l. VII. k. 9. l.
[7] Vas várm. ltár. Egervári csal. ltár. C. l. III. cs.
[8] Egerváry Pál feljegyzései 117 és 87. sz.

visszanyerik azokat a birtokokat, melyeket VII. György leánya Szelestey Ádámné, atyjának halála után maga részére lefoglalt.[1]

1693-ban Egervári János bepereli a Draskovich grófokat a «Farkas erdején» elkövetett károk miatt,[2] ezért ez év deczember 10-ikén kárpótlásul 442 frtot kaptak a Draskovich családtól.

László, Mihály, János és István testvérek ezután a dénesfalvai birtokukat rendezték, oda jobbágyokat telepitettek, majd 1701-ben kiegyeztek a kamarával,[3] mire (1701 deczember 18-ikán) nádori adományt nyertek Dénesfára.[4]

Gazdálkodásuk közepett 1703-ban kitört a szabadságharcz.

Mivel rokonuk Szelestey Ádám őket a kuruczok hirébe keverte, a német hadak közeledtére 1704 április 14-ikén, illetőleg 17-ikén László és István leteszik a hűségesküt Erdődy Sándor gróf főispán kezébe.[5]

De mert teljesen visszavonultak geregyei birtokukra, senki sem háborgatta őket.

Rosszabbul járt azonban a kuruczból labanczczá lett Szelestey, kinek birtokait a kuruczok elpusztitották. Neje Egerváry Jusztina 1709-ben József királyhoz fordult oltalomért.

József király oltalomlevelet állitott ki részére s 1710-ben elrendeli a kuruczok által birtokain okozott károk megbecslését.[6]

A kuruczvilág lezajlása után a testvérek közül egyedül Istvánt találjuk életben, a ki 1712-ben megyei esküdti tisztséget visel.[7]

(V.) Istvánnak Márffy Erzsébettől, Márffy Sándor és Bezerédj Klára leányától[8] négy gyermeke született: Judith, József, Klára és Antal. Özvegye, férjének halála után (1719) Lipich Mózeshez ment nőül, s 1736 márczius 12-ikén végrendelkezett.[9]

(V.) István idősebb fia, József 1724 február 3-ikán Széchenyi Zsigmond gróf ellen perelt.[10]

1730-ban a Bessenyey árvák megbizottja. 1738—46-ig Zala vármegye főjegyzője volt.[1]

1743-ban nejével, Bessenyey Magdolnával együtt megvette Niczky Zsigmondnétól Tárnok, Bonczódfölde és Misefa birtokokat.[2]

Az 1747-ben, halálakor eszközölt összeirás szerint még Gelsén, Alsó-Rajkon, Nemes-Apátiban, Martonfa pusztán, Bonczódföldén és Kávás on is birtokos volt.

Két gyermeke maradt: Pál és Róza. (II.) Pál költekező életmódja miatt örökségét nagyon megterhelte, miért is 1755-ben javai zár alá helyeztettek.[3] Kérelmére a vasvári káptalan 1766 január 16-ikán átirja I. Ferdinánd király 1560-ban kelt adománylevelét.[4] 1762-ben Zala vármegye táblabirája. Ő kezdte a családra vonatkozó adatok és okiratok összegyüjtését. (II.) Pál 1758-ban nősült. Márffy Annát vette el, minthogy vérrokonok voltak, egyházi felmentésben részesültek.[5] Csupán egy fia született, (II.) Pál, a ki azonban korán elhunyt. I. Pál özvegye 1799-ben halt el, végrendeletét a körmendi sóhivatal ez év február 27-ikén bontotta fel.[6]

(II.) Pál nővére, Róza Déli János, utóbb Takasits András gyámsága alatt nevelkedett fel. Két férje volt: előbb Mérey Lajoshoz, ennek halála után Deák Lászlóhoz ment nőül.

József testvérei közül Klára Kisfaludy Antalhoz ment nőül, a Dömötöriben fekvő javak utáni osztályrésze fejében 1000 forintot kapott fivéreitől.[7] József ifjabb testvére, Antal 1719-ben még csak 6 éves volt, 1736-ban lép osztályos egyezségre bátyjával.

Ezen osztály alkalmával Antal Dömötörit nyeri, az Oszkón és Ujlakon lévő jobbágytelkekkel, továbbá az egervári kuriát, az ottani hegyvámos szőlőt és Dénesfán egy rész szántóföldet, végül a geregyei és az ujlaki malmok felét. József pedig Geregyét kapja tartozékaival.[8]

[1] Vas várm. ltár. Vegyes kötetek.
[2] Egerváry Gyula úr oklgyüjt.
[3] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. B. VI. k. 2. l.
[4] Vas várm. ltár. Vegyes kötetek.
[5] U. ott.
[6] Orsz. ltár. N. R. A. 239 : 70.
[7] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. C. III. csomó.
[8] Rajcsányi Ádám gen.
[9] Vas várm. ltár. Egerváry ltár. C. VII. csomó.
[10] Vas várm. ltár. Egerváry ltár. C. VIII. csomó.

[1] Zala várm. ltár. és Orsz. ltár. N. R. A. 234 : 5.
[2] Egerváry Gyula úr okltár.
[3] Vas várm. ltár. Vegyeskötet.
[4] U. ott.
[5] Egerváry Pál feljegyzései.
[6] Vas várm. ltár. Egervári csal. ltár. A. l. III. cs. 19.
[7] Egerváry Pál feljegyzései.
[8] Vas várm. ltár. Vegyes kötet.

Egervári Antal, Vasvármegye szolgálatába lépett.

1746—47-ben szolgabiró, 1752-ben főszolgabiró volt.[1]

Közpályán szerzett érdemeit méltányolva, Pálffy János gróf nádor, 1747-ben Neszele, Gebárt, Árkosháza és Döbröte (zala-vármegyei) helységekben lévő részbirtokokra, melyeknek ősei már hosszu időn át békés birtokában voltak, de a vonatkozó adományleveleket elvesztették, uj adománylevelet állitott ki.[2]

Egervári Antal a későbbi nádornak, Batthyányi Lajosnak is bizalmasa volt. Hitbuzgóságáról tesz tanuságot ama körülmény, hogy Neszelén külön kápolnát emelt. Nagy műveltségű férfiu, a ki a szépművészetek iránt különös fogékonysággal birt, költészettel is foglalkozott.[3]

Nejétől, Zarka Juliától, lukafalvi Zarka István és Gyely Mária leányától hét gyermeke született: Lajos, (X.) János, Imre, (VII. István, Ignácz, Teréz és (II.) Antal.

Halála után, 1774 április 22-ikén, ákosházi és neszelei birtokai összeirattak.

Antal gyermekei:

1. (I.) *Lajos.* (1733—1786) Vas vármegye szolgabirája, kinek Benkő Klárától, Benkő Lázár és Hollóssy Julia leányától,[4] egy fiu és egy leány született: Vincze és Mária. Vincze (1801—1803) Gecsén, Geregyén és anyja után Rempe-Hollóson volt birtokos; utódai nem maradtak. Mária Domján Józsefhez ment nőül.[5]

2. (X. János ifjan elhalálozott.

3. (II.) *Imre.* Neszelej községben volt birtokos. 1773—94 közt Zala vármegye táblabirája. Utódai nem maradtak.

4. (V.) *István.* 1750-ben gróf Széchenyi Istvánnal cserél kisebb birtokrészeket.[6] 1777-ben megosztozik Ignácz testvérével Dömötörin.[7]

1774-ben elvette Szechödy Juliát, Szechödy György és Benkő Terézia leányát, a kinek 1000 frtot ád móringul.[8]

1790-ben szolgabiró Vas vármegyében, mint kir. tanácsos halt el 1802-ben.

Utódait alább közöljük.

5. *Ignácz.* Született 1751 márczius 12-ikén Zala-Egerszegen. 1767-ben a kegyes-tanitórendbe lépett, 1769 október 11-ikén ünnepélyes fogadalmat tett, 1775-ben áldozópappá szenteltetett. Ifju korában a gróf Nyáry családnál nevelősködött, majd Kecskeméten, utóbb Nyitrán és Szegeden tanitott.

1805-től a pesti rendház főnöke volt. 1806-ban tartományi főnökké (provinciálissá) választatott meg, ez utóbbi tisztét egész 1809 április 26-ikán bekövetkezett haláláig nagy buzgalommal és odaadással töltötte be.[1]

Ignácz még tanárkodása idejéből benső barátságban állott Révayval,[2] irodalommal is foglalkozott, többek közt 1792-ben leforditotta Metastazio Péter «Artaxerxes» cz. szomorujátékát, mely a gróf Erdődyek játékszinében adatott elő.[3]

6. *Teréz.* (1765—86) Horváth Antal neje.

7. (II.) Antal. 1762-ben, a zala-vármegyei nemes árvák sorában fordul elő. Ifjan elhalálozott.

(VI.) Istvánnak három fia és három leánya született: Kristóf, Nándor és IX. Mihály.

Nándor ifjan elhalálozott.

Kristóf és Mihály tovább folytatták a családot. A leányok közül: Róza, Kenessey Antalhoz, Eszter, Bertalan Pálhoz és Viktoria, Darázs Lajoshoz ment nőül.

István idősebbik fia: Kristóf, pályáját a királyi kuriánál, mint gyakornok kezdte meg. Később ügyvédi oklevelet szerezvén, hazajött Vas vármegyébe, hol több előkelő család jogtanácsosa volt. Dömötöriben volt birtokos. Még gyakornokoskodása idejében barátságot kötött Rajcsányi Ádámmal, s az ő utbaigazitásai alapján kezdte az Egervári család leszármazását összeállitani.

Két neje volt: Porpáczy Mária és Ekker Róza. Négy gyermeke született: (III.) Benedek, a ki 1845-ben hirdettette ki ügyvédi oklevelét,[4]

[1] Balogh Gyula, Főszolgabirák «Vasmegyei lapok» 1891.

[2] Egerváry Gyula úr oklevélgyüjt.

[3] Egerváry Pál feljegyzései. 293. sz.

[4] Kőszegi ker. tábla ltár. 1778 évi 925/582 sz.

[5] Rajcsányi Ádám. Gen.

[6] Vas várm. ltár. Egerváry csal. ltár. C. l. IX. cs.

[7] U. ott. A. l. II. cs. 24. sz.

[8] U. ott. C. l. VII. cs.

[1] A kegyes tanitórend anyakönyvéből vett adatok szerint.

[2] Csaplár Benedek. Révay élete. l.—III. k.

[3] Magyar Nemz. Múzeum, Széchenyi könyvtár.

[4] Vas várm. ltár. Közgy. jegyzőkönyv.

Viktor, Amália, férjezett Farkas Károlyné és Francziska, férjezett Pölöskefői Istóczy Antalné.

Kristóf és Viktor nőtlenül haltak el.

(VI.) István második fia, (IX.) Mihály 1792-ben született. Dénesfán, Dömötöriben és Kis-Unyomban volt birtokos.[1] Korchmáros Polixenától három fia született, (II.) Lajos, Károly és (VI.) Miklós. (II.) Lajos született 1820 augusztus 25-ikén Dömötöriben. 1844-ben hirdettette ki ügyvédi oklevelét Vas vármegyében.[2] 1845-ben aljegyzővé, még ez évben szolgabiróvá választatott, mely tisztében, a szabadságharcz lezajlásáig működött.

1850-ben nejével, Tubolyszeghi Tuboly Emiliával együtt megvásárolta a szalapatkai Inkeyféle 2000 holdas birtokot, melyet fia Gyula adott el 1877-ben. Lajos 1854 augusztus 26-ikán hunyt el, tetemei a szentléránti (vas-vármegyei) családi sirboltban nyugosznak.

Két fia született: Jenő (szül. 1847 október 4-ikén, † 1869 április 16-ikán) és Gyula. Ez utóbbi sz. 1849 deczember 2-ikán Kis-Unyomban. Középiskolai tanulmányait Varasdon, Szombathelyen és Pápán elvégezvén, a jogot Budapesten és Pozsonyban hallgatta. 1873-ban átvette az atyjától öröklött szalapatkai jószágot. 1876-ban Budapestre költözött.

Ez évtől kezdve belmunkatársa lett a «Vadász- és Versenylap»-nak, majd az 1880-ban alapitott «Vadászlap»-nak eleintén szintén belmunkatársa, 1885-től társ- és 1890-től felelős szerkesztője lett.

A szakirodalom terén kifejtett tevékenysége számos elismeréssel találkozott. Az 1881-ben alakult orsz. vadászati védegylet titkárává választotta, az 1885. évi orsz. kiállitáson diszoklevéllel tüntettetett ki, utóbb a koronás arany érdemkeresztet kapta. 1893-ban országos vadászati felügyelővé neveztetett ki.

Németh Rózától két fia született: Gyula és Jenő.

Mihály második fia, Károly, 1821-ben született. Ügyvédi oklevelét 1844-ben hirdettette ki Vas vármegyében. Lajos bátyja halála után elvette ennek özvegyét, a kitől egy leánya született: Mariska, dr. Czinder Istvánné.

[1] Egerváry Gyula úr okltár.
[2] Vas várm. ltár. közgy. jegyzőkönyv.

IX. Mihály harmadik fia, VI. Miklós 1861-ben a pornói (Vas várm.) járás szolgabirájává választatott. 1867-ben a vasmegyei nemesi pénztár ügyésze. Jelenleg Dömötöriben birtokos. Nagy Franciskától három gyermeke született: Ödön, 1896-ban nőtlenül elhalálozott, Gizella, Bejczy Ödönné és Irma, Német Gyuláné.

A nemzetség ősi czimere égerfalombot tartó könyöklő pánczélos kar. Mint Egervári Mihály vasmegyei alispán 1365. évi, továbbá Egervári László horvát bán 1490 és 1492 évi pecsétei;[1] ez utóbbi azon történelmi nevezetességü okiraton található, melyben 63 horvátországi főur Miksa és II. Ulászló közt kötött békepontokat elfogadta.[2]

Az ősi czimer mesteralakja maig is változatlan, de maga a czimer az idők folyamán a következőkép bővül:

Egervári János pecsétje (1708.): égerfalombot tartó, könyöklő pánczélos kar; sisakdisz: görbe kardot tartó pánczélos kar, a kardon átütött török fő.[3]

Egervári István pecsétje (1750—1802): leveles koronán könyöklő, égerfalombot tartó, pánczélos kar; sisakdisz: görbe kardot tartó pánczélos kar, a kardon átütött török fő vérzik.[4]

A pajzs szine a XVIII. században kék. Ez a szin is felel meg legjobban a mesteralaknak. Mindezeket összefoglalva, az Egervári család czimere a következő: kékben arany leveles koronán könyöklő, égerfalombot tartó pánczélos kar; sisakdisz: görbe kardot tartó, könyöklő pánczélos kar, a kardon átütött török fővel; takarók: kék-arany, veres-ezüst.

Végül közöljük a nemzetség leszármazási tábláját a XIII. század közepétől egészen a jelenleg élő nemzedékig.

A nemzetség közel hétszázados történetét a a következőkben foglaljuk össze:

Törzsökös magyar nemzetség, mely a tatárjárást követő korszak helyreállitási munkálatai közepett került az ország nyugati részébe, hogy ott, az akkor már mindegyre jobban elhatalmasodó Németujváriak ellen, a magyar király

[1] Orsz. ltár. Dl. 25.852.
[2] Tirnhaber Archiv. III. k. 513. l.
[3] Vas várm. ltár. Egervári ltár. B. l. VI. k. 25. l.
[4] Egerváry Gyula úr okltár.

és a magyar állameszme bajnoka legyen. E fontos feladatát, évtizedek hosszu küzdelmei között is rendithetetlen kitartással teljesitette, bár egyidőben teljesen magára hagyatva léte is koczkán forgott. A koronás király iránti rendithetetlen hüség képezte tagjainak kiváló jellemvonását. A mint már Kun-László király dicstelen kormányának jelentékeny támasza volt e nemzetség, ép úgy, annyi méltánytalanság daczára is, önzetlen hüséggel viseltetett II. Ulászló és II. Lajos királyok iránt. Korán emelkedett jelentőségre Vas vármegyében s tagjai csakhamar országos fontosságu szerepeket töltöttek be.

Már I. György (1349) Vas vármegye főispánja és I. Lajos király követe volt. Ennek unokaöcscse, I. Mihály 1364—65-ben Vas vármegye alispáni székében ült. Ettől kezdve a XIV. és XV. században majdnem mindenik tagja közhivatalt viselt.

Az Egervári család fényének alapját II. Mihály (1386—1420.) rakta le. Zsigmond király legodaadóbb hive, a ki fejedelme kegyét legnagyobb mérvben élvezte s arra a legméltóbbnak is mutatkozott. Bőkezü királyi adományok által az ősöktől öröklött vagyont mindegyre gyarapitani törekedett.

Méltó unokája volt László horvát, szlavón és dalmát bán, kinek tüneményes pályája bámulattal tölt el bennünket. Nagy műveltsége, fényes tehetsége, kiváló egyéni tulajdonai, Mátyás udvarában fontos szerepkört, a közéletben magas méltóságokat és a nagy király kitüntető bizalmát biztositották számára.

De halálával úgy a család fényes helyzete, mint az általa összeszerzett roppant vagyon szertefoszlott.

Unokaöcscsének, Bereczk püspöknek ugyan még sikerül az ősi javak egy részét ideig, óráig megvédeni, de ennek halálával végleg letünt a nemzetség fénykora. A mohácsi vész után a Tamás ágából leszármazott VII. János ügyességének ugyan sikerült egyes ősi javakat a hatalmas rokonok körmei közül kiragadni, de a létért folytatott küzdelemben azok legnagyobb részt elzálogosittattak. Sőt a XVI. század közepén a családot magszakadás veszélye is fenyegeti. A XVII. században VII. Mihály jó házasság révén kissé rendbehozza vagyoni viszonyait, így a XVIII. században a család Vas és Zala vármegyék jómódu középbirtokosai közt foglal helyet. Tagjai, főleg a táblabirák korszakában, mindkét vármegye közéletében elég jelentékeny szerepre jutottak s közülök többen vármegyei hivatalokat is viseltek.

A vele rokon Nádasd nemzetségen kivül, a Geregye nembeli Egerváryak tán az egyedüliek az ősi Vas vármegyei nemzetségek közül, a kik a XX. század küszöbét két erőteljes ifju hajtással lépték át.

Mielőtt letenném a tollat, köszönetemet kell kifejeznem Egerváry Gyula orsz. vadászati felügyelő úrnak, azon szives készségéért, melylyel évek szorgalmával összegyüjtött családi oklevélmásolatait, valamint a család leszármazására vonatkozó egyéb adatokat e munka megirására átengedte.

(A táblákat l. a 134. és 135. lapon.)

Dr. ifj. Reiszig Ede.

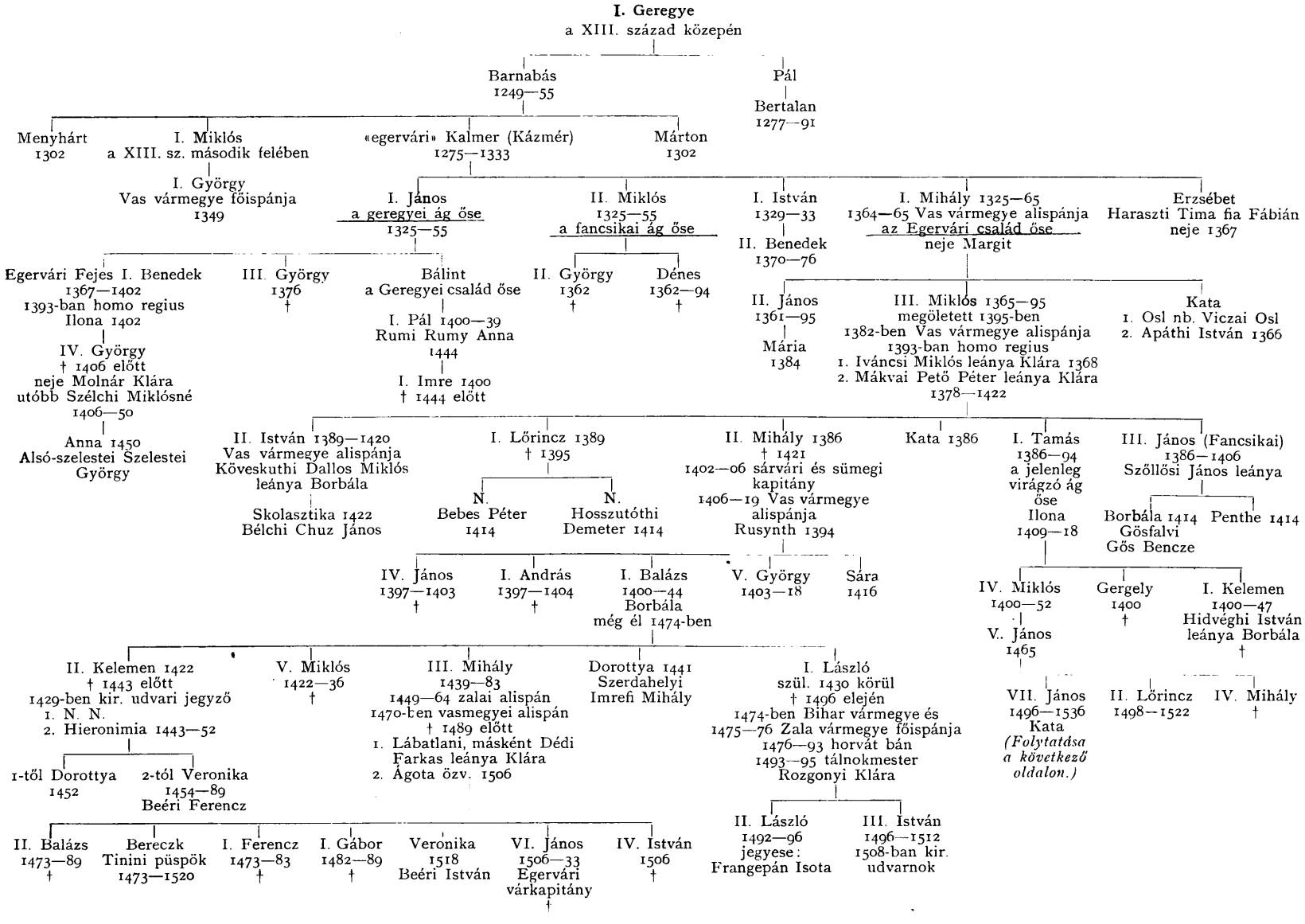
I. Geregye
a XIII. század közepén
Barnabás
1249—55
Pál
Bertalan
1277—91
Menyhárt
1302
I. Miklós
a XIII. sz. második felében
«egervári» Kalmer (Kázmér)
1275—1333
Márton
1302
I. György
Vas vármegye főispánja
1349
I. János
a geregyei ág őse
1325—55
II. Miklós
1325—55
a fancsikai ág őse
I. István
1329—33
II. Benedek
1370—76
I. Mihály 1325—65
1364—65 Vas vármegye alispánja
az Egervári család őse
neje Margit
Erzsébet
Haraszti Tima fia Fábián
neje 1367
Egervári Fejes I. Benedek
1367—1402
1393-ban homo regius
Ilona 1402
IV. György
† 1406 előtt
neje Molnár Klára
utóbb Szélchi Miklósné
1406—50
Anna 1450
Alsó-szelestei Szelestei
György
III. György
1376
†
Bálint
a Geregyei család őse
I. Pál 1400—39
Rumi Rumy Anna
1444
I. Imre 1400
† 1444 előtt
II. György
1362
†
Dénes
1362—94
†
II. János
1361—95
Mária
1384
III. Miklós 1365—95
megöletett 1395-ben
1382-ben Vas vármegye alispánja
1393-ban homo regius
1. Iváncsi Miklós leánya Klára 1368
2. Mákvai Pető Péter leánya Klára
1378—1422
Kata
1. Osl nb. Viczai Osl
2. Apáthi István 1366
II. István 1389—1420
Vas vármegye alispánja
Köveskuthi Dallos Miklós
leánya Borbála
Skolasztika 1422
Bélchi Chuz János
I. Lőrincz 1389
† 1395
N.
Bebes Péter
1414
N.
Hosszutóthi
Demeter 1414
II. Mihály 1386
† 1421
1402—06 sárvári és sümegi
kapitány
1406—19 Vas vármegye
alispánja
Rusynth 1394
Kata 1386
I. Tamás
1386—94
a jelenleg
virágzó ág
őse
Ilona
1409—18
III. János (Fancsikai)
1386—1406
Szőllősi János leánya
Borbála 1414
Gösfalvi
Gös Bencze
Penthe 1414
IV. János
1397—1403
†
I. András
1397—1404
†
I. Balázs
1400—44
Borbála
még él 1474-ben
V. György
1403—18
Sára
1416
IV. Miklós
1400—52
V. János
1465
Gergely
1400
†
I. Kelemen
1400—47
Hidvéghi István
leánya Borbála
†
VII. János
1496—1536
Kata
(Folytatása
a következő
oldalon.)
II. Lőrincz
1498—1522
IV. Mihály
†
II. Kelemen 1422
† 1443 előtt
1429-ben kir. udvari jegyző
1. N. N.
2. Hieronimia 1443—52
1-től Dorottya
1452
2-tól Veronika
1454—89
Beéri Ferencz
V. Miklós
1422—36
†
III. Mihály
1439—83
1449—64 zalai alispán
1470-ben vasmegyei alispán
† 1489 előtt
1. Lábatlani, másként Dédi
Farkas leánya Klára
2. Ágota özv. 1506
Dorottya 1441
Szerdahelyi
Imrefi Mihály
I. László
szül. 1430 körül
† 1496 elején
1474-ben Bihar vármegye és
1475—76 Zala vármegye főispánja
1476—93 horvát bán
1493—95 tálnokmester
Rozgonyi Klára
II. Balázs
1473—89
†
Bereczk
Tinini püspök
1473—1520
I. Ferencz
1473—83
†
I. Gábor
1482—89
†
Veronika
1518
Beéri István
VI. János
1506—33
Egervári
várkapitány
†
IV. István
1506
†
II. László
1492—96
jegyese:
Frangepán Isota
III. István
1496—1512
1508-ban kir.
udvarnok

Az 1403. évi adománylevélben Balázs még nem szerepel / F. X./4. 213. csak János, András és György, viszont itt csak Balázs van emlitve Reiszig nemzetségben nek Jánosra 1403-ból, Andrásra 1406-ból, Györgyre szintén 1403-ból és 1418-ból van egy nem idézett adata. /Turul XVIIIl 63.

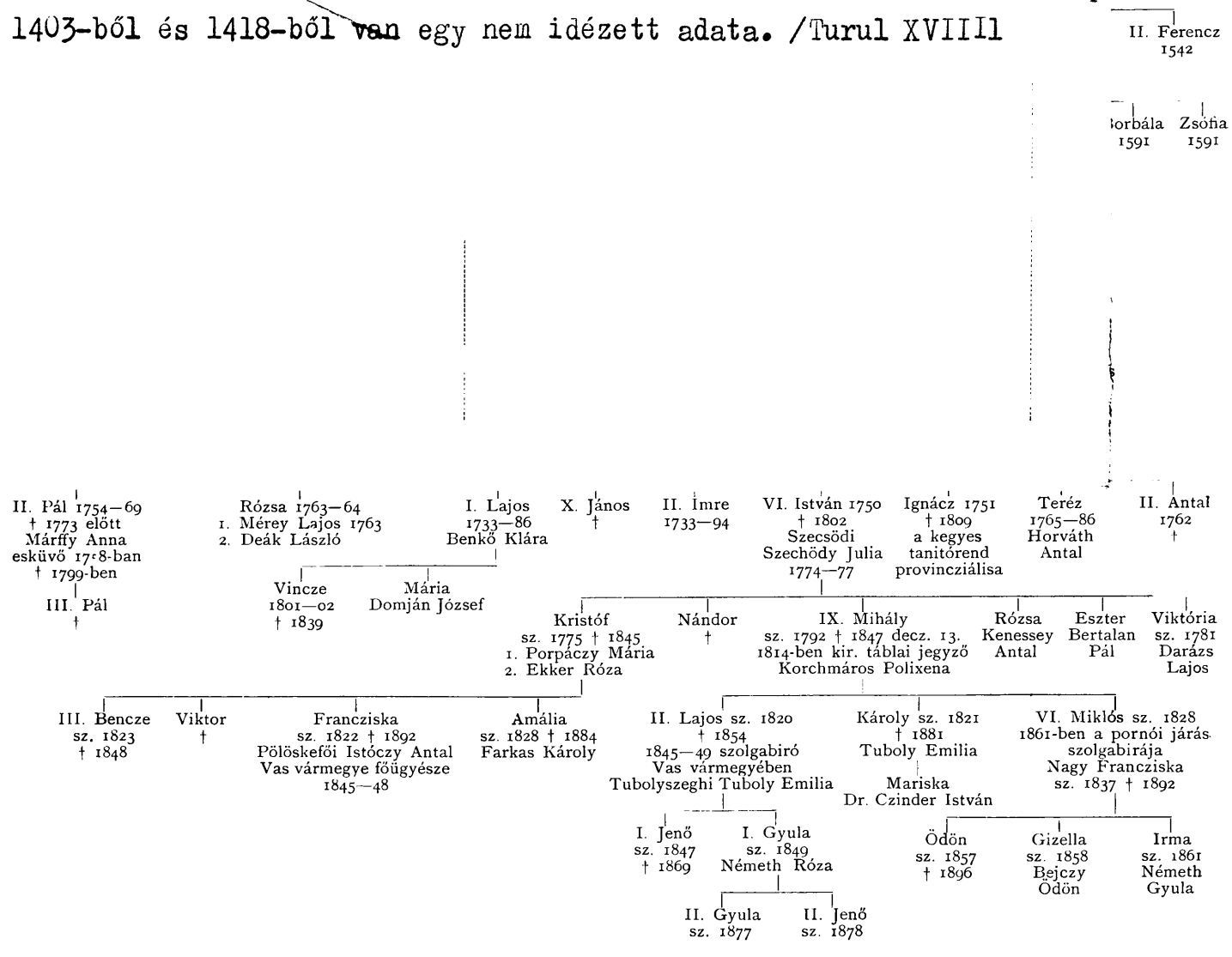

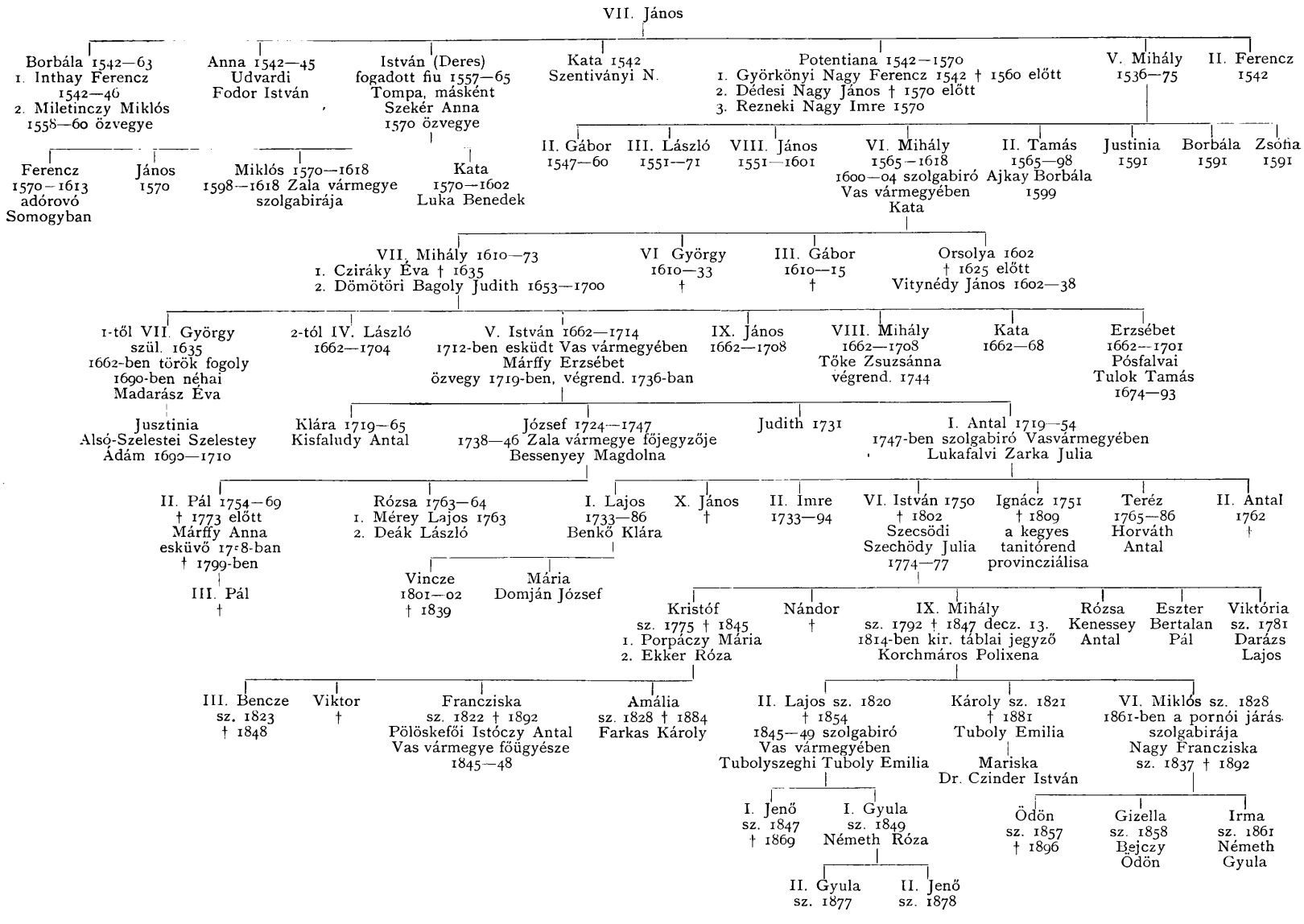
VII. János
Borbála 1542—63
1. Inthay Ferencz
1542—46
2. Miletinczy Miklós
1558—60 özvegye
Anna 1542—45
Udvardi
Fodor István
István (Deres)
fogadott fiu 1557—65
Tompa, másként
Szekér Anna
1570 özvegye
Kata 1542
Szentiványi N.
Potentiana 1542—1570
1. Györkönyi Nagy Ferencz 1542 † 1560 előtt
2. Dédesi Nagy János † 1570 előtt
3. Rezneki Nagy Imre 1570
V. Mihály
1536—75
II. Ferencz
1542
Ferencz
1570—1613
adórovó
Somogyban
János
1570
Miklós 1570—1618
1598—1618 Zala vármegye
szolgabirája
Kata
1570—1602
Luka Benedek
II. Gábor
1547—60
III. László
1551—71
VIII. János
1551—1601
VI. Mihály
1565—1618
1600—04 szolgabiró
Vas vármegyében
Kata
II. Tamás
1565—98
Ajkay Borbála
1599
Justinia
1591
Borbála
1591
Zsófia
1591
VII. Mihály 1610—73
1. Cziráky Éva † 1635
2. Dömötöri Bagoly Judith 1653—1700
VI György
1610—33
†
III. Gábor
1610—15
†
Orsolya 1602
† 1625 előtt
Vitynédy János 1602—38
1-től VII. György
szül. 1635
1662-ben török fogoly
1690-ben néhai
Madarász Éva
2-tól IV. László
1662—1704
V. István 1662—1714
1712-ben esküdt Vas vármegyében
Márffy Erzsébet
özvegy 1719-ben, végrend. 1736-ban
IX. János
1662—1708
VIII. Mihály
1662—1708
Töke Zsuzsánna
végrend. 1744
Kata
1662—68
Erzsébet
1662—1701
Pósfalvai
Tulok Tamás
1674—93
Jusztinia
Alsó-Szelestei Szelestey
Ádám 1690—1710
Klára 1719—65
Kisfaludy Antal
József 1724—1747
1738—46 Zala vármegye főjegyzője
Bessenyey Magdolna
Judith 1731
I. Antal 1719—54
1747-ben szolgabiró Vasvármegyében
Lukafalvi Zarka Julia
II. Pál 1754—69
† 1773 előtt
Márffy Anna
esküvő 17?8-ban
† 1799-ben
III. Pál
†
Rózsa 1763—64
1. Mérey Lajos 1763
2. Deák László
I. Lajos
1733—86
Benkő Klára
X. János
†
II. Imre
1733—94
VI. István 1750
† 1802
Szecsödi
Szechödy Julia
1774—77
Ignácz 1751
† 1809
a kegyes
tanitórend
provinciálisa
Teréz
1765—86
Horváth
Antal
II. Antal
1762
†
Vincze
1801—02
† 1839
Mária
Domján József
Kristóf
sz. 1775 † 1845
1. Porpáczy Mária
2. Ekker Róza
Nándor
†
IX. Mihály
sz. 1792 † 1847 decz. 13.
1814-ben kir. táblai jegyző
Korchmáros Polixena
Rózsa
Kenessey
Antal
Eszter
Bertalan
Pál
Viktória
sz. 1781
Darázs
Lajos
III. Bencze
sz. 1823
† 1848
Viktor
†
Francziska
sz. 1822 † 1892
Pölöskefői Istóczy Antal
Vas vármegye főügyésze
1845—48
Amália
sz. 1828 † 1884
Farkas Károly
II. Lajos sz. 1820
† 1854
1845—49 szolgabiró
Vas vármegyében
Tubolyszeghi Tuboly Emilia
Károly sz. 1821
† 1881
Tuboly Emilia
Mariska
Dr. Czinder István
VI. Miklós sz. 1828
1861-ben a pornói járás
szolgabirája
Nagy Francziska
sz. 1837 † 1892
I. Jenő
sz. 1847
† 1869
I. Gyula
sz. 1849
Németh Róza
Ödön
sz. 1857
† 1896
Gizella
sz. 1858
Bejczy
Ödön
Irma
sz. 1861
Németh
Gyula
II. Gyula
sz. 1877
II. Jenő
sz. 1878

A DRÁVECZI ÉS VINNAI DRAVECZKY CSALÁD.

(Második, befejező közlemény.)

Draveczky László született 1704-ik évben Vinnán. — Már ifju korában biharmegyei birtokán lakott s itt a megyei életben is tevékeny részt vett. 1738-ban a váradi káptalan előtt ő és nővérei, Anna, Zsuzsánna és Zsófia, együtt szerepelnek.[1] Feleségül vette magának királyfalvi Roth Ádám leányát, Borbálát,[2] kitől egyetlen gyermeke, Gáspár (IV.) született. Neje, Roth Borbála, nehány évi házasság után elhalván, 1729-ben másodszor nősült, nagyréthi Darvas Ilonát, Darvas alispán és Palásthy Juliánna leányát véve nőül. A birtokszerzés tekintetében atyja nyomdokait követte, még pedig nagy sikerrel és szerencsével. Mint a megye egyik tekintélye, a kiütött háboruban a biharmegyei nemesi felkelés kapitányává választatott 1741-ben. A hadjáratban vitézsége által mihamar kitünt. Gróf Károlyi Sándor tábornokhoz 1742. évi szeptemberben irt levelében mint Biharmegye insurgenseinek komandirozó főkapitánya irja magát alá.[3] Katonáival Morvába ütve, Kremser, Olmütz és Hoff városoknál a poroszokat megverte és sok foglyot ejtett, miért azonnal *alezredessé* léptettetett elő. Beranból 1742 október 23-ikán Károlyihoz irt levelében e hadi tényére czélozva, szerényen csak azt mondja, hogy «felséges asszonyunk *csekély szolgálataimra* nézve oberstlajdinanti characteremet decretumával megadván, Excellentiád gratiájába magamat ajánlom».[4] Mindamellett is hadi érdemeire hivatkozva, kérte fel a Rácz család kihalása következtében a koronára visszaszállt *Gálospetri* és *Penesslegh* biharmegyei helységeket adományul, mely kérelme gyorsan teljesittetett is s még az 1742. év folyamán ő és neje, Darvas Ilona — a felség adományához képest — e két birtokba ellentmondás nélkül be is iktattattak.[5] Maga Draveczky László oberstlajdinant uram azonban ez iktatásnál jelen nem lehetett, mert a messze idegen országba vezette katonáit az ellenségre. Közben a biharmegyei insurgensek főkommandánsi tisztétől visszalépve, a szabolcsmegyei nemesi felkelők vezetőjévé lőn, s mint császári alezredes, csapatait mindenütt dicsőséggel vezette a csatatereken. Sziléziában, Krassvitznál Beleznay obesterrel a poroszokat megfutamitotta, sokakat megölt és 213-at foglyul ejtett. Gróf Károlyi Ferencz generálishoz irt leveleiből kitünőleg[1] még 1744. év folyamán is csak alezredes, sőt 1745 márczius 15-ikén Jablonkából is mint alezredes küld tudósitást, mig végre a Prágából kirohanó francziák visszaverése miatt — mint kiváló hadi ténye jutalmául — obesterré neveztetett ki. 1745 június 25-ikén kelt levelében már mint obester van aláirva. A hadjárat már végét járta. 1745 augusztus 19-ikén Byrarából irja, hogy: «*Szabolcs* is e hó végén már készül haza felé»; de bizony még néhány hétig az ezredes ur nem indulhatott. Csak deczember közepe táján látta viszont hazáját, melyért hősileg küzdött volt. 1745 deczember 21-ikén már otthonából, Vinnáról jelenthette Károlyinak; «hazaindulva deczember 12-ikén értem Debreczenbe, nagy strapáczió mellett érkeztem aztán Tarczalra, a hol megbetegedtem, hideg lel és forróságom van, a tavalyi betegségemhez hasonló nyavalyában vagyok megint».

Sem a háboru izgalmai s fáradalmai, sem a messze távol a haza földjétől nem szolgáltak azonban akadályul abban, hogy a vitéz hadfi családja felvirágoztatásáról megfeledkezzék, sőt hadi érdemei latbavetése az Eödönffy-féle vinnai birtokok, úgy egyéb már kiszemelt jószágok végleges megszerezhetésére nézve kellő argumentumul is szolgáltak. Távolléte alatt is érdekeit kellően képviseltette az ezredes. Atyja, mint tudjuk, a Vinnai-Eödönffy birtokokra már szerződött a kamarával, de vele együtt szerződött és nyert jogot a kamarától báró Gombos Imre ezredes is. Időközben báró Gombos György

[1] Váradi kápt. ltára, Mandata diversa, Fasc. 2. Nro. 169.

[2] Orsz. ltár. A. N. R. Fasce 882. Nro, 84.

[3] Gróf Károlyi nemzetség ltára. Budapesten. (Katonai iratok, Draveczky-levelek.)

[4] U. ott.

[5] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 998. Nro. 391.

[1] Gróf Károlyi ltár. (Katonai 1744—45. Fasc.)

és Imre notába esvén, felkérte László ur ezeket a Gombos-féle vinnai erdőket és részbirtokokat is magának.[1] Régebben meg Egry Évától 400 forintért megvette ennek biharmegyei Fancsika és Köbölkut helységekben levő birtokait, de még királyi beleegyezése nem volt hozzá; ezekre is kért donácziót. De instancziáját benyujtotta különösen a nagyapja, Eödönffy László-féle elkobzott javak visszaadása iránt, részletesen felsorolva a birtokokat megyénként és kérte a felséges asszonyt, hogy mindezeket neki és leszármazottjainak adományul adja, annál is inkább, mert már az édesapja, Gáspár, azokból több birtokot a kamarától meg is vett és használta úgy apja, valamint önmaga is.[2] Még véget sem ért a háború, még Sziléziában vezette ezredét az oberstlajdinand ur, és már is megkapta mind azt, a mit kért. Mária Terézia királynő a gróf Batthyány Lajos és Végh Péter ellenjegyzése mellett Bécsben, 1745 évi márczius 1-én kiadott adomány-levélben [3] mindenekelőtt elősorolja Draveczky László érdemeit. Jelesül: hogy a kiütött porosz háboruban legelsőben is a biharmegyei nemesi felkelés (insurrectio) kapitánya volt s már itt is kiváló hűségét és nagy szolgálatkészségét bizonyitotta be az ausztriai ház iránt. Majd a porosz háboru folyamán, 1742-ben, az alája rendelt katonasággal Morvába ütve, Kremsir, Olmütz és Hoff városoknál működött s a poroszok közül sokat megölve, 124-et tisztestül együtt elfogott. Krasswitznál pedig ugyancsak a poroszokat megvervén, közülök sokat megölt és 213-at foglyul ejtett, nemkülönben mert Prágánál a kirohanó francziákat visszaverte; továbbá, hogy nagyatyja, Sámuel is, a lőcsei kapitány a Bocskay-féle lázadás alatt 1605-ben az ostromló lázadókat csatában szétszórta, végül mert anyai szépapja, Ibrányi Mihály is, a váradi várnak kapitánya, a törökökkel szemben hősiesen vitézkedett s az ellenség által megsebesittetvén, sebeiben meg is halt; tehát úgy a saját, valamint ősei érdemeit is tekintetbe véve, az Eödönffy-Vinnai-féle jószágokat, melyek Eödönffy László hűtlenségi pere következtében a koronára visszaháramlottak, s melyekre már Draveczky László édesapja 2000 frtot resignált is, és pedig nevezetesen: a vinnai várnak egy részét két házzal, a csarnokkal és a középső sütőházzal, úgy a konyhával, valamint a szilárdan fennálló bástyázattal; továbbá Vinna helységben a néhai Vinnay György leégett és elhagyott nemesi kúriáját melléképületeivel és tartozékaival, valamint a szentkeresztesi, ivánczskai és kuzmokai szőlőket; továbbá a következő helységeket és részbirtokokat, u. m.: Ribnyicze, Német-Poruba, Várallya, Felső-Remete, Honkocz, Bonkócz, Jósza, Lasztomér, Szobráncz, Verbócz, Morva, Puszta-Csemernye, Luerka, Sáros-Polánka, Petrócz, Otopolány, Kis-Szalacska, Kis-Gégény és Osztro, részben Ung, részben Zemplén vármegyékben fekvőket, továbbá a tolcsvai szőlő-hegyben az Eödönffyeket megillető tizedet. Végül a mennyiben még Zolubina, Hosszina és Stevhanócz helységekben, úgy a tolcsvai kúriában, valamint Kalura, Hlokoczó, Kuszin,[1] Cseseko és Tarna, részben Ung-, részben Zemplénmegyékben fekvő részbirtokokban, illetve szőlőkben a hütlen Eödönffy Lászlónak jogai vannak vagy léteznének, ezen jogokat is királyi teljhatalmánál fogva Draveczky Lászlónak és mindkét nemü leszárma zottainak adományozza. Ezen kivül még, a mennyiben Draveczky László ezredes Biharmegyében, Köbölkút helységben Fancsika pusztában, Olaszi pusztában fekvő részbirtokokra nézve is a neoaquistica commissio előtt szerzett jogait bebizonyitotta, továbbá, mivel Ventey Tóbiás örököseitől is ezen Kübölkút és Fancsika nevü birtokokra a jogokat megszerezte, ezen birtokokra nézve is tehát a felség a királyi consensust, illetve donácziót részére megadta.[1]

Hazaérkezte után első dolga volt az ezredesnek, hogy magát annak rendje-módja szerint eme tekintélyes jószágokba beiktattassa. Mi az 1746. év első felében meg is történt s pedig némely ingatlanokban, u. m. Gegény, Poklostelek, stb. birtokokba, melyeket már apja is birt, az édes anyja Eödönffy Zsuzsánna első férjétől Sárossy

[1] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1462. Nro. 16. Fasc. 1249. Nro. 22. és 23.

[2] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1200. Nro. 8. Fasc. 1136. Nro. 19.

[3] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1846. Nro. 58. Liber. Reg. Nro. 21. pag. 483.

[1] A családnál «a család-könyv»-be beirva. És orsz. ltár. N. R. A. Fasc. 1200. Nro 8. Fasc. 1200. Nro. 14.

Sebestyéntől származó gyermekek, úgy a saját édes testvérei: Anna, palóczi Horváth Ádámné, Zsófia, Boronkay Lászlóné és Zsuzsánna, tolcsvai Bónis Ferencz özvegye vele együtt osztozkodtanak. Ekkor egyszerre csak nagy pör szakadt az ezredes ur nyakába. Gróf Sztáray Imre, azon az alapon, hogy a Sztárayak az Eödönffy családdal egy nemzetségből valók, 1748. évi január 30-ikán pört indit Draveczky László ezredes ellen az Eödönffy-Vinnay-féle javak birtoklása miatt, melyekbe Draveczky már be is iktattatott.

E perből látjuk, hogy 1680-ban az Eödönffy családból már csak két férfi élt, u. m. Eödönffy aliter Vinnay *György* és *László*. György fimaradék nélkül kihalván, az összes javak Lászlóra mentek át. Ez azonban a Thököly-lázadásból kifolyóan 1684-ben notáztatván, a birtokok a koronára szálltak. 1690-ben Lipót császár-király a notázott László egyetlen fiának *Jánosnak* kérelmére a javakat a fiunak visszaadatni rendelte ugyan, de már akkor a birtokokra többen szereztek jogokat. Igy Gombos ezredes, gróf Barkóczy Ferencz, Kazinczy András és Draveczky Gáspár, kik már a kamaránál előzően szerződtek s fizetéseket is tettek, Draveczky Gáspár is 1702-ben fizetvén már 2000 m. forintot. Ezek az urak szépen kiegyezkedtek volt Eödönffy Jánossal, s igy javaikban ennek részéről nem is háborgattattak. A Sztáray-féle perben is szerencsésen vitézkedett az ezredes ur. Egyezség jött létre a perfelek között 1759-ben. — s bár egy jó részét a javaknak Sztáraynak engedte át — a legtöbb megmaradt neki mégis.[1]

Megvolt tehát immár a notázott Eödönffy nagyapának birtoka legnagyobb részben szerezve, a vitézség érdemének jutalmazásául, de még hiányzott abból tetemes rész, azokból is, melyeket báró Gombos Imre Draveczky Gáspárral együtt inscriptióval felkért és birt. Gombos Imre azonban — mint már fentebb is emlitők — maga is hütlenségbe esett s ezek a javai is visszaháramlottak a koronára. Szerette volna azért az obester úr ezeket a meg nem igért javakat a családjának megszerezni, figyelmezteti tehát a kamarát s egyuttal kérelmezi is 1758. évi október 23-ikán benyujtott instanciájában, hogy neki e javakra nézve is jogai vannak, kéri magát ezekbe is behelyeztetni s részére a királyi donácziót kiállittatni.[1] 1759-ben pedig a királyi kincstárral szerződést kötött biharmegyei *Monostor-Pályi* helység egy harmadrésze iránt, lefizetvén e birtokokért 4366 rhénes forintokat. Ki is eszközölte e vételre a királyi consensust. Kérte erre is a donácziót kiadatni, de ez sokáig késett. Az összeg lefizetéséről utólag küldte be csak a nyugtát és pedig Gálos-Petriből 1764 október 18-ikán kelt levelével a kamara elnökének azzal a kérelemmel, hogy most már aztán expediáltassa részére a donácziós levelet, mely kérelmet Szaplonczay Kristóf kamarai inspector Nagyváradon, 1764. évi október 23-ikán illetékes helyre fel is terjesztett.[2] Ez időtájt leginkább Monostor-Pályiban lakott is László ur.

Birta egyébként ő nővéreivel együtt a zemplénmegyei Banka helységben fekvő «Tokarovszka» nevü telket is, mit még apja Gáspár szerzett meg bóri Gombos Györgytől.[3]

Élte utolsó szakában is még Szatmármegyében igyekezett birtokot szerezni, még pedig gróf Csáky Antal nyir-körtvélyesi ingatlanaiból, a mi zálogba volt adva Zsebey Györgynek. Gróf Csáky Antal ugyanis 1763. évi május 3-ikán Kassán kelt levelében kijelenti, hogy a szatmármegyei Nyir-Körtvélyesen levő portája jelenleg Zsebey György özvegyénél van zálogban, s meg is bizta Guthy György uramat, hogy azt a nevében váltsa ki. A kiváltás azonban eddigelé meg nem történvén, ezuttal felvett nagyságos obester Draveczky László uramtól és hitvestársától nagyréthi Darvas Ilona asszonytól ezer magyar forintokat, ez összeget superinscribálja a körtvélyesi ingatlanaira s felhatalmazza Draveczkyt, hogy Zsebey György özvegyétől azokat kiváltva, maradékaikkal együtt 10 évig birhassák. Ez alapon aztán Draveczky László egyezségre is lépett Zsebey György özvegyével Várady Ágnessel, előbb még 200,

[1] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1846. Nro. 31, 48, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57.

[1] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1462. Nro. 16.

[2] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1462. Nro. 22.

[3] Nemes József kamarai harminczadosnak 1761 június 18-ikán Nagymihályon felvett «Tabella Summaria authenticá»-ja szerint. Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1200. Nro. 12.

utóbb pedig 1500 forintot fizetvén neki.[1] A végleges birtokba vétel azonban még igy is akadályokba ütközvén, közben elszállittatott az obester ur ez árnyékvilágból s megtért őseihez. Halála 1765-ben, életének 61-ik évében Monostor-Pályiban következett be. Eltemettetett a biharmegyei Gálos-Petriben, kedvelt régi lakóhelyén, hol emeletes kastélyt is épittetett. Az ottani református templomban fekete márvány táblán arany betük hirdetik érdemeit, melyből azt is megértjük, hogy ő a tiszántuli részek sóbányáinak igazgatója is volt. Az emlékkőn a Draveczky és nagyréthi Darvas egyesitett czimerek láthatók.

Özvegye Darvas Ilona tesz már 1766-ban és és 1767-ben felülfizetéseket megint a nyir-körtvélyesi ingatlanra Zsebey György özvegyének örökösei Csernyánszky Imre és Várady Éva kezeihez. 1708-ban pedig Biharmegye fordul Komárommegyéhez az özvegy kérelmére Bornemisza Erzsébetnek 400 forint iránti ügye dolgában. (Komárommegye levéltárában Fasc. I., No. 13. et a.)

Az özvegy egyébként még 1785-ben is él, midőn is egy biharmegyei bizonyos «sürü dohányföld» nevü ingatlanra vonatkozva nyilatkozik.[1] E második nejétől az ezredesnek gyermeke nem volt. Az ezredes nővérei közül az oklevelekben többször találkozunk *Annával*, Horváth Ádámnéval, a ki elad két szőlőt Ungvárott Soldoss Borbálának,[2] s mint már özvegy bepörlik őt egy ungvári telek-vétel árhátraléka miatt;[3] nem tudjuk, vajjon ugyanazon ungvári telekről van-e szó abban a kérvényben, melyet gróf Gyulay Ferencz intézett 1757-ben a kamarához az iránt, hogy miután egy ungvári telekbirtok az özvegyre férje, palóczi Horváth Ádám után maradt, az tehát kell, hogy a gyermekeire szálljon, kéri azért a gróf az özvegy nevében, hogy erről a birtokról uj donáczió állittassék ki.[4]

Kapy Klára ellen pedig perbe keveredik az özvegy, Hosszumező pusztára nézve, mely ügyben részére tanusitás állittatik ki.[5] László

[1] Orsz. levéltár: Ügyvédek utáni iratok. (Fasc. 22. Nro. 20.)

[1] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1433. Nro. 16.
[2] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 88. Nro. 19,
[3] U. ott. Fasc. 900. Nro. 94.
[4] U. ott. Fasc. 1464. Nro. 13.
[5] Orsz. levéltár. A. N. R. Fasc. 1693. Nro. 33. — *Eödönffy Zsuzsánna leszármazói* a Draveczky családnak a tiszántúli kerületi táblán 1757-ben inditott perében feltüntetett táblázat szerint, úgy ezt kiegészitőleg Nagy Gábornak a nemzeti múzeumban őrzött genealogiai gyüjteményében foglalt adatok, nemkülönben az egri káptalannál Prot. M. M. fol. 378. Anno 1775. felvett protestatio szerint a következők volnának:

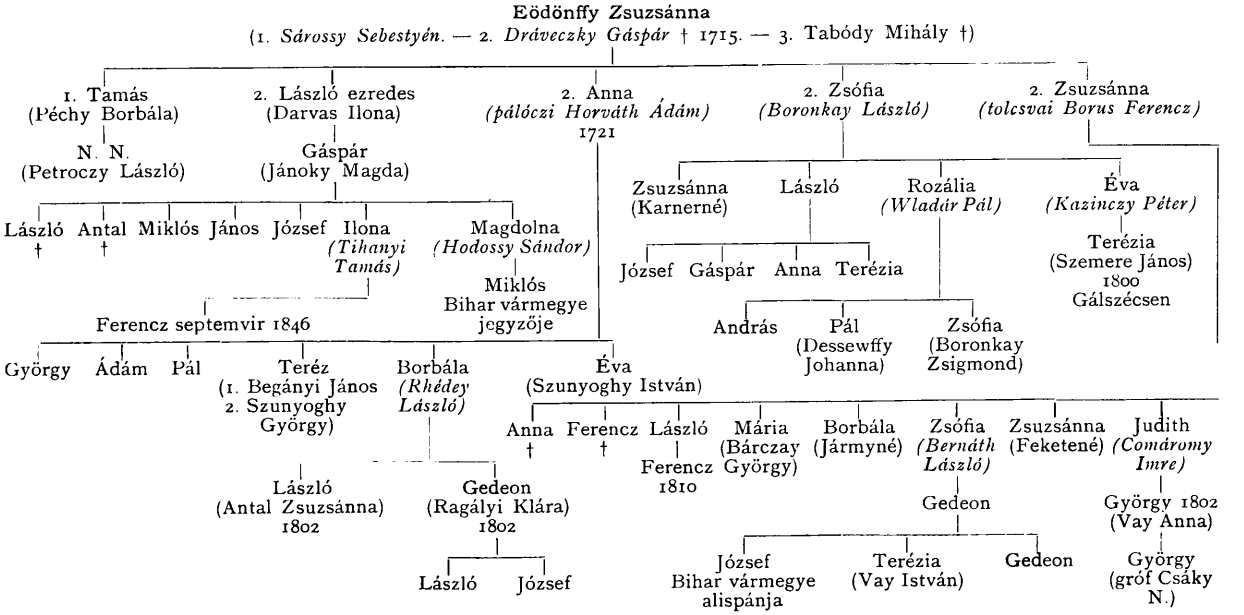

E táblázatban feltétlenül téves az, hogy Draveczky László ezredes fiát, Gáspárt, Darvas Ilonától születettnek tünteti fel; továbbá megjegyzendő, hogy ugyanezen Gáspárnak Jánoky Magdától született gyermekei között nem foglal helyet László és Ilona (Tihanyiné), a váradi káptalannak alább közlendő oklevelében.

ezredesnek, mint már fentebb említők, első feleségétől, királyfalvi Roth Borbálától maradt egyetlen *fia Gáspár*, e néven a IV.

E fiu is kiváló neveltetésben részesült, s királyi tanácsosi és kerületi táblai birói állásokban találjuk őt. Apja halála után a müködő neoacquistica commissio előtt *Draveczre* való okleveles bizonyitékainak előterjesztése válván szükségessé, minthogy úgy tetszik, nem volt már meg birtokában az iktató és bevezető oklevél, e részben szélesebb körü nyomozódásokat eszközölhetett. Ehhez képest Havesovszky József harminczados Lőcséről 1769. évi április 25-ikén a teljesitett nyomozódását a helyszinéről jelenti a szepesi kamarának, mely szerint megállapitotta, hogy a régente Darócznak s ujabban és most is Dravecznak nevezett helységben a szileziai eredetü Thluk Menyhérttől (de Dravecz) eredő Draveczky-család a földesur, de birnak még ott Thurzó-jogon a Bobstok s Görgey-jogon a Szakmáry, Horánszky, Mattyasovszky és Págyi családbeliek is, azonban e családok egyikéről sincs a szepesi káptalanban adomány vagy beiktató-levél.[1]

Fancsika részbirtok iránt is elrendelte a neoacquistica commissio a nyomozást, a melyhez Lányi József kir. kamarai fiskális Váradról 1770 június 13-ikáról jelentette, hogy ezt a birtokot néhai Draveczky László királyi adomány alapján birta.[2]

Élénk figyelemmel kisérte a tanácsos ur a még vissza nem kapott Eödönffy-féle javak sorsát is. Sárossy Zsigmonddal együtt, a ki szintén Eödönffy Zsuzsánna utódja, 1771 augusztus hónapban figyelmeztető levelet küld báró Vécsey József szepesi kamarai administratornak, hogy jogaikat fentartják az Eödönffy László-féle elkobzott s ezuttal is még a kincstár kezén levő következő birtokokra nézve is u. m. Somogy, Posa, Som, Szent-Márton, Zomajom, Ujlak, Szent-Dienes és Tót-telekre Biharmegyében továbbá Kis-Tárkány, Nagy-Rozvágy, Eörcs, Perepse, Maraza, Bodoló, Keresztur és Zobrághra Zemplénmegyében. E figyelmeztető levelükről maguknak tanusitást is kértek kiadatni. A «Gaspar Draveczky de eadem consiliarius» aláirás mellett nagy formáju czimerespecsét diszlik, az ősi Draveczky czimer alakjaival. Báró Vécsey József e levelet nyomban fel is terjesztette a szepesi kamarához.[1]

Draveczre vonatkozóan, az elveszett iktatólevelet sehogy sem birván megszerezni, sürgeti a kamarát, hogy erélyesen intézkedjék a káptalannal szemben. A kamara két megkeresést intéz, egyiket 1773 január 29-ikén, másikat azon évi április 6-ikán a szepesi káptalanhoz, hogy a beiktatásra vonatkozó hiteles kiadványát állitsa ki és küldje meg.[3] Volt-e sikere e sürgetéseknek — nem tudjuk, de bizonyos, hogy a tanácsos ur azt már meg nem kaphatta, mert már 1772 végén meghalt.

Özvegyének mindjárt ki is jutott a perlekedésből. A nyir-körtvélyesi birtok tekintetében táblai per keletkezett csakhamar: Draveczky Gáspár özvegye, nemes Jánoky Mária Magdolna és a Csákyak s a Váradyak között. E pernek megindítása alkalmából megjelent az özvegy urnő 1773. évi márczius 30-ikán a váradi káptalan előtt s kérte Draveczky Gáspár elhunyt férjével együtt nemzett gyermekeinek életkorát felvétetni és megállapittatni. A káptalan ezt teljesitette is és a gyermekek közül: Antalt 12, Miklóst 11, Magdolnát kilencz, Gáspárt 6, Józsefet öt és Jánost három éveseknek ismerte fel és állapitotta meg.[4] Mire aztán Biharmegye adta ki a maga tanusitását arról, hogy özvegy Draveczky Gáspárné a maga és gyermekei nevében ügyvédül Bárczy Andrást és Csanády Györgyöt nevezte meg és vállalta fel.[4]

Más oldalról is veszélyeztetve látta az özvegy a maga és az árvák sorsát, s féltette birtokait, hogy kezéről elperlik; iratai sem voltak teljesen rendben, folyamodott tehát a felséghez, hogy időhaladékot és biztositást kapjon ügyei rendezhetésére. Mária Terézia királyné 1773-ban u. n. *prorogationalis levelet* adott is ki a részére; ügyei ellátására kellő haladékot adván neki, azzal a megjegyzéssel, hogy

[1] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1193. Nro. 19. Ugyan ily nyomozás még Fasc. 1193. Nro. 20. alatt is található.

[2] U. ott. A. N. R. Fasc. 1136. Nro. 19.

[1] U. ott. A. N. R. Fasc. 1200. Nro. 15.

[2] U. ott A. N. R. Fasc. 1193. Nro. 33.

[3] Orsz. ltár. Ügyvédek utáni iratok. Fasc. 22. Nro. 20. Eredeti kiadv.

[4] U. ott. Eredetiben.

az özvegy és árvái a férj után eredett javaikban s birtokaikban háboritlanul lehessenek s mindenkitől oltalomban részesittessenek.[1] Az özvegy urnő fel is nevelte mind a gyermekeket és 1790-ben halt meg. A gyermekek közül az első, *László* utódokat nem hagyott. *Miklós*, a ki a katonai pályáján főstrázsamesteri (őrnagyi) rangra emelkedett, egy fiu és két leány hátrahagyásával halt el, ezek azonban ágazatot nem terjesztettek. Ellenben *József* és *János* fiuk számos tagból álló családokat alkottak, s a ma élő Draveczkyak e két finak a maradékai, miként az a *mellékelt leszármazási táblán látható.* Az utolsó nemzedék között foglal helyet *Adorján*, a szegedi kir. itélő tábla érdemes tanácselnöke.

* * *

A fentebb érintett 1648-iki cseh-oklevélen festett ősi Draveczky czimernek is pontos rajzát és leirását adni szükségesnek véljük, főleg azért, mert nem ismerünk régibb okleveles adatot a család czimerére nézve ennél.

A mint már érintők, eme saját szineiben festett czimer a cseh-nyelvü oklevél közepén látható, mindkét oldalról négy-négy más czimer közé elhelyezve.

Leirása következő:

A széles pajzs kék mezejében alul s felül kétszeres arany abroncscsal ellátott vörös edényből, közepéből kivirágzott fehér liliomszál emelkedik ki, melyet mindkét oldalról öt-öt bimbódzó liliomszál környez. A pajzs fölötti sisak-koronán oromdiszül három lengő strucctoll van alkalmazva; a középső kék, a két szélső pedig sárga szinben. Orrjegy mindkét oldalról kék-arany.

* * *

A leszármazási táblán nem tudjuk elhelyezni a család egyik kiemelkedő tagját, a ki különös figyelmünkre érdemes, mert bárói rangot szerezvén, a Draveczky nevet főnemesi családaink névsorába iktatta.

Mária Terézia király asszony 1779 márczius 12-ikén Bécsben kelt oklevelében dráveczi Draveczky Gábor alezredest, a Szent-István-rend kiskeresztes vitézét, tekintettel a lefolyt porosz háboruban a trón és a haza iránt tanusitott nagy érdemeire, nemkülönben figyelemmel őseinek érdemére is, mindkét nemü leszármazottjaival együtt magyar báróságra emeli (cum prædicato seu titulo Magnifici germanice Wohlgeboren).[1] A neki adományozott bárói czimerre nézve kijelentetik az oklevélben, hogy annak paizsában «régi nemzetiségének régi insigniája» marad meg. E czimer a következő: kékben, zöld téren fogantyus arany edény, melyből hét szál zöldleveles fehér liliom legyező alakban terül szét. A pajzs fölött gyöngyfonatu öt pontos koronán oromdiszként három koronás sisak helyezkedik; a középsőből, két szárny között, mely jobb oldalon félig arany, félig kék, bal oldalon pedig félig kék és félig arany szinü, a végeinél szélesedő vörös kereszt lebeg. A jobb oldali, balfelé forditott koronás sisak oromdisze kettős farku, növő, balfelé forduló arany oroszlán, felemelt baljában véd-kosaras meztelen görbe kardot villogtat, jobbja vagdosásra előre mered. A baloldali, jobbfelé forditott koronás sisakból három (arany-kék arany) szál strucz toll emelkedik ki. Takaró mindkét felől arany-kék. Pajzstartóként jobbról fekete sas, balról arany griff látható. A sas egyik lábával és félszárnyával, a griff két elő és jobbik hátsó lábával tartja a pajzsot, s mindkettő arczát hátra forditva őrködik; a sas a jobb, a griff pedig a bal hátsó lábával, a pajzs alatt lobogva, végig vonuló szalag két szélén állanak. A szalagon «virtute et meritis» jelmondat olvasható.

Hogy kik voltak a bárói rangra emelkedett Draveczky Gábor szülői, ezt a kérdést a legszorgosabb nyomozásaim mellett sem voltam képes helyesen megoldani. Csak egy dolog *kétségtelenül* bizonyos, az t. i. hogy Gábor *nem volt fia László ezredesnek*, holott ezt egyes családtagok — bár a legcsekélyebb erre vonatkozó adat hijában is — szeretik állitani.[2] Már fen-

[1] U. ott. Eredetiben, királyi pecsétel.

[1] Liber Reg. LI. 83. lap (orsz. ltár) ily czim alatt: «Diploma super magnificentia seu liberi baronatus titulo egregio Gabrieli Draveczky de eadem, vice-colonello clementer elargitum» bevezetve.

[2] Egyik családtani folyóiratunkban is Doby Antal, jóllehet az óvatos «alkalmasint» szó kapcsában állitja csak, hogy Gábor báró László ezredesnek Darvas Ilonától született fia lenne, mégis az ott közlött leszármazási táblázatban már *egyenesen László ezredes második fiaként* tünteti azt elő.

A dráveczi és vinnai Draveczky család nemzedékrendje.

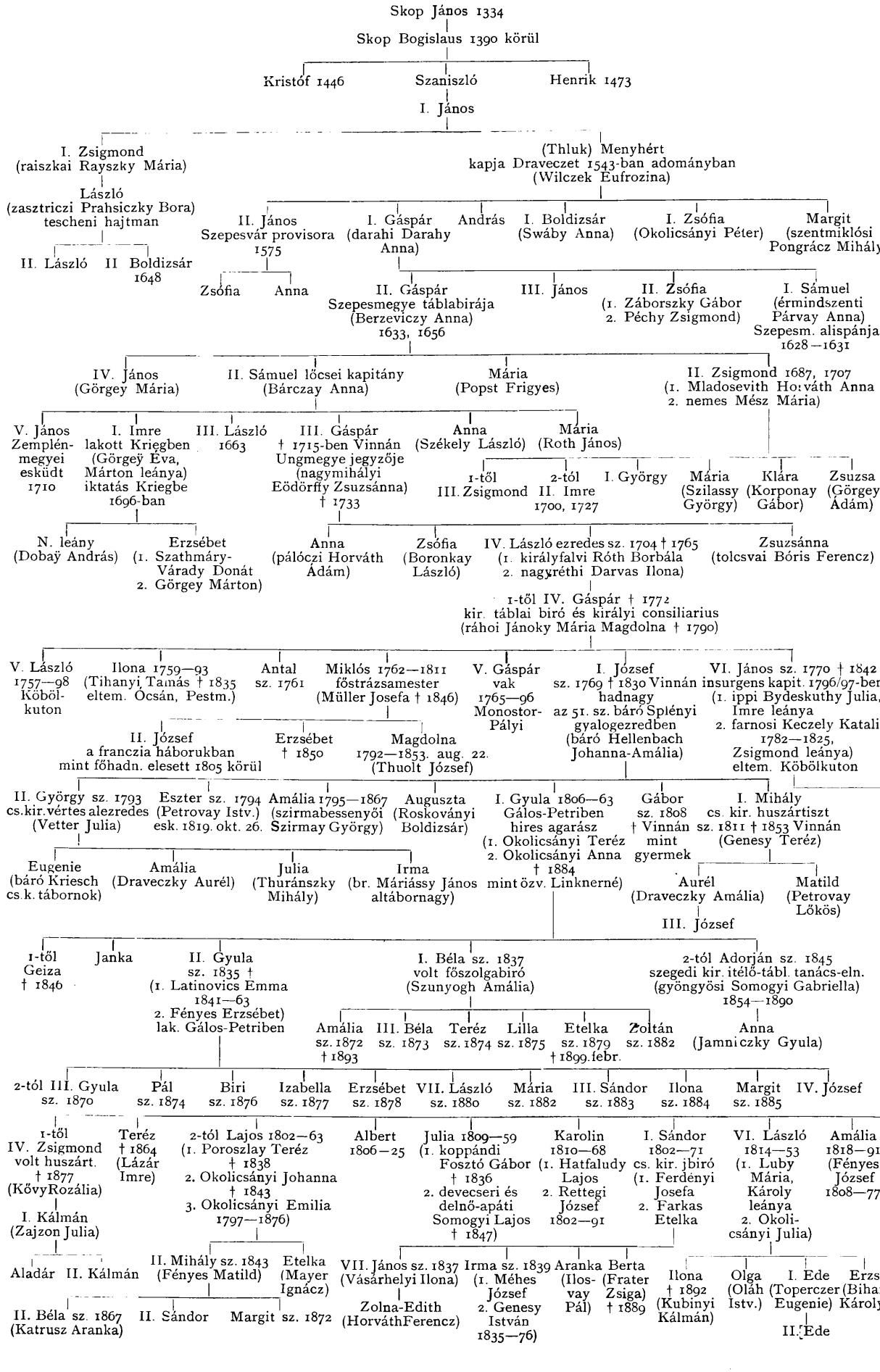

A SZENTBENEDEKI CSALÁD CZÍMERE 1435-BŐL.

tebb kiemeltük, hogy László ezredesnek csupán első neje, Roth Borbálától volt *egy fia* Gáspár. A gálos-petrii református templomban László ezredes ma is épen fenmaradt siremlék-tábla köriratának szövege, mely latinból fordítva, a következően hangzik: «nemes nagy-réthi Darvas Ilona urnő 36 éven át utolsó neje s most bánatos özvegye rendeletéből állíttatott fel ezen emlék. *Egyetlen örököst* hagyott hátra; Draveczky Gáspárt, első nejétől: királyfalvi nemes Roth Borbála urnőtől»[1] kétségtelenül dokumentálja, hogy Lászlónak több gyermeke az *egy Gáspáron kivül* nem maradt.

Ez a gyermek, midőn atyja halála után a neoaquistica commissio előtt 1769., 1770. és 1771. években Dráveczre, Fancsikára s egyéb birtokokra való jogait — néhai atyja révén — bizonyitgatja, apja egyedüli leszármazottjaként szerepel.[2] Gáborról tehát sehol semmi említés László ezredes halála után. Ellenben egy a család leveles-ládájában ma is meglevő levélben Draveczky Gábor kassai hadapród ir az ezredesnek mint rokonának, kérvén ezt bizonyos jótállás elvállalására. Aligha csalódunk, midőn azt állitjuk, hogy Gábor valamelyik szepesmegyei, talán a Kriegben lakó Draveczkynek volt a fia, mert Szepesmegye ajánlatára vétetett fel Bécsben a magyar gárdához, hol 1774-től 1777-ig testőr-őrmester (Garde-Premier-Wachtmeister) volt.[1] Mint alezredes és a Szent-István jeles rendnek kiskeresztese nyerte bárói rangját. Utódai nem maradtak.

* * *

A nemzetség történetéből látjuk, hogy idegenből szakadt ősök származékai is mihamar jó magyar emberekké váltak; a dinasztia érdekeit is melegen szivükön viselve, magyar voltuknak s magyar nevüknek is mindenkor dicsőséget tudtak szerezni.

MAKAY DEZSŐ.

[1] Nob. D. Helena Darvas de N. Réth conjux postrema per annos VI. et XXX. nunc mæstissima vidua hec monumentum fieri jussit. Unico Hærede Gasparo Draveczky e priore conjuge nob. D. Barbara Roth de Kiralfalva relicto.

[2] Orsz. ltár. A. N. R. Fasc. 1193. Nro. 19. Fasc. 1136. Nro. 19. Fasc. 1200. Nro. 15.

[1] Sebetic Rajmund: A m. k. nemes testőrség 35-ik lapon. Bécs. 1898.

VEGYES.

A Szentbenedekiek czimerlevele és a Jöre nemzetség.

(Szines czimerképpel.)

Az a czimerlevél, a melyet t. olvasóinknak ezuttal bemutatunk, a ritkábbak közül való. Ismeretes, hogy czimerosztogató Zsigmond király a legtöbb armalist a XV. század második évtizedében adományozta; czimerleveleinek száma innen évről-évre kisebbedik. Uralkodásának végéről már kevés van és az 1435-ik évből, a melyből az itt bemutatott való, ennél az egynél többet — legalább ez idő szerint — nem ismerünk.

Az 1434. év végét Zsigmond Pozsonyban töltötte; itt virradt rá a régi számitás szerinti uj év (deczember 25-ikén) s a mai uj év napja, a *festum circumcisionis domini*. E napon a király udvari népének egy külföldi tagját *Cappel Hugót* czimerrel ajándékozta meg, a melyről az oklevelet birodalmi pecséttel látták el s a birodalmi igtatókönyvbe vezették be. Talán ennek a német adománynak az ellensulyozására adott az uralkodó, de már mint magyar király, a következő napon egy magyar nemesnek armálist. Ez a nemes *Szentbenedeki Balázs* volt, a kivel és a kinek az érdemeiért testvérei: *János és László* és unokatestvére *György* is részesedtek a kitüntetésben.

A szük szavu okirat nem mondja el, mivel szolgált rá Balázs uram a kitüntetésre, sem pedig, hogy a király maga jószántából vagy az ő kérésére adta-e neki a czimert. Valószinü azonban, hogy Szent-Benedeki Balázs járult az uralkodóhoz, kérve egy bizonyos, általa bemutatott czimer adományozását, talán épen azét, a melyet elődei már hosszabb idő óta viseltek. Bartholus de Saxoferato elve, hogy t. i. *az adományozott czimer nagyobb erejü, mint bármily ősi, de uralkodó által meg nem erősitett czimer*, ez időben már szinte törvényerőre emelkedett és számos példa igazolja, hogy még főrangu nemzetségek is királyi adományt szereztek századok

óta viselt czimerükre, nehogy — a mire külföldön nem egy példa akadt — valaki elperelje tőlük az ősi tulajdont.

Szentbenedeki Balázs czimerlevele úgy szövege, mint külső kiállítása szerint az egyszerűbbek közé tartozik. Formulája ugyanaz, mint a hasonkorbelieké általában. A czimer nincs benne leirva, sem a kitüntetett szolgálatai nincsenek elsorolva. Hangzik pedig a következőképen:

Relacio Mychaelis Orzaag thesaurarii.

Sigismundus Dei gracia Romanorum imperator semper augustus, ac Hungarie, Bohemie, Dalmatie, Croatie etcetera rex, tibi fideli nostro Blasio, filio condam Bartholomei de Zenthbenedek, salutem gratiamque nostram et omne bonum. A claro lumine troni cesaree aut regie majestatis velut e sole radii nobilitates legittimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia sic dependent serenitate, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat cesaree aut regie claritatis. Sane attentis et consideratis tuis fidelitatibus et fidelium servitiorum meritis, quibus tu sub locorum et temporum varietate, iuxta possibilitatis tue exigentiam, maiestati nostre studuisti, eoque ferventius et diligentius inantea studebis complacere, quo te et tuos singularibus honorum gratiis a nostra maiestate conspexeris fore insignitos, tibi et per te Johanni et Ladislao carnalibus, ac Georgio filio condam Jacobi de predicta Zentbenedek patrueli fratribus tuis, vestrisque heredibus et posteritatibus universis hec arma seu nobilitatis insignia, que in principio seu capite presentium literarum nostrarum suis appropriatis coloribus arte pictoria figurata sunt et depicta ac distinctius expressata, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia dedimus, donavimus et contulimus ymmo ex habundantiori plenitudine nostre specialis gratie concedimus et presentibus elargimur, ut vos vestrique heredes et posteritates universe predicta arma seu nobilitatis insignia more alorium armis utentium amodo inantea ubique in preliis, hastiludiis, duellis, torneamentis et aliis omnibus exercitiis nobilibus scilicet et militaribus, necnon sigillis, anulis, velis, papilionibus et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub mere et sincere nobilitatis titulo, quali vos ab universis et singulis cuiuscunque conditionis, preeminentie, status, gradus vel dignitatis existant, harum notitiam evo habituris insignitos dici, nominari et teneri volumus, ac eciam reputari, gestare ac omnibus et singulis gratiis, honoribus et libertatibus, quibus ceteri proceres nobilesque (et) clientes regni nostri armis utentes, quomodolibet consvetudine vel de iure freti sunt et gavisi, frui et gaudere possitis et valeatis, de talique singularis et specialis gratie antidoto merite exultetis, ac tanto ampliori studio ad honorem cesaree aut regie maiestatis vestra in antea solidetur intentio, quanto vos largiori favore cesareo aut regio prevento conspicitis et munere gratiarum. In cuius rei memoriam perpetuam presentes litteras nostras sigillo nostro secreto, quo ut rex Hungarie utimur, impendenti communitas vobis duximus concendendas. Datum Posonii, feria secunda proxima post festum circumcisionis domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, regnorum nostrorum anno Hungarie etcetera quadragesimo octavo, Romanorum vigesimo quinto, Bohemie quintodecimo, imperii vero secundo.

A hártyára irt okirat kifakult piros-zöld selyemzsinóron lógó kisebb császári pecséttel van ellátva. Élén festett czimer van, a mely azonban annyira lekopott, hogy pontosabb meghatározása ma már teljesen lehetetlen. Kopott volta inditotta a szerkesztőséget arra, hogy szakitva az eddigi móddal, mely szerint a czimerábrák rekonstruálva, szines kőnyomatban adattak, ezt a czimert mai rongált állapotát híven feltüntető szines foto-czinkografiában mutassa be.

Annyit meg lehet állapitani, hogy a czimer vörös sávval keretelt kék lapra volt helyezve. A paizs alapszine, heraldikánkban szokatlan: arannyal keretelt kék. Hanem az aranykeretelés itt aligha volt öntudatos; valószinüleg csak azon szükségből folyt, hogy a vért szine össze ne olvadjon a czimertábláéval. A paizsban vörös ruhás emberi alak látható derékig, lebegően ábrázolva, a mint egy hatalmas szikla-darabot (?) emel. Lehet, hogy az alak ruhája egykor más szinü volt, s a vörös csak a szokott miniumos aláfestés. Az ember fején magas, kivehetetlen alaku föveg van, a melynek szine, mint a még rajta tapadó foltocskákból megállapitható, arany és ezüst volt. A paizson aránytalanul kicsiny csőrsisak van, a melyre minden korona vagy tekercs nélkül rá van helyezve a czimeralak. A sisakdisznél feltünik a föveg, a mely itt inkább az alak fejébe vágott hatalmas bárdnak látszik. A takaró teljesen elmosódott, csak néhány árnyékszerü vonás mutatja, hogy valamikor nem hiányzott a czimerről.

A czimer rekonstruálását meg sem kisértjük, az csak akkor lesz lehetséges, ha a család valamely tagjának pecsétjén megkerül a czimer épebb lenyomata.

Az armalis Vasvármegye levéltárában őriztetik, a hol hosszu ideig ismeretlenül lappangott. *Balogh Gyula* Vasvármegye nemes családairól kiadott művében nem emliti, sem a családról, a melynek egykor tulajdonát képezte, nem szól. Pedig ez a család a mohácsi vész előtt a vármegye tehetősebb birtokosai közé tartozott s egyik ágában egész a mult század végéig virágzott. Hogy vele bővebben foglalkozzunk, már csak azért is megérdemli, mert a Szentbenedekiek egy ősi nemzetségnek, a *generatio Iwre*nek voltak a tagjai.

A Jöre vagy Jüre nemzetségről legelőször a XIII. század derekán történik emlités, IV. Béla király egy év nélküli oklevelében, a melylyel az uralkodó elrendelte, hogy a veszprémi káptalan a *Iwre nemzetséget* helyezze vissza azon birtokaiba, a melyeket tőle némelyek elidegenitettek.[1] Eb-

[1] Árpádkori uj okmtár. VIII. k. 19. l.

ben a levélben azonban a nemzetség egyetlen egy tagjának neve sem fordul elő.

A legelső, a kit Jöre ivadékai közül meg tudunk nevezni, bizonyos *Péter*, a kiről mindössze annyit lehet megállapitani, hogy a XIII. század második felében élt s ősapja volt a későbbi összes ismert Jöre-nembelieknek. Péter három fiut hagyott hátra: *Hercsei* vagy másként *Petróczi Vegölyt* (Vegul), *Hercsei*, másként *Szentbenedeki Litoldot* és *Szentbenedeki Pált*. Ezek közül 1363-ban már egyik sem élt, sőt ez időben már néhai gyanánt emlittetik a Vegöly fia, Miklós is. E Miklósban fiágon kihalt a Vegöly ága, utána csak két leány maradt: Anglis és Zsuzsa.

Litoldnak egy fia maradt: Henczöl vagy németesen Henczlin, a ki magát a vasmegyei Petrócz birtokáról nevezte. Szentbenedeki Pálnak is csak egy fia maradt, Péter.

Vegöly fia Miklós elhunyta után unokatestvérei siettek biztositani maguknak Miklós javait s 1363 január 25-ikén Lajos királytól titkos pecsét alatt kelt patens levelet eszközöltek ki, melyben a király biztositja őket arról, hogy Miklós leányait fiusitani nem fogja s jóváhagyja, hogy a nevezett Miklós birtokai rájuk szálljanak.[1] Ezt az oklevelet, nagyobb hitelesség okáért 1369-ben Szentmihály-napján a király nagy pecsétje alatt, privilegiális alakba átiratta.[2]

Időközben Miklósnak öregebbik leánya Anglis férjhez ment egy vasmegyei nemeshez, *Koltai János fia Györgyhöz*. György uram sehogy sem tudott belenyugodni abba, hogy apósának birtokát Petróczot feleségének nagybátyjai öröklöjék, s nekik meg kelljen elégedni a köteles részszel. Igaz uton azonban nem turhatta volna ki őket a birtokból, hazugsághoz, csalfasághoz kellett folyamodnia. 1370 január 20-ikán megjelent a királyi udvarban, ahol neje és sógornője nevében arra kérte az uralkodót, hogy mivel ezeknek az árváknak *negyedizi vagy annál közelebbi vérrokonuk, a kinek igénye lehetne atyjuk javaira, nincsen*, fiusitsa őket s adjon nekik atyjuk birtokára teljes öröklési jogot. Lajos király elfeledkezve arról az igéretéről, a mit alig egy évvel előbb tett a Miklós unokatestvéreinek s hitelt adva a rokonok nem létéről költött mesének, teljesitette Koltai György kérését, fiusitotta Anglist és Zsuzsát, rájuk ruházván atyjuk minden birtokait.[3]

Csakhogy a hámisság hamarosan kiderült s a király tudomására jutott, még pedig egy olyan oklevél révén, a melyet maga Koltai György mutatott fel a vasvári káptalannál. Ez az oklevél egy osztályról szólt, a melyet sok évvel azelőtt Vegöly és Litold, a Péter két fia tettek volt egymás között, olyképen, hogy öröklött fekvőségeik közül a Magyarországban levők Vegölyt és maradékait, a németországiak pedig Litoldot s utódait illessék. Nyilvánvaló, hogy György urnak, első terve sikerülvén — l'appetit vient en mangeant, — az volt a szándéka az oklevél felmutatásával, hogy a Litold fiának Magyarországon fekvő birtokait is megszerezze. Ugyanis Litold azon osztozkodás idején kimenvén az országból, Németországban telepedett le; fia Henczöl azonban itt maradt, vagy talán visszaköltözött és Vas vármegyében az ősi birtokok egy részét megszerezte ezen felül benne ült, jog szerint, a Miklós örökének egy részében is. Koltai György nagy jámborul azt hitte, hogyha már most ő az osztálylevelet felmutatja, a mely szerint a Litold ivadékának csak németországi birtokok jutottak, Henczelt menten kiteszik minden magyarországi javaiból s ő ülhet helyére. Csak egyről feledkezett el, arról, hogy a felmutatott levélből az is ki fog sülni, hogy az ő feleségének és sógornéjának nagyon is közel való vérrokonai vannak, a kik az elhunyt Vegöly fia Miklósnak törvény szerint való örökösei. Igy is történt. A dolog a király tudomására jutott, a ki is sietett jóvá tenni a hibát, a melyet az Anglis és Zsuzsánna fiusitásával történt s 1370 július 16-ikán kiadott oklevelével[1] a fiusitást semmisnek nyilvánitotta és a birtokokat ujból jogos tulajdonosaiknak szolgáltatta át.

Ámde Koltai György ebben meg nem nyugodott, sőt érthetetlen makacssággal uj pert inditott Henczöl s az időközben elhunyt Szentbenedeki Péter fia, *Miklós* ellen. A per a Szepesi Jakab országbiró elnöklete alatt működő országos biróság előtt folyt le, az 1374. évben Szentmihálynapja után tartott törvénykezési nyolczadokon. Koltai György felmutatta a törvényszék előtt a már emlitett két okiratot. Ezek ellenében viszont a fiatal öccse helyett is szót vivő Henczöl Lajos királynak azt az 1363-iki oklevelét terjesztette elő, a melyben a király Vegöly fia Miklós birtokát rá és Szentbenedeki Péterre ruházta. A per kimenetele iránt, ezeket látva, nem lehetett kétség, György ur, azaz Anglis és Zsuzsánna ellen saját okiratuk is szólt; a biróság 1374 október 22-ikén kelt itéletével elutasitotta őket keresetükkel.[2]

Hogy az izgága Koltai György még ezek után sem maradt nyugton, mutatja egy 1382

[1] Az oklevél kivonatosan benne van Szepesi Jakab országbiró 1374-ben kelt s alább ismertetendő itéletlevelében, a mely 1394-beli hiteles átiratban meg van a Békássy családnak a Magyar Nemzeti Muzeumban levő levéltárában.

[2] U. ott.

[3] U. ott.

[1] Szepesi Jakab országbiró 1374-iki itéletlevelében, kivonatban.

[2] A vasvári káptalan 1394-iki átiratában, a mely a Békássy-család levéltárában őriztetik.

szeptember 22-ikén a vasvári káptalanban kelt levél, a melyben Szentbenedeki Péter két ifjabb fia, Bertalan és Jakab, nemkülönben Henczöl fiai, György és Miklós eltiltják Vegölyfia Miklós leányait atyjuk bármiféle javainak elfoglalásától.[1]

Szentbenedeki Péternek, mint már az eddig felemlitett oklevelekből kitünik, három fia volt, Miklós, Bertalan és Jakab. Miklós már 1378 előtt meghalt, egy ez évi okiratban már csak a másik két testvér emlittetik, a kik ez időtájban még fiatal, legény-sorban levő emberek lehettek, hiszen nevük az 1374-beli itéletben még fel sincs emlitve s 1378-ban úgy emlittetnek, mint a kiknek utódaik még nincsenek. Ez évben nem élt már az öreg Henczöl sem, helyette három fia nevét találjuk az oklevelekben, a már emlitett György és Miklósét s egy harmadikét, Péterét.

Mindezek a Jöre-nemzetségbeliek abban az egyezséglevélben szerepelnek, a melynek létrejöttére egy sereg, a korra és a szereplőkre egyaránt rut világot vető esemény adott okot. Miért, miért nem, arról hallgatnak forrásaink, nagy ellenségeskedés támadt a hatalmas Lindvai Miklós bán ivadékai és a Jöre-nemzetségbeliek közt. A kor szokása szerint ádáz dühvel tört egymásra a két család; nincs az a gonosztett, a melyet egymás ellen el ne követtek volna. Emberölés, vérengzés, gyujtogatás, kártételek napirenden voltak közöttük. Úgy látszik, a gonoszságokban a Lindvaiak jártak elül, de hihetőleg tőlük indult ki a békülés is. Mert a gyülölködő felek, beleunván egymás rontásába, 1378 őszén megbékültek. A vasvári káptalan előtt október 23-ikán egyrészről Lindvai Miklós bán fiai: István, János, Miklós és László, valamint István fia, Miklós, úgy a maguk, mint István másik fia, László s János fiai, István és János nevében, másrészről Szentbenedeki Pál fia, Péter fiai, Bertalan és Jakab a maguk s Litold fia, Henczel fiai: Szentbenedeki György, Miklós és Péter nevében — valamennyien a Jöre nemzetségből — megjelenvén, egymásnak gonoszságait megbocsátották, örök békességet fogadtak; minek zálogául a Jöre-nemzetségbeliek mindazon leveleket, melyeket Miklós bán fiai és azok elődei ellen költöttek, semmiseknek, erőtleneknek nyilvánitják, viszont a Miklós bán ivadékai a Jöre-nemzetségbelieknek két birtokukat, nevezetesen a Karka partján fekvő Ramacsát és a Gyekényös falu melletti Pálit átengedik, örök ajándokul.[2]

A kárpótlásul nyert két vasmegyei birtok elseje, Ramacsa Bertalané és Jakabé lett; a birtokba Mária királynő 1386 augusztus 26-ikán Budán kelt parancsa szerint ugyanezen évi szeptember 10-ikén a vasvári káptalan igtatta be őket. A birtok egész az ujabb időkig meg is maradt a család tulajdonában. A másikat, a Páli birtokot több mint száz év mulva visszaszerezték a Szécsiek.

A Jöre nemzetségnek Litoldtól leszármazott ága a XIV. század végétől kezdve teljesen különvált a Szentbenedeki Pál ágától. Az utódok, elhagyva a Szentbenedeki nevet, magukat hol *Petrócziaknak*, hol pedig *Henczöl* után *Henczelfieknek* nevezik. Későbbi ivadékok aztán mindkét néven külön családot alapitottak. — A *Petróczi Henczelffiek* a XV. század végén virágzottak. Közülök legmagasabb polczra Lőrincz fia, *Henczelffy István* jutott, a ki a királyi udvarban mint kanczelláriai jegyző kezdte meg pályafutását s mint a királyi jogügyek igazgatója fejezte be. — 1515-ben, mint az a *Hármaskönyv* előbeszédéből kitünik, még életben volt. Családja, *Nagy Iván* szerint, kihalt.[1] A *Petrócziak* talán azonosak azokkal a hasonló nevü nemesekkel, a kik, a mint Lehoczky s utána Nagy Iván irják, a mohácsi vész után Horvátországból jöttek Trencsénmegyébe. A Jöre-nemzetségbeli Petrócziak birtokai egészen a horvát határon feküdtek. Ez azonban csak kombinácziό.[2]

A Szentbenedekiek közül Miklós — úgy látszik — örökösök nélkül halt el. Testvérének, Bertalannak három fia maradt: Balázs, János és László. Balázs volt az, a ki 1435-ben maga és testvérei, valamint unokatestvére, György részére armálist szerzett. Ugyanezen évben még egyszer történik róla emlités; május 26-ikán a kapornaki konvent által átiratta Halastói László részére Szepesi Jakab országbirónak egy ez utóbbit illető oklevelét.[3] Jánosról tudjuk, hogy *Salamonvári Margitot* vette nőül, a kit 1424-ben Zsigmond király atyjától örökölt javaiban (többi rokonaival egyetemben) megerősitett.[4] Ugyanezen évben Jánosnak, nevezett nejétől egy Miklós nevü fia is volt. László utódairól semmi adatunk sincs.

Innen kezdve a Bertalan vonalának genealogiája megszakad. Van ugyan még két Szentbenedekiről tudomásunk, a kik minden valószinüség szerint a Bertalan leszármazói voltak, s ezek úgy lehet, az utolsó Jöre-nemzetségbeli

[1] Eredetije a Békássy család levéltárában.
[2] U. ott. Kiadva Hazai Okmánytár, V. k. 157. l.

[1] Magyarország családai, V. k. 89. l. Hazai Okmánytár, V. k. 379. l. és több oklevél a Békássy család levéltárában.
[2] A Magyar Nemzeti Múzeum levéltárában s a Békássy családnak ugyanott őrzött oklevelei közt még a Henczelffy és Petróczy családokra vonatkozó számos nagyérdekü irat található.
[3] Codex diplomaticus, X. k. 7., 690 l.
[4] Zala vármegye története. Oklevéltár, II. k. 439. l.

Szentbenedekiek; hanem ezeket adatok hijján nem tudjuk a családfára illeszteni. Az oklevél, a melyben nevük előfordul, arról értesit bennünket, hogy 1482-ben a Rimaszécsi Szécsieket beigtatták Szentbenedeki Bertalan és Balázs birtokába, a zalamegyei Páli helységbe.[1] Ez a falu volt az, a melyet a familia több mint száz évvel előbb a Szécsiektől kárpótlásképen nyert.

Bertalan testvérének, Jakabnak, a ki magát egyik birtoka után Prosznyákfalvinak kezdte nevezni, egy fia volt, az 1435-iki czimerlevélben megemlitett György. Ennek neje volt Szentandrási Mutor György leánya. Katalin, a ki férjének 1455 előtt történt elhunyta után, nem tekintve fiainak jóvoltát, ujból férjhez ment Kereszturi Jánoshoz. Katalin asszony még ezen második házassága előtt végrendeletet iratván, az első ura után őt illető összes javakat két fiára, «*Prosznyák*» Lászlóra és Ambrusra hagyta. A hagyaték felsorolása azért érdekes, mert megtudjuk belőle, hogy a két fiu atyja, György ur, tehetős nemes ember lehetett; voltak pedig birtokai a következő helyeken: Egreden, Dióson, Ramocsán *(a Lindvaiaktól)* Szenterzsébeten, Perdasinczon, Prosznyákfalván, Danisolczon, Kansolczon, Panolczon, Kereszturon és Balkolczon; ezeken kivül zálogban volt nála Nádasdi Osváldnak petheniczi birtokrésze, hatvan aranyforintnyi összegben, nemkülönben Dereskei György dobrándi és taskándi földei, ugyancsak hatvan aranyforintban. E birtokokból Kansolczot és Panolczot teljesen feleségére hagyta. Katalin asszony ezt azzal hálálta meg, hogy másodszor is férjhez menvén, csakhamar visszavonta a fiai javára tett végrendeletet s kitagadta Szentbenedeki György gyermekeit minden vagyonából. 1455 január 2-ikán a vasvári káptalan előtt első végrendeletét semmisnek és érvénytelennek nyilvánitotta, egyben megtette összes ingói s ingatlanai hagyományosává második urát, Kereszturi Jánost.[2]

Ám azért a két Szentbenedeki fiu nem ment tönkre s a tőlük leszármazott *Prosznyák-család*, a mely utóbb az ősi birtok után Szentbenedeki előnévvel élt, a legujabb időkig virágzott. Csakhogy a vagyon a mohácsi vészt követő időkben folyvást fogyott. 1558-ban a dikális összeirás szerint még két falujok volt Vas vármegyében, 1582-ben azonban már mindössze másfél portájuk Ramocsán.[3] Az ősi rögről azonban a török dulás sem tudta őket elüzni. 1733-ban Vasmegye birtokosai közt találjuk Szent-Benedeki Prosznyák Lászlót, 1741-ben pedig Prosznyák Jánost, a nemesi felkelő-sereg hadnagyát.[1] Úgy lehet, a család ma is él, nem is sejtve, hogy egy gyökeres ősi nemzetségből vette eredetét.

Záradékul közöljük a Jöre nemzetség elágazását mutató családfát.

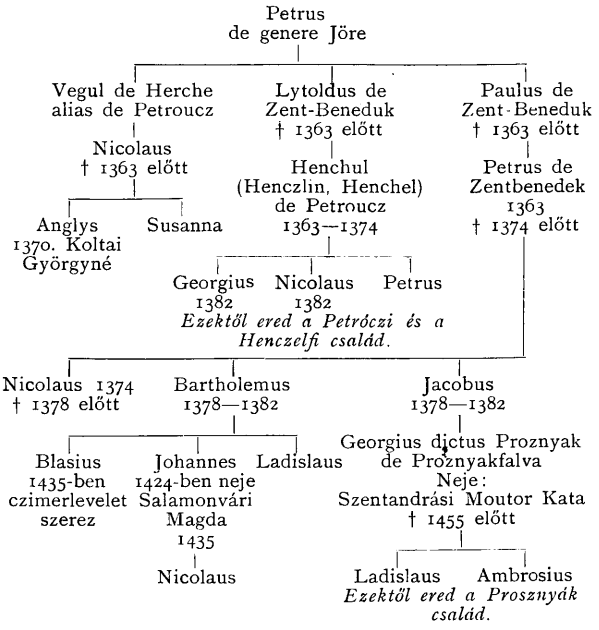

VARJÚ ELEMÉR.

Ki volt Banai Kozma?

Kállay Ubul úr a Turul 1900. évf. 29—31. lapjain a hűtlen Kozmafiak nemzetségéről értekezvén, dolgozatának végén azon kéréssel járul a szaktudósokhoz: nem-e egy személy azon Banai Kozma, kinek 1274-ben Tomaj nb. Abádi Imre leánya Stefánia az özvegye, Hontpázmán nb. I. Kozmával?

Mindenek előtt ki akarom emelni, hogy szerzőnek teljes igaza van, ha a hűtlen Kozmafiakat Hontpázmán nembelieknek veszi; én már 1896-ban ugyanazon eredményre jutottam, melyet «Zur Geschichte der Grafen von St. Georgen und Bösing» czim alatt a «Monatsblatt der heraldischen Gesellschaft Adler» 189. számában (IV. kötet, 9. sz. 1896. évi szeptember, 77—80. lapjain) közzétettem, a mivel azonban sem bármily néven nevezendő elsőbbségi jogokat rekla-

[1] Csánki Dezső, Magyarország Történeti Földrajza, III. k. 184. l. Az oklevél, a melyből bizonyosan meg lehetne tudni a Bertalan és Balázs apjának nevét, a Batthyányak körmendi levéltárában van s ez idő szerint hozzáférhetetlen.

[2] Békássy cs. levéltára, 1455.

[3] Magyarország Vármegyéi és Városai. Vas vármegye. 552. és 554. l.

[1] Balogh Gyula, Vas vármegye nemes családai. (Szombathely, 1894.) 118. l.

málni vagy az érdemes szerző önálló kutatásain alapuló dolgozatának értékéből valamit levonni akarok. Annyi legyen azonban nemzedékrendi táblájára nézve megjegyezve, hogy II. Kozma és Pál még 1296-ban is él,[1] Achilles pedig, Tamás bán atyja, 1266-ban már nincs az élő között.

* * *

A szerző által idézett 1274. évi okiratból kitünik, hogy Bánai Kozma comes[2] özvegye, Tomaj nb. Stefánia a Vágközben lévő ócsai birtokrészét rokonának, Céna comesnek elzálogositja, mely birtok tehát a Komárommegyében még ma létező Ócsának felel meg.

Céna «de genere Capman» már 1255 és 1256 között több egyéb komárommegyei birtokossal tanuként szerepel;[3] 1268-ban mint Chena de genere Kathpan komárommegyei birtokos;[4] 1294-ben találkozunk Katupan nb. Céna comes fivére Gergelylyel;[5] 1297-ben pedig találjuk, hogy Cénának és Gergelynek (ez utóbbi akkor esztergomi kanonok) atyja András és Cénának akkor György nevü fia van, ki Gergelylyel együtt a komárommegyei Lögör birtokosa.[6]

Miután már most megállapitottuk, hogy Bánai Kozma özvegyének rokona: Céna comes a Koppán nemzetség komárommegyei ágának a sarja, kérdeznünk kell, hogy közte és Stefánia között miféle rokonság létezett? A Tomaj nemzetség révén nem találjuk, marad tehát hátra felkeresni: nincs-e Céna és Kozma között ilyen?

És van!

Egy meg nem nevezett év május 4-ikén kiállitott oklevélben[7] olvassuk, hogy András fia Céna és *Kozma* között bizonyos, közelebbről meg nem jelölt pör folyik. 1273-ban a Koppán nb. Mihály és rokonai a Komárommegyében levő Bána után viseli a nevét;[8] 1328-ban pedig arról értesülünk, hogy a komárommegyei Bána birtokosai sorában *Kozma fia: Bánai Dobaz* is szerepel;[9] mindezen Bánaiak a Koppán nb. Imre utódainak, kik később a vasi Zsidó nevet felvették, nemzetségi rokonai.[10]

[1] Wenzel, X. k. 224. l.

[2] Igy és nem Bányamegye főispánja, amint azt «Az Árpádkori megyei tisztviselők» cz. dolgozatomban mondtam.

[3] Hazai okmtár, III. k. 20. l. év nélkül, de az okirat gondos elemezése utján 1255—1256-ra teendő.

[4] Knauz, I. k. 555—556. ll.

[5] Wenzel, X. k. 139. l.

[6] Wenzel, V. k. 168. l.

[7] Hazai okmtár, VII. k. 123. l.

[8] Hazai okmtár, VI. k. 190. l. Fejér, VII/III. k. 111. l. Wenzel, X. k. 4. l. Anjoukori okmtár, V. k. 597. l. stb.

[9] Fejér, VII/III. k. 149. l.

[10] V. ö. Anjoukori okmtár, I. k. 480. l. III. k. 7. l. Hazai okmtár, III. k. 192., 240. ll. V. k. 597. l. Fejér, VII/III. k. 141., 147. ll.

Az 1274-ben már nem élt Bánai Kozma tehát a Koppán nemzetségnek komárommegyei ágából való ember és az ugyanazon megyében (a gesztesi járásban) ma is létező Bána helység birtokosa.

Dr. WERTNER MÓR.

Harsági Farkas Márton czimerlevele.

(Egy czimerrajzzal.)

A heraldikai társulat tizenhét évi müködéséből, folyóirata közleményeiből meggyőződünk, hogy régi pecsétjeink mellett nagy számban fenmaradt középkori czimerleveleink képezik hazai heraldikánk főérdekességét. Ezen régi armálisok felkutatása, ismertetése s esetleg az ezeknél előfordult tévedések helyreigazitása képezi a szakirodalom egyik főfeladatát, kiváltképen most, midőn a társulat ezen czimerlevelek gyüjteményes kiadását vette tervbe.

Egy ilyen helyreigazitás, jelen felszólalásom tárgya is.

Ifj. dr. Reissig Ede, a Turul XIV. kötetének 92. és következő lapjain, Harsági Farkas Márton 1418. évi armalisát ismertette és közölte szines hasonmásban egy, 1821-ben a jászói konventben kiállitott hiteles másolat után, mely jelenleg Usz Gábor szent-gotthárdi ügyvéd birtokában van.

Az oklevél a Zsigmondkori, nem teljes szövegü armalisok közül való, a mennyiben annak szövegébe a czimerleirás nincs bevezetve, csak utalás történik a czimerfestményre, melynek tervezetét a kérelmezők maguk, készen terjesztették a király elé.

Ifj. dr. Reissig Ede az 1821. évi hiteles másolatról a czimert — nagyon helyesen — következőleg irta le: «kék mezőben, zöld halmon, ezüstös töltés kosárból növekvő természetes szinü *farkas*, nyakán ötágu koronával, mindkét előlábával egy virágot tartva, szája egy fehér nyillal van átütve, az átütött oldalon vér csepeg. A sisakdisz ugyanaz, csupán az előlábak közötti távolság nagyobb».

Van a jászói káptalan levéltárában egy könyv a XIX. század elejéről, valószinüleg a rend akkori levéltárnokának szorgalmas munkája. Ezen könyvben gondos szépirással, mindazon armálisok teljes szövege be van vezetve, melyek eredetiben, vagy hiteles másolatban a káptalan levéltárában őriztetnek. Az eredeti armálisok czimerképei be is vannak festve ezen könyvbe, még pedig kiváló ügyes kézzel és ügyes technikával, úgy, hogy kivált későbbi armalisoknál a befestett másolat szebb, mint az eredeti czimerfestmény.

Van azonban a konvent levéltárában három eredeti Zsigmondkori armalis is: a harsági Far-

kas Mártoné (1418), az Olsvay Mátyásé (1418) és a Méray Miklósé (1432). Mindhárom nagyon rongált, kopott és itt-ott szakadozott állapotban, mi részben az időnek, részben a rend hányatott multjának tudható be.

A kódex irója ezen czimerleveleket is lemásolta könyvébe, de a másolás nehézségeivel ez elmosódott okleveleknél nem tudott megküzdeni.

A Méray-czimerlevél eredetijén a festmény leginkább a sisak körül van elmosódva, a czimerképpel együtt balra fordult csőrsisaknak

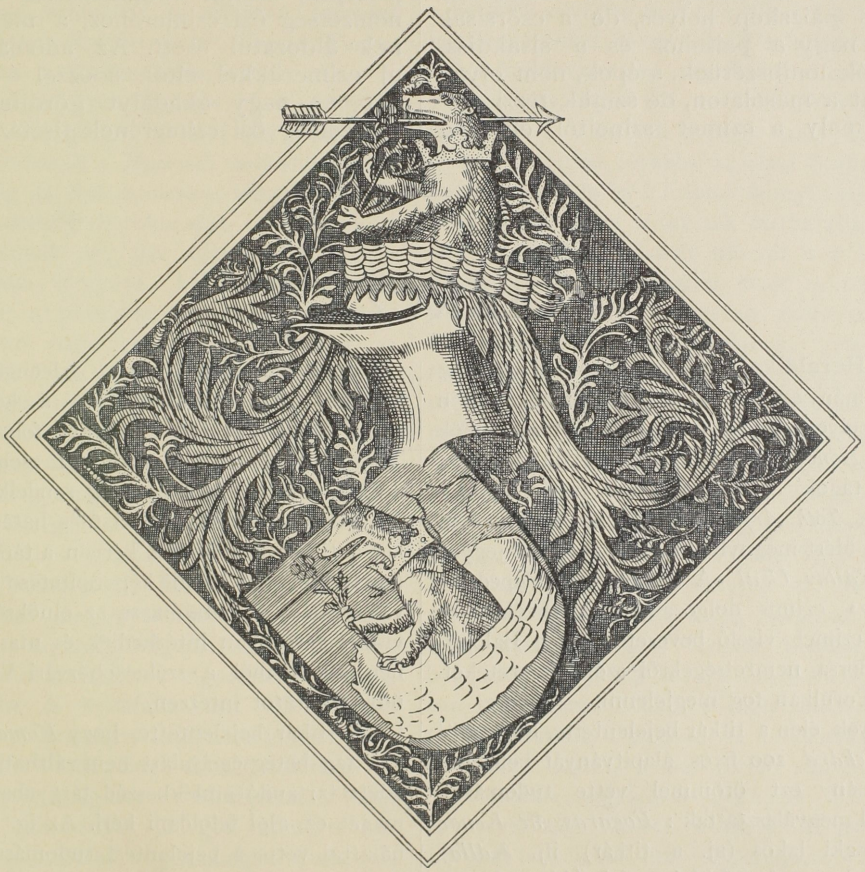

alapvonalai sem vehetők ki. E hiányt a másoló — a későbbi czimerlevelek mintájára — egy jobbra fordult pántos sisakkal helyettesitette s e miatt az egész czimerkép csaknem komikus hatásu. Az Olsvay-czimerlevél eredetijén annak sajátságos paizsalakja, a kettős lófejü arany sakkfigura, szintén csak egyes alapvonalaiban látszik. Ezen a másoló nem tudván eligazodni, másolatában a veres paizsot üresen hagyta, mig az eredetiben is jól fentartott sisakdiszt, a másolatban az eredetit megközelitő müvészettel adta vissza.

Legsajátságosabban járt el a harsági Farkas czimer másolatánál. Ennek az eredetijén a festmény két helyen is rongyos, de mindennek daczára a czimerállat, a pajzsban is, de különösen a teljes épségben fenmaradt sisakdiszen teljesen jól látható és biztosan megállapitható, hogy az *medve*, ezen czimerállatot, minden legkisebb részleteiben jellemzően tüntetve fel. A másoló valóságos önkénynyel járt el ezen czimer megfestésénél, midőn a medve helyett farkast festett és a czimerből *beszélő czimert* csinált.

Midőn Usz Gábor 1821-ben a jászói levéltárból régi czimerének másolatát kérte, azt nem az eredetiről, hanem a czimerkönyvből másolták s valószinüleg ugyanazon kéz festette ezen másolatot is, mely azt a czimeres könyvbe bevezette. Ezen festmény alapján jutott be a heraldikai irodalomba, szakirodalmunk két legfontosabb müvébe: a Turulba és a Siebmacher-féle czimerkönyvbe, a harsági Farkas s a vele rokon Tekule nemzetségből származó családok czimerének téves ismerete és meghatározása.

E tévedés helyreigazitásául bemutatom az eredeti czimerképnek fényképi felvétel segitségével készült kicsinyitett rajzát.

Ezek szerint a harsági Farkas czimer a kö-

vetkező: kék paizsban, zöld alapon, aczél szinü sövény keritésből növekvő természetes szinü *medve*, nyakán aranykoronával, torkán elülről vizszintesen átlőtt nyillal, melynek belőtt hegye tarkóján messze kinyulik, első karmaival zöld száru és levelü veres rózsát tart. Sisakdisz: a paizsalak, a takarók szine zöld.

A czimer nem követi a heraldikai udvariasság szabályát, természetes helyzetében jobbra fordul, mint nagyon kevés Zsigmondkori czimerleveleink között.

A heraldikai hibák csakúgy megvannak az eredetin is, mint az eddig ismert másolaton. A paizs és a paizskép helyes, de a csősrsiak aránytalanul nagy a paizshoz és a sisakdiszhez. A takarók lombszerüek, szépek, nem olyan merevek, mint a másolaton, de szinük teszi szabálytalanná, mely a czimer szineitől elütőleg zöld, végein s az egyes világosabb árnyalatoknál sárgás szinbe megy át, átfolyva a nagyon szép virágdiszszerü sárga damaszkolásba, mely az egész belső fekete alapu háttér, a czimer s takaróktól üresen hagyott helyeit kitölti. Ezen damaszkolás finomságát, szépségét, valamint a külső keret veres alapjának gyönyörü virágdiszét a másoló visszaadni nem volt képes. Nagyon gyarló utánzatban látható az a Turulban közlött hasonmáson is.

A torkán nyillal átlőtt koronás medve, jelképes czimereink egyike s épen azért, mert jelképes, semmi vonatkozással sincs a Tekule nemzetség ősi czimeréhez, a mely ezen czimernek áldozatul esett. Az adományosok ezután uj czimerükkel éltek s ezzel — önkénytelenül bár — nagy akadályt gördítettek a Tekule nemzetség ősi czimerének tisztázása elé.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya folyó évi szeptember hó 27-ikén ülést tartott, melyen *Fejérpataky László* másodelnök elnöklete alatt *Boncz Ödön*, *Nagy Gyula*, id. *Szinnyei József*, ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Az elnök az ülést megnyitván, *Áldásy Antal* jegyző felolvasta ifj. *Kállay Ubul* «A székek megtelepedésének kérdéséhez» czimü dolgozatából a «Székek és nemzetségek» czimet viselő bevezetést és a Balogh-Semjén és a Borsa nemzetségekről szóló fejezeteket. A dolgozat a Turulban fog megjelenni.

A folyó ügyek élén a titkár bejelentette, hogy gróf *Berchthold Richárd* 200 frtos alapitványát befizette. Az ig.-választmány ezt örömmel vette tudomásul. Évdijas tagokul megválasztattak: *Fogarassyné Kende Klementina* susaki lakos (aj. a titkár), ifj. *Kállay Ubul* földbirtokos, mezőcsáthi lakos, (aj. Áldásy Antal) és *Szily Dezső* földbirtokos, ollári lakos, (aj. a titkár).

Tóth Árpád társ. pénztárnok jelentést tett az egyesület vagyoni állapotáról, mely az ülés napján a következő volt: Bevétel: 4110 k. 97 f., kiadás: 3554 k. 91 f., maradvány: 556 k. 06 f. Vagyonállás: értékpapirokban 24.000 k., kötelezvényekkel biztositott alapitványokban 4800 k., kötelezvény nélküli alapitványokban 1000 k., a középkori czimeralbum és a nemzetségi zsebkönyv alapja 600 k., pénztári készlet 556 k. 06 f., összesen: 30,956 k. 06 f.

A titkár bemutatta a turóczszentmártoni múzeumi tót társaság levelét, melyben a Turul 1886—1899. évi folyamait könyvtára részére árleengedéssel kéri megküldetni. Az ig.-választmány a kérelemnek helyet adott s a Turul 1886—99. évi folyamait feleáron, a Tárgymutatót és a Nemzetségi zsebkönyv I. kötetét dijtalanul bocsátja a társaság rendelkezésére.

A f. évi február 22-iki ülés határozatából kifolyólag a titkár intézkedést kérvén a társaságnak a Vörösmarty-ünnepen leendő képviseltetése tárgyában, az ig.-választmány felhatalmazza az elnökséget, hogy a képviselet tárgyában intézkedjék és utasitja, hogy az ünnep alkalmából a székesfehérvári Vörösmarty-körhöz üdvözlő iratot intézzen.

A titkár bejelentette, hogy *Komáromy András* ig.-vál. tag betegsége miatt nem válthatja be a Nagy Iván felett tartandó emlékbeszéd tárgyában tett igéretét, s magát ez alól feloldani kéri. Az ig. választmány sajnálattal vette a bejelentést tudomásul és utasitotta az elnökséget, hogy az emlékbeszéd megtartása tárgyában a novemberi ülésben tegyen előterjesztést.

Az 1900 február 22-iki ülés határozatából kifolyólag az igazg.-választmány az évi nagygyülést deczember hó első felében, az elnökség által kitüzendő napon, a M. Tud. Akadémia üléstermében rendelte megtartani és napirendjét következőkép állapitotta meg: 1. Elnöki megnyitó. 2. Az üresedésben levő másodelnöki szék betöltése. 3. Fejérpataky László emlékbeszéde Szilágyi Sándor másodelnök felett. 4. Titkári jelentés. 5. Pénztárnoki jelentés. 6. Esetleges inditványok.

Végül a titkár bejelentette, hogy az ig.-választmány kebelében 3 hely van üresedésben, és fekérte az ig.-

választmány tagjait, hogy e helyek betöltésére, valamint esetleg levelező-tagok választására vonatkozó ajánlataikat a novemberi ig.-választmányi ülést megelőző napig, tehát november 28-ikáig szíveskedjenek a titkári hivatalhoz beküldeni.

Az elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére *Boncz Ödön* és id. *Szinnyei József* ig.-vál. tagokat kérvén fel, az ülés véget ért.

SZAKIRODALOM.

A hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat tizenegyedik évkönyve. Szerkeszti dr. Veress Endre. Az 1900 évi folyam 3. füzete. Déva, 1900.

Két genealogiai dolgozat foglalja el a hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat idei évkönyvének 3. füzetét. Mindkettő a Hunyadi családdal foglalkozik, csakhogy mig az első rendszeres kimeritő tanulmány a család eredetéről és rokonsági viszonyairól, a második főleg emennek egy pár adatát teszi kritika és ujabb vizsgálódás tárgyává. Az elsőnek szerzője dr. *Wertner Mór*, a másodiké dr. Sólyom *Fekete Ferencz*. Mindkettő nagy gonddal van irva s az érdekes kérdés tisztázása szempontjából határozott nyereségei genealogiai irodalmunknak.

Dr. Wertner Mór, mint emlitettük, a kérdés minden részére kiterjeszkedik a legelső nyomoktól kezdve a Korvin János két gyermekének haláláig. Sőt tovább menve kiegésziti fejtegetéseit a Hunyadi-birtokok — egyébként már korábbi kutatásokból ismert — további sorsának elbeszélésével. Mindezt megelőzőleg azonban igen érdekes megjegyzéseket tesz a genealogiai kutatások fontosságáról. Dolgozatának ez a bevezető része méltó mindazoknak a figyelmére, a kik a genealogia müvelése és irodalma iránt érdeklődnek. Erős, de aligha nem igazságos kritikát foglalnak magukban ezek a sorok. Mindenkinek «el kell ismernie» — úgymond — «hogy igazságszeretet, történelmi, kritikai kutatás és valódi tudományos jellegtől áthatott felfogás oly dolgok, melyekkel a genealogiai irodalomban csak igen későn találkozunk. S még a XIX. század — sőt hébe-korba még napjaink — idevágó termékeiben is azoknak egész seregét találjuk, melyek elmult századokból való elődeiktől megbizhatóság tekintetében egy hajszálnyira sem térnek el.» Kifejti ezután az okokat, a melyek a genealogiai kutatások és eredmények gyakori megbizhatlan mivoltát előidézik, beszél a megvásárolható genealogusokról, a hagyományokhoz való tulságos ragaszkodás rossz következményeiről s erősen hangsulyozza a minden előitélettől ment szigoruan tudományos genealogia nagy szerepét a történelmi tudományokban.

Tárgyára térve, mindenekelőtt bemutatja néhány példáját a Hunyadi-család eredetére vonatkozó eddigi kalandos magyarázatoknak. Historikusaink előtt ezek a példák nem ismeretlenek, azonban Wertner dr. igen élénken mutatja be e kalandos magyarázatok egész fejlődésmenetét. Kezdi a Heltai Gáspár és Pettő Gergely krónikái révén legismertebbé és legelterjedtebbé vált verzióval, mely szerint Hunyadi János Zsigmond királynak a szép bajor leánynyal, Morzsinai Erzsébettel való rövid kalandjából származik s a melyhez a gyürüs holló pœtikus története van kapcsolva. Wertner alapos vizsgálat alá veszi az egész elbeszélést s azokat a későbbi genealogusokat, a kik ezt a mondát kronologiai adatokkal bővitették ki s különösen érdekes, a hol a hollós-czimerre vonatkozó adatokat ismerteti és összefoglalja. Ismerteti továbbá Wertner azokat az elméleteket, a melyek a nagy király családját a lengyel Wiersbitzki, továbbá az olasz Scaliger-családokkal hozták kapcsolatba s beható fejtegetések kapcsán mutatja ki mindezen feltevések tarthatatlan voltát. Megérinti még Réthy László nézetét is a Hunyadi-család bulgár eredetéről s aztán rátér «a történet terére». Csatlakozik Fraknói nézetéhez, mely szerint a királyi Hunyadi-család ősei az «oláhok» gyüjtőnéven ismeretes albaniai, rumén és bolgár elemekből álló pásztói néphez tartoznak. Erre következnek Wertnernek mélyreható kutatásai és elemzései, melyek végeredményeképp Péter erdélyi alvajdának és hátszegi várnagynak 1360 június 2-ikán kelt itéletlevele a «Hunyadiak őseire vonatkozó legrégibb oklevél» alapján kimondja, hogy «mivel Hunyadi Vajk a vele rokon Morzsina Erzsébetet, Reketye és Demsus urnőjét vette feleségül, e Vajk atyja, Sorb, az 1360-ban szereplő Sorb-bal, vagyis Koszta unokájával azonos és hogy ezek alapján a Hunyadi-család első ősét Kosztában kell látnunk.» Csak a végeredmény ismertetésére szoritkozhatunk e helyen, az érdeklődőket magára a dolgozatra utalva, a hol szerző részletes fejtegetések és családfák segélyével iparkodik állitását igazolni. A nevezetes oklevél, a mely dr. Sólyom Fekete Ferencz birtokában van — hasonmásban közölve is van az évkönyvben. Kár, hogy nem eredeti nagyságában.

A mily gonddal nyomozta Wertner a család eredetét, ép oly lelkiismeretességgel adja elő a Hunyadi-család további elágazásainak, rokonsági összeköttetéseinek történetét, igen élénk képet nyujtva ilyen módon a később hatalmassá vált család u. n. családi politikájáról is és több eddig homályos kérdést tisztázva. Corvin Jánosnak és két gyermekének története után még a Hunyadi-vagyon további sorsáról számol be szerző. A végleges nemzedékrendi tábla az 1360 előtt meghalt Kosztával kezdődik s Corvin János gyermekeivel, Erzsébettel († 1508 kezdetén) és Kristóffal († 1505 márczius 17-ikén) ér véget.

A dolgozat befejező része, miként a bevezetés is, ismét a genealogiai kutatások nevezetes szerepét fejtegeti, melyek segitségével igen becses történeti igazságokhoz lehet jutni. Ime az idegen eredetü Hunyadi család mivé lett az által, hogy «Hunyadi János félre tévén minden portikularizmust, mindig és mindenütt csak egyetlenegy közös czél elérésére törekedett: a közös magyar haza boldogitására és az egységes magyar állameszme megszilárditására». A genealogia midőn rámutat egyes családok idegen eredetére, egyszersmind a magyar faj asszimiláló képességéről nyujt ujabb bizonyságokat.

Dr. Sólyom Fekete Ferencz «A Hunyadiak rokonsága» czimü dolgozatában egy pár ujabb adalékot közöl a fontos kérdéshez s aggályait fejezi ki Wertner némely állitásaival szemben, melyek kétség nélkül hozzá fognak járulni a kérdés végleges tisztázásához.

—*g.*—

Ortvay Tivadar, Pozsony város története. II. kötet, III. rész. Pozsony, 1900. XVI - 412 l. 4 mell.

Pozsony város története. Ortvay Tivadar jeles munkájából a második kötet harmadik része most jutott az olvasó közönség kezébe. Első kötete, mely a város történetével az Árpádházi királyok kihaltáig foglalkozik, 1892-ben jelent meg. 1895-ben adta ki a szerző a második kötet első, és 1898-ban második részét; a harmadik kötet szintén 1895-ben látott napvilágot.

A második kötetben folytatja a város történetét, s a mohácsi vész korával fejezi be művét. E kötet első része a város topografiai alakulásait, a második rész a város középkori jogszervezetét tárgyalta. A harmadik kötet a város történetével összefüggésben álló nevezetesebb személyek és testületek ismertetésével foglalkozott. Mindezekről annak idején a szerző érdemeinek méltánylásával emlékeztünk meg. — A II. kötetnek most megjelent harmadik része a város középkori háztartásával foglalkozik, 1300-tól 1526-ig. Az erre vonatkozó adatokat a szerző a város régi számadókönyveiből nagy szorgalommal választotta ki s kiváló történeti érzékkel használta fel. A számadó könyveken kivül a pozsonyi városi levéltár okleveleiből kerültek ki a munka forrásai, melyek jelentékeny részét teszik azon oklevelek, a melyek Fraknói Vilmos püspök áldozatkészségéből kerültek vissza a városi levéltárba. Ha a jelen könyv tartalmát pontosan meg akarjuk jelölni, akkor leghelyesebben a város gazdaságtörténetével azonositjuk azt. A mű egyes szakaszai ugyanis kizárólag a város kiadásai s bevételei ismertetésének vannak szentelve. Igy a bevételek köréből ismerteti a város fekvő birtokait, földesuri használati jövedelmeit, a harminczadot, a különféle illetékeket és adókat, a kiadások köréből ismét a mezőgazdasági, kegyuri, hadügyi kiadásokat, továbbá az ajándékokat s a vendéglátás költségeit. Mindeme gazdaságtörténeti adatok a város anyagi exisztenciájának kérdését helyezik kellő világitásba, s a szellemi és társadalmi viszonyok ügyével is csak a saját szempontjukból foglalkoznak. Az emlitett viszonyok ismerete egykoru hiteles emlékekből, első sorban a számadó könyvekből s az oklevelekből van meritve, melyeket a szerző a szöveg alatt közlött jegyzetekben kronologiailag és diplomatikailag helyesen s kimeritően jelöl meg. Gazdag tárházát képezik az igy megjelölt források e kor ismertető tényezőinek, s a magyar kulturhistoriát örvendetes módon viszik előre abban az irányban, melyet történetiróink mindezideig nagyrészt figyelmen kivül hagytak. Három századra kellene e könyv tartalmának kiterjeszkednie, ha azonban részleteit vizsgáljuk, arra a meggyőződésre jutunk, hogy túlnyomóan a XV. század, főleg pedig a Zsigmond korának történetével foglalkozik. Bizonysága ez a városi élet akkori virágzásának, melynek a városi levéltár annyi emlékét őrzötte meg. A könyv általános irányától némileg eltér a hadügyi viszonyok leirásának szentelt három szakasz, a mely a város szellemi és társadalmi viszonyainak történetéhez szorosabban csatlakozik. Itt érintkezik a szerző műve a családtörténettel is, mert egyes kiváló családok p. o. a Szentgyörgyi grófok, a Németujváriak, az Országok s más szomszéd családok történetére érdekes adatokat tartalmaz.

Az egész munkát a komoly történeti munkák általános sajátságain, a források lelkiismeretes kikutatásán és kritikailag helyes felhasználásán kivül jellemzi irály könnyedsége, mely a munkát élvestheővé teszi, s a mi a szerzőnek ismert jellemvonása. A munkában közölt mellékletek közül megemlitendő a város XV. századi adókönyvének öt lapjáról közölt hasonmás, melyek egyike, a zsidók 1434. évi adólajstroma, eddig a Rakovszky István többszörösen hibás másolata szerint volt csak ismeretes, s melyet a szerző, ki művének már megjelent részében szintén az emlitett másolatot használta fel, most Kováts Ferencz «Városi adózás a középkorban» czimü most megjelent műve nyomán közöl. Végül meg kell emlékeznünk azon izléses illusztrációkról is, melyek e könyvet a már megjelent részek mintájára diszessé teszik.

A munkát, ugy mint előbb megjelent részeit is, a pozsonyi első takarékpénztár adta ki, s magyar és német nyelven a Stampfel czég bizományában jelent meg.

G. A.

Nagy Iván. Család-történeti értesitő. Szerkesztik és kiadják Dr. Komáromy András és Pettkó Béla. II. évfolyam, 1900. 6–7. füzet.

A kezdő czikk dr. Komáromy András dolgozata a *nagykéri Vállyi család nemességéről*. A család egy mult századi emlékirat szerint 1582-ben kapott nemességet s tulajdonkép Nagykéri Iffjú, másként Pap-nak hivták. Pettkó Béla folytatja a czimerleirásokat a királyi könyvekből s adja a Balázsfi-Bender nevet közé eső családok armálisainak ismertetését. A *Magyarország családai* rovatban a *Laczka*, *Nemeskuthi Rexa*, *Csikszentmihályi Sándor*, *Koczor* és *Nagyenyedi Egry* családokról találunk ismertetést. Az 1754—55-iki nemesi összeirás közlesében Hont- és Komáromvármegyékre került a sor. A füzet legérdekesebb czikkét a Tárczában találjuk; *Komáromi András*: *Egy okmányhamisitó a XVIII. században* czim alatt mondja el Székely Benedek uramnak, egy XVIII. századi armálisfabrikálónak viselt dolgait. A füzetet két kisebb közlemény fejezi be: Pótlék a Szluha család leszármazásához és Czimeres levelek Beregvármegye levéltárában.

V–ú.

A SZÉKEK MEGTELEPEDÉSÉNEK KÉRDÉSÉHEZ.

I. Székek és nemzetségek.

Nemzetünk eredetét, őstörténetét, sőt a honfoglalás egyes részleteit is csak a távol mult sürü ködfátyolán keresztül láthatjuk. Tudjuk, hogy a magyar nemzetnek hét *széke* (törzse)[1] volt, ismerjük az egyes székfők (vezérek, törzsfők) neveit is; de már azt nem mondhatjuk meg, melyik széknek melyik vezér volt a feje, nem határozhatjuk meg, melyik szék hol telepedett le.

De ez nem is lehet másként. Mert a székszervezet már Gyécse (helyesebben Décse) vajda idejében felbomlott, ám alkatrészei — *a nemzetségek* — még századokon keresztül virágzottak. Közvetlenül azonban meg nem mondhatjuk, mely nemzetségek tartoztak egy székhez. S vajon lehet-e reményünk, hogy ezt majdan megtehetjük, ha az egyes adatokat a leglelkiismeretesebb elemzésnek és összehasonlításnak vetjük alá? — Hiszen még az egyes nemzetségek történetét sem tartottuk egy alapos kritika bonczkése alá! Nem akarom ezen szavaimmal azon érdemes tudósaink munkálkodásának becsét kisebbiteni, kik az egyes nemzetségek genealogiai viszonyait nagy fáradsággal tisztázták, de még nem tudjuk kimutatni, hogy ezen meg ezen nemzetség bölcsője Magyarország ezen meg ezen pontján ringott, hogy mely birtokokat tekinthetjük ősinek, mik voltak ősi jelvényei?! Sőt még azt sem tudjuk, mely nemzetségek voltak hát ősmagyar nemzetségek? Mert a sok nemzetség közül, melyet ismerünk, nem mindegyik vindikálhatja magának az ősmagyar jelzőt!

Nemzeti genealogiánk (topografikus alapon) és heraldikánk még feltámasztójára vár.

Szükséges volna tehát az összes nemzetségek monografikus feldolgozása. Ezen monografiák megirásánál szerintem a következő szempontok, illetve adatok volnának irányadók:

1. az oklevelek által nyujtott adatok; 2. a birtokviszonyok mérlegelése; 3. heraldikai és sphragistikai adatok (összehasonlitó alapon); 4. az oklevelekben emlitett rokonsági kapcsolatok mérlegelése; 5. a nemzetségeknek s azok egyes tagjainak, birtokainak nevét etymologiai alapon összehasonlitó onomastikoni szempont;[1] 6. esetleg ismeretes hagyományok, a mennyiben a valószinüség látszatával birnak és történelmi tényekkel ellentétben nem állanak.

Ezen adatokból megvonhatjuk a lehetőség, a possibile tágabb vagy szükebb határait és kisebb vagy nagyobb valószinüséggel eldönthetjük, vajjon:

I. Az egyes, szóban forgó nemzetség:

a) ősnemzetség-e, azaz oly génus, melynek «eredete a magyar nemzet ős hazája és eredetének ködös távolába vész el»,[2] mint pl. a *Csák*, *Csanád* nemzetségek; (ha több ilyen ősnem-

[1] Pauler, A magyar nemze tört. az árpádházi királyok alatt. 2. kiad. I. k. 2. l. és 373. l. 4. jegyzet.

[1] L. pl. Karácsonyi, Genus Brucsa. Turul, 1888. évf. 135. l.

[2] Komáromy, A nemzetségekről. Turul, 1887. évf. 102. l.

zetséget fogunk ismerni, esetleg meghatározhatjuk azt is, mely nemzetségek tartoztak egy székhez);

b) már a magyarok által itt, hazánkban talált bennszülött nemzetség, milyen valószinüleg az *Ajtony*[1] vagy a *Divék* génus;

c) törzsökös jobbágy-nemzetség, mely birtokait még Szent-István királytól kapta, s melynek tagjai a «törzsökös jobbágyok», a «szent király jobbágyai», «szabadjai», mint pl. Pozsony megyében az Ettre, Magyar génus.[2]

d) várnép nemzetség,[3] mely esetleg jobbágy (várnép)-sorba jutott ős-, bennszülött-, vagy törzsökös jobbágynemzetség is lehetett.

e) jövevénynemzetség.

II. Magyarország melyik táján feküdtek ősi birtokai.

Néhány szerencsésebb esetben krónikáinkat is segitségül hivhatjuk, különösen *Anonymust*, kinél találhatunk olyan adatokat, melyeket föltétlenül el kell fogadnunk, — habár tévedés vagy hiba, mint bármely más kutfőnél, itt sincs kizárva, — és ezek: a honfoglalás hőseinek nevei, a genealogiai adatok és a birtokfoglalások».[4]

De nem téveszthetjük szem elől az olyan rendkivüli fontos gyepü kérdést sem.

Én természetesen ily kőalapra épitett monografiával nem szolgálhatok — hiszen itt a vidéken a kellő számu forrásokkal sem rendelkezem. Hanem utalni akarok három nemzetségnek, az *Ákos*, *Balog-Semjén* és *Borsa* nemzetségeknek szembeszökő és tagadhatatlan kapcsolatára, mely kapcsolat legalább is nemzetség-közösségre látszik utalni.

II. Az Ákos nemzetség.

Az Ákos név a török-tatár ak, agh, kún ag, ah (=folyni) igéből származik; jelentése: folyam, melyet az azonos értelmü Oghuz (Agyasz) névvel fölváltva használtak őseink.[5]

Nagy Iván szerint[6] régi gyökeres *kún* nemzetség — de mire alapitja ezen állitását, nem mondja. *Wertner* szerint[7] kétséget nem szenvedhet, hogy e nemzetség ősi fészke *Biharmegye*. Igaz, de nem egészen szabatos állitás. Mert tekintetbe véve azt, hogy ősi birtokuk Ákos(-monostora) Közép-Szolnokmegyében az egyetlen monostoros hely, melyet ezen nemzetség birtokai között találhatunk s igy valószinüleg a nemzetség ősi temetkező helye is, az Ákos nemzetség legősibb birtokait Ákosmonostora körül, a Kraszna folyam mentén kell keresnünk.

II. István országnagyjai sorában van 1124-ben *Ákos* is; a görög háboruban fogságba jutott 1128-ban *Ákos* ispán.[8] Ugyanőt emlitheti *Kinnamos*, mint II. István legkiválóbb emberét (Ακὐρησ dib I.).[9] 1136-ban a nagyok között megint egy *Ákos* szerepel; 1138-ban *Ákos bihari főispán*, 1146-ban országnagy.[10]

Vajjon 1124-től 1146-ig mindig csak egy és ugyanazon személyről van-e szó, nem tudni; én valószinünek tartom. «A fődolog, hogy egy Ákos nevü országnagy 1138-ban Biharmegye főispánja s hogy ez mindenesetre az Ákos nemzetségnek ha nem is őse, de biztossággal kimutatható első tagja.»[11]

Ákos nb. Majnolt 1124-ben az országnagyok között szerepel.[12] Őt ütötték agyon vak Béla emberei 1132-ben az aradi (Ungm.)[13] gyülésen.[14]

Az Ákos nemzetségnek öt ágát ösmerjük. Máté ágát, Erne ágát, a toroczkói, ákosmonostori és álmosdi ágakat.

Máté ága[15] nagyobbrészt *Gömörbe* származott el; ősi birtokai közül eddig csakis a biharmegyei *Kassadot* és *Vasadot* ösmertük.[16] De Máté ágából származtak az Ó-Marjaiak is. Ezen család birtokaiul ismerjük: Balkányt, Cséfánt, Gálhidát, Gyapolyt, Henczhidát, Kaszateleket, Ke-

[1] Pauler, id. h. I. k. 44. l.
[2] U. ott, 339. l.
[3] U. ott, 339. l.
[4] Pauler, A magyarok megtelepedéséről. Századok, 1877. évf. 381. l.
[5] Turul, 1891. évf. 53. és 113. ll.
[6] M. O. csal. I. k. 12. l.
[7] Turul 1899. 112. l.
[8] Turul, 1899. évf. 112. l.
[9] Turul, 1891. évf. 113. l.
[10] Fejér, Cod. Dipl. II. k. 80., 88. ll. — Wenzel, Arpádk. uj okmtár, I. k. 57. l. — Knauz, Mon. eccl. Strig. I. k. 97. l.
[11] Turul, 1899. évf. 112. l.
[12] Fejér, II. k. 80. l.
[13] Pauler id. h. I. k. 477. l.
[14] Bécsi krónika.
[15] Wertner, Magyar nemzetségek, I. k. 70. l. Turul, 1899. évf. 112—113. ll.
[16] Anjoukori okmtár, III. k. 260. és V. k. 384. ll.

rekegyházt, Környét, Ó-Marját, Rábét, Sárhidát, Uj-Marját, Vasadot (fele részben), Zsadányt, mind Biharmegyében.[1]

Már most tekintetbe véve azt, hogy Vasad mint Ákos nb. Detre fia Benedek fiai László, János, Miklós és Péter birtoka szerepel, kik azt 1336-ban nemzetségbeli rokonaiknak, Bebek Domonkos fiainak engedik át, részben pedig (a fele) az Ó-Marjaiak birtoka, továbbá, hogy az Ó-Marjaiak birtoktestét félholdalakban az Ákos nb. álmosdi Csire család birtok tömbje (Álmosd, Vértes, Pályi, Bagos, Fejértó, Konyár, Pocsaj) veszi körül, végre tudva azt, hogy Mátének három fia volt, kik közül — Ákos pap lévén — kettő alapitott családot, s ezek egyike Fülöp (1243—44), kinek fia volt Lukács (1261—90) s e Lukácstól unokája II. Lukács (1334), s hogy az Ó-Marjaiak őse Lukács fia Lukács (1342—48), kétségtelen, hogy az Ó-Marjaiak Fülöptől származtak le. (L. az I. táblán.)

Tehát Máté ágának ősi birtokaiul tekinthetjük a fentebb elsorolt Balkányt, Cséfánt, Gálhidát, Gyapolyt, Henczhidát, Kassadot, Kaszatelkét, Kerekegyházát, Környét, Ó-Marját, Rábát, Sárhidát, Uj-Marját, Vasadot, Zsadányt.

A pelsőczi Bebek és Csetneki családok czimere: lebegő (néhol a pajzs alapjából emelkedő), szára végén szélesedő patriarcha-kereszt, tetejére illesztett strucztoll-forgóval (néha a nélkül); sisakdisz: előtünő koronás szűz, fogaival kétoldalt fejjel egymáshoz fordult, felfelé s farkával lefelé kanyarodó halat (pisztrángot) tart.[2]

Az Ó-Marjaiak czimerét nem ösmerem; a méhi és karancssági Sági család czimeréről sincs tudomásom, de Nagy Ivánnál találjuk Cselén fia János pecsétjét (nagyon rosszul lerajzolva); a pecsétből csakis a két halra lehet ráismerni.[3]

Mint Erne ágának (l. a II. táblán) ősi birtokát emlitik Albist (=Alba), Vasadtól délre, és Mérket, Szatmárban, az ecsedi láp nyugati szélén.[4] De ősi birtokaik lehettek Ákosmonostora körül is, mert a IV. Béla által adományozott Terebes (Tőke-Terebes)[5] Ákosmonostora vidékén fekszik, s ezen egyes falu adományozásának csak úgy lehet valami értelme, ha már ott Ernének más birtokai is voltak. Sőt nagyon is valószinü, hogy maga a régi birtokos, *Pór* is, Akos nb. volt.

Az Erne ágnak ősi birtokai tehát: Albis, Mérk, Tőke-Terebes vidékén.

Az Erne ág czimere ösmeretlen.

A toroczkói ág (l. a III. táblán) nagyobbrészt Erdélyben volt birtokos. De Biharban is volt birtoka: Gyéres,[1] Nagy-Váradtól nyugatra.

Czimere idáig ösmeretlen.

Az ákosmonostori ág (l. a IV. táblán) ősi birtoka: Ákosmonostora, Közép-Szolnokmegyében.[2]

Az ezen ágból származott peleskei Eördögh család czimere: kék mezőben aranygriff, felemelt jobbjában lángoló vörös szivet tart. Sisakdisz: a növekedő griff.[3]

Ezen czimer, tekintetbe véve a Bebek, Csetneki czimert, ősi czimer nem lehet.

Az álmosdi ág (l. az V. táblán) ősi birtokai lehettek:[4] Biharmegyében: Álmosd, Bagos, Csir-Ősi, Fejértó, Hosszu-Pályi, Kekucs, Konyár, Monostor-Pályi, Nagy-Mihály, Penészlek (inkább Szatmárban), Pocsaj, Szent-Miklós (inkább Szatmárban), Vértes; Belső-Szolnokmegyében: Csány, Ete, Hadad, Kőrös, Paczal, Peér, Szopor, Sző-Demeter, Ujlak, Usztató.

Az álmosdi Csire család czimerét nem ösmerem, bár zöld viaszba nyomott pecsétje feltalálható a Kállay család levéltárának egy 1406. és 1432. évi oklevelén.[5]

De birtokos volt az Ákos nemzetség Halápon is.[6] Igy Ákos nb. Halápi Ipoly is.[7]

Ha a birtokviszonyokat összefoglaljuk, a következő birtoktömböket különböztethetjük meg:

1. A rábéit: Cséfány, Balkány, Környe, Rábé, Sárhida, Zsadány, Gyéres, valamennyi a Berettyó és Sebes-Kőrös környékén.

2. Az ákosmonostorit, mely két birtoktestből állott:

a) az álmosdiból: Haláp, Bagos, Monostor-

[1] Bunyitay, A váradi püspökség tört. III. k. 277—278. ll., hol nemzedékrendjük is meg van.
[2] Wertner, Magy. nemz. I. k. 71. l.
[3] Id. h. III. k. 127. l.
[4] Wenzel. X. k. 378. l.
[5] Fejér. IV/II. k. 92. l.

[1] Anjoukori okmtár, II. k. 243. l.
[2] Zichy okmtár, II. k. 15. l.
[3] Wertner, id. h. I. k. 71. l.
[4] Bunyitay i. h. III. k. 195. l.
[5] Bunyitay, id. h. III. k. 194. l.
[6] Kandra Kabos, A váradi regestrum, 260. l.
[7] U. ott, 307. és 394. ll.

Pályi, Hosszu-Pályi, Fejértó, Konyár, Henczhida, Ó- és Uj-Marja, Kaszatelek, Pocsaj, Vértes, Gyapoly, Kerekegyháza, Álmosd, Ér-Mihályfalva, Penészlek, Vasad, Albis; ezek a birtokok a Berettyó és Ér folyók mentén vagy legalább is közelében feküdtek.

Ezen birtoktest Henczhida és Gyéres között függött össze a rábéi birtoktömbbel;

b) az ákosmonostoriból: Tőke-Terebes vidéke, Kraszna-Szent-Miklós, Ákosmonostora, Szopor, Ujlak, Ér-Kőrös, Ete, Pér, Paczal, Usztató, Csány, Sződemeter, a Kraszna és Ér folyók, Hoszaszó és Csaholyi patakok mentén vagy közelében.

Ezen birtoktest egyrészt a Vasad, Ér-Mihályfalva és Ete, Ér-Kőrös között, másrészt Ér-Mihályfalva, Vasad és Kraszna-Szent-Miklós között függött össze az álmosdi birtoktesttel.

3. A kakucsi birtoktestet: Kakucs, Csir-Ősi, a Sebes-Kőrös mentén.

4. A mérki birtoktestet az ecsedi láp mellett.

Az Ákos nemzetség czimere az idáig közölt adatokból még meg nem határozható.

III. A Balog-Semjén nemzetség.

A Balog szó török-tatárul baluk, balük néven halat jelent. A Semjén szó hogy mit jelent, biztosan nem tudjuk. Egy-e a semjég, semjék szóval, mialatt mocsarat értenek a Nyirségen? Csak annyi biztos, hogy Erdélyben mint személy[1] és nemzetségnevet találjuk.[2]

Két főágát ismerjük: a semjénit és domahidit.

Kandra Kabos a semjéni főág bölcsőjének Szatmármegyét tartja. Mert a szabolcsi birtokrészek egymaguk szerinte kevesek arra, hogy egy nemzetség törzsbirtokának vehessük, különben is II. Endre ülteti át őket és pedig «Tuch» (Tót-Kálló m. feküdt; innen Tót-Kálló, mely talán egy Boszna-Dadával) adományozása által, Szabolcs területére.[3] Szatmármegyei eredetök mellett felhozza a következő érveket:

a) a Kállaiak kezdettől, vagyis feltünésüktől fogva szatmármegyei birtokosok, úgy hogy inkább ezen birtoklásukról lehet elmondani, mint a kállairól, hogy minden okmányos emlékezetnél régibb;

b) itt van a «családi vár» is, 1292-ben már rom;

c) némi érv van talán abban a körülményben is, hogy Mihály vallomása szerint, kisebb fiai birák örökül ezen ősi fészküknek állitott szamosmenti birtokokat, mivel «egykoru» joggyakorlat szerint az atyai hajlék csakugyan mindig a fiatalabbat illette;

d) az első ismert Ubulok szereplése is inkább «szatmári» mint szabolcsi honosságra mutat.

IV. László év nélküli parancsolat-levelében, az Ubulok vezetése alatt, első sorban a szatmármegyei nemességet rendeli Csanádra. Hasonlóképen intézkedik a «Keresztszegen» kiadott szintén év nélküli királyi parancsolatban.

1299-ben a budai országgyülésen panasz emeltetvén ellenük, Szatmár városának tanácsa ad mellettük védő nyilatkozatot, mit bizonyára nem tesznek vala, ha tevékenységük jobb részben Szatmármegye területét nem illeti.[1]

Kandrának nagy érdeme, hogy először ő mutatott reá a szatmármegyei birtokokra. De főként azért sem tarthatta Szabolcsmegyét ősi fészeknek, mert azt nagyobbrészében Gutkeled-birtoknak vélte. Az ujabb nyomozások folytán azonban a legtöbb Gutkeled-birtokról kimutatható, hogy a XIII. század közepe felé, vagy még később szerzett birtok. De azért Kandrának a Balog-Semjén nemzetség eredetét illetőleg nagyobbrészt igaza van, csak állitásai nem elég szabatosak.

Szerencsére némi támpontunk van ezen kérdést illetőleg. Mindenesetre valamelyik Semjén helység környékén feküdtek az ősi birtokok. A Semjén helységek közül csak három jöhet tekintetbe: Ér-Semjén (Biharban), Kér-Semjén (Szatmárban) és Kálló-Semjén (Szabolcsban). Igy legalább a lehetőségeknek szükebb határt vonhatunk. Határozottan mondhatjuk, hogy a három Semjén közül valamelyiknek környékén feküdtek az egész Balog-Semjén nemzetség (Semjéni és Domahidi ág) ősi birtokai. De lássuk a tényeket, mert facta loquuntur.

[1] Törtt. Tár, 1888. évf. 92. l. és Anjoukori okmtár, V. k. 186. l.

[2] Századok, 1868. évf. 679. és 690. l.

[3] Szabolcs vármegye alakulása, 33. l.

[1] Szabolcs vármegye alakulása, 35. l.

A semjéni főág három – idáig nemzedékrendileg össze nem köthető — ágból áll: a kállói, panyolai és laskodi ágból.

A kállói ágból legelőször is Ubul testvérével, Egyeddel találkozunk. 1225-ben szabolcsmegyei főispán,[1] 1229-ben a szerencsétlen halicsi hadjaratban odaveszett.[2] Egyed testvéréről Ubulról csak annyit tudunk, hogy II. Endrének kedvelt embere lehetett, mert adományokban részesült tőle; különben is kiválóbb férfi lehetett. Utódai elégségesnek tartották hozzá felvinni a családfát. A tatárok fegyverétől halhatott meg. Tőle származik a kállói ág. (L. a VI. táblán.)

De a mi által különösen feltünik, az neve. Idáig nem sikerült Thallóczynak ezen nevet a török-tatár szavak nyelvkincsében felfedezni. Pauler Öbölnek irja,[3] elég nagy auktoritás arra, hogy kövessük. Én különösen azt kivánom hangsulyozni, hogy idáig másutt, mint a Balog-Semjén nemzetségnél, nem sikerült megtalálnom. Az Ubaldus névvel is azonositják.

A három Semjén helység közül okvetlen ősi birtok Kér-Semjén, mert leghamarább vele és a szomszédos falvakkal találkozunk. Panyolán 1247-ben osztozkodnak: Öböl fia Mihály, Tompa fia Benedek és Péter.[4] De volt Kér-Semjénen más Balog-Semjén nemzetségbelieknek is része, igy szatmári János fia Tamásnak 1252-ben.[5] Ezen a vidéken állott a családi vár, 1232-ben már rom.[6]

Ér-Semjént is ősinek kell tekintenünk, mert 1. mindenütt mint ősi birtok szerepel, 2. nem ismerünk olyan okmányt, melyből szerzett voltát kimutathatnók.

Már Kálló-Semjént illetőleg ezt nem állithatom határozottan; bár valószinünek tartom. A mint láttuk, a panyolai osztozkodásban (1247-ben) részt vett Péter is. S ime Kálló 1270 előtt egy Péteré volt, ki mag nélkül halt el.[7]

Ha tekintetbe veszszük azonban az ősieknek jelzett birtokok fekvését (Kér-Semjén, Kér Panyola, Laskod, Bakta, Tura, Nyir-Megyes, Biri, Perked, Ér-Semjén), lehetetlen, hogy szembe ne tünjék, miszerint ezen birtokok a három Semjént összekötő vonalon fekszenek. Azért is, mig tényekkel meg nem czáfolnak — mind a három Semjént ősinek fogom tartani. De különben, hogy Kálló-Semjén ősi birtok volt-e vagy nem, jelenlegi értekezésem szempontjából nem is fontos.

A panyolai ág ugyanott birtokos, hol a kállói. (L. a VII. táblán.)

A laskodi ág birtokos Kis-Kéresen, Laskodon. (L. a VIII. táblát.)

A domahidi főágról elébb be kell bizonyitanom, hogy a Balog-Semjén nemzetséghez tartozik.

Fejérnél találunk egy oklevelet,[1] melyből az látszik kiviláglani, hogy János alországbiró itélete folytán, — valószinüleg hosszabb per után — Öböl fia Mihály, illetve annak képviseletében István fia, Domahida és Penyige jövedelmén megosztoztak Domahidi Péter özvegyével és fiával Miklóssal. Ezen oklevél szavai «in communi ante divisionem» nemzetségbeli rokonságra látszanak utalni. Ez iránti kétségünket eloszlatta egy másik oklevél.[2] Ebből kitünik, hogy Domahidi Péter Öböl fia Mihály fratere, hogy ezen Péter özvegye másodszor férjhez ment (Kaplyon nb.) Simon fia Sándorhoz. Innen származott a per, melynek, úgylátszik, János alországbiró itélete vetett véget s a felek kiegyeztek. Megtudjuk belőle, hogy addig Mihály nevelte a Péter fiát Miklóst; s a birtokait nagykoruságáig szintén Mihály fogja kezelni. Ezen tények nyilvánvalóvá teszik, hogy a Domahidiek a Balog-Semjén nemzetségből származtak. (Nemzedékrendjüket l. a IX. táblán.)

Ezt igazolják birtokviszonyaik is. Ősi birtokaik: Penyige, Kis-Szekeres, Dányád, Ököritó, Fülpös, Fülpös-Darócz, Porcsalma, Domahida, Ér-Kenéz.

A Balog-Semjén nemzetség legősibb birtokainak e szerint Szatmárban és Biharban kellett feküdni. Panyolától a Szamos mellett felfelé egész Dányádig, majd az ecsedi láp mellett Domahidáig találjuk az első — szatmármegyei — birtoktömböt. Ezen birtoktömbbel függhetett össze Panyola és Laskod között a laskod-baktai

[1] Szabolcs vármegye, (Magyarország vármegyei és városai, V. k. 433. l.
[2] Fejér, V/I. k. 105., 160. ll.
[3] Id. h. II. k. 234. l.
[4] Fejér, VII/III. k. 31. l.
[5] Fejér, IV/II. k. 169. l.
[6] Wenzel, IX. k. 562. l.
[7] Fejér, V/I. k. 103. l.

[1] Évszám nélkül. VII/II. k. 204. l.
[2] Évszám nélkül. Tört. Tár. VI. k. 178. l.

birtoktest. — Kálló-Semjén (?), Biri, Perked, Béltek, Megyes stb. képezte a második ősi — szabolcsmegyei, — Ér-Semjén, ÉrKenéz a harmadik — biharmegyei-birtoktömböt.

A mi a czimert illeti, a semjéni ágét — mint Thallóczy Lajostól értesültem — Csergheő Géza állapitotta meg a magyar nemzetségekről irt pályaművében, mely a Magyar Tud. Akadémia történelmi bizottságánál vár kiadásra. Szerinte a semjéni ág ősi czimere a hal.

De tekintve azt, hogy a Balog-Semjén nemzetségnév első szava; Balog halat jelent, habozás nélkül mondhatjuk, hogy a Balog-Semjén nemzetség ősi czimere: a hal.

IV. A Borsa nemzetség.

A *Borsa* nemzetségnév egy másik alakja *Bruksa* volna. «A mi a két név közti eltérést illeti» — mondja Nagy Géza — «a Bruksa alak a szókezdő kettős mássalhangzónál fogva se magyarosnak, se törökösnek nem mondható, de úgy a magyarságban, mint a törökségben vannak nyelvjárások, nálunk pl. a göcseji, emitt a csuvas nyelv, melyek különösen a *br*, *pr* betüket megtürik a szók elején. Úgy látszik, hogy a kun-kabaroknak Magyarország déli részében megtelepedett ága, melyet a XII. századbeli byzanciak kaliz (káloz) néven is emlegetnek, csuvasféle elemekből állt vagy erősen volt ilyenekkel keverve, s ezektől való a Bruksa alak, mely különben Boruksa, Buruksa volna. Úgy a Borsa, mint a Bruksa, Boruksa a bor, bur = csavar, forgat igéből származott boru, boruk = forgató, csavaró szavak tovább képzett alakjainak vehetők fel (a főnévhez járuló *sza-sze* képzővel) s jelentésük körülbelül a. m. csavaros, tekervényes eszű, furfangos».[1]

Nagy Géza ennélfogva a Borsa nemet egynek hiszi az Anonymus által emlitett Brucsa nemmel, mely Báta kún (illetve kabar) vezértől származik. Mit ő etimologiai alapon vélt bebizonyitani, Karácsonyi[2] a birtokviszonyok alapján kisérli meg hihetővé tenni. Gondolatmenete a következő:

A Névtelen meséli, hogy az Almoshoz csatlakozó kún vezérek hatodika Vajta vala.[1] Ennek hőstetteiről beszélvén, három izben azt teszi hozzá: a quo genus *Brucsa* descendit, de harmadizben már Brugsanak irja a génust.[2] Ezen Vajta (helyesebben Báta) a Tisza mellett egy nagy földtért foglalt, melynek neve *Tartos*. Ezen Tartos Torontálmegyében fekszik, s ma *Taras*. Tartostól nem nagy távolságban (Nándor-Fehérvárral szemben) két Borcsa nevü falu fekszik. — Már most azon feltevést koczkáztatja meg, hogy az egynevü helyeknek egy birtokosuk volt. S ime Békésben, Tartos közelében, Füzes-Gyarmat határában van egy Borsalaponyag nevü düllő. Ennek a vidéknek a Borsa nemzetség volt a birtokosa. Tehát a Borsa nemzetség = a Brucsa nemmel.

A Borsa nemzetségnek idáig három ágát ösmerjük: Barnabás ágát, az erdélyi és nadányi ágat.

Barnabás ága (l. a X. táblán) ősi birtokait képezték: a Fekete-Kőrös völgyén, Belényes és Tenke közt, Széplak, Szent-Miklós és Sólyom, Sólyomkővára Élesdtől északra, Csanálos, Micske a Berettyó mentén Szent-Jobbtól délkeletre, Derzsek és Valkó Krasznamegyében, Darócz Szatmármegyében.[3]

Czimere ismeretlen.

Az erdélyi ág nemzedékrendje és birtokviszonyai még nagyon is zavarosak s igy nem használhatók.

A nadányi ág legősibb birtokai Füzes-Gyarmat és Nadány vidékén feküdtek, u. m. Nadány, Nagy-Borsa, Teked, Gyarmat, Méhes, Póhalom.

De a Berettyó mentén is voltak ősi birtokok: Torda, Bócs, Szent-Dienes s a Fekete-Kőrös mentén Győrös.

A Nadányi család (l. a XI. táblán) legősibb czimere a hal.

* * *

Méltán azt lehet kérdezni tőlem, mi czélom volt ennyi birtoknevet összehalmozni — talán csak hogy a papirost töltsem ki betükkel?

[1] Turul, 1891. évf. 117. l.
[2] Turul, 1888. évf. 135. l.

[1] Mátyás Flórián, Hist. Hung. fontes domestici, II. k. 8., 11. ll.
[2] U. ott. 11., 38., 41. ll.
[3] Századok, 1888. évf. 25. l.

Kénytelen voltam vele, hogy a három nemzetség kapcsolatát bebizonyithassam.

A legészakibb nemzetség a Balog-Semjén. Birtoktömbje Nyir-Béltek és Penészlek között, Ér-Semjén, Ér-Kenéz és Ér-Mihályfalva, Vasad között, Domahida és Kraszna-Szent-Miklós között érintkezett az Ákos nemzetség birtoktömbjével, Domahida és Király-Darócz között a Borsa nemzetség birtoktömbjével.

A legdélibb nemzetség a Borsa. Birtoktömbje Gyarmat, Nadány és Rábé, Zsadány; — Szent-Dienes és Henczhida; — Sólyomkő és Csir-Ősi, Kakucs; — Micske és Albis; — Derzsek és Szopor között érintkezett az Ákos nemzetség birtoktömbjével, Király-Darócz és Domahida között a Balog-Semjénével.

Láttuk, hogy az Ákos nemzetségnél a sisakdisz szűz, fogaival halat tartva. Ha tekintetbe veszszük a birtokviszonyokat, meg hogy a Balog-Semjén és Borsa nemzetségek czimere hal: nem merész állitás, hogy az Ákos nemzetségnél a szűz csak segédsisakdisz, s az ősi czimer: hal.

Feltünő továbbá, hogy Ákos = folyam, Balog = hal, még ha az Ubul (=? öböl), és Semjén (=? mocsár) neveket nem is veszszük figyelembe.

A birtokviszonyok, a közös czimer tagadhatatlanul bizonyitják, hogy a három nemzetség egy közös tőből eredt, s bennük valószinüleg egy székre ismerünk; de ha — kevés számok folytán, (mit ugyan a nagy terület ellensulyoz) — egy széknél alacsonyabb egységet képeztek légyen is: mindenesetre egy ősnemnek (nemet felsőbb egységnek véve a nemzetségnél) maradványai.

Ezen széknek vagy ősnemnek birtokai mind vizek mentén feküsznek: a Szamos, Kraszna, ecsedi láp, Berettyó, Sebes- és Fekete-Kőrös, Kőrös partjain találhatjuk. Ezen tény, továbbá a czimer, az előbb felsorolt feltünő nevek bizonyitják, hogy ezen szék vagy ősnem a magyarságnak azon részéhez tartozott, mely «folyók és lápok mentén halászkodó, foglalkozásánál fogva erős figyelő népség» volt.[1] Foglalkozása szülte jelvényét, czimerét: a halat. Egy uj adat, mely szakavatott kezekben mély világot vethet még csak tengődő nemzeti heraldikánkra — azaz a nemzetségi czimerek kérdésére.

Sőt ezen adatok alapján azt is meghatározhatjuk, hogy ezen szék vagy ősnem jött légyen akár északról, akár délről, a Kraszna folyam mentén terjedt tova. Nem messze e folyó torkolatától fekszik a Balog-Semjéniek ősi vára, Kér-Semjén; majd az ecsedi láp mellett, illetve a Kraszna és ecsedi láp között és azok mentén huzódván le, talált fészket a Domahidi had. Majd a Kraszna mellett, mélyen benyulva a hegységekbe, az Ákos nemzetség. S a Borsáknak is nagyobb birtokteste lehetett itt; de mi csak Daróczot ismerjük.

Ha Karácsonyi, Nagy Géza érveléseit elfogadjuk, úgy kabar eredetü volt ez a szék, mely Báta vezér, a Borsák (?) őse alatt Dél-Magyarországon telepedett le. Akkor, a Tisza és Kőrös mentén terjedtek ezen kabarok, illetve kálozok északnak. Nem vagyok illetékes arra, hogy nézetüket elbiráljam; csak annyit jegyzek meg, hogy a Borsa-birtokok területén, Kémertől keletre feküdt Káloz-telek, ma Kárász-telek (az Ákosok birtokától, Szoportól délre).

Szerény nézetem szerint ezen szék ethnikus mivoltát a nemzetségnevek (Ákos, Balog, Semjén, Borsa), a nemzetség kebelén belül használt feltünőbb keresztnevek (különösen Ubul, mely nevet egy helyütt Jubulnak találok irva), birtoknevek szakszerü filologiai megvizsgálása alapján fogják elbirálhatni.

Szorgalmas kutatások talán más nemzetségeknél is meg fogják állapithatni az egy székhez való tartozást. De ki sem mondhatom, menynyire fontosak ezen tekintetben a topografiai, de különösen a heraldikai kutatások. És itt el nem mulaszthatom heraldikusaink figyelmét a halra felhivni. A hol ezen jelvényt találni fogják, a legtöbb esetben hordozóját a három nemzetség egyikébe fogják sorolhatni.

Ismeretes dolog, hogy a kabar Aba és Miskócz nemzetség egymás szomszédságában telepedett le.

A czimerük is egy: sas.

Ezen feltünő körülményre sem figyeltek még heraldikusaink. Tehát egy második ősnem.

A Kállayak, Nadányiak büszkék arra, hogy családi hagyományaik szerint Árpáddal jöttek be.

[1] Thallóczy Lajos, III. Béla és a magyar birodalom, 1. l.

I. TÁBLA.

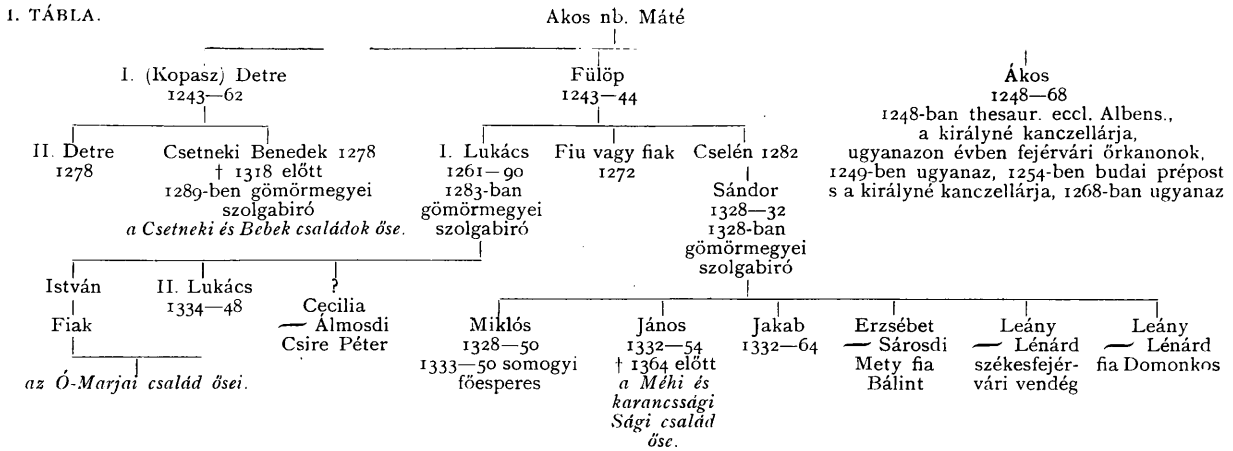

II. TÁBLA.

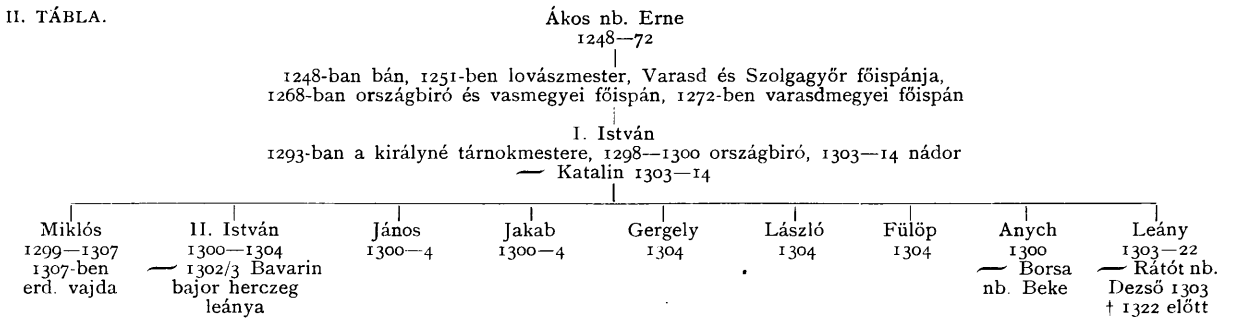

III. TÁBLA.

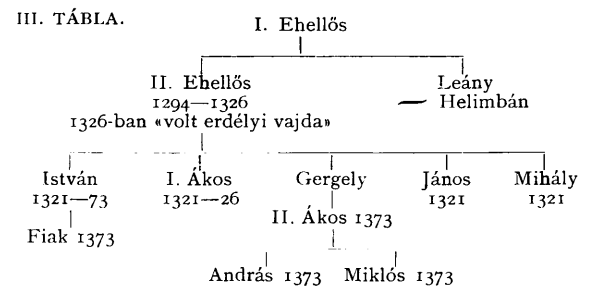

IV. TÁBLA.

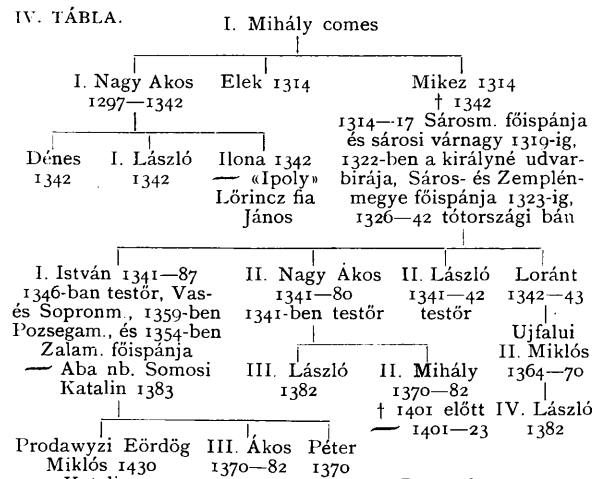

V. TÁBLA.

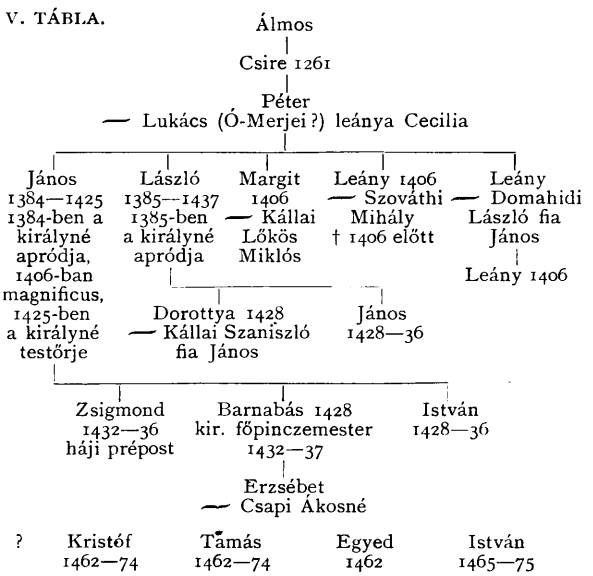

Források: Bunyitay i. h. III. 194, Kállay levéltár.

VI. TÁBLA.

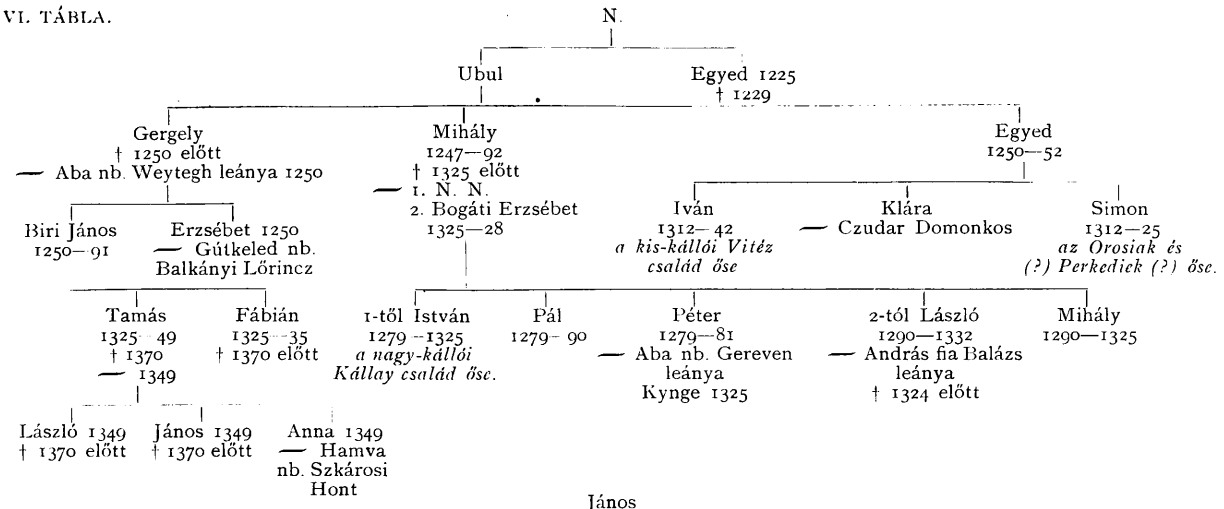

VII. TÁBLA.

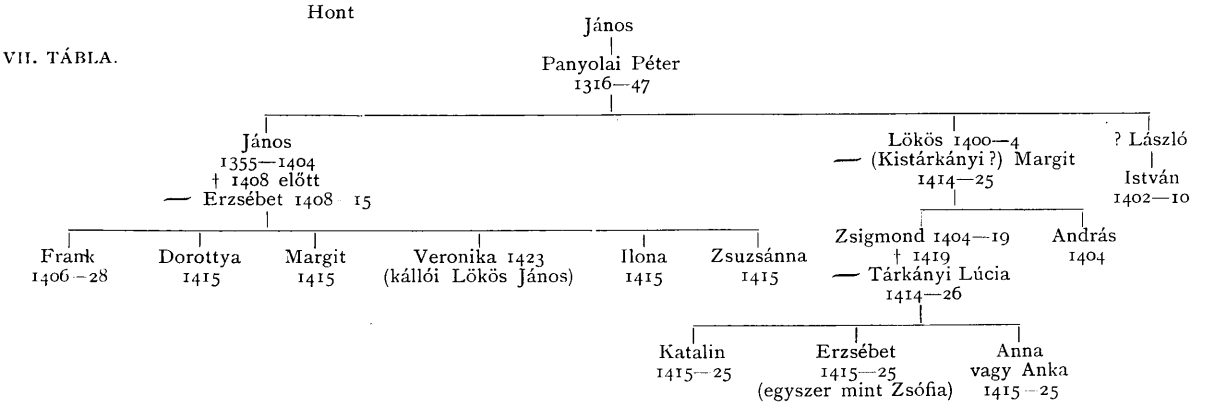

VIII. TÁBLA.

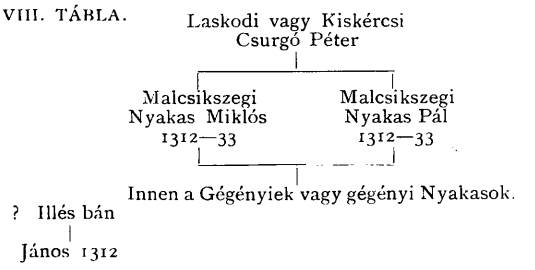

IX. TÁBLA.

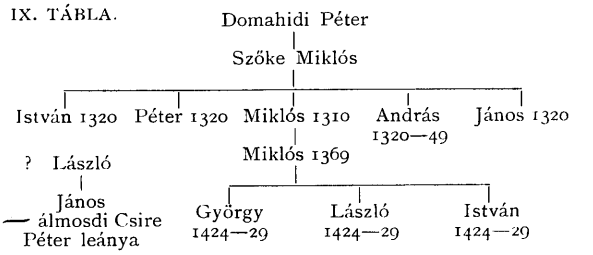

X. TÁBLA.

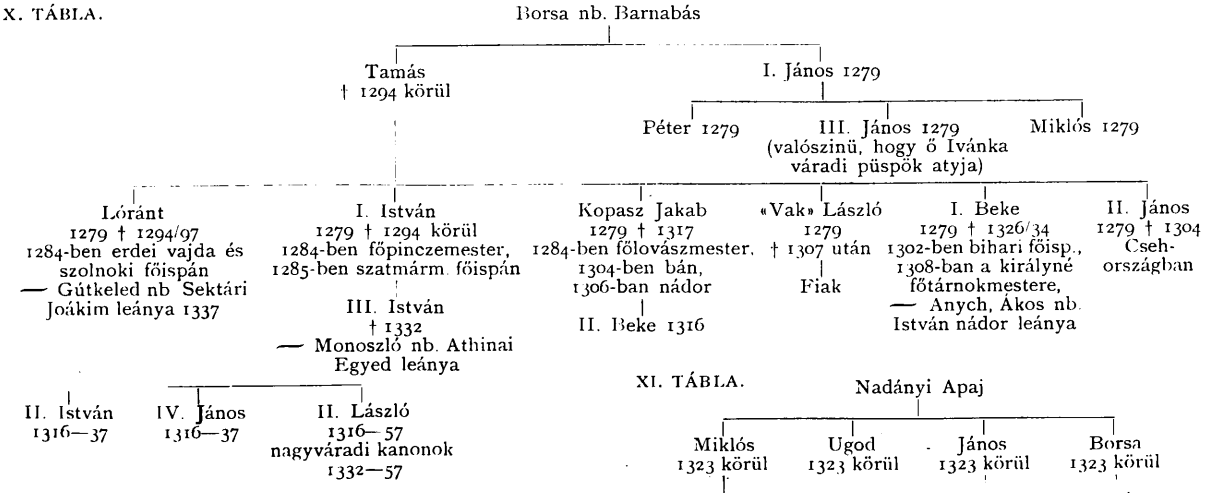

XI. TÁBLA.

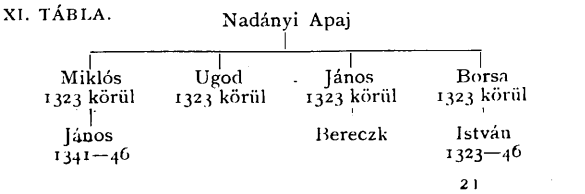

A családi hagyományt ezuttal a kritika nem czáfolhatja meg.

S most végezem szerény értekezésemet. De nem a nélkül, hogy annak, ki ezen kutatásokra bátoritott, elcsüggedésemben buzditott: szeretett volt tanáromnak: Thallóczy Lajosnak köszönetet mondjak minden jóságáért, szives felvilágositásaiért, adataiért. Meghálálni úgy sem tudom!

Függelékül csatoltam a nemzedékrendi táblákat. Nem sok ujat tartalmaznak, de további kutatásoknak kiindulási pontul szolgálhatnak.

Ifj. KÁLLAY UBUL.

ADALÉKOK A CSÁK NEMZETSÉG TÖRTÉNETÉHEZ.

a) *A nemzetség első őse nem Pál!*

Mindeddig erősen hittük, hogy a Csák nemzetségnek első okiratilag kimutatható őse azon *Pál*, kiről a Hazai okmánytár, I. k. 1. l. és utána Wenzel Arpádkori uj okmánytára, VI. k. 148. l. elbeszéli, hogy II. Gyécsa királytól (1141—1162.) a Temes nevü földet kapta s fiutód hátrahagyása nélkül meghalt. Miután ez okirat — legalább közzétett alakjában — világosan mondja, hogy e Pál «de genere Chaak» és még más helyen is — mint alább látjuk — találjuk, hogy e Pál «de genere Chak», elég indokolt is volt azon általános és határozott állitás, hogy e Pálban a Csák nemzetség első okiratilag kimutatott ősére ismerünk. A következő elemezés azonban ellenkező eredményre jut.

1183-ban elbeszéli III. Béla, hogy Péter spalatói érsek, a Pécs melletti Szent-Háromságmonostor, és Szalók nb. Baja az Okor melletti, minden szentekről nevezett monostor kegyura kérelmére megengedi, hogy a Temes nevü föld, melyet Chaak nb. Pál, II. Gyécsának hive, ettől valamikor kapott és melyet e Pál, kinek nem voltak egyenes fiutódai, a király beleegyezésével a fennebbi két baranyamegyei monostornak hagyományozott, e két monostor számára ujabb királyi megerősitést nyerjen; megjegyzendő, hogy a bizonyos földet csak «vulgo» nevezték «Temes»-nek, a mi arra mutat, hogy e mellett még más neve is volt.

Kicsoda már most e Chaak nb. Pál?

1346 április 7-ikén megjelenik a pécsi káptalan előtt Szalók nb. Balai Henrik fia János, a Szent-Háromságról nevezett Pécs melletti és a mindenszentekről nevezett okor-melletti, monostor kegyura és kijelenti a maga és Szalók nb. Kaba Demeter fia Miklós nevében, hogy a Baranyamegyében fekvő Szentegyed birtokot, melyet valamikor Chak nb. Nagylábu Pál e két monostornak adományozott és *mely birtok akkor, midőn ezt Pál tette, «Töttös»-nek neveztetett*, ugyanazon határok keretében, melyben azt e Pál és más birtokosai birtokolták, *Szopa Pál fiának: Szentgyörgyi Miklósnak*, ***kinek e Chak nb. Pál volt az elődje***, visszaadja.[1]

Miután 1183-ban találjuk, hogy Szalók nb. Baja, az okori monostor kegyura, e monostor számára a temesi birtokot kéri, világos, hogy Szalók nb. Balai János és Miklós, kik 1346-ban szintén e monostor kegyurai, e Baja egyenes utódai vagy Baja családjának egyenes ivadékai; de miután mindketten 1346-ban egyuttal a Szent-Háromság-monostornak is a kegyurai, holott ennek kegyura 1183-ban Péter spalatói érsek volt, majdnem biztosra vehető, hogy Péter érsek, kinek egyenes fiutódai nem lehettek és kinek kegyuri jogai természetesen csak nemzetségére szállhattak, inkább a Szalók nemzetséghez tartozik, mint a Kán nemzetséghez, melynek egyik hajtása, a Siklósi család a XIV. században szintén e monostor kegyurasága birtokában volt, a miről különben alább még bővebben szólunk; legyen azonban bárhogy, annyi áll, hogy ha Balai János és Miklósban Szalók nb. Baja utódait látjuk, akkor Szopa Pál fiában, Szentgyörgyi Miklósban ama Chaak nb. Pál utódját kell látnunk, ki 1183 előtt temesi birtokát a két monostornak hagyományozta; hangsulyozza ezt az okirat is, midőn azt mondja, hogy Chak nb. Nagylábú Pál e Szentgyörgyi Miklósnak a «prædecessora», a miből az is kitünik, hogy Szentgyörgyi Miklós —

[1] Anjoukori okmtár, IV. k. 583. l.

mert Pálnak nem volt fiörököse — Pálnak csak nemzetségbeli oldal-leszármazottja, vagyis Pál legközelebb nemzetségbeli rokonának egyenes ivadéka, a minek természetesen megint az a következménye, hogy Szopa Pál fia Szentgyörgyi Miklósnak szintén Chak nembeli embernek kell lennie.

Pedig itt a bökkenő!

Hogy a szentgyörgyi (=berekfalvi) Szopa család nem a Csák, hanem a Száty (=Zach =Zaah) nemzetség somogymegyei hajtásának egyik ága, az oly bebizonyitott tény, hogy ennek részletes fejtegetése e helyen teljesen fölösleges;[1] Szopa Pál már 1310-ben fordul elő Somogymegyében, fia Miklós pedig már 1335-ben királyi ember stb. A magyarázat tehát abban keresendő, hogy az okirati Cha(a)k nb. Pál tulajdonképen Száty nembeli ember volt.

Temes nevü helységet hiába keresünk Baranyamegyében; nem volt az ott soha; de Balai János világosan mondja 1346-ban, hogy Szentegyed, melyet Chak nb. Nagylábu Pál valamikor a két monostornak adott, az adományozás idején «Tőttős» nevet viselt; «Temes» tehát csak az okiratnak eredeti irási vagy a közlés olvasási vagy sajtóhibája; *nem Temes az, hanem Tőttős (Teuteus)*, mely tényleg létezett és még létezik Baranyamegyében.

Ha már most szemügyre veszszük, hogy okiratainkban pl. a Ják nemzetséget: Chaky, Chyak, Ghak és *Chak*, Thyak alakban találjuk emlitve[2] és hogy a Száty nemzetség szintén különféle alakban (Zach, Zak, Zaak, Sach, Zah, Zaak stb.) iratik és hogy továbbá az 1183. évi oklevélben a Temes-en kivül még egyéb helynév is el van ferditve: akkor a fent kifejtett genealogiai érveknek ezekkel való egybekapcsolása utján apodiktikus világossággal kitünik, hogy Nagylábu Pál, kit eddig a Csák nemzetség első ősének tartottunk, *nem a Csák, hanem a Száty nemzetség tagja.*

[1] Lásd «A magyar nemzetségek» cz. müvem II. k. 400. l.

[2] V. ö. Fejér, VIII I k. 600. l. X/II. k. 334. l. X/VIII. k. 256. l. Hazai okmtár, III. k. 143. l. IV. k. 189., 191., 216. ll. Soproni okmtár, 325. l. Wenzel, VI. k. 71. l.

b) *Lukács utódai.*

Fejtegetéseimet egy kis fonetikai eltéréssel kell bevezetnem.

Tudvalévő dolog, hogy a legrégibb okmányainkban előforduló y és i betüt nem mindig az eredeti jelentősége szerint ejtették ki s hogy pl. hig = hegy, zyg = szeg, Achyl = Aczél, nevezetesen pedig Tymis = Temes, Beryn = Berény, Herin = Herény stb. stb.; ebből már most könnyen elhihetjük, hogy a nem ritkán előforduló Ugryn vagy Ugrin személynévnek végtagját is másként ejtették ki. Biztosra vette ezt már Dr. Pauler Gyula «A magyar nemzet története 1301-ig» cz. művében, midőn az Ugrin nevü személyeket Ugron-nak nevezte, — de hogy az emlitett végtagot tényleg másképen ejtették ki és mi a helyes kiejtése, azt a következő két okirati idézettel akarom bebizonyitani. A Somogymegyében lévő Torvaj helység birtokosai, kiknek első őse Ugrin és kiknek családjában az Ugrin név még azonkivül is gyakran van képviselve, 1448-ban «Wgron de Torwe» családi névvel élnek;[1] a Csák nb. Ugrin utódai, a sopronmegyei Kisfaludiak családjában, 1400-ben Ugron nevü családtagot találunk;[2] igy tehát, ha szemügyre veszszük, hogy a Hontpázmán nb. Bényiek egyik tagja már 1275. táján Vgrun-nak neveztetik,[3] apodiktikus biztossággal mondhatjuk, hogy az Ugrin név egyetlen helyes kiejtése: *Ugron.*

* * *

Midőn a Vasmegyének sárvári járásában még ma is létező Kenéz helység 1217-ben először tünik fel,[4] akkor egyik birtokosa bizonyos Bázs comes. 1240 deczember 20-ikán e Bázs már nem él és azon napon tanusitja András országbiró, hogy Kenézben levő bizonyos birtok miatt a vasvári káptalan Pózs (= Pous) mester fiai és Bázs comes fia ellen a király előtt már hosszabb idő óta pört inditott, mely most az ő (az ország-

[1] Hazai okmtár, III. k. 383. l.

[2] Sopronmegye okmtára, I. k. 540. l.

[3] Hazai okmtár VI. k. 213. l.

[4] Wenzel, VI. k. 384. l., hol tévesen Kynih néven szerepel.

biró) döntése alá kerül. Pózs kiskoru fiainak — kiket az oklevél, sajnos, nem nevez — képviseletében megjelenik Csák nb. Demeter, Csanádmegye főispánja és Csák nb. Ugron kalocsai érsek ügyésze: a fejérmegyebeli Vaszteji Rajnald, mig Bázs neje, illetőleg özvegye, fiával, Csákkal, személyesen jelenik meg. A pörnek az a vége, hogy a káptalan birtokát ujra határolják.[1] E Pózsa fiainak egyike — mint alább bebizonyitjuk — *Ugron*, ki később többiek között erdélyi vajda és szörényi bán is lett.

1240 végén tehát látjuk, hogy ez Ugron még kiskoru s ez magyarázza egyuttal, hogy még sokáig, 1240 után sem akadunk nyomára. De midőn 1268-ban vele találkozunk, akkor már IV. Bélának kedvelt embere és szörényi bán, mely minőségben egyik tisztjének, Zsadány nb. Dénesnek a nógrádmegyebeli Petény nevü két birtokát ugyanazon határokban adományozza, melyekben nagyatyja, atyja s maga birta.[2] Akkor már fiai is vannak. IV. Béla halála után nem találjuk őt V. István szolgálatában, mi mindenesetre arra vezetendő vissza, hogy Ugron a két király között kitört villongások alatt Bélának hive maradt. IV. László alatt megint országnagy, a mennyiben 1272 november 27-ikétől 1274-ig lovászmester és a mellett (1272 deczember 1-től 1273 szeptember 27-ig) szerémi főispán is.[3] Mint lovászmester megerősiti fennebbi Zsadány nb. Arnáth fia Dénesnek a petényi birtokról szóló 1268. évi adományozását és most már az illető oklevélben világosan Csák nb. Pózs fia Ugrin mesternek nevezi magát;[4] 1275-ben Majs volt nádorral és Bördi Simon későbbi alországbiróval együttesen IV. László ellen fellázadt, de 1275 végén mindamellett mint czimzetes bán már országbiró;[5] még 1275 deczember 2-ikán megkapja azonban az erdélyi vajdaságot, melyet 1276 első feléig kezében tart.[6] 1277 november 10-től 1279 márczius 29-ikéig királyi tárnokmester és a mellett 1277-ben Bányamegye főispánja; 1278-tól 1279-ig macsói és boszniai bán.[1] Ez idő alatt eladja 1279 márczius 29-ikén Esztergomban lévő palotáját az esztergomi káptalannak. 1280 május 1-én a petényi birtokának még hátralévő részét Gyula Zsombor nb. Szölgyéni Erdőnek 1000 márkáért adja el; midőn a budai káptalan ez eladást ugyanazon évben tanusitja, azt mondja, hogy Ugron — kit a káptalannál a Pilis nb. Atyasz képvisel — tárnokmester, maga magát azonban csak Pows comes fiának nevezi, mi természetesen hitelesebb.[2] 1279 után egy időig nem találjuk őt a tényleges országnagyok sorában. 1280 augusztus 10-ikén mondja róla László király, hogy a Katisz nb. Lesták fia Miklós, kinek ősei Gertrud királyné meggyilkoltatásában részt vettek és azért a nógrádmegyei losonczi birtokukat elvesztették, Pous fia Ugron kérésére, kinél e Miklós még most is tartózkodik, a losonczi birtokot egyszer már visszakapta.[3] 1284-ben mint Csák nb. Pous mester fia Ugron mester kinyilatkoztatja, hogy *a Vasmegyében a Gyöngyös mentén fekvő Kenéz nevü ősi birtokát* Gyovad nb. Tivadar fia Tivadar bánnak szolgálatai jutalmazásául adományozza, mely adományozást László király ugyanazon évi május 27-ikén helybenhagy.[4] 1287-ben tanusitja a pozsegai káptalan, hogy Pózs (tévesen Ponczy) fia Ugron mester és a zalamegyei Kutasiak között bizonyos drávamelletti birtok iránt megegyezés jött jétre;[5] azután nem is találkozunk vele többé IV. László idejében.

III. András alatt nem kapott ugyan rögtön országos méltóságot,[6] de 1293 július 11-ikén alatta

[1] Wenzel, VII. k. 107—109. ll.

[2] Wenzel, III. k. 192. l.

[3] Fejér, V/II. k. 51. l. Hazai oklevéltár 65. l. Hazai okmtár II. k. 11., 14. ll. VII. k. 140. l. VIII. k. 149., 152. ll.; Wenzel, IV. k. 21., 23., 27. ll., IX. 3., 5., 11., 16., 18., 20., 22., 34., 107. ll., XII. k. 78., 80., 85. ll; Zichy okmtár I. k. 32. l.

[4] Wenzel, IX. k. 107. l.

[5] Fejér, V/II. k. 256. l.; Hazai oklevéltár 72. l.; Wenzel, IX. k. 114. l., XII. k. 135 l.; V. ö. Fejér, V/II. k. 107. l.

[6] Fejér, V/II. k. 235 l. (tévesen 1275 febr. 10.); Hazai okmtár, VII. k. 161. l.; Wenzel, IX. k. 117. l. XII. k. 174. l.; Zalamegye okmtára, I. k. 84. l.

[1] Blagaj okmtár, 32. l.; Fejér, V/II. k. 492., 507. l.; Hazai okmtár, VI. k. 227. l., VII. k. 166. l., VIII. k. 190. l.; Knauz, II. k. 76., 93., 96. ll.; Wenzel, IX. k. 246. l.

[2] Wenzel, IX. k., 281., 282. ll.

[3] Hazai okmtár, VI. k. 257. l.

[4] Wenzel, IX. k., 388., 413. ll.

[5] Fejér, VI/II. k. 411. l.

[6] Azon Ugron mester, kiről az 1291 márczius 11-ikén egybegyült szász, székely és oláh követek bizonyitják, hogy az Olt mentén fekvő Fogaras és Szombathely az ő és előbei birtokát képezi, nem lehet vele egy és ugyanazon személy.

már Pozsegamegyének főispánja.[1] Kétséget nem szenvedhet azonban, hogy akkor az ország déli részében kiváló tehetséget kifejtett és valószinüleg a valkószerémi vidéken állandóan tartózkodott. 1298 július 13-ikán tanusitja III. András, hogy Csák nb. Pózs fia Ugron mester akkor, midőn a tatárok Macsó vidékét megrohanták és pusztitották (valószinüleg 1298 kezdetén), a Száván átkelt, az ellenséget legyőzte és egynéhány megölt tatár fejét Budára a királyi udvarhoz küldte, — miért is e «leghivebb bárója» előterjesztésére Orbán comes fiainak, kik Ugron zászlaja alatt e hadjáratban részt vettek, a Valkómegyében fekvő Pabart adományozza.[2]

Az Árpádok kihalta után Károly Róbertnek a hive, ki alatt (ismeretlen időben) Szerémmegye főispánja és 1306-tól 1309 június 15-ikéig tárnokmester volt.[3] Ez időbe esik kétségkivül Zsámboki Ajnárd fia Jánosnak lázadása, ki Ugront, a király hivét Szerém és Valkó vidékén megtámadta és csak Dorozsma nb. Garai Páltól lett legyőzve és Ugronnak fogságába ejtve.[4] 1310 szeptember 4-ikén előfordul, mint Ugron mester, a király hivei között, a nélkül, hogy a tőle viselt hivatalt ismernők.[5]

1311-ben utoljára találkozunk vele, midőn a bácsi káptalant arra felkéri, hogy bizonyos Dénest egynéhány birtokba beigtassa.[6] Ugyanazon évben (1311-ben) meg is halt.

Halála után bizonyos Marán fia András az özvegynek és fiának Miklósnak nagy szolgálatot tett, a mennyiben a körösmegyei Raholczára vonatkozó és még Ugron életében elveszett adománylevél előkeritésére a legnagyobb áldozatokat hozta, miért is *Miklós*, anyjának és annak második férjének, Dura Györgynek, beleegyezésével, 1317 junius 24-ikén, Ugron halála után hat évvel, nevezett Andrásnak a körösmegyei Vilyevo birtokot adományozza.[7] Miután biztos, hogy Ugron már mint igen előrehaladott koru ember halt meg, bátran feltehetjük, hogy özvegye, ki még 1317-ben második férjnél van, Ugronnak semmiesetre sem volt első neje. Azonkivül kiemelendő, hogy Miklós, bár már 1317-ben is a valkómegyei Ujlak tulajdonosa, magát akkor nem nevezi «Ujlaki»-nak.

Hosszú idő mulik, mig vele ujra találkozunk. 1338 november 22-ikén mint valkómegyei birtokos szerepel. 1345 február 28-ikán kijelenti Csák nb. Pózs fia Ugron fia Miklós mester a kevei káptalan előtt, hogy a Bácsmegyében fekvő kulpini birtokát, melyet már (IV.) Béla király adott őseinek, komájának, István ujlaki városi birónak adományozza.[1]

1348 január 9-ikén megerősiti ez adományozást és akkor már Ugron fia *Ujlaki Miklós*nak nevezi magát.[2] 1354 febuár 22-ikén királynéi tárnokmester.[3]

1355 deczember 4-ikén Miklós macsói bán és többi között Baranyamegye főispánja, mely két minőségben aznap Ujlakon hivatalos okmányt állit ki;[4] 1358 szeptember 21-ikén még macsói bán;[5] 1359 márczius 9-ikén átveszi az országbirói hivatalt, melyben 1359 végén meghal; november 5-ikén még élt, országbirói méltósága mellett még Szerémmegye főispánságát is viselte.[6]

Egyetlen ismert fia *László*, még 1364 előtt halt meg fiutód hátrahagyása nélkül, mire Lajos király Ujlakot és Raholczát 1364-ben Kont Miklós nádornak adományozta.[7]

Ki volt Ugron atyja Pózs?

Hogy Csák-nembeli ember és hogy ősi birtokai Vas- és Nógrádmegyében feküdtek, már kimutattuk; kérdés már most, hogy a Csák nemzetség melyik ágához tartozott?

Tudjuk, hogy a Csák nb. Péter fia Domonkos 1268 február 14-ikén a Vaja nb. Lamberttel egyezkedvén, attól a már 1263-ban királyi adományként nyert valkómegyei Ujlak-ot kapja s hogy akkor (1267-ben) Domonkos fivéreiként

[1] Hazai okmtár, VII. k. 232. l.
[2] Wenzel, XII. k. 617. l.
[3] Anjoukori okmtár, I. k. 133. l.; Fejér VIII/I. k. 221. l., VIII/V. 32. l.; Temesmegye okmtára, I. k. 24. l.; Acta legat. Card. Gentilis, 117., 305. ll.
[4] Anjoukori okmtár, I. k. 197. l.
[5] U. ott 211. l.
[6] U. ott 240. l.
[7] Fejér, VIII/II. k. 139. l.

[1] Anjoukori okmtár, IV. k. 486., 539. ll.
[2] U. ott, V. k. 165. l.
[3] Károlyi okmtár, I. k. 210. l.
[4] Anjoukori okmtár, VI. k. 407. l.
[5] Századok, 1897. évf. 513. l.
[6] Fejér, IX/III. k. 37. l., IX/VI. k. 110—111 l.; Zichy okmtár, III. k. 160. l.
[7] Századok, 1870. évf. 153. l.

Simon comes, Mihály és Beers comes szerepelnek[1] és hogy e Domonkostól a pozsegamegyei Dobócziak származnak;[2] tudjuk továbbá, hogy István ifj. király 1267-ben Pózs és Domonkos fivéreknek az abaujvármegyei Enyiczke (nem Encs) birtokot adta.[3] Nagy Iván mindezek alapján a Csák nemzetségről irt tanulmányában[4] valószinünek tartja, hogy Ujlaki Ugron atyja Pózs egy személy a fennebb irt és valószinüleg rosszul olvasott Beers urral és bizonyosnak veszi, hogy Pózs Domonkosnak fivére s igy Péternek a fia volt. Igen ám, csakhogy e Beers nem más mint azon Csák nb. Baarch, kinek fiai Ugron, Mihály és Baarch 1281-ben a biharmegyei Selindet kapják,[5] Pózs és Domonkos pedig, Enyiczke birtokosai, kik még 1272-ben is élnek, nem Péternek hanem Tivadarnak a fiai, és Pózs akkor még igen fiatal ember;[6] ha már most még azt is hozzáveszszük, hogy Ugron atyja Pózs, mint fennebb kimutattam, 1240-ben már nem élt, akkor megczáfolhatatlanul be van bizonyitva, hogy e Pózs nem Domonkosnak a fivére.

Hogy a Csák nemzetségnek melyik ágához tartozott, arra, azt hiszem, határozott választ adhatunk. Fennebb láttuk, hogy Pózs kiskoru fiait kenézi birtokperükben Demeter Csanádmegye főispánja személyesen, Ugron kalocsai érsek pedig ügyésze által képviselte; miután kétségkivüli dolog, hogy a kiskoruaknak képviseletét csak azoknak legközelebb rokonai vették kezükbe és a Csák nemzetségnek akkortájt bizony még nagyszámu egyéb tagjai is éltek, világos, hogy Demeter főispán és Ugron érsek, kik mindketten Csák nembeliek, az elhalt Pózsnak legközelebb rokonai voltak és miután fel nem tételezhető, hogy egy érseknek és egy főispánnak, kik már majdnem 25 évvel azelőtt országnagyok voltak, kiskoru unokafivéreik lettek volna, biztosra vehetjük, hogy az elhalt Pózsa kettejüknek a fivére volt, mely körülménynyel nem csak Pózsának, hanem Ugron kalocsai érseknek eddig ismeretlen hozzátartozandóságát megállapitottuk, a mennyiben majd alább meglátjuk, hogy *atyjuk a Csák nb. Lukács volt*, kinek fia Demeter országbiró és Csanádmegye főispánja szintén Vasmegyében birtokolt, a mennyiben 1234-ben a vasmegyei Pápócz-on tartózkodik[1] és utódai e Pápócz birtokosai, — de arról majd később!

Azon kérdésre, hogy felismerhető-e e Pózs a korában szereplő kimagasló alakok között, azt hiszem, hogy szintén kielégitő választ adhatunk, melylyel egyuttal árpádkori archontologiánkat jóval kibővitjük és helyreigazitjuk.

Véleményem szerint e Pózsára csak 1225-ben akadunk biztosan, midőn Béla ifjabb király hivei és nagyjai között mint Vasmegye főispánja merül fel.[2] Azon Pózsa nevü országnagyok (1216-ban a szlavóniai bán; 1221-ben győri főispán; 1222-ben a borsodi főispán, ugyanazon évben a Bór-Kálán nb. országbiró, 1223-ban a bihari főispán) kik előtte szerepelnek, kivétel nélkül II. András emberei, a miért is azokat mellőzzük; Pózsa vasmegyei főispán pedig haláláig Bélának rendithetlen hive. 1227-ben Fejérmegye főispánja és Bélának tárnokmestere, mely utóbbi minőségben egészen 1233 végeig találjuk; de nem szenvedhet kétséget,[3] hogy IV. Béla trónralépéseig (1235) is az volt, valamint be van bizonyitva, hogy e tárnokmestersége alatt szörényi bán is volt.[4] Béla trónraléptekor megint tárnokmester és a mellett Bácsmegye főispánja,[5] de ez egyuttal a róla szóló utolsó hir. 1236-ban már (a valószinüleg Buzád-Hahót nb.) Mihály, 1238-ban pedig Ratold nb. Domonkos a király tárnokmestere; az utóbi évben a király Pózsáról már csak mint volt tárnokmesterről szól;[6] miután alig hihetjük, hogy a királynak kegyéből kiesett volna, több mint valószinü, hogy 1235 és 1236 között halt meg.

[1] Fejér, IV/III. k. 138. l.; Hazai okmtár, VI. k. 151. l.; Wenzel, VIII. k. 181. l.

[2] Lásd róluk a Turul 1896. évf. 188—189. lapjain közzétett dolgozatomat.

[3] Wenzel, VIII. k. 173. l.

[4] Turul, 1885. évf. 121. l.

[5] Wenzel, IV. k. 234. l.

[6] Wenzel, VIII. k. 383. l.

[1] Wenzel, VI. k. 556. l.

[2] Wenzel, XI. k. 485. l.

[3] U. ott, 200. l.

[4] Zichy okmtár, I. k. 23. l.; Wenzel, I. k. 196. l., hol mint Béla embere II. András embereivel együtt biráskodik, helytelenül van keltezve; 1223 helyett 1233-ra teendő ez! Tárnokságát bizonyitják: Hazai okmtár, V. k. 16. l., VII. k. 20. l., VIII. k. 26. l.; Knauz, I. k. 271 l.; Wenzel, I. k. 307. l, VI. k. 485., 487., 524. l, XI. k. 214., 215., 235., 237. l.; Fejér, III/II. k. 350. l., VII/IV. k. 82. l. stb.

[5] Fejér, IV/I. k. 27. l.

[6] Fejér, IV/I. k. 106. l.

Birtokviszonyairól a következőket ismerjük:

a) V. István tanusitja 1270-ben, hogy a győrmegyebeli Igmánd nb. András a Veszprém-megyében fekvő Billege birtokot IV. Béla beleegyezésével (1233 előtt) Pózs tárnokmester és szörényi bántól megvette[1] Billegét annak tulajdonosa valamikor Béla ifj. királynak, ez pedig Pózsának adományozta.

b) IV. Béla tanusitja 1245 deczember 12-ikén, hogy a kőrösmegyei Bakva (ma a verőczemegyei Spišić-Bukovica) Hontpázmán nb. Vajk fia Márton bán-é volt, kitől Róbert esztergomi érsekre, ettől Pózsa bánra s ettől Vázsony nb. Atyasz bánra szállt át.[2]

c) 1302-ben arról értesülünk, hogy az ürömi szőlőhegyekben (Pilismegyében) valamikor Pózsa bánnak is volt birtoka.[3]

Miután már most tudjuk, hogy e Pózsa 1. *Vas-* és *Bács*megye főispánja, 2. *tárnokmester* és *szörényi bán*, 3. minden valószinüség szerint *1235 és 1236 között meghalt* és hogy Csák nb. Pózsa fia Ugron 1. *Vasmegyében* ősi birtokkal bir, 2. hogy unokája tanusága szerint ősei IV. Bélától a *bácsmegyei* Kulpint kapták, 3. hogy *atyja Pózsa 1240-ben már nem élt*, 4. maga Ugron pedig szintén tárnokmester és szörényi bán és 5. végre IV. Bélának eltántorithatlan hive volt, a mit Pózsa tárnokmester-ről szintén tudunk: azt hiszem, helyes uton járunk, *ha IV. Bélának Pózsa nevü tárnokmesterében Csák nb. Ugron atyjára Pózsára s igy egyuttal Demeter országbiró és Ugron kalocsai érsek fivérére ismerünk.*

* * *

Csák nb. Lukácsnak, kiről csak a nevet ismerjük, Pózsán és Ugron-on kivül, a ki 1241-ben mint kalocsai érsek a tatárok ellen elesett, még Demeter nevü fia volt, kit I. Károly király öreg Demeternek nevez.[4] Midőn e *Demeter* 1217-ben felmerül, már is kir. tálnokmester és a királynak jeruzsálemi utjában kisérője.[5] Tálnokmesteri hivatalát félbeszakitás nélkül 1230-ig megtartja s a mellett 1219-től 1222-ig Vasmegye, 1225-től 1229-ig Pozsonymegye főispánja; 1232-től 1234-ig országbiró és a mellett 1232 óta Bácsmegye főispánja; 1237-től 1241-ig Csanádmegye főispánja; 1243-tól 1245 április 26-ikáig országbiró és mosonyi főispán; ez után elvész a nyoma.

1221-ben megveszi a Fejérmegyében fekvő Boglárt.[1] 1228-ban volt neki és Ambrus fia Fábiánnak a pannonhalmi apátsággal hosszadalmas viszálykodása, melyben Ugron kalocsai érsek annyiban véve részrehajló volt, a mennyiben a kiközösitett Fábiánt pártfogása alá fogadta, minek következtében a pápa 1235 november 17-ikén az érsek ellen lépéseket tesz;[2] most, midőn tudjuk, hogy Ugron érsek Demeternek a fivére volt, meg is értjük a részrehajlandóságát; 1244-ben még folyik e pör. Demeter egyáltalában garázdálkodó és nyugtalan ember lehetett, mert IV. Béla egyszer azt mondja róla, hogy a veszprémi káptalannak Zalamegyében lévő merenyei birtokát megtámadta.

Halálozási évét nem tudjuk. Gyermekei közül biztossággal egy leány és két fiu: Csák és Ugod ismeretes.

Névleg ismeretlen *leánya* a Győr nb. Csépán nádor († 1209) fia Csépánhoz ment férjhez. 1232-ben már nem él a veje s akkor kötelezik magukat ennek rokonai, Győr nb. István és Botho, hogy azon 600 márkáért, melyet Demeter Csépán számára előlegezett, mosonymegyei csunyi birtokukat Demeternek engedik át.[3]

Csák és Ugod 1264-ben merül fel egyidejüleg. *Csák* akkor már bán és márczius 25-ikén mosonyi főispán, de bánsága ismeretlen. Mária királyné ugyanakkor bizonyos birtokügyben birájának kiküldi, mindkét fivér pedig a sopronmegyei Helgolt birtokosa.[4] Csák mint «bán» 1269-ben Nyitramegye főispánja;[5] mindkét fivér IV. Béla alatt még mint sármelléki birtokos emlittetik.[6]

[1] Zichy okmtár, I. k. 23., 24. ll.
[2] Fejér, IV/I. k. 386. l.
[3] Anjoukori okmtár, I. k. 39. l.
[4] Fejér, VIII/III. k. 586. l.
[5] Fejér, III/I. k. 236. l.

[1] Hazai okmtár, VIII. k. 19. l.
[2] Monum. episc. Vesprim. I. k. 102. l.
[3] Wenzel, VI. k. 509. l. A csunyi birtokot még IV. László utolsó éveiben e Demeter fiai tulajdonában találjuk; v. ö. Wenzel, XII. k. 494. l. (kelet nélkül Czegléden kiállitva.)
[4] Wenzel, VIII. 8. 111. l.; Zichy okmtár I. k. 17. l. (kelet nélkül, de 1264-re helyezendő.)
[5] Wenzel, III. k. 200. l., VIII. k. 128. l. (tévesen 1265), 226. l.
[6] Hazai okmtár, VII. k. 135 l.; kelet nélkül, de még IV. Béla idejére teendő.

IV. Béla halála után Csák bánt V. István szolgálatában találjuk, ki neki 1270-ben — Csák akkor Bakonymegye örökös főispánja — a Veszprémmegyében fekvő Lövöld (Lőd), Rendek, Esztergár és Fenyőfő birtokokat adományozta.[1]

1270 után elvész a nyoma. Halála évét nem ismerjük. Özvegye 1309-ben még él.[2]

Ugod, kiről a fennebbieken kivül mást nem tudunk, *Demeter* nevü fiut hagyott maga után.

Nagy Iván a Turul 1885. évf. 56. lapján mondja, hogy Ugodnak még egy István nevü fia is volt, kinek özvegye Márta, a Buken nemzetségbeli Péter leánya, fiával Balázszsal 1277-ben a pécsi káptalan előtt megosztozott. Balázsnak az ága kihalt. Ebből igaz, hogy Zichy okmtár, I. k. 38. l. szerint Ugud fia István özvegyéről és fia Balázsról van szó, hogy Balázsnak a baranyamegyei *Németi*-ben voltak földjei és hogy e megyében még a Bökény nemzetségnek egyéb tagjait is ismerjük; az pedig, hogy ez Ugud a Csák nb. Ugoddal azonos volna, sehogy sem áll, a miért is, mert e hibát magam is átvettem valamikor, a tényállást valódi értékére akarom redukálni.

IV. Béla előadja 1266-ban, hogy néhai Farkas († 1241) fiai Dénes és Miklós tőle a baranyamegyei Kovászt várához tartozó misleni (valószinüleg meszlényi) földet kérik és hogy István fiai *Németi Balázs és Ugod* (Ugudinus) a nélkül, hogy emlitették volna, hogy a misleni földek Farkas fiainak birtokai között feküsznek, azokat szintén tőle kérték vala; ezért már most visszaadja e birtokot Farkas fiainak.[3] Ugod fia, István, kinek özvegye 1277-ben szerepel, tehát a baranyamegyei Németi ura s valószinüleg a Németi nemzetség sarja. Csák nb. Ugod fia Demeter pedig 1281-ben Bakonymegye főispánja, kinek László király ugyanazon évben a Csák bán számára 1270-ben kiállitott adománylevelet megerősiti;[4] miből következtethető, hogy Csák bán és Ugod 1281-ben már nem élt. Midőn László utolsó éveiben Győr nb. Óvári Konrád arról panaszkodik, hogy Csák bán és Ugod mester a mosonymegyei Csuny, Hof és Mannersdorf birtokait már régóta elfoglalva tartotta, kiemeli, hogy azok jelenleg is (Ugod fia) Demeter bán kezén vannak.[1] Ennek a Demeternek bánsága szintén ismeretlen, de hogy «bán» volt, bizonyitja a fennebbin kivül még számos más okmány is.

Három gyermeke volt: Kunigund (=Kinga), Móricz és Csák. Kunigund vagy *Kinga* a Ratold nb. Balduin fia Gyulához ment férjhez, mely házassági összeköttetés arra engedhet következtetni, hogy e Gyula azon bakonymegyei fő- vagy alispánnal azonos, ki 1278 január 31-ikén Szalók nb. Hém kir. vadászmesternek (a döbrentei Himfiek ősének) a zalamegyei nevegyi birtokot statuálja.[2]

1317 márczius 18-ikán előadja Csák nb. Ugod fia Demeter bán leánya Kyngus, Ratold nb. Baldin fia Gyula özvegye, hogy az atyai örökség révén reászállt veszprémmegyebeli tornai birtokát a zalamegyebeli Tomaji család tagjainak eladja. Kinga házasságából két fiu származott: Gyula, ki 1317-ben már nem élt és Demeter, kivel már 1300 augusztus 29-ikén találkozunk.[3]

Néhai Demeter bán fiai *Móricz* és *Csák* mesterek 1291-ben előadják, hogy Hermann nb. Bajka fia Egyed már atyjuktól a zalamegyebeli Mizsér nevü birtokot kapta; de mert ez azon időben, midőn nagyatyáik (avi nostri): Péter püspök, Miklós nádor és Henrik bán a pécsi várt ostromolták, Demeter bán zászlaja alatt hősies halálban kimult és fia Egyed nekik szintén már számos szolgálatot tett, inditva érzik magukat, ifjabb Egyed számára a Mizsérről szóló adományozást megujitani. Miután az emlitett pécsi ostromlás 1284-re esik,[4] tudjuk ez okiratból, hogy Demeter bán 1284-ben még élt; de hogy a Héder nb. Güssingi Péter veszprémi püspök és fivérei csak nem lehettek Demeter bán fiainak a nagyatyái, világos; e genealógiai adatból csak azt szabad kibetüznünk, hogy a nevezett Güssingiek Móricz és Csáknak anyai réven rokonai voltak és hogy «avi» helyett valószinüleg «avunculi»-nak kellene állnia.[5]

[1] Wenzel, VIII. k. 300. l.
[2] Fejér, VIII/I. k. 364 l.
[2] Fejér, IV/III. k. 321. l.
[4] Wenzel, IX. k. 295. l.

[1] Wenzel, XII. k. 494. l.
[2] Hazai oklevéltár, 80. l.
[3] Anjoukori okmtár, I. k. 417. l.; Fejér, IX/VII. k. 728. l.
[4] Pauler, id. h. I. k. 723. l.
[5] Hazai okmtár, VIII. k. 310. l.

1309 január első felében arról értesülünk, hogy néhai Csák nb. Demeter bán fia Móricz, domonkosrendi szerzetes a Vasmegyében fekvő pápóczi birtokát Csák bán özvegye és saját felesége: Aba nb. Amadé nádor leánya, margitszigeti apáczák hozományi követeléseiknek kielégitéseül, e két nőnek engedi át.[1] Pápóczot már 1234-ben öregebb Demeter országbiró tulajdonában találjuk, ki akkor ott tartózkodik és egyik itéletlevelét ott kiállitja.[2]

Midőn Móricz nősült és a lakodalmára szükséges költségeket Jeklin és Kneplin sopronmegyei birtokosoktól kölcsönvette, sopronmegyebeli Balf (=Wolfs) birtokát nevezetteknek zálogul adta, a mibe fivére Csák beleegyezett. Idővel azonban kénytelenek voltak, egyéb adósságaikat törleszteni, úgy hogy nem csak a balfi birtokot nem tudták visszaváltani, hanem a zálogos tulajdonosoktól még ujabb kölcsönt felvettek. Igy huzódott az ügy mindaddig, mig Csák meg nem halt és Móricz a domonkosrendbe be nem lépett. 1309 márczius 27-ikén, midőn Csák már nem élt és Móricz már szerzetes volt, kijelenti az utóbbi, hogy az elzálogositott birtokot hitelezőinek örökbevallja.[3]

1331-ben tanusitja a győri káptalan, hogy Csák nb. Móricz, a domonkosrendi győri konvent tagja, a Zalamegyében fekvő Komár és Galambok nevü birtokait, melyeket szülői még IV. László királytól kaptak, rokonának (proximo et cognato suo): Peck nb. István fia Miklósnak adományozza.[4] Peck nemzetséget nem ismerünk és ez kétségkivül Fejérnek egyik ferditése; de mivel Fejér azt mondja, hogy az illető oklevél a Bánfi család levéltárából való és Zalamegyében 1331-ben a Buzád-Hahót nb. István fia Miklós, az alsólendvai Bánfi család egyenes őse, élt, feltehetjük, hogy itt e Miklóssal van dolgunk. A Pécz nemzetségben nem ismerünk akkor ilynevü tagot. — 1332-ben Móricz családjának birtokviszonyairól még mást is hallunk. Károly király odaadja t. i. akkor a Demeter bán magvaszakadtán — Demeter fia Csák nem hagyott fiörököst, Móricz pedig szerzetes — a koronára szállt veszprémmegyei Ugod várát és Noszlop nevü helységet hivének a cseh Čeněk nevü testőrtisztjének és kiemeli ez alkalommal, 1. hogy Lukács fia öregebb Demeter, Demeter bán nagyatyja (az ismert országbiró) Noszlopon már II. Andrástól kapott birtokot és hogy 2. akkor, midőn Károly Čeněk számára az ugodi vár és a noszlopi földekről szóló adománylevelét kibocsátotta, arról értesült, hogy *Csák nb. Ádám fia Pál fia Péter* azzal állt elő, hogy ő Demeter bán és fiainak legközelebb nemzetségbeli rokona s hogy ennek alapján e birtokok őt illetik meg; hogy ez állitásnak nagyobb nyomatékot adjon, sietett is annak idején e birtokokat Güssingi János nádornak, kinek bizonyos összeggel tartozott, örökbevallani; természetes, hogy a birtokok Čeněk kezében maradtak.[1] Hogy mily rokonság létezett Demeter bán fiai és Ádám unokája Péter között, nem tudjuk; de tekintettel arra, hogy magát Demeter bán fiai legközelebb nembeli rokonának állitotta, igaza lehet Nagy Ivánnak, ha azt véli, hogy Ádám öregebb Demeternek a harmadik fia, Csák bánnak és Ugodnak a fivére.

A fejérmegyei Boglárt, melyről tudjuk, hogy öregebb Demeter azt már 1221-ben megvette, Móricz már 1332 előtt eladta a Szalók nb. Hém fiainak, valamint azt is tudjuk, hogy Tördemiczi Fehér Pál a Veszprémmegyében fekvő Debrente birtokot még Demeter bán fiaitól Móricz és Csáktól szerezte.[2] Móricz 1336 márczius 20-ikán halt meg.

A Csák-nemzetség Lukács-ágának az eddigiek alapján a következő nemzedékrendi táblája van:

[1] Fejér, VIII/I. k. 364. l., VIII/II. k. 444. l.
[2] Wenzel, VI. k. 556. l.
[3] Hazai okmtár, III. k. 58.
[4] Fejér, VIII/III. k. 549. l.

[1] Fejér, VIII/III. k. 579—584. l.
[2] Csánki, Hunyadiak kora, III. k. 274. l., Fejér, VIII/V. k. 209. 231. ll.

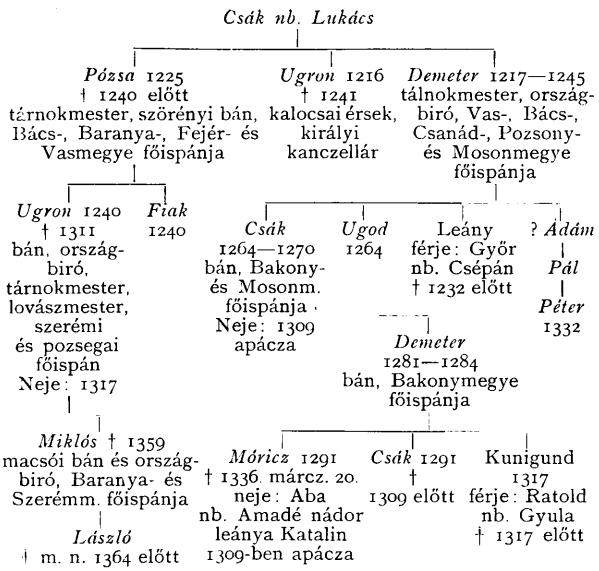

c) *A Csák nemzetség a Margit-legendában.*

A «Monumenta romana episcopatus Vesprimiensis» I. kötete az Árpádházi Margit († 1271) szenttéavattatása ügyében 1276-ban felvett tanuvallomásokról szóló jegyzőkönyvet közli, melynek azonban csak későbbi időből származó másolata maradt hátra, a mi annál inkább sajnálandó, a mennyiben a másolat az eredeti példányban már kétségen kivül elferditett magyar tulajdonneveket többnyire a felnemismerhetőségig ferditette. Mindamellett mégis megbecsülhetetlen adalékot szolgáltat az árpádkori genealogiához és szabad remélnünk, hogy az okirati anyag szaporitásával még sikerülni fog a latinizálás és olaszositás által ferditett tulajdonneveket meghatározni.

A Csák nemzetségre vonatkozólag a nevezett jegyzőkönyvben a következő adatokat találjuk:

1. augusztus 6-ikán kihallgatják Máté erdélyi herczeg (dux) anyját, *Margitot.* Előadja, hogy 51 éves, 22 év óta özvegy, 13 év óta apácza a margitszigeti zárdában; magasabb műveltséggel nem bir. Vallomásából kitünik, hogy Taacs nb. Máté úrnak egyik szolgája urának nyolczéves leányát, ki kar- és térdzsugorodásban szenvedett, Margit sirjához hordta. A beteg leány nevét nem ismeri; atyja Máté pedig az ő rokonságából való, tehát őt és leányát jól ismeri; gyógyulása már most az ötödik évbe jár. Ha maga (t. i. Margit) nem jól érzi magát vagy *fiainak* valamely kellemetlenségük van, ő is fordul Margit sirjához; szeptember 5-ikén pedig mondja egyik tanu, hogy e Margit Máté bánnak az anyja.

Margit házassági viszonyait jól ismerjük. Férje, Csák nb. Máté már 1233-ban Béla ifj. király hive. 1235-ben Temesmegye főispánja és tálnokmester, mely utóbbi állásban 1241-ikig marad; mellette 1240 óta Nyitramegye főispánja is. 1242-től 1246-ig tárnokmester, a mellett 1242-ben nyitrai és soproni , 1243-tól 1245-ig pozsonyi főispán. Hogy 1263 november 25-én még tárnokmester és pozsonyi főispán lett volna, a mint ezt Fejér, IV/III. k. 132. l. állitja, nem áll, mert az illető okirat keltezése 1243-ra esik. Meghalt 1255-ben. Ebből tehát következik, hogy azon Máté, ki a 70-es években mint vajda fellép és 1283-ban mint nádor meghal, vele nem azonos!

Margit és Máté fiai: Máté és Péter. Igaz ugyan, hogy a Blagaj-okmánytár 32. és 34. ll. szerint 1278 november 6-ikán Máté nádor és István Pozsonymegye főispánja «filii magistri Mathei»-ként szerepelnek, miből egyik kimagasló kutatónk határozottsággal kiolvassa, hogy Máténak még egy István nevü fia is volt. De ha szemügyre veszszük, hogy Máté nádor 1283. évi végrendeletében csak egyetlen fivérét (Pétert) emliti (igaz, hogy István akkor talán már nem is élt), hogy IV. László, midőn Csák nb. Péter életrajzát és érdemeit ecseteli, mindig csak egyetlen egy fivéréről, Mátéról szól és hogy István pozsonymegyei főispánnak birtokviszonyai csak Hont- és Barsmegyére vonatkoznak, kétségkivülinek kell vennünk, hogy ez István nem Máté nádornak a fivére s hogy a Blagaj-okmánytár fennidézett darabjának az a magyarázata, hogy az illető oklevél irnoka csak azt hallotta s tudta, miszerint Máté nádornak az atyja Máté és István pozsonyi főispán szintén egy Máténak a fia, — hogy tehát, a nélkül hogy a leszármazási viszonyokat közelebbről megvizsgálta volna, *a két Mátét egy személynek véve*, a nádort és a főispánt fivéreknek nézte.[1]

Margit fia Máté, kit a jegyzőkönyv egyszer erdélyi herczegnek, máskor bánnak nevez, 1270 június 13-tól 1272 augusztus 3-ig erdélyi vajda, 1272 november 27-től 1273 április 21-ig Szla-

[1] V. ö. az esztergomvidéki régészeti és történelmi társulat III. évkönyvének 83—85. lapjaival, hol István főispánnak családi hovátartozandósága tárgyalva van.

vónia bánja, 1274 szeptember 30-tól 1275 július 27-ig és 1276 augusztus 9-ikén ujra erdélyi vajda. Meghalt mint nádor 1283-ban. Figyelemre méltó, hogy a jegyzőkönyv az erdélyi vajdát «dux» kifejezéssel forditja, mert e körülmény egy másik országnagy meghatározására nézve jelentőséggel bir.

Margit tehát 1225-ben született, 1263-ban lett apácza és 1276-ban még él.

2. Olympias fejedelemasszony előadja, hogy — mint már részben fennebb is olvastuk — *Mastaacs nb. Máté urnak a leánya*, ki kar- és térdzsugorodásban szenvedett, Margit sirjánál meggyógyult; szerinte a leány nyolczéves, Margit apácza (Máté bánnak az anyja) pedig Mátének rokona volt. Felicián szerzetes azt vallja, hogy bizonyos Caach nb. Máté nemes ember a kar- és térdzsugorodásban szenvedő leányát elhozta; midőn meggyógyult, kérte őt többiek között *Caach nb. Máté* úrnak az özvegye, hogy a leányt az apáczákhoz vezesse. A leány atyja a gyógyulás után azonnal visszatért erdélyi birtokába (ad partes suas ultra silvas) és csak később találkozott vele még többször.

Ezekből már most minden kétséget kizáró módon kiviláglik, hogy a «Mastaacs» és «Caach» a Csák ferditése és hogy 1276-ban Máté bánon kivül még egy más Csák nb. Máté is élt. De ki volt az?

A Hazai okmánytár V. k. 40. l. közöl egy okiratot, melynek erejével István ifjabb király egy meg nem nevezett év húsvét előtti szombatján Pásztón megengedi, hogy Csák nb. Miklós fia Máté comesnek Bonczhida nevü birtokában bárki letelepedhet. Miután Bonczhidát csak Erdélyben ismerjük, a tanu pedig azt vallja, hogy Máté leányának gyógyulása után az erdélyi részekbe utazott és István király oklevele okvetlenül az 1260-as években ki lett állitva, biztosra vehetjük, hogy a jegyzőkönyv Mátéja Miklós fiával azonos, a mi természetesen ki nem zárja, hogy e Máté erdélyi birtokán kivül még Magyarország északnyugati részeiben is birtokolt, mi annál is valószinübb, a mennyiben V. István oklevele, a Csák nb. Kisfaludy család niczki levéltárában őriztetik; e Máté tehát mindezek szerint a Csák nemzetség sopronmegyei ágának közel rokona. Leánya, ki 1276-ban még élt, a jegyzőkönyv adatai szerint tehát 1263 körül született.

Fiutódait is ismerjük.

A székesfejérvári káptalan tanusitja 1336 márczius 17-ikén, hogy Csák nb. Máté fia Miklós comes, fiai Máté és László beleegyezésével, vejének: Málasi Miklós fia Demeternek Fejérmegyében lévő Kendertó és Szabadgömnye nevü birtokainak felét örökbevallja; 1381 deczember 3-ikán pedig találjuk, hogy e Málasi Demeter özvegye Katalin Kendertó, Csaplár, Czelöm és Bodajk-on lévő birtokát vejének adja. Minthogy az erre vonatkozó oklevelek ugyancsak a Kisfaludyak levéltárában vannak, Czelöm, Kendertó és Bodajk pedig szintén e család birtokai sorában szerepelnek, világos, hogy itt csak a fennebbi Mátéról van szó. Megkapjuk tehát a következő stemmát:

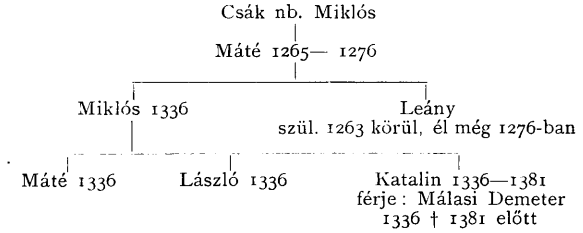

3. *Caac nb. Gurich úr* vallja, hogy *rokonától* Máté bán anyja Margittól hallotta Árpádházi Margit tetteit, hogy maga is már életveszélyes bajban szenvedett. Vallomásának folytatása és vége hiányzik.

«Caac» szintén a Csák ferditése; Gurich pedig nem más, mint György = Gyurka ferditése. A tanu személyét ismerjük. Csák nb. György (Gu[r]g) fia Csák, Sopronmegye főispánjának egy György nevü fia volt, kit 1237-ben emlitnek; ennek fia György 1278-ban fordul elő. Utoljára szerepel 1292-ben, midőn a Nána-Beszter nb. Berki Tamással bizonyos vérdij dolgában egyezkedik. Fia Pál 1330-ban Fejérmegyében fekvő verebi birtokát az ugyanazon megyebeli Sóskúttal cseréli fel. Leánya Erzsébet pedig, ki a királyné udvari hölgye volt, a királyi pár közvetitésével Di(t)bert fia Jakab pozsonyi városbiróhoz ment férjhez, kinek nejeként 1335 és 1339-ben szerepel.[1] Miután a tanu 1276-ban, úgy látszik, már korosabb ember volt, helyes uton járunk, ha benne Csák főispán fiára ismerünk, ki 1237-ben még fiatal ember volt.

Dr. WERTNER MÓR.

[1] Anjoukori okmtár, III. k. 533. l., Fejér, VIII/IV. k. 50. l.

A GZIRÁKYAK A XIII XV. SZÁZADBAN.

I.

Sopron vármegye egy előkelő családja multjának ismertetéséhez hozzájárulni szándékozván, rövid foglalatban közlöm itt azt, a mit e család történetére s tagjainak szereplésére nézve egybegyüjtöttem. Nem irhatok ugyan kimeritő ismertetést, mert az sokkal behatóbb forráskutatást igényelne; de azt hiszem, hogy egyrészt rövid közleményem elégséges a leszármazás előtüntetésére, másrészt pedig talán nyujthatok jelen vázlatommal oly adalékot, mely a család történetének megirásához másnak egy más vagy tekintetben hasznos anyagul szolgálhat.

Adataimat főleg a «Sopron vármegye oklevéltára» czimü kiadványból meritvén, rövidség okáért közleményem szövegében egyszerüen a mű kötetét s az oklevél folyószámát fogom idézni; a hol azonban más forrást használok, ott erre külön hivatkozni el nem mulasztom. A család multjáról szóló vázlatos közlésem időrendben mutatja be az adatokat, s mert ezek gyakran több ágnak tagjaira vonatkoznak, ismétlések kikerülése végett nem tartottam czélszerünek az ágonkinti tárgyalást, annyival is inkább, mivel dolgozatom végéhez könnyebb áttekintés czéljából két táblát csatolok, melyek elsején mint a tulajdonképi leszármazási családfán az adataim segitségével időrendben megszakitás nélkül kimutatom hét nemzedékét a Cziráky családnak, mely forrásunk tanusága szerint «de genere Vezekén» származik; a II. táblán pedig szinte könnyebb átpillantás végett csoportositottam azon tagokat, kikre nézve a rokonsági fokozatot sem egymás közt, sem az első táblán állókkal szemben meghatározni nem tudtam; egyuttal mindebből arról is meggyőződünk, hogy az I. tábla első nemzedékének a II. táblán álló öt kortársa közül egyik a fiában, egyik pedig unokájában szakadt magban, a többi háromnak közvetlen utódait (öt férfi tagot) azonban megemlitik ugyan az oklevelek, de föltünőnek tartom, hogy ezek származékáról már semmit se olvasunk.

Ha vázlatos munkámba óvatosságom ellenére talán a forrásszöveg helytelen értelmezése vagy más ok miatt valamely tévedés csuszott be, úgy az ügy érdekében kérem a helyreigazitást.

A család első ismert ősei I. Blandriz s ennek testvére I. Pál, kik 1247-ben (I. 12.) a csornai konvent előtt Herbort, Bertalan és mások közbenjárására valamely fenforgó perben Farkast készpénzben kielégitik.

A második nemzedéket képezik a most emlitett I. Blandriz vagy Brondelez fia, I. István, s I. Pál fiai: Zah és II. Pál, mindnyájan de genere Vezekén, kik az ugyanazon nemzetségből eredt Sykusd fiának, Salamonnak özvegyét, Chama asszonyt, Ilmár leányát hitbéri és hozományi követelésére nézve 1264. évben, a maguk és nemzetségük nevében megjelent Vezekéni nemesek Ugrin, Dénes és Ivánka egyetértésével kielégitették. (I. 18.) Sykusd fiát, Salamont, azután Ugrin, Dénes és Ivánkát a II. táblán mutatom ki; s különösen megjegyzem, hogy azon fölmerülő kérdésre, vajjon a most érintett Salamon s a Fejérnél[1] 1260. évben előforduló Absolon de Zirák egy és ugyanazon személynek felel-e meg, bár sejtem, hogy úgy van a dolog, határozott feleletet mégse adhatok, mert az oklevél teljes szövege nem áll rendelkezésemre. A fennemlitett Vezekéni Dénes mester, kinek atyját Bertalant az 1277-ben kelt oklevél[2] is megnevezi, mint a családnak egyik kiváló tagja, a cseh király elleni hadjáratban a Morva körül a magyar király személyének hősies megvédése által saját vérének kiontásával nagy érdemeket szerezvén, IV. Béla 1265-ben (I. 20. neki a Rába melletti királyi erdőörök Székas nevü birtokából öt teleknyi földet Szemere mellett Sopron vármegyében, az ő birtokának szomszédságában adományozott; miután pedig az érintett Salamon magban szakadt, az I. tábla élén kitüntetett I. Pál fia, II. Pál, s Zah fia, II. Brondez vagy Blandriz, úgyszinte I. Blandriz fia, I. István s ennek testvérei, I. Endre vagy András, Gervasius és Konrád, azután a II. táblán fölsorolt Artun fiai, Ugrin, Teodor és Márk, s Tiborcz

[1] Cod. dipl. V/III. k. 39. l.
[2] Fejér, VII/II. k. 58. l.

fia, Ivánka, valamint Jakab fia, II. András, mint a Vezekén nemzetség tagjai, néhai Salamonnak Székas és Czirák közt fekvő szerzett birtokát Vezekéni Bertalan fiának, Dénesnek 1265-ben (I. 21.) barátságosan átengedték. Dénes ellen azonban 1272-ben (I. 24.) a székasi erdőőrök Moys nádor és soproni főispán előtt panaszt emeltek, hogy a cziráki birtokához az ő földjükből foglalt; de a kiküldött várjobbágyok jelentése szerint a panasz alaptalannak bizonyult, a mit Máté nádor az 1279-ben kelt oklevél (I. 32.) tanuságaként is elismer, a midőn Dénes birtokára nézve Moys nádornak vegzését megerősité. Ezt az itéletet átirja és megerősiti László főispán is 1283-ban (I. 35.) a Székas és Czirák közt fekvő birtok ügyében.

Dénesnek sopron-vármegyei Kér birtokáról szinte több oklevél emlékezik. Igy 1277-ben (I. 29. és 30.) az országbiró a Kér nevü birtokot Us fia, Miklós s Uysa fiai ellenében neki itéli; 1278-ban pedig[1] Isov és társai az ő ősi Kér birtokukat, melyet családjuk állitólag sz. István ideje óta birt, Dénesnek eladják; 1279-ben végre Máté nádor részéről[2] egy Kér nevü részbirtok szinte neki itéltetett. Dénes azután az Osli családbeliekkel Csák bán fiaitól Hidegség és Homok birtokokat 1281. évben[3] zálogba veszi; s hogy ott csakugyan birtokos volt, azt egy későbbi, 1358-iki oklevélből (I. 210.) is tudjuk. Peresznye, a mai Czinfalu egy részét a többi rokonaitól egy 1291. évi oklevél (I. 44.) szerint szinte zálogban birta. A Széleskuti birtokosok családjából származott feleségétől, Flórától, kinek leánynegyedére nézve 1332. évben[4] az érdekelt felek közt egyezség jött létre, született leánya Margit Poghi Károlynak volt neje. Itt tán nem fölösleges megjegyezni, hogy Széleskut birtokosának családja magbanszakadván, a vele vérrokonságban álló sopron-vármegyei Frankóiak máskép Sárodiak) és a vas-vármegyei sári nemesek, a Grősfalviak tartottak igényt a széleskuti birtokra, kiktől azt 1332-ben[5] a Nagymartoni család szerezte meg; a mi pedig Dénes leánya, Margit férjét, Poghi Károlyt illeti, az nézetem szerint vasmegyei birtokos volt, s nevét kiejtés szerint ma Pogy vagy Poty-nak kellene irni, a mit azzal vélek bizonyitani, hogy egy 1359. évi oklevélből (I. 213.) csakugyan a vas-vármegyei Pogh, máskép Mindszent nevü helységet ismerjük, s hogy a régi Pogh nevét ott manapság a Poty major tartja fönn. De Dénesnek egy másik leánya is volt, a kit Erzsébetnek hivtak: a mi kitünik az 1345-ben kelt oklevélből (I. 147.), melynek értelmében, miután az oklevél végén álló jegyzet szerint Vezekéni Konrád fiai (az I. Blandriz-ágból) a Dénes leányait 1342-ben hitbéri és hozományi követelésükre nézve kielégitették, a magbanszakadt Vezekéni Dénes birtokainak fölosztására uj határnap tüzetett ki.

Fentebb már érintettük, hogy Vezekéni Salamon magbanszakadt; a minek következtében 1291-ben (I. 41.) az ő Czirák és Veszkény nevü birtokaira nézve a Vezekéni nemzetség tagjai s pedig az I. táblán álló: I. Borondrez (= Blandriz) fiai Konrád, I. Endre és Gerváz, s I. Pál fiai: II. Pál, Kozma, I. Sándor és I. Miklós, másrészt Zaah fia, II. Borondrez között barátságos osztály jött létre; ugyanezen évben (I. 44.) Peresznye, Család és Czirák nevü birtokaikat az előbb nevezett veszkényi nemesek magok közt fölosztották; a reá következő évben (1292. I. 46.) pedig Veszkényi Borondrez II. az ő Czirák nevü részbirtokát I. Endre, Gerváz és Konrád testvéreknek, veszkényi nemeseknek eladta. Vezekéni Konrád 1302-ben (I. 50.) egy tárgyalásnál mint meghatalmazott szerepel.

A II. táblán álló Bertalannak második fiáról, Domokosról csak egy 1310 körül kelt oklevélből értesülünk, a midőn az a győri káptalan előtt Veszkény birtokában egy erdőrészt Tordas mellett Csornai Lőrincznek zálogba ád olykép, hogy azt ő és fiai vagy rokonai visszaválthassák. Gyermekeit nem ismerjük. (I. 58.)

A családfa harmadik nemzedékének egyik jeles tagja volt az I. Blandriz ágán lévő Konrád fia, II. István, a kinek a király és haza iránti kiváló nagy érdemeit I. Károly 1323-ban azzal jutalmazá, hogy neki, valamint I. Tamás és I. János nevü testvéreinek Szil (ma Ruszt) birtokot adományozá (I. 77.); mind a három testvér mint peresznyei birtokos «de Peresznye» (I. 91.) 1327-ben egy vizsgálatnál tanukként

[1] Fejér, Cod. Dipl. VII/II. k. 70. l.
[2] Fejér, id. m. VII/II. k. 76. l.
[3] Fejér, id. m. VII/II. k. 89. l.
[4] Fejér, id. m. VIII/III. k. 605. l.
[5] Fejér, id. m. VIII/III. k. 607. l.

fordulnak elő. Egyébiránt ez a II. István 1326 vagy 1327-ben kelt oklevél szövege szerint[1] nemcsak a mai Czinfalu, hanem Nagyhőflán határában is birtokos volt; a mennyiben akkor a Temfeul nevü önálló birtok — mely ma Kis-Marton határában foglaltatik — az emlitett két község irányában II. István ottani két birtokával határos volt; de ő róla emlékezik egy 1341-iki oklevél,[2] úgy az ausztriai szentkereszti apátság levéltárában található 1343-iki adat, midőn ez utóbbi szerint ő mint «Graf Stefan von Siegendorf, (Czinfalu) Burggraf auf Forchenstein» a Nagymartoni családnak fraknói várában a várnagyi tisztséget viselte. Gimai János 1344-ben[3] Konrád fiainak, tehát II. Istvánnak és testvéreinek a Fertő mellett fekvő Egyházas-Urkont elzálogositja. Az alnádor által 1344-ben (I. 143.) tartott megyegyülésen az alispán és szolgabirák bizonyitják, hogy Székas nevü birtok Konrád fiának, II. Istvánnak (magister) jogos tulajdona, s hogy azt az előde Nagy Dénes is birta. Ugyancsak II. István és testvérei, s I. Pál ágán leszármazó Kozma fiai, II. János és III. István, úgy I. Sándor fiai, III. András, III. János, I. Benedek és II. Miklós, azután I. Miklós fiai, Péter, «dictus Euz», III. Pál és III. Miklós, «nobiles de generatione Vezekén», a győri káptalan előtt a magbanszakadt Veszkényi Dénes birtokainak megosztására 1345-ben (I. 147.) mint fentebb már érintém, uj határnapot tüznek ki. A reá következő évben, 1346-ban (I. 151.) Gyorói Demeter Gyoró nevü birtokának felét s egy Köblös nevü földet Ligvándon, a Vezekén nemzetségbeli II. Istvánnak, fraknói várnagynak, I. Tamásnak és I. Jánosnak zálogba adja.

A most nevezett II. István halála idejét nem lehet ugyan pontosan meghatározni, de hogy 1357-ben már nem élt, azt egy akkori oklevélből (I. 199.) tudjuk, melyben már fiával, IV. Istvánnal találkozunk, kire nézve azt olvassuk, hogy Osli Péter Nagyhőflánban egy jobbágytelkest a falu nyugoti végén megtelepitvén, magát kötelezte, hogy azt Peresznyei Konrád fiának, II. Istvánnak fia IV. István ellenében megoltalmazza. Ezen IV. István s a Fejérnél 1366. évben[1] emlitett Stephanus de Peresznye egy s ugyanazon személy. Ez időtájban I. Sándor fia, II. Miklós is életben volt, mert egy 1360 keltü oklevél (I. 240.) tanusitja, hogy ezt a Cziráki Miklóst hatóságilag megintették, miszerint tartozását Gyorói Benedeknek fizesse meg.

A győri káptalan 1366-ban (I. 248.) bizonyitja, hogy a Vezekén nemzetség tagjai: IV. István s I. Pál ágán I. Sándor fiai, II. Miklós, III. János, úgy I. Miklós fiai, Péter és III. Pál, továbbá Kozma fiának, II. Jánosnak fia, I. Mihály, Czirák, Berekalja, Család, Peresznye, Veszkény s egy Csér és Szemere közt fekvő földterület, azután Bosórág nevü aradvármegyei birtokok iránt osztályos egyezséget kötöttek. IV. István (de Peresznye) és Gyorói István közt folyó perben 1368-ban (I. 261.) László nádor halasztást enged, s noha a per tárgya nincs megnevezve, mégis gyanitani lehet, hogy fennérintett Gyoró és Zigvánd zálogbirtokokra vonatkozik; ugyanezen IV. Istvánt Köcski Tamás fia, Farkas vérségi rokonság czimén Szil (Rust) eladásától, Hédervári Jakabot és Jánost pedig annak megvételétől tiltja 1383-ban. (I. 327.)

I. Pál ágán Cziráki II. János fia, I. Mihály Veszkény, Család és Berkaljfalu birtokaiból s cziráki malmából a felerészt II. Miklós fiának, V. Miklósnak (= Michk) az ő unokatestvérének 1395-ben (I. 365.) két oklevél szerint birtokába bocsátja.

IV. István 1400. évben már nem élt, mert ekkor özvegye, Margit, most Harkai Dénes fiának, Lászlónak neje, Bikcsei Vörös Mihálynak leánya, a férje IV. István és atyja Mihály után őt megillető hitbéri járandóságot, úgyszintén a IV. Istvántól, férjétől, született II. Mihály nevü fia, mint az I. Blandriz-ágnak ötödik s egyszersmind utolsó nemzedéke után való vérdijkövetelést az ő második férjére, Harkai Lászlóra ruházza át. (I. 381.)

A vasvári káptalan előtt 1402-ben (I. 387.) az I. Pál ágán leszármazó Cziráki V. Miklós s fiai, I. László és II. Tamás, s III. János fia, III. Mihály, úgy Péter fia, IV. Miklós, s II. János fia, Mihály, továbbá Gyorói Dániel, a Kanizsaiakat a Rába vizének más mederbe való

[1] Fejér, VIII. k. 3., 182. ll.
[2] Fejér, VIII. k. 4., 481. ll.
[3] Hazai okmtár, I. 187. l.

[1] IX/7. k. 554. l.

vezetésétől, s Czirák, Dénesfalva, Család és Gyoró birtokaiknak pusztitásától tiltják; ugyancsak a nevezett V. Miklós s fiai, I. László, II. Tamás és IV. János, azután III. János fia, III. Mihály 1404-ben (I. 391.) a Kanizsai családot és Csornai Kun György utódait a Vezekén, Család birtokaik elpusztitásától tiltják.

I. Blandriz ágához tartozó IV. István özvegye Margit, most Harkai Lászlóné, — noha az I. Pálágon álló V. Miklós a maga s fiai, I. László, II. Tamás és IV. János, úgy III. János fia, III. Mihály nevében 1405-ben (I. 393.) kijelentette, hogy ő az özvegy fentérintett követeléseinek biztositására az elhunyt férje és fia után Peresznye, Czirák, Család és Veszkényben lévő részeket neki meghagyta — mégis a mostani férjével együtt másik Vezeként és Középgyorót, úgy Tomaj alias Czirákfölde nevü (a Cser erdő mellett fekvő) birtokot is elfoglalta, mely hatalmaskodásról a vármegye részéről kiküldött Völcsei István meggyőződést szerzett.

V. Miklós és IV. Miklós (Euz) 1405-ben (I. 397.) egy birtokelfoglalási ügyben tartott tárgyalásnál mint király emberei vannak kijelölve; a következő 1406. évben (I. 403.) a most emlitett V. Miklós s fiai, I. László, IV. János, II. Tamás és VI. Miklós, úgyszinte III. Mihály, panaszt emeltek, hogy Harkai László és neje Középgyoró, Veszkény, Tomaj vagy Czirákfölde nevü birtokokból bizonyos részt elfoglaltak, s Peresznye, Czirák és dénesfalvi javaikban különféle termesztményeket erőszakkal elpusztitottak; mire Zsigmond király a tetteseket a csornai konvent elé idéztette. Ugyanezen V. Miklós s előbb idézett négy fia, azután III. Mihály, s végre Péter fia IV. Miklós 1409-ben (I. 413.) a királyt sopron-vármegyei Székas adományozásától, Linkóháti Domokos fiait pedig annak megszerzésétől tiltják; végre az alispán és szolgabirák 1410-ben (I. 435.) V. Miklós kérésére tanusitják, hogy Mihályi Domonkos fiai Székas, Szemere, Dénesfalva, Czirák és Fasdréte birtokokon jogtalan módon uj határjeleket állitának föl.

II.

Miután Harkai Dénes fia, László a Cziráki V. Miklóstól Czirákon, Veszkényben és Családon zálogban tartott birtokokat, nejének, Katalinnak, Árokközi László fia, László leányának 1416-ban (II. 27.) átengedte, s 1419-ben (II. 34.) kelt végrendeletében a Czirákon lévő lovai iránt is intézkedett: úgy látszik, hogy nemsokára meg is halt, mert 1423-ban Cziráki II. Tamás már a saját nejétől, Katalintól, a ki ez adat szerint (II. 52.) Bedefalvi Lászlónak leánya, néhai Harkai Lászlónak pedig neje volt, a Czirák, Veszkény, Peresznye és Család nevü birtokokat visszaváltotta.

Zsigmond király 1425-ben (II. 57.) elrendeli, hogy Mihályi Ugrin s rokonai panaszára a csornai szerzet vizsgálatot tartson V. Miklós és fiai, II. Tamás és V. István s a többi ellen, kik a panaszosok Székas birtokán gazdasági épületet gyujtottak föl, s Chanig nevü birtokukon házi állatokat foglaltak el. Ugyanez évben (II. 59.) a csornai prépost megitélt követelésének kielégitésére V. Miklósnak dénesfalvi birtokát a győri káptalan lefoglalta; de az ő többi birtokai: Czirák, Peresznye, Szemere, Család és Vezekén ez időben idegen kéznél zálogban lévén, a foglalásnak tárgyát nem képezték; ez oklevélben III. Mihály mint osztályos atyafi, s V. Miklós fiai, II. Tamás, IV. János, VI. Miklós és V. István is emlittetnek. Megjegyzendő, hogy Fejérnél 1420-ban[1] Michael de Zirák mint király embere fordul elő, kit III. Mihálylyal azonosnak tartok.

1429-ben (II. 76.) bizonyos ügyben kihallgatott esküdtbirák és tanuk sorában Cziráki II. Tamás és III. Mihály nevével találkozunk; a kik 1430-ban (II. 91.) Mihályi Péter ellen a királyi kuria elé idéztetnek. 1431-ben (II. 101.) II. Tamás kijelenti a sopron-vármegyei alispán és szolgabirák előtt, hogy a sopronmegyei Czirák, Vezekén és Család birtokokban bizonyos elzálogolt részeket a Peresznye nevü birtokkal együtt kiváltván, azokat fivéreinek: IV. János, VI. Miklós és V. Istvánnak átengedi, továbbá a nejének, Katalinnak Szemerében lekötött nyolcz féltelket szinte visszaváltandja.

Cziráki III. Mihály, s a négy testvér: II. Tamás, IV. János, VI. Miklós és V. István 1431-ben (II. 103.) Ujkér birtok iránt a Kanizsai család ellen inditott pert leteszik. A Kanizsaiak azon panaszára, hogy ezeknek a székesfejérvári

[1] X/6. 252. l.

vásárra utazó három kismartoni jobbágyát Cziráki II. Tamás (ex consensu Joannis de Nyczk fratris sui generationalis) többek társaságában a poki erdőben megtámadván, ezer forint értékü áruczikkeket tőlük erőszakkal elfoglalt, s őket megkinozta, 1431-ben (II. 105.) Győr vármegye alispánja és szolgabirái jelentik Garai Miklós nádornak, miszerint a vizsgálat a panaszban fölhozott tényeket igazolta. Nem ismerjük ugyan az okát ezen erőszakoskodásnak, de alig tévedünk, ha azt a Kanizsai családdal való surlódásban keressük; hisz ismeretes, hogy az akkori idők szelleméhez képest gyakran a legkisebb egyenetlenség, néha csak csekély félreértés is, véres kimenetelü megtorlásra szolgáltatott alkalmat, melynek, sajnos, számos példáját olvassuk történetünkben.

II. Tamás és neje, Katalin, valamint testvérei, VI. Miklós, V. István és IV. János 1433-ban (II. 118.) III. Mihálytól egy részbirtokot vesznek zálogba Czirák és Dénesfalva határában. Ugyanezen II. Tamás és V. István mint szomszédok és tanuk jelennek meg, midőn 1436-ban (II. 151.) Fraknói Dorottyát Hövej birtokába a csornai szerzet beiktatja; hasonlóan jelen voltak 1445-ben (II. 185. jegyzet) Cziráki IV. János és VI. Miklós mint szomszéd birtokosok Hövej-Család beiktatásánál, mely a csornai konvent részére a vasvári káptalan által végeztetett.

Miután V. Miklós fiának, VI. Miklósnak a Vági család részéről Röjtök nevü birtok fele 1405-ben zálogba adatott, ő azt később, mint az 1436-ban kelt oklevél tanusitja (II. 142.), megint visszabocsátá; de 1450-ben (II. 207.) azt ujra zálogba veszi. Ugyanezen VI. Miklós, IV. János, s a néhai II. Tamás, Egervári Kelemennek körösmegyei jószágát s Mihályi Jánosnak Székas birtokát elfoglalván, 1447-ben (II. 193. és jegyzet) az emlitett hatalmaskodók közül a két élőt, VI. Miklóst és IV. Jánost veszkényi birtokukban az országbiró a csornai konvent által megidéztette; megjegyzendő, hogy ezen oklevél szerint a keszői várnagy, Bronisius, Egervári Kelemenné zálogbirtokos kárára Gencset és Bodonhelyt elfoglalta, s e miatt ellene szinte vizsgálat rendeltetett. Az országbiró 1449-ben (II. 200.) vizsgálatot rendel el több hatalmaskodás tárgyában, melynek egyike ismét VI. Miklós és IV. János testvéreket terheli, kik, noha megelőzőleg, mint láttuk, Székas elfoglalása miatt már bíróság elé idézve lettek, most ezen pusztai birtok rétjeit kaszáltatták le Mihályi János és László kárára; mely ügyben az 1450. évben (II. 200. jegyzet) kelt vizsgálati jelentés is a hatalmaskodás tényét igazolá.

Cziráki III. Mihály fia Gáspár VI. Miklóst Szemerében lévő birtokának elidegenitésétől, s másokat annak megszerzésétől 1452-ben (II. 216. és jegyzet.) tiltja; hasonló letiltást tesz IV. János a maga és fiai, II. László és VI. István, azután II. Tamás fia, Lőrincz, s az előbb érintett Gáspár nevében VI. Miklós ellen szinte 1452-ban, hogy a Székas és Fosdréte nevü birtokait Mihályi Jánosnak el ne idegenitse; 1453-ben pedig IV. János a testvérét, VI. Miklóst a Székas nevü birtoknak elidegenitésétől ujra tiltá. Mellékesen megjegyezzük, hogy 1481-ben (II. 330.) egy Fosdrét nevü rétet Bottka János is birt Czirák határában.

V. László király 1453-ban (II. 223.) a csornai konventet megbizza, hogy vizsgálatot teljesitsen az iránt, hogy való-e, miszerint Mihályi Ugron Jánosnak Gyoró és Agyagos birtokaira vonatkozó iratokat Cziráki IV. János és VI. Miklós, s III. Mihály fia, Gáspár önhatalmilag maguknál tartják; a most nevezettek közül IV. János és VI. Miklós 1455-ben (II. 227. jegyzet.) mint szomszédok jelen vannak, midőn Mihályi Ugrin fia János hátramaradt leányai birtokaikba iktattatnak.

Most nevezett Cziráki Gáspár és fia, Benedek, 1456-ban (II. 236. és jegyzet.) két oklevél szerint Nádasdi Darabos Márk és László, s ennek fia János úgy Darabos Gergelylyel egyezségre lépnek, hogy miután Cz. Gáspár vagyoni állapota miatt birtokait a zálogból ki nem válthatja, a Darabos családbeliek Szemere, Peresznye és Székas nevü elzálogositott birtokait kiválthassák, s ezek felerészét örök joggal megtarthassák; s ezenkivül ugyanakkor a nevezett Czirákiak az ő Czirák és Dénesfalva birtokaik felét a Darabos családbelieknek örök áron nyolczszáz aranyforintért eladák. Ennek következtében 1457-ben (II. 238.) II. Tamás fia, Cziráki Lőrincz a csornai konvent előtt kijelentette, hogy miután Gáspár a Darabos családbeliekkel, néhai VI. Miklósnak Czirák, Dénesfalva és Veszkény-

ben levő birtokrésze, s Gáspárnak ugyanottani örökös birtokjogai iránt halálozás esetére kölcsönös egyezségre lépett, azonkivül az érintett cziráki és dénesfalvi zálogos birtokrészeket VI. Miklósnak özvegyétől visszavenni, s a Darabos családbelieknek élvezetébe bocsátani igérkezett, végre veszkényi egész birtokrészét Csornai Istvánnak örök áron eladta: azért ő, Lőrincz, az osztályos atyafiság jogánál fogva őt illető fentebbi birtokjogok elidegenitése, elzálogositása stb. ellen tiltakozott.

Cziráki VI. Miklós, mint meggyőződtünk, 1457-ben már nem élt, s mivel tartozásáról szóló kötelezvénye alapján, annak idején némely alábbi birtokaiba az ő hitelezője Szántói Bottka Péter már be is vezettetett, de ezen birtokok az ő testvérei és rokonai birtokrészeitől kellően elkülönitve nem valának; azért a nádor 1461-ben (II. 250. és jegyzet.) a csornai konventet kiküldi, hogy Szántói Bottka Péter fiát, Jánost, Cziráki VI. Miklósnak Czirák, Dénesfalva, Szemere, Veszkény és Pusztacsalád birtokaiba, kellően szétválasztva mások birtokaitól, iktassa be; de midőn a szerzet s a király embere Cziráki IV. János és Gáspár jelenlétében a beiktatást végrehajtani akarták, Mihályi Csák Mihály, Mihályi Ugrin János leányai, Zsuzsi és Borbála, s Szemerei János és gyermekei annak ellentmondtak. Ugyanezen évben május 14-ikén Cz. IV. János és fiai, VI. István és II. László, úgy Cz. Lőrincz a Szántói Bottka Jánost, Csornai Istvánt és fiait, VI. Cz. Miklós által birt cziráki, dénesfalvai, veszkényi és pusztacsaládi részbirtokok elfoglalásától tiltották. A midőn pedig már megelőzőleg szinte ez évben április 30-ikán a «fej- és jószágvesztésre itélt Cziráki V. Miklós fiának, VI. Miklósnak»[1] föntérintett birtokaiba a királyi adomány alapján Varbóki Nagy Györgyöt és nejét, Zsuzsánnát, Mihályi Ugrin leányát beiktatni akarák, Cz. IV. János és Gáspár, úgy Szemerei János és gyermekei ellene tiltakozásukat jelentették be.

Minthogy Mihályi Ugrin János özvegye Veronika, s leányai, Borbála Kisfaludi Benedekné, s Zsófia és Krisztina, a Cz. Gáspár özvegyétől, Borbálától s ennek fiától, II. Benedektől Fasdréte és Székas birtokokat a Répcze mellett elfoglalták: ez ügyben az utóbbiak panaszt emeltek a nádornál, a ki 1466-ban (II. 279. jegyzet) a vármegye közegeit vizsgálat teljesitésével bizta meg. Ugyancsak Cz. Gáspár özvegye s előbb nevezett fia, valamint IV. János fiai, II. László és VI. István ellen a Varbóki György és Mihályi Ugrin János leányai részéről folytatott perben Cziráki IV. János özvegye, Erzsébet kérésére a nádor 1468-ban (II. 279. jegyzet.) bizonyos birságot engedett el.

Azon hatalmaskodás következtében, melyet Viczai György és mások, köztük Cz. IV. János özvegye, Erzsébet s ennek gyermekei, VI. István, II. László és Borbála (Völcsei Kálmánné), azután Cz. Lőrincz és II. Benedek, a Kisfaludi Benedek s neje birtokain, Kisfaludon és máshol elkövettek, a nádor 1469-ben (II. 289.) vizsgálatot rendelt el; a reá következő 1470. évben (II. 290. jegyzet) azonban IV. János özvegye s fiai, VI. István és II. László Kisfaludi Benedekkel és Ládoni Istvánnal s ezek nejeivel az egymásnak okozott mindenféle kárositásokra nézve kibékülnek.

Cziráki IV. János özvegye, Erzsébet és fiai, VI. István, II. László, s leánya, Borbála (Völcsei Kálmánné), a néhai dédanyjuk, Erzsébet, (Cheer János leánya) leánynegyedi ügye miatt kiközösités alá jutottak; de utóbb e tárgyban a felek közt barátságos egyezség létesülvén, a győri püspöki helytartó a cziráki plébánost, Ferenczet értesité 1470-ben (II. 292.), hogy az egyházi átokkal sujtottak ez átok alól előirt módon általa föloldandók, s azt, ha szükséges, az egyházban is kihirdesse. A most nevezett özvegy és Cz. Gáspár fia, II. Benedek beleegyeztek ugyanazon évben (II. 292. jegyzet), hogy Cziráki Cherekles Bálint egy udvartelket és 12 hold földet, melyet neki még Cz. Gáspár adott zálogba, Niczki Benedeknek hat aranyforintért elzálogositthassa; 1473-ban (II. 304.) pedig IV. János özvegye s fiai, II. László és VI. István a beledi Fias Gergelynél elzálogositott négy jobbágytelket Czirákon visszaváltván, a záloglevelet a csornai konvent érvénytelennek nyilvánitja. Báthori István országbiró rendeletére

[1] A forrásom jegyzetének szövegéből idézett passusban szó szerint a fej- s jószágvesztés V. Miklósra vonatkozik, de ugy sejtem, hogy azt talán inkább az ő fiára, VI. Miklósra kell értenünk.

a csornai szerzet Iváni Tamás kapuvári várnagyot Cz. Lőrincznek Czirák, Dénesfalva és Székas nevü birtokrészeibe, Cz. IV. János fia, II. László (az oklevélben tévesen Miklós fiául iratik) s más szomszédok jelenlétében, 1476-ban (II. 311.) beiktatta.

Mint az 1480. évben kelt oklevél tanusitja (II. 326.), a néhai Cz. Gáspár után maradt cziráki és dénesfalvi részbirtokoknak Nádasdi Darabos Jakab fia, Gergely részére történendő átadás ügyét már 1470-ben kezdték tárgyalni; de minthogy Cz. Lőrincz a beiktatásnak ellentmondott, őt a nádor 1478-ban a csornai konvent által megidéztette, a mit az utóbbi 1480-ben teljesitett. Ezen per azonban 1520-ban sem volt még eldöntve; időközben (II. 326. jegyzet.) Darabos Gergely felperes és Cz. Lőrincz alperes is elhalván, a per átszállt Darabos Gergely fiára, Ferenczre, s Cz. Lőrincz utódaira, Cziráki II. Sándor, György és Ferenczre, mint a peres jószágok tényleges birtokosaira; s noha az utóbbiakról a jegyzet nem mondja, hogy Lőrincz fiai voltak, mégis a körülményekből következtetem, hogy ezek az ő gyermekei valának, a kiket némi föntartással a családfán is kimutatok.

Szemerei Geresdi János a Cz. Lőrincztől zálogba birt Tomajpuszta részét 1481-ben (II. 328.) Szemerei Gancz Bálintnak alzálogba adván, arról Cz. Lőrincznek unokatestvére, Cz. II. László is értesittetett; ezen Lászlónak fivére, VI. István pedig 1489-ben (II. 343.) a királyt Veszkény birtok adományozásától, Turóczi Györgyöt ellenben annak megszerzésétől tiltja. Forrásom utolsó adata 1497. évről szól (II. 354.), a midőn a vármegye alispánja és szolgabirái bizonyságot tesznek azon hatalmaskodásról, melyet Ujszázi Péter nejének, Rozintnak fegyveres jobbágyai Cz. II. Lászlónak birtokán elkövettek. Ezen II. László lehetett az, a kinek nejeül Marczaltői Zsófia, fiául pedig István van kimutatva Nagy Iván munkájában; s ezen adattal, föntartva a föntartandókat, a családfát berekesztettem.

1558-ban (II. 389.) Cziráki Miklós mint tanu jelenik meg, midőn Nádasdy Tamást és nejét, s fiát, Ferenczet Kapuvár s Lékavárhoz tartozó javakba iktatja a vasvári káptalan, de azt már nem helyezhetem el a családfán, mert ez adat az általam tárgyalt időszak határán tul esik.

A fölsorolt vázlatos adalékok képezik alapját a mellékelt két táblának, melyeken a családtagokat előtüntettem. A Cziráki — vagy mint utóbb irták és ma is irjuk, a Cziráky — család, a mennyire eredetére visszamenni lehetett, ősi fészke Sopron-vármegye; s azért egykori birtokai is, egynek kivételével, mind e megyében voltak. Veszkényt, mely a nemzetség nevét viseli, ma már nem birja; de a többi közt Ruszt, Czinfalu, Nagyhöflán s némely más helyeken sincs ma birtoka, hanem ezek helyett később máshol szerzett a család jószágokat. Dénesfa a család egyik kiváló tagjára, a kit az oklevél Nagy Dénesnek nevez, emlékezteti az utódjait, a kik azt jelenleg is birják.

Forrásom idézett oklevelei nem a gróf Cziráky, hanem a gróf Esterházy család levéltárában Galanthán őriztetnek, a minek magyarázatát azon körülményben lehet keresni, hogy gróf Esterházy Dániel a XVII. század második felében Cziráky II. Mózes leányát, Krisztinát birta nőül, a ki hihetőleg valamely Cziráky-féle jószágrészszel gyarapitván férjének birtokát, azon alkalommal a Czirákyak levéltára is Galanthára kerülhetett.

I. TÁBLA. **A Cziráky család.**

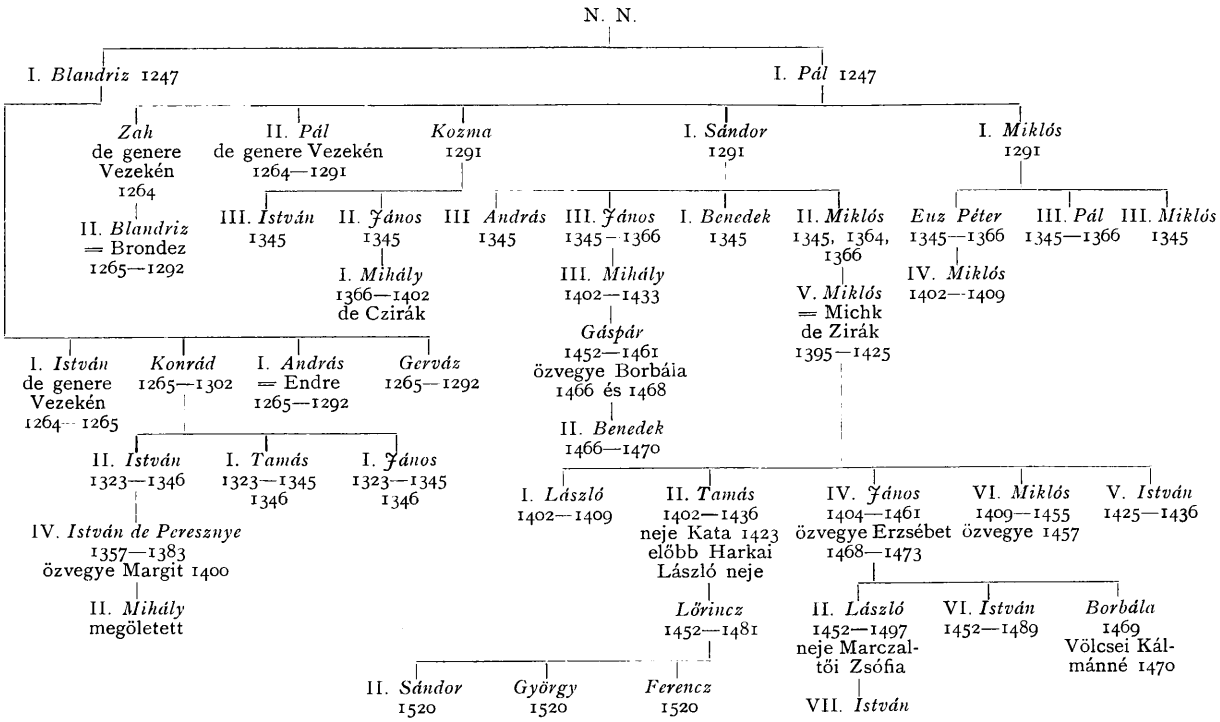

II. TÁBLA.

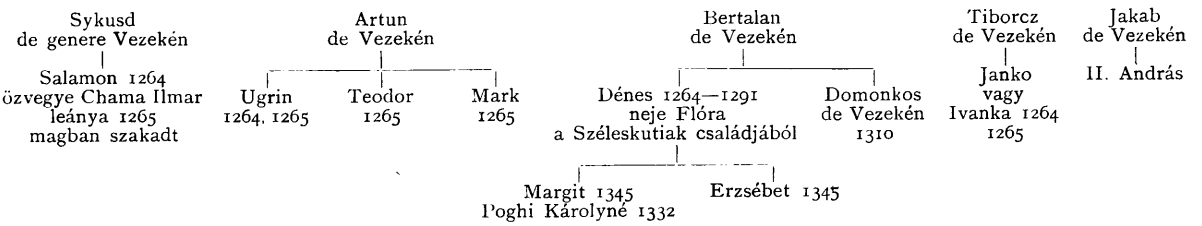

STESSEL JÓZSEF.

A SARMASÁGI CSALÁD.

Erdély és a fejedelmi korban hozzákapcsolt részek számos tekintélyes családával össze volt forrva a Sarmasági család. Éveken át kutattam a rávonatkozó adatokat. E család egy részének leszármazása már az első izeken belejött az «Árpádok királyi vére» czimü genealogiai monografiámba is; s egyes régi genealogiai táblák alapul vételével sok táblára terjedő leszármazások folytak innen tovább. Kutatásaimmal azonban nem hagytam fel; pedig nem váltak örömömre. Az országos levéltárban s a leleszi konventnél átnézett okleveles adatok ugyanis egy nagy tévedésemről győztek meg, melybe a helyesnek vélt régi genealogiai táblák ejtettek volt, s melyért, addig is, mig idézett munkám kiegészitő kötetében megtehetném, már most töredelmes «mea culpát» mondok. Mert bizony kiderült e hiteles adatokból, hogy a Sarmasági család Báthori leánytól származott része nem terjesztette az Árpádok vérét oly széles körre, miként előbb megállapithatónak véltem; a mi jelen czikkből is ki fog világlani, s mit majd a kiegészitő kötetben is helyre fogok igazitani. — Vigasztal azonban, hogy ez őszinte önbirálat árán is, ujabb kutatásaim mégis rávezettek a Sarmaságiak leszármazásának tisztába hozatalára, mi épen nem volt könnyü feladat. Mert daczára annak, hogy számos ma is élő családnak voltak Sarmasági ősei, minden utánjárásom daczára csakis egynél, a pécs-ujfalusi Péchy családnál sikerült e családot, illetőleg összefüggőbb levéltári anyagot találnom, melynek szives átbocsátásáért e helyen is hálás köszönetet mondok.

Most tehát végre lehetőnek hiszem a Sarmaságiak nemzedékrendét okleveles alapon kellő biztossággal összeállithatni, s azt a «Turul» olvasóinak a következő táblázatokban van szerencsém bemutatni; megjegyezvén, hogy az I. táblán a különféle források számozás által vannak feltüntetve, a II. tábla pedig a Péchy István ur által átbocsátott összefüggő oklevélgyüjtemény alapján készült.

I. TÁBLA.

A Sarmaságiak nemzedékrendje.

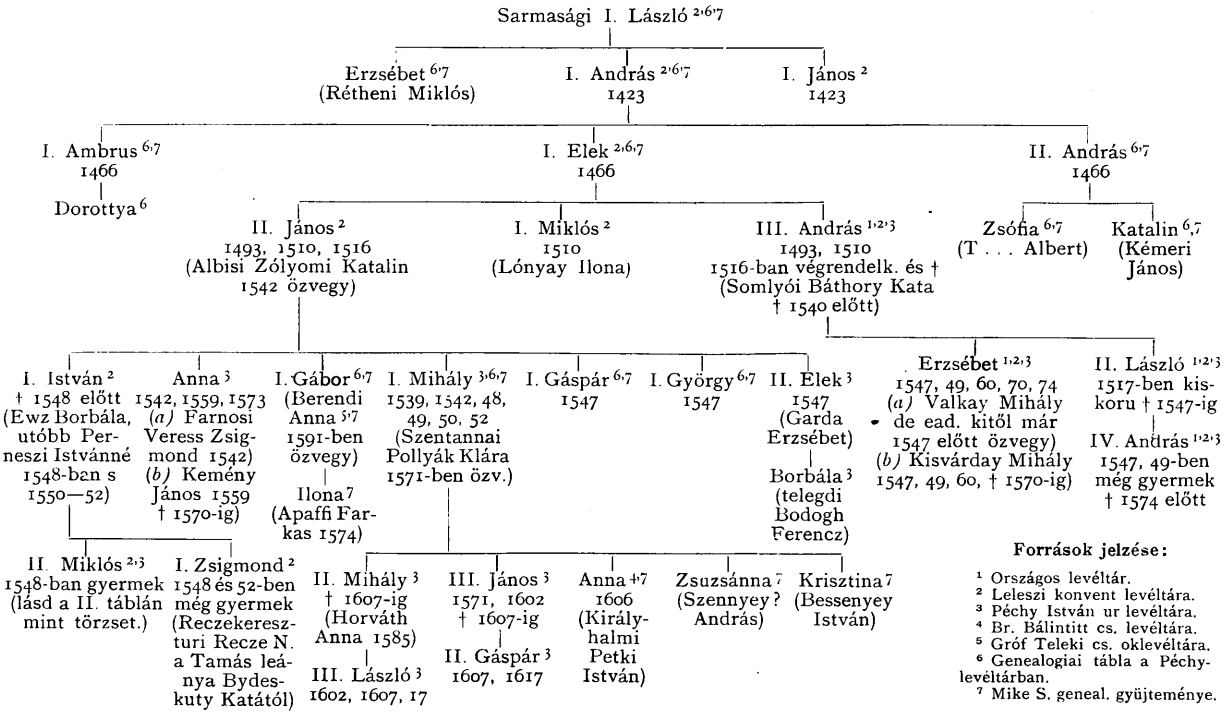

Források jelzése:

[1] Országos levéltár.
[2] Leleszi konvent levéltára.
[3] Péchy István ur levéltára.
[4] Br. Bálintitt cs. levéltára.
[5] Gróf Teleki cs. oklevéltára.
[6] Genealogiai tábla a Péchy-levéltárban.
[7] Mike S. geneal. gyüjteménye.

II. TÁBLA.

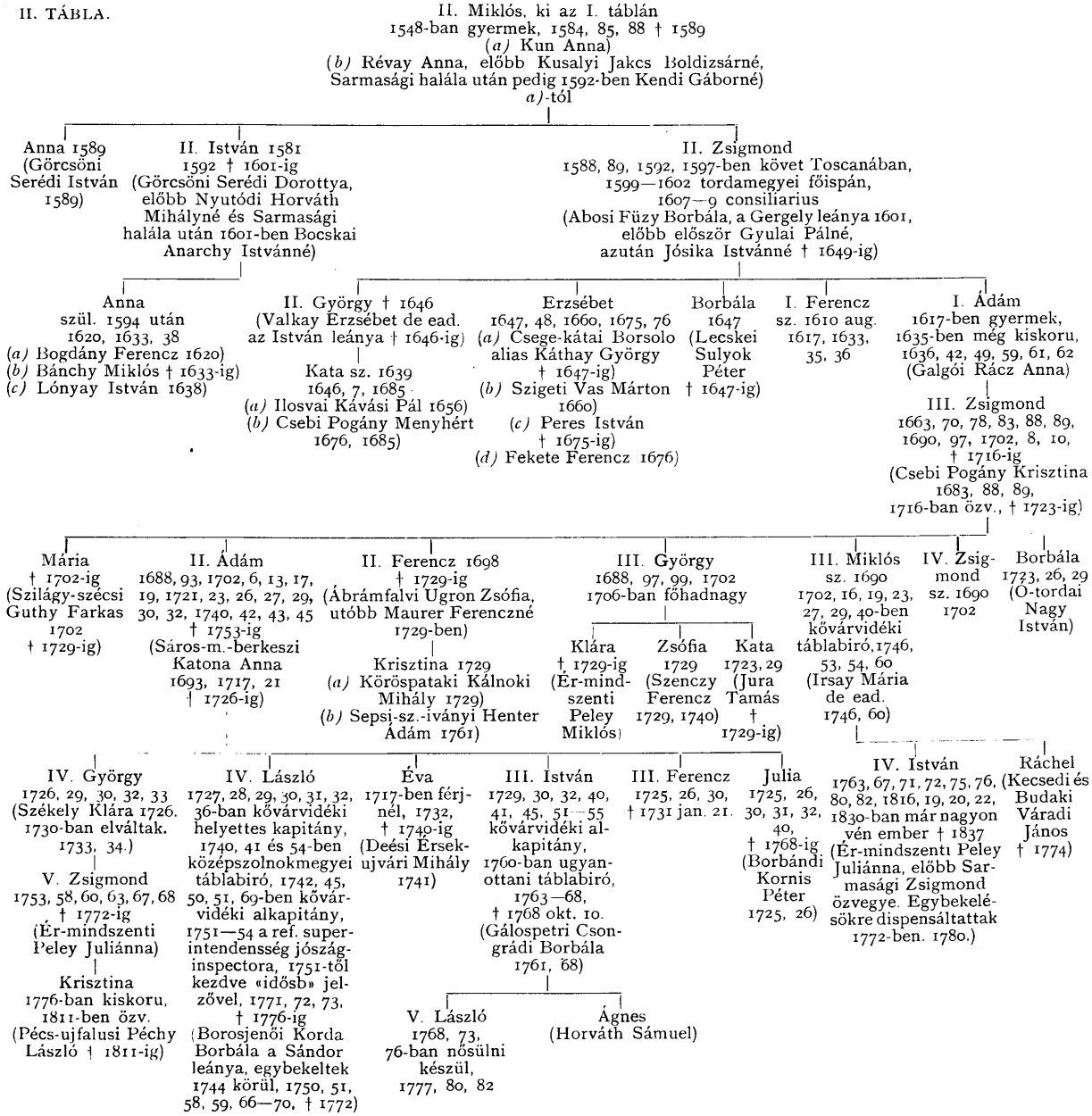

Legelőször a leleszi levéltár 1423-iki aktáiban[1] találkozunk *Sarmasagi András és János*-sal, mint a *László* fiaival.

Mike S. genealogiai gyüjteménye ezekhez sorolja még a táblánkon látható nővérüket is, s a most következő nemzedéknek az emlitett *I. Andrástól* származására nézve egyedüli forrásunkat képezi.

De megerősitik egyéb adatok annyiban, hogy I. Andrásnak táblánkon látható három fiát, *Ambrust*, *I. Eleket* és *II. Andrást*, mint 1466-ban élőket, nemcsak hogy a Péchy levéltárban levő régi Sarmasági genealogiának élén (testvérekül, mindazáltal atyjuk jelzése nélkül) megtaláljuk,[1] de *Eleket* mint 1548-ban élt kis-

[1] Nro 98.

[1] Kortársaik gyanánt itt is, Mike gyüjteményében is egy 1451-iki Petrus Czigány de Sarmaságh és egy

unokák ősét, a leleszi konventnek egy e most idézett évi[1] iratában is.

Itt a genealogia összezavarodik. A Mike-féle gyüjteményben levő egyik genealogia II. András két leányát úgy irja, miként táblánkon látható, s testvérükül adja Lászlót, mint Báthori Kata férjét, s ettől folytatja tovább a családot. Ugyanott egy más töredék Báthori Kata férjét Andrásnak irja, s nekiek tulajdonit egy László nevü fiút s ismét András nevü unokát. A Péchy levéltár régi genealogiája pedig a fennebb emlitett Ambrus leányául irja a táblánkon is látható *Dorotlyán* kivül *Zsófiát* is, a csakis T. kezdőbetüvel jelölt vezetéknevü Albertnek nejét, ki táblánkon mint II. András leánya jön elő; aztán megszüntnek tekinti mindezen Sarmaságiak fiágát, s ujra állit fel később közös törzsül egy Lászlót, de úgy látszik, ezt tévedésből azonositja táblánk I. Lászlójával s nagy zavarok közt innen fejleszti tovább a leszármazást.

Szerencsére azonban az oklevelek, habár nem nagy számmal állanak rendelkezésre, mégis kezünkbe adják az Ariadne fonalát, mely e tömkelegből, annyira a mennyire, kivezethet.

Megtaláljuk ugyanis a leleszi konventben 1493-ból együttes ügyét Sarmasági *András* és *Jánosnak*, kiket a táblánkon elsőkül jelzettekkel összetéveszteni a kronologia tiltja. 1510-ben már együtt szerepel velük *Miklós* is. Ugyde egy 1547-iki oklevélből[2] azt is megtudjuk, hogy ezen András, ki végrendeletét 1516-ban irta meg, — s kinek neje 1540—49-iki oklevelek szerint[3] Báthori Kata, a Miklós leánya volt, — testvére vala az emlitett Sarmasági Jánosnak.

Azt pedig, hogy e Jánosnak, s igy vele együtt András és Miklósnak is atyja a táblánkon már megtalált Sarmasági I. Elek volt, a leleszi konvent egy 1548-iki oklevele szintén bizonyitja.[1]

Andrásnak, kit már III-iknak nevezhetünk, Báthori Katától való alig pár egyénre terjedt ivadékát az idézett oklevelek alapján, úgy, miként táblánkon felvettük, teljes biztossággal tudjuk. I. Miklósról ismét a leleszi konvent ad bizonyitékot, hogy neje Lónyay Ilona volt, de utódait nem ismerjük. A testvérükről, II. Jánosról lejövő nemzedék egy része felől pedig szintén a konvent imént idézett oklevele szolgáltat annyiban biztos adatot, a mennyiben innen megtudjuk, hogy egyik fiától, I. Istvántól, kinek neje Őz Borbála (Ewz) utóbb Pemeszi Istvánné vala, II. Miklós nevü unokája származott, — kinek további nemzedékét II. táblánk a Péchy levéltár számos oklevele alapján egész biztossággal adja elé. — Úgyanezen oklevél tanusitja, hogy I. István másik fia, I. Zsigmond volt, ki Recze-kereszturi Recze Tamásnak és Bydeskuthy Katának leányát birta nőül, de magva szakadt.

Kevésbbé biztos alapon állunk ez I. István testvéreit illetőleg. Ezek felsorolásában a Péchy levéltár régi genealogiájának s Mike gyüjteményének egymással összhangzó adataira kellett támaszkodnom; de megbizhatókká teszik ezeket némely oklevelek is, melyek e nemzedékrendekkel összhangzatban vannak, sőt némelyek az itt feltüntetett leszármazást egyenesen igazolják is.

Igy *I. Gáborról* csak egy, Berendi Annát mint özvegyét emlitő, 1591-iki oklevelet találunk,[2] s ugyanez özvegyet egy későbbi oklevélben is[3] megnevezve látjuk. *II. Eleket* s nejét is csak utódainak ügyében nevezi meg egykét oklevél. *I. Gáspárról* és *I. Györgyről* pedig, kiket épen csak az emlitett genealogiák alapján vettem fel a táblázatba, egyáltalán semmi oklevelet nem találtam. Ellenben *Annáról*, ki előbb Farnosi Veress Zsigmond s utóbb Gyerőmonostori Kemény János neje volt, valamint *I. Mihályról* határozott okleveles adat tanuskodik,[4] hogy II. János gyermekei voltak; s

1455-iki Nicolaus Igaz de Sarmaságh vannak megnevezve, elöbbinek utódai ismeretlenek, az utóbbié két leány, kik a Csiszér családba mentek nőül. De egyáltalán kideritetlen, hogy e Péter és Miklós ugyanazon családhoz tartoztak-e, s ha igen, minő összeköttetésben.

[1] Nro 57. fasc. 5.

[2] Act. 1547, nro 21, fasc. 3.

[3] Leleszi konv. Act. 1548, nro 15, fasc. 4. — Iratjegyzék a Péchy levéltárban 1755-ből összeirva, s az itt idézett 1540 május 10-ikén, és 1549 augusztus 26-ikán kelt iratok az országos levéltárban, a kolozsmonostori konvent iratai közt.

[1] Act. 1548, nro 57. fasc. 5.

[2] Teleki-codex I. 531.

[3] Péchy levélt. 1617-iki oklevél.

[4] Péchy levélt. 1542., 1559., 1573., 1607. évi stb. oklevelek.

I. Mihálynak feleségét, fiait s ezektől való unokáit, valamint leányai közül is *Annát*, Királyhalmi Petki Istvánnét, hasonlókép biztos okleveles alapon ismerjük.[1] A régi genealogiai táblák e részét tehát a felkutatott oklevelek nemcsak hogy legkevésbbé sem teszik kétségessé, hanem azokkal teljesen összhangban vannak s az emlitett izen levő egyes családtagok leszármazási viszonyait, házasságait és utódait egyenesen, be is bizonyitják.

Úgyhiszem sikerült tehát a nemzedékrend I. tábláját is helyesen megalkotnom; a II. tábla már minden részében okleveleken alapul.

Most tehát az oklevelekből csak néhány adatot kivánok még felhozni, a Sarmaságiak multjára vonatkozólag.

A nevet is adó Sarmaságon kivül a család többi vagyonának legtekintélyesebb részét kétségkivül *III. András* Báthori Katával nyerte ága részére; mely azonban fiakban csakhamar kihalt. E Báthori-féle birtokok közt, melyekben ez ág a Báthoriak fejedelmi ágával a XVI. század közepén megosztozik, feltaláljuk az anyai közös ősükről, Moys nádor Arpád-házbeli nejétől örökölt[2] Somlyó, Perecsen, Hidvég, Györgytelke, Szinér stb. helységeket is.

De nem sokáig maradtak ezek e család kezén. A Sarmaságiak ezen ágában a fiuk keveset éltek. *II. László* 1516-ban még kiskoru volt, nagybátyjának, II. Jánosnak gyámsága alatt, ki azonban elhalván, anyai nagybátyjának, Báthori Istvánnak gyámhatalma alá került. Meg is házasodott utóbb, de nejét nem találjuk megnevezve az oklevelekben; 1547-ben azonban már nem volt életben, csak fia, *IV. András*, mint gyermek, kinek gyámja a II. János fia, I. Mihály volt, s ez perelt érdekében a Bánffiakkal. 1574-ben aztán már IV. András sem volt az élők között.

Úgy látszik, ez időtájban az imént emlitett *I. Mihály* vitte a főszerepet a családban. Ő képviselte, mint gyám, nemcsak testvérének, Annának, a későbbi Kemény Jánosnénak, első férje Veress Zsigmondtól hátramaradt árváit, s miként láttuk a korán elhalt Sarmasági IV. Andrást is, hanem ő követelte magának, 1548-ban, 1550- és 1552-ben, elhalt testvére, I. István gyermekei fölött is a gyámságot s ő perel a család zálogos javaiért. Ez időben ő már meglett ember volt; 1542-ben ugyanis már hadba ment, mely alkalommal nővére, Anna részére Sarmaságon s több helyen zálogositott el birtokrészeket. — 1571-ben pedig nem élt többé, mert Szentannai Pollyák Klárát már mint özvegyét látjuk emlitve.

Ez I. Mihály és testvérei anyjuktól, Zólyomi Katalintól is örököltek jelentékeny vagyont, egyebek közt Biharmegyében Jankafalva, Molnos, Petri, Albis, Oltomány, Semjén, Vámospatak, Sárfő, Tulogd és Csokaly helységekben.

A család ez ágának kezén volt már a XVI. század második felében, Sarmaságon kivül, a középszolnoki Gurzófalva, Dershida, Szoldobágy, Szopor, Girókuta, Kiskorond, Kövesd, Szigeth és Majad birtokok s Remete és Babutelke prædiumok, s a sarmasági, lompérti és kövesdi dézmák, a krasznamegyei Récse, a tordamegyei Kok és Szelistye birtokok és az ótordai birtokrész, Kolozsmegyében pedig Szent-Mihálytelke és Topa.

A XVII. század elejével e család több tagja, — a mint Basta Györgynek egy 1602 július 26-ikán Nagy-Szebenben kelt, s a Péchy levéltárban eredetiben meglevő protectionalis leveléből következtethető, mely Sarmasági Elek János és László részére adatott ki, — úgy látszik, az úgynevezett «német párttal» tartott.

Jelentékenyebb történeti szerepre azonban csak *II. Zsigmond* emelkedett. Ezt Báthori Zsigmond, midőn ráunt Erdélyre, a lemondása iránti tárgyalások idején, 1597 július 24-ikén «bizonyos ügyében» Ferdinánd toskánai nagyfejedelemhez. Firenzébe küldte követségbe.[1] Valószinüleg itt szerzett érdemeiért kapta Báthori Zsigmondtól a krassómegyei Goroszló, Barla és Baksa, Somlyó várához tartozó birtokokat, melyeket 1599-ben a Báthori András bibornok testvérének, Báthori Istvánnak visszabocsátott, de ezek fejében utóbbinak közbenjárására Báthori András fejedelemtől a karánsebesi districtusban Sidóvár várat s Szörénymegyében Lugost a hozzátartozó vidékkel együtt kapta. Midőn

[1] Péchy levélt. 1559., 1571., 1584., 1607.; br. Bálintitt levélt. 1606. évi oklevelek.

[2] Kis B. Az Árpádok királyi vére, 23. és köv. l.

[1] Utlevele a Péchy levéltárban.

aztán a bibornok halála után Báthori Zsigmond Erdélybe ujra visszatért, 1602 márczius 27-ikén Brassóban kelt oklevél a tordai főispánságra emelte Sarmasági Zsigmondot; az 1602 augusztus 26-ikán Medgyesről kelt «adománylevél»-ben pedig Basta adományozta neki (a család által már egy 1584-iki igazi törvényes adománylevél alapján birt) sarmasági, lompérti és kövesdi dézmákat.

Pár évvel utóbb Sarmasági a fejedelemségre vágyó Báthori Gábor megbizottja lesz, hogy részére Erdély fejedelmi székét megszerezze.

Érdekes az erről szóló 1607 január 15-iki megbizólevél, mely Báthori Gábor aláirásával és vörös pecsétével ellátva eredetiben megvan a Péchy levéltárban és igy szól: «Nos comes Gabriel Báthori de Somlyó, comitatuum Krasznensis et de Zabolch comes. Adgyuk mindeneknek az kiknek illik tudásokra ez mi levelünk által, hogy ez levél mutató meghijtt bizodalmas urunknak és atyánkfiának Sarmaságij Sigmond urunknak attunk oly authoritást, hogy ha az Isten, az keresztény császár eő Felsége és az országh arra viszen bennünket, hogy az erdélyi fejedelemségnek székiben ülhetünk, valamit jóakaróinknak mÿ nevünkkel igér, Isten abban eő kegyelmük által előmenetelünket adván, fide mediante igérjük arra magunkat, mindeneket helybenhagyunk, megadunk és præstalunk. Kinek nagyobb elhitelire ereősségire és bizonyságára adgyuk ez mi levelünket kezünk irása és pecsétünk alatt. Datum in arce nostra Eched, die decimaquinta mensis Januarii, anno domini millesimo sexcentesimo septimo».

Sarmasági Zsigmond ekkor már vagyonilag is hatalmas ur volt. A család ősi jószágainak javarésze az ő kezeibe volt összpontosulva. Ezeket mostohaanyja, Révay Anna már 1595-ben kibocsátotta Zsigmondnak és fivérének, II. Istvánnak; ez utóbbi pedig már 1601-ban nem levén életben, mivel csak leánygyermek maradt utána, kinek tartásáért Zsigmond sógornőjével, Serédi Dorottyával kiegyezett: most tehát már a testvérének jutott vagyont is saját kezeihez kapta, melyek aztán, a maga Zsigmond által szerzett uradalmakkal együtt, őt a legvagyonosabb emberek közé emelték.

Még nagyobb gazdagságba jutott, midőn a fejedelem szép rokonát, Abosi Füzi Borbálát vette nőül, ki már két kivégeztetett dúsgazdag főur, Gyulai Pál és Jósika István után maradt özvegységre. Figyelmes is volt iránta. Már 1601-ben 5000 frtért, melyet felesége és mostohagyermekei vagyonából felvett, nekik inscribálta Kövesd, Sarmaság, Sziget, Girókuta, Dershida, Korond és Remete birtokait s magtalan halála esetére rájok hagyta Sidóvárt és Lugost s tartozékaikat is, mely uradalom nem kevesebb, mint negyven helységből állott. A kövesdi és sarmasági s hozzátartozó birtokok inscriptiójáról azonban Sarmaságiné maga és gyermekei nevében utóbb lemondott. — Zsigmondunk pedig, kit 1609-ben majd *kövesdi*, majd meg *branyicskai* előnévvel is találunk, melyek közül az első a *sarmasági* eredeti előnevet a családban utóbb majdnem egészen kiszoritotta, ekkor már fejedelmi tanácsos volt, s adományul kapta Aranymezőt és Csulyát is. A felesége révén kezéhez jutott Branyicska, azonban utóbb a Jósikákra ment vissza, a gerendi kastélyról és hozzátartozó uradalmakról pedig utódai lemondtak a Kemények javára, kik ezért nekik a kővárvidéki Fonáczot adták. Magának Zsigmondnak aztán Báthori Gábor halálával szintén letünt csillaga. Bethlen Gábor ellenében Drugeth Györgygyel tartott, s a deési csatánál sebet is kapott, azután pedig nótát és ezzel birtokvesztést.

Utódai, miként táblánkon látható, elég jó házasságokat kötöttek, de a család előbbi fényét és gazdagságát mégsem állithatták helyre. Az utolsó Sarmasági fiu, IV. István, 1836-ban halt el.

Czimerük a mult században használt pecséteken, kétféle alakban maradt fenn s még igy is némely variansokkal. Az egyik, mely először Sarmasági Miklós 1723-iki aláirásánál M. S. betükkel látható, válltól levágott, pánczélos kart mutat, kezében görbe karddal. Kevéssel később Sarmasági Ferencz aláirásánál 1740-ben a pánczélos kar koronán könyököl és egyenes kardot tart. — 1772-ben Sarmasági László is az először emlitett M. S. betüs pecséttel pecsétel. — Ellenben Sarmasági István 1753-iki köriratos pecsétén két szárnytalan genius közt egy nyillal átlőtt nyaku daru látható. Régibb pecséteiket az okleveleken nem találtam.

KIS BÁLINT.

MILEKI JÁNOS CZÍMERE 1418-BÓL.

VEGYES.

Mileki János czimerlevele 1418-ból.

(Szines czimerképpel.)

Zsigmond király a czimerleveleket sohasem osztogatta bővebben, mint az 1418-ik esztendőben. A sok ünnepély, tornajáték kitünő alkalmul szolgált arra, hogy az udvarban megforduló nemesek közül azok, a kik még czimerrel nem birtak, ékes jelvény adományozását kérjék az uralkodótól. A magyarok közül leginkább a király környezetében szolgáló ifju urak járultak Zsigmond elé czimerkérő folyamodásaikkal s az ajándékozásra mindig hajlandó uralkodó szivesen megadta nekik azt a jelvényt, a mely nemességük tökéletessé tételére, ha itthon nem is, de külföldön mindig elengedhetetlennek tartatott.

Ezek a czimerek rendszerint békés, nem ritkán épen tréfás tárgyuak, mutatva, hogy nem hadi érdemek, hősiesség, sebek, vérontás, hanem inkább a király mulatságai közben tett szolgálatok jutalmazására szolgáltak. Volt köztük nyársra tüzött halas, vadászhálóban megfogott, avagy nyillal meglőtt szarvasos, gimen lovagló hölgyes, papagályos, sólymos apródsüveges, sőt főtt-rákos czimer, de talán valamennyi közt a legkülönösebb az volt, a melyet Mileki János kapott, a ki is egy *kádba ültetett örvesnyaku medvét* választott nemzetsége czimeréül.

Az oklevél, amely erről a furcsa czimer adományozásáról szól, Passauban, az 1418-ik évi Szent András napján (november 30-ikán) kelt. Szokott módon hártyára van irva s egyszerü festésben, magyar szokás szerint, az oklevél élén mutatja a czimert, a melyet Mileki László fia János, az oklevél szavai szerint, eszébe juttatván a király urnak szolgálatait és érdemeit, maga és rokonai: Mileki Miklós fia Andranus és Torródfalvi Péter fia Gál számára kért. Mik voltak a királynak emlékezetébe hozott érdemek, nem mondja el az oklevél, amiből bizton következtethetjük, hogy nem voltak valami nagyon nevezetesek.

Az oklevél a szokásos rövidebb formula szerint van szerkesztve s nem tartalmazza a czimer leirását. Hangzik pedig a következőképen:

Sigismundus Dei gratia Romanorum rex, semper augustus ac Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. rex, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium (notitiam)[1] habituris salutem in eo, qui dat regibus regnare et victoriose triumphare. A claro lumine troni, velut e sole radii, nobilitates legittimo iure procedunt et omnium nobilitatum insignia a regia dignitate sic dependent, ut non sit dare alicuius generositatis insigne, quod a gremio non proveniat regie claritatis. Sane ad universorum tam presentium quam futurorum notitam harum serie volumus pervenire, quod fidelis noster dilectus Johannes filius Ladislai de Milek coram nostra maiestate personaliter constitutus, propositis et in nostri memoriam reductis suis fidelibus servitiis et fidelium obsequiorum gratuitis meritis sincerisque atque acceptis et laudandis complacentiis, quibus ipse nobis et sacro nostro regio diademati a longinquis temporibus in nostris diversis et predicti regni nostri Hungarie agendis prosperis scilicet et adversis persone et rebus suis non parcendo claritati nostre indefesse et laudabiliter studuit famulari et in antea studebit se gratum reddere et acceptum, arma seu nobilitatis insignia, in presentium nostrarum litterarum capite depicta, maiestati nostre exhibendo, ipsa ab eadem nostra maiestate sibi et per eum Andrani filio Nicolai de eadem, Gallo filio Petri de Thorudfalw, fratribus suis condivisionalibus atque consanguineis item heredibus et posteritatibus universis dari et conferri humilime et devote suplicavit. Unde nos prefati Johannis gratis affectibus [intuentes] obsequiorum merita, quibus studiis diligentibus et indefessis actenus erga nostram claruit maiestatem cotidieque claret et in antea eo studiosius clarere poterit et debebit, quanto se et suos singularioribus honorum gratiis sentiet decoratos, animo deliberato et ex certa nostre maiestatis scientia prefato Johanni et per eum antedictis fratribus et consanguineis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis ad ipsius Johannis indefessibilis suplicationis instantiam prescripta arma seu nobilitatis insignia hic, ut prefertur, depicta ac pictoris magisterio distincte descripta virtute presentium conferimus, imo de abundantiori plenitudine specialis nostre gratie, ad maiorem prelibati Johannis et aliorum supradictorum nobilitatis gloriam, damus et elargimur et iidem Johannes et alii supradicti ipsorumque heredes et posteritas universa nata et nascitura hec arma seu nobilitatis insignia, prout presentibus litteris circa principium appropriatis coloribus diversis inserta pictura denotat et declarat, amodo in antea in preliis, hastiludiis, torneamentis et in omni exercitio militari et clientari gestare valeant pariter et deferre; gaudeant igitur favore regio et de tanto munere singularis gratie antefatus Johannes nec non alii supradicti eorumque posteritates merito exultent, tantoque fideliori studio ad honorem regium eorundem is antea solidetur intentio, quanto ampliori favore preventos se conspiciunt munere gratiarum. Presentes autem ad premissorum memoriam perpetuam cum pendente secreto nostro regio sigillo, quo ut rex Hungarie utimur, prelibato Johanni ac aliis supradictis ipsorumque heredibus et posteritatibus universis duximus gratiose concedendum. Datum Patavie cis Danubium, in festo beati Andree apostoli, anno domini millesimo quadringentesimo decimo octavo, regnorum nostrorum anno Hungarie etc. tricesimo secundo, Romanorum vero nono.

[1] A szövegből kimaradt.

Az oklevél a vasvár-szombathelyi káptalan levéltárában Lad. 1. fasc. 4. no. 26. szám alatt őriztetik. Az élére festett czimerkép alapja barna, fekete és vörös vonallal van keritve, alapszine már ki nem vehető, nagysága 140×104 milliméter. A czimer: körives kék paizsban ezüst kádban guggoló, nyakán lánczos ezüst örvet viselő természetes szinü medve; a paizson kékezüst takarós ezüst sisak van, melyen aranykoronára helyezve a paizsbeli alak látható. Arányait s kivitelét tekintve a czimer a leghibátlanabbak közül való.

A czimerszerző családjáról nagyon keveset tudunk. Milek község, amelyről János ur magát nevezte, Vasvármegyében fekszik. Régi telep lehetett; már 1217-ben van róla szó egy oklevélben,[1] a mely mint a vasvári káptalan birtohát emlegeti. 1350-ben már más birtokosairól is van tudomásunk: Nagy-Lajos király egy Rómában 1350-ben, a Szent Mihály napja előtti vasárnapon kelt okleveléből, a melylyel Koltai János fiait, Jakabot, Éliást és Jánost megerősitette Mylek és Gyanonfalu birtokában.[2] A Milekiekről, a kik úgylehet, vérvégi összeköttetésben voltak ezekkel a Koltaiakkal, 1353-tól kezdve van szó az oklevelekben. A vasvár-szombathelyi káptalan levéltárában egész sorozat a családot illető oklevél van,[3] amelyekhez azonban ez idő szerint hozzá nem férhettünk. Ezen oklevelek legutolsója 1478-ból való; innen kezdve nyoma vesz a Milekieknek. A török hóditás idejében még a falu is, a melyről nevüket vették, elpusztult.

Jóval többet tudunk a czimerlevélben Mileki Jánossal es Andrással együtt szereplő Torródfalvi Gál családjáról. Torródfalva vagy Tarodfa Mylektől nincs messze s ép úgy, mint ez, Vasvármegyéhez tartozik. A róla elnevezett nemzetség legelső ismert tagja azon Péter, a kiről a fentebb közölt armális, mint a társczimerszerző Tarródfalvi Gál apjáról tesz emlitézt. 1418-ból Gálon kivül még Torródfalvi László fia Jánosról tudunk, egy a vasvári káptalan által kiadott határjáró levél révén, a mely Jánost, mint tanúként meghivott szomszédot emliti.[4] Ezután 1455-ig nincs adatunk a családról; ezen évben, mint azt Nádasdi Darabos László és Wysi Gál vasvármegyei alispánok egy április 18-ikán kelt okleveléből tudjuk,[5] Torródfalvi György fiai, Dénes, Bálint és Miklós zálogba vettek Septhei Pázmán Pétertől négy és fél aranyforinton egy Köveskúton fekvő darab földet, a melyet a nevezett Baloghfalvi Terjék Mihálytól birt volt zálogban. Egy másik, egy évvel később kelt oklevélből más Tarródfalviakat ismerünk meg: V. László király 1456 április 18-ikán megerősitette Tharródfalvi Imrét, Lászlót és Pétert Lapsa nevü birtokukban, a mely ősi földjüket az időben a hollósi nemesek tartották megszállva.[1] Torrodfalvi György fia Miklósról még egyszer van szó, 1457 augusztus 1-én jelen van egy a vasvári káptalan által végzett beigtatáson.[2] 1471-ben bizonyos peresügyben tanácskodik Thorródfalvi Thorród Péter és Thorródfalvi Bagó Demeter.[3] 1497-ből bizonyos Csákányi Thoródy Péter nevét ismerjük;[4] egy a Dalnoki család leszármazását mutató táblázatról[5] pedig 1500-ból Tharródy Mihályét, a kinek neje volt özv. Darázsy Andrásné, született Dalmady Zsófia.

Mindezek közt azonban lehetetlen a kapcsolatot feltalálni. Hihető, hogy valamennyien ugyanazon törzs leszármazói voltak, bár az az eshetőség sem tekinthető kizártnak, hogy több, egymással vérségi összeköttetésben nem álló Tarródfalván birtokos nemest emlegetnek az idézett oklevelek.

Nagy Iván[6] a XVI. század közepétől fogva már összefüggő leszármazási tábláját adja a családnak. A genealógiát a XVI. század első felében élt Német-Szecsődi Taródi Bertalan nyitja meg. A családfán ezen Bertalan fiaiként szereplő Péter és Benedek 1546-ban I. Ferdinánd királytól a magvaszakadt Bükyek birtokait, névszerint Mankó-, Tyvánfalva-, Egyházas-, Sándorfalva- és Viszlófalva-Bük sopronvármegyei birtokokat nyerték adományul.[7] Péter és Benedek testvérének Benedeknek nem, mint Nagy Iván irja, *Nagy-Ujvári*, hanem Nagy-Unyomi Loránt Borbála volt a felesége.[8] Azt is tévesen irja Nagy Iván, hogy Taródy Andrásnak († 1628 előtt) neje Földváry Orsolya, mert valójában Gereczi Bertalan kanizsai kapitány leánya, Borbála volt, a ki atyjával és testvéreivel együtt II. Ferdinándtól 1300 forintban zálogba kapta a Bessei Farkas Tamás, Ferencz és Mihály magvaszakadtával gazdátlanná lett pozsonymegyei uzori, cséllyei, bári, szentmihályfalvai és opáczai, valamint a nyitramegyei farkasdi birtokrészeket.[9] 1699-ből Tarródy Mihály és neje Péter Éva nyertek I. Lipóttól összes halastói (Vasmegye), hegyháti, büki, ságodi és alibánfai (Sopron-

[1] Hazai okmánytár. IV. k. 9. l.
[2] Fejér. Cod. Dipl. IX. k. 1. 777. l.
[3] Csánki, Magyarország földrajza.
[4] Országos Levéltár, Dl. 10,719.
[5] Országos Levéltár, Dl. 14,944.

[1] Teleki, Hunyadiak kora, X. k. 504. l.
[2] Országos Levéltár, Dl. 15,173.
[3] Magyar Nemzeti Múzeum, Békássy család levéltára.
[4] Csánki, Magyarország Földrajza, II k. 854. l.
[5] Turul, 1889. évf. 92. l.
[6] Magyarország Családai, XI. k. 66—67. l.
[7] Liber Regius.
[8] Magyar Nemzeti Múzeum kézirattára. 3703. fol. lat. III.
[9] Liber Regius, Anno 1628. fol. 117.

megye) birtokaikra s egy a Zala folyón fekvő malmukra új adományt.[1]

Ennyivel tudjuk megpótolni a Nagy Iván közlötte adatokat. A család ujabb időbeli genealógiájáról nincsenek adataink; csupán azt lehet kétségtelenül megállapitani, hogy a Taródiak még a XIX. század elején is birtokosok voltak több dunántuli megyében. Valószinüleg ma is él a család.

A Nagy Ivánnál található hontmegyei ág aligha volt rokonságban a vasmegyei Taródiakkal: kapcsolatot a két hasonló nevü család közt nem lehet találni.

Meg kell még emlitenünk, hogy a Taródiaknak a XVI. század óta használt czimere attól, a melyet Taródfalvi Gál 1418-ban Zsigmond királytól kapott, merőben különbözik. A *Siebmacher*[2] Taródi András XVI. századi pecsétje és az 1623-ban Lakompaknál elesett Taródi Mátyás sirköve után a következő czimert tulajdonitja a családnak: kékben, zöld talajból előtörő s a paizs jobb széléhez támaszkodó sziklafalra kapaszkodó fekete kecskebak; sisakdisz koronából kinövő fekete kecskebak, takaró kékarany.

E leirásban csupán az a feltünő, hogy a szinek egy XVI. századi pecsét s egy sirkő után, a melyek szineket a legritkább esetben adnak, vannak megállapitva.

VARJÚ ELEMÉR.

Még néhány szó a «hűtlen Kozmafiakról».

Wertner Mór ur a Turul 1900. évf. 147—148. lapjain Bánai Kozma nemzetségéről értekezik. Ezen értekezésének kiindulási pontjául egyik, a hütlen Kozmafiakról szóló szerény czikkem szolgál.

Ezen czikkemben a Kún László alatti belvillongások egyik epizódját akartam tisztázni; de hogy ezt tehessem, a hütlen Kozmafiak nemzetségét kellett megállapitanom. Hogy helyes nyomon jártam, mutatja az, hogy Wertner is ugyanazon eredményhez jutott, mint én — *de négy évvel előbb.* Ezen tényből mások esetleg azt következtethetik — bár Wertner előre tiltakozik ezen feltevés ellen — hogy idegen tollakkal akartam ékeskedni, vulgo: hogy irodalmi lopást követtem el.

Szerencsémre majdnem minden kis dolgozatomban hangsulyoztam, minő nehéz nekünk a vidéken genealogiai tanulmányokat végezni. — A legfontosabb hazai forrásmunkák, oklevéltárak, — a Turul és Századok — több nem telik ki tőlünk. Igy Wertnernek az Adlerben megjelent értekezéséről sem volt, nem lehetett tudomásom.

Ennyit irodalmi becsületem érdekében. Wertner elsőbbségi jogát pedig készségesen elismerem. De néhány megjegyzést kell tennem fenn idézett czikkére.

Hogy Tamás bán atyja, Achilles már 1266-ban nem élt — igaz. Dolgozatomban az vagy irás- vagy nyomdahiba 1256 helyett. De arra nézve, hogy Kozma fiai Kozma és Pál 1295-ben haltak meg, okmányra támaszkodtam: Fejér, VI/1. k. 353. l. Természetes, hogy mivel egy 1296-iki okirat szerint még élnek (Wenzel, X. k. 224. l.), *az egyik okirat keltezése hamis.* Hogy melyik — ezt Wertner hivatottabb lesz eldönteni, mint én. Szerintem valószinü, hogy a Fejéré. De ez csak feltevés.

Különben pedig köszönetet mondok Wertnernek, hogy Bánai Kozma nemzetségéről szóló kutatását közölte, mert ez által egy másik kérdésben a téves utról terelt vissza.

Ifj. KÁLLAY UBUL.

---

[1] Liber Regius, Anno 1699. fol. 522.

[2] Wappenbuch des Adels von Ungarn. Supplementband. 116. l.

TÁRCZA.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság igazgató-választmánya 1900. november hó 29-ikén ülést tartott, melyen báró *Radvánszky Béla* elnöklete alatt *Fejérpataky László* másodelnök, *id. Bánó József*, *Barabás Samu*, *Békefi Remig*, *Borovszky Samu*, *id. Daniel Gábor*, *Illésy János*, *Makay Dezső*, *Pettkó Béla*, *ifj. Reissig Ede*, *Soós Elemér*, *id. Szinnyei József*, *Varjú Elemér* ig.-vál. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Az elnök az ülést megnyitván, *Áldásy Antal* jegyző felolvasta *Wertner Mór* ig.-vál. tagnak «Adalékok a Csák nemzetség történetéhez» czimü dolgozatát, mely a Turulban fog közzététetni.

Varjú Elemér ig.-vál. tag bemutatta *Karácsonyi János* «A magyar nemzetségek története a XIV. század közepéig» czimü munkájának a Magyar Tud. Akadémia kiadásában megjelent I. kötetét. Az ismertetés a Turul szakirodalmi rovatában fog megjelenni.

A folyó ügyek élén a titkár bejelentette, hogy az igazgató-választmányban megüresedett helyek betöltésére és levelező tagok választására az ülést meg-

előző napig hét ajánlólevél érkezett be. Az ülésben felbontatott és felolvasott levelek a következő ajánlatokat tartalmazták: Igazgató-választmányi tagságra *Éble Gábort* ajánlják Fejérpataky László és id. Szinnyei József, *Ghyczy Pált* ajánlják Schönherr Gyula, Szent-Iványi Zoltán és id. Szinnyei József; levelező-tagokul *Daróczy Zoltánt* ajánlják Áldásy Antal és Dézsi Lajos, *Győry Árpádot* ajánlják Fejérpataky László és Schönherr Gyula, *Jedlicska Pált* ajánlják Áldásy Antal és Karácsonyi János, *Meliorisz Bélát* ajánlják Schönherr Gyula és Varjú Elemér, *Sváby Frigyest* ajánlják Áldásy Antal és Karácsonyi János. Az alapszabályoknak a választásokra vonatkozó szakaszai felolvastatván, a titkos szavazás megejtetett s annak eredményeként *Ghyczy Pál* 17 szavazattal egyhangulag, *Éble Gábor* 15 szavazattal 2 ellenében az igazgató-választmány tagjaivá, *Meliorisz Béla* 17 szavazattal egyhangulag, *Daróczy Zoltán* és *Győry Árpád* 16 szavazattal egy ellenében, *Jedlicska Pál* és *Sváby Frigyes* 14 szavazattal 3 ellenében levelező-tagokká választattak.

Ezután a titkár jelentést tett a Szilágyi Sándor kolozsvári szülőházát megjelölő emléktáblának november hó 2-ikán megtörtént leleplezéséről, melyen a társaságot az elnökség intézkedéséből kifolyólag képviselte. Jelentette továbbá, hogy a székesfehérvári Vörösmarty-ünnepen deczember hó 2-ikán *Óváry Lipót*, id. *Szinnyei József* ig.-vál. tagok és ő fogják a társaságot képviselni, és hogy az elnökség ez alkalomból meleghangu átiratban üdvözölte a Vörösmarty-kört.

Nagy Iván másodelnök felett az emlékbeszéd megtartására a titkár az igazgató-választmány megbizásából *Karácsonyi János* ig.-választmányi tagot kérvén fel, ő a megbizást elfogadta, mit az igazgató-választmány örömmel vett tudomásul.

A pénztárnok jelentést tett a társulat vagyoni állapotáról, mely az ülés napján a következő volt: Bevétel 6496 kor. 55 f., kiadás 5988 kor. 95 f., maradvány 507 kor. 60 f. Vagyonállás: értékpapirokban 24,000 kor., alapitványokban kötelezvényekkel 4800 kor., kötelezvény nélkül 1000 kor., a középkori czimeralbum és nemzetségi zsebkönyv alapjára takarékpénztárban elhelyezve 600 kor., pénztári készlet 507 kor. 60 f., összesen 30,907 kor. 60 f.

A pénztár és az évi számadások megvizsgálására és az 1901. évi költségelőirányzat elkészitésére az ig.-választmány id. Szinnyei József elnöklete alatt Borovszky Samu és Éble Gábor ig.-választmányi tagokat küldte ki.

A titkár bemutatta a szolnok-dobokamegyei irodalmi, történelmi és ethnographiai társulat levelét, melyben a társaság kiadványait dijtalanul kéri könyvtára részére megküldeni. Az igazgató-választmány a kérelemnek saját anyagi viszonyai korlátoltságára való tekintettel sajnálatára nem adhat helyet, de késznek nyilatkozott az esetre, ha a kérelmező társulat a társaság rendes tagjai közé belép, a Turul készletben levő 1888.—1900. évi folyamait feleáron, a Tárgymutatót, a Nemzetségi Zsebkönyvet és a Századunk névváltoztatásai czimü munkát dijtalanul bocsátani rendelkezésére.

Egy vidéki könyvárus ez utóbbi munka megvétele ügyében intézvén kérdést a titkári hivatalhoz, az ig.-választmány a titkár előterjesztésére felhatalmazta az elnökséget, hogy e nagyobb készletben heverő kiadvány értékesitésének módja felől, az ajándékozó *Szent-Iványi Zoltán* ig.-vál. taggal egyetértésben, a legközelebbi ülés elé javaslatot terjeszszen be.

Ifj. Reissig Ede ig.-vál. tag felhivja az igazgató-választmány figyelmét a bécsi «Adler» heraldikai és genealogiai társaság által 1901-ben Bécsben rendezendő nemzetközi heraldikai kiállitásra és felveti a kérdést, hogy a társaság hajlandó volna-e abban részt venni?

Az igazgató-választmány a figyelmeztetést köszönettel fogadta, de a részvétel kérdését csak akkor teheti tanácskozás tárgyává, ha arra a nevezett társulat elnöksége részéről hivatalos uton felszólitást nyer.

Id. Bánó József ig.-vál. tag kérdést intezvén a Nemzetségi Zsebkönyv folytatása ügyének állapotáról, az elnök jelenti, hogy az Athenæum irodalmi és nyomdai részvénytársulat hajlandónak nyilatkozott a zsebkönyv második részének, a nemesi családok nemzedékrendjének kiadására, ha a társaság a munka kéziratát dijtalanul bocsátja rendelkezésre és 250 példánynak előállitási áron leendő átvételére kötelezi magát. Ily föltételek mellett az elnök számitása szerint egy kötet kiadása, a tiszteletdijra (ivenkint 60 koronával) 2000 koronát, a példányok megvételére 1000 koronát számitva, 3000 koronával terhelné a társaságot. Az igazgató-választmány a jelentést tudomásul véve, felhatalmazza az elnökséget, hogy addig is, mig a kiadóval a végleges megállapodás létrejön, a kiadás költségei fedezésének kérdését az 1901. évi költségvetési előirányzatban az anyagi helyzetnek megfelelő módon figyelembe vegye.

A napirend ezzel ki lévén meritve, az elnök a jegyzőkönyv hitelesitésére id. *Szinnyei József* és *Varjú Elemér* ig.-vál. tagokat kérte fel s az ülést bezárta.

A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság deczember 20-ikán tartotta meg nagygyűlését, melyen *Fejérpataky László* másodelnök, majd *báró Kadvánszky Béla* elnöklete alatt id. *Bánó József*, *Barabás Samu*, *Békefi Emil*, *Boncz Ödön*, *Borovszky Samu*, *Csoma József*, id. *Daniel Gábor*, *Emich Gusztáv*, *Hajnik Imre*, *Illéssy János*, *Makay Dezső*, *Pettkó Béla*, ifj.

Reissig Ede, *Soós Elemér*, *Szent-Iványi Zoltán*, id. *Szinnyei József*, *Varjú Elemér* ig. vál. tagok, *Császár Ferencz*, *Esztegár László*, *báró Györffy Samu*, *Hódy Imre Ferencz*, *Horváth Sándor*, *Jalsoviczky Sándor*, *Puky József* társ. tagok, *Schönherr Gyula* titkár, *Áldásy Antal* jegyző és *Tóth Árpád* pénztárnok vettek részt.

Fejérpataky László másodelnök a nagygyűlést a következő beszéddel nyitotta meg :

Tisztelt Nagygyűlés !

A történelem két segédtudományának, a heraldikának és genealogiának ünnepe az, mikor nyilvánosan beszámolunk egy esztendő történetéről. Titkári jelentéseinkben gondosan regisztráljuk az új eredményeket, melyeknek mindegyike egy-egy mozaikszem a nemzeti mult teljességének ismeretéhez. Nem szoritkozunk csupán társaságunk működésére, örömmel jegyezzük fel a vivmányokat, melyeket művelésre kitüzött szaktudományaink a társaság kebelén kivül is felmutathatnak, mert azt hiszszük, hogy a mi disciplináink irodalmának virágzásában, a szakkutatás elterjedésében a mi társaságunk zajtalan de következetes működésének is megvan a maga része. Őszintén örültünk, hogy a mi folyóiratunkon kivül egy más szakfolyóirat is keletkezett, csaknem azonos tudományos czélzatból ; a családtörténetnek immár második éve működő új organuma nemcsak nem versenytársa folyóiratunkuak, hanem örömmel fogadott munkatárs abban, hogy a családi mult szövevényei mind jobban tisztázva álljanak szemeink előtt. Uj organum uj barátokat, uj érdeklődőket teremt ; s nekünk diadal, ha a nemzeti mult iránt érdeklődők száma gyarapodik.

Genealogiai irodalmunk mult évi eseménye Karácsonyi János tagtársunk monumentális munkája a magyar nemzetségekről. A nagy alkotás társaságunkon kivül látott napvilágot, de kétségtelen, hogy létrejöttéhez tizennyolcz esztendős előkészitő munkánk sokban hozzájárult.

Csatoljon a most kezdődő tizenkilenczedik év is hasonló eredményeket a már meglevőkhöz. Működjék társaságunk az eddigi irányban zaj nélkül tovább a megkezdett uton, s a czél, a melyet 1883-ban zászlónkra irtunk, egyre közelebb lesz.

Ezzel a nagygyülést megnyitom.

A másodelnök ezután a nagygyülés további vezetésére *id. Bánó József* ig.-vál. tagot kérvén fel, a felolvasó asztalhoz ült és megtartotta emlékbeszédét Szilágyi Sándor másodelnök felett.

Az emlékbeszéd a Turulban fog megjelenni.

Bánó József az elnöki széket ekkor az időközben megjelent *báró Radvánszky Béla* elnöknek adta át.

A folyó ügyek első tárgya az Odescalchi Arthur herczeg lemondása folytán üresedésben levő másodelnöki szék betöltése volt. A nagygyülés szavazóképessége megállapittatván, az elnök a titkos szavazást elrendelte és a szavazatok beszedésére a titkárt és a jegyzőt küldte ki.

A szavazás megejtetvén, annak eredményeként másodelnökké 20 szavazattal 7 ellenében *id. Bánó József* ig.-vál. tag választatott meg, ki a társaság bizalmát meleg szavakkal köszönve meg, a választást elfogadta.

Szavazatot kaptak még : *Csoma József*, *Pauler Gyula* és *Szent-Iványi Zoltán* ig.-vál. tagok.

Ezután *Schönherr Gyula* titkár felolvasta jelentését a társaság 1900. évi müködéséről. A nagygyülés tudomásul vette a titkári jelentést, mely egész terjedelmében a Turul jelen füzetében közöltetik.

Tóth Árpád pénztárnok bemutatta részletes jelentését a pénztár és a társaság vagyonának állapotáról. E szerint a pénztári eredmény a nagygyülés napjáig a következő adatokat mutatja.

Bevétel.

1.	Pénztári maradvány 1899-ről	255 kor	36 fill.
2.	Értékpapirok kamatai (23,600 kor. után egész évre, 400 korona után félévre)	952 «	— «
3.	Alapitványok kamatai	300 «	— «
4.	Pártoló tagdijakból	2780 «	— «
5.	Évdijakból	2654 «	90 «
6.	A társulati kiadványok eladásából	341 «	— «
7.	A postai megbizások költségeiből megtérült	33 «	58 «
8.	A középkori czimeralbum kiadására (*a*) a takarék-pénztárban elhelyezett 400 kor., *b*) a M. Tud. Akadémia segélye 600 kor.)	1000 «	— «
9.	Alapitvány-befizetés	400 «	— «
10.	Rendkivüli bevétel	21 «	81 «
	Összesen	8738 kor.	65 fill.

Kiadás.

1.	Személyi járandóságok	1500 kor.	— fill.
2.	Irói tiszteletdijak és szerkesztés	1067 «	— «
3.	Nyomdai költségek	2843 «	57 «
4.	Szinnyomatok készitése	280 «	— «
5.	Metszetek, rajzok készitése	437 «	80 «
6.	Postai megbizások szétküldésének költségei	87 «	60 «
7.	Irodai átalány	120 «	— «
8.	Társulati szolga dijazása	120 «	— «
9.	Ujévi ajándékok, pénzbeszedési dijak, másolatok stb.	211 «	79 «
10.	A középkori czimeralbum kiadására takarékpénztárban elhelyezve	1000 «	— «
11.	Tőkésités	368 «	80 «
12.	Rendkivüli kiadás	10 «	— «
	Összesen	8046 kor.	fill.
	Készpénz	692 «	09 «

A társaság vagyona.

1. Értékpapirok névleges értékben (koronajáradék 23,800 korona, jelzáloghitelb. nyer. kötvény 200 K)	24,000 kor.	— fill.
2. Kötelezvényekkel biztositott alapitványok	4,800 «	— «
3. Kötelezvény nélküli alapitványok	1000 «	— «
Az alapitványok összege	29,800 kor.	— fill.
4. A középkori czimeralbum kiadására takarékpénztárban elhelyezett összeg és annak kamatai	1086 «	65 «
5. A Nemzetiségi Zsebkönyv czéljaira a takarékpénztárba elhelyezve	200 «	— «
6. A fenti készpénz	692 «	09 «
Összes vagyon	31,778 kor.	74 fill.

Minthogy a választmány a számadások megvizsgálása felől már intézkedett, a nagygyülés a pénztári kimutatást ideiglenesen tudomásul vette.

A napirend után *Borovszky Samu* igazg.-vál. tag bemutatott egy Hunyadi János kormányzótól származó czimereslevelet, mely 1449 április 7-ikén Budán Félegyházi Adorján budai alvárnagy részére állittatott ki. A czimereslevél *Karakas Károly*, Bihar vármegye allevéltárnokának tulajdona, kitől ifj. *Reissig Ede* ig.-vál. tag hozta el a társasággal való közlés végett. Az elnök a szives figyelemért *ifj. Reissig Edének* köszönetet mondva, felkérte őt, hogy a Turulban ismertesse.

A jegyzőkönyv hitelesitésére az elnök *Szent-Iványi Zoltán* ig.-vál. és *báró Györffy Samu* évdijas tagokat kérte fel, s ezzel a nagygyülés véget ért.

Jelentés a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság 1900. évi működéséről.

Tisztelt Nagygyűlés!

Titkári tisztemből kifolyólag a következőkben van szerencsém beszámolni társaságunk 1900. évi működéséről.

Az utolsó nagygyűlés idejében, mely 1899 deczember 12-ikén tartatott meg, társaságunk 5 örökös alapitó, 35 négyszázkoronás, 32 kétszázkoronás alapitó-tagot, 146 pártoló és 312 évdijas tagot számlált. Az év folyamán évdijas tagjaink közül egy az ezerkoronás örökös alapitó-tagok sorába lépett, az évdijas tagok közé pedig 11 uj tag vétette fel magát. E gyarapodással szemközt áll azon veszteség, melyet társaságunk 1 örökös és 1 négyszázkoronás alapitó, 2 pártoló és 6 évdijas tagjának elhunyta, továbbá 1 pártoló, valamint 1 évdijas tag kilépése által szenvedett. Társaságunk tagjainak száma tehát 73 alapitó, 143 pártoló, 315 évdijas tag, összesen 531, vagyis csupán egygyel több, mint a mennyivel ez évi munkásságunkat megkezdtük.

Elhunyt tagtársaink közül névszerint kell megemlitnem *Batthyány Géza grófot*, örökös alapitóink egyikét, *Ivánfi Edét* és *Majláth Bélát*, kik közül a két utolsó az alapitás évétől kezdve, az első 1885 óta volt tagja igazgató választmányunknak. Mig *Batthyány gróf* a főrangu köröknek, *Ivánfi* a vidék tudomány világának érdeklődését volt hivatva képviselni az igazgató választmányban, *Majláth Béla* azon tagtársaink közé tartozott, kik úgy a társaság ügyének vezetése körül tanusitott buzgalmukkal, mint a folyóiratunk hasábjain kifejlett munkásságukkal egyaránt megörökitették nevüket társaságunk évlapjaiban.

Az igazgató-választmány kebelében megüresedett helyeikre a közbizalom *Éble Gábor* és *Ghyczy Pál* évdijas tagtársainkat ültette, amannál a családtörténeti irodalom sikeres művelését, ennél a czimertan egyes speciális kérdései, különösen pedig a hazai és külföldi heraldika kölcsönös vonatkozásai iránt tanusitott érdeklődést kivánva jutalmazni választásával. A harmadik hely betöltetlen maradt. De kárpótlásul feleleveniteté az igazgató-választmány az alapszabályokban gyökerező azon jogát, hogy tudománykörünk művelése terén érdemeket szerzett tagtársaink sorából egyeseket a levelező tagság diszes czimével füzzön szorosabban társaságunkhoz. Azon tagtársaink közül, kikkel levelező tagjaink immár megfogyatkozott száma ez alkalommal kibővült, *Daróczy Zoltán* évdijas tag a Magyar Nemzetségi Zsebkönyv előmunkálataihoz ajánlott fel tekintélyes adatgyüjteményében jelentékeny segitséget; *Győry Árpád* évdijas tag a bécsi tudományos körökkel való érintkezésnél tesz társaságunknak figyelemreméltó szolgálatot, *Jedlicska Pál*, *Meliórisz Béla* és *Sváby Frigyes* a genealogiai és heraldikai irodalom terén kifejlett munkásságukkal vonták magukra az igazgató-választmány figyelmét.

A személyi változások sorában kell megemlitnem, hogy *Odescalchi Arthur herczeg*, kit mult évi nagygyülésünk a Szilágyi Sándor halála által megüresedett másodelnöki székbe emelt, a választást nem fogadta el, és elnökünkhöz intézett nyilatkozatában arra hivatkozva, hogy magán körülményei miatt mindennemü nyilvános szerepléstől vissza vonult, arra kérte a társaság tagjait, engedjék meg, hogy továbbra is mint az igazgató-választmány tagja szolgálhassa a társaság érdekeit. A másodelnöki szék ennek következtében az egész évben üresen maradt és csak mai nagygyülésünkön töltöttük be egy oly férfiu személyével, a kinek az igazgató-választmány kebelében eddig kifejtett tevékenysége igazolja a társaságnak e választásban iránta megnyilatkozó bizalmát.

Igazgató-választmányunk a lefolyt évben az ügyrend által előirt időközökben: február 22-ikén, április 26-ikán, szeptember 27-ikén és november 29-ikén tartotta meg üléseit.

A februári ülésen állapittatott meg, a számvizsgáló bizottságnak a vagyoni helyzetről tett jelentése kapcsán, az évi költségvetés, mely a bevételeket 8189 korona 36 fillérben (az előző évi költségvetés bevételi tételénél 668 korona 50 fillérrel nagyobb összegben), a kiadásokat 8180 koronában (660 korona 14 fillérrel magasabban mint 1899-ben) hozta előirányzatba.

Ugyanez ülés határozta el, hogy a középkori czimer-album egy kötetét kiadja, *Fejérpataky László* másodelnököt bizva meg annak szerkesztésével, s egyuttal megindítja a Nemzetségi Zsebkönyv folytatásának előmunkálatait. S ez ülésen vette az igazgató-választ-

mány őszinte sajnálkozással tudomásul Fejérpataky László visszalépését a Turul szerkesztésétől, melynek vezetése ezentul a jelentést tevő titkár feladatát képezi.

Az áprilisi és szeptemberi ülések csupán folyó ügyek elintézésével foglalkoztak, mig a novemberi ülés főtárgya az igazgató-választmányi és levelező tagok választásán kivül a számvizsgáló-bizottság kiküldése és a Nemzetségi Zsebkönyv kiadása ügyének előkészitése volt.

A társaság folyóirata, a Turul a tavalyi nagygyűlés után az 1899. évi folyam 4. füzete és a jelen évi, immár XVIII. évfolyam 1., 2. és 3. füzete, jelent meg a szokott negyedévi időközökben, a rendes terjedelemben és kiállításban.

Beszámolni ohajtva, az eddigi szokáshoz hiven, e füzetek tartalmával, melyek társaságunk tudományos munkásságának egy évi eredményét adták át a nyilvánosságnak, meg kell emlékeznem arról a nagy változásról, mely a folyóirat szerkesztésében ez év elején beállott. Az 1899. évi folyam negyedik füzete utoljára viseli magán *Fejérpataky László* szerkesztő nevét. Érdemes másodelnökünk 1883-tól 1885-ig báró Nyáry Alberttel, 1886-tól 1896-ig egymaga, 1897-től alulirottal, a társaság akkori jegyzőjével együtt állott a folyóirat élén, s annak tudományos sikerei az ő nevével vannak elválaszthatatlanul egybeforrva. Lemondása a szerkesztésről nehéz feladatokat ró utóda vállaira. De ha nevét nélkülöznünk kell a folyóirat czimlapján, nem mondunk le szakavatott tolla támogatásáról, s tizenhét év sikerei, melyeket a Turul az ő szerkesztése alatt ért el, a jövőben is biztosítják számunkra azoknak a munkatársaknak közreműködését, a kiknek vállvetett buzgalma oly magas szinvonalra emeltet ársaságunk közlönyét.

A régi munkatársak legjobbjai, czimertani irodalmunk legalaposabb müvelői foglalkoztak ezuttal is a Turul egyik speciális feladatával, középkori armálisaink hü hasonmásban való ismertetésével és méltatásával. A füzeteinkben közzétett szines czimerképek a lefolyt évben is Zsigmond korabeli heraldikánk emlékei közül vétettek. Kereszturi és Dansai Csese Lászlónak és társainak 1418 márczius 29-ikén nyert czimerében *Karácsonyi János* ig. vál. tagtársunk a Wesselényi család ősi czimerét ismerve fel, mély kritikáról tanuskodó tanulmányban mutatja ki a genealogiai kapcsot e főuri család és az armális adományozottja között. Dolgozata 1898. évi üléseink egyikének felolvasási tárgya volt, de csak az 1899. évi 4. füzetben jelent meg, az érdekes czimerről adott szines hasonmás magyarázatául. Vay Ábrahám 1418-iki czimerét *Csoma József* ig. vál. tag, a kiváló heraldikus ismertette, mint rendesen, ez alkalommal is a heraldika számos alapkérdésének beható tárgyalására lelve bő alkalmat. *Boncz Ödön* ig. vál. tag az irsai és szentbalázsi Szele család 1431-iki czimeres-levelének ismertetése kapcsán több érdekes heraldikai megjegyzés mellett a kökényesi, utóbb szentbalázsi Szele családról ir, korábbi tanulmányát egészitette ki uj czimertani és genealogiai adatokkal. A Szentbenedekiek 1435-iki czimerének az eredeti czimerkép mai rongált állapotát hiven visszatükröző, háromszinü nyomás utján készült hasonmásához *Varjú Elemér* ig. vál. tag irt magyarázatot, melynek főérdeme a Jöre nemzetség genealogiai viszonyainak tisztázása.

A Zsigmond-kori festett czimeres-leveleket megelőző korszak, a XIV. század okleveles heraldikai emlékeivel foglalkozik *Csoma József* «Az első magán czimeradományok» czimü dolgozatában, összefoglalva kutatásai eredményét arról a korszakról, a melyben a czimeradományozás királyi kiváltsággá válik, de az armálisok még nem állittattak ki későbbi teljes, az egész czimer adományára kiterjedő, s a czimer szines képét s leirását tartalmazó alakjukban. Ugyanő egy korábban megjelent Zsigmond-kori szines czimerképre, a harsági Farkas család 1418-iki czimerének hasonmására tett megjegyzéseket, kimutatva a különbséget ezen egy XVIII. századi másolat után adott hasonmás és az eredeti czimerlevél czimerképe között.

Mig az eddig felsorolt dolgozatok az élő heraldika korába vezetnek vissza, *Ghyczy Pál* ig. vál. tagtársunk a festett heraldika fejlődésének legutolsó stádiumából meritette tanulmányának tárgyát, gondos és teljességre eddig úgyszólván páratlan összeállitásban mutatva be a hazánkban és a külföldön divó rangjelző koronák sokféle faját.

Illéssy János ig. vál. tagnak mult évi üléseink egyikén felolvasott közleményével a Nagymihályi-czimer felett folyt perről, mely a Turul ez idei II. füzetében jelent meg, már a tavalyi évi jelentésben volt alkalmam foglalkozhatni. Ugyanő a Récsey Viktor által tavaly ismertetett czimeres-könyv jelentőségére vonatkozólag tett közzé nehány felvilágositó sort.

Bármily fontosak azonban a heraldika terén elért ezen eredményeink, tagtársaink tudományos munkásságának sulypontja ezuttal is a genealogiai kérdések terére esik. Több év óta észlelhetjük már folyóiratunk hasábjain, mint igyekszik a genealogiai szak túlsulyra emelkedni a rokon tudományág, a czimertan felett. Annak az érdeklődésnek a kifolyása ez, mely a hazai történetirás leghivatottabb müvelőiben is fokozottabb mértékben ébredt fel, mióta tapasztalják, mennyit köszönhet történelmi irodalmunk a genealogiai kutatások föllendülésének. A történelem segédtudományai között kétségkivül alig van egy is oly fontos szolgálatra hivatva az események rugóinak kutatásánál, mint az a tudományág, mely a családi összeköttetések szempontjából vet világot a történelem szereplőire. Társulatunk eddig is büszkén mutathatott az e téren elért eredményekre; e pontnál elég hivatkoznom genealogiai feladataink legfontosabbjának, a nemzetségek kutatásának terén végzett nagy munkára, mely habár a társaság működési terén kivül, de kétségkivül nem hagyva felhasználatlanul az általa végzett előmunkálatok eredményeit, érte el méltó betetőzését *Karácsonyi János* tagtársunknak az Akadémia koszorujával jutalmazott nagy müvében, a magyar nemzetségek történetében.

A történeti és genealogiai szempontból egyaránt nagyérdekü kérdés kimerithetetlen anyagából az idén is a megszokott buzgalommal és munkakedvvel meritett *Wertner Mór* ig. vál. tagtársunk, a ki «Nemzetségi kutatások» czimü dolgozatának befejező közleményében az oklevéltáraknak a Jákó, Kádár-Kálosz, Bór-Kalán, Káta, Lőrente, Monoszló, Myle, Pilis, Pudan, Ratold és Vázsony nemzetségekre vonatkozó adatait dolgozta fel. A veterán kutatónak ifju erők is jöttek segitségére *Varjú Elemérnek* a Jöre nemzetségről irt dolgozatáról már fentebb szóltam. *Ifj. Reiszig Ede*

ig. vál. tagtársunk a Geregye nemzetségről s annak legkiválóbb családjáról, az Egervváriakról irt terjedelmes, nagy gonddal kidolgozott tanulmányt. *Kállay Ubul* pedig a IV. László korabeli hütlen Kozma fiainak nemzetségéről és a Szente-Mágocs nemzetség elágazásáról szóló dolgozataival lépett a Turul munkatársai sorába.

A nemzetségi kutatásokhoz méltóképp sorakoznak *Wertnernek* a Báthoriak leszármazását tárgyaló nagy dolgozata és a Szügyi Miklós esztergomi érsek családi történetéhez, Martonos bán és a zétényi Makó család eredetéhez, Banai Kozma származásához közölt adalékai, melyek mindegyike az Árpád- és Anjou-korbeli családtörténet egy-egy kérdésére ad feleletet. Az Anjou-korból meriti *Pór Antal* ig. vál. tagtársunk is annak a kis terjedelmű de érdekes közleménynek a tárgyát, melyben a Nagy-Martoni Pál országbiró és Laczkfi István erdélyi vajda között fennállott sógorsági viszonynyal foglalkozik.

Néhai *Majláth Béla* két dolgozata: «A liptómegyei királyi solymárok leszármazása», és «A thuriki és komjáthnai Thuránszky család» (utóbbi a szerzó halála után jelent meg) a liptó-vármegyei törzsökös családok története köréből éveken át közzétett tanulmányait egésziti ki s méltó befejezése a fáradhatatlan buvár irói munkásságának.

Igazgató-választmánynak egyik jeles tagja, kit *Szerémi* néven ismer a magyar történeti irodalom, arra a kérdésre keresi a megfejtést: miért használja a Motesiczky máskép Majthényi család a másik Majthényi családdal közösen a keselőkeői előnevet, — holott a felső-motesiczi, helyesebben felső-majthényi előnév illetné meg.

Történelmi szereplés szempontjából kisebb jelentőségü, de azért a maga körében tekintélyes helyet betöltő családok multját kutatta *Makai Dezső* ig.-vál. tag, a ki a vinai és draveczi Draveczky család történetét irta meg, *Szily Jenő*, a ki az osztopáni Perneszy család somogyi örököseinek vérségi elágazásait állitotta össze nagy táblázatban, és *Borovszky Samu* ig.-vál. tag, a ki a Dobóczy család genealogiájához közölt XVIII. századi családi feljegyzéseket.

Ime a társaság egy évi tudományos munkásságának hű képe.

Ha összehasonlitjuk folyóiratunk legutóbbi füzeteit a korábbi évfolyamok tartalmával, nincs okunk félni a birálattól. Munkatársaink sorában ma is örömmel üdvözöljük a heraldikai és genealogiai szakirodalom legjelesebb müvelőit; a társaság régi, oszlopos tagjai mellé uj, életerős nemzedék sorakozik a magunk elé kitüzött czélok szolgálatára. A becsületes munkás nyugodt öntudatával mutathatunk vissza a multra, bizalommal nézünk a jövőnkben reánk váró feladatok elé.

Még két nevezetes mozzanatot kell kiemelnem az év történetéből.

Szilágyi Sándor kolozsvári barátainak és tisztelőinek kegyelete, mely kolozsvári szülőházát emléktáblával jelölte meg s azt 1900 november 2-ikán adta át a nyilvánosságnak, alkalmat adott nekünk, hogy ismételten lerójuk a szeretet adóját felejthetetlen másodelnökünk emléke iránt. A kegyeletes ünnepen, mely az alkalomhoz méltó nemes egyszerűséggel folyt le, a jelentésttevőnek jutott a megtisztelő feladat, hogy a társaságot képviselje.

Részt vett továbbá társaságunk, *Óváry Lipót*, *id. Szinnyei József* ig.-vál. tagok és alulirott titkar által képviseltetve, deczember 1-én Székesfehérvárott azon az ünnepen, melyen a nemzet Vörösmarty Mihály születésének századik évfordulóját ülte meg.

Nemzeti multunk emlékének tisztelete, az irodalmi nagyjainknak megillető hódolattal párosulva, a magyar társadalom összes tényezőit egyésitette itt régi dicsőségünk költőjének ünneplésére. Amott, a kolozsvári kollégium előtt, azon férfiu emlékének hódoltunk, a ki a dicsőséges mult emlékei kutatásának szentelte élete legjavát. A Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaságot itt és amott nem csupán a kegyelet szólitotta az ünneplők sorába, de annak a kötelességnek a tudata is, hogy nemcsak a tudomány mezején, de a közélet minden terén részt kell vennie a nemzeti öntudat ébrentartásának nagy munkájában.

Kérem a tisztelt nagygyülést, méltoztassék jelentésemet tudomásul venni.

Budapesten, 1900 deczember 20-ikán.

Schönherr Gyula,
titkár.

SZAKIRODALOM.

III. Béla magyar király emlékezete. Dicsőségesen uralkodó utódja I. Ferencz József császár és apostoli király legmagasabb segélyével, a magyar kormány megbizásából szerkesztette Forster Gyula. Budapest. *Hornyánszky Viktor császári és királyi udvari könyvnyomdája 1900.* Nagy negyedrétben, 2 lev., VIII és 358 old., 1 lev.; XIII tábla műmelléklettel és 211 szövegképpel.

Mindnyájan ismerjük III. Béla király és neje Anna királyné tetemeinek szomoru historiáját. Sajátságos rendelése a sorsnak, hogy uralkodók hamvai rendszerint csufosan szoktak szétszóratni. A durva tömegnek néha majdnem olyan jól esik holt királyok tetemeit szerteszórni, mint az élőket legyilkolni. A nagy franczia uralkodók, a német császár vagy akár saját felkent királyurunk elődei közül nem egynek porló hamvait szentségtelenitették meg s hányták ki végső nyughelyéről barbár kezek. Ám még a fejedelmi tetemek történetében is példátlan a jó III. Béla királyé. A nemzeti dinasztia uralkodóinak sirjai közül talán csak az övé maradt meg egész a legujabb időkig felbontatlanul. Végre a véletlen felszinre hozta sirját, de minő alkalmatlan időben. 1848 deczemberében, a mikor a szabadságtól mámoros nemzet nem ért rá holt királyával foglalkozni. A szentelt hamvakat elraktározták a múzeumban, azaz, hogy még rosszabbat tettek velük: mutogatták őket. Az akkoriban szegényes gyüjteményeknek a királyi koponyák legérdekesebb látnivalói közé tartoztak. Egy szép napon, 1862 tavaszán gróf Pálffy Móricz helytartó látogatta meg a múzeumot. Természetes, hogy a great attraction-t neki

is bemutatták. A grófban megbotránkozott a vallásos ember s — mint mondta — a hazafi és intézkedett, hogy a tetemek «*eredetükhöz méltó*» helyre kerüljenek.

A *méltó* hely az akkor igen disztelen Mátyás-templom eldugott, sötét sirboltja volt. A csontokat, megfosztva ékességeiktől, két bádog ládába rakták s «privative, absque strepitu ac concursu» eltemették. Bizony ennél különb gyászpompája volt akármelyik akkoriban elhunyt budai polgárnak. De jó volt ez akkor igy is.

A szomoru idők elmultak, a «magyar világ» felvirradt. Szinte természetes lett volna, hogy a nemzet siessen jóvá tenni a királyi hamvakkal elkövetett barbárságot. E helyett mi történt? 1883-ban a Mátyás-templom átépitésekor *ujból múzeumba vitték a királyi csontvázakat*, ám de ekkor — változatosság okáért — már nem a Magyar Nemzeti Múzeumba, hanem az antropologiai intézet gyüjteményébe.

Itt érte aztán Béla király és hitvese földi maradványait felséges utódjuknak *I. Ferencz Józsefnek* királynak elhatározása, a melynek értelmében a sokat hányatott tetemeket királyi módon el kellett temetni.

Igy jutottak a felszentelt csontok 1898. évi október hóban most már hihetőleg végleges nyughelyükre.

A temetés emlékére egy nagyszabásu diszmüvet adott ki a magyar kormány. A diszmű a buzgó *Forster Gyula* szerkesztésében jelent meg s méltó az eseményhez, a melyet megörökiteni hivatva van.

A szerkesztő neve már magában véve kezesség volt arra, hogy a mű maradandó becsü leend, a munkatársak névsora pedig nagyértékü forrásmü jellegével ruházza azt fel. A névsor csupa jeleseket foglal magában: *Békefi Remig*, *Czobor Béla*, *Fejérpataky László*, *Nagy Géza*, *Pauler Gyula*, *Réthy László*, *Thallóczy Lajos és Török Aurél* müködtek közre létrehozásán, nem is szólva a szerkesztőről, a ki a munkából az oroszlánrészt vette ki.

A mű nem egészen megokolt rend szerint egymásután következő tanulmányok sorozatából áll, melyek részben III. Bélára s nejére vonatkoznak, részben pedig azoknak a helyeknek történetével ismertetnek meg, a melyek velük kapcsolatba hozhatók. Egy része a fejezeteknek bizony kevéssé illik a könyvbe s nagyon is messze eső körben mozog, de a szerkesztőnek — ugy látszik — elve volt, inkább túlsokat adni, mint elhagyni valamit, a mi legtávolabbról is érinti azok személyét, a kiknek emlékezetére a munka készült.

Tárgyaik szerint csoportositva a dolgozatokat, elsősorban azokról kell szólnunk, a melyek magukra a királyi tetemekre, azoknak sirhelyeire s a temetésre vonatkoznak. E csoportba a bevezetésen kivül, a melyben a temetést elrendelő királyi kéziratot, a munka létrejöttének adatait, az a körül érdemeket szerzettek neveit közli a szerkesztő, négy fejezet tartozik. *A királyi tetemek viszontagságai* czim alatt a szerkesztő ismertet meg előbb a középkori temetkezési módokkal, majd királyaink temetőhelyeivel s végül azokkal a szomoru esélyekkel, melyeken III. Bélának s nejének tetemei végleges eltemetésük előtt keresztül mentek. *Török Aurél* dolgozata *III. Béla és hitvese földi maradványairól* nagyrészt ismétlése annak, a mit a kiváló antropologus egy külön füzetben már régebben megirt volt, azonban munkáját itt sokkal érdekesebbé teszik a kitünő ábrák. Nem lehet megilletődés nélkül szemlélni a fejedelem csontvázát, a melyről Török megállapitotta, hogy Béla király csak 10 cm.-rel volt volt kisebb két méternél. Jól esik tényekkel is igazolva látni azt a hitünket, hogy nemzeti dinasztiánk jelesei nemcsak lélekre, hanem testi szépségre is kiemelkedtek a tömegből. Már a czimek elárulják, mi van a Forster *III. Béla és hitvese hamvainak visszavitele a koronázási templomba* és Békefinek *III. Béla temetése* czimü dolgozatában. Ez utóbbi különösen azért érdekes, mert nem csak temetési ünnepélyek lefolyását örökiti meg, hanem az azokban részt vett kiválóbb egyének pontos névlajstromát is közli, a mi — fájdalom — nem csak az ott voltak, hanem a *hiányzók* miatt is nevezetes.

A dolgozatok második csoportját a szorosan vett történelmiek alkotják. Köztük első *III. Béla és családja Pauler Gyulától*. A munka kevés ujat tartalmaz, a benne foglaltak majd mind megtalálhatók a szerző nagy müvében, a *Magyar Nemzet Történetében*, hanem ezek olyan dolgok, a miket mindig le lehet ujból nyomatni, a nélkül hogy értékük kisebbedne. Ennek párja a szerkesztő terjedelmes czikke: *Anna királyné és családja*. Első, kisebb része a királyné őseivel foglalkozik; nagyobbik fele pedig atyjának, Châtilloni Rajnáldnak, a keresztes háboruk egyik legvitézebb, de vérengzései s hitszegései miatt nagyon ellenszenves alakjának van szentelve. Nagy művészettel van megrajzolva ugy a hősnek, mint az egész a Szentföldön küzdő lovag-világnak képe, hanem ez a kép visszataszitó. Különben a fejezetben foglaltak a mi történetünket nem érintik; érdeket *e műben* az kölcsönöz nekik, hogy belőlük megismerjük a nyugati lovagság durvaságát, vadságát, a mely mellett nemzetünk szokása s erkölcse tiszteletre méltó fokon áll.

Thallóczy Lajos III. Béla és a magyar birodalom czim alatt adott egy nagy terjedelmü s kerekded művelődéstörténeti rajzot. Apró, más előtt szinte értéktelennek látszó adatokból rakja össze III. Béla életének képét. Megeleveniti a XII.—XIII. századi Magyarországot, komoly, munkás, népeiért élő fejedelmével, örökösen harczban álló nemességével, cselszövő udvarával. A munka valódi gyöngye az emlékkönyvnek.

Pauler és Thallóczy fejezetei után szinte fölöslegesnek látszik a *Békefié*: *III. Béla és a magyar nemzet müvelődése*. A dolgozat érthető s elfogadható okokból — tulajdonképen a cziszterczi rend történetével s érdemeinek méltánylásával foglalkozik. Hanem a tudós szerző kissé tullépett a határokon s a rend tagadhatatlanul nagy érdemei mellett háttérbe helyez minden más, a nemzet müvelődésén munkálkodott tényezőt. III. Béla összes, az egyházat illető dolgait csak futólag érinti, hanem a cziszterczi rend behivásáról (sőt eredetéről s előbbeni történetéről is) hosszasan értekezik. A derék szerzetesek érdemeit tulon-tul felbecsüli. Szerinte «a XII. században hazánk jó része még puszta s miveletlen volt. Meg kellett hóditani a földet a gazdaság részére, ismeretet kellett adni a népnek a föld munkálására . . . .» Tehát a cziszterczieck tanitották meg a népünket a földmivelésre! De hát annak előtte csak halászatból s vadászatból éltek volna őseink? Szerző saját adataiból észreveheti, hogy a miket a rendnek földmivelő munkásságáról mond, az tulzás. Ha a cziszterczieck par excellence földmivelők voltak, miért keresték ki kolostoraik számára a legvadabb, erdős s mocsaras helyeket, a hol rendes földmivelésről szó sem lehetett, hiszen kaptak a bőkezü királytól, sik, erdő- és mocsár-mentes területet bőségesen.

Az egyházi müvészetek is csak annyiban érdeklik a szerzőt, a mennyiben rendjével állnak összefüggésben. Bővebben szól ezzel szemben az iskolázásról s ismét szükszavuvá válik a jogélet ismertetésénél.

Nagy kár, hogy a szerző, kinek adatgyüjtésben való szorgalmát ismerjük, nem kisérlette meg a szokástól eltérően egy kis valódi kulturhistóriát csinálni. Valamit irni a népről, a szokásokról, az erkölcsökről, az életmódról, a viseletekről, a vagyoni jólétről, a kereskedésről, s effélékről. Végre is annyira nem vagyunk szegények, hogy egyet s mást ilyesekből össze ne gyüjthetnénk.

Ennek a fejezetnek az illusztrácziói mind külföldi anyagtól vannak összeállitva. A clairvaux-i apátság XVIII. századi alaprajza és két látképe, a pontigny-i, a troisfontainesi cziszterczi templomok, franczia konventek és apátságok XIII—XV. századi pecsétei; hazai emlék ugyszólván semmi.

Az archæologiai vonatkozásu dolgozatokból első sorban azokat emeljük ki, a melyek az ország négy legnevezetesebb templomának történetét s maradványait ismertetik. A székesfehérvári templommal, a melyben III. Béla el volt temetve, ketten is foglalkoznak, *Forster Gyula Székesfehérvár koronázó temploma* czim alatt inkább történeti, *Czobor Béla a székesfehérvári ásatásokban* régészeti ismertetést nyujt. Az előbbi czikk kronologiai egymásutánban mondja el a viszontagságokat, a melyeken a hires «*szép templom*» keresztül ment, mig végre ujabb időben a tudatlanság s a régiségek iránti érzéketlenség végleg megsemmisitette. Czobor leirja Henszlmann 1862- és 1874-iki ásatásait (ez utóbbiakat mint szemtanu) és czáfolja az ő hibás állitásait. Ugyanő ad egy kerekded, kitünő monografiát *az esztergomi bazilikáról* is. A pompás templomot Szent-István épittette, de ez az első épület már 1188—1198 közt leégett. Jób érsek épitette fel ujból, nagy fénynyel és pompával, utána aztán folyvást toldozták, bővitették egész a XV. századig, a mikor Széchi Dénes bibornok 1450—53 közt csucsives izlésben teljesen átépittette. 1507-ben Bakocz Tamás megtoldta a róla nevezett kápolnával. Innen kezdve aztán csak pusztult; 1543-ben összelőtték a törökök, 1594-ben nagy része légberepült, 1683-ban pedig, a város visszafoglalásakor az egész teljesen romba dőlt. Helyére Rudnay érsek a mai templomot épittette.

Az ősi bazilikáról úgyszólván semmit sem tudnánk, ha egy lelkes esztergomi pap, *Széles György*, a ki a templom romlásának szemtanuja volt, fel nem jegyezte volna róla mindazt, a mit csak megtudhatott egy 143 ivrétü lapra terjedő kéziratban. Munkájából egy csekélyke kivonat 1765-ben világot látott; de maga a terjedelmes kézirat lappangott, mig nem Forster Gyula azt szerencsés kézzel fel nem kutatta. Ebből, továbbá *Máthes János* ismert könyvéből (Veteris arcis Strigoniensis descriptio. 1827.) szedte össze Czobor munkájához az adatokat, megszólaltatva mellettük a holt köveket, a melyek a régi templom faragványaiból itt-ott előkerültek. Nevezetes és uj dolgot hoz a dolgozat különösen a templom egykori remekmüvü kapujának megismertetésével. Ennek a fényes épitészetü münek képét egy 1741—51 közt készült olajfestmény tartotta fenn, melynek egy részét (mért nem az egészet?) pompás szines képben is közli az emlékkönyv.

Czobor munkája nyomán hü képet alkothatunk az elpusztult esztergomi bazilikáról s kétszeresen érezhetjük a veszteséget, a mely megsemmisülése által érte mütörténetünket.

A szerkesztő tollából folyt a *budavári Mátyás-templom* s a *Szent-László király egykori nagyváradi egyházának* ismertetése. Az elsőből különösen az átépités történetét, a királyi tetemek nyugvóhelyeit, szobrait, feliratait lehet megismerni a legilletékesebb forrásból, a második, ide kevéssé illő czikkből pedig a XVIII. században történt fölfedezését a teljesen elpusztult váradi egyház maradványainak.

Érdekes dolgozat mutatja be a szent koronát és a koronázási palástot, mint koronázási emlékeink legrégibb darabjait. A dolgozat Czobor Béla tollából folyt s részben ugyanazt tartalmazza, mint a millennium alkalmából kiadott *Magyar koronázási jelvények* (Budapest, 1896, ivrétben). Hosszu ideje vitatkoznak rajta a

műtörténészek, minő volt a korona, mielőtt mai alakját nyerte, s honnan erednek egyes részei. A felől nincs kétség, hogy első abroncsát teljes épségében a Dukász Mihály által Gézának adott diadém alkotja. De honnan való a felső két iv? Czobor szerint a felső iv darabjai egykor ugyanolyan nyilt koronát képeztek, mint a minő a Géza koronája s az nem volt más, mint a Szilveszter által Szent-Istvánnak küldött korona.

Szabad legyen ez ellen kétségeinket kifejezésre juttatni, bár a kérdés a Pauler bizonyitékai után jóformán el van döntve.

Oklevelek s hiteles feljegyzések beigazolják, hogy koronánk felső ivei semmi módon sem lehettek azonosak a Szilveszter-küldte koronával. De magát a koronát látva, szinte fölöslegesek az ilyen bizonyitékok.

Czobor Bélának abban teljesen igaza van, hogy a korona felső iveit alkotó pántok egy a Géza-féle koronához hasonló nyilt koronát képeztek. Efféle korona — úgy látszik — több is volt királyaink birtokában, mutatja ezt a Nyitra-Ivánkin lelt Konstantinosz Monomachosz-féle korona. Bizonyosan hozott III. Béla is legalább egy ilyen koronát Bizánczból. Már most világos, hogy egy ilyen koronának darabjait toldták valamikor a XIII. század elején a Géza diadémjához; és pedig, közhit szerint, a Szent-István koronájának a töredékeit. Czobor szerint ezek a felső iveket képező lemezek aranyuk minőségénél, zománczuk müvezeténél és latin feliratainál fogva csakis trieri vagy italiai készitmények lehetnek s nem ujabbak a X—XI. századnál.

Nem akarok e dolgok fölött vitázni, bár meggyőződésem szerint (s ezt sok kiváló műismerő is osztja) egyedül a latin feliratok mutatnak nyugati eredetre, s megengedem, hogy az egész korona Olasz- vagy Németországból került hozzánk. De ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy ez a korona a Szilveszter ajándéka lett volna. Mert:

akkor, a mikor a szent korona mai alakját nyerte, kétségtelenül a Géza koronája volt a királyi kincstárnak legértékesebb, legrégibb s legnevezetesebb darabja, mert ha nem ez lett volna, ugy semmi esetre sem ezt választották volna ki az állandó, felszentelt korona alapjául. Hanem igenis alapul vették volna a Szent-István koronáját, még ha az össze lett volna is törve. De semmi esetre sem használták volna fel a Géza-koronája czifraságaiul, toldásaiul[1] *a Szent-István koronáját vagy annak darabjait. A miből világos, hogy ezeket a töredékeket abban az időben nem tartották, nem tarthatták Szent-István királyi koronája maradékainak.*

[1] Még hozzá oly módon, hogy a lemezek legszebbikét, a melyen Krisztus-képe van, áttörték, hogy bele erősithessék a keresztet.

Koronánk nimbuszából semmit sem fog veszitени, ha elismerjük, hogy nem Szilveszter pápa küldte. Államiságunk legfelségesebb szimboluma marad az mindenképen s ha kora nem ér is fel első királyunkig, akkor is olyan tisztes s olyan emlékek füződnek hozzá, a melyek azt minden más koronánál nevezetesebbé teszik. S bátran nevezhetjük azt igy is Szent-István koronájának, mert az jelképe a Szent-István királyságának, s viselője ura a Szent-István birodalmának.

A koronánál jóval hitelesebb Szent-István-ereklye a királyi palást, melynek első igazán pontos és hü leirását az emlékkönyvben vesszük. Ez a palást egy valóságos himzett okirat, azzá teszi a közepén végig vonuló felirás:

ANNO INCARNATIONIS XPI : M : XXXI : INDICCIONE XIIII. A STEPHANO REGE ET GISLA REGINA CASVLA HEC OPERATA ∾ ET DATA ECCLESIAE SANCTAE MARIAE SITAE IN CIVITATE ALBA :

Ennél hitelesebb oklevél nem maradt fenn szent királyunktól.

Szent-Istvánnak, Gizellának s Imrének a palástra himzett képét két pompás kivitelü szines táblán közli a munka. A királynak ez egyetlen egykoru képe azért is érdekes, mert róla meg lehet látni, minő lehetett a valódi első korona; van pedig a fején egy drágaköves abroncs, rátüzött stilizált liliomokkal.

Czobor Bélától való a *III. Béla és hitvese halotti ékszereit* bemutató dolgozat is. Egyenként irja le a tárgyakat, szokott alaposságával, s mindenre kiterjedő pontosságával, kitünő ábrák kiséretében. Feltünő az ékszerek közt III. Béla gyürüje, a melyen *Abdallah ibn Muhammed* arab felirás van, holott a királynak éltében használt pecsétnyomó-gyürüjén, a mint azt egyetlen fenmaradt nagypecsétjéről megállapithatjuk, saját lovas képe volt kivésve. Ezen fejezet záradékául a margitszigeti és a nagyváradi királyi koronák s karpereczek és az iparmüvészeti múzeum egy Párisban vásárolt, de állitólag magyar eredetü koronájának bemutatása következik.

Nagy Géza munkája, *III. Béla fegyverei és az Árpádházi királyok jelvényei* tulajdonkép SzentIstvánnak Prágában őrzött kardjáról szól s III. Béla kardocskáját és sarkantyuit alig érinti. Ezek bizony fegyvernek nem is tekinthetők. A Szent-István kardjának bemutatása pedig ép úgy nem tartozik ide, mint a következő czikk, a melyet Czobor Béla irt *Szent László király ereklyetartó mellszobráról.*

Mindazonáltal ez utóbbi annyira érdekes, hogy nagy kár lett volna elhagyni. A tudós szerző ebben bámulatosan elmés kombináczióval megállapitja, hogy a herma készitői ugyanazon *Kolozsvári Márton és György*

voltak, a kiktől az elpusztult nagyváradi Szent-László szobor és a ma is fennálló prágai Szent-György származtak. A hermán feltünő, beszéli Czobor, hogy a homlok erős ránczokba van szedve, a minők olyanoknál keletkeznek, a kik valamely nagy erőkifejtést tesznek. Az arcz tehát a szentnek valamely olyan szoboráról van másolva, a melyen Szent-László ilyen erőfeszitő mozdulatot tesz. Ez pedig nem lehetett más, mint a Kolozsvári-testvérek nagyváradi szobormüve, a mely László királyt abban a helyzetben ábrázolta, a mint csatabárdját ütésre emeli. Hogy ezen Szent-László ilyen erős homlokránczokkal volt előállitva, arra bizonyság a prágai szobor, a melynek homlokán ott leljük az erőteljes akcióval együtt járó redőket. Mivel pedig a Szent-László-herma készitése még a Kolozsvári-testvérek müködésének idejébe esik, valószinü, hogy az ezen akkoriban legkiválóbb müvészek mühelyéből került ki.

Czobor érvei annyira erősek, hogy mig kézzelfogható bizonyiték nincs ellenük, igaznak kell theoriáját tartanunk.

A régészeti czikkek közé kell számitanunk Forster Gyula dolgozatát az *Árpádkori királyok és királynők siremlékeiről.* Sorban ismerteti az ismert nehány emléket, köztük Gizella több apokrif emléktábláját is.

Réthy László érdekes dolgozatot nyujt *III. Béla érmeiről.* Csak egyet akarunk belőle kiemelni, a mely folyóiratunk olvasóit bizonyára különösen érdekelni fogja. Réthy III. Bélának egy dénárt tulajdonit, a melynek előlapján BELA · R(e)X felirással környezett *kettős kereszt*, hátlapján pedig kivehetetlen figura, talán második kettős kereszt látható. Az éremnek egyetlen példánya ismeretes a kolozsvári múzeumban. Ezt tartja a szerző az első magyar, heraldikai ábrával jelölt pénznek. E pénz azonban, mint pontosabb vizsgálódás után meggyőződtünk, IV. Béláé, és semmi sem jogosit fel bennünket arra, hogy a kettős kereszt czimerszerü használatát, a mely eddigi tudomásunk szerint II. Endre idejében kezdődött, félszázaddal előbbre toljuk. Nem is fogunk II. Endre előtti használatára adatot találhatni, nem pedig azért, mert a kettős keresztet bizonyosan Endre vette fel czimerébe keresztes háborujának emlékére.

Ismertetésünknek végére hagytuk a kötet egyik legkiválóbb dolgozatát, a mely egyik csoportba sem volt beosztható. Ez *Fejérpataky László* munkája: *III. Béla király oklevelei.*

III. Béla ideje a magyar oklevél-irás és a királyi kanczellária történetében roppant nevezetes. Alatta alakul ki s szilárdul meg az okleveleknek hosszu időkre érvényes, szabályszerü formája és nyer rendes szervezetet a kanczellária. Szerzőnek a rendelkezésére állott kevés adatból kellett ezt a proczesszust megrajzolni s ez neki kitünően sikerült.

Legelőször sorra veszi III. Béla ismert okleveleit. Van pedig mindössze kilencz eredeti és 12 átiratban fenmaradt. Ezekhez járul aztán egész csapat kivonat és oklevélnyom, a melyeknek azonban épen a diplomatikus veheti édes-kevés hasznát. Az ismert anyagot Fejérpataky két kiadatlannal gyarapitja s közzéteszi Béla királynak egy uralkodása elejéről való év nélküli s egy másik hasonlag dátumtalan oklevelét. Mindkettő Zsigmond király átirataiban maradt meg s a veszprémi káptalanban őriztetik.

A munka másik része a kanczelláriával foglalkozik, a melynek szervezetét, müködését, alkalmazottait apróra megismerteti a tudós szerző. A dolgozathoz nehány hasonmás is járul, kettő II. Géza két oklevelét mutatja be, négy hasonmás pedig III. Béla diplomáiról van véve. Nagy kár, hogy a hasonmások részben az olvashatatlanságig kicsinyitve vannak.

Meg kell még emlékeznünk a munka külsejéről. A papir, a nyomás, a képek mind méltók a műhöz. A Hornyánszky-féle nyomda s a Weinwurm-féle sokszorositó müintézet egyaránt derék munkát végeztek. Az emlékkönyv dicsőségére válik nemcsak a magyar tudománynak, hanem a magyar müiparnak is.

Varjú.

Az örökös főrendiség eredete Magyarországon. (A budapesti kir. m. tudomány egyetemen pályadijjal jutalmazott jogtörténeti tanulmány.) Irta Schiller Bódog, Budapest, 1900.

Az 1608. I. törvényczikkel szentesitett főrendi intézmény fejlődését a szent korona államszervezetében gyökerező nemesi egyenlőségből előadni van hivatva e munka. A tárgyát képező intézmény tartalma szerint két részre oszlik.

Az elsőben fel van tüntetve az előkelő jogi állás alapja s fejlődésének menete, a másodikban az örökös főrendi czimek eredete és. története Magyarországon. Azaz az első részben előadja a szerző a megalakult magyar főrendiség egyik sarkalatos jogának, a törvényhozásban az országgyülésen való személyes megjelenés előjoga alapján elfoglalt kiváltságos állásának a fokozatos fejlődését a törvény szentesitéséig, a másodikban pedig a grófi, bárói és herczegi czimek koronként változó jogi tartalmát.

Az országgyűlésen való személyes jelenlét előjogának előzményeit a nemesi jogegyenlőség korában a nagybirtokban látja, mely a köztevékenység egyes részeit gyakorlatilag a nagybirtokos osztályhoz füzte, s a mely állapot megszilárdulásának az ősiségi törvény képezte alapját. A birtokban rejlő hatalom tette a nagybirtokosok szereplését örökletessé a királyi tanácsban. A vegyes házbeli királyok korától kezdve két királyi tanácsot különböztet meg. Az egyik állandó, és ez a királyi törvényszékkel van szerves kapcsolatban. A másik az egyházi és világi birtokosok időnkénti összejövetele a királyi udvarban, a mely tanácsnak a

legfontosabb országos ügyekben való részvételét hangsulyozza.

Ez utóbbi királyi tanács fennállásában találja meg az előzményeit annak az intézménynek, mely a magyar főrendiség sarkalatos előjogává vált, t. i. az országgyülésen való személyes jelenlét előjogának. E tanács tagjai ugyanis a nemesség zömétől elváltan tanácskoztak az országgyülésen, s e különválásuk a tényből joggá lön már akkor, midőn külön királyi meghivó-levelekkel hivatnak az országgyülésre. Az igy megkülönböztetett személyeknek megtisztelő czimekkel való megadományozása fejezi be a fejlődést, melynek eredményeit az 1608. k. u. I. törvényczikk szentesiti. Igy alakul meg a nagybirtokos osztályból a magyar főuri rend.

Egy kiváltságos nemesi osztály megalakulásának alapja tehát a birtok volt, mely a birtokosnak a banderialis hadszervezet megalakulásával hadi, majd a hübéri eszmék befolyása alapján földesuri hatalmat biztositott. E hatalmas nagybirtokosok nyomát a hazai diplomatikai gyakorlatban előforduló *proceres* szóban találja, kiknek hivataltól független örökletes előkelőséget tulajdonit szemben a *barones*-sel, azaz a hivataluknál fogva előkelőkkel. E feltevése azonban nem bir kellő alappal, mert a ki ismeri a középkori magyar okleveles beszédmód gyakori tautologiáját, az semmi esetre sem fog e két szó egymás mellett állásából két külön intézményre következtetni.

E nagybirtokos osztálynak olyan szerepet tulajdonit, hogy annak tagjai a nyugateurópai kúriák mintájára időnkint összejöttek a királyi udvarban s ott az ország közügyeit érdeklő kérdésekben határoztak. A mely összejöveteleknek egyedül a nagybirtokosokra ruházása nem szabatos, mert ilyen tanácskozásokban, ha voltak, a király meghitt emberei vettek részt. A részvétel tehát a király bizalmán s nem a nagybirtokon alapult. A nagybirtokos elnevezés különben sem illő erre a korra, a mikor a birtok kiterjedése még nem volt ismérve a a gazdagság nagyságának. Egy örökletes előjognak hozzá az alapját azért sem képezhette, mert a nagybirtok nagyobb számu örökösökre maradván, könnyen megoszlott, s igy korán kellett volna fejlődnie egy olyan osztálynak is, a mely nem nagybirtokos és mégis vannak különös előjogai. E fogalmat különben csupán azért helyezi annyira előtérbe a szerző, hogy kellő számu tagot nyerjen a tágabb királyi tanácshoz, a mely intézmény hasonlóképen nagyon ingatag alapon nyugszik.

A középkori állami életben helyesen emeli az igazságszolgáltatás jelentőségét a közigazgatás felé, s az igazságszolgáltatás központi közegeit méltán helyezi a kormányzás élére. Ez a szereplésük azonban éppen nem volt exclusiv, s azért ez nem jogositja a szerzőt arra, hogy a szükebb királyi tanács intézményét megalapitván, a jelzett személyeket egy külön testületbe foglalja össze, a mely kifelé zárt volt. A királyi törvényszék tagjai mindenesetre az egységes királyi tanácshoz tartoztak, de egy külön testületet, mely állandóan a király oldala mellett volt, nem képeztek. Elfeledi a szerző, hogy a tanács egyik tagja, a nádor, sokáig a vidéki törvénykezésnek volt a legfőbb közege, ennélfogva idejének nagyobb részét a királyi udvartól távol töltötte. Hasonlót kell mondanunk a többiekről is. Egyfelől tehát van egy királyi tanács, melynek tagjai az országos biráskodás élén állva nagyobbrészt az udvartól távol lenni kötelesek, másfelől ismét van egy másik tanács, melynek tagjai csak időközönként jönnek össze. Melyik volt hát az a királyi tanács, mely állandóan a király oldala mellett állott, melynek tagjai a legfőbb országos ügyek elintézésére befolyást gyakoroltak? Erőszakos a királyi tanács kétfelé választása, s annak nyomait a magyar jogtörténelem emlékeiben nem találjuk fel.

Hosszasan tárgyalja a szerző a tágabb királyi tanács hatáskörét, a mely az országgyülés összehivásától a törvény végrehajtásáig minden országos ügyre kiterjedt. E hatáskör természetesen az egységes királyi tanácsot illette, mert megkülönböztetést a ránk maradt emlékekben tenni nem lehet.

Az adómegajánlás joga csak rendkivüli esetekben illette meg a király környezetében levő tanácsosokat, s ebből az országgyülés hatáskörének hátrányára következtetést vonni nem lehet. A kiváltságok és birtokok adományozásában való részvétele is kivételes volt csupán, mert emliti ugyan a király az adomány-levélben, hogy «ex consilio et consensu prelatorum et baronum regni nostri» cselekedett egyes esetekben, de ez inkább csak formula volt. Igy a gróf Forgách-levéltárban ismerem p. o. I. Lajos egy oklevelét, melyben a király azt mondja, hogy «ex consilio prelatorum et baronum infra nominandorum» adományozott. Ezzel a király az ünnepélyes privilegiálisok záradékában felsorolt főpapok s főurakra utal.

Azok felsorolásáról azonban tudjuk, hogy csak formula volt, a megnevezettek nem voltak akkor mindnyájan a királyi udvarban. Annak kell tehát az utalást is tartanunk. Általában a királyi tanács hatáskörét túlbecsüli, holott V. László idézett nyilatkozatából észre kellett volna vennie, hogy a magyar királyi hatalom nem türte meg az arisztokráczia nagyobb befolyását.

A mily sokat tud a szerző a tágabb királyi tanács működéséről, éppen olyan keveset mond annak szervezetéről. E szervezetlenség megszünteti annak testületi jellegét, melyet a szerző nagyon sokszor hangsulyoz. Végül arra az eredményre jut, hogy e tanács együttléte is véletlen, esetleges dolog volt, a mely eredmény, azt hiszem, megszünteti annak intézményi jellegét is. Nem is szabad a középkori királyi tanácsról úgy szólani, mint testületről. A királynak tanácsosa volt minden magyar nemes, s ha kellő pénze és ideje volt arra, hogy a királyi udvarba utazhassék s ott tartózkodhassék, továbbá ha az uralkodó személyes tetszését birta, akkor tanácsadási jogát tényleg is gyakorolhatta. Ezt természetesen a gazdagabbak tehették elsősorban, de bizony volt a király közelében mindig nagyon sok szegényebb nemes is. E tanácsadási jogot semmi különösebb gyülésen nem gyakorolták, mert ennek nyomát az emlékekben nem találjuk. Igy kell felfognunk a király tanácsát, s igy nyerjük csak helyes képét a középkori udvari életnek.

A királyi tanácscsal csak azért foglalkozik a szerző oly hosszan, mert ebben találja a magyar főrendiség alapját. E feltevést elfogadhatjuk olyan értelemben, hogy azok lettek a megalakult főrend tagjai, a kik a király tanácsában voltak előbb; de nem azért, mert ott voltak. A magyar főrendiség megalakulásának egyéb okai voltak.

Az igaz, hogy az országgyülésen azok jelentek meg

mindig személyesen, a kik a király környezetében tartózkodtak állandóbban, de nem azért, mert a királyi tanács tagjai voltak, hanem azért, mert gazdagságuk ehhez kellő eszközöket nyujtott. A királyi tanács tagjainak külön tanácskozása csak rendkivüli esetben történt, rendesen együtt tanácskoztak ők az országgyűlés többi tagjaival. A királyi tanácsnak az országgyűlés előtti behivása sem bizonyit az országgyülés megoszlása mellett, ez csak előleges információ czéljából történt. Mindezek tehát kevés sikerrel védik a szerző azon állitását, hogy a királyi tanács tagjai a többi nemesek fölött előjogokat birtak az országgyülésen is. A vagyonos nemesi osztálynak a közügyek intézésére való nagyobb befolyása a Habsburg-ház trónrajutásával kezdődik, addig mindig ellensulyozza befolyásukat a köznemesség. A Habsburgok azonban az ő támogatásukkal nyerték el a magyar trónt, s az ő trónrajutásuk a vagyonos osztály győzelme volt a köznemességen. A Habsburgok politikája kezdettől fogva mindenütt az arisztokratikus volt, s ezt az irányt törekedtek érvényre juttatni Magyarországon is. Ennek a tendenciának az eredménye volt az 1608. k. u. I. törvényczikk is.

A Habsburgok alatt meghonosodott királyi meghivólevelek állandósitják a hű nagybirtokosok országgyülési személyes megjelenésének intézményét. A mi eddig a vagyonon alapuló tény volt, ez most személyes joggá válik. Nem ellentétes, a mint a szerző mondja, de analog a mi alkotmányfejlődésünk e tekintetben az angollal.

Ott a Lancasterház trónrajutása alapitja meg a peerséget, nálunk a Habsburgoké a főrendiséget. A királyi meghivó-leveleket követik a grófi, bárói czimek, melyek czélja a magyar és német arisztokráczia összeolvasztása. A jelzett két intézmény csakhamar összeolvad, a nemesi rend gazdagabb tagjainak előjogává válik, s ennek törvényes szentesitésével megalakult a magyar főnemesi rend. Az 1526—1608. közötti korra, a hol a főrendiség tényleg kifejlődik, a szerző nem fektet elég sulyt. A nagyon is közvetett intézményt, a királyi tanácsot, nagyon hosszan fejtegette, a közvetlen előzményeket pedig csak mint másodrangu tényezőket tárgyalja.

Az örökös főrendi czimek, a grófi, bárói és herczegi czimek eredetével és fejlődésével foglalkozik a második rész. E czimeknek két faja volt. Az egyik a magyar jog eredeti intézményei alapján fejlődött, a másik a német jogéletből került át hozzánk, s e két faj csak később egyesült az egységes magyar grófi és bárói czimmé. A rangfokozatok egymásutánja nálunk teljesen esetleges, nem úgy, mint a hübéri nyugaton, a hol a történeti sorrenden nyugodott.

Első tehát a grófi czim, melyet II. Endre adományoz először a Vodicsaiaknak 1218-ban, a miben Bartal a német intézmény meghonositását látja, Hajnik azonban a magyarországi déli ispánságoknak örökös joggal történt eladományozásából származtatja az egész intézményt. Ilyen adományok már III. Béla korában fordulnak elő, a ki 1193-ban a Frangepánok ősének adományozza a modrusi ispánságot. Ez örökös ispánságoknak a magyarországi többi örökös ispánságokkal szemben grófságokká alakulásának oka a horvátországi megyék szervezetében rejlett, melyek egészen királyi birtokok voltak, a hol a király közvetlen rendelkezése alól kivett földbirtok alig volt. Igy az eladományozott megye a király tulajdonából a megadományozott család magántulajdonává vált, s ezzel azon területek megyei minősége megszünt. A *comes* czim tehát önálló közigazgatási területek állandó, örökletes birtokával járó magánjellegü, családi örökös czim- és jelzőképen tünik fel először. Más természetüek a szorosabb értelemben vett Magyarországon felmerülő grófi czimek. Itt oly területek birtoklásával jelentkeznek már a XIII. század végén, melyek egymagukban egész megyét soha sem alkottak, p. o. a Bazini és Szentgyörgyi grófoké. Itt tehát idegen eredetü grófi czimmel van dolgunk, a mely a család magyarországi uj birtokával kapcsoltatott össze. Vagy úgy kell az eseteket magyaráznunk, hogy azon birtokok jogi minősége azonosittatott a megyék jogi minőségével, a mint ez Németországon is történt. A grófságok sajátos jogi természete azonban nálunk a XV. század első felében alakul meg, s akkor kezdik használni az ily területek birtokosai a *liberi et perpetui comites* czimet, a mely magánjogi alapon nyugvó örökletes családi jelzővé válik ezzel, s magánhatósági területek birtokosait jelenti. A *perpetuus* czim az örökletességet, a *liber* pedig a várispánság alóli mentességet jelentette. A XV. század második felétől megszünik a grófság történeti fejlődés eredményeképen szerepelni, s királyi adománynyá válik, a miben fejlődésének egy ujabb fázisa jelentkezik. Az első ilyen adományt Hunyadi János nyeri 1453-ban V. Lászlótól. A grófságok kiváltságos közjogi állását megszünteti az 1495. évi törvény, s ezzel a grófi és egyéb nemesi uradalmak között eddig fennállott külömbség elenyészik, minek tanubizonysága Werbőczy is.

Fokozottabb mértéket ölt a grófi czim adományozása a Habsburgok alatt, lassan azonban puszta czimadományozássá válik, melyhez birtokot nem adtak. A grófi czim elveszti hajdani jogi tartalmát s előkelő rangot adó, örökös, családi jelzővé válik csupán. Ez a fejlődés harmadik fázisa, s ilyen czimet a XVI. század végén a monyorókeréki Erdődyek nyernek először I. Miksától. A negyedik korszakban megszünik a grófi czimnek a földbirtokkal való eddigi külső kapcsolata is, s ezért a jelzésben az uradalom megnevezését is mellőzik már. Ilyen egyszerü grófi czimet nyer először Iktári Bethlen István 1623 április 24-én.

A *barones* jelentette nyugaton, főleg Franciaországban a Karolingok alatt, a királyság legelőkelőbbjeit, nálunk kivált az országos udvari főtisztségek viselőit. Ezeket a szerző előbb megkülömböztette a procerestől, most azonban ezeket is belefoglalja a barones elnevezésbe. Ez az elnevezés nem volt a névvel kapcsolatos, más valamit jelentő örökös családi czim, hanem jelentette a grófokat és herczegeket is, s mindezek Mátyás király korától kezdve *baro naturalis* névvel jelöltettek. Ezektől megkülömböztettek a *barones ex officio*, a kik hivataluknál fogva neveztettek igy. Nem volt azonban ellentét a kettő között, mert ilyen hivatalt csak baro naturalis nyert. A baro naturalis czim tehát nem volt jogilag meghatározott, hanem általában az előkelő, főuri állapotnak tényleges jellegü jelölése. Ez volt kiinduló pontja az előkelő örökös bárói czim megalakulásának, s talán leginkább a banderialis hadszervezettel függött össze. Legelső ilyen természetü adománylevél a Bánffy Miklósé, a ki 1443-ban I. Mátyástól a grófok összes kiváltságait s kivált a vörös viaszszal való pecsételés előjogát nyeri.

E pecsételési jog válik a bárók méltóságának külső kifejezőjévé, s ennek adományozásával emelnek báróvá. Az első kifejezetten báróvá emelés a Podmaniczky Jánosé 1502 körül, a mely egyszersmind czimerbővitéssel van összekötve. Ezzel alakul meg a magyar bárság, mint családi jellegü, örökös magánjogi méltóság és czim, s ezek a Werbőczy által megjelölt *barones solo nomine*. Ilyen adományozások daczára azonban a baro czimet a XVII. század közepéig sohasem találjuk a családi névhez füzve, mint a comes czimet, hanem a bárósitott családok tagjainak örökös czimévé, külső ismertető jelévé sokáig a magnificus czim lesz. A barones inkább gyüjtő nevükké válik. A későbbi magyar *liber baro* német mintára honosodik meg, a hol immunitási területek örökletes birtoklásában gyökerezett, s a leginkább római szent birodalmi bárók használják nálunk is. A XVII. század második felében lesz egyéni jelzővé a bárói czim, s ezóta szerepel a báró szó mint családi örökös czim. 1674-ben találkozunk legelőször magyar báró neve mellett a *baro* jelzővel a Kürthyek bárói diplomájában. A magyar bárói czim ez alakjában sem kapcsolódott a földbirtokhoz, s továbbra is megőrizte a Freiherrel szemben sajátos magyar jellegét.

Magyar herczegi czim, mint főrendi czim tulajdonképen nincs. Az Árpádok idejében kivált Szlavoniában találkozunk magyar királyi herczeggel, *dux*-al, ez azonban nem vált főrendi czimmé, hanem a királyi családon belül maradt. Magánuralmi területek birtokosai közül herczegi czimet a megyar korona hübéresei nyernek a vegyesházi királyok alott. Igy először 1369 körül László havasalföldi vajda, a ki fogarasi herczeggé lesz. Az Ujlaky Lőrincz herczegi czimét onnét magyarázza a szerző, hogy az atyja Bosznia királya volt, s a királyi család tagjait herczegeknek szokták nevezni a magyarok. Egyedül Odescalchi Livius nyeri a török hódoltság alatt levő terület felszabaditása körül tett szolgálataiért I. Lipóttól a szerémi herczegi czimet, ezt azonban 1751-ben Mária Terézia visszavonta, s igy az Odescalchiak is római szent birodalmi herczegek maradnak. Külföldi herczegi czimet sokan viseltek a magyar urak közül, igy először László nádor I. Lajos idejében. Római birodalmi herczegi czimet nyernek magyar birtokaik utáni elnevezéssel 1517-ben Perényi Imre siklósi herczeg, és a Rákóczyak, sárosi herczegek, a XVII. században. A dux-al rokon *princeps* czim örökös főrendi czimmé vált. Ahány princeps czim van azonban Magyarországon, az mind idegen eredetü. Többnyire római szent birodalmi, továbbá cseh s ujabban ausztriai herczegség.

Ez a nagy jogtörténeti munka tartalma, a mely a királyi tanács két részre osztásától, s ugyanazon királyi tanács hatáskörének tulságos kibővitésétől eltekintve, sok uj s érdekes adattal gyarapitá a magyar történelmi tudományt. Nagy szorgalmat s lelkiismeretes megfigyelést tanusit az egész, de sok helyen még jelentékeny helyesbitésre szorul. Főleg az anyag beosztása ellen kell kifogást emelnünk, mert a tulhosszu szakaszok fárasztóvá teszik az olvasást és nehezitik a megértést. Ha a szerző a magyar jogtörténelmi emlékek szellemébe jobban beleéli magát, jelentékeny kincsekkel fogja gazdagithatni a magyar jogtörténeti irodalmat. Nagy munkát végzett igy is, s az elért eredményekért méltán illeti meg az elismerés.

Grünn Albert.

Der Adel der böhmischen Kronländer. Von August von Doerr. Prag, Řivnáč, 1900. 372 l.

E czim alatt egy igen becses kézikönyv hagyta el nemrég a sajtót, mely a cseh-morva-sziléziai nemesség történetének, genealogiájának és heraldikájának valóban nélkülözhetetlen segédeszköze. Magában foglalja mindazokat a nemesitéseket és rangemeléseket, melyek az osztrák belügyminiszterium nemesi levéltárában őrzött u. n. Saalbuchokban a cseh korona tartományaira vonatkoznak. Hogy e könyvek mily nevezetes forrást képeznek a csek nemességre, kitünik abból, hogy Doerr nem kevesebb mint 2174 oly czimereslevelet és rangemelést talált bennök, melyet Schimon 1859-ben kiadott, s a cseh, morva és sziléziai nemességet tárgyaló munkájából hiányzanak.

Bevezetésképen Doerr egy rövid áttekintést ad arról a törekvésről, hogy a Habsburgok uralma alatt álló tartományok részére egy külön nemesi anyakönyv készittessék. Ezt Ferencz császár 1826 november 30-iki kéziratával rendelte el, kizárva készitendő anyakönyvek sorából Magyarországot és Erdélyt. Ez anyakönyvek alapjául az ugy nevezett Saalbuchok voltak szolgálandók.

A cs. k. udvari kanczelláriában akkor 117 ily kötet őriztetett. Ezek kiegészitése végett rendelet ment az osztrák hatóságokhoz, hogy a nemesi ügyekre vonatkozó iratokat küldjék be a kanczelláriába. Prágában e felhivásnak vonakodtak eleget tenni, s tárgyalások indultak meg, hogy a cseh tartományok részére egy külön nemesi anyakönyv készittessék, de a tárgyalások vége mégis csak az lett, hogy a cseh akták is Bécsbe küldettek. Itt azonban időközben a munka megkezdődött, s midőn 1835-ben a cseh akták is megérkeztek, a kronologiai rendet már nem lehetett megbontani; innen van az, hogy a kötetek kronologiája a 32-ik kötetnél meg van törve, oda betették a cseh iratokat, s innét kezdve ismét meglehetősen időrendben haladnak az iratok. Az általános nemesi anyakönyv vezetését azonban nemsokára a költségek nagysága miatt feladták, s ezzel együtt a könyvek vezetése is megszünt.

A Doerr által kiadott jegyzék tartalmát képezik az 1530-tól 1534-ig terjedő egykoru német másolatkönyv, az 1531-től 1570-ig terjedő cseh könyvek, továbbá a cs. k. udvari kanczellária tulajdonában lévő 1829 előtti könyvek és az 1829-től 1840-ig terjedő időben összegyült iratok és nemesi akták. Ez anyagban nincsen benn az a 11 nemesi diploma, a melyre vonatkozó iratokat a kanczellária 1848-ban kapta meg Prágából, s melyek II. Rudolf korából származnak. Függelék gyanánt közöltetnek azok a nemesi iratok, melyek a prágai helytartótanács levéltárában lévő másolati könyvekben őriztetnek.

Az anyag mindkét részben szigoruan időrendben van adva, s a megfelelő köteti szignaturán kivül csak a nevet, előnevet és dátumot adja. Az első rész 1530 január 20-ikával kezdődik, az utolsó nemesi levél 1811 deczember 31-ikén kelt. A prágai iratok között a legrégibb Mladkow János czimereslevele 1527 május 1-ről, a legfiatalabb a Worlik-féle 1600 junius 14-ikéről. A neveket és előneveket illetőleg kiadó megtartotta az eredeti ortografiát, még ott is, a hol föltételezhetően hibásan van irva, de ezen aztán az indexben igyekezett segiteni.

A dolog természetéből folyik, hogy e jegyzék első sorban a cseh nemességre, s közvetve az osztrákra bir érdekkel. A Magyarországban honositott cseh főrangu családokra vonatkozó nemesitések s rangemelések között ott találjuk pl. az Auersperg, Chotek, Kinszky, Khevenhüller-Metsch, Schwarzenberg, stb. neveket. Néhány magyar hangzásu névvel, illetve előnévvel s egynéhány most magyar nemes család nevével is találkozunk. Igy pl. gróf Batthyány Károly herczegesitésével 1763 deczember 28-ról, Esterházy Miklós herczegségének kiterjesztése mindkét nembeli leszármazóira 1795 július 1-ről; nyilván magyar származásu volt az a Farkass Simon obrowitzi apát, ki testvérével, Bertalannal 1600 márczius 7-ikén Obrobitzi előnévvel nyer nemességet. Forgács Miklós 1651 márczius 6 ikán nyer bárói rangot és czimerjavitást (Forgatschnak irva), Grassalkovics Antal herczegséget 1784 május 6-ikán, a Gränzenstein család 1711 január 4-ikén nemességet; fölemlitjük még az Ehrenheimi Schyttra családot, mely 1792 deczember 21-ikén nyer nemességet, Ungar Lipót Ferencz pedig 1737 február 7-ikén régi lovagi rangjának megerősitését nyeri Győri (von Raab) előnévvel.

Doerr munkájának becsét a cseh nemességre nézve külön kiemelni szinte fölösleges. Ha valamikor a cseh nemesség egy külön nemesi anyakönyvet fog a maga részére felállitani, Doerr összeállitása megbecsülhetetlen segédeszközül fog szolgálni. *Á—y.*

Élő Nemesség. A nemes családok szakközlönye. Felelős szerkesztő és kiadó Dr. Szombathy Ignácz. 1900. I—IV. szám. (Több nem jelent meg). 8-rét. 64 oldal.

Nagy igényekkel, túlzott igéretekkel indult meg a harmadik magyar genealogiai szaklap s már a negyedik számnál megfeneklett; előfizetők hijján meg kellett szünnie. Megszünése nem veszteség irodalmunkra nézve; e lapocskára valójában nem is volt szükség. A szigorúbban vett tudományos igényeket kielégiti a Turul, a praktikus családtörténetet pedig kitünően szolgálja ki a Nagy Iván. Nem mondjuk, hogy ezek mellett még egy harmadik hasonló irányú folyóirat meg nem élhetne, de csak akkor s úgy, ha nem állna a meglevő kettőnél alacsonyabb nivón.

Az *Élő Nemesség* mindössze egy szám lesz a magyar genealogiai irodalom könyvészetében. Legfeljebb mint különlegesség, kuriózum jut majd némi hirnévhez. Egyetlen olyan czikke sincs, a mely csak némi értékkel is birna. Nagyobb dolgozat csak egy volt benne s ez befejezetlen maradt: *A magyar nemesség történelmi fejlődése.* Szerzője ismeretlen. Mintha a néhai jó Horvát István szólalna meg benne! Kezdődik a vizözönökkel s jégárakkal, van benne szó Európa belvizeinek lefolyásáról s az Ulfilas gót bibliájáról, a melyben a szerző a székelyek hun eredetének bizonyitékait véli feltalálni és sok más hasonló dologról, hanem a magyar *nemesség* történetéről alig akad benne valami. Ez a munkácska naivság dolgában mindent felülmul, a mit valaha hasonló tárgyról nyelvünkön megirtak. Szinte megdöbbent ez a dolog: szakmánk dekadenciájáról tanuskodnék, ha az ellenkezőről meg nem győzne a lapocska megszünte, a miből látni lehet, hogy efélére már nincs hazánkban közönség.

A teljesség kedvéért még megemlitjük, hogy az első számban genealogiai adatok találhatók a *Fálics*, a másodikban a *Király-Daróczi Daróczy*, a harmadikban a *Szombathy*, *Károlyi* és *Szepetneki Töttössy*, a negyedikben pedig a *Tótváradjai Kornis* és a *Schmellchoffi* és *Szedliconai Timon* családról. *Cs.*

Nagy Iván. Családtörténeti Értesitő. Szerkeszikt és kiadják dr. Komáromy András és Pettkó Béla. II. évfolyam, 1900. 8—10. füzet.

A 8—9. kettős füzetet *Horváth Sándor* czikke nyitja meg: *Hamisitott czimeres nemeslevelek Abauj-Torna vármegye levéltárában.* Nagy kár, hogy a körültekintő szerző épen az abauj-torna-vármegyei levéltár legérdekesebb hamisitványával, a Balog Éliás 1499-iki czimerlevelével nem foglalkozott bővebben a melyről különben legelőször az ezredéves kiállitáskor a Magyar Nemzeti Múzeumban állapitották meg, hogy hamisitvány. A sok hibával dicsekvő *Siebmacher* még hiteles gyanánt emliti az ügyetlenül koholt armálist. A *Magyarország családai* rovatban a Sikabonyi Angyal, Csajághi Csajághy, Wlassics, Laszly és Henet alias Sauer családok genealogiái találhatók. A tárczában mint aktuális közlemény *Vörösmarty Mihály vérségi összeköttetései* szerepel. A 10. füzet *Komáromy András* dolgozatával kezdődik: *Magyarországi főurak összeirása 1764-ben.* A családi genealogiák közt a Szégner, Csenkei Csenkey és a Fogarasi Tamásy család ismertetése foglaltatik. Mindkét füzetben folytatja Pettkó Béla a Királyi Könyvek czimerleirásainak közlését, Illéssy János pedig az 1754—55-iki országos nemesi összeirás kiadását.

A Nagy Iván második folyamának befejezése után örömmel konstatálhatjuk, hogy a folyóirat, a melyben némelyek a Turul vetélytársát vélték feltámadni, a legkitünőbb kiegészitője folyóiratunknak s igazi nyeresége a magyar családtörténetnek. *V. E.*

Hibaigazitás. *Ghyczy Pál* «A rangjelző koronák» czimű czikkének illusztrációi között a 101. lapon 14. sz. a. közölt ötpontos nemesi korona tévesen soroztatott a heraldikus pajzskoronák közé; a 105. lapon 38. sz. és a 115. lapon 80. sz. alatt közölt koronák egymással felcserélendők, ugyan e lapon Oroszországnál az aláirás igy javitandó: 78—79. bárói koronák, 80. nemes korona.

A[illegible]